I. LUDO

Soluția a patra

EDITURA TINERETULUI

I. LUDO

SOLUŢIA A PATRA

EDIŢIA a II-a

EDITURA TINERETULUI

P R E F A Ț Ă

Sînt 21 de ani de cînd primele bombe ale celui de al doilea război mondial au căzut pe pămîntul Poloniei, spulberînd ultimele nădejdi că pacea ar mai putea fi salvată. Generația tînără de astăzi nu cunoaște, decît din cărți sau din povestiri, ceea ce s-a petrecut atunci. Manualele de istorie nu oferă și nu pot oferi decît un tablou foarte succint al cauzelor, al intereselor, cînd comune, cînd contradictorii, ale marilor puteri imperialiste, care au generat cel mai sîngeros măcel din istoria omenirii.

Cartea lui I. Ludo — „Soluția a patra" — arată celor care nu au trăit evenimentele dintre cele două războaie mondiale, cît și celor care le-au fost contemporani, dar nu au cunoscut toate manevrele de culise, cum a fost pus la cale cel de al doilea război mondial. Autorul dezvăluie, pe baza unui bogat material, mecanismul jocului diplomatic din „sferele înalte" ale burgheziei, miza de care se dispunea cu foarte multă ușurință fiind viața a milioane de oameni. Autorul smulge masca de pe fețele „oamenilor mari" de atunci, ale dictatorașilor atotputernici, care toți nu erau decît interpuși, marionete ale magnaților din fruntea monopolurilor imperialiste, interesate în dezlănțuirea unui conflict armat împotriva statului sovietic. Ei toți apar în întreaga lor goliciune morală.

Nu se terminase bine încă primul război mondial, cînd au și răbufnit contradicțiile dintre puterile învingătoare. Fiecare veghea cu străşnicie ca nu cumva cealaltă să devină mai puternică. Monopolurile germane nu au stat nici ele inactive, au manevrat cu abilitate suspiciunile dintre învingători şi curînd militarismul german, îngroşat cu împrumuturile învingătorilor, a prins din nou puteri. Pentru a-și ține în frîu propriul popor, folosit cînd drept carne de tun, cînd drept mînă de lucru bună de exploatat, pentru a şantaja celelalte popoare, monopolurile germane l-au creat pe „Hitler" — exponent al forțelor celor mai reacționare şi mai agresive ale imperialismului german.

Aceeaşi frică de propriul popor, aceeaşi goană după profiturile pe care le aducea marea afacere a înarmărilor, inclusiv a Germaniei, dorința de a dirija poftele fascismului german spre răsărit pentru a termina cu bolșevicii și a participa, dacă nu se poate altfel, împreună cu el, la o afacere şi mai mare — cotropirea și împărțirea Uniunii Sovietice — au determinat solidaritatea de clasă a cercurilor conducătoare din „democrațiile" occidentale cu Hitler și regimul lui.

Cu complicitatea lor, cînd tacită, cînd manifestă, Hitler rupe toate acordurile prin care se îngrădise reînarmarea Germaniei după primul război mondial. Totuşi, înainte de a porni împotriva Uniunii Sovietice, el calcă în picioare şi îngăduitoarele „democrații" occidentale. Paralizate prin miopia politică a conducătorilor lor, Franța ajunge la dezastru, Anglia la un pas de pieire, iar o mare parte din Europa cade în ghearele hitleriştilor. Pînă la urmă fiara fascistă a fost doborîtă, în primul rînd, prin eroismul legendar al ostașilor sovietici. Dar, în Europa pustiită pieriseră milioane de vieți, iar pagubele ei materiale erau incalculabile.

Germania hitleristă înfrîntă, capitulase necondiționat. La Potsdam, in auzul întregii lumi, puterile învingătoare proclamau solemn: „...Militarismul și nazismul german trebuie stîrpit din rădăcini, iar aliații vor lua de comun acord, în prezent și în viitor, și alte măsuri necesare pentru ca Germania să nu mai poată amenința niciodată pe vecinii săi sau pacea în lumea întreagă."

Cuvinte frumoase, juste, înțelese de toți acei care trecuseră prin pîrjolul războaielor, care pierduseră pe cei dragi și porniseră să înlăture dărîmăturile, să construiască o viață nouă, luminoasă.

Totuși conducătorii occidentali, cum s-au ridicat de la masa tratativelor, au și uitat de documentul pe care tocmai îl semnaseră. Au „uitat" că se angajaseră să nu scindeze Germania, au „uitat" să desființeze trusturile, cartelurile și uniunile monopoliste germane făcîndu-le neputincioase de a mai pregăti vreodată agresiunea, au „uitat" să pună frîu militarizării și propagandei militariste, au „uitat" că hotărîseră crearea unei Germanii unitare, iubitoare de pace și democrație.

Un prim pas pe calea scindării a fost introducerea în zonele ocupate de puterile occidentale și punerea în circulație a unei noi monede, alta decît în restul Germaniei. Apoi a luat ființă statul separatist de la Bonn. Și, treptat, au ieșit la lumină, din închisori și ascunzători vechii naziști, criminali de război mai mari și mai mici, respirînd în voie în atmosfera prielnică din Republica Federală Germană. Numai pe teritoriul Republicii Democrate Germane au fost măturate cu hotărîre vestigiile fascismului.

Hitler nu mai există de mult. Au plătit cu viața în spînzurătorile de la Nürnberg și unii dintre principalii criminali de război. Dar au rămas monopoliștii și militariștii germani. A rămas imperialismul. Și iată că în Germania occidentală, în me-

diul care nu fusese desinfectat, în care au jocul liber aceleaşi forţe ale trecutului, apar şi se dezvoltă aceleaşi creaturi, iniţiind acelaşi joc. Şi iată de ce există o atît de stranie asemănare între „politica" lui Hitler şi cea a cercurilor conducătoare ale R. F. Germane. Auzi venind de peste Elba aceleaşi melodii ca pe vremea lui Hitler, aceleaşi revendicări de teritorii străine, aceeaşi pretenţie a criminalilor de război de ieri de a instaura „noua ordine" în Europa, aceleaşi furibunde atacuri anticomuniste, aceleaşi ameninţări cu războiul. Parcă nici n-ar fi avut loc zdrobitoarele înfrîngeri ale Germaniei în cele două războaie mondiale.

În mîna cui se găsesc pîrghiile statului separatist de la Bonn? Konrad Adenauer, cancelarul R.F.G., a făcut parte, la timpul său, la fel ca Hitler, din mişcarea separatistă care, după primul război mondial, urmărea desprinderea Renaniei bogate din trupul sleit al Germaniei. În jurul lui Adenauer s-au grupat vechi scutieri credincioşi din partidul şi armata lui Hitler. Ei deţin iarăşi funcţii importante în aparatul de stat şi în Wehrmacht-ul renăscut, botezat de astă dată „Bundeswehr". În spatele lor întîlnim aceleaşi trusturi, carteluri, uniuni monopoliste care cu ani în urmă l-au ridicat în şa pe Hitler şi care finanţează din nou militarismul german.

Acestea sînt forţele din R. F. Germană care, în strîns contact cu monopolurile din S.U.A., interesate în producţia de armament şi în îngrădirea influenţei uriaşe a sistemului mondial socialist în rîndul tuturor popoarelor, sabotează orice destindere a atmosferei internaţionale ce s-ar schiţa la orizont, care se opun cu îndîrjire eforturilor Uniunii Sovietice şi ale forţelor care, alături de ea, fac tot posibilul ca să nu mai fie război, ca să asigure coexistenţa paşnică a tuturor ţărilor şi popoarelor.

R. F. Germană este astăzi singurul stat din Europa care formulează pretenții teritoriale. Dar, întîi, la fel ca Hitler, pentru a arunca praf în ochii lumii, conducătorii ei au debutat cu flecăreală pacifistă. Încă în 1950, Adenauer proclamă: „...M-am declarat în repetate rînduri împotriva reînarmării Germaniei, pentru că înainte de toate, am vrut să dau expresie profundei dorințe de pace a poporului german și a tineretului german." Iată și profesiunea de credință, din anul 1949, a lui Franz Josef Strauss, ministrul de război al R.F.G.: „Cui îi trece prin gînd să mai pună mîna pe armă, aceluia să-i cadă mîna!". Doi ani mai tîrziu, același Adenauer susține că „reînarmarea Germaniei trebuie să fie pregătirea unei noi ordine în Europa de răsărit". Iar Strauss, slugarnic în fața monopolurilor cărora le cere arme atomice pentru armata vestgermană, și desigur, cointeresat în profituri, declară: „În ciuda populației dense a republicii federale... sîntem gata să acceptăm primejdiile ce rezultă de aci și să le justificăm în fața propriului nostru popor!". Într-adevăr nu este prea ușoară sarcina pe care și-o ia Strauss să convingă poporul german de necesitatea exterminării sale fizice de dragul uzinelor producătoare de armament atomic de peste ocean.

Asta-i Strauss, fiu de măcelar și măcelar prin vocație, fost ofițer de instrucție politică în armata nazistă, iar astăzi șeful departamentului războiului din R.F.G. Dar ceilalți? Sînt toți naziști, militariști, revanșarzi care nu se pot împăca cu gîndul că nu au reușit să cucerească supremația lumii. Iată pe unii dintre ei: Schröder, ministrul de interne, a fost membru în batalioanele de asalt ale lui Hitler, iar astăzi trage în fața judecății pe oricine îndrăznește să ridice glasul în favoarea păcii. Seebohm, ministrul comunicațiilor și Brentano, ministrul de externe, emit pretenții insolente asupra

unor teritorii străine din răsărit. Hallstein, fost secretar de stat al lui Adenauer, iar astăzi președinte al Comisiei economice europene, mai puțin modest, pretinde „integrarea Europei... pînă la munții Ural!"

Alt sinistru personagiu, astăzi intim consilier al lui Adenauer, după cum ieri a fost al lui Himmler, șeful temut al trupelor S.S. și al Gestapo-ului, este Hans Globke. Stînd în fruntea cancelariei federale este al doilea, ca influență, după Adenauer. El este același Globke — criminalul de război nr. 101 — care a elaborat și comentat odioasele legi rasiale de la Nürnberg, legile care au furnizat călăilor hitleriști temeiurile „juridice" pentru exterminarea a mai multor milioane de oameni. Globke a organizat aplicarea legilor rasiale în Austria și Cehoslovacia. Globke a stat la masă și cu Antonescu care l-a decorat cu „Steaua Romîniei". După plecarea lui Globke au început deportările.

Oberländer nu mai face parte din guvernul lui Adenauer. El trebuie să se mulțumească cu o pensie, de altfel destul de apreciabilă. Portofoliul ministerial i-a fost smuls de indignarea opiniei publice mondiale, scurt timp după ce Adenauer declarase că în guvernul lui nu ar exista nici un singur revanșard. Prea erau îngrozitoare crimele lui Oberländer din timpul războiului din Cehoslovacia, Polonia și teritoriul ocupat al U.R.S.S. În slujba lui Hitler, Oberländer organizase în sînul minorităților germane din diferite țări ale Europei. comploturile și mișcările subversive, iar apoi în statul de la Bonn, ca ministru al refugiaților, a tutelat mișcările revanșarde.

Adenauer nu se consideră revanșard, dar spune: „Va veni ziua cînd întregul ținut de dincolo de Oder și de Neisse va trebui să se afle inclus în Uniunea cărbunelui și oțelului și piața comună". Va să zică asta înseamnă patrie — cărbune, oțel,

piață comună sau cu alte cuvinte: acțiuni, dividende, profituri — pentru asta le trebuie acestor fasciști iremediabili teritoriile din răsărit, pentru asta le trebuie noul Wehrmacht. Și, de aceea, în statul de la Bonn, vechii specialiști din armata lui Hitler, nu șomează. Cîți au scăpat cu viață au fost iertați și din nou folosiți. Toți generalii din Bundeswehrul de azi l-au slujit și pe Hitler. Nu există căpitan în această armată care să nu fi participat la campaniile lui Hitler. Sînt instructori peste 2000 de foști comandanți ai trupelor S.S. Este lesne de imaginat în ce spirit este educată această armată, ce ideologie infiltrează ei tineretului. Otrava șovină pătrunde și în școli. Elevii sînt puși să admire hărți care arată teritoriile cotropite de naziști, de la Atlantic pînă la Volga, din Tobruk pînă la Narvik. Semnificativ este și faptul, divers în aparență, că în manualul de istorie pentru școli primare ediția 1949, incendierea Reichstag-ului de către naziști era tratată în cinci pagini jumătate, iar în ediția 1958 — de loc. In 1949 erau cinci pagini despre lagărele naziste de concentrare, iar în 1958 — nici una.

Incotro țintește această educație? O informație directă ne-o dă generalul Heussinger, inspector general al Bundeswehr-ului: „...Intr-un viitor război, deși vom fi numericește mai puțini, va trebui să îndeplinim iarăși sarcinile noastre, așa cum am făcut-o în Rusia și să luptăm cu succes pe un front uriaș... Să aplicăm și pe viitor vechile principii pe care le-am avut și în trecut..."

Cine amenință republica federală? Cine-i silește pe soldații vestgermani să lupte pe „un front uriaș"?

Este lucru știut că nu-i amenință nimeni! Reînarmarea Germaniei occidentale a devenit o afacere mult mai mare decît a fost reînarmarea Germaniei după primul război mondial, o afacere la

care participă monopolurile americane, engleze, franceze și vestgermane. Și astfel, în schimbul tancurilor, avioanelor, rachetelor, se scurg spre casele monopolurilor banii contribuabililor germani. În noua armată germană monopolurile văd forța de șoc cu ajutorul căreia ar putea realiza țelurile agresive ale N.A.T.O., și ea le este cu atît mai dragă monopolurilor americane cu cît armatele celorlalte țări nu le par a fi chiar atît de sigure. Creîndu-și Bundeswehr-ul, monopolurile vestgermane urmăresc obiectivele lor proprii. Dispunînd iarăși de o armată puternică pot pune sub presiune aliații din N.A.T.O. și cu cît va deveni ea mai puternică cu atît presiunea exercitată va putea fi mai redutabilă. De asemenea ar putea să-și șantajeze din nou vecinii în vederea realizării planurilor de revanșă. Nu de mult, generalul hitlerist Speidel, pus astăzi în fruntea forțelor terestre ale N.A.T.O., a declarat cu trufie: „Cea mai importantă victorie obținută de N.A.T.O. de cîțiva ani încoace este includerea trupelor germane în forțele N.A.T.O., reînnoirea armatei germane... Cînd mi-am luat funcția în primire nu existau trupe germane, în prezent am 9 divizii."

Monopolurile americane — Rockefeller, Morgan, Dupont, Harriman ș. a. — participă intens și beneficiază din plin de pe urma înarmării Bundeswehr-ului, a refacerii industriei de armament a R.F.G. Interesele finanței americane se împletesc tot mai strîns cu cele ale oligarhiei financiare vestgermane, ale firmelor Krupp, Thyssen, Flick, Siemens, Klöckner etc. conduse fiecare de criminali de război. Sînt aceleași firme germane care au favorizat crearea forțelor armate ale lui Hitler, care i-au furnizat arme și muniție, i-au construit lagăre de concentrare, i-au livrat gaze asfixiante, și care au primit în schimb materiile prime și uzinele de pe teritoriile cotropite,

precum şi sute de mii de prizonieri spre a-i pune la o muncă de robi.

Producţia de armament aduce şi astăzi profituri mari cercurilor imperialiste. Dar ele trebuie să justifice această cursă a înarmărilor. De aceea au creat toate acele organizaţii de spionaj şi diversiune, inclusiv cele din Germania occidentală şi Berlinul occidental, subordonate spionajului american şi vestgerman. De aceea au fost înfiinţate organizaţiile vechilor combatanţi din S.S., uniunile revanşarde ale „izgoniţilor". De aceea se organizează provocări împotriva R.D.G. şi a ţărilor socialiste, de tipul aventurii cu avionul „U-2".

Primejdia pe care o implică colaborarea dintre monopolurile americane şi vestgermane, ne-o arată revista americană „I. F. Stone's Weekly": „Acei care-şi aduc aminte de dezvăluirile în legătură cu convenţia secretă dintre I. G. Farben şi Standard Oil, din timpul celui de al doilea război mondial, consideră alarmantă ştirea că producătorii americani de armament îşi îndreaptă capitalurile spre Germania occidentală. Era destul de rău că s-a dat semnalul pentru reînarmarea Reichului. Şi mai rău este că reînarmarea se desfăşoară cu participarea producătorilor americani de armament. Se creează astfel interese strînse şi permanente care pretind existenţa unor focare internaţionale de nelinişte în vederea asigurării de debuşee pentru arme".

Nu este un secret că revanşarzii se agită din nou. Recent, proclamînd cu tărie, ca pe vremea lui Hitler, necesitatea luptei împotriva comunismului, generalii vestgermani, într-un memorandum aprobat de guvernul R.F.G., s-au declarat nemulţumiţi de nivelul actual al înarmărilor. Ei revendică, în formă ultimativă, remilitarizarea nelimitată, înzestrarea cu arme atomice, desfiinţarea

ultimelor îngrădiri care mai există în calea dezvoltării forțelor lor armate. Cam la fel a procedat și Hitler, cu îngăduința puterilor occidentale, pînă și-a desăvîrșit înarmările și a dezlănțuit războiul.

Evoluția evenimentelor din Germania occidentală, îndrăzneala cu care acei care au mai aprins odată lumea își întind labele spre cea mai distrugătoare dintre arme, trezește indignare și mînie justificată. Nu s-a uitat că al doilea război mondial s-a soldat cu 32 milioane de morți și 35 milioane de răniți, că milioane de oameni au fost uciși în lagărele de concentre. Astăzi, dat fiind uriașa forță de distrugere a armelor moderne, numai niște descreierați pot împinge lucrurile spre războiul atomic care ar însemna o catastrofă pentru umanitate. Chiar și scribii imperialiști prevăd că numărul morților se va ridica la peste 200 milioane. Omenirea nu acceptă ca evenimentele să ajungă pînă acolo. Ea reclamă dezarmarea generală și totală, coexistența pașnică a statelor și popoarelor.

Astăzi un lucru este cert. Generalii și monopoliștii din spatele lor nu mai dictează ei singuri istoria omenirii, războiul și pacea nu mai depind numai de ei. Reprezentanții imperialismului, întregul sistem imperialist, sînt la fel de agresivi ca și în trecut. O confirmă faptele. Posibilitățile însă nu mai sînt aceleași, imperialismul nu mai este sistemul dominant pe pămînt și nici măcar superioritatea armelor nu-i mai aparține. Este o fericire pentru omenire că raportul de forțe în lume s-a schimbat. Potențialul economic crescînd al sistemului mondial al socialismului, în fruntea căruia se găsește Uniunea Sovietică, cîntărește greu în balanța păcii și crește an de an. Alarmant pentru imperialiști este prăbușirea spatelui, frontului lor

prin formarea acelei largi zone a păcii, alcătuite din țările care în ultimii ani și-au cîștigat independența și care refuză să facă jocul imperialiștilor, prin prăbușirea odiosului sistem colonial. Dar și în interiorul țărilor imperialiste ia amploare procesul de lămurire și lupta pentru asigurarea păcii.

Deplasările evidente în opinia publică mondială sînt determinate în mare măsură de eforturile depuse de U.R.S.S. în vederea destinderii internaționale, de spiritul de inițiativă și de perseverență de care dau dovadă P.C.U.S. și guvernul sovietic în frunte cu tovarășul N. S. Hrușciov, în promovarea coexistenței pașnice, în dejucarea manevrelor protagoniștilor încordării, în lupta lor pentru unirea tuturor forțelor păcii.

În condițiile actuale, dată fiind superioritatea forțelor păcii, războiul a încetat a mai fi o inevitabilitate fatală. Iar dacă ațîțătorii la război ar îndrăzni totuși să se lanseze într-o aventură militară, popoarele dispun astăzi de suficiente forțe pentru a pune capăt sistemului imperialist care mereu generează războaie și suferinți.

Țara noastră a fost de două ori victima unor agresiuni pornite de pe teritoriul Germaniei și poporul ei nu dorește ca acest lucru să se repete a treia oară. De aceea el se pronunță pentru coexistență pașnică și dezarmare generală și completă, de aceea sprijină cu toată hotărîrea poziția justă a Uniunii Sovietice și a Republicii Democrate Germane care se declară pentru încheierea Tratatului de pace cu Germania, pentru normalizarea situației în Berlinul occidental — cale care duce la lichidarea rămășițelor celui de al doilea război, la înlăturarea germenilor unui nou conflict și la întărirea securității în Europa. „Stă în puterea popoarelor, *a arătat tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej la*

sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale din 30 august 1960, nu numai să preîntîmpine războiul, ci să și asigure făurirea unei societăți fără arme, fără războaie. Iată o perspectivă capabilă să însuflețească, să dinamizeze și să unească într-un front larg toate forțele iubitoare de pace."

In acest front se găsește și poporul romîn.

Gheorghe Barbu

PROLOG

Era în primăvara anului 451, în urmă cu mai bine de o mie cinci sute de ani. Hoarde de călăreți străbăteau vijelios Europa și goneau spre Luteția — cum se numea Parisul pe atunci. Să fi fost două sute de mii, trei sute de mii, patru sute de mii — nimeni n-a stat să-i numere. Oricum, însă, erau mulți, mulți și larma iscată de tropotul cailor lor, de huruitul căruțelor lor încărcate cu pradă de război, de chiotele și îndemnurile războinice ale nevestelor lor, care-i însoțeau peste tot, făcea să pară și mai mulți încă. Năvala călăreților care, pe oriunde treceau, nu lăsau piatră pe piatră, răspîndea groaza în toată Galia transalpină de sub ocupația romană. Burgunzii și turingienii se încovoiară în fața dușmanului, fără nici o împotrivire. La fel făcură și francii din Nekar. Garnizoanele romane, decimate, se retrăgeau, în grabă, spre sud. Năvălitorii, după ce distruseseră orașele Windisch, Spire, Worms și Mayence — care încercaseră să se opună — și ocupaseră orașele Basel, Strassbourg, Colmar, Besançon, Tongres, Arras, Metz, Reims, Laon, Saint Quentin, își aveau drumul deschis spre Paris — și într-acolo galopau ei acuma.

După înverșunarea cu care își biciuiau caii, s-ar fi putut crede că ținta lor finală este Parisul. Totuși, Parisul nu trebuia să fie, în planul lor de campanie, decît un obiectiv de popas înspre o țintă fi-

nală, care trecea mult dincolo de barierele acestui oraş. Cei care se aflau în fruntea cetelor de războinici — călări pe cai mici şi iuţi, îmbrăcaţi, din cap pînă în picioare, în piei de animale şi înarmaţi cu arcuri, cu săgeţi de os, cu laţuri de piele, cu securi de piatră — se năpusteau asupra unor populaţii paşnice, nepregătite, nu pentru a răzbi pînă la un anumit punct geografic de pe glob, ci pentru că voiau să cucerească dominaţia lumii. Aceasta era ţinta lor finală: dominaţia lumii.

Regele lor, Atila, supranumit „biciul lui dumnezeu", asta-i învăţa pe huni din prima lui zi de domnie: că lor li se cuvine dominaţia lumii. Şi hunii îl credeau, deoarece — precum spuneau în versurile şi povestirile lor cîntăreţii hrăniţi cu berbec la cazanul regal — Atila „este fiul regelui Mundzuk, care a fost fiul regelui Ete, care a fost fiul regelui Opos, care a fost fiul regelui Cadişa" şi aşa mai departe, pînă ajungeau cu genealogia „biciului lui dumnezeu" la biblicul Ham, de unde săreau tocmai la pasărea Astur sau Şongar, regina încoronată a păsărilor. Demonstraţia era, deci, făcută: Atila nu se afla în capul triburilor hune din întîmplare, ci în virtutea unui drept divin: se trăgea din pasărea păsărilor. Şi un popor al cărui rege se trage dintr-o pasăre — şi mai cu seamă dintr-o asemenea pasăre — poate pretinde dominaţia lumii.

Ideea de dominaţie a lumii îl tulburase pe Atila încă din adolescenţă. Dar pregătiri pentru aplicarea ei practică putu să înceapă numai din anul 434, cînd, după moartea unchiului său, regele Rua, Atila fu chemat să preia conducerea poporului hun împreună cu fratele său Bleda. Dar, spirit autoritar şi exclusivist, Atila nu înţelegea să împartă puterea cu nimeni. Înzestrat, cum era, cu un excepţional simţ politic — pe care şi-l şlefuise în anii cît a stat ca ostatec voluntar la romani — Atila ştiu, de la început, să înlăture cu uşurinţă acest neajuns. Peste

cîteva zile, în cursul unei vînători, o săgeată, rătăcită cu grijă la momentul oportun, îl răpuse pe Bleda.

Atila îşi îngropă fratele cu dragoste frăţească şi respiră uşurat. Acuma, în sfîrşit, era liber să facă ce vrea.

Şi voia tot.

Şaptesprezece ani la rînd, Atila munci la reorganizarea cetelor lui de călăreţi. In acest răstimp, o dată cu numărul săgeţilor lui de os şi securilor lui de piatră, îi creştea şi îngîmfarea. Imperiul roman de răsărit şi cel de apus erau, necontenit, obiectul provocărilor lui. Astfel, odată, el trimise, în aceeaşi zi, împăratului Theodosiu la Constantinopole şi împăratului Valentinian al III-lea la Roma, doi mesageri cu una şi aceeaşi misivă : „Stăpînul meu (adică al mesagerului respectiv), care este şi al vostru, vă anunţă să-i pregătiţi patul". La toate ameninţările de felul acesta, Valentinian şi Theodosiu, doi şefi slabi şi fricoşi ai unui imperiu putred, pe cale de descompunere, dădeau răspunsuri atît de timide, încît Atila avea drept să creadă că patul îi şi este, de fapt, pregătit la Roma şi Constantinopole.

Intenţia lui Atila era să-şi înceapă marele război de cucerire a lumii printr-un atac împotriva imperiului roman de răsărit al lui Theodosiu. Dar o schimbare, intervenită în anul 450, la curtea Bizanţului, îi modifică planurile. In urma unui accident de călărie, Theodosiu moare şi locul lui este ocupat de Marcianus, un om energic şi curajos, care, la ameninţările lui Atila, răspunse cu alte ameninţări. In faţa acestui adversar neaşteptat, regele hunilor îşi îndreptă atenţia spre punctul mai slab : imperiul roman de apus, de sub conducerea lui Valentinian al III-lea.

Pretext de război Atila avea, deoarece avea fantezie.

Cu cincisprezece ani în urmă, Honoria, sora lui Valentinian al III-lea, fată romantică, auzise povestindu-se atîtea despre Atila, noul rege al hunilor, încît îi trimisese în dar un inel, ca semn că-l iubește și că ar fi bine ca el s-o ceară în căsătorie.

Pe Atila, darul Honoriei nici nu-l mișcă și nici nu-l miră. Că Honoria îl iubește fără să-l fi văzut vreodată la față, e foarte firesc! Pe cine ar putea să iubească Honoria, dacă nu pe Atila, regele hunilor! Că Honoria e sora împăratului roman de apus și că, oricum, inițiativa ei sentimentală, fiind neobișnuită în tradițiile imperiale, l-ar putea măguli? Ei aș! Să-l măgulească! Pe cine? Pe el? De ce? Pentru că ea e soră de împărat? Soră de împărat? Dacă o fi și asta ceva! Se poate compara o nenorocită soră de împărat cu el, regele Atila, descendentul păsării Astur, regina încoronată a tot ce zboară pe lume?

Așa că, plin de dispreț, Atila ar fi zvîrlit inelul, dacă ascuțitul lui simț de prevedere politică nu l-ar fi sfătuit să-l păstreze. Cine știe? Odată și odată i-ar putea folosi. Luă, deci, inelul și-l închise într-o cutie.

Dar dacă Atila primi inelul cu indiferență, ca un omagiu oarecare — printre miile de alte omagii care i se cuvin de drept — împăratul Valentinian al III-lea, cînd află de isprava Honoriei, simți că moare de rușine: Honoria, sora unui împărat roman, să se umilească pînă într-atît încît să facă, ea, avansuri? Cui? Lui Atila! Unui barbar nespălat, care umblă în blană de urs și vara și iarna! Ea, Honoria, să se roage de unul ca ăsta s-o ia de nevastă? Nu! Niciodată!

Honoria, furioasă că nu-și poate satisface capriciul, ca să se răzbune pe fratele ei, începu să ducă o viață de desfrîu. Valentinian, desperat că soră-sa îl face de rîs, o închise într-o mănăstire. Acolo n-are

decît să-şi facă de cap cu cine o vrea. Dar cel puţin n-o ştie nimeni.

Trecuseră de atunci cincisprezece ani. Atila uitase de mult de acest neînsemnat incident sentimental — şi desigur că ar fi murit fără să-şi mai aducă aminte de el — dacă planul lui de război nu l-ar fi obligat să caute şi un pretext de război. Îl căută şi-l găsi numaidecît prin cea mai simplă asociaţie de idei: inelul! Honoria! Sora lui Valentinian!... Iată un pretext! Ce ar fi să se îndrăgostească degrabă de sora împăratului roman? Da! O iubeşte! Fără ea nu mai poate trăi! E drept că au trecut cincisprezece ani de cînd Honoria i-a trimis darul, fără ca el să-i fi răspuns măcar printr-un cuvînt de mulţumire. Dar ce contează cincisprezece ani în viaţa unui rege?... Ea va trebui să-l înţeleagă. E regele Atila! Are atîtea pe cap. Cu toate că s-a gîndit tot timpul la ea, n-a putut găsi răgaz un singur moment să-i scrie cît suferă de dorul ei şi cum arde de nerăbdare s-o vadă, în sfîrşit, lîngă el, ca regină a hunilor. Să ştie Honoria că o iubeşte, cum n-a iubit bărbat pe lume o femeie... Aşa că-i va scrie lui Valentinian că mulţumeşte soră-si pentru inel, că la dragostea ei răspunde cu o dragoste şi mai aprinsă şi că nu înţelege cu ce drept o ţine pe Honoria închisă. Să binevoiască, deci, Valentinian s-o pună îndată în libertate pe Honoria — care este logodnica lui, a lui Atila, regele hunilor — pentru că el, Atila, regele hunilor, a hotărît să se însoare cu ea în cel mai scurt timp cu putinţă. De aceea, el, Atila, regele hunilor îl şi invită, de pe acum, la nuntă pe Valentinian, împreună cu întreaga familie imperială, şi speră că Valetinian va avea toată grija să-i dea de îndată şi zestrea care se cuvine prin moştenire logodnicei lui şi care se ridică la o jumătate de imperiu.

Atila făcu scrisoarea, dar îi ştia efectul cu anticipaţie. Valentinian va fi de două ori îngrozit: o

dată de ideea de a se încuscri cu el, şi a doua oară. de perspectiva unui război. Dar între a fi cumnat cu Atila şi a face război cu el, Valentinian va alege războiul. Este ceea ce voia şi Atila.

Lucrurile se petrecură întocmai aşa cum le-a prevăzut regele hunilor. Valentinian primi scrisoarea şi începu să se zbată între indignare şi spaimă.

Căsătorie ?

Război ?

Ce să aleagă ?

Generalul Aetius, sfetnicul lui, îi dădu o soluţie : s-o căsătorească degrabă pe Honoria cu indiferent cine. După aceea, va putea răspunde lui Atila, cu conştiinţa împăcată, că e prea tîrziu : soră-sa nu mai e liberă.

Spre marea bucurie a lui Valentinian, Atila, regele hunilor, la trista veste că Honoria, mult iubita lui logodnică, nu-i mai poate fi soţie, îi răspunse pe un ton resemnat, dar plin de demnitate. Îl doare mult — scria Atila — că n-are noroc să fie cumnatul lui Valentinian, pe care-l iubeşte ca pe un frate, dar, cu vremea, speră că durerea o să-i treacă. Între timp îl asigură de cele mai bune sentimente ale lui.

Cîteva nopţi, Valentinian a avut visuri plăcute, cu scrisoarea lui Atila sub pernă, pînă primi, de la regele hunilor, o nouă scrisoare în care acesta îi declară, din nou, că-l iubeşte ca pe un frate şi-l roagă să nu se supere, că a dat ordin soldaţilor lui să pătrundă în Galia. El cu Galia nu are nimic şi nici nu se gîndeşte să rămînă acolo. Şi-a trimis gloatele de călăreţi în Galia nu cu intenţii agresive, ci numai ca măsură poliţienească : vrea să prindă nişte dezertori huni care s-au refugiat la vizigoţi. Convingerea lui este că dezertorii se vor preda de bună voie, aşa că nu va fi silit să recurgă la forţă. Valentinian să n-aibă nici o grijă. Toată

operaţia aceasta nu este îndreptată împotriva romanilor, ci numai împotriva vizigoţilor.

Impăratul roman se simţi din nou fericit, dar fericirea lui fu de scurtă durată: peste cîteva zile i se puse sub ochi o scrisoare primită de către regele vizigoţilor din partea lui Atila, care-i arăta că-l iubeşte şi pe el ca pe un frate şi că-l roagă să nu se supere dacă etc., etc., pentru că toată operaţia aceasta poliţienească nu este îndreptată împotriva vizigoţilor, ci împotriva romanilor.

Abia atunci înţelese Valentinian că Atila-şi bate joc de el, şi abia atunci îi dădu mînă liberă lui Aetius să apere imperiul de o invazie a hunilor. Dar Atila, mai dinamic, le-o luase înainte şi acum se îndrepta spre Paris, în goana turbată a cailor. Parisul se şi vedea. Incă puţin şi Luteţia ar fi fost cotropită de huni. Pe neaşteptate, însă, Atila dădu ordin călăreţilor lui să ocolească cetatea şi să gonească în spre sud. Regele hunilor primise ştirea că vizigoţii hotărîseră să se alieze cu romanii împotriva lui. Aşa că el se grăbea să ajungă la Toulouse, unde armatele vizigote şi romane trebuiau să facă joncţiunea.

Goni Atila cît putu, dar nu putu goni atît de iute, încît să nu-l ajungă din urmă pedeapsa inevitabilă care-l aştepta pentru ambiţiile lui nemăsurate de a cuceri şi domina lumea pe motiv că s-ar trage direct din pasărea Astur, regina încoronată a păsărilor. După cîteva luni de la începerea campaniei în Galia, în luna iunie a anului 451, armatele romane, conduse de Aetius şi armatele vizigote, conduse de regele Teodoric, bătură şi decimară pe cîmpiile catalaunice, între Gens şi Troyes, hoardele lui Atila. In ziua aceea, a înfrîngerii, armata năvălitorilor ar fi fost pentru totdeauna suprimată — ceea ce ar fi pus capăt pentru totdeauna teroarei hunice — dacă în ultimul moment n-ar fi intrat în joc anumite considerente politice, care au pledat pentru salvarea armatei lui Atila de la o nimicire completă. După vic-

torie, Aetius, comandantul armatei romane privea cu mai multă simpatie la inamicul său hun, Atila, decît la aliații săi vizigoți. Infrîngerea hunilor se datora, în cea mai mare parte, vizigoților, care cereau cu insistență lichidarea lui Atila printr-un ultim atac. Dar Roma nu dorea o desființare totală a armatelor hune. Prin dispariția hunilor, vizigoții ar fi devenit prea tari. Și nu se cuvenea să devină prea tari. Ar fi fost împotriva intereselor imperiului roman.

In mijlocul taberei lui de soldați romani și vizigoți, Aetius cercetă cu interes, peste cîmpul de luptă acoperit de cadavre, tabăra rămășițelor hune și hotărî că Atila trebuie salvat. Atila învins, dar nu desființat, va înțelege că soarta lui trebuie să fie soarta tuturor regilor huni: aceea de șef al unor mercenari, care să lupte, cu leafă, pentru interesele altora. Atila, învins, va renunța la ambițiile lui, și, făcut mai docil, va putea fi folosit într-un eventual război dus de Roma împotriva aliaților ei, vizigoții.

Astfel, Atila, datorită protecției pe care i-o acorda comandantul armatei inamice romane, putu să se retragă în liniște în ținuturile lui din Panonia, dincolo de Dunăre, unde, fără cea mai mică întîrziere, își reluă firul visurilor lui de dominație a lumii Experiența campaniei din Galia — credea el — l-a învățat ce are de făcut, spre a nu mai da greș: își va instrui armata cu cele mai moderne metode de luptă și o va înzestra cu armele cele mai noi.

Peste un an, hoardele hune, refăcute și reechipate, porniră iar la război tot împotriva imperiului roman de apus, numai că într-o altă direcție, care i se părea lui Atila mult mai vulnerabilă: Italia. Dar, după cîteva luni, Atila se reîntoarse în Panonia, cu o armată decimată de foame și boli, care abia se mai tîra după el: eșuase din nou. Optimist incurabil, Atila se apucă, înfrigurat, să-și reorganizeze încă o dată cetele de călăreți, pentru un alt

război de cucerire a lumii. Experienţa campaniei din Italia — îşi zicea el — l-a învăţat ce are de făcut spre a nu mai da greş: îşi va instrui armata cu cele mai moderne metode de luptă şi o va înzestra cu armele cele mai noi. In primăvară — dădu el de ştire triburilor lui — începe războiul. Dar nu cu imperiul de apus. Acuma a găsit adevăratul punct slab: imperiul de răsărit.

In primăvară, însă, Atila — care făcuse să piară în războaie absurde mii de vieţi omeneşti — murea în Panonia, în mijlocul unei armate iremediabil şi inevitabil înfrînte, după ce nutrise o viaţă întreagă iluzia smintită că-şi va putea, de pe cal, asigura dominaţia lumii, barînd cu securile, drumul progresului şi al civilizaţiei.

I

În cantonul elvețian Tessin, pe malul lacului Maggiore, la poalele munților Alpi, se află o mică stațiune climaterică, numtiă Locarno. Aici, la Locarno, s-a născut la 16 octombrie 1925, de pe urma rendez-vous-urilor intime dintre conducătorii principalelor țări capitaliste europene, prin boschetele restaurantelor și în camerele hotelurilor, pactul „păcii eterne".

Tatăl inițial — deci cel autentic — al „păcii eterne" de la Locarno a fost guvernul englez, iar mama a fost Gustav Stresemann, prim-ministru al Germaniei.

Stresemann fusese, pînă la armistițiu, un fruntaș al partidului național-liberal german în rîndurile căruia se remarcase ca unul dintre cei mai aprigi adepți ai unui război submarin fără crutare. După încheierea păcii, Stresemann, sub stimulentul electoral, descoperi în el anumite chemări care îl conduseră la întemeierea unui nou partid: Deutsche Volkspartei. Cu această zestre politică veni la putere, în 1923, cînd președintele Reichului îl însărcină să formeze un guvern de „conciliere". Prin guvern de „conciliere" se înțelegea un guvern care să caute o împăcare cu Franța. În perioada aceea, conflictul dintre Franța și Germania ajunsese la un punct culminant. Franța cerea cu insistență Germaniei învinse plata despăgubirilor de război, la care aceasta fusese obligată prin tratatul de pace de la Versailles. Germania, însă, nici nu putea și nici nu voia să i le achite. Drept represalii, Franța ocupă Renania și Ruhrul și-și arătă hotărîrea de

a nu părăsi ţinuturile acestea, decît numai după ce va primi din partea Germaniei ultimul ban care i se cuvenea. Adevărul e, însă, că Franţa recurgea la această măsură militară, nu pentru a-şi încasa partea la care avea dreptul din cele 132 miliarde mărci aur fixate la Londra în mai 1921. Franţa s-ar fi mulţumit şi cu o sumă mult mai mică. Neplata datoriilor nu era decît un simplu pretext. Motivul real al ocupării ţinuturilor renane era altul: prin măsura aceasta militară, Franţa îşi făcea iluzia că — pe lîngă celelalte garanţii — îşi ia o garanţie în plus împotriva unui atac, în viitor, din partea Germaniei: cărbunii Ruhrului şi oţelăriile renane. Simpla neutralizare a Renaniei, sau o dezarmare — care va fi, inevitabil, doar pe hîrtie — nu-i putea linişti pe financiarii francezi. Dorind să-şi asigure liniştea aceasta, conducătorii francezi au luptat, în primii ani de după război, pentru fărîmiţarea Germaniei în cîteva zeci de stătuleţe independente. Loucheur, fost ministru şi unul din capii marii burghezii franceze, declara făţiş: „Decît o Germanie prosperă, deci o ţară care să ne poată plăti despăgubirile de război, mai bine o Germanie săracă şi slabă care să nu ne poată plăti."

Dar dacă marile capitaluri franceze, pe care un Loucheur le reprezenta, se temeau de o refacere a marilor capitaluri germane concurente — care, la prima ocazie, vor căuta să lovească din nou, pe calea armelor, în imperialismul francez — alte doua mari puteri capitaliste, Anglia şi Statele Unite, lucrau de zor la refacerea Germaniei.

Anglia vedea în Germania acelaşi adversar economic primejdios cu care a avut de luptat şi pînă în 1914. Concurenţa pe care cărbunele german o făcea, pe pieţele mondiale, cărbunelui englez, a fost doar una din cauzele principale care au dus la război. Dar, *deocamdată,* Germania învinsă era slabă — foarte slabă — şi Franţa victorioasă era tare —

foarte tare. Acum, după război, Franţa era mai bine înarmată decît la începutul războiului şi rămăsese, de fapt, singura putere militară din Europa. Şi o asemenea Franţă — care *deocamdată* nu mai avea de ce să se teamă din partea unei Germanii îngenuncheate şi dezarmate — îndràznea, la tot pasul, să înfrunte Marea Britanie. Din ziua de 11 noiembrie 1918 — cînd s-a semnat armistiţiul dintre Germania inamică şi aliaţii franco-englezi — contradicţiile dintre imperialismul englez şi cel francez au ieşit la iveală cu o violenţă care se părea, la un moment dat, că va degenera într-un război franco-englez. Pentru imperialiştii englezi, situaţia aceasta devenea intolerabilă. Dacă pînă la război, Germania a fost, în repetate rînduri, agresivă faţă de Anglia, Anglia a putut cel puţin, s-o pună la respect, ameninţînd-o cu armata franceză. Dar acum, cu ce armată să ameninţe pe imperialiştii francezi, cînd la graniţa franceză nu mai există o Germanie înarmată? Aşa că, în logica lor — o logică în concordanţă cu punctul de vedere al intereselor imperialiste britanice — conducătorii politici englezi au ajuns la concluzia că singurul lucru bun pe care l-ar putea face spre a se apăra de lăcomia imperialiştilor francezi este să opună, cît mai degrabă, unei Franţe înarmate, o Germanie înarmată. Germania — îşi spuneau conducătorii politici englezi — trebuie să redevină tare, spre a putea fi din nou o primejdie pentru Franţa. Numai atunci Franţa va putea fi cuminţită şi va putea fi silită să-şi îndrepte iar ochii spre noi, ca spre singurul ei sprijin împotriva unei Germanii militariste şi agresive.

La rîndul lor, financiarii americani, îmbogăţiţi în chip fabulos de pe urma războiului, vedeau în Germania sărăcită şi flămînzită un cîmp vast şi fecund pentru fructificarea unor capitaluri imense cu care nu aveau ce face în propria lor ţară. Rolul monopolurilor americane în refacerea puterii industriale

a Germaniei a fost hotărîtor. Monopoliştii americani — Rockefeller, Morgan, Ford, Dupont de Nemours etc. — convinseră pe monopoliştii englezi să participe, în ciuda contradicţiilor care împărţeau, tocmai atunci, mai mult ca oricînd, aceste bande de piraţi în tabere adverse, la adoptarea şi aplicarea planului american Dawes.

Ce era planul Dawes?

Pentru opinia publică, planul Dawes îşi propunea să rezolve problema datoriilor de război ale Germaniei faţă de ţările învingătoare. In realitate, însă, prin ajutorarea Germaniei — care era de fapt o ajutorare a clasei exploatatoare germane — monopolurile anglo-americane îşi propuneau să facă din tînăra republică germană un stat mercenar, care, în timp de pace, să le închirieze industria şi puterea de muncă a poporului german, iar în timp de război — şi prin război se înţelegea inevitabilul război antisovietic — viaţa a milioane de tineri germani. Semnat în vara anului 1924, planul Dawes intră în vigoare la 1 septembrie 1924, cînd băncile americane şi engleze vărsară Germaniei un împrumut de opt sute milioane de mărci aur. Era primul „ajutor" din generoasa listă de ajutoare anglo-americane, care, după cinci ani — adică în 1929 — se şi urca la cincisprezece miliarde mărci aur de investiţii pe termen lung şi şase miliarde mărci aur de investiţii pe termen scurt.

Este clar că la planul de exploatare a economiei germane şi de refacere a militarismului german în vederea unui război contra Uniunii Sovietice, ar fi aderat, din capul locului, cu entuziasm, şi marea burghezie franceză. Dacă burghezia franceză ar fi avut garanţii neîndoielnice că Germania poate fi refăcută *numai* din punct de vedere militar şi că noua armată germană va fi îndreptată *numai* împotriva Uniunii Sovietice, şi-ar fi dezlegat şi ea băierile pungii spre a-şi da obolul la această acţiune

de apărare a clasei capitaliste de pretutindeni. Să dea bani pentru a trimite la moarte milioane de tineri germani într-un război antisovietic? De ce nu? Bani ar fi dat, cu dragă inimă, marea burghezie franceză, care, ca şi marea burghezie engleză ori americană, prefera ca războiul de apărare a intereselor lor capitaliste să fie dus de armata germană. Aceasta, nu din dorinţa de a menaja viaţa tineretului francez, ci de teamă că soldaţii francezi, dacă ar fi trimişi să combată pe bolşevici, s-ar întoarce şi ei bolşevici, aşa cum s-a mai întîmplat şi în 1918. Deci, dacă există un asemenea risc — şi există! — mai bine să facă Germania această experienţă

Aşadar, burghezia franceză ar fi fost de acord şi ea să contribuie la refacerea militară a Germaniei, dacă, pe vremea aceea, nu şi-ar fi păstrat destulă luciditate spre a ţine seama de o realitate căreia nu-i putea găsi leac: poziţia geografică a Franţei. Statele Unite puteau specula mizeria poporului german, spre a reface marea industrie germană, fără riscul unei agresiuni din partea unei armate germane de care o despărţea teritoriul francez şi Oceanul Atlantic. Anglia îşi putea permite luxul unei restabiliri a echilibrului european, fără riscul unei agresiuni — sau, dacă vreţi, fără riscul unei agresiuni prea facile — din partea armatei germane, de care o despărţea, pe uscat, teritoriul francez ori belgian şi pe apă Canalul Mînecii. Dar Franţa? Ce despărţea teritoriul francez de teritoriul german? Nişte biete, şubrede, simbolice potouri de graniţă. Cum s-ar putea, deci, pune Franţa la adăpost de o agresiune germană? Cine sau ce i-ar putea garanta că mîine, armata germană — refăcută din banii francezi şi banii aliaţi anglo-americani — în loc să se îndrepte înspre răsărit nu s-ar arunca, din nou, asupra Franţei, spre a-şi lua îndărăt ce a pierdut, cu plusurile inevitabile?

Lipsa aceasta a unei garanţii împotriva unui război de revanşă mai împiedica, pe vremea aceea, burghezia franceză să găsească un teren de înţelegere cu Anglia, pentru o acţiune comună în favoarea Germaniei. Cu răbdare, însă, diplomaţia engleză îşi găsi drum spre inima conducătorilor Franţei: le dădu garanţii.

Conducătorii Franţei ştiau cîte parale fac garanţiile Angliei. Dar mai ştiau ceva: că şi fără aceste garanţii, Germania tot va fi refăcută. De ce, dar, să nu primească aceste garanţii? Cu garanţiile acestea în mînă, Franţa va avea cel puţin dreptul să se plîngă. În afară de aceasta, capitaliştii francezi îşi puneau mari speranţe în propria lor diplomaţie. Poate — cine ştie? — cu oarecare abilitate, vor reuşi şi ei, la un moment dat, să tragă pe sfoară Anglia, care doar asta vrea: să tragă pe sfoară Franţa! Şi cum Germania, la rîndul ei, tot asta voia: să tragă pe sfoară şi Franţa şi Anglia, idila anglo-franco-germană se putea înfiripa, încetul cu încetul, spre a lua caracterul unei pasiuni amoroase explozive, care să se termine cu o cununie în regulă în staţiunea climaterică elveţiană Locarno.

Stresemann, de îndată ce ocupă scaunul de preşedinte al consiliului de miniştri şi de ministru de externe al Reichului, începu — cu banii englezilor şi americanilor — să-şi arate bunăvoinţa de a plăti Franţei cîte ceva din cele ce i se cuveneau, cu obligaţia că va face tot ce se poate spre a putea plăti şi în viitor, dacă Franţa se va arăta şi ea binevoitoare faţă de el. Cu dovezile — niţeluş jalnice, dar palpabile — că Germania vrea să-şi achite datoriile de război şi cu garanţiile vaporoase ale Marii Britanii, guvernul francez a aceptat ca Germania să facă formele pentru întîlnire.

Formele fură împlinite. În februarie 1925, Stresemann trimise guvernelor francez şi englez cîte o notă prin care le informa că Germania vrea cu orice

preț o pace definitivă și eternă — nu provizorie — cu lumea întreagă. Ca propuneri concrete, el oferea un număr de convenții cu Anglia, Franța, Italia, Belgia etc. și se arăta dispus să lichideze, prin bună înțelegere, toate conflictele juridice și politice cu oricare alt stat.

Cine a dictat lui Stresemann nota către guvernele francez și englez ?

Lordul d'Abernon, ambasadorul englez la Berlin.

Din ordinul cui ?

Din ordinul guvernului englez.

Prin urmare, nota pacifică pornită din *inițiativă germană* către francezi și englezi era de fapt *o inițiativă pur englezească.*

Guvernul englez și francez primiră nota și se declarară de acord să stea de vorbă cu guvernul geman.

Peste nouă luni, în octombrie 1925, se năștea la Locarno istorica întîlnire dintre Stresemann, ministrul de externe al Germaniei — Austen Chamberlain, ministrul de externe al Angliei — și Aristide Briand, ministrul de externe al Franței.

În zilele acelea, Uniunea Sovietică se pregătea de o mare sărbătoare : se împlineau opt ani de la Marea Revoluție Socialistă din Octombrie. Opt ani de cînd puterea sovietică — al cărei prim punct din program era pacea — lupta pentru stabilirea unor raporturi de pace sinceră și trainică între popoare. În acești opt ani, cîte greutăți, dar și cîte succese în lupta pentru pace, dusă de Uniunea Sovietică !

La 16 aprilie 1922, cînd nu trecuse nici un an de la lichidarea celor patrusprezece armate intervenționiste, guvernul sovietic încheia la Rappalo — în Italia — un tratat cu Germania care recunoștea *de jure* guvernul sovietic.

La sfîrșitul anului 1922, guvernul sovietic invita la Moscova statele baltice și Polonia, spre a discuta cu ele problema dezarmării. Dacă rezultatul

conferinței a fost nul, aceasta s-a datorat piedicilor puse de monopoliștii apuseni și americani, care n-au vrut să audă de dezarmare și cu atît mai puțin de vreo apropiere între Uniunea Sovietică și statele vecine.

La 31 mai 1924, guvernul sovietic semna, la Pekin, acordul sovieto-chinez — cel dintîi acord în istoria Chinei încheiat pe bază de drepturi egale.

In august 1924 — cu toate manevrele monopolurilor americane — guvernul sovietic încheia cu guvernul englez un acord prin care se stabileau relații diplomatice între Uniunea Sovietică și Anglia.

In octombrie 1924 — înlăturînd piedicile puse de aceleași monopoluri americane — guvernul sovietic încheia cu guvernul francez un acord prin care se stabileau relații diplomatice între Uniunea Sovietică și Franța.

La 20 ianuarie 1925, delegații sovietici semnau, în capitala Chinei, alături de delegații japonezi, o convenție prin care se stabileau relații diplomatice între Uniunea Sovietică și Japonia.

Totuși, deși atît Germania cît și Anglia și Franța au recunoscut, rînd pe rînd, *de jure*, guvernul sovietic; deși atît Germania cît și Anglia au recunoscut și *de facto* guvernul sovietic cu care se aflau în relațiuni diplomatice și cu care tratau diverse acorduri comerciale; deși atît Germania cît și Anglia și Franța susțineau că se întîlnesc la Locarno spre a discuta problemele păcii; deși era știut de întreaga omenire că, de la încheierea războiului, singurul stat care luptă activ și plin de inițiativă pentru apărarea păcii este Uniunea Sovietică; deși era lucru neîndoielnic că Uniunea Sovietică luptă pentru pace, pentru că pacea reprezintă unul din principiile de bază ale primului stat socialist, pentru că are nevoie de pace, pentru că restaurarea țării — devastată de războiul cu Germania și de războiul intervenționist — nu poate fi realizată

decît în pace, pentru că ideea de construire a socialismului este indisolubil legată de ideea de pace; deşi faptele acestea erau axiome pentru oricine voia să vadă adevărul, totuşi, Uniunea Sovietică n-a fost invitată la conferinţa de la Locarno.

Şi presa burgheză susţinea că aceasta se cheamă „conferinţă europeană".

Era „europeană", întrucît Briand, Chamberlain şi Stresemann pretindeau că reprezintă nu numai guvernele lor, nu numai popoarele lor, ci şi toate celelalte popoare europene.

Dar caracteristica acestei conferinţe europene n-o prezenta faptul că discuţiile, în numele sutelor de milioane de europeni, au fost duse numai de către aceşti trei reprezentanţi ai marilor trusturi imperialiste, ci un amănunt mult mai semnificativ, care punea în relief tot farmecul diplomaţiei burgheze: discuţiile au fost duse, într-adevăr, între aceşti trei bărbaţi de stat, dar în nici o chestiune esenţială n-au discutat tustrei la un loc, ci numai doi cîte doi. O zi a stat de vorbă, între patru ochi, Stresemann cu Chamberlain şi a doua zi a stat de vorbă Stresemann cu Briand. Ce au conversat între ei, ce cuvinte de dragoste şi-au şoptit la ureche în întîlnirile acestea discrete, cum s-au înţeles perechea Stresemann-Chamberlain şi perechea Stresemann-Briand, sînt taine care au rămas taine pentru toate sutele de milioane de europeni în numele cărora pretindeau că vorbesc. Ba, ceva mai mult chiar: tainele acelea au fost taine, nu numai pentru popoarele europene, dar pînă şi pentru cei trei parteneri. Nici atunci, nici mai tîrziu, Briand n-a putut afla ce a vorbit între patru ochi Chamberlain cu Stresemann, nici Chamberlain n-a ştiut ce a vorbit Stresemann cu Briand, nici Stresemann n-a ştiut ce a vorbit Briand cu Chamberlain. Fiecare dintre parteneri căuta să-şi tragă

spuza pe turta lui în detrimentul celorlalţi. In timpul discuţiilor de la Locarno, Germania cerea să se şteargă din tratatul de la Versailles articolul cu privire la vinovăţia exclusivă a Germaniei în dezlănţuirea războiului, să i se restituie coloniile, să se facă imediat plebiscitul din Saar — care, conform cu condiţiile de pace, urma să se ţină abia în 1935 — să se elibereze şi să se redea Germaniei regiunea renană etc. Dar toate eforturile lui Stresemann au dat greş. Deocamdată, monopolurile anglo-franco-americane nu aveau destulă încredere în Germania. Se pare, totuşi, că o pereche şi-a rămas ceva mai fidelă: Chamberlain-Stresemann, care, şi-au arătat, reciproc, o anumită încredere. Numai mulţumită acestei încrederi pe care o avea Chamberlain în discreţia lui Stresemann şi Stresemann în discreţia lui Chamberlain, şi-a putut permite Stresemann indiscreţia de a divulga unor amici — aceştia, într-adevăr de încredere — conţinutul următorului memorandum pe care Chamberlain i l-a strecurat, în mod foarte discret, în timpul conversaţiilor de la Locarno:

„Europa — grăia documentul — este împărţită în trei categorii principale: învingători, învinşi şi Rusia. Problema rusă — care este o ameninţare permanentă — nu poate fi soluţionată decît ca o problemă. Este imposibil să se prevadă ce efect va avea dezvoltarea Rusiei asupra stabilităţii viitoare a Europei. Rusia nu este în nici un caz un factor de stabilitate. Ea este cea mai mare ameninţare dintre incertitudinile noastre şi se poate spune că, în ciuda Rusiei, poate chiar din cauza Rusiei, o politică de securitate trebuie să fie organizată."

Şi ceva mai departe:

„Cu toate că Germania ar fi, pentru moment, cu totul incapabilă să întreprindă o acţiune agresivă, este sigur că, datorită marilor posibilităţi chimice, de uz militar, ea va deveni, mai curînd sau mai tîr-

ziu, un puternic factor militar. *Doar un mic număr de germani socoteşte serios să întrebuinţeze această forţă, cînd va fi reconstituită, împotriva Imperiului Britanic."* (Sublinierea este a noastră — n. a.).

„Doar un mic număr de germani" — vrea să spună memorandumul — îşi propune să folosească forţa germană reconstituită împotriva Marii Britanii. Cei mai mulţi se gîndesc s-o folosească împotriva Uniunii Sovietice. Care *cei mai mulţi* cînd, în afară de acei cîţiva negustori de cadavre, nimeni nu se putea gîndi, în Germania abia ieşită dintr-un război dezastruos, la o nouă aventură războinică?

Mai tîrziu, cînd documentul a fost divulgat, guvernul englez l-a dezminţit, cu argumentul că prea a fost mare secretul în care s-au dus tratativele de la Locarno, ca să se poată şti ce anume s-a discutat. Dar, sprijinindu-se pe acelaşi argument al secretului, cei trei bărbaţi de stat au putut debita toate năzdrăvăniile despre cele ce ziceau ei că ar fi dezbătut în cursul conferinţei lor „europene". S-a putut astfel afla din gura lor că o singură mare problemă i-a preocupat în timpul conversaţiilor diplomatice: cum să asigure lumii „pacea eternă". Şi întrucît era lucru ştiut că „pacea eternă" este singura pace care se putea împăca perfect cu cugetul lor de reprezentanţi ai trusturilor şi cartelurilor de „moarte subită" — cum se spunea pe atunci negoţului de armament — lumea n-a avut nici un motiv să nu-i creadă.

După ce tratativele secrete au luat sfîrşit, Chamberlain, Stresemann şi Briand au procedat la semnarea pactului de „pace eternă". Acest act istoric n-a mai fost săvîrşit pe ascuns, ci în public, ca să dea putinţă celor trei miniştri de externe să ţină discursuri foarte înflăcărate despre democraţie, securitate, arbitraj şi dezarmare. Atît de frumoase au fost aceste discursuri, încît numai răuvoitorii

s-ar fi putut îndoi că reprezentanții marilor democrații anglo-fraco-germane au venit, într-adevăr, la Locarno, cu inima deschisă, fără nici un fel de gînduri ascunse, spre a stabili, în comun, principiile și căile cele mai practice pentru aplicarea principiilor unei păci adevărate, care să asigure liniștea și stabilitatea la care aspira omenirea întreagă. O deosebită impresie au făcut declarațiile celor trei miniștri că se întorc acasă cu gîndul să-și închine tot restul vieții unei singure mari idei: aceea de a nu mai permite, de aci înainte, nici un război de agresiune. Tustrei și-au făgăduit, cu lacrimi în ochi, să lupte ca agresorul, oricare ar fi el, să fie chemat în judecată de către toate celelalte națiuni, care-l vor pedepsi atît de crunt, încît să taie și altora pofta de a mai face vreodată războaie.

Se născuse „pacea eternă" de la Locarno. Din acea zi a intrat în vocabularul diplomatic un nou termen: politica „à la Locarno". Prin politică „à la Locarno" se înțelegeau toate discuțiile tainice, cu perdelele trase, care se duc între bărbații politici ai țărilor capitaliste, doi cîte doi — numai doi cîte doi — pentru că nimeni nu trebuie să știe ce pun ei, acolo, la cale și ce mijloace au găsit spre a se trage pe sfoară unul pe altul și spre a trage pe sfoară, cu forțe unite, pe un al treilea.

II

Politica „à la Locarno“ a luat ființă la 16 octombrie 1925. Prin zămislirea acestui legămînt de „pace eternă“, fabricanții de armament au pus, în 1925, temeliile practice ale războiului care avea să izbucnească peste 14 ani și care avea să asigure „pacea eternă“ atîtor zeci de milioane de oameni asasinați cu armele făurite de patronii sau coasociații lui Stresemann, Chamberlain și Briand. Pactul de la Locarno este un document cu care fabricanții de tunuri pot dovedi că și ei au luptat pentru pace. Că declarațiile de dragoste eternă de la Locarno au fost o reală contribuție la cauza păcii, o mai atestă și faptul că Chamberlain, Briand și Stresemann au primit, pentru discuțiile lor în secret, premiul pentru pace, instituit de fabricantul de explozive Nobel.

Pentru așa pace, așa premiu!

Tocmai atunci cînd, pe baza pactului de pace eternă încheiat la Locarno, începeau să se vînture mult, pe la Liga Națiunilor, tot felul de planuri de dezarmare, expuse, cu multă căldură și multă migală, pe dosul facturilor de tancuri și tunuri, Le Temps, ziarul Ministerului de Externe francez, scria că: „O dezarmare cît de mică, de neînsemnată, ar compromite însăși ideea de securitate care a fost stabilită la Locarno.“

In același timp, Mussolini, dictatorul Italiei și unul din semnatarii convenției de la Locarno, amenința cu războiul Franța, Anglia și Germania. Îngrijorat de ciudățenia faptului că se poate vorbi

serios de un acord de pace eternă într-o atmosferă încărcată cu praf de puşcă, un deputat englez din opoziţie l-a întrebat pe Austen Chamberlain, ministrul de externe al Angliei, care este situaţia politică internaţională, întrucît — a zis el — opinia publică engleză este foarte îngrijorată. Pericol de război în Europa... pericol de război în Asia... lipsă de încredere în America... Chamberlain are mereu întrevederi secrete cu Mussolini... fiecare dintre diplomaţii europeni are întrevederi secrete cu ceilalţi... toţi, numai secrete, toţi se închid într-o cameră de hotel şi toţi fac între patru ochi politică „à la Locarno".

La aceasta, Chamberlain a răspuns că politica externă a Angliei urmăreşte să aducă pacea pe pămînt, să împace pe inamicii de ieri şi să aline suferinţele omenirii. In privinţa lui Mussolini, nu-i nici un motiv de nelinişte. Liga Naţiunilor e azi mai tare ca oricînd. Atmosfera generală este pacifică şi discuţiile internaţionale sînt însufleţite de spiritul unei colaborări amicale. Cum s-ar zice, pacea nici nu trebuie să vină: pacea a şi venit!

Care era, însă, realitatea?

In timp ce Stresemann îşi număra banii încasaţi ca premiu pentru politica lui de pace, ziarele europene descriau în fel şi chip parada celor 100.000 de „căşti de oţel" care au defilat pe străzile Berlinului, în cel mai nou echipament de campanie, strigîndu-şi lozincile, care nu puteau înşela pe nimeni, asupra caracterului războinic al programului lor. Mai informat decît toţi era Stresemann, care ştia ce vor căştile acestea: reînarmarea Germaniei şi revenirea la steagul imperial negru-alb-roşu. De la fereastra cancelariei lui, Stresemann putea vedea, mai bine ca oricare altul, că în fruntea coloanei de demonstranţi se aflã prinţii Eitel Friedrich şi August Wilhelm, fiii fostului Kaiser Wilhelm al II-lea, recunoscut ca fiind autorul de-

zastrului german din 1918. Dar pe Stresemann, prezența acestor prinți în fruntea unei mișcări revanșarde nu-l putea supăra, de vreme ce atît el cît și ceilalți făuritori ai „păcii eterne" au contribuit la reabilitarea și reinstalarea în toate privilegiile lor economice a moștenitorilor Kaiserului și a tuturor membrilor aristocrației germane.

Pentru a reintra în ceea ce numeau ei „drepturile" lor, prinții și aristocrații germani nu au așteptat decît să fie înăbușită mișcarea revoluționară din 1918—1919. Puțin după aceea, cum s-au potolit lucrurile, prinții au dat în judecată statul republican german, căruia îi cereau să le dea înapoi proprietățile, plus despăgubirile respective. Sub presiunea forțelor muncitoare în frunte cu comuniștii, guvernul german, care se grăbise să ofere prinților niște indemnizații uriașe, se văzu silit să instituie un plebiscit prin care poporul german să se pronunțe dacă vrea sau nu să mai scoată bani din buzunar pentru înalții paraziți imperiali. Propaganda naționalistă se aruncă asupra marii și micii burghezii spre a le demonstra că o expropriere a prinților ar putea duce, în curînd, la o expropriere generală a proprietății private a oricărui cetățean. Foarte activ a lucrat în această direcție, pe vremea pacificului Stresemann, doctorul Schacht, președintele Reichsbankului, care susținea ca argument, în sprijinul prinților, că o expropriere a lor, ca și a membrilor aristocrației, ar putea compromite creditul de care se bucură Germania în Franța și Anglia, unde proprietatea particulară este respectată.

Ajutată de împrejurări propaganda prinse și plebiscitul cu privire la exproprierea completă și fără despăgubiri a foștelor familii princiare s-a încheiat cu un dezastru pentru frageda democrație germană: numai 36 la sută din voturi s-au declarat pentru expropriere.

Republica se execută şi prinţii îşi luară în primire averea lor fabuloasă, care le permitea să subvenţioneze gras mişcările naţionaliste, antirepublicane, în speranţa că peste puţină vreme li se va restitui şi tronul.

Toate acestea nu erau străine lui Stresemann, cofăuritorul „păcii eterne“ şi codeţinătorul premiului Nobel pentru pace, deoarece *el* însuşi a fost acela care a dat voie Kronprinţului să se reîntoarcă în Germania; *el* a îngăduit tuturor membrilor fostei familii imperiale să desfăşoare o activitate politică aprig antirepublicană; *el* a şters din legea pentru protecţia republicii toate articolele care interziceau prinţilor orice amestec în politica ţării; *el* a luptat să se asigure acestor prinţi, în afară de ceea ce li s-a dat înapoi, o anumită pensie care echivala cu o adevărată listă civilă; şi tot *el* era în strînse relaţii politice şi particulare cu Kronprinţul de care-l lega o veche prietenie încă de pe vremea războiului.

Erau, deci, destule motive care să-l facă pe Stresemann să privească demonstraţia „căştilor de oţel“ cu simpatie şi interes şi să considere prezenţa Kronprinţului în fruntea celor 100.000 de revanşarzi nu numai ca un act politic firesc, ci absolut necesar în lupta lui pentru „pacea eternă“, la ale cărei principii a subscris la Locarno. De aceea, Stresemann a scos în acea zi pe străzi 15.000 de poliţişti — dar nu ca să împrăştie suta de mii de „căşti de oţel“ care cereau tot ce se poate cere pentru pregătirea unui război de revanşă, ci pentru a aresta pe comuniştii care au organizat o contrademostraţie, şi-şi permiteau să strige: „Jos fasciştii!“

Imediat după semnarea pactului de la Locarno, omenirea avu prima surpriză: Germania îşi reclama

locul ei permanent la Liga Națiunilor, cu aceleași drepturi ca și Franța și Anglia. Care loc permanent? Locul pe care l-a făgăduit Chamberlain lui Stresemann în unul din momentele cele mai aprinse și mai intime petrecute cu el la Locarno. Așadar, numai pentru că făgăduiala făcută de Chamberlain, în taină, trebuia să fie dusă la îndeplinire în public, lumea putu să afle că Anglia a făgăduit Germaniei un loc permanent în Liga Națiunilor, fără să-l fi întrebat și pe ministrul de externe francez.

De ce atîta taină?

Pentru că Anglia știa că Franța se va opune, deoarece o Germanie refăcută cu sprijinul Angliei va fi întotdeauna, cu votul ei, în Ligă, alături de Anglia. În Liga Națiunilor, obiectivele revanșarde ale Germaniei își vor da mîna cu interesele de echilibristică europeană ale Marei Britanii, spre a anihila orice inițiativă a Franței. De aceea, Chamberlain a preferat să nu-l pună, oficial, în curent pe Briand cu promisiunea dată lui Stresemann: era mult mai util — evident, pentru „pace" — ca Franța s-o afle ceva mai tîrziu.

Franța a aflat-o într-adevăr ceva mai tîrziu, dar indignarea ei n-a fost mai mică. Și se împotrivi cu îndîrjire: nici un loc permanent Germaniei în Liga Națiunilor! Sau, dacă Anglia ține cu tot dinadinsul să-i dea Germaniei acest loc și, de dragul Germaniei, acceptă să lărgească baza Ligii Națiunilor, atunci să se acorde cîte un loc permanent și Poloniei, Spaniei și Braziliei.

Franței îi convenea cooptarea acestor trei țări. Polonia se găsea sub tutela ei, cu Spania era în cele mai bune relații, iar Brazilia se putea bucura de toată încrederea Franței, dacă nu din alte motive, cel puțin pentru faptul că era susținută în Liga Națiunilor contra republicii germane de către Japonia, care, pe de o parte nu avea nici un interes să ajute un concurent economic atît de puternic și cu

intenții de expansiune atît de vădite, cum era Germania, iar pe de alta, ținea să menajeze statul sud-american unde voia să trimită sutele de mii de muncitori japonezi cu care nu avea ce face în țară.

La cererea Franței, Anglia răspunse că o și mai mare lărgire a Ligii ar avea ca urmare o slăbire a eficacității și a promptitudinii cu care trebuie să procedeze Liga și că, în orice caz, cererea Poloniei este inadmisibilă. Franța răspunse din nou că în acest caz respinge categoric candidatura Germaniei, pentru că ea nu i-a făgăduit nici un loc permanent în Ligă. La rîndul ei, Italia, care era împotriva unei refaceri a Germaniei, susținea și ea Polonia. Japonia se încăpățîna să susțină Brazilia. Fiecare dintre statele acestea imperialiste, care se mîncau între ele, susțineau pe cîte cineva împotriva cuiva. Iar Germania, instigată de Anglia, amenința că dacă nu intră *singură* în Ligă, renunță cu totul. De aci, tulburare mare. Toți aveau nevoie de soldații germani, dar, în afară de Anglia, nimeni nu voia să aibă de-a face cu ea.

Totuși, în cele din urmă, s-au înțeles. Trebuia să se înțeleagă, pentru că altminteri nu s-ar fi ales nimic din cele ce și-au vorbit la Locarno. Mai slabe ori mai tari, toate țările capitaliste aveau răfuieli mari între ele : Italia cu Germania... Franța cu Anglia, Germania... Grecia cu Turcia... Bulgaria cu Iugoslavia... Romînia cu Ungaria etc., etc. Dar răfuielile trebuiau amînate, deoarece toate țările acestea, la un loc, aveau o răfuială cu un singur dușman : comunismul. Nu întîmplător cercurile imperialiste interesate aduseseră la conducerea politică a unor state elemente fasciste. Nu întîmplător se găsea în Italia un Mussolini, în Grecia un Pangalos, în Iugoslavia un Pasici, în Bulgaria un Țancof, în Ungaria un Horty, în Spania un Primo de Rivera, în Polonia un Grabsky, în Romînia un Ionel Brătianu ș.a.m.d.

Toţi nu erau decît şefii unor detaşamente de ucigaşi din una şi aceeaşi mare legiune care trebuia pregătită pentru războiul antisovietic. Mussolini striga: „Vrem război!", iar şefii democraţiilor capitaliste strigau: „Vrem pace!", dar toţi se înarmau şi înarmau şi pe ceilalţi, spre a pune cît mai degrabă în funcţie „pacea eternă" ale cărei principii au fost, atît de clar — deşi atît de misterios — enunţate în tratativele de la Locarno.

Rezultatele tratativelor de la Locarno au folosit presei trusturilor de armament ca temă copioasă pentru literatura pacifistă tocmai bună să înşele opinia publică europeană. Eroul „păcii eterne" era proclamat, pe drept cuvînt, Stresemann, care — zicea presa burgheză — reprezintă un nou spirit german: spiritul bunei înţelegeri, al cuminţeniei, al maturităţii politice rezultate din tragica experienţă a războiului. Militarismul agresiv al lui Wilhelm al II-lea nu este decît o tristă amintire. Acum i-a luat locul, în Germania, dorinţa fierbinte de pace. Asta e tot ce urmăreşte Germania: să fie lăsată în pace, pentru că şi ea este hotărîtă să lase lumea în pace. Doar pentru aceasta a venit Stresemann în staţiunea climaterică elveţiană Locarno: să dea garanţii, în scris, omenirii, că Germania vrea pace, sincer, cinstit, cu inima deschisă, fără nici o rezervă.

Sincer, cinstit, cu inima deschisă, fără nici o rezervă! Aşa scria presa lui Austen Chamberlain şi cea a lui Aristide Briand, despre Stresemann, care lăsase şi lui Briand şi lui Chamberlain cea mai frumoasă impresie: Stresemann este un om de treabă, sincer, cinstit, cu inimă deschisă, fără nici o rezervă, adică un om tocmai bun spre a fi înşelat.

Dar mare a fost uimirea presei burgheze, în 1929, cînd, după moartea lui Stresemann, un indiscret, cotrobăind prin corespondența acestui înger al „păcii eterne“ a găsit, în una din scrisorile adresate de el unui amic politic, un nou cuvînt german: „finassieren“. Stresemann folosea în scrisoarea aceasta cuvîntul „finassieren“, prin germanizarea termenului francez „finasser“ căruia îi păstra nealterat înțelesul. Or, „finasser“ înseamnă a umbla cu vicleșuguri, cu subtilități, sau, mai pe înțelesul tuturor, cu șmecherii.

Și la cine se gîndea Stresemann că ar face bine să „finaseze“?

La Germania!

Stresemann arăta în scrisoarea aceea că Germania va izbuti să-și atingă ținta dacă va ști să „șmecherească“ Franța și Anglia. Îngerul păcii își lepăda aripile, ca să i se vadă tresele de ofițer prusac, care, între timp, crescuseră atît, încît începuseră să-i răzbată prin pene. Germania „șmecherea“ de ani Franța și Anglia — care știau că sînt „șmecherite“ — dar care, de voie, de nevoie, se lăsau „șmecherite“, convinse fiecare că, la sfîrșit, tot ele vor fi mai „șmechere“ decît ceilalți doi parteneri. Acest raționament nu putea decît servi Germaniei care, între timp, își vedea de treabă sub ochii puterilor capitaliste. Iar puterile capitaliste, departe de a o deranja, o ajutau, mai cu toleranța, mai cu bani, mai cu sfaturi intime „à la Locarno“, să se refacă.

Încetul cu încetul, Germania se scutură de obligația de a plăti despăgubirile de război acceptate prin tratatul de pace de la Versailles. Monopolurile americane avură aici un rol hotărîtor. Îmbrățișînd ideea că Germania nu poate achita cît a subscris și nici la termenele prevăzute în tratat, capitaliștii americani veniră mai întîi cu mai sus amintitul plan Dawes, care, în principiu, reducea datoria și o eșalona pe

un lung şir de ani, dar, de fapt, preconiza o încercare de numai cîţiva ani, spre a se vedea dacă, prin plata despăgubirilor, trusturile germane nu au prea mult de suferit. Acest plan Dawes a fost poarta prin care au dat năvală, în Germania, capitalurile străine, în frunte cu capitalurile americane. Economiştii germani, ajutaţi de sfaturile celor americani şi englezi, demonstrară, în scurt timp, că Germania nu este în stare să facă faţă nici planului Dawes. Americanii veniră atunci cu un nou plan: planul Young, care, după ce reducea şi mai mult datoria, lungea scadenţele pe zeci de ani şi făcea să se întrevadă posibilitatea ca, la un moment dat, să se renunţe, cu totul, la despăgubiri. Drept măsuri imediate, planul Young suprima orice control financiar străin — bineînţeles cu excepţia controlului american, mai mult sau mai puţin camuflat — în Germania, înlătura din conducerea Reichsbankului codirecţia străină — din nou cu excepţia unei codirecţii americane — anula anumite impozite care se percepeau în contul despăgubirilor, pe scurt, reda Germaniei revanşarde întreaga ei libertate de mişcare economică. Bineînţeles că prin libertatea economică a Germaniei, autorii diverselor planuri de refacere înţelegeau libertatea de mişcare a monopolurilor americane şi engleze care, între timp, îşi investeau capitaluri, din ce în ce mai mari, în tot felul de întreprinderi germane. Uzinele de automobile Oppel, compania de automobile Fordwerk, uzina de lămpi electrice Osram, întreprinderile de mătase artificială Dynamit, consorţiul chimic I. G. Farbenindustrie, Trustul Oţelului etc. nu erau decît o parte din poziţiile acaparate în Germania de către monopolurile americane General-Motor's, Ford, General Electric, Standard Oil etc., aşa cum Trustul Chimic German sau cel al săpunului şi al margarinei nu erau decît o parte din ceea ce reprezentau cointeresările unor monopoluri

engleze ca Imperial Chemical Trust, Unilever etc. în industria germană. Incă din anul 1926, I. G. Farbenindustrie german şi-a împărţit cu concernul american Dupont şi cu concernul englez Imperial Chemical pieţele prafului de puşcă, în lumea întreagă.

Germania însă nu se arătă mulţumită nici cu aceste aranjamente. In 1932, la conferinţa ambasadorilor, care avu loc la Lausanne, von Pappen, reprezentantul Germaniei, declară că ţara lui nu mai este în stare să plătească nici un fel de despăgubiri. Germania cerea, deci, anularea datoriei de război şi mai cerea ceva: dreptul de a se înarma. Dar, imediat, fără a aştepta vreo reacţie oarecare la cererea lui, delegatul Germaniei făcu o ofertă uluitoare: dacă puterile aliate îngăduie Germaniei să se reînarmeze, Germania este dispusă să plătească o sumă de două miliarde de mărci. La oferta lui von Pappen, preşedintele guvernului francez făcu o obiecţie logică. Una din două: dacă Germania nu poate plăti, într-adevăr, nici un fel de despăgubiri, aşa cum susţine von Pappen, atunci nu va putea plăti nici dacă i s-ar admite înarmarea. Iar dacă Germania poate plăti aceste două miliarde de mărci, înseamnă că dispune de fonduri, deci tot ce a susţinut von Pappen pînă acum despre incapacitatea de plată a Germaniei sînt baliverne.

Dar această argumentaţie fără cusur a guvernului francez nu a avut nici un efect asupra discuţiilor: cu tot cinismul lui von Pappen — pe care unii au vrut să-l explice prin vestita lui prostie — conferinţa ambasadorilor îi acceptă oferta şi acordă Germaniei o serie de concesiuni de ordin militar, care nu veneau decît să consacre o situaţie de fapt. Reorganizarea camuflată a armatei germane reîncepuse mai de mult, încă din 1919—1920. In 1924, condiţiile militare, atît de severe, ale tratatului de pace, se îmblînziseră printr-o micşorare a contro-

lului militar interaliat, iar în ianuarie 1927 acest control fusese suspendat: în mod provizoriu, spuneau țările aliate victorioase — în mod definitiv, susținea Germania învinsă.

Dar, provizoriu sau definitiv, Germania nu-și pierdu vremea în zadar. Cu banii pe care *nu-i* plătea ca despăgubiri de război, cu banii cercurilor revanșarde germane, cu banii monopolurilor străine interesate, în frunte cu monopolurile americane, Germania își refăcea, vertiginos, puterea militară și netezea drumul forțelor fasciste în năvala lor spre putere.

Năvală, pentru că nu trecu mult și Hindenburg, președintele Reichului, încredința lui Hitler sarcina de a forma noul guvern. Toți cei care urmăreau cu îngrijorare ceea ce se petrecea în Germania știau că numirea aceasta nu poate avea decît o singură semnificație: războiul!

Hitler însemna război.

Era în ziua de 30 ianuarie 1933. Nu se împlineau nici opt ani de la semnarea pactului de „pace eternă" de la Locarno.

III

In anul 1918, caporalul Adolf Hitler se afla internat la spitalul militar din Pasewalk, ca rănit de război. Avea o rană la ochi. El susţinea că e de pe urma unui atac cu gaze din partea inamicului. Ceva mai tîrziu s-a dovedit că minţea: suferea de ochi nu din pricina iperitei, ci pentru că avea, de mic, obiceiul să se uite prin gaura cheii. Asta şi explică de ce, în noiembrie 1918, cînd a aflat că Germania a semnat armistiţiul, caporalul Hitler a sărit din pat şi a răcnit: *„Din această clipă am hotărît să mă fac om politic!"* Sînt — după propriile mărturisiri, făcute în 1924, în faţa tribunalui din Berlin — cuvinte rostite de el, pe neaşteptate, de faţă cu toţi ceilalţi răniţi din salon, în ziua de 6 noiembrie 1918: „Din această clipă am hotărît să mă fac om politic!" Hotărîrea lui Hitler de a se face om politic era irevocabilă. El nu aştepta decît ceasul potrivit spre a o putea pune în practică. Caporalul Hitler simţea că în el lucrează forţe misterioase care-l împingeau în sus, cît mai sus cu putinţă, acolo unde nu-şi poate găsi locul decît un ales între aleşi. Credea în metempsihoză şi — încă de pe vremea cînd, ca ordonanţă, făcea glanţul la cizmele superiorilor lui — se socotea o reîncarnare a tuturor marilor eroi militari şi politici care au figurat cîndva, în bine sau în rău, direct sau indirect, în istoria Germaniei.

Aşa că, la 6 noiembrie 1918, cînd i-a venit vestea că Wilhelm al II-lea s-a lăsat păgubaş şi de tron şi de dominaţia lumii şi că a şters putina, în Olanda,

ca cel mai banal dezertor, Hitler a fost apucat de un înfricoşător acces de isterie. Era criza cea mare. Marea Revelaţie. Credea că au dat buzna în el, laolaltă, duhurile lui Cezar, Napoleon, Frederic al II-lea şi Bismarck.

De aceea, Hitler, halucinat, lipsit de orice control, dar vrăjit de glasul destinului său, se angajă imediat spion şi agent provocator în una din bandele de „voluntari", care vînau şi împuşcau muncitori. Peste zece ani, modestul denunţător Adolf Hitler era în fruntea unui partid de milioane de aderenţi, după alţi cinci ani se aşeza în fotoliul lui Bismarck, iar după încă un an moştenea tronul lui Frederic al II-lea, ca Führer al tuturor germanilor.

Cum a putut acest ins, umil şi slugarnic, să ajungă stăpîn al Germaniei? De unde şi pînă unde Hitler, conducător al unui popor de şaizeci de milioane de suflete?

În 1938, după încheierea pactului de la München, care avea să ducă la robirea Cehoslovaciei, marele industriaş german Thyssen, unul dintre cei dintîi şi cei mai importanţi sprijinitori ai lui Hitler, declara: „Germania se află în mîna unor aventurieri. Noi am crezut că avem în faţa noastră un semizeu (Hitler — n.a.), dar cu regret constatăm că avem de-a face numai cu un semiidiot."

Dar cum este posibil ca un Thyssen, un mare întreprinzător care, obligat prin însăşi natura profesiei lui să vină în contact cu o lume atît de diversă, trebuia să ajungă, fără să vrea, un cunoscător de oameni mai mult sau mai puţin perspicace, să fi avut nevoie de un termen de 15 ani spre a afla, în sfîrşit, că Hitler este un semiidiot? Poate fi un semiidiot atît de deştept, încît să înşele, timp de 15 ani, pe un Thyssen care nu este numai *un* Thyssen, ci reprezentantul unei întregi clase de thysseni? Nu se pare cam mult 15 ani ca să-ţi dai seama că un om — ale cărui vorbe şi fapte le urmăreşti, ceas de

ceas, pînă în cele mai mici amănunte, pentru că de ele depinde prosperitatea afacerilor tale — este un semiidiot?

Thyssen, aşadar, exagera. Susţinînd că l-a crezut, pînă în 1938, pe Hitler semizeu, îşi crea circumstanţe atenuante. Toţi thyssenii, interesaţi în succesele naţional-socialiştilor, l-au prezentat pe Hitler ca semizeu numai în anii lui de opoziţie. Dar cînd Hitler a ajuns la putere, l-au consacrat zeu integral. Thyssenii nu l-au crezut pe Hitler un singur moment semizeu şi nici măcar o ciosvîrtă de semizeu. Dar thyssenii, care *ei*, personal, nu credeau nici de doi bani în divinitatea lui Hitler, au avut tot interesul să facă o întreagă omenire să creadă, *ea*, că Hitler este un zeu. Toţi thyssenii germani — cu sprijinul tuturor thyssenilor americani şi englezi — au făcut din Hitler un zeu cu care să încerce noi mijloace de guvernare, întrucît metodele vechi deveneau din ce în ce mai ineficace.

Autorul uneia din cele mai răspîndite lucrări hitlerologice, Rauschning — fost preşedinte al senatului din Danzig şi o vreme un intim al lui Hitler — scria în lucrarea sa „Hitler mi-a spus!“ :

„Cum se face că numeroşi vizitatori cad în extaz din momentul în care-l văd pe Hitler şi trăiesc apoi în admiraţia geniului său dominator? Acest om stîngaci şi şovăielnic, care-şi caută zadarnic cuvintele atîta timp cît nu poate să vorbească patetic, are o *putere de sugestie* asupra auditoriului, ca şi cum fiinţa sa ar răspîndi *o forţă diabolică*. Mulţi se apropie de el cu teamă, cu palpitaţii de inimă.“

Cele scrise de Rauschning ne amintesc de un alt ales între aleşi, a cărui forţă „diabolică“ era făcută din aceeaşi substanţă : Petrache Lupu.

Petrache Lupu de la Maglavit, de profesie cioban, a apărut în politica romînească în vara anului 1935, cînd ţara se afla sub domnia şomajului, foametei, a pelagrei, a ofticii şi a lui Carol al II-lea. Era vremea cea mai prielnică profeţilor — care, de altfel, nici nu s-au lăsat prea mult rugaţi să se arate. Aveau ce şi pe cine sluji: tron, siguranţa generală a statului, partide politice burgheze, care, numai ele, se ridicau — în acel an — la mai mult de 17. Cîte altare — atîţia profeţi. Cîţi profeţi — atîtea programe, toate absolut infailibile, menite să asigure neamului un paradis integral, fără „bolşevici" şi fără „jidani". Prin „bolşevici" şi „jidani" fiecare partid denumea pe membrii celorlalte partide adverse. De aci, mare bătaie — fără nici o economie de pistol şi briceag — între „bolşevici" şi „jidani", adică între partidele, „istorice" sau nu, care-şi contestau, reciproc, originea daco-romană.

Şi atunci, în toiul acestei aprige încăierări, s-a ivit Petrache Lupu de la Maglavit. Un profet în plus sau în minus — nu-i aşa? — ce contează pentru fondurile secrete ale ministerului de interne?

Nu contează, e drept! Dar cu Petrache Lupu chestiunea era mult mai gingaşă. Pe cîtă vreme fiecare dintre profeţii ceilalţi se lăuda că a stat de vorbă cu regele, Petrache Lupu zicea că a stat de vorbă cu *moşu'* în persoană.

„Moşu'" era Dumnezeu.

Dovadă că a vorbit?

Dovadă, Petrache Lupu avea. Şi încă una zdrobitoare: era bîlbîit şi pe trei sferturi surd. Din datele biografice, apărute în zilele fulgerătoarei lui ascensiuni, rezultă că în 1929, cînd s-a prezentat ca recrut la vizita medicală, a fost amînat pentru că suferea de *otită medie supurantă*. În 1930 la revizuire, a fost amînat pentru *debilitate mintală*. Iar în martie 1931, a fost scos definitiv din evidenţa armatei cu menţiunea, în certificat, că este *„impro-*

priu serviciului militar pentru surdo-mutism provenit din sifilis ereditar". Cît despre știință de carte — știință de carte Petrache Lupu nu avea.

Prin urmare: bîlbîit era, sifilitic era, debil mintal era, analfabet era, pe scurt, Petrache Lupu era un suflet pur, în toată accepția cuvîntului. Cum, dar, să nu-și fi pus „moșu'" ochii tocmai pe el și să nu-l numească tocmai pe el reprezentantul lui pe pămînt în comuna Maglavit, plasa Calafat?

Și iată că într-o zi, cum stătea ciobanul în mijlocul oilor lui, i se arătă, în una din viziunile specifice sifiliticilor terțiari, „moșu'", ca un abur alb, cu barbă mare, dar fără mîini, și-i porunci: „Du-te spune oamenilor să se înțeleagă între ei. Toți sîntem frați. Nu vă învrăjbiți!"

Ciobanul a alergat, într-un suflet, pînă în sat, să-i transmită popii vorbele „moșului". A fost o inspirație cu adevărat cerească. Sătenii din Maglavit erau foarte săraci. De asta era și preotul bisericii destul de sărac.

Sărac, dar nu prost. .

Povestea i-a plăcut. Petrache zice că a stat de vorbă cu „moșu'". Ce-ar fi să-l cred și să cred? L-a crezut și a crezut. Avea motive întemeiate pe care le-a și expus ziarelor în felul acesta:

„— Oare sfinția ta dă crezare celor povestite de Petre Gheorghe Lupu?

— Dacă ar fi altul să spună vorbele astea, nu l-aș crede, dar pe Petrache îl cred. E un om religios și cinstit. De cînd sînt în sat, n-am pomenit ceva rău de la el. Ține toate posturile și vinerea nu mănîncă nimic.

— Poate i s-o fi părut, părinte?

— De ce nu i s-a părut și altă dată?

— Dar cum arăta cînd a venit azi dimineață să vă povestească cele întîmplate?

— Avea fața roșie, ca arsă, și, după ce mi-a vorbit, mi-a spus că răsuflă mai ușurat. Dar chiar dacă nu-l cred pe Petrache — spune sfinția sa — sînt ceilalți ciobani care auzeau vorbă și nu vedeau pe nimeni. Nici asta să nu cred ?"

La 20 iunie dimineața, Petrache Lupu l-a văzut pe „moșu'". La 20 iunie, pe la amiază, înainte de prînz, preotul din Maglavit l-a crezut. La 20 iunie după prînz, preotul din Maglavit a crezut. La 20 iunie seara tot satul fierbea. La 21 iunie dimineața, au dat năvală, în Maglavit, corespondenții din Calafat ai ziarelor bucureștene de mare tiraj și la 28 iunie, numele lui Petrache Lupu de la Maglavit era pe buzele a milioane de inși din țara întreagă. Il luase în brațe presa de mare tiraj.

De ce? La început din motive nevinovate. Era cald. Era vară. Era mare sărăcie de subiecte. Ziarele nu se vindeau. Petrache cădea cum nici nu se poate mai bine. Minunea de la Maglavit putea ține, cu succes, locul unei crime, sau unei drame pasionale care lipsea. Așa că, foarte vrednici, s-au așternut redactorii marilor cotidiene pe scris și au început să țeasă, în jurul figurii diformate de invaliditate a ciobanului surdo-mut care a stat de vorbă cu „moșu'", niște poeme de toată frumusețea.

„Petrache Lupu — scria de pildă, la 4 iulie 1935, un ziar de mare tiraj — e de statură potrivită. E tuns mărunt, are capul osos și privirea blîndă. În privirea lui e melancolie și suferință. E candoare și zburdălnicie de ied. Cînd încruntă sprîncenele, teșind arcadele, ochii lui negri devin ca bălțile din jur. Ca și ele, nu reflectă decît cerul, pădurea, turma, zborul păsărilor. Au culoarea singurătății. Și tristețea ei. Și acea liniște de fîntînă părăsită ce se despoaie în unde metalice cînd arunci o pietricică. E numai în cămașă, pantaloni groși, cu extremitățile

pitite în cioarecii de cînepă, opinci. Din brăcinar îi iese, ca un mîner de pistol, fluierul. Un fluier mic de soc, lustruit, legat la un capăt, unde crăpase, cu sîrmă. L-am auzit cîntînd. Repertoriul păstorului. Nu ştiu dacă „îi zice“ mai bine ca alţii. Dar ceea ce am apreciat, e pasiunea ce o pune în execuţie, ca o febră, ca o transportare. Atunci privirea i se strînge, se ascute, ca şi cum într-însa s-ar concentra şi simţurile ce l-au trădat. S-a aşezat pe buturugă, şi-a scos pălăria, şi-a dus instrumentul la gură. Ca în baladă, oile ce păşteau umblînd printre copaci s-au oprit. Au ridicat capul şi au luat-o la goană spre dînsul. Un berbec cu coarnele spiralate şi-a pus capul pe genunchii păstorului. Mărturisesc, era un spectacol ce m-a impresionat. O bucolică. O scenă zămislită din cîteva note de doină. Cum să nu poposească dumnezeu aici, în priveliştea asta admirabilă? Cum să nu intre în vorbă cu ciobanul acesta idilic, cu suflet de mieluşel?“

Desigur, cum să nu! Că „moşu'“ a şi „intrat în vorbă“ cu ciobanul acesta idilic, deşi existau motive suficiente să se creadă că „moşu'“ a intrat, mai întîi, în vorbă cu presa de mare tiraj, pentru că tare bine se mai vindeau, în pofida arşiţei de vară, poveştile de la Maglavit. Dar erau şi tare inspiraţi redactorii care, zi de zi, se înălţau tot mai sus, spre cer, ca să-şi ia de acolo normativele lor tot mai mistice. Lumea, doar, nu putea fi multă vreme hrănită numai cu scurtele conversaţii dintre „moşu'“ şi Petrache Lupu şi nici cu relatarea concertelor lui pastorale. O gazetă, ca să se vîndă, trebuie să dea lucruri tari. Şi a dat presa lucruri tari: Petrache Lupu face minuni. Dar mai drăguţ decît toate este că Petrache Lupu face minuni nu de cînd a stat de vorbă cu „moşu'“, ci mai de mult.

„Lui Petrache Lupu — scria mai departe suscitatul ziar — nu-i frică de oameni, nu-i frică de

dihăniile pădurii. Adulmecă tainele tăriilor, presimte furtuna, prevesteşte schimbarea vremii. Odată, unui baci ce se afla la tîrlă, i-a spus să se grăbească, dacă vrea să nu-l apuce ploaia şi nici un semn pe cer, nici urmă de nor. Baciul a rîs. — „Dă-i zor — l-a sfătuit Petrache — dacă purcezi acuma, taman ajungi cu bine în sat". Ciobanul parcă măsurase în minte, după indicii numai lui arătate, distanţa pînă la casa baciului. Şi aşa s-a întîmplat. Exact cînd acesta a intrat în bătătură, s-a dezlănţuit ploaia. Acum, după istoria de la tîrlă, au fost scoase la iveală multe curiozităţi din viaţa ciobanului Sătenii cată să atribuie în trecut fiecărui fapt scurs, fără însemnătate, un sens biblic."

Cîteva zile — numai cîteva zile de literatură de felul acesta — fură de ajuns să facă din Maglavit un centru de atracţie. Care olog, care paralitic, care văduvă, care fată bătrînă nu-şi pune speranţa în minuni? Şi apoi, unde sînt mulţimile de desperaţi, de superstiţioşi, de curioşi — ţărani şi orăşeni, bărbaţi şi femei, militari şi civili — în sfîrşit, atîţia şi atîţia amatori de minuni, care să le ia năduful cu mîna!

Reclama îşi făcuse efectul. In cîteva zile de la viziunea lui divină de origine pur sifilitică, ciobanul Petrache Lupu devenise o speranţă a mulţimilor. Alesul între aleşi. Vindeca paralitici, ofticoşi, muţi, surzi, orbi — orice boală şi orice necaz. Preotul satului — manajerul afacerii — avea un teanc de certificate în regulă. Petrache Lupu face din morţi vii. Asta şi cereau miile de necăjiţi care acuma aveau o singură dorinţă: să dea ochi cu omul care a stat de vorbă cu „moşu'", să se apropie de el, să pună mîna pe el şi, dacă nu s-o putea, cel puţin să se uite la el de departe. Simţeau că le ajunge să-l vadă, numai să-l vadă, ca să se lecuiască, într-o clipă, de neajunsurile care-i apasă de ani. Numai

după cîteva zile de reclamă prin presă, ologii și superstițioșii au ajuns să aibă senzația că ființa lui Petrache Lupu răspîndește — vorba lui Rauschning — o „forță diabolică". Diabolică și magnetică, pentru că, numaidecît, toți cei care-și puneau speranța în minuni luară cu trenul, cu căruțele, pe jos, drumul spre Maglavit. Ca din pămînt, începură să răsară în Maglavit și prin împrejurimi ospătării, crîșme, tarabe de bragă, covrigi, turtă dulce, limonadă, lumînări, iconițe, cruciulițe, broșurele și toate făceau un dever care începea să miroase și el a minune. Atîta omenire — să nu-i fie de deochi — ce să te miri! Cît despre preotul satului, el, săracul, să fi avut o sută de perechi de mîini și tot nu i-ar fi fost de ajuns să deșerte într-una cutia de danii pentru noua biserică pe care un „comitet de inițiativă" — comitete de inițiativă se înjghebau lesne pe atunci — luase hotărîrea s-o ridice pe locul unde ciobanul fusese interpelat de „moșu'". Banii curgeau gîrlă, pentru că vizitatori veneau tot mai mulți. Numai de sf. Ilie, la 20 iulie, s-au adunat la Maglavit 100.00 de pelerini. Acuma satul a început să prospere și a început să prospere și popa.

Iar Petrache Lupu prospera o dată cu ceilalți. Surdo-mutul, pînă mai deunăzi bătut de dumnezeu și de oameni, căpătase — cum zicea el și ziarele — „coraj":

„— Ce simți, Petrache, cînd pui mîna pe un bolnav?

— Simt coraj!

— Și ce gîndești, Petrache, cînd vezi mulțimea care așteaptă să-i vorbești?

— Coraj!"

Vedea „coraj", simțea „coraj", gîndea „coraj", devenise un om plin de „coraj". Și o dată cu „corajul",

îi creştea şi „forţa diabolică". Nu mai umbla în costumul lui ponosit, ci purta straie noi. Nu mai era omul blînd şi umil, ci devenise nervos şi întorcea spatele multora. Nu mai stătea, ca în primele zile, ore în şir, nenumărate, pe locul minunii, ci avea ore fixe: dimineaţa la 11 şi după-amiază la 3. Crescuse. Ajunsese o autoritate. Însuşi episcopul Rîmnicului venea să i se închine. Era consultat în conflictele din sînul bisericii. Pe atunci se agitau mult stiliştii. Aderenţii stilului vechi nu voiau să respecte sărbătorile după noul calendar. Conducătorul stiliştilor din regiunea Sodomeni-Paşcani, ca să curme o dată cu certurile, hotărî să stea de vorbă cu Petrache Lupu.

„Ciobanul — relatează la 7 septembrie, după mai puţin de trei luni de la minune, unul din ziarele de mare tiraj — i-a spus că omenirea s-a învechit în rele şi atunci biserica a venit cu stilul nou pentru înnoirea sufletelor creştinilor. Povestindu-le stiliştilor poveţele lui Petrache Lupu, aceştia s-au reîntors în sînul bisericii. Şi din Moldova au plecat la Maglavit cîteva sute de stilişti. Ei sînt puternic influenţaţi de sfaturile ciobanului Petrache.

Dar aceasta era prea puţin pe lîngă importanţa politică excepţională pe care o căpătase între timp Petrache Lupu de la Maglavit. Popularitatea uriaşă a ciobanului începuse a deveni o problemă chinuitoare pentru toate partidele. „Forţa diabolică" a lui Petrache Lupu ar fi o armă electorală binecuvîntată de însuşi cel de sus. Să-l ai pe Petrache Lupu cu tine şi să-l pui pe Petrache Lupu să bîlbîie, în limba lui inspirată, pe la întruniri: „Votaţi pe conu Mitică !"... ce poţi cere mai mult de la soartă? Perspectiva era atît de ademenitoare, încît toate partidele se luară după betegi, ologi, paralitici, văduve, fete nemăritate şi o porniră înspre Maglavit să

cîştige adeziunea lui Petrache la programul lor politic, prin care îşi luau angajamentul de a face fericirea poporului. La Maglavit, partidele s-au întîlnit, s-au ciorovăit, s-au scuipat cordial, pentru ca, după atîta osteneală să cîştige — cine? Regele Carol al II-lea. Ciobanul însărcinat de „moşu'" să sfătuiască pe oameni să nu se mai certe între ei pentru că sînt toţi fraţi, purta acuma pe cap o beretă mare, militară, cu insigna regală înfiptă peste o rozetă tricoloră.

Nu este cazul să arătăm aici dacă şi cum a înţeles regele Carol să se folosească de „forţa diabolică" a ciobanului. Noi am voit numai să demonstrăm ce a fost în sine această „forţă diabolică": produsul unei reclame deşănţate. Produsul presei de tiraj, care, în paginile ei — mai toate închinate, într-un fel sau altul, marii şi micii publicităţi comerciale — recomanda, de-a valma, cu aceeaşi lipsă de scrupule faţă de cititori şi adevăr, minunile lui Petrache Lupu de la Maglavit, ca şi minunile cutărui sau cutărui purgativ ori somnifer. Nenumărate interese de buzunar, începînd cu interesele preotului din Maglavit şi sfîrşind cu interesele lui Carol al II-lea, şi-au propus să scoată din Petrache Lupu un ales între aleşi, căruia să i se închine desperaţi de tot felul şi, în cîteva zile — numai în cîteva zile — l-au scos.

Aceasta ce înseamnă?

Înseamnă că „forţa diabolică" nu era în mîna lui Petrache Lupu din Maglavit, ci în mîna altora — în mîna singurelor forţe într-adevăr diabolice — care au putut sugestiona o lume întreagă să creadă că un biet cioban, surd, mut, nerod şi analfabet, dispune de o „forţă diabolică" atît de grozavă, încît ajunge numai să se uite la tine, ca să te vindece de toate necazurile.

Aceeaşi substanţă divină din care a fost plămădită „forţa diabolică" a lui Petrache Lupu, stătea şi la

baza „forței diabolice“ a lui Hitler. Din declarația mai sus citată a lui Thyssen, s-ar fi putut crede că marii comanditari ai nazismului au descoperit abia în 1938 că Hitler este un semiidiot. Dar Thyssen mințea. Toți thyssenii, schneiderii, zaharofii, forzii, detterdingii marii finanțe și industrii anglo-franco-germano-americane au știut cu cine au de-a face încă în urmă cu 15—20 de ani: cu un „semizeu“, care pe lîngă un gîtlej capabil să emită răgete asurzitoare, era înzestrat și cu o ambiție gigantică de a răzbi, care-l făcea gata la toate trădările. Au știut și numai pentru că au știut, s-au apucat să fabrice din acest degenerat un zeu-robot, bun să slujească interesele lor. I-au aranjat peste fruntea lui teșită un moț, i-au lipit o muscă sub nas și au dat drumul reclamei. Prin propagandă orală, prin presă și radio, prin întruniri și defilări spectaculoase, prin cîntece și uniforme, prin revolvere și răcnete, stăpînii reclamei politice și comerciale au izbutit, în scurtă vreme, să dea unei haimanale în cea mai curată accepție a cuvîntului, o aureolă de zeu pur germanic, la care să se închine milioane de înșelători și înșelați, laolaltă.

In ce consta „forța diabolică“ a lui Hitler?

In iluzia ce s-a creat prin reclamă, în jurul unui individ leneș, vulgar, confuz, isteric, rău, crud, invidios și agramat, că ar răspîndi, prin întreaga lui ființă, o „forță diabolică“. Puterea de sugestie a lui Hitler nu era decît efectul sugestiei operate cu atîta putere de către forțele diabolice ale reclamei, asupra mulțimilor.

In „Mein Kampf“-ul care poartă semnătura lui Hitler, se pot citi următoarele rînduri: *„Singurele minciuni care-și ating ținta sînt minciunile excepțional de gogonate, atît de gogonate încît nici să nu poată trece prin mintea cuiva că ar fi minciuni... Enormitatea minciunii este, într-o anumită măsură, un factor al credulității.“*

Personajul politic Adolf Hitler dispensa teoria aceasta de orice altă verificare : Adolf Hitler era cea mai mare, cea mai grosolană minciună pe care a zămislit-o vreodată democraţia capitalistă. Rauschning se întreabă :

„Cum se face că numeroşi vizitatori cad în extaz din momentul în care-l văd pe Hitler şi trăiesc, apoi, în admiraţia geniului său dominator ?“

Dar de cînd au început să cadă în extaz aceşti numeroşi vizitatori în faţa lui Hitler ? Niciunul din biografii lui nu pomeneşte să fi căzut cineva în extaz în faţa lui Hitler, *înainte* ca impresarii să-l fi montat pe piedestalul de idol. In şcoală, Hitler n-a lăsat decît amintirea unui elev şters şi mediocru. In anii lui de vagabondaj prin Viena, inspira, tuturor celor cu care avea de-a face, o profundă antipatie. In scurtele perioade cînd s-a hotărît să muncească, n-a putut lega o singură prietenie. Nu era om să nu se ferească de el. De femei să nu mai vorbim. Pînă la vîrsta de 30—35 de ani, cînd Hitler, graţie reclamei, a început să suscite curiozitatea femeilor, nu se întîlneşte nici o femeie în biografia sa. „Forţa“ lui „diabolică“ era încă necunoscută. Ea a început să apară numai atunci cînd a început şi reclama în jurul lui. Şi a crescut numai atunci cînd la reclamă s-a adăugat şi montarea. Şi a devenit irezistibilă, numai atunci cînd, după reclamă şi montare, a venit şi puterea. Rauschning, ca să-şi susţină teoria „forţei diabolice“ a Führerului, susţine că mulţi dintre cei care cad în extaz în faţa lui Hitler şi „trăiesc în admiraţia geniului său dominator“... „se apropie de el cu teamă, cu palpitaţii de inimă“.

„Teamă“ şi „palpitaţii de inimă“ sună ceva mai just decît „extaz“ şi „admiraţie“. Asupra „palpitaţiilor de inimă“ acordul a fost unanim printre cei care au trebuit să se apropie de Führer. Iar dacă vrem o explicaţie a acestor ciudate senzaţii de „ex-

taz" și „admirație" cu „palpitații de inimă", o găsim în următorul raport adresat, în octombrie 1938, de către François Poncet, ambasadorul Franței la Berlin, lui Georges Bonnet, ministrul de externe al Franței :

„Invitîndu-mă, în seara de 17 octombrie, să vin să-l văd cît mai degrabă cu putință, cancelarul Hitler mi-a pus la dispoziție unul din avioanele lui personale. Am plecat, deci, a doua zi, pe calea aerului, întovărășit de căpitanul Stehlin, spre Berchtesgaden. Am sosit la ora 3 după masă. De acolo, m-a condus un automobil nu la vila din Obersalzberg, unde locuiește Führerul și unde m-a primit o dată, ci într-un loc extraordinar, unde îi place să stea cînd este vreme frumoasă.

De departe, acest loc pare un fel de observator sau un schit mic, cocoțat la 1900 metri altitudine, în vîrful unor stînci. Ajungi aici printr-un drum în serpentină, lung de vreo cincisprezece kilometri, tăiat cu îndrăzneală în piatră și al cărui traseu face tot atîta cinste talentului inginerului Todt, cît și muncii îndîrjite a lucrătorilor care au făcut în trei ani această lucrare gigantică. Șoseaua se termină la gura unei lungi subterane care se înfige în pămînt și care este închisă printr-o ușă grea și dublă de bronz. La capătul acestei subterane, un ascensor larg, ai cărui pereți sînt îmbrăcați în plăci de aramă, îl așteaptă pe străin. Printr-un puț vertical de 110 metri, săpat în stîncă, ascensorul urcă pînă la nivelul locuinței cancelarului. Aici, surpriza atinge culmea. Vizitatorul are înaintea sa o construcție scundă și masivă, compusă dintr-o galerie cu stîlpi romani, o imensă sală rotundă, cu geamuri multe și prevăzută cu un cămin uriaș, în care ard butuci enormi și cu o masă cu treizeci de scaune împrejur și mai multe saloane laterale, mobilate elegant cu fotolii confortabile. Din toate părțile, prin

ferestre, privirea îți cade, ca din înălțimea unui avion în plin zbor, peste o imensă panoramă de munți. In fundul văii, zărești Salzburgul și satele vecine, dominate, pînă în depărtări, de un orizont de munți, de livezi și păduri care se agață de povîrnișuri. In apropierea casei, care pare că atîrnă în aer, se ridică, aproape pieziș, un zid abrupt de stînci goale. Totul la un loc, așa cum este scăldat în penumbra sfîrșitului unei zile de toamnă, pare măreț, sălbatic, aproape halucinant. Vizitatorul se întreabă dacă este treaz ori visează. Ar vrea să știe unde se află..."

Și, după ce se pierde într-un tufiș de presupuneri fantastice pe care i le smulge admirația pentru tot ce-l înconjoară, François Poncet adaugă aceste rînduri :

„Un detaliu atrage atenția — și pentru cine caută să fixeze psihologia lui Adolf Hitler, acest detaliu nu prețuiește mai puțin decît celelalte : scările suișurilor, ușile subteranelor, împrejurimile casei sînt organizate militărește și apărate de cuiburi de mitralieră..."

Iată, așadar, de ce numeroși vizitatori „cădeau în extaz" din momentul în care îl vedeau pe Hitler și trăiau apoi în admirația geniului său ! Iată, așadar, de ce „acest om stîngaci și șovăielnic, care-și caută zadarnic cuvintele atîta timp cît nu poate să vorbească patetic, avea o putere de sugestie asupra auditoriului, ca și cum ființa sa ar răspîndi o „forță diabolică" ! Iată, așadar, de ce mulți se apropiau de el cu teamă, cu palpitații de inimă ! Cuiburile de mitralieră confirmau ceea ce reclama spunea despre Hitler, că este : un ales între aleși, pe care nu trebuie să-l superi. Dacă ții la viață, este mult mai practic să cazi, în fața lui, în extaz și să trăiești în admirația

geniului său dominator. Toţi cei interesaţi să facă din Hitler un zeu, ca să nu-şi dezmintă reclama, după ce l-au lăsat o vreme să-şi împăneze cu mitraliere numai discursurile, i-au pus, apoi, la îndemînă cîte mitraliere voia ca să-şi împăneze şi vizuinele de unde să conducă destinele Germaniei.

Aşa că nici măcar acei vizitatori pe care imunitatea diplomatică îi punea la adăpost nu puteau rămîne cu totul indiferenţi în faţa acestui om căruia mitralierele îi încingeau fruntea într-un nimb de geniu dominator. Cine ştie, doamne fereşte, ce-i mai poate trece prin minte acestui produs al reclamei, exclusiv al reclamei! Creat de reclamă, hrănit de reclamă, crescut de reclamă, un Hitler — ca şi un Petrache Lupu — nu putea trăi decît din reclamă.

De aceea, Hitler nu s-a putut lipsi de reclamă nici măcar după ce a fost cocoţat în fruntea Germaniei. Din prima zi, reclama a anunţat că Hitler va funcţiona ca mîntuitor al Germaniei în mod gratuit. Adică, fără nici un salariu. Prin aceasta, antreprenorii lui Hitler voiau să arate poporului german pînă unde merge spiritul de sacrificiu al Führerului. Va munci pentru ţară fără salariu. Or, pentru omul simplu, salariu înseamnă casă, masă, îmbrăcăminte, încălţăminte, o ţigară ş.a.m.d. Deci, Hitler va veni la serviciu, să-şi împlinească datoria de cancelar al Germaniei, fără să primească un ban pentru casă, masă, îmbrăcăminte, încălţăminte, ţigări etc. Dar va veni cîte zile? O zi, două, trei... şi atît. Pentru că, oricît de mare ar fi acest Hitler, dar nici fără mîncare nu poate trăi. Va răbda cît va răbda, de dragul Germaniei, pentru ca la urmă să piară de foame, iar Germania, săraca, să rămînă iarăşi fără un mîntuitor!

Totuşi, poporul german, care aştepta ca după cîteva zile de muncă fără salariu, noul stăpîn al Germaniei să nu mai aibă destulă putere să se prezinte la slujbă, asistă la un miracol: Führerul, în

loc să se usuce de foame, venea la serviciu tot mai gras şi mai vesel. Şi încă un miracol: n-avea salariu, dar avea o maşină. Nu una, ci două, trei, zece, cîte voia. N-avea salariu, dar avea servitori. N-avea salariu, dar avea o gardă a lui personală de cîteva mii de ieniceri. N-avea salariu, dar avea o casă, nu una, ci două, trei, patru. Şi nu case, ci nişte adevărate cetăţi, cu uşi de aramă, cu zeci de mitraliere şi sute de paznici. Dar din ce-şi plătea Führerul toate acestea? Din lipsă de salariu?

Omul simplu, de bun simţ, ştia că lipsa de salariu nu-i leac sigur la sărăcie, şi că toate maşinile şi casele şi slugile şi mesele, Führerul le primea, cu titlu oficial de la stat, în calitatea lui de prim-ministru al ţării. Mai ştia apoi omul simplu, de bun simţ, că salariul pe care l-ar fi primit Führerul nu reprezenta nici măcar a suta mia parte din cît cheltuia pentru el statul, spre a-l spăla, hrăni şi apăra. Şi mai ştia ceva omul de bun simţ: că Hitler nu primeşte salariu, dar că, în afară de impozitele indirecte pe care i le plăteşte poporul pentru a-şi întreţine gloria geniului său dominator, a mai instituit şi un impozit direct destul de pipărat de la care nici un cetăţean nu are voie să se sustragă: „Mein Kampf". Mein Kampf, acest cap de operă confuz şi confuzionist, care poartă semnătura lui Hitler, nu poate lipsi din biblioteca nici unui *german adevărat*. Cine nu va cumpăra măcar un exemplar din „Mein Kampf" se va exclude singur din comunitatea germană *şi va avea să tragă toate consecinţele.*

Succesul lucrării semnate de Hitler a fost, deci, răsunător. Fiecare cetăţean, ca să se pună la adăpost de neplăceri, se grăbea să-şi cumpere cîte un exemplar, dacă nu chiar două, sau trei. S-au vîndut milioane de exemplare. Fiecare exemplar costa între 7 şi 20 mărci. Inţelegem în ediţie populară. Existau şi ediţii de lux. In felul acesta, Hitler şi-a putut asigura drepturi de autor astronomice. Dar, Hitler,

prudent, ca să nu se lase cu totul în voia soartei, ca om fără salariu, a mai făcut ceva: s-a băgat acționar la toate ziarele național-socialiste, care erau și singurele ziare autorizate să apară în Germania. Cum s-ar zice, găsea omul soluția să nu rămînă în pagubă. Din spirit de sacrificiu, nu primea salariu. Dar, tot din spirit de sacrificiu, nu-i era permis să moară de foame. Era în interesul patriei. Patria are nevoie de Führer. Führerul este, prin urmare, dator să mănînce.

Dar și cu mîncarea era o poveste, fiindcă și din mîncare a știut Hitler să-și facă un pretext de reclamă. Și reclama zicea că Führerul nici nu bea, nici nu fumează, nici nu mănîncă decît zarzavaturi. De ce nu bea, nu fumează, nu mănîncă decît zarzavaturi? Pentru că nu primește salariu?

Nu! Ci pentru că Hitler este un zeu. Zeii nu beau, nu fumează și nu mănîncă decît spanac și salată!

Reclama făcea sforțări să smulgă pînă și pe calea aceasta admirația poporului german pentru Hitler. Dar, de fapt, ce se ascundea îndărătul acestui tărăboi în jurul cumpătării Führerului?

O simplă boală de stomac!

Așa că, nu esența divină îl împiedica pe Hitler să bea, să fumeze, să mănînce carne, ci medicii. Dar Führerul a vrut să-și facă din crampele lui intestinale o virtute. Și această virtute voia s-o dea drept exemplu țării întregi, căreia programul lui de înarmări — aplicat sub lozinca: „Nu unt ci tunuri" — i-a redus, *prin lege,* prînzul la un singur fel de mîncare. De voie, de nevoie, germanii deveneau, prin aceasta, un popor de zei: ca să poată fabrica tunuri, mîncau iahnie de cartofi.

Un alt aspect remarcabil al personalității divine a Führerului asupra căruia reclama insista cu deosebire era de natură sexuală. Hitler se declarase împotriva prostituției. Spre a combate prostituția, Hitler impunea cetățenilor germani să se căsă-

torească şi lua măsuri severe împotriva burlacilor. Că prin campania împotriva prostituţiei şi pentru căsătorie, Hitler urmărea o creştere a natalităţii care să-i asigure contingente cît mai mari de soldaţi şi nicidecum regenerarea, cum spunea el, a poporului german, n-are a face. Important e faptul că impunea poporului german căsătoria ca o datorie cetăţenească. Dar cine era singurul din tot guvernul lui de ucigaşi. care nu se căsătorea ?

Hitler !

Explicaţia ? Reclama debita aceeaşi explicaţie pe care o dădea şi pasiunii lui Hitler pentru spanac: Hitler e Hitler. Hitler nu e om — e zeu. Hitler nu este supus patimilor pămînteşti, ca oricare muritor de rînd.

Dar, în realitate, de ce nu se căsătorea Hitler ?

Hitler nu se căsătorea din aceleaşi motive care-l opreau să bea, să fumeze, să mănînce carne : n-avea voie. Era anormal. De aceea, puţinele lui aventuri, aşa-zis amoroase, pe care le-a avut după ce a început să fie, mulţumită reclamei, un obiect de curiozitate pentru femei, s-au sfîrşit în mod ruşinos, în momentul în care înceta rolul reclamei. Şi acest lucru, reclama nu l-a mai putut ascunde : în relaţiile lui cu femeile, Hitler proceda ca şi în politică. Atunci cînd treburile nu-i mergeau aşa cum voia el, trăgea cu revolverul. De pildă, tînăra Gely Raubal a trebuit să moară la vîrsta de 19 ani, împuşcată de unchiu-său Hitler, pentru că unchiu-său Hitler, omul providenţial al Germaniei, era un bolnav sexual.

In ciuda reclamei, întreaga Germanie ştia că Hitler este un sadic care dezgustă şi înspăimîntă femeile şi care, în general, este o brută anormală, străină cu totul de sentimentul iubirii. In tot timpul cît a trăit, Hitler n-a iubit nimic şi pe nimeni în afară de propria lui piele. Cu toate cercetările lor amănunţite, biografii n-au putut reţine decît patru

ființe cărora Hitler le-a arătat o afecțiune sinceră și trainică: un șoricel care-l vizita, zilnic, în 1924, în închisoarea din Landsberg, un papagal, și doi cîini polițiști. Incolo, Hitler era numai vanitate, invidie, lichelism, prefăcătorie, cruzime, frică și ură. Nimic nu caracterizează mai bine această paiață primejdioasă, creată de reclama trusturilor de armament, decît următorul amănunt: Hitler nu știa să călărească. Ii era frică să se urce pe cal. Dar cînd ieșea la plimbare, nu-și uita niciodată cravașa. Cal n-avea, dar cravașă avea. Și încă una masivă, din piele de hipopotam.

Și acest zeu moțat, ieșit din lutul murdar al celei mai grosolane minciuni, a pornit, la 30 ianuarie 1933, să cucerească dominația lumii, nu de pe cal ca Atila, ci din cavernele lui cu uși de aramă, săpate în creierii munților.

IV

În anul în care Hitler a venit la putere în Germania, se găsea în Europa un dictator fascist în plină acțiune: Benito Mussolini. Ras în cap și cu bărbia lui proeminentă în necontenită mișcare, Benito Mussolini făcea fericirea Italiei de 11 ani.

Dacă în 1918—1920, milioane de muncitori și țărani italieni, după ce s-au întors din război, și-ar fi văzut mai departe „de treabă", în liniște, pe cîmp și în fabrici, Mussolini ar fi continuat să-și ducă o existență — foarte agitată, desigur, pentru că era un temperament agitat din principiu — dar precis cu totul lipsită de glorie. Destinul lui, însă, a vrut să fie altfel. Destinul lui a vrut ca muncitorii italieni să ocupe uzinele, să se constituie în consilii muncitorești și să înceapă a-și organiza viața, ei înșiși, fără concursul exploatatorilor lor. Destinul lui a vrut ca pe patroni să nu-i rabde inima să se despartă, cu una cu două, de iubiții lor robi și ca patronii aceștia să alerge, cu limba scoasă, după un om potrivit să poată struni avîntul revoluționar al muncitorimii. Destinul lui a vrut ca bancherii și industriașii italieni să găsească pe omul acela potrivit tocmai în el, Benito Mussolini, demagog și farsor, înzestrat cu o incontestabilă artă de a găsi și jongla cu cuvinte, care, prin strălucirea și sonoritatea lor, să ia văzul și auzul liceenilor amatori de aventuri.

Astfel, dacă poporul italian ar fi avut, pe atunci, un partid comunist destul de puternic, care să-i asigure cucerirea puterii de stat, Mussolini s-ar fi

înecat în fașă, în propriul său geniu politic. Mussolini știa cît de mult „datorează“ din acest punct de vedere maselor italiene și de aceea, cît a stat la putere, a ieșit mereu în balcon să le exprime recunoștința. Masele italiene, mișcate, l-au poreclit „Julieta din balcon“ și nu în glumă. Poporul italian nu glumea. Nu era cazul. In istoria Italiei de sub regimul fascist, balconul a jucat un rol tot atît de tragic ca și în „Romeo și Julieta“ a lui Shakespeare. Așa cum celor doi eroi principali — Romeo și Julieta — din tragedia lui Shakespeare, toată nenorocirea li se trăgea de la balcon, poporului italian, care a deținut rolul principal în tragedia fascistă a lui Mussolini, tot de la balcon i se trăgea nenorocirea. Ori de cîte ori apărea Mussolini în balconul din Palazzo Venezia, italienilor li se făcea părul măciucă: erau siguri că Julieta aceea, rasă în cap și cu bărbia proeminentă, le va dărui o nouă catastrofă. In acest balcon, Julieta, totdeauna proaspăt rasă în cap, apărea la intervale tot mai scurte să împărtășească iubitului ei popor italian cum gloria străbună i s-a arătat noaptea în vis și i-a cerut să reconstituie, în cea mai mare grabă, vechiul imperiu roman. Din acest balcon, Julieta a trimis iubitul popor italian să-și verse sîngele, de dragul vechiului imperiu roman, ba în Abisinia, ba în Spania, ba în Albania, ba în Grecia, ba în Uniunea Sovietelor. Din acest balcon, Julieta...

Dar să nu mai vorbim înainte de vreme despre răsunătoarele realizări mussoliniene de după 1933, cînd și în cei 11 ani precedenți, ducele s-a ilustrat prin fapte pe care poporul italian le va ține minte cît va trăi. Mult mai util ar fi să ne întrebăm cum a putut ajunge acest Mussolini stăpînul Italiei.

Intr-adevăr ce i-a îndemnat pe patroni să-și oprească ochii asupra lui Mussolini ?

Calitatea lui de fost „socialist“ și marele, incontestabilul său talent demagogic. Numai un fost „so-

cialist“ ar putea duce la bun sfîrşit o mişcare diversionistă îndreptată împotriva ideilor socialiste. Numai un fost „socialist“ putea fi întrebuinţat cu folos de marii industriaşi şi bancheri ca instrument pentru aplicarea unor noi metode de exploatare a maselor care, cu vechile metode de guvernare, nu mai puteau fi ţinute în frîu.

Vanitos şi dornic să parvină, Mussolini s-a tocmit ca „socialist“ la patroni şi — în 1919, în plină fierbere a milioanelor de demobilizaţi care-şi căutau drumul într-o beznă, pentru unii desăvîrşită — lansă un program compus din 14 puncte, pentru că programele de 14 puncte erau foarte la modă pe atunci.

In lista lui de soluţii politice, sociale şi economice, Mussolini prevedea o „adunare constituantă internaţională“, în sînul căreia „adunarea constituantă italiană“ să nu fie decît o „secţie“ ; proclamarea republicii italiene; suveranitatea poporului, exercitată prin sufragiu universal; desfiinţarea senatului; desfiinţarea tuturor titlurilor de nobleţe; desfiinţarea societăţilor anonime financiare sau industriale; desfiinţarea diplomaţiei secrete; desfiinţarea poliţiei politice; desfiinţarea serviciului militar obligatoriu etc., etc.

Cu cele 14 puncte ale lui — pe care avu iscusinţa să le trîmbiţeze în primele luni în ziarul său Popolo d'Italia — şi printr-o atitudine de simpatie faţă de acţiunea de ocupare a uzinelor de către muncitorime, Mussolini reuşi să cîştige numeroşi aderenţi din rîndurile mulţimilor de descumpăniţi, care găseau în acest program răspuns la aspiraţiile lor. Evident că pe măsura în care creşteau contingentele fasciei lui Mussolini, creştea şi atenţia patronilor faţă de el. Mussolini continua să fie „socialist“, socialist neînduplecat şi fără condiţii — cu excepţia uneia singure: bolşevicii.

La început formulată destul de discret, rezerva aceasta crescu o dată cu forţele fasciei, spre a fi

agitată, apoi, foarte violent şi gălăgios. Bolşevicii! Mussolini aducea împotriva bolşevismului un argument care deveni, apoi, comun tuturor partidelor fasciste din toate ţările: bolşevismul este străin de sufletul poporului italian. Singurul socialism, autentic italian, este fascismul. În consecinţă, bolşevismul trebuie combătut prin fascism — cum i se spunea italianului, prin „acţiune dinamică". Aşa numea Mussolini lupta împotriva bolşevismului: „acţiune dinamică". A devasta, a da foc, a tortura, a ucide, a arunca în aer clădiri, se chema în limbajul fascist „acţiune dinamică". Iar a „combate bolşevismul" se chema, în acelaşi limbaj dinamic, ceea ce se chema şi la noi sub regimul trecut: a aplica legile „acţiunii dinamice" tuturor acelora care nu se lăsau înşelaţi, care continuau să susţină că nu poate exista împăcare între exploataţi şi exploatatori şi care — cu riscul vieţii — strigau în obrazul fasciştilor ceea ce este fascismul: o unealtă diversionistă în mîna patronilor care îşi caută ieşirea din impasul politic şi social în care i-a pus Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie. Fascismul este o ideologie a omului din cavernă, folosită de moşieri, industriaşi şi bancheri spre a ţine sub teroare masele de oameni ai muncii! Fascismul este demagogia promovată ca sistem oficial de guvernămînt, pentru îngenuncherea şi înşelarea poporului, prin măgulirea şi încurajarea ignoranţei, şovinismului, prejudecăţilor şi superstiţiilor în care este ţinut! Fascismul este noua armă cu care burghezia îşi apără vechile ei privilegii de a stoarce de vlagă mulţimea de exploataţi!

După doi ani de agitaţie în jurul programului său „socialist", susţinut de respectiva „acţiune dinamică" fascistă, Mussolini îşi îngădui — atît în numele unei mulţimi, dezorientate politic, de exploataţi, în special tineri care se lăsau fermecaţi de tiradele lui demagogice, cît şi în numele clasei exploatatorilor

care aplaudau tiradele lui „socialiste" — să ceară puterea pe baza unui nou program: statul corporativ.

Ce era statul corporativ?

Ceea ce se vede! O îmbinare de două cuvinte: „stat" şi „corporativ". Prin alăturarea „statului" de „corporativ", capitaliştii italieni voiau să dea rînduielilor lor sociale, crîncen reacţionare, o titulatură care, prin rezonanţa ei, să creeze în spiritul maselor o iluzie democratică. Stăpînii lui Mussolini — bancherii şi industriaşii italieni — erau foarte mîndri de această firmă pe care o considerau cu deosebire originală, dar care, în fond, nu era originală de loc. Le-o luaseră alţii înainte. Printre ei se numărau şi politicienii romîni, care, pentru aceeaşi marfă demagogică, foloseau un termen infinit mai poetic şi mai atrăgător: *„armonia socială"*. „Armonie socială" însemna, în limbajul partidelor noastre „istorice" de sub regimul burghezo-moşieresc, ceea ce însemna în terminologia fascistă a lui Mussolini „statul corporativ". Prin „statul corporativ", Mussolini predica „armonia socială" adică o colaborare strînsă şi tandră între stăpîni şi robi. Conform doctrinei fasciste, statul corporativ nu admite lupta de clasă, pentru bunul motiv că nici nu există clase sociale. Nu este adevărat — susţine doctrina fascistă — că statul ar fi împărţit între „exploataţi" şi „exploatatori". „Exploataţi", „exploatatori", „clase", „luptă de clasă", toate acestea sînt născociri bolşevice. Patronii nu sînt nişte „exploatatori" şi cei care muncesc nu sînt nişte „exploataţi". Toţi sînt fraţi între ei. Şi pe aceşti fraţi nimic nu-i desparte. Doar un singur lucru deosebeşte pe unul de celălalt: profesia. Fiecare îşi scoate o bucată de pîine din altă profesie. Profesii, asta e drept, sînt multe. Bancheri, măturători de stradă, negustori, mineri, cizmari, fabricanţi, doctori, agricultori, artişti ş.a.m.d. Zeci şi zeci de profesii. Iar fiecare din

profesiile acestea își are problemele ei specifice, care diferă în mod fundamental de problemele agitate în lumea celorlalte profesii. Nimeni, de pildă, n-ar putea afirma — nici măcar bolșevicii — că un fabricant de textile ar avea aceleași preocupări ca și un muncitor tîmplar. Una îl frămîntă pe fabricantul de textile și alta pe muncitorul tîmplar. Fabricantul de textile, ca să poată produce, are nevoie de bumbac, de lînă, de fire de mătase etc. — pe cînd muncitorul tîmplar, ca să poată produce, are nevoie de lemn, de cuie, de clei. Să se observe apoi că dacă fabricantul textilist, spre a putea produce, are nevoie de bumbac; de lînă, de cînepă, muncitorul textilist ca să poată produce, are și el nevoie, neapărată nevoie, de bumbac, de lînă, de cînepă. Iar dacă lucrătorul tîmplar are nevoie. în munca lui, de lemn, de cuie, de clei, patronul tîmplar are, la fel, nevoie, ca și muncitorul tîmplar, spre a-și putea împlini munca, de lemn, de cuie, de clei etc.

Ce rezultă de aici?

De aici rezultă că patronul textilist este mult mai legat, prin interesele lui, de muncitorii lui textiliști decît de muncitorii și patronii tîmplari; iar muncitorii tîmplari sînt mult mai legați, prin interesele lor, de patronii lor tîmplari, decît de muncitorii și patronii textiliști.

Ce face, așadar, statul corporativ?

Statul corporativ recunoaște că fiecare își are o profesie a lui și că fiecare profesie își are de apărat interesele ei specifice. Dar statul corporativ nu se oprește aici. El merge mai departe și spune: pentru ca aceste interese, atît de deosebite, să fie satisfăcute, fără a se confunda între ele, statul corporativ se va întemeia pe un parlament alcătuit din reprezentanții patronilor și ai celor care muncesc, aleși după bresle. Breasla bancherilor, să zicem, va alege ca deputați un număr de bancheri și un număr de

funcționari de bancă, breasla minerilor va alege un număr de stăpîni de mine și un număr de mineri, breasla tăbăcarilor va alege un număr de patroni tăbăcari și un număr de muncitori tăbăcari ș.a.m.d. Acești aleși ai patronilor și ai angajaților lor, din toate breslele, vor lua loc, cot la cot, în parlamentul corporativ, în cea mai deplină armonie — de ce n-ar fi cea mai deplină armonie, de îndată ce, neexistînd clase sociale, sînt excluse orice conflicte de clasă? — și, în cea mai deplină armonie, își vor frămînta mintea cum să asigure, prin legi potrivite, fericirea atît a stăpînilor, cît și a salariaților lor.

Prin acest „stat corporativ", Mussolini — ca și apostolii „armoniei sociale" de la noi — făgăduia tuturor fericirea. Cu toate acestea, Mussolini știa foarte bine ce vrea: patronii aleși deputați în parlamentul corporativ vor fi, fără doar și poate, patroni, iar puținii reprezentanți ai claselor de jos care vor accepta să fie aleși deputați într-un asemenea parlament vor fi, fără doar și poate, niște slugi ale patronilor.

Era atîta ață albă în perspectivele pe care le țesea geniul demagogic al lui Mussolini, încît nu trebuia să fii înzestrat cu cine știe ce simț politic, ca să-ți dai seama că șeful mișcării fasciste nu este decît un vulgar șarlatan de iarmaroc. Dar în atmosfera care domnea în lumea capitalistă în primii ani de după război — cînd nenumărate sirene politice își supralicitau paradisul politic — cîntecele fasciste zăpăciră, în scurtă vreme, atîtea minți, încît patronii îl socotiră pe Mussolini gata copt să ia frînele Italiei în mîini. În noiembrie 1922, după trei ani de la fundarea fasciei, patronii lui Mussolini îi dădură ordin să pornească „marșul asupra Romei".

Marșul asupra Romei, organizat, pînă în cele mai mici amănunte, în cabinetele capitaliștilor italieni, intra ca un factor esențial, indispensabil,

în montarea regimului fascist. Patronii, ca să-i poată încredința lui Mussolini puterea, aveau nevoie de un pretext plauzibil. Marșul asupra Romei era pretextul acesta. Oamenii simpli trebuiau să-și închipuie că lui Mussolini nu i s-a dat puterea, ci că și-a cucerit-o el singur, printr-o acțiune eroică: marșul. Foarte puțini știau, pe atunci, că la baza acelui „marș" se găsea suma rotundă de 350 de milioane lirete italiene, puse la îndemîna lui Mussolini de către înșiși patronii speculanți ai mizeriei poporului italian, constituiți în „Confederația generală a industriei".

Marșul legiunilor fasciste asupra capitalei străbune, Roma, îndeplinea toate condițiile spre a putea apare în ochii unor pierde-vară drept faptă eroică, deși nu avea conținut eroic nici de două parale. Legenda spunea, la început, că în capul coloanelor de legionari fasciști, care se îndreptau — nu atît de impetuos, pe cît de gălăgios — spre Roma, s-ar fi aflat Mussolini. Dar, curînd, lumea află că singurul care a socotit că Roma nu merită atîta deranj a fost însuși Mussolini, care, foarte calm, aștepta la Milano, în redacția ziarului său Popolo d'Italia, o telegramă — sau, mai bine zis, „telegrama". În același timp, tot la Milano, în gară, un pat-vagon, remorcat, din ordinul șefului stației, la o locomotivă ținută sub presiune, aștepta aceeași telegramă. La ora fixată, „telegrama" sosi: Mussolini era însărcinat cu formarea guvernului. Marșul asupra Romei devenea irezistibil. După cum fuseseră lucrurile orînduite din timp, regele, la știrea că fasciștii se apropie de Roma, s-ar fi speriat și ar fi cerut să se decreteze starea de asediu. Dar peste puțin, cînd văzu că legiunile fasciste sînt „prea tari", regele, ca să evite o vărsare de sînge inutilă, ar fi cerut să se renunțe la rezistență și l-ar fi poftit pe Mussolini, telegrafic — prin telegrama conce-

pută cu multe zile înainte — să vină la Roma spre a forma noul guvern.

Succesul lui Mussolini stîrni printre conducătorii politici din țările capitaliste o enormă invidie și o poftă bolnăvicioasă de a-l imita. Numai țara noastră, cîți Mussolini și cîte partidulețe mussoliniene n-a cunoscut!

La început, se părea că imitatorii săi nu-i fac lui Mussolini nici cea mai mică plăcere. Intr-o lucrare intitulată „Dux" (Ducele), o scriitoare, Margueritta Sarfatti, prietenă și biografă a lui Mussolini, scria că „fascismul este un produs tipic italian", care „nu poate trăi dincolo de țara lui de origină". Mussolini se arăta și mai tranșant. In 1926, Theodor Wolf, primul redactor al marelui ziar german Berliner Tageblatt, publica un interviu din care spicuim următorul fragment:

„*Primul redactor:* Partidele dreptei de la noi (din Germania — n.a.), mai exact organizațiile dreptei, dușmane ale actualului stat german, cu un cuvînt așa-zișii noștri fasciști, își dau aerul că sînteți protectorul lor.

Ducele: Dar nu există nici cea mai neînsemnată legătură între mine și imitatorii noștri din străinătate.

Primul redactor: Sînt convins de aceasta, dar acești imitatori își asigură un fel de întărire morală, silindu-se să vă prezinte ca prototipul lor. D-voastră sînteți proorocul lor la care se referă și tot așa cum catolicii evlavioși se duc în pelerinaj la Papa, se duc și ei la Roma.

Ducele: Dar eu nu am chemat pe niciunul din ei, nu am provocat pe niciunul să vie, nu cunosc nici un fascist în afara Italiei. Nici nu există măcar asemenea fasciști. Fascismul italian e cu totul altceva. El este — o repet mereu — o democrație, o democrație autoritară. Am spus odată într-un discurs

— deşi nu iubesc această comparaţie comercială, care totuşi exprimă gîndul meu — că fascismul italian nu e marfă de export. Noi nu recunoaştem nici un imitator şi nu avem nimic de a face cu ei. Nu, nu voim să purtăm răspunderea pentru aceşti oameni din străinătate şi dacă ei se dau drept coreligionarii noştri de idei, asta nu ne priveşte cîtuşi de puţin."

In acei ani, Mussolini se scutura oficial de aceşti imitatori, dar pe sub mînă îi ajuta să-şi creeze în ţările lor respective o mişcare fascistă pe care să se poată sprijini, la momentul oportun, în politica lui agresivă. Mai tîrziu, cînd fascismul a început — în special în ţările din răsăritul Europei care constituiau „cordonul sanitar" de la graniţa Uniunii Sovietice — să aibă şanse tot mai mari de a deveni o politică oficială de stat, Mussolini uită că „fascismul italian nu este marfă de export" şi, dimpotrivă, începu să-l prezinte drept o mişcare de renaştere naţionalistă quasi-interplanetară.

In 1930, ducele spunea foarte tranşant: „Fraza că fascismul nu este o marfă de export, trebuie să fie corectată, deoarece fascismul ca idee, doctrină şi realizare este universal. Fascismul este italian prin instituţiile sale şi universal prin spiritul său. Nici nu ar putea fi altfel, deoarece spiritul său este universal prin natura sa."

Iar în 1933, ziarul fascist La Tribuna susţinea că: „Universalitatea fascismului nu este numai o discuţie doctrinară, ci mai este — şi în primul rînd este — o realitate."

Pentru clasa capitalistă, universal aceeaşi, soluţiile pe care le dădea Mussolini problemelor de viaţă ale poporului italian, aveau o valoare universală. In special, a plăcut capitaliştilor de pretutindeni regimul alimentar administrat de Mussolini supuşilor săi.

Căci — oricît de urît ar vorbi gurile rele despre originalitatea ideilor lui Mussolini — în materie de alimentare Mussolini a fost un original. Pe lîngă plutoanele de execuţie, lagăre şi închisori, untul lui de ricină a deschis căi noi în politica economică a statelor capitaliste. Pînă la Mussolini se ştia că untul de ricină se ia, de obicei, după ce omul, de prea multă mîncare, sa ales cu o indigestie. Mussolini, însă, avea prea mult geniu reformator ca să respecte tradiţiile acestea învechite. Aşa că, de îndată ce veni la putere, nu aşteptă ca poporul italian mai întîi să mănînce şi apoi să ia unt de ricină, ci-l îndopă cu unt de ricină, pe stomacul gol, fiindcă numai aşa, pe stomacul gol, untul de ricină îi face bine. Untul de ricină a fost unul din secretele puterii lui Mussolini. Cine cerea de mîncare, primea o porţie zdravănă de unt de ricină. Cine spunea că i se pare că Mussolini duce ţara de rîpă, era îndopat cu unt de ricină. Cine susţinea că Mussolini e pe jumătate escroc şi pe jumătate nebun, începea să vadă lumea numai prin prisma untului de ricină. Şi cum ţara, făcînd abstracţie de rege şi pătura conducătoare, era împărţită în trei categorii de cetăţeni:

I. cei care cereau de mîncare;

II. cei cărora li se părea că Mussolini duce ţara de rîpă — şi

III. cei care susţineau că Mussolini e pe jumătate escroc, pe jumătate nebun.

e foarte uşor de calculat la ce producţie uriaşă a reuşit Mussolini să ridice industria untului de ricină în cei 22 de ani de administraţie fascistă.

Dar epoca mussoliniană n-a strălucit numai prin untul de ricină, ci şi prin lozincile care au înveselit ţara. Una, de pildă, foarte răspîndită, deoarece era afişată prin toate frizeriile, restaurantele, crîşmele şi pisoarele publice, suna aşa:

„Qui si saluta romanamente. E abolita la stretta di mano."

Adică:

„Aici se salută cu salutul roman. Strîngerea de mînă este desființată."

In 1934, s-a găsit, în Statele Unite, un italian fascist, un oarecare doctor Francisco Sunchell, care dădea și argumente științifice pentru înlocuirea strîngerii de mînă cu salutul roman. Sunchell susținea că obiceiul de a strînge mîna ruinează sistemul nervos. Spre a-și ilustra teoria, dădea ca exemplu pe foștii președinți ai Statelor Unite — Theodor Roosevelt și Woodrow Wilson — care au murit, zicea el, pentru că au dat mîna cu prea multă lume.

Numai arhivele tuturor pușcăriilor din cuprinsul Italiei, ale lagărelor din insulele Lipare și ale cimitirelor unde au fost îngropați atîția și atîția luptători antifasciști — printre care și neuitatul Matteoti — uciși de poliția ducelui, ar putea să ne spună cu cît a contribuit această restabilire a salutului roman la însănătoșirea sistemului nervos al poporului italian.

Un alt cuvînt care făcea, de asemenea, mult bine poporului italian, spunea — întins pe toate zidurile Italiei:

„Il Duce ha sempre raggione."

Asta însemna că „Ducele are întotdeauna dreptate".

Timp de 22 ani așa a rămas stabilit: ducele are întotdeauna dreptate.

Și avea.

In întreaga istorie a regimului fascist nu se poate găsi un singur caz în care ducele să nu fi avut dreptate. Dreptatea lui Mussolini era atît de evidentă, încît oricine îndrăznea să i-o conteste, lua grabnic drumul pușcăriei, al lagărului de deportare ori al mormîntului, la fel cu atîtea mii de alți răzvrătiți ca și el. Cu bîta, cuțitul și revolverul, oligarhia italiană a depus o muncă supraomenească

spre a convinge poporul italian că Mussolini are întotdeauna dreptate. Dreptatea lui Mussolini era atît de la sine înțeleasă, încît ajunsese, din primele zile, o instituție tabu. Așa se explică de ce au fost în Italia atît de puține discuții cînd ducele și-a lansat și cealaltă lozincă: *Vivere pericolosamente.* „Vivere pericolosamente" înseamnă „a trăi periculos" sau „a trăi în mijlocul pericolelor".

Sub acest raport, toată activitatea politică a lui Mussolini a fost ireproșabilă. Cît a durat regimul fascist, poporul italian, care ar fi preferat să trăiască „umanamente", a trăit „pericolosamente". Avea grijă Mussolini să-i procure pericolele. Toată perioada primilor zece-unsprezece ani de regim fascist a fost străbătută de răcnetele agresive ale ducelui, care amenința pe toată lumea cu nimicirea. Dar, mai războinic decît întotdeauna a început să devină Mussolini din 1926, după ce a semnat tratatul de pace de la Locarno. Inventiv cum era, el a decretat anul 1926 „anul tăcerii"! Cine vrea să lucreze bine, trebuie să tacă! — a spus el și s-a angajat să nu mai țină discursuri lungi. În același timp, a luat măsuri ca membrii Camerei și Senatului său fascist să nu țină nici măcar discursuri scurte... Să nu țină nici un discurs... Și ca să aplice în practică politica tăcerii a rostit chiar la sfîrșitul lui februarie 1926 un discurs în care zicea:

„Un ziar fascist din provincie a tipărit zilele trecute, pe zece coloane, un titlu: „Italia fascistă nu-și va pleca niciodată drapelul pe Brennero". Am înapoiat directorului respectiv acest ziar cu următoarea rectificare: *„Italia fascistă poate, dacă va fi necesar, să-și ducă tricolorul dincolo de Brennero, dar niciodată nu-l va duce dincoace"*. Trebuie să ne înarmăm pentru aceasta. O politică externă fără armată, nu este politică externă..."

Presa europeană dădu alarma: Mussolini vrea război. De presa germană nu mai vorbim. Presa germană era speriată. Presa germană se văieta că Mussolini nu va îngădui niciodată Germaniei să anexeze Austria. Mussolini va împiedica acest lucru, la nevoie, cu armele. Mussolini vrea să nimicească vechea cultură germană din Tirol.

Şi toate acestea, „în anul tăcerii". Or, dacă Mussolini vorbea atîta despre tricolor, înarmare, armată, în „anul tăcerii", ce să ne mai întrebăm cum vorbea în anii de limbuţie! „Veţi vedea aci, mîine — spunea el într-un discurs rostit la Florenţa — o paradă militară foarte impunătoare. Eu am voit-o, căci cuvintele sînt lucruri foarte frumoase, dar puştile, mitralierele, vapoarele, avioanele şi tunurile sînt lucruri şi mai frumoase."

Simţea poporul italian vreo lipsă oarecare de mitraliere? Nu! Avea nevoie Italia de vreun război? Nu! Şi-a manifestat vreo ţară intenţia să atace Italia? Nu! Atunci ce rost avea această agitaţie războinică a ducelui?

Avea un rost şi încă un rost mare: acela de a feri Italia de „bolşevism". An de an, situaţia economică a Italiei se agrava. An de an, numărul şomerilor sălta în loturi de sute de mii. An de an, populaţia creştea şi, an de an, posibilităţile de a face faţă nevoilor ei scădeau. Parcă dinadins, după cîteva luni de la venirea lui Mussolini la putere, în primăvara lui 1923, în aprilie, America introducea o nouă lege a imigraţiei, care limita numărul străinilor autorizaţi să intre în Statele Unite la o cifră ridicol de mică. Cea dintîi şi cea mai crîncen lovită de această măsură prohibitivă a fost Italia, ţară emigraţionistă, care-şi trimitea, anual, sute de mii de şomeri peste ocean. Cu ce să hrănească Mussolini atîta omenire care-i cerea de mîncare şi care dădea semne de nervozitate?

Cu rățoieli războinice care să deplaseze preocupările poporului italian de la o modestă bucată de pîine, la mitraliere și avioane „frumoase". Împotriva cui aceste mitraliere și avioane?

Împotriva tuturor: împotriva Iugoslaviei cu care Italia are — și dacă n-are, trebuie să aibă — răfuieli în Adriatica; împotriva Germaniei, care nu trebuie lăsată să facă Anschlussul cu Austria, pentru că poporul italian nu poate îngădui ca Reichul german să se întindă pînă la frontiera italiană de la Brennero; împotriva Angliei, care și-a luat partea leului la pacea de la Versailles; împotriva Franței — această vitregă soră latină — care deține, pe nedrept, Corsica, Nisa, Tunisia etc.; și — s-o mai spunem? — împotriva „bolșevicilor". Cînd ajungea la „bolșevici", Mussolini nu se mai simțea dator să dea preciziuni — așa cum făceau și toți semenii lui din fruntea guvernelor reacționare. In materie de „bolșevism", Mussolini devenea foarte abstract. Foarte abstract și foarte agresiv: *„Vreau să declar, în modul cel mai categoric* — spunea el — *că nu vom tolera în Mediterana bolșevismul sau ceva asemănător."*

„Ceva asemănător" putea fi calificat „bolșevism" curat, dacă așa dictau nevoile lui Mussolini de a lua italienilor piuitul în cutare sau cutare moment critic pentru regimul lui de dictatură fascistă. „Ceva asemănător" cu „bolșevismul" putea fi și Grecia, țară mică în Mediterană, așa cum putea fi și Anglia, mare putere în Mediterană. Poporul italian, ca să uite de foame, trebuia să afle că ducele nu se teme de nimeni: nici de „bolșevism", nici de „ceva asemănător". „Italia fascistă — tuna el — are atîta putere spirituală și materială, încît poate face față și poate încovoia orice destin."

Și, în vederea războaielor, care să încovoaie destinul popoarelor robite de el, Mussolini încovoia, deocamdată, destinul burlacilor. Această politică a

lui Mussolini față de burlaci era una din cele mai tragi-comice contradicții ale doctrinei fasciste. Mussolini, pe de o parte, ca să-și justifice chemările războinice, zbiera că Italia se sufocă din pricină că nu are destul spațiu pentru populația ei mult prea numeroasă, iar pe de alta, instiga populația să se înmulțească, dînd, prin aceasta, a înțelege omenirii că-și pregătește contingente mari de soldați, pentru că amenințările lui cu războiul nu sînt simple amenințări, ci hotărîri pe care lumea ar face bine să le ia în serios. În cadrul acestei campanii de hipernatalitate, în țara care suferea de hiperșomaj, Mussolini acorda, firește, o deosebită atenție burlacilor. În 1933, Mussolini decretă că toți burlacii care ocupă o funcție oficială în partidul fascist vor fi scoși din slujbe dacă nu se însoară. Decretul lovea cu aceeași asprime pe toți candidații burlaci în viitoarele alegeri, care, dacă nu se însoară din vreme, vor fi șterși de pe listele de candidați.

Desigur că o personalitate de specia lui Mussolini, adusă la putere într-o conjunctură confuză, pentru iscusința cu care știa să creeze confuzii, nu s-ar fi putut menține prea multă vreme la suprafață numai prin politica lui, construită din viduri și tot cu viduri umplută, dacă n-ar fi făcut uz de o reclamă deșănțată în jurul calităților lui de conducător. Următorul citat dintr-o lucrare a lui Emil Ludwig, cunoscut autor de vieți romanțate, poate servi drept model asupra felului în care Mussolini știa să-și facă reclama :

„Odată — spune autorul despre Mussolini — am văzut cum rezolva o chestiune. I-am adus petiția unei țărance italiene care avea să se plîngă de una, de alta. Chipul său se schimbă, cînd luă hîrtia : deveni sever ; citi, cu atenție, paginile, trăgîndu-și în afară, în felul lui, bărbia colțuroasă. Era mîndru, rezervat : un judecător. Îi adusesem

petiția ca să-l pot studia, cîteva minute, într-o anumită privință. În felul acesta, puteam deduce cum lucra cu funcționarii săi. Pe urmă, el adresă repede cererea către prefectul provinciei respective, care deschise o anchetă despre al cărei rezultat mi se dădu de știre după cîteva săptămîni.

— Vă fac plăcere astfel de treburi? — îl întrebai.

— Cea mai mare plăcere! Am citit într-un an peste o jumătate milion de asemenea cazuri individuale și am dispus să fie rezolvate."

Cîte zile are un an?
365.
Cîte ore are o zi?
24.
Cîte ore are un an?
8.760 de ore.
Cîte minute are o oră?
60.
Cîte minute are un an?
525.600.

Dacă scădem acele 500.000 de minute necesare lecturii și rezolvării a 500.000 de petiții, cîte minute îi mai rămîn disponibile lui Mussolini pe an?

25.600 minute. Cîte ore reprezintă 25.600 minute? Circa 427 de ore. Cîte zile reprezintă 427 de ore? Circa 18 zile.

Dacă scădem aceste 18 zile din cele 365 de zile cîte are anul, ce rezultă?

Că Mussolini muncea cîte 347 de zile pe an, zi și noapte, fără întrerupere, spre a rezolva cele 500.000 de petiții — și nu-i mai rămîneau libere, pe an, decît 18 zile.

Numai 18 zile în care să doarmă, să mănînce, să bea, să se îmbrace, să se dezbrace, să se încalțe, să se descalțe, să se scalde, să se bărbierească, să se radă-n cap, pe lîngă atîtea și atîtea altele de ordin

intim, care, dacă nu ne interesează prin natura lor, ne interesează prin pierderea de vreme pe care o implică. In aceleaşi 18 zile, Mussolini trebuia să-şi rostească neuitatele, bătăioasele şi mai ales desele lui discursuri, să aibă întrevederi diplomatice, să dea interviuri, să redacteze articole, proclamaţii, decrete, să-şi organizeze războaiele, să înoate, să se bată cu pumnul în piept, să zboare cu avionul, să sară cu motocicleta prin cercuri de foc, să se laude, şi cîte şi mai cîte altele, care se cer unui om care vrea cu tot dinadinsul să facă fericirea Italiei. Dar tot în cele 18 zile, Mussolini, pe lîngă fericirea Italiei trebuia să-şi facă şi fericirea sa proprie.

Pentru că, e bine să se ştie că, spre deosebire de Hitler, lui Mussolini nici nu-i trecea prin minte să-şi facă reclamă că ar fi un ascet! Ar fi fost prea de tot: numai ascet nu era! Viaţa lui amărîtă a fost brăzdată de multiple amoruri, unele clandestine, altele ceva mai puţin. In 1943, cînd ducele a fost dat jos de pe scaun, presa — după o discreţie impusă de 22 de ani — a arătat, cu lux de amănunte, cum geniul lui Mussolini a ştiut — precum spuneam — să îmbine fericirea Italiei, cu propria sa fericire. S-a vorbit atunci despre legăturile lui, ca dictator al Italiei, cu o scriitoare care a fost, după război, condamnată la 30 de ani recluziune pentru că a dat militari italieni pe mîna bandelor naziste. S-a vorbit de idila, semioficială, dintre dictator şi Clara Petacci, în vila de la Camillucia. S-a vorbit despre aventurile lui de pe plaja Tor Patorno, de pe domeniul regal de la Castel Porziana. S-a vorbit despre zbenguielile dictatorului în costum de baie cu o foarte variată colecţie de prietene şi despre dibăcia cu care se luau de păr, între ele, din gelozie, prietenele acestea. Şi cînd te gîndeşti că Mussolini le-a făcut, şi pe astea, tot în cele 18 zile.

Apoi, în aceleaşi modeste 18 zile, Mussolini trebuia să închidă ochii asupra fraudelor fantastice la

care se dedau, cu o dezinvoltură tipic fascistă, cei mai ortodocşi sprijinitori ai regimului său. După căderea lui Mussolini, în vara anului 1943, presa italiană, eliberată de cenzura ducelui, făcea un bilanţ al tîlhăriilor descoperite în sarcina regimului fascist. Astfel, agenţia petroliferă de stat „A.G.T.P." avea un deficit de nouăzeci milioane lire, dar în contabilitatea ei nu exista nici o hîrtie justificativă. Organizaţia „Tineretul italian al fasciilor", („G.I.L." — sau „Gioventu italiana del Littorio") în care era înscris tineretul minor, înghiţea un miliard şapte sute milioane de lire pe an. „Cercurile de recreaţie de după muncă" („O.N.D." — sau „Opera Nazionale Dopolavoro") costau un miliard două sute milioane lire pe an. Ministerul Culturii ajunsese o Californie a cucoanelor romane, care figurau în buget cu cîte 8.000—10.000 lire pe lună, pentru servicii culturale de care se bucurau mult şi exclusiv protectorii lor. Acest aparat mussolinian funcţiona atît de bine, încît întreţinutele culturii fasciste nici nu se deranjau să-şi ridice personal salariul, ci-şi trimiteau slujnicele să-l încaseze. De asemenea, s-au înfăptuit jafuri în stil mare la toate ministerele, sub camuflajul „cheltuielilor particulare". Aceste „cheltuieli particulare" au costat poporul italian zeci de miliarde de lire.

Şi cînd a binecuvîntat, sau a muşamalizat Mussolini tîlhăriile astea?

Tot în acele 18 zile.

Dar cel mai fantastic aspect al acestei extraordinare activităţi desfăşurate de duce numai în acele miraculoase 18 zile este Galeazzo Ciano. Pentru că tot în cuprinsul celor 18 zile, Mussolini a trebuit să-şi crească, să-şi dezvolte şi să menţină în stare cît mai înfloritoare pe ginerele său, Galeazzo Ciano, numit, pentru multe şi diferite motive, „il generissimo" — adică „foarte ginerele" sau „cel mai mare ginere" sau „ginerele din ţara ginerilor". Era muncă

nu glumă. Muncă de socru. Dar aici era chestie de obraz. La un socru uriaş, trebuia un ginere imens. Şi Ciano — ca ginere — era un gigant. Fost în 1922, la vîrsta de 19 ani, reporteraş obscur la o gazetă din Roma, contele Galeazzo Ciano se văzu numit, rînd pe rînd, secretar de ambasadă, consul general, însărcinat de afaceri la Şanhai, în China, apoi subsecretar de stat la propagandă, ministru al propagandei şi, în sfîrşit, în iunie 1936, după războiul din Abisinia, ministru de externe. Toate acestea pentru meritul de a se fi însurat cu Edda, fiica lui Mussolini — o tînără foarte cunoscută în lumea de desfrîu a feciorilor de bani gata — şi pentru celălalt merit, de astă dată pur politic: acela de a lupta, prin exerciţii supraomeneşti, să-şi asigure o bărbie la fel de cezariană ca şi bărbia cezariană a dinamicului şi tentacularului său socru.

Dacă luăm, aşadar, în consideraţie munca pe care trebuia s-o depună ducele ca să aibă pe lîngă casă un asemenea ginere, produs de civilizaţia fascistă, tot în cele 18 zile din an, datori sîntem să recunoaştem — ceea ce de altfel am şi afirmat mai sus — că acest Mussolini a fost un fenomen, poate cel mai uluitor fenomen al naturii, şi că bine a făcut soarta că l-a numit dictator al fericirii italiene: o merita pe deplin.

Acesta era dictatorul care se afla la cîrma Italiei în 1933, în momentul cînd a venit Hitler la putere: omul celor 500.000 de petiţii citite şi rezolvate pe an, omul celor 18 zile de viaţă pe an, omul care avea totdeauna dreptate, omul care-şi învăţa poporul să trăiască „pericolosamente", pe scurt, omul totdeauna proaspăt ras în cap, care-şi propunea să domine lumea nu de pe cal ca Atila şi nici din cavernă ca Hitler, ci doar din balcon.

V

Dacă zeificarea lui Hitler se datora reclamei, una din cauzele politice esenţiale căreia i se datora succesul reclamei a fost lipsa unui front unic muncitoresc. Cei care s-au opus acestui front muncitoresc, cu aceeaşi îndîrjire ca şi burghezia germană, au fost social-democraţii germani, care, dimpotrivă, au ajutat din răsputeri pe patroni să readucă ţara la ceea ce numeau ei: ordine, linişte şi legalitate. In plină dezlănţuire revoluţionară a maselor germane, care a urmat după încheierea armistiţiului. în 1918 datorită mizeriei cumplite în care Wilhelm al II-lea şi-a aruncat ţara prin războiul lui nebunesc, social-democraţii germani au îmbrăţişat ca ideal ordinea şi legalitatea patronilor. Pentru succesul acestei ordini şi legalităţi patronale, social-democraţii au trădat interesele clasei muncitoare, aşa cum le trădaseră şi în timpul primului război mondial, şi, refuzînd să conlucreze cu comuniştii, au conlucrat cu partidele burgheze, spre a împiedica apariţia unei forţe capabile să conducă masele în marile bătălii impuse de împrejurări care ar fi creat condiţiile prielnice dezvoltării unei conştiinţe politice necesare acestor mase spre a-şi putea da seama, de la început, cît de criminală este aşa-numita ideologie nazistă.

Inexistenţa unui front unic muncitoresc a făcut ca Republica de la Weimar să constituie tocmai apa tulbure în care să pescuiască monopoliştii americani, englezi şi germani, interesaţi în înscăunarea fascismului în Germania.

De pildă, în perioada 1919—1933 nu s-a trecut la înlocuirea manualelor didactice, lăsate moştenire de Wilhelm al II-lea, prin manuale cu conţinut democratic.

Acelaşi lucru se petrecea şi cu justiţia. Dacă justiţia germană, sub regimul Republicii de la Weimar, era întemeiată pe principii democratice, cadrele magistraturii rămăseseră aceleaşi şi continuau să se conducă după criterii, nu numai la fel de reacţionare, dar şi mai reacţionare ca sub Wilhelm al II-lea. De obicei, pedepsele rostite de către tribunale împotriva naziştilor, duşmani ai regimului, erau reduse la minimum cînd ajungeau în faţa Curţilor de Apel şi, de cele mai multe ori, tribunalul Reichului, instanţă judiciară supremă, le anula. Aceşti magistraţi, în loc să fie pedepsiţi, erau încurajaţi prin atitudinea guvernului. Astfel, sub regimul lui Stresemann, semnatarul „păcii eterne" de la Locarno, bande de nazişti au atacat Legaţia sovietică. Dar guvernul nu a mişcat un deget spre a identifica şi pedepsi pe vinovaţi.

In primii ani de după dezastrul din 1918, burghezia mai accepta să facă unele vagi şi foarte formale concesii guvernării ieşite din constituţia votată la Weimar în 1919. Dar imediat ce începu, cu ajutorul monopolurilor anglo-americane, să se refacă, burghezia germană îşi reluă atitudinile de stăpînă care dictează în stat. Guvernanţii acceptară şi sfinţiră ei înşişi noile soluţii de guvernare burgheză — care erau în opoziţie flagrantă cu tot ceea ce se poate înţelege prin democraţie — şi sfîrşiră prin a chema la putere pe Hitler.

*

*   *

In afară de lipsa unui front unic muncitoresc, la izbînda lui Hitler a mai contribuit un număr de factori politici şi economici a căror răspundere o

purta, direct sau indirect, tot guvernarea republicii de la Weimar.

a) Statele burgheze, în frunte cu Statele Unite, au venit mereu cu alte planuri financiare care tindeau, prin reducerea necontenită a cifrei, prin acordarea unor termene de plată tot mai lungi şi prin investiţii masive, să anuleze cu desăvîrşire clauza despăgubirilor de război, acceptată de guvernul german prin Tratatul de la Versailles. Guvernul german, însă, a lăsat pe nazişti să răspîndească în voie, în masele germane, prin demonstraţii orale şi scrise, credinţa că prin termenele acestea lungi va fi supusă şi generaţia viitoare unei robii economice faţă de străinătate. Problema despăgubirilor de război a fost exploatată de către propaganda nazistă pînă la maximum, deoarece la tema aceasta — ca şi la cea a dreptului de reînarmare — Germania era foarte sensibilă, aşa cum, în genere, era foarte sensibilă ori de cîte ori i se vorbea despre Tratatul de la Versailles. O bună parte din succesul lui Hitler se datora stăruinţei cu care presa nazistă a exploatat clauzele impuse Germaniei prin Tratatul de la Versailles.

b) Ca şi fascismul lui Mussolini, regimul lui Hitler s-a afirmat din primele zile, prin actele lui, ca o mişcare crîncen reacţionară, întemeiată de capitalişti spre a îneca în sînge toate încercările maselor de a-şi asigura o viaţă mai bună. Dar, ca şi Mussolini, Hitler se prezenta în faţa mulţimilor ca „socialist" — aprig apărător al socialismului împotriva comuniştilor. Mint — spunea el — cei care susţin că poporul german ar fi împărţit în diferite clase sociale şi că între aceste clase ar putea să existe conflicte. Conflictele de clasă sînt născociri bolşevice. Socialismul care predică lupta de clasă este străin sufletului german. Adevăratul socialism este naţional-socialismul, care a descoperit marele adevăr că germanii nu sînt împărţiţi

în clase sociale, şi cu atît mai puţin în clase sociale cu interese potrivnice, de neîmpăcat, ci constituie o „Volksgemeinschaft“, o „comunitate a poporului“, în care toţi — bogaţi şi săraci — sînt „fraţi de rasă“, „fraţi de sînge“, într-un cuvînt fraţi.

Vrednic imitator al ducelui italian, Führerul naţional-socialist nu făcea aşadar altceva decît să dea o versiune germană statului corporatist, care şi el apăsa mult pe „frăţia“ din sînul poporului italian. Cu „Volksgemeinschaft“-ul său confuzionist, ca şi „statul corporatist“ al lui Mussolini, nazismul şi-a propus — şi a izbutit — să adune sub crucea lui încîrligată lungi şiruri de nemulţumiţi din rîndurile diferitelor straturi sociale, începînd cu aristocraţia şi sfîrşind cu mica burghezie, laolaltă cu atîţia şi atîţia desperaţi, care, lipsiţi de orice orientare politică, ar fi fost hotărîţi să accepte ca „fraţi“ nu pe un Thyssen, ori pe un Huggenberg, ori pe un Krupp, ci chiar pe însuşi diavolul, numai să li se dea o bucată de pîine, fără să se mai întrebe: dar ce caută unul ca mine alături de preşedintele consiliului de administraţie al băncii la care eu nu am pretenţia să fiu decît un umil salariat? Ce legături pot fi între mine, ţăran lipsit de pămînt, şi „von“ cutare sau cutare, prinţ, conte, baron, mare proprietar de moşii? Ce ar putea justifica lupta mea, a muncitorului din fabrică, sub acelaşi drapel cu un Krupp?

Dacă pentru mulţi dintre cei rămaşi în Germania, după dezastru, fără de lucru, şomajul n-a fost o şcoală politică — în schimb pentru nazişti, şomajul a fost apa tulbure în care au putut pescui cu abilitate.

Deşi republica germană era ajutată cu bani şi materiale de către capitalurile străine, şomajul se agrava. După o stagnare totală a minelor şi uzinelor în timpul conflictului franco-german din Ruhr,

activitatea industrială fusese reluată în toată Germania, astfel că în 1925 nu se găseau decît un milion de şomeri. Dar în ianuarie 1926, numărul şomerilor atinse cifra de 2 milioane. In ianuarie 1929 ajunse la 2 500 000, iar în ianuarie 1931 crescu la 4 500 000—5 000 000, cifră care se menţinu pînă în decembrie 1931, cînd se ridică la 5 700 000. Peste o lună, în ianuarie 1932, urcă la 6 000 000. Din rîndurile acestor flămînzi s-au putut desprinde mulţi, foarte mulţi predispuşi să se lase ameţiţi de făgăduielile „socialiste" ale lui Hitler. Pentru că, întocmai ca şi ilustrul său model de la Roma, Hitler împărţea cu mărinimie, în dreapta şi în stînga, făgăduieli, care, dacă se băteau cap în cap, erau însă sfinte, pentru că erau făcute în cadrul „comunităţii poporului" german, unde toţi oamenii sînt „fraţi", indiferent de starea lor socială.

O imagine plastică a ceea ce înseamnă „comunitatea poporului", în care toţi sînt „fraţi", deşi fiecare „frate" aparţine altei clase sociale şi are de apărat alte interese — fundamental potrivnice intereselor pe care le au de apărat „fraţii" legaţi de celelalte clase — o găsim în dedicaţia inserată de Hitler, la începutul lucrării „Mein Kampf", semnată de el. Sînt cîteva rînduri închinate aderenţilor săi, căzuţi în putschul nazist întreprins la Berlin în 1923.

„In ziua de 9 noiembrie 1923, la orele 12 şi jumătate, în faţa lui Feldernhalle, şi în curtea fostului minister de război — spune dedicaţia — *au căzut pentru credinţa lor neclintită în redeşteptarea poporului lor următorii:*

Alfarth Felix, *comerciant,* născut la 5 iulie 1901.

Bauriedl Andreas, *pălărier,* născut la 4 mai 1879.

Cesella Theodor, *funcţionar de bancă,* născut la 8 august 1900.

Ehrlich Wilhelm, *funcţionar de bancă,* născut la 10 august 1894.

Faust Martin, *funcţionar de bancă,* născut la 27 ianuarie 1901.

Hechenberger Ant, *lăcătuş,* născut la 28 septembrie 1902.

Körner Oskar, *comerciant,* născut la 4 ianuarie 1875.

Kuhn Karl, *chelar,* născut la 26 iulie 1897.

Laforre Karl, *elev inginer,* născut la 28 octombrie 1904.

Neubauer Kurt, *valet,* născut la 27 martie 1899.

Pape Claus *(von), comerciant,* născut la 16 august 1904.

Pfordten Theodor *(von der), consilier al tribunalului regional superior,* născut la 14 mai 1873.

Rikmers Johann, *căpitan de cavalerie,* născut la 7 mai 1881.

Scheubner-Richter Max-Erwin *(von), doctor inginer,* născut la 9 ianuarie 1884.

Strassberg Lorenz-Ritter *(von), inginer,* născut la 14 martie 1899.

Wolf Wilhelm, *comerciant,* născut la 19 octombrie 1898."

Acest talmeş-balmeş social îşi merita pe deplin, prin pitorescul lui, adjectivul de naţional-socialist. Din lista citată mai sus rezultă că, pentru cauza „socialistă" şi „naţională" a lui Hitler, au murit:

4 negustori;
2 meseriaşi;
3 funcţionari de bancă;
1 chelar;
1 elev-inginer;
1 valet;

1 consilier de tribunal superior;
1 căpitan de cavalerie şi
2 ingineri.

Aceştia sînt doar cei morţi. Ceilalţi, care au ieşit din putsch cu oasele întregi, au fost mult mai numeroşi, aşa că şi distribuirea lor după profesii şi în diferite clase sociale — dar fără vreun reprezentant al clasei muncitoare — este mult mai masivă. Să nu uităm, însă, că aici este vorba de anul 1923, cînd bandele lui Hitler erau abia în formaţie — şi cînd partidul naţional-socialist era numai în sîmbure. Or, sîmburele acesta era compus aproape în unanimitate din feudali, burghezi şi oameni fără căpătîi la care aveau să se adauge, mult mai tîrziu, în decurs de ani — sub presiunea mizeriei, demagogiei şi teroarei — milioane de şomeri dezorientaţi. Tuturora, însă, fie miilor din 1923, fie milioanelor din 1932. în preziua triumfului său, Hitler nu a şovăit să le promită, pe cuvînt de onoare, că, dacă i se alătură lui, îşi vor vedea împlinite visurile lor cele mai scumpe. Prinţi de coroană, junkeri, mari industriaşi, comercianţi, ofiţeri, intelectuali, meseriaşi, liceeni, studenţime, ţărănime, muncitori industriali, nu era profesie ori categorie socială faţă de care Hitler să nu fi subscris angajamente la fel de solemne şi de categorice. Mai mult decît atît: Hitler şi-a putut ţine făgăduielile, *încă din opoziţie,* faţă de o anumită categorie de aderenţi. Mulţumită sumelor nelimitate puse la îndemînă de către regizorii lui — marii moşieri, industriaşi şi bancheri, germani, englezi şi americani, începînd cu ducele german de Coburg şi sfîrşind cu americanii Rockefeller, Morgan, Ford, Dupont etc. — Hitler a angajat în bandele lui cîteva milioane de mercenari, pe care, sub ochiul de cele mai multe ori ocrotitor pînă la complicitate al conducătorilor republicii democrate de la Weimar, i-a îmbrăcat în

uniforme, i-a înarmat şi i-a trimis să impună noua ordine nazistă, deocamdată în stradă.

*
* *

In noaptea de 30 spre 31 ianuarie 1933, strada aceasta nazificată s-a cutremurat în toată Germania sub tălpile milioanelor de cizme care încălţau milioane de „fraţi" de rasă, mobilizaţi să-şi zbiere triumful: Führerul lor a ajuns stăpînul Germaniei.

Numai că această victorie nazistă se producea în împrejurări prea puţin glorioase pentru nazişti. Hitler era declarat învingător pe cîmpul de luptă, tocmai cînd înregistra o ruşinoasă înfrîngere: la ultimele alegeri parlamentare, care au avut loc în noiembrie 1932, Hitler pierduse două milioane de voturi, faţă de voturile obţinute de el cu trei luni înainte, la alegerile din august 1932. Cercurile capitaliste germane poate nu s-ar fi speriat atîta de acest uriaş deficit electoral al lui Hitler, dacă ele n-ar fi avut de înregistrat, simultan, încă o înfrîngere: în timp ce Hitler ieşea din aceste alegeri cu două milioane de voturi în minus — în ciuda măsurilor luate — partidul comunist ieşea cu opt sute de mii de voturi în plus. Inspăimîntat de gîndul că partidul nazist — întemeiat de moşierii, bancherii şi industriaşii germani cu scopul de a împiedica pe comunişti să ia frînele Germaniei în mîini — ar putea să dispară, Hindenburg, preşedintele Republicii Germane, îşi înfrînă scîrba nemărginită ce i-o inspira Hitler şi-i încredinţă funcţia de prim-ministru al ţării, deşi numai în urmă cu trei săptămîni spunea despre el că nu-l consideră bun nici ca ministru al poştelor.

Hitler, slugă înnăscută, preluă puterea prin împlinirea respectuoasă a tuturor formelor legale prevăzute de constituţia republicii de la Weimar. In vocabularul fascist, şi după aceea nazist, această

cuviincioasă şi strict birocratică transmitere de putere se numea „revoluţie". Hitler numi, deci, actul de la 30 ianuarie 1933 „revoluţie", pentru că şi Mussolini numise actul din octombrie 1922 tot „revoluţie", şi sub acest nume a trecut în istoria naţional-socialistă: „revoluţie". De fapt, tot caracterul revoluţionar al momentului se reducea la entuziasmul excepţional de ascuţit cu care legiunile de lefegii nazişti au intonat în noaptea aceea, pe străzile Germaniei, „Horst Wessel Lied".

„Horst Wessel Lied" — sau cîntecul lui Horst Wessel — era un imn al renaşterii capitaliştilor germani, conceput de un anume Horst Wessel, predestinat să fie profetul versificator al nazismului prin profesia lui: era peşte. Un foarte cunoscut peşte în Alexander-Platz, cartierul berlinez al peştilor, pungaşilor şi tăinuitorilor. Amic al unei prostituate — şi bineînţeles şeful unei secţii de asalt — Horst Wessel, dacă ar fi apucat „revoluţia", ar fi răzbit, desigur, pînă la unul din cele mai înalte grade în ierarhia S.A.-ului, în care calitate ar fi avut cinstea să moară împuşcat, în 1934, de către însuşi Führerul său. Dar n-a avut noroc şi a murit prin 1923 din motive profesionale, ucis de un oarecare Ali Hager, tot peşte, dar mai iute de cuţit decît el. Presa nazistă, însă, nu s-a năpustit asupra lui Ali Hager, care avea convingeri inevitabil naţional-socialiste, ci aruncă toată vina asasinării lui Horst Wessel asupra comuniştilor. Horst Wessel fu cooptat, încă din ziua morţii lui, printre sfinţii naţional-socialişti, iar cîntecul lui fu consacrat, în noaptea de 30 spre 31 ianuarie 1933, ca imn naţional al celui de al III-lea Reich.

*
* *

În ziua de 1 februarie 1933 — după 48 de ore de la „revoluţie" — Hitler se adresă poporului german

printr-un manifest în care spune: *„Popor german, dă-ne patru ani. După aceea, poţi să ne judeci!"*

Hitler se obliga, aşadar, ca în PATRU ani să aducă la îndeplinire toate obiectivele „revoluţiei" lui socialiste.

Numai că n-au trebuit să treacă patru ani, ci numai două luni, pentru ca naziştii să dea „revoluţiei" lor o interpretare ceva mai apropiată de intenţiile lor. In aprilie 1933, Goering, mîna dreaptă a lui Hitler, spunea la Roma: *„In Germania nu s-a produs o revoluţie* (oarecare — n.a.), *ci o revoluţie naţional-socialistă."*

Iar după această declaraţie, conducătorii statului naţional-socialist au început să se întreacă în a da explicaţii cam ce anume au înţeles ei, cînd încă nu erau la putere, prin socialism.

Deutsche Bergwerkszeitung, organul industriei grele germane, scria: „Astăzi, lumea îşi dă seama că a fost o mare neînţelegere. Actele noului guvern, mult mai mult decît propaganda naţional-socialistă, au făcut să se admită că socialismul celui de al treilea Reich este exact contrariul a ceea ce marxismul înţelege prin socialism."

Von Reuthen, preşedintele Congresului industriei şi comerţului, declara în Der Ring: „Este greşit să se vorbească despre un socialism al formelor exterioare. Nu se pot socializa decît mentalitatea şi concepţiile."

Ley, noul ministru al muncii, spunea într-un discurs rostit la Breslau: „Caracteristica adevăratului socialism este promptitudinea la sacrificiu. Sacrificiul nu striveşte un popor, îl înalţă. Acest spirit de sacrificiu va fi, atît astăzi cît şi în viitor, steaua care va călăuzi pe conducătorii actuali."

Hitler, într-un discurs rostit la Reichenhall, declara, în stilul lui confuz care trebuia să nu spună nimic: „Socialismul nu este nimic alta decît ordi-

nea naturală a unui popor, conform cu aptitudinile congenitale."

Dar cel mai original dintre toţi a fost Goebbels, care a dat următoarea definiţie socialismului: „Noi vom dovedi lumii întregi că revoluţia nu are numai un caracter naţional, dar şi unul social... Socialismul nostru este acela care însufleţea pe regii Prusiei, este acela care se reflecta în pasul de marş al regimentelor de grenadiri prusieni: un socialism al datoriei."

Iar într-o lucrare, intitulată „Prusia trebuie să redevină prusacă", Goebbels spunea: „Socialismul este spiritul prusac (Preussentum). De aceea, noţiunea „spirit prusac" este, în sine, identică cu ceea ce noi înţelegem prin socialism."

Aşadar, în opoziţie, a fost „o mare neînţelegere" asupra caracterului „socialist" al „naţional-socialismului". O mare, mare neînţelegere. Astăzi, cînd Hitler e la putere, lumea poate să ştie ce este socialismul celui de al III-lea Reich: „exact contrariul a ceea ce marxismul înţelege prin socialism". Ce vrea marxismul în esenţă? Înlăturarea exploatării omului de către om. Exproprierea expropriatorilor. Dreptul poporului de a dispune singur de destinele lui. Dar socialismul celui de al III-lea Reich naţional-socialist ce vrea? Exact contrariul. Ce se cheamă exact contrariul? Exact contrariul se cheamă că naţional-socialismul NU VREA înlăturarea exploatării omului de către om. NU VREA exproprierea expropriatorilor. NU VREA ca poporul să dispună el singur de destinele lui.

S-ar părea, deci, că marii bancheri, comercianţi şi industriaşi ar fi împotriva socialismului. Totuşi, nu este aşa. Marii capitalişti nu sînt decît împotriva unui socialism superficial, uşuratic. De pildă, ceea ce nu le place lor în socialismul marxist este „socializarea formelor exterioare". Aceste „forme ex-

terioare“ ar fi — după cîte ne dau a înțelege capitaliștii — fabricile, moșiile, băncile, marile magazine etc. Socializarea acestor „forme exterioare“ li se pare capitaliștilor o socializare de formă, ușuratică, de mîntuială, absolut neserioasă. Ei vor o socializare mult mai radicală, fiindcă lor le place o treabă mai de durată. Așa că ei văd lucrurile în felul următor: „formele exterioare“ — fabricile, moșiile, băncile, marile magazine — să fie lăsate pe planul al doilea, adică proprietarilor lor, ele neprezentînd nici un fel de interes pentru nimeni altul, iar toată atenția statului să fie îndreptată spre „socializarea mentalității, a concepțiilor“. Socializarea „mentalității, concepțiilor“ este adevăratul socialism, singurul socialism, socialismul național-socialist.

In puține cuvinte, așadar, filozofia național-socialistă stabilește că:

socialism înseamnă „exact contrariul“ a ceea ce marxismul înțelege prin socialism;

socialism înseamnă „promptitudine la sacrificiu“;

socialism înseamnă „ordinea naturală a unui popor, conformă cu aptitudinile lui congenitale“;

socialism înseamnă „ceea ce a însuflețit pe regii Prusiei“, ceea ce „se reflecta în pasul de marș al regimentelor de grenadieri prusaci“, adică „socialismul datoriei“;

sau, și mai pe scurt, socialism înseamnă tot ce este „exact contrariul“ socialismului marxist și tot ce este identic cu „spiritul prusac“.

Cu această iscusită interpretare a socialismului, Hitler a putut să-și țină toate făgăduielile lui socialiste. Treaba era cît se poate de simplă: dat fiind că la mijloc a fost o „mare neînțelegere“ cu privire la socialismul național-socialist în perioada luptei pentru putere și dat fiind că socialismul național-socialist este exact contrariul socialismului marxist, Hitler, din momentul în care a devenit

Führerul Reichului, n-a trebuit decît să aplice Germaniei un regim „exact contrariu“ făgăduielilor lui „socialiste“ din opoziție.

Ca prim mare act de guvernămînt, Hitler a dat foc Reichstagului.

Goebbels, numit ministru al propagandei, arată în „jurnalul“ său, pe la începutul lunii februarie 1933:

„În cursul unei discuții cu Führerul, stabilim liniile generale ale luptei contra teroarei roșii. Provizoriu, vrem să ne abținem de la contramăsuri directe. Trebuie, mai întîi, ca revoluția bolșevică să izbucnească. Noi vom lovi atunci, la momentul oportun.“

Dar „revoluția bolșevică“ de care aveau nevoie naziștii, spre a putea izbucni, trebuia provocată. În ziua de 17 februarie 1933, Frick, ministrul de interne, declara că nici nu se gîndește să se atingă de partidul comunist. Iar în noaptea de 27 februarie 1933 lua foc Reichstagul.

Vinovați?

Comuniștii.

A doua zi, doctorul Funk, directorul de presă al Reichului, convoca corespondenții presei străine spre a le face comunicări în legătură cu noul decret-lege pentru „apărarea poporului german și a Reichului“ împotriva comploturilor comuniste și le declară:

„Țin să repet ceea ce v-am spus acum trei săptămîni: că venirea la guvern a domnului Hitler înseamnă o schimbare radicală a politicii interne a Reichului.

Democrația și regimul parlamentar au încetat de a mai exista în Germania

Aveți răbdare numai șase luni de zile și străinătatea va recunoaște meritul lui Adolf Hitler care a știut să stîrpească comunismul și marxismul, nu numai în interesul Germaniei, ci și al lumii întregi.

Să nu vă închipuiți că vom pleca curînd de la guvern. Hitler va sta mulți ani de zile la cîrma Reichului.

Vă rog să păstrați contactul cu direcția presei, evitînd de a răspîndi știrile pe care vi le vor da gazetarii germani dușmani nouă, și care caută să ne compromită cu ajutorul presei străine.

Toți corespondenții străini care ne vor pune piedici în calea stîrpirii comunismului și a marxismului vor trebui să suporte toate rigorile decretului-lege de astăzi."

Prin urmare, în momentul în care este distrus parlamentul, este distrus și regimul parlamentar. Dar dacă parlamentul a fost distrus, pentru că i-ar fi dat foc comuniștii, de ce a fost distrus regimul parlamentar? Pentru că, zice Funk, „venirea la guvern a domnului Hitler înseamnă o schimbare radicală a politicii interne a Reichului. Democrația și regimul parlamentar au încetat de a mai exista în Germania".

Coincidența era foarte ciudată. Tocmai cînd guvernul nazist desființa parlamentarismul, desființau și comuniștii parlamentul. Ciudățenia s-a lămurit de îndată ce s-au cunoscut dedesubturile ei.

La 30 iunie 1934, Hitler și-a măcelărit pe cei mai buni și mai calificați prieteni ai săi, în frunte cu Röhm, creatorul de fapt al S.A.-ului.

La 23 iulie 1934, ziarul Freiheit din Saarbrücken publica o scrisoare trimisă de fosta ordonanță a lui Röhm, care printre altele spunea:

„Vă scriu, Excelenţă, în calitatea mea de soldat al trupelor de asalt, din iniţiativa mea şi din însărcinarea şefului meu Ernst Röhm. ucis de cancelarul Hitler.

Voi trimite copiile acestei scrisori la trei ziare care apar în ţările neutre, ca să le publice, fiindcă a sosit ceasul cînd orice grijă faţă de patrie a încetat, cînd adevărul trebuie spus, cînd trebuie dat pe faţă ce s-a întîmplat înainte de 30 iunie şi cum s-a dat foc Reichstagului. Vă jur că ceea ce spun este numai adevărul. Şi, dacă nu voi fi asasinat pînă atunci, voi transmite actele încredinţate mie, de către şeful meu Röhm, guvernului englez, pentru a lua cunoştinţă de ele şi a le publica.

Numele meu este Ernst Kruse, soldat nr. 134 522 în trupele de asalt, cu serviciul la statul major al lui Röhm şi ordonanţa lui personală. Nu vreau, fireşte, să apăr pe răposat pentru faptele sale: ştiu că a greşit în anumite privinţe, dar faţă de mine a fost mereu bun şi drept, m-a avut în grijă. N-am să-l uit niciodată, deşi nu făceam parte dintre aceia cu care greşea moraliceşte, ca atîţia din trupele de asalt.

Acum o scurtă descriere a întîmplărilor de dinainte de 30 iunie. Ştiam că trupele de asalt trebuiau desfiinţate, mai ales după stăruinţele ministrului-preşedinte Goering.

Goebbels, acest mincinos, ne-a ajutat la început, a ţinut cu noi; pe urmă, cînd a văzut că nu se mai poate, a trădat totul; e mai rău decît Iuda. Röhm şi cu alţi conducători din trupele de asalt s-au opus şi au încercat, în lungi tratative,

să aducă o schimbare. Camarazii stăruiau pe lîngă Röhm să nu îngăduie dizolvarea.

Cînd n-au mai avut încotro, Röhm şi alţi comandanţi au ameninţat pe Hitler că se vor uni cu militarii ca să împiedice cu forţa dizolvarea, că vor publica ce s-a întîmplat cu incendierea Reichstagului şi că vor duce la căderea lui Goering şi a lui Goebbels, şi, prin aceasta, la cea a lui Hitler. Rezultatul acestor ameninţări a fost grăbirea asasinării lui Röhm.

La 10 februarie 1933 s-a alcătuit de către Röhm, Heines şi Ernst o grupă de zece oameni, printre care eram şi eu. Am ţinut o şedinţă secretă. Planul incendiului a fost amănunţit discutat şi fiecare întrebat, sub depunerea jurămîntului, dacă va şti să tacă şi să aştepte ordinele. Unul a refuzat, fiindcă spunea că nu-l lasă conştiinţa. Nu l-am mai văzut. A fost omorît. Noi toţi am tăcut, fiindcă ştiam că n-am mai fi văzut soarele.

Van der Lubbe trăia cu şeful Röhm, şi, deoarece era un ambiţios total nebun şi voia să fie mereu întîiul, a hotărît să aprindă el Reichstagul. Adică lui nu i s-a spus nimic de echipa noastră; el a ştiut că trebuie să intre singur cu faclele, să aprindă odăile învecinate după indicaţiile date, iar noi, trebuia, în acelaşi timp, să aprindem sala mare de şedinţe cu material exploziv.

Am făcut de două ori probă noaptea, prin gangul subteran care duce de la palatul preşedintelui (Goering era preşedintele Reichstagului) la Palatul Parlamentului.

Nu vreau să stărui prea mult asupra preparativelor, ci vreau să dau numele celor care au participat direct:

Heines şi Ernst erau conducătorii a două grupe de cîte cinci oameni. Iată şi numele celorlalţi: Brachm, Strettmann, Nagel, Sirop, Kummelsbach, Dieriger, Bratschke, Lehman, Schmitz şi Kruse... Fiecare dintre noi avea un sac de celofan cu pulbere şi cîte o banderolă cu celuloid. Ce fel de pulbere era în sac nu ni s-a spus. Era uşoară. Am primit ordin să punem sacii în mai multe locuri şi să-i legăm între ei cu banderole de celuloid. Capetele firelor de celuloid au fost aduse pînă la intrarea în gang. La un fir era Heines, la altul Ernst.

După ce Röhm s-a convins că Lubbe se afla într-o sală învecinată, a venit şi a dat ordin să se dea foc la capetele celuloidului. Şerpi de foc au pornit pe celuloid, au atins sacii de celofan, care au şi explodat. Noi am fugit imediat. Opera se înfăptuise.

Van der Lubbe a fost găsit acolo, după înţelegere. I se arăta că, de ochii lumii trebuie să fie arestat şi judecat, dar i se făgădui că după ce va face închisoare vreme mai îndelungată, i se va da drumul pe ascuns şi cu bani mulţi va putea fugi în America...

Cum şi-au ţinut vorba aceşti şefi? Mă cutremur cînd mă gîndesc. Cei zece camarazi ai mei au dispărut, unul cîte unul.

Numai Röhm, Heines, Ernst şi Nagel rămăseseră în viaţă, afară de mine, în ultima vreme.

Nagel a fost împuşcat şi el la 30 iunie, cu Heines.

In noaptea de 30 iunie, eu n-am fost la Wiessee cu Röhm, ci la München. Cînd am auzit, am fugit imediat, m-am ascuns pe unde am putut, de teamă. Am putut ajunge astfel în Elveţia.

Actele date de Röhm, pe care le port la mine, le voi da guvernului englez, după ordin."

Prin incendierea Reichstagului, se chema că „revoluţia bolşevică" a izbucnit.

Din tot ce s-a scris pe vremuri despre incendiul Reichstagului, vom desprinde cîteva fapte care scot în evidenţă grosolănia procedeelor folosite de Hitler, ori de cîte ori punea o nouă cărămidă la edificiul viitoarei fericiri a rasei germane, în spiritul socialist al regilor Prusiei.

I. Incendiul a izbucnit la palatul Reichstagului în noaptea de 27 spre 28 februarie 1933. In dimineaţa de 28 februarie 1933, ziarele publicau următorul comunicat oficial, care era el însuşi un act de provocare nazistă:

„Luni seara s-a declarat un incendiu la Camera Deputaţilor. Comisarul Reichului, ministrul de interne al Prusiei, domnul Goering, de îndată ce a sosit la faţa locului, a luat conducerea tuturor operaţiilor. La primele ştiri despre incendiu au sosit şi cancelarul Adolf Hitler şi vicecancelarul von Papen.

Era vorba de cel mai grav incendiu voluntar făptuit pînă acum în Germania. Ancheta poliţiei a stabilit că focare de incendiu au fost puse în toată clădirea, de la parter pînă la cupolă. Ele au con-

stat din preparate de gudron şi torţe incendiare plasate în fotoliile de piele, sub grămezi de imprimate puse la uşi, sub perdele şi în toate locurile uşor inflamabile. Un agent de poliţie a zărit în clădirea care se afla în întuneric inşi cu torţe aprinse. El a tras îndată. Unul din incendiatori a fost prins. El se numeşte Van der Lubbe, este posesorul unui paşaport olandez în regulă şi a recunoscut că aparţine Partidului Comunist Olandez. Clădirea centrală a Reichstagului a ars în întregime; sala de şedinţe, cu tribunele şi galeriile ei, este distrusă. Pagubele se ridică la milioane. Acest incendiu este cel mai înfricoşător act de terorism pe care bolşevismul l-a făptuit pînă azi în Germania. Printre sutele de chintale de manifeste subversive, pe care poliţia le-a descoperit recent, s-au găsit instrucţiuni cu privire la măsurile de teroare comunistă după modelul bolşevic. Clădirile publice, castelele, muzeele şi întreprinderile de importanţă vitală trebuiau să fie incendiate. Se indica de asemenea ca, în caz de tulburări şi de ciocniri cu forţa armată, să se pună în capul coloanelor teroriste femei şi copii, şi, de cîte ori va fi cu putinţă, femeile şi copiii funcţionarilor poliţiei. Graţie descoperirii acestui document, realizarea metodică a revoluţiei bolşevice a fost împiedicată. Cu toate acestea, incendiul Reichstagului a izbucnit; acest incendiu trebuia să fie semnalul sîngeroasei răscoale şi a războiului civil. Au fost prevăzute jafuri în stil mare. Este fapt stabilit că acte teroriste trebuiau să fie comise azi în toată Germania împotriva personalităţilor, împotriva proprietăţii private, împotriva vieţii populaţiei paşnice şi că trebuia să se dezlănţuie războiul civil."

II. Comunicatul spunea că un agent de poliţie a zărit, în clădirea cufundată în întuneric, oameni (mai mulţi) cu torţe aprinse. Cu toate acestea, deşi

poliția a năvălit — cu o promptitudine surprinzătoare — în Reichstag, ea n-a putut pune mîna decît pe un singur om: Van der Lubbe. În afară de aceasta, cei trei agenți care l-au prins, au declarat că, în momentul arestării, Van der Lubbe era aproape gol, numai cu pantalonii pe el, și că n-avea asupra lui nici un act de identitate. La proces însă, Van der Lubbe a fost prezentat ca autor material al incendiului, în calitatea lui de membru al Partidului Comunist Olandez. Teza aceasta era susținută cu îndîrjire de Goering, care, la 28 februarie, a doua zi după incendiu, arăta într-un interviu că poliția a găsit la Van der Lubbe, în momentul arestării, pașaportul de cetățean olandez și un carnet de membru al Partidului Comunist Olandez.

În procesul înscenat comuniștilor acuzați de incendierea Reichstagului, Goering este însă silit de Dimitrov să revină el însuși asupra acestei acuzații. Iată dialogul dintre Dimitrov și Goering așa cum a fost relatat de presa din anul 1933.

„Dimitrov: Cei trei funcționari de poliție care au arestat pe Lubbe au mărturisit că nu s-a găsit nici un carnet de partid asupra lui. De unde această informație cu privire la carnet?

Goering: Pot să ți-o spun foarte exact. Informația aceasta mi-a fost comunicată oficial. Dacă în cursul primei nopți au putut fi făcute comunicări al căror adevăr nu putea fi confirmat atît de repede; dacă unul din polițiști a putut să spună, la un moment dat, pe baza unor afirmații, că Lubbe avea asupra lui un carnet de partid care după aceea n-a putut fi găsit asupra lui; dacă acel polițist a socotit, un moment, lucrul acesta ca un fapt adevărat, se înțelege că a trebuit să mi-l comunice. Declarația mea a fost dată presei a doua zi dimineață, cînd interogatoriul în chestiune

n-a fost încă terminat. În sine, lucrul n-are nici o importanță, întrucît se pare că prin acest proces s-a stabilit că Van der Lubbe nu avea nici un carnet de partid."

Dar dacă în fața evidenței, Goering a trebuit să revină asupra afirmației că s-a găsit la Van der Lubbe un carnet de membru al partidului comunist, poliția lui Goering n-a revenit asupra măsurilor luate împotriva partidului comunist sub pretextul că ar fi participat la incendiu.

III. Cu cîteva luni înainte de venirea la putere a naziștilor, cîțiva gazetari antihitleriști publicaseră niște „carnete de amor" ale comandantului superior al trupelor de asalt, Ernst Röhm, cel mai bun amic al lui Hitler și homosexual vestit, care-și făcuse din apucăturile lui contra naturii o profesie quasi-oficială. Or, în lista „amantelor" înscrise în „carnetele de amor" ale lui Röhm, se găsea și numele lui Van der Lubbe.

IV. Comandantul pompierilor din Berlin a înaintat un proces verbal amănunțit asupra condițiilor în care a izbucnit incendiul. Raportul se pare că n-a fost inspirat dintr-o prea înaltă conștiință național-socialistă, deoarece autorul lui a fost unul dintre primii funcționari înlăturați de Hitler după aceea.

V. Avocatul francez Marcel Willard, de la Curtea din Paris, a venit la Berlin spre a pleda în favoarea lui Dimitrov — implicat de naziști în proces — dar a fost arestat și expulzat.

Din Franța, Willard a adresat următoarea scrisoare deschisă președintelui tribunalului nazist care judeca procesul incendiului:

„Domnule președinte, abia reîntors în Franța, aflu că tribunalul a hotărît în sfîrșit să-l asculte ca martor pe ministrul Goering. Această mărturie poate prezenta un interes considerabil, dar efica-

citatea ei depinde, în mod vădit, de întrebările care se vor pune martorului. În acest scop, mă grăbesc să propun tribunalului următoarele întrebări:

1. În ce fel a fost păzit palatul lui împotriva intrării persoanelor neautorizate? Cum a fost organizat serviciul de supraveghere?

2. Ce relații are ministrul cu funcționarul subaltern Kohl? L-a interogat el în noaptea incendiului?

3. Cunoaște martorul pasajul care duce de la palatul președintelui Reichstagului la Reichstag?

4. A fost pasajul acesta închis? La cine se aflau cheile? A fost pasajul supravegheat?

5. Unde se găsesc documentele care se pretinde că ar fi fost găsite în casa lui Karl Liebknecht?

6. Cum își explică martorul faptul că nici unul din actele de teroare anunțate în documentele care se pretinde că ar fi fost găsite n-a avut loc în Germania?

7. Cum se face că martorul a fost liber și n-a avut nici o ședință exact la data de 27 februarie (seara incendiului)?

8. Cum a compus el lista persoanelor care au fost arestate în noaptea de 27 spre 28 februarie? Cum explică martorul faptul că această listă a fost gata în seara de 27 februarie (înainte de izbucnirea incendiului)?

9. A fost martorul în tratament în sanatoriul pentru nevropați din Langbro, în anul 1925?

Vor fi puse aceste întrebări? Opinia publică va ști să judece."

VI. Un aspect deosebit de picant al afacerii este pus în evidență de către ziarul „Pravda“ din noiembrie 1933 prin următoarea istorie a celor 11 minute în cursul cărora, după cîte susținea actul de acuzare, Van der Lubbe și-ar fi săvîrșit crima:

„1. Afară, pe zid, Lubbe aprinde o torță.
2. Cu torța în mînă, Lubbe sparge, cu o lovitură de picior, geamul unei ferestre mari. Totuși, pantofii săi nu sînt tăiați.
3. Cu toate că e împiedicat de un palton, Lubbe sare înăuntru.
4. Lubbe simte o arsură dureroasă la degete.
5. Lubbe pătrunde în sala restaurantului și aleargă să se ascundă îndărătul tejghelei.
6. Lubbe aruncă torța pe o masă care se găsește îndărătul tejghelei.
7. Lubbe aprinde o altă torță.
8. Lubbe se întoarce la fereastra prin care a pătruns în clădire.
9. Lubbe smulge perdeaua groasă.
10. Lubbe întinde perdeaua pe jos și așază unul din capetele ei pe o masă.
11. Lubbe pune torța pe perdea.
12. Lubbe aleargă din nou la bufet.
13. Lubbe aprinde a treia torță.
14. Lubbe dă foc unei perdele groase într-un coridor care duce la gangurile din jurul sălii de ședințe. Perdeaua ia foc îndată.
15. Lubbe deschide ușile îndărătul perdelei în flăcări.
16. Lubbe pătrunde, în goană, în vestibulul sălii de ședințe.
17. Lubbe aruncă un tăciune pe covor, care arde pe acest loc.
18. Lubbe își scoate paltonul.
19. Lubbe își scoate eșarfa.
20. Lubbe își deznoadă și își scoate cravata.

21. Lubbe își scoate haina.
22. Lubbe își dezbracă vesta.
23. Lubbe își descheie bretelele.
24. Lubbe își scoate cămașa.
25. Lubbe își pune paltonul pe parchet.
26. Lubbe își pune haina pe parchet.
27. Lubbe își pune vesta pe parchet
28. Lubbe își pune eșarfa pe parchet.
29. Lubbe își pune cravata pe parchet.
30. Lubbe își pune bretelele pe parchet.
31. Lubbe își pune cămașa pe parchet.
32. Lubbe își ridică bretelele.
33. Lubbe își pune bretelele.
34. Lubbe își ridică haina.
35. Lubbe își îmbracă haina.
36. Lubbe scoate o bucată de săpun din buzunar.
37. Lubbe o pune pe parchet.
38. Lubbe își ia cămașa de pe jos și-i dă foc.
39. Lubbe, tîrînd după el cămașa în flăcări, se întoarce în goană la bufet.
40. Lubbe își frige degetele.
41. Lubbe zvîrle cămașa. Mai multe colțuri din restaurant iau foc de la bucățile de cămașă în flăcări.
42, 43, 44. Lubbe străbate de mai multe ori sala, în goană.
45. Lubbe deschide ușa care dă înspre oficiu.
46. Lubbe se duce pînă la zidul din fund al oficiului.
47. Lubbe scoate o cheie din buzunar.
48. Lubbe deschide (sau mai curînd forțează) frigiderul.
49. Lubbe scoate de acolo o față de masă.
50. Lubbe desface fața de masă (Atențiune! Mai tîrziu, poliția va găsi acolo trei fețe de masă. După martorul Jurgen, ar fi lipsit opt fețe de masă).
51. Lubbe străbate din nou oficiul și restaurantul.

52. Lubbe dă foc feței de masă, care se aprinde pe loc.
53. Lubbe deschide o altă ușă.
54. Lubbe o închide.
55. Lubbe traversează în goană gangurile sălii de ședințe.
56. Lubbe coboară în fugă scara care dă spre parter, tîrînd după el fața de masă în flăcări, fără să se frigă.
57. Lubbe cercetează locul, găsește ușile închise.
58. Lubbe sparge un geam.
59. În mînă cu fața de masă care arde, Lubbe trece prin geamul spart.
60. Lubbe aleargă pînă la odaia care dă înspre bucătărie.
61. Lubbe străbate odaia.
62. Lubbe pătrunde în bucătărie.
63. Lubbe pune fața de masă în flăcări pe un buștean care ia foc.
64. Lubbe își scoate haina.
65. Lubbe o pune pe parchet.
66. Lubbe își desface bretelele.
67. Lubbe își pune iar bretelele.
68. Lubbe ridică haina.
69. Lubbe dă foc cămășii cu o bucată de față de masă în flăcări.
70. Lubbe iese din bucătărie, în mînă cu o bucată de cămașă în flăcări.
71. Lubbe pătrunde printr-o ușă în biroul ușierilor.
72. Lubbe străbate acest birou.
73. Lubbe se oprește în fața unei uși închise.
74. Lubbe ia o farfurie (de unde?).
75. Lubbe sparge cu farfuria aceasta gemulețul ghișeului pe unde se trec farfuriile cu mîncare din bucătărie în restaurant. Lubbe ține încă în mînă bucata de cămașă aprinsă. Aici se va găsi mai

tîrziu glontele tras de Bewert, cu două sau patru minute după ce Lubbe a pătruns la parter. Tot aici Lubbe a auzit împuşcătura. Pînă acum au trecut patru sau cinci minute.

76. Lubbe trece prin ghişeu, tîrînd într-una după el cămaşa în flăcări.

77. Lubbe ajunge la vestiar, unde bucăţi din cămaşa încă în flăcări cad pe covor şi-l aprind.

78. Lubbe străbate alte două camere.

79. Lubbe deschide uşa toaletei.

80. Lubbe pătrunde în toaletă.

81. Lubbe dă foc toaletei.

82. Lubbe aruncă, în sfîrşit, resturile cămăşii lui aprinse.

83. Lubbe ia un prosop pe care-l găseşte la toaletă.

84. Lubbe desface prosopul.

85. Lubbe dă foc prosopului.

86. Lubbe aruncă prosopul pe jos.

87. Lubbe aruncă peste prosop un coş, care ia foc îndată.

88. Lubbe ia mai multe prosoape.

89. Lubbe le dă foc cu coşul aprins.

90. Lubbe urcă scara care dă spre gangurile sălii de şedinţe.

91. Lubbe ridică paltonul, haina etc., pe care el le lăsase pe coridor.

92. Lubbe aruncă prosoapele care ard.

93. Lubbe încearcă să-şi aprindă vesta, care nu vrea să ia foc.

94. Lubbe îşi scoate haina.

95. Lubbe dă foc hainei.

96. Lubbe străbate mai multe camere mari.

97, 98, 99. Lubbe deschide şi închide mai multe uşi, printre care şi uşa mare a sălii de şedinţe.

100—104. Lubbe pune foc în mai multe locuri, în culoarul est-nord al sălii de şedinţe.

105. Lubbe zărește lîngă zid o scîndură. O apucă.
106. Lubbe ridică scîndura, „pentru că a și apucat-o".
107. Lubbe dă foc scîndurii și întregii lemnării din cameră.
108. Lubbe scoate resturile torței din buzunarul hainei.
109. Lubbe aruncă resturile torței pe haină.
110. Lubbe scoate niște hîrtii dintr-un dulap.
111. Lubbe aruncă hîrtia peste haina în flăcări.
112. Lubbe aruncă deasupra paltonul, care nu vrea să ia foc și care va fi găsit, după aceea, „absolut neatins", în sala de ședințe.
113. Lubbe deschide ușa sălii de ședințe.
114. Lubbe străbate sala și, ajuns la tribuna prezidențială, îi dă foc. Apoi dă foc și cîtorva perdele.
115. Lubbe smulge o perdea mare în flăcări.
116. Lubbe o tîrîie după el și se reîntoarce în culoarul vest.
117. Lubbe revine în sala de ședințe.
118. Lubbe pătrunde în camera H 69 și o aprinde în patru locuri.
119. Lubbe smulge o altă perdea în flăcări în biroul președintelui.
120. Lubbe se îndreaptă spre culoarul de est.
121. De acolo, Lubbe trece în culoarul sud.
122. Aici Lubbe mută din loc o canapea.
123. Lubbe smulge o perdea.
124. Lubbe îi dă foc.
125. Lubbe aruncă o parte din perdeaua în flăcări pe canapea.
126. Lubbe dă foc unei perdelușe (brise-bise).
127. Lubbe mai dă foc unei perdelușe.
128. Lubbe dă foc unei a treia perdelușe.
129. Lubbe se înapoiază în culoarul vest, foarte aproape de biroul președintelui.

130. Lubbe se îndreaptă în fugă spre sala Bismarck, pînă la ușa din stînga, pe care o găsește închisă.

131. Lubbe aleargă spre ușa care se găsește în față.

132. Lubbe deschide ușa aceasta.

133. Lubbe pătrunde în culoarul de sud.

134. Lubbe pune un tăciune pe un fotoliu de piele.

135. Lubbe se întoarce în sala Bismarck.

136—139. Lubbe pune focul în trei puncte diferite.

140. Lubbe pătrunde în camera 57.

141. Lubbe se ascunde în odaie.

142. „Intr-o stare de epuizare completă", Lubbe, clătinîndu-se pe picioare, face cîțiva pași și cade în brațele lui Kranowitz — tatăl deputatului național-socialist — și se lasă arestat fără să opună cea mai mică rezistență."

VII. Continuînd să meargă pe linia nerușinării lui specifice, guvernul lui Hitler a anunțat verdictul înainte ca tribunalul să se fi pronunțat.

VIII. Acuzația aruncată asupra partidului comunist că ar fi autorul moral al incendiului, a fost atît de monstruoasă, încît, deși procesul se judeca sub regimul nazist, de către un tribunal nazist; deși propaganda nazistă a recurs la toate falsurile posibile spre a convinge opinia publică de pretutindeni că vina incendiului o poartă comuniștii; deși în tot timpul procesului bandele naziste, spre a ajuta propaganda, au abătut asupra Germaniei un nou val de teroare, judecătorii naziști s-au văzut siliți să achite pe toți inculpații comuniști, în frunte cu Dimitrov, eroul procesului.

IX. Adevărata amprentă a grobieniei naziste a pus-o pe procesul acesta Goering, președintele Reichstagului și prim-ministru al Prusiei. Fără să

ţină seamă că locul oficial pe care-l ocupă în stat — fie el chiar stat naţional-socialist — îl obligă la o fărîmă de demnitate, acest Goering s-a dedat, în plină incintă a tribunalului, la vorbe şi gesturi de ameninţare care au constituit pentru Dimitrov încă un argument în acţiunea lui de a transforma procesul intentat comuniştilor într-un proces al naziştilor.

X. Procesul, dacă s-a încheiat, din punct de vedere juridic, prin achitarea comuniştilor, a avut drept urmare — întrucît pentru asta a şi fost înscenat — ilegalizarea Partidului Comunist German, atît prin suprimarea oricărei activităţi legale a organelor partidului, cît şi prin arestarea, deţinerea, torturarea, şi, în multe cazuri, asasinarea conducătorilor săi.

Aşa a rezolvat Hitler problema „primejdiei roşii".

*

* *

După căderea lui Wilhelm al II-lea, noul parlament al republicii de la Weimar a votat o lege prin care erau supuse exproprierii toate proprietăţile mai mari de 100 hectare, în favoarea ţăranilor fără pămînt. Statisticile arătau că, în baza acestei legi, au fost împroprietăriţi, în anul 1930, un număr de 7.441 de ţărani, pe terenuri expropriate de aproximativ 25.000 ha; în 1931, 9.082 de ţărani pe terenuri de 30.000 ha. şi în 1932, 9.046 de ţărani, pe terenuri tot de 30.000 ha.

In 1933, însă, cînd Hitler ar fi trebuit să se arate mai generos, cel puţin în primul an de regim nazist, exproprierea a scăzut la mai puţin de jumătate. Statistica arăta că în acel an au fost împroprietăriţi numai 4.194 de ţărani, pe o întindere de numai 17.000 ha. Dar nici măcar aceste exproprieri — în proporţia redusă în care s-au făcut — nu se datorau lui Hitler, ci erau operaţii începute

sub regimul trecut, în 1932, şi numai în curs de executare sub Hitler. In anii următori, exproprierea a scăzut şi mai mult, pînă ce statistica nici nu a mai avut ce înregistra. De ce?

Pentru că Hitler, care a făgăduit ţăranilor exproprierea marilor moşii — aşa cum le-a făgăduit şi preţuri mari pentru vitele pe care le-ar avea de vînzare şi o scădere simţitoare a dobînzilor pe ipoteci şi anularea datoriilor — a făgăduit, în acelaşi timp, şi marilor moşieri că nici nu se va atinge de pămînturile lor şi că-i va feri de ţărani. Revista „Weltbühne", din Praga, publica, în 1936, următoarele rînduri instructive asupra felului cum a înţeles Hitler să rezolve problema agrară:

„Cum se prezintă în momentul actual repartiţia terenurilor cultivabile în Germania?

Sînt 3 milioane de întreprinderi agricole. Dintre acestea, 17.205 trec de 200 de hectare, dintre care 7.200 trec de 500 hectare. In schimb, numărul de cultivatori care posedă terenuri mai mici de 5 ha se ridică la 1.600.000 (800.000 nu posedă decît 2 ha fiecare). Cu alte cuvinte, o mică minoritate de proprietari de pămînt controlează încă, în 1936, ceea ce nemţii numesc „Reichsnahrstand", adică subsistenţa alimentară a Reichului.

Mai exact, 17.000 mari proprietari dispun de mult mai mult de 4.000.000 ha, adică de a cincea parte din întreaga suprafaţă cultivabilă. Tot ei posedă 9.000.000 ha. de terenuri împădurite; în total, 38% din suprafaţa agricolă şi forestieră a ţării se găseşte în mîinile lor, în timp ce 1.600.000 cultivatori au, în total, trei milioane şi jumătate ha. Iată, cu titlu de curiozitate, o listă a celor mai mari proprietari de domenii agricole, existînd actualmente în cel de al treilea Reich:

Ex-kaiserul Wilhelm, 97.043 ha; Prinţul Pless, 50.505 ha; Prinţul Hohenlohe-Oeringer, 48.121; Prin-

țul de Hohenzollern-Sigmaringen, 46.036; Prințul de Solnes-Barnts, 38.774; Baronul Stolberg-Wernigerode, 36.739; Ducele de Anhalt-Dessau, 29.300; Baronul Tiele-Winkler, 28.882; Ducele de Ahrenberg-Nordkirchen, 27.842; etc., etc.

Sînt domenii imense, pe care Hitler a promis să le exproprieze. Pe aceste vaste întinderi fertile trebuia să se realizeze formidabila întreprindere a lui „Ostsiedlung" (Colonizarea Estului), anunțată, în mod solmen, micilor cultivatori și lucrătorilor agricoli. Cu toate acestea, în 1932, într-o scrisoare redactată în termeni preciși, același Hitler asigura pe junkeri că nu se va atinge de marile domenii după preluarea puterii de către naziști. Inutil să mai spunem că aceasta este singura promisiune care a fost ținută de noii conducători. Într-adevăr, activitatea colonizatorie în est, destul de infimă încă sub republica Weimarului, a fost redusă la jumătate sub al treilea Reich.

Asta înseamnă că și astăzi atacurile demagogice contra feudalității agrare vor rămîne, foarte probabil, literă moartă. Nu se va întîmpla nimic. Se poate ca un domeniu al bisericii sau o proprietate aparținînd vreunui evreu să fie sfîșiată cu tam-tam-ul publicitar, drag lui Goebbels și, la rigoare, să fie expropriat chiar un nobil din Prusia orientală îndatorat pînă-n gît. Incolo, cu toate că noi nu vedem nici un inconvenient ca Hitler să fie acela care lichidează marea proprietate agricolă printr-o expropriere masivă a clasei junkerilor, noi nu credem de loc că o va face.

Aceasta pentru că stăpînii săi, marii industriași, nu țin de loc să-și lase aliații lor feudali să cadă. Fără îndoială, naziștii ar fi mulțumiți să poată păstra prestigiul regimului printr-o mare acțiune „socialistă" și să canalizeze nemulțumirea maselor înspre junkeri, debarasîndu-se, cu această ocazie, de greul lanț economic ce le-a fost impus de marea

proprietate, sub forma unui protecționism agrar excesiv.

Dar sînt riscuri! Și ce riscuri!

Junkerii formează cadrele cele mai importante ale corpului ofițerilor. Unde ar putea magnații industriali să găsească înlocuitori atît de siguri ca aliații lor actuali? Pentru ei, ofițerii naziști de origine nobilă valorează totdeauna mai mult ca ofițerii naziști de origine modestă. Și apoi, generalii feudali — însuși Blomberg posedă 2 300 hectare — ar accepta ei, vreodată, o reformă agrară de proporții mai mari? Un război alături de naziști împotriva junkerilor n-ar conveni de loc afacerilor lui Krupp și consorții."

De altfel, Hitler nici n-ar fi putut veni la putere, dacă nu s-ar fi obligat la această politică agrară. Războiul, revoluția din noiembrie, exproprierile, schimbările intervenite în structura economică a Germaniei, îndreptată de marii capitaliști germani și străini — în cap cu cei americani — spre o tot mai mare industrializare, în vederea viitorului război antisovietic, au dus la sărăcirea clasei junkerilor, care lupta spre a găsi un mijloc să se refacă. La un moment dat, atenția junkerilor se opri asupra colonelului Oskar von Hindenburg, fiul președintelui Reichului, mareșalul Hindenburg. In colonelul Hindenburg, marii proprietari de moșii simțiră că pot găsi o inimă înțelegătoare, care să-i ajute să-și refacă strălucirea pierdută, pentru că și el tot junker era. Și nu se înșelară. Elocința lor îl convinse repede pe colonelul Hindenburg că aceeași datorie pe care o avea statul de a ajuta pe șomeri o avea și față de moșieri. După o serie de conciliabule, junkerii pregătiră un proiect de lege care prevedea sprijinirea marilor proprietari de moșii prin credite acordate sub diferite forme, dar avînd în fond un caracter de donație. O singură piedică

stătea în calea celor interesaţi spre a-şi vedea legea — intitulată „Osthilfe“ (Ajutorul răsăritean) — pusă în practică: semnătura mareşalului Hindenburg. Ştiau că bătrînul Hindenburg este un bloc de granit care este greu de urnit.

Greu era, într-adevăr, dar se dovedi că nu era imposibil. Junkerii — oameni cu o experienţă care a evoluat o dată cu clasa lor — spre a răsturna blocul, se folosiră de o pîrghie clasică şi infailibilă în ţările capitaliste: mita. Astfel, în 1931, cu prilejul celei de a 85-a aniversări a naşterii sale, Hindenburg, preşedintele Reichului, Hindenburg, întruchiparea militarismului prusac care pretindea pentru mai multe duzini de virtuţi dominaţia lumii, acest ilustru Hindenburg — căruia i se ridicase o statuie, în viaţă, pentru că a fost bătut în război — primi un dar care-i stoarse lacrimi de emoţie şi recunoştinţă: moşia Neudeck, fosta proprietate a părinţilor săi, răscumpărată cu banii subscrişi de către cei interesaţi în legea „ajutorului răsăritean“. Generozitatea latifundiarilor merse cu prilejul acesta şi mai departe: deoarece moşia Neudeck li se părea prea mică pentru un om atît de mare ca Hindenburg, o rotunjiră cu o serie de domenii învecinate.

Lucrurile, însă, nu se opriră aici: printr-un anumit truc fiscal, colonelul Oskar von Hindenburg, fiul mareşalului, obţinu ca moşia să fie trecută în cadastru pe numele lui şi nu pe numele tatălui său, ceea ce-l scuti de plata impozitelor asupra moştenirii.

Această aristocratică găinărie putea fi folosită de către Hitler, care se mai afla în opoziţie, ca o piesă grea de şantaj. Cei interesaţi, printre care von Pappen juca un rol de frunte, îl îndulciră: dacă tace din gură şi nu se atinge de lege, o să fie bine.

Că a fost bine pentru Hitler şi pentru cei pe care îi reprezenta, s-a văzut: a venit la putere.

Dar țăranii?
Se aleseră și țăranii cu ceva din afacerea asta: Führerul le îmbogăți vocabularul cu un nou cuvînt: „Lebensraum". „Lebensraum" se cheamă spațiu vital. Țăranii — zicea Hitler — trebuie să capete neapărat terenuri bogate și întinse. Neapărat! Este o chestie, nu atît de viață, cît de onoare pentru poporul german. Numai că aceste terenuri se găsesc dincolo de frontierele germane și trebuie cucerite cu arma în mînă. Este iarăși o chestiune de onoare pentru poporul german: să-și cucerească spațiul vital cu arma în mînă.
Așa a rezolvat Hitler și problema agrară.

*
*   *

In opoziție, Hitler făgăduise micilor negustori, ca și micilor industriași și micilor meseriași, că va stîrpi concurența care ar sta în calea propășirii lor. Prin înlăturarea concurenței, Hitler se referea în special la desființarea marilor magazine (Warenhäuser). Dar cînd a venit la putere, Hitler a refuzat să se atingă de ele. Argumentul lui era fără replică: marile magazine dau de lucru la sute de mii de funcționari și de existența marilor magazine este legată soarta a sute de furnizori care folosesc și ei la rîndul lor sute de mii de muncitori și funcționari. Sprijinindu-se pe acest argument, Hitler merse pînă acolo, încît, în loc să desființeze marile magazine, le mai acordă și credite mari. Totuși, fiindcă micii negustori își arătară nemulțumirea, Hitler însărcină pe Borman, unul dintre colaboratorii săi principali, să dea o circulară prin care să precizeze că, în principiu, național-socialismul este mereu același dușman neînduplecat al marilor magazine, dar, deocamdată, guvernul nu poate să întreprindă nimic decisiv împotriva lor. Totuși, pentru ca micii negustori să nu creadă că

Hitler i-a părăsit, va interzice marilor magazine și negustorilor evrei să vîndă cămăși brune, drapele cu crucea încîrligată, insigne de partid și păpuși în uniformă hitleristă. La rîndul lui, partidul național-socialist va interzice membrilor săi să intre pentru cumpărături în aceste magazine, cînd sînt în uniformă.

Cît despre rest, Hitler vorbi micilor negustori — ca și micilor industriași și micilor meseriași — așa cum vorbea și țăranilor: magazine frumoase, impozite mici, clienți numeroși — toate acestea le lipsesc pentru că în Germania nu există spațiu vital. In schimb, dincolo de frontierele Germaniei, spațiu vital — adică magazine frumoase, impozite mici, clienți numeroși — găsești din belșug. Deci, micii negustori, dacă-și cunosc interesele și țin la onoarea Germaniei, trebuie să-și cucerească magazinele frumoase, impozitele mici, clienții numeroși, cu arma în mînă, dincolo de frontierele Germaniei.

Așa a rezolvat Hitler și problema micii burghezii

*

* *

Șomajul — care a fost unul din cupletele cele mai tari ale sirenei hitleriste — trebuia să-și găsească o soluție rapidă sub noul regim. Cel însărcinat să creeze iluzia că, de cînd crucea încîrligată ocrotește patria germană, nu mai există șomeri, fu Robert Ley, un vechi alcoolic, foarte cunoscut pentru scandalurile publice pe care le făcea ori de cîte ori se îmbăta. Cea dintîi măsură pe care o luă Robert Ley spre a rezolva problema șomajului, a fost alungarea *tuturor* evreilor din *toate* locurile pe care le ocupau. A spune alungarea *tuturor* evreilor din *toate* locurile, sună foarte promițător la ureche, cînd propaganda nazistă doar acest lucru a vrut să bage în capul germanului: că evreii ocupă *toate* locurile de muncă și că din pricina lor mor de

foame adevărații germani. Dar cînd Ley trecu la punerea în practică a măsurii, cei care se lăsaseră fermecați de promisiunile lui Hitler avură o mare decepție: la o populație de 60 milioane de germani nu se găseau decît șase sute de mii de evrei — adică 1 la sută. Admițînd că ar fi de neconceput ca printre evrei să fie șomeri, la șase sute de mii de evrei — bărbați și femei, bătrîni și copii, valizi și invalizi — puteau fi în muncă cel mult — și dăm o cifră enormă — două sute de mii. Trebuie să recunoască oricine, că la cele cinci-șase milioane de șomeri germani, două sute de mii de locuri, eliberate prin alungarea evreilor, e cam puțin. Șomerii au înțeles acest lucru și au început să se agite. Mai grav, însă, a fost că au început să se agite și acei muncitori care, amețiți de făgăduielile lui Hitler, se înrolaseră în batalioanele lui de asalt și care, de îndată ce și-au dat seama că Hitler îi trage pe sfoară, s-au dedat unor manifestații violente împotriva lui

La München, ministrul de justiție al Bavariei, Wagner, a încercat să țină o conferință în fața unui grup de 6000 de membri ai batalioanelor de asalt. Dar cămășile brune l-au împiedicat prin vociferări la adresa guvernului. De asemenea, la Frankfurt, detașamente de S.A. au convocat demonstrații de protest și i-au expediat lui Hitler un ultimatum telegrafic. Hitler a răspuns prin dezarmarea și internarea a 1800 de S.A. și prin excluderea din partid a patru comandanți de batalioane. Deși beat, Ley înțelese că șomajul nu poate fi combătut prin obișnuitele mijloace de teroare, ci prin noi metode, adică prin noi făgăduieli.

Pentru combaterea șomajului, Ley încercă să convingă pe muncitorii germani să intoneze marșuri și cîntece comuniste, pe noi texte naziste, să vadă în ziua de 1 Mai, nu o sărbătoare muncitorească, ci una nazistă și să fluture cu ostentație drapelul cu fond roșu, ca un drapel nazist, pe care,

precum mărturiseşte însuşi Hitler în „Mein Kampf", l-a adoptat numai pentru a provoca o diversiune anticomunistă.

Astfel că, aparatul demagogic scoase, în zilele acelea, printre alte produse, un smoking. În 1934, doctorul Ley publică o broşură: „Rezolvarea problemei şomajului", în care spunea:

„Adolf Hitler mi-a spus odată: Dacă aş putea, aş dărui fiecărui muncitor cîte un smoking."

Dar, în domeniul smokingului, Hitler nu se opri la abstracţii. El ţinea să pună sub ochii germanilor şi o mostră concretă a ceea ce va constitui viitoarea lor fericire de esenţă nazistă. Aşa că, puţin după aceea, pe la a doua jumătate a anului 1934, ziarele berlineze publicau următoarea notă:

„Noile jurnale de modă pentru bărbaţi, apărute în Germania, arată un frac de culoare cafenie, un smoking de aceeaşi culoare, pantaloni verzi cu dungi cafenii, sacou cu reveruri de mătase brună etc. Domnul Goering a fost primul care a apărut acum cîteva zile, la o festivitate, îmbrăcat după moda cea mai nouă, într-un frac cafeniu."

S-a găsit, în Germania, fireşte, un număr de prea fericiţi care să-şi zică, în extaz, că smokingul cafeniu al lui Goering este un simbol al prosperităţii vertiginoase a întregului popor german sub regimul nazist. Dar cei mai mulţi şi-au dat seama că smokingul lui Goering este smokingul exclusiv al lui Goering şi nu smokingul lor.

Dar şi la aceasta a găsit Hitler un răspuns, demn de „socialismul" reflectat în pasul de gîscă al grenadirilor regilor Prusiei. Este adevărat că smokingul lui Goering nu rezolvă decît problema „şomajului" personal al lui Goering şi nicidecum problema milioanelor de muncitori care şi-ar putea reclama smokingul lor. Dar să ştie muncitorii germani că şi ei îşi vor putea croi, în curînd, un smoking al

lor. Le-o garantează: este onoarea Germaniei în joc.

Numai că smokingul acesta nu-l vor putea căpăta în Germania, pentru că Germania nu dispune de suficient spaţiu vital. Spaţiul vital se găseşte numai dincolo de frontierele Germaniei. Şi încă un spaţiu vital mai mult decît suficient. Să ştie, deci, muncitorii germani că smokingul pe care Führerul vrea să li-l dea, trebuie cucerit cu arma în mînă, dincolo de frontierele Germaniei.

Aşa a rezolvat Hitler şi problema şomajului.

În opoziţie, Hitler n-a uitat nici femeile. In anii aceia, Germania se mai afla sub regimul aşa-zis democratic şi femeile aveau drept de vot. Pentru vot, Hitler le spunea cuvinte, unele mai frumoase decît altele: că femeile germane ar avea o misiune divină, că fără ele nici n-ar putea fi vorba de vreo renaştere germană, că puritatea rasei atîrnă exclusiv de castitatea lor şi de simţămintele lor patriotice etc. Dar, fiindcă ştia că femeile au o apreciabilă doză de simţ practic, Hitler le făcu şi făgăduieli practice. Una dintre cele mai importante era adresată fetelor: fiecare fată germană va primi cîte un logodnic. Prin aceasta, Hitler se angaja la încă un miracol, deoarece ştia ceea ce ştia toată lumea: că în Germania, numărul fetelor era cu cel puţin un milion şi ceva mai mare decît al băieţilor.

Dar cînd Hitler veni la putere, în loc să mulţumească femeilor cărora le datora, într-o măsură apreciabilă, succesele lui electorale, începu să răcnească la ele: *„Înapoi la cratiţă!"*...

Şi frumosul Adolf se apucă să cînte femeii germane cîntece noi: femeia germană nu trebuie să poarte rochie scurtă!... Nici părul tuns bărbăteşte!...

Nici servietă cu acte sub braț!... Femeia germană nu trebuie să fie muncitoare în fabrici!... Nici doctoriță!... Nici institutoare!... Nici chimistă!... Femeia germană nu trebuie să facă literatură!... Nici artă!... Nici politică!...

Și s-a găsit repede — cum să nu se fi găsit! — un savant nazist, un doctor Tiedermaier, care argumentă că *„ridicarea culturală a femeilor este un fenomen maladiv, care amenință grav sănătatea poporului german"*.

Așadar, ce trebuie să facă femeia „spre a nu amenința grav sănătatea poporului german"?

Să stea acasă, la bucătărie!

Urmarea?

Urmarea va fi salutară pentru întreg poporul german: toate funcțiile deținute pînă acum de femei vor fi ocupate de bărbații șomeri.

Dar logodnicul făgăduit fetelor?

Hitler s-a ținut și aici de cuvînt. Nu îndată, ci după cîțiva ani. Pentru întîrziere, a oferit fetelor — drept despăgubiri — nu un logodnic, ci toată armata. Din 1939, cînd a izbucnit războiul, Hitler a proclamat prostituția ca un act patriotic și a îndemnat fetele germane să asigure soldaților — tuturor soldaților — veniți de pe front, în permisie, cîteva ore plăcute.

Așa a rezolvat Hitler și problema logodnicului.

*

* *

Hitler n-avea numai preocupări politice și sociale, ci și preocupări culturale. Nu mai trebuie să spunem că și în domeniul cultural, ca și în cel politic și social, Hitler se inspira din „socialismul regilor Prusiei" și al celor mai apropiați sfetnici ai lor. Nu credem că s-ar putea găsi o sinteză mai potrivită a politicii culturale a lui Hitler decît fraza aceasta, rostită în cursul primului război mondial, în Reich-

stag, de către generalul Falkenhayn, ministrul de război al lui Wilhelm II:

„Dacă progresele culturii trebuie să ducă la zdruncinarea încrederii în armată, atunci să dăm dracului cultura."

Hitler, fără să mai întrebe ce şi cum, „dădu dracului cultura". Nu trecuseră decît două luni de la numirea lui ca prim-ministru al Germaniei, şi rezervă cărţilor aceeaşi soartă pe care o rezervase şi Reichstagului: le dădu foc. Propriu-zis, n-a dat foc numai cărţilor. A vrut să dea foc culturii în genere. Era atît de mîndru de isprăvile lui, încît se lăuda că are *„totalul curaj de a fi analfabet"*.

Dacă l-ar fi întrebat cineva: de unde acest curaj la conducătorul unui popor — care, totuşi, nu este analfabet — el ar fi putut să i-l arate pe însuşi Hindenburg, preşedintele Reichului, care obişnuia să spună cu mîndrie: „Nu pot să scriu cu toc şi cerneală, fiindcă hîrtia mi se rupe sub mînă. Nu citesc ceva mai mare de două pagini, deoarece cred că ceea ce nu poate fi citit în două pagini, nu merită să fie citit".

Ar fi, totuşi, nedrept să se creadă că Hindenburg — ca şi Führerul ceva mai tîrziu — ar fi fost un duşman al culturii. Dimpotrivă! Era un devotat şi activ adept al culturii. Numai că al culturii „pasului de marş al grenadirilor regilor Prusiei" atît de sincer expusă de un alt ofiţer prusac, generalul de cavalerie Karl von Bernhardi, care, în lucrarea sa, „Viitorul Germaniei", publicată în 1912, spunea: „Să dăm războiului, în faţa opiniei publice, justificarea sa morală. Să recunoaştem, la justa ei valoare, înalta semnificaţie a războiului, ca factor de cultură".

Avea, deci, cine să-i inspire lui Hitler „totalul curaj de a fi analfabet". Or, acest curaj, Hitler ar fi vrut, la rîndul lui, să-l insufle întregului popor ger-

man. Din primele luni de regim nazist, Germania era străbătută de bande de național-socialiști, conduse de liceeni și studenți, care „dădeau dracului cultura“ cu gaz, cu chibrituri și cu torțe aprinse. Numai la Berlin, aceste haite de haimanale au ars 700 de biblioteci. La prima lor operație, „studenții“ naziști berlinezi, după ce au devastat bibliotecile, au încărcat mii și mii de cărți în camioane — pe care scria: „Studenții germani pornesc la atac împotriva spiritului negerman“, sau: „Vom lupta împotriva elucubrațiilor și murdăriilor negermane“ — le-au cărat la universitate și le-au depus în aulă. Aici, ministrul culturii prusace le-a vorbit despre misiunea universităților.

Care era misiunea universităților, după opinia acestui ministru al culturii Prusiei, s-a văzut din cele ce au urmat: studenții au încărcat din nou cărțile în camioane, le-au cărat în piața Operei de Stat și le-au dat foc. Derbedeii, adunați împrejur, au cîntat „Deutschland, Deutschland über alles!“ și „Horst-Wessel Lied“ și au spart geamuri și vitrine care nu prezentau o garanție sută în sută ariană.

Astea s-au petrecut în noaptea de 10 mai 1933. Presa nazistă a consemnat incendiile anticulturale din noaptea aceasta ca fiind *„una din cele mai elocvente manifestațiuni ale noului spirit german de regenerare națională“*. A fost începutul activității culturale a lui Hitler spre a asigura supremația civilizației germane asupra tuturor celorlalte popoare, care erau, toate, de rasă inferioară. Efectele n-au întîrziat să se arate. După șase ani de regim cultural nazist, în 1939, cantitatea cărților tipărite în Germania a scăzut cu 30% față de numărul cărților tipărite pînă în 1933, iar numărul studenților — care sub domnia lui Wilhelm II se ridica la 72 000, iar sub regimul republican la 160 000 — s-a prăbușit la 60 000. Cultura lui Hitler era cultura

care „se reflecta în pasul de marş al grenadirilor regilor Prusiei", cultura ciubotelor ofiţerimii prusace, care „dădea dracului cultura" propriu zisă, în beneficiul culturii zeilor germani Thor şi Wotan, care se traducea prin reîntoarcerea, după două mii de ani, la cultul sălbatic al focului.

Hecatombele de cărţi din noaptea de 10 mai 1933 n-au fost decît un modest început al renaşterii acestui ritual păgîn. Peste cîteva săptămîni, în noaptea de 21 iunie 1933, omenirea, stupefiată, a putut asista la un spectacol care se părea că se încheiase o dată cu istoria cavalerilor teutoni din evul mediu. Din ordinul guvernului, tineretul hitlerist a aprins în mijlocul nopţii zeci de mii de ruguri în toată Germania. Baldur von Schirach, conducătorul tineretului hitlerist, a ţinut cu acest prilej, la radio, un discurs adresat tuturor tinerilor, în care spunea:

„Prin aceste ruguri, trib german, flacără cu flacără, sîngele rasei se îmbină. Inalţă-te către cer, foc sacru! Imbrăţişează, flacără, pe toţi copiii acestui popor! Flacără arzătoare, înflăcărează tineretul german şi fă-l să ardă pentru libertate, adevăr şi patrie!"

Pentru „copiii" tribului german — adică pentru elevii şi studenţii din partidul nazist — descîntecul lui Baldur von Schirach nu se cerea tălmăcit. Era clar. „A arde pentru libertate, adevăr şi patrie" înseamnă a lupta, cu arma în mînă, spre a cuceri spaţiul vital, dincolo de frontierele Germaniei, pentru că în patrie nu este destul spaţiu vital pentru cultura germană. Iar pentru a grăbi triumful acestei noi culturi germane, Hitler interzise, în octombrie 1933, răspîndirea operelor lui Darwin.

Aşa rezolvă Hitler şi problema culturii.

*

*   *

După ce a rezolvat toate aceste probleme, în folosul poporului, Hitler îşi luă timp să rezolve încă

o problemă, de astă dată în folosul lui personal: preşedinţia celui de al treilea Reich. Făgăduise partizanilor săi că va ajunge preşedintele Reichului şi trebuia să-şi respecte cuvîntul. Dar, ca în toate celelalte probleme, „destinul" voia ca Hitler să-şi croiască drumul spre ţintă numai printre cadavre.

În anul 1933 — cînd Hitler deveni cancelar al Reichului — Hindenburg, preşedintele republicii, împlinea 86 de ani. Problema succesiunii devenea din ce în ce mai actuală. Toţi cei din anturajul lui Hindenburg ştiau de existenţa unui testament politic mai vechi al mareşalului. Dar, cu excepţia a doitrei intimi, nimeni nu aflase de un codicil la testament, redactat recent de bătrîn. Datorită unei indiscreţii, Hitler fu pus în curent cu conţinutul acestui nou document. Hindenburg cerea ca urmaşul lui să fie von Pappen, vicecancelarul Reichului.

In aceeaşi perioadă se ivi un grav conflict între Reichswehr — armata legală a Reichului — şi trupele de asalt ale lui Hitler.

Prin Tratatul de la Versailles, Germania era oprită să se reînarmeze. Dar conducătorii Germaniei începuseră să lucreze la reînarmare încă înainte de a fi semnat Tratatul de la Versailles. Acest lucru, însă, nu-i împiedica să devină tot mai stăruitori în pretenţiile lor faţă de Franţa şi Anglia de a li se da voie să-şi refacă armata. Anglia se arătă — de altfel se arătase mai de mult — binevoitoare în această problemă, dar Franţa avea o obiecţie: trupele din S.A. Franţa nu vedea cu ochi buni trupele din S.A. care, de cînd a venit Hitler la putere, ajunseseră atît de agresive şi gălăgioase, încît atrăgeau atenţia puterilor străine asupra lor. Era tocmai ceea ce supăra mult şi pe conducătorii politici de răspundere ai Germaniei care nu voiau ca în momentul cînd ei cer autorizaţia legală de a-şi reconstitui forţa militară, să li se poată reproşa că au gata reconstituită o armată, cum este

armata S.A. care cuprindea trei milioane de inşi perfect instruiţi şi înarmaţi.

Pe de altă parte, nici şefii militari ai Reichswehrului — reprezetanţi ai aristocraţiei şi ai marii burghezii germane — nu voiau să tolereze existenţa unei forţe militare, care ar putea ştirbi autoritatea lor. Şi, în acelaşi timp, atît factorii de răspundere ai Germaniei — industriaşii, moşierii, bancherii — cît şi ofiţerimea din Reichswehr, nu puteau accepta ideea ca Hitler — care este o creaţie a lor — să dispună în stat de o forţă militară care creştea mereu şi care, mîine, i-ar putea mătura pe toţi. Ei aveau nevoie de Hitler — de un zeu al sudălmilor şi al răcnetelor, în faţa căruia să se încline şi în balivernele căruia să creadă poporul german, dar n-aveau nevoie de nişte bande gălăgioase care ar scăpa de sub controlul lor.

Şi iată că tocmai cînd conducătorii politici şi Reichswehrul — care aveau de partea lor pe Hindenburg — plănuiau desfiinţarea S.A.-ului, Röhm, creatorul şi conducătorul S.A.-ului, cerea celui mai bun prieten al său, Hitler — drept răsplată pentru serviciile pe care i le-a adus ca să ajungă stăpîn al Germaniei — să-i dea lui comanda supremă a Reichswehrului, care ar urma să fie contopit cu S.A.-ul.

Indignaţi, Hindenburg, bancherii, industriaşii, generalii cerură grabnica lichidare a S.A.-ului. Spre a-l convinge pe Hitler să nimicească propriul său partid, adică să-şi taie singur craca de sub picioare, şefii Reichswehrului îi dădură a înţelege că dacă vrea ca ei să-l ajute să ajungă preşedinte al Reichului, atunci să dizolve *imediat* S.A., pe orice cale va crede el de cuviinţă.

Hitler alese calea proprie temperamentului său de trădător şi asasin: recurse la crimă. Cu excesul de zel specific slugilor, Hitler a făcut mult mai

mult decît îi ceruseră stăpînii: în noaptea de 30 iunie 1934 porunci să fie împuşcaţi cei mai devotaţi prieteni ai săi din S.A., în cap cu cel mai scump prieten al său, Ernst Röhm.

Pretextul?

Röhm ar fi pus la cale un complot împotriva lui. Dar, sub acelaşi pretext al complotului, Hitler suprimă în acea noapte, printre alţii, şi pe cei mai intimi colaboratori ai lui von Pappen, rivalul său la preşedinţia Reichului. Pe von Pappen, pe care-l ştia direct sub protecţia lui Hindenburg, nu îndrăzni să-l suprime. Dar, sub cuvînt că-i apără viaţa, îl sechestră. Era un mijloc de intimidare care izbuti. Von Pappen nu se mai putea gîndi la scaunul de preşedinte al Reichului. Era mulţumit să scape cu viaţa.

După măcelul din noaptea de 30 iunie 1934, Goering şi ceilalţi complici ai lui Hitler din anturajul lui Hindenburg, obţinură din partea lui Hindenburg, senilul preşedinte al Germaniei, o telegramă către Hitler, cu următorul conţinut:

„Din rapoartele care mi-au fost prezentate, rezultă că, mulţumită energiei dumneavoastră şi graţie curajului de care aţi dat dovadă, cu riscul vieţii dumneavoastră, încercările de înaltă trădare au dat greş. Aţi salvat poporul german de o mare primejdie. Trebuie să vă exprim profundele mele mulţumiri şi întreaga mea recunoştinţă."

Hitler avea acum un certificat prin care însuşi Hindenburg îl recunoştea ca salvator al Germaniei. Documentul acesta, însă, îşi căpătă adevărata lui valoare, numai după ce fu întărit de un certificat pe care generalul Blomberg, ministrul de război al Reichului — respectîndu-şi cuvîntul dat lui Hitler că-i va uşura drumul spre preşedinţie dacă se lea-

pădă de trupele lui de asalt — i-l elibera prin următoarele fraze cuprinse în proclamaţia către armată:

„Cu privirea ascuţită a unui soldat şi cu un curaj care va fi citat ca exemplu, Führerul a atacat el însuşi, şi a nimicit pe trădători şi pe rebeli. Armata, care ţine arma în mîini pentru toată naţiunea şi care stă departe de luptele politice, va mulţumi Führerului şi-i va fi devotată şi credincioasă."

După o lună, în ziua de 2 august 1934, ziarele germane aduceau trei veşti la fel de importante.

Prima: Hindenburg şi-a dat obştescul sfîrşit la ora 9 dimineaţa.

A doua: în seara de 1 august, cu douăsprezece ore înainte de a fi murit, Hindenburg ar fi semnat o lege care la articolul 1 prevedea că de aici înainte calitatea de preşedinte al Reichului şi cea de prim-ministru al guvernului va fi exercitată de una şi aceeaşi persoană şi că ambele vor fi încredinţate lui Hitler; iar la articolul 2, că legea aceasta va fi pusă în aplicare în mod automat, la moartea lui Hindenburg.

A treia: în ziua de 2 august, la $9^1/_2$ dimineaţa, după o jumătate de oră de la moartea lui Hindenburg, Reichswehrul a şi depus jurămînt în faţa lui Hitler.

Dar testamentul politic al lui Hindenburg?

Hindenburg n-a lăsat nici un testament politic.

Aşa susţinea Hitler, printr-un comunicat apărut a doua zi — la 3 august — în toată presa nazistă şi redactat în termenii aceştia categorici:

„Toate zvonurile care circulă cu privire la o proclamaţie postumă a Preşedintelui Reichului către poporul german sînt cu desăvîrşire tendenţioase. Mareşalul Hindenburg n-a lăsat nici un testament politic".

Dar peste două săptămîni, la 15 august, agenția de presă nazistă D.N.B. susținea că:

„La Obersalzberg, în Bavaria superioară, în numele colonelului Hindenburg, fiul defunctului președinte al Reichului, vicecancelarul von Pappen a remis cancelarului Hitler un plic sigilat, conținînd testamentul politic al lui Hindenburg. În numele cancelarului Hitler, von Pappen a dat publicității acest document, adresat poporului german și cancelarului său."

Testamentul publicat era compus din două părți: partea întîia, redactată în urmă cu 15 ani, cuprindea, de fapt, un rezumat al unor memorii publicate de mareșal mai de mult.

Partea a doua era un codicil care, după o serie de considerente politico-psihologice, se încheia astfel:

„Mulțumesc Providenței că, în amurgul vieții mele, mi-e îngăduit să văd ceasul renașterii. Cancelarul meu Adolf Hitler și mișcarea lui au făcut un pas de o importanță istorică spre marele țel care constă în a aduce poporul german la o unitate desăvîrșită, în care toate diferențele de clasă și de condiții sociale să dispară. Știu că rămîne încă mult de făcut și doresc din toată inima ca, după acest act de restaurare și de uniune națională, să vină împăcarea care va îmbrățișa întreaga patrie germană. Părăsesc poporul meu cu credința fermă că ceea ce am dorit cu înflăcărare în 1919, ceea ce s-a copt pe încetul pînă la 30 ianuarie 1933, va duce la totala îndeplinire a misiunii istorice a poporului nostru. Cu această speranță în viitorul patriei, pot să închid ochii liniștit."

În aceeaşi zi, Dietrich, şeful serviciului de presă al naziştilor, scoase în evidenţă, într-un discurs rostit la radio, importanţa acestor cuvinte din testamentul lui Hindenburg.

„Pasajul în care defunctul preşedinte vorbeşte, în termeni elogioşi, despre cancelarul Hitler — spune Dietrich — dovedeşte că Hitler este singurul succesor vrednic al preşedintelui".

Însuşi acest comentar ar fi fost suficient să facă suspect codicilul. Caracterul polemic al frazei lui Dietrich trăda că nu Hindenburg este acela care susţine că Hitler ar fi singurul om vrednic să-i moştenească scaunul de preşedinte, ci însuşi Hitler în persoană.

Dar, în afară de acest comentar, care nu-i decît o dovadă abstractă, toate faptele concrete, petrecute în ultimele luni din ajunul morţii lui Hindenburg — ca şi manevrele lui Hitler după moartea bătrînului — mărturiseau că acel codicil nu era decît un fals grosolan, care nu putea înşela pe nimeni. Codicilul purta data de 11 mai 1934. În mai 1934 se ştia că există un alt codicil — acela redactat, într-adevăr, de Hindenburg — prin care bătrînul îl indica pe von Pappen ca succesor al său la preşedinţie. Acest codicil a dus la conflictul dintre von Pappen şi Hitler, care nu putea admite ca altcineva, în afară de el, să-l urmeze pe Hindenburg la preşedinţie şi care era hotărît să facă orice pentru a-şi asigura succesiunea. Dacă Hitler ar fi avut cea mai mică indicaţie că Hindenburg mulţumeşte Providenţei că i l-a scos în cale şi că numai el este vrednic să-i fie succesor, nu şi-ar fi desfiinţat, cu atîta uşurinţă, trupele de asalt. Dar tocmai teama că von Pappen — din voinţa lui Hindenburg — va fi mîine preşedinte al Reichului, l-a făcut pe Hitler să se supună presiunii stăpînilor lui şi să accepte pactul cu Blom-

berg, care să-l ducă la asasinarea celor mai devotați prieteni ai săi. Teama de acest codicil l-a condus pe Hitler să asasineze, sub pretextul epurației, în noaptea de 30 iunie, pe colaboratorii direcți ai lui von Pappen: pe von Bose, pe Jung și von Decken, care cunoșteau dispozițiile testamentare ale lui Hindenburg. Teama de acest codicil l-a împins la cealaltă ticăloșie: legea din 1 august 1934 prin care Hindenburg l-ar fi numit succesor. Era ceva care mirosea a excrocherie de la o poștă. Faptul că știrea morții lui Hindenburg apărea în același timp cu textul legii prin care Hitler era numit succesor, demonstra grosolănia conducătorilor naziști. Presa lui Hitler anunța, cu cinism, că bătrînul Hindenburg, cu douăsprezece ore înainte de a fi murit, ar fi semnat legea aceasta prin care-l numea pe Hitler urmașul lui la președinție. Or, legea aceasta, în loc să confirme autenticitatea codicilului, o anulează cu desăvîrșire. Din textul codicilului, care ar fi fost redactat cu trei luni înainte de moarte, rezulta că Hindenburg „mulțumea Providenței că în amurgul vieții lui i-a îngăduit să vadă ceasul renașterii", al cărui autor ar fi „cancelarul său Adolf Hitler și mișcarea lui". Dar cum este posibil ca Hindenburg să mulțumească, în codicil, Providenței că i l-a scos în cale pe Hitler, și totuși să nu-l numească pe „salvatorul" Germaniei succesor al său la președinție? De ce Hindenburg, dacă a uitat să-și arate, în codicilul din 11 mai 1934, voința de a-l aduce pe Hitler ca succesor, nu s-a hotărît să semneze o lege în acest sens, cel puțin peste două luni, a doua zi după epurația din 30 iunie, cînd l-a consacrat telegrafic și oficial ca salvator al Germaniei? De ce acest Hindenburg, om la 86 de ani, care-și putea aștepta sfîrșitul din clipă în clipă, după ce a uitat și la 11 mai și la 30 iunie să-i asigure lui Hitler scaunul de președinte, a mai lăsat să treacă

o lună şi s-a hotărît să semneze legea numai cînd a intrat în agonie şi cînd nu mai ştia ce este cu el? De ce aceste uitări şi neglijenţe?

Iată de ce:

Pentru că atîta vreme cît a trăit, Hindenburg nu s-a gîndit un singur moment să-l lase pe Hitler moştenitor şi pentru că atîta vreme cît a trăit, Hindenburg nu şi-a modificat în nici un fel testamentul în care e menţionat numele lui von Pappen ca viitor preşedinte. Teama de cuprinsul adevăratului testament al lui Hindenburg l-a adus pe Hitler la fabricarea legii din 1 august — purtînd semnătura unui bătrîn nonagenar în comă — şi aceeaşi teamă l-a îndemnat pe Hitler să anunţe categoric, la 3 august, că *nu există* nici un testament al lui Hindenburg, pentru ca la 15 august — după ce s-a întîlnit la München cu von Pappen, care, ţinut sub teroare, l-a ajutat să redacteze un alt codicil — să anunţe tot atît de categoric că *există* un testament.

Aşa a rezolvat Hitler şi problemea lui personală.

Acuma, ce-i mai rămînea lui Hitler să facă spre a se putea mîndri că renaşterea germană, cel puţin în politica internă, este desăvîrşită?

Să rezolve problema rasială!

VI

Rasismul german n-a fost o născocire a lui Hitler. Pînă la înfrîngerea din 1918, rasismul cunoscuse, în Germania imperială, zile din ce în ce mai înfloritoare. Imperialiştii germani, încurajaţi de succesele obţinute prin politica agresivă a lui Bismarck, se pregăteau, în mod serios, să cucerească pămîntul întreg. Pentru aceasta, însă, le trebuiau contingente cît mai mari de soldaţi, dispuşi să moară cu entuziasm de dragul unor afaceri din care nu avea să le iasă decît un locşor foarte modest într-o imensă groapă comună. Nimic nu poate sluji acest scop mai bine decît educaţia poporului în spirit rasist. Toată naţiunea germană trebuia să fie pătrunsă de ideea că aparţine unei rase superioare, ceea ce-i dă dreptul să fie stăpînă peste toate celelalte popoare care sînt de rasă inferioară şi care, fiind de rasă inferioară, sînt incapabile să se conducă singure.

Dar cine erau teoreticienii acestei îngîmfări colective care tindeau să împingă poporul german la o nesocotire totală a drepturilor celorlalte popoare? Doi străini: un francez — Gobineau — şi un englez — I. H. Chamberlain. Dintre aceşti doi străini, cel mai înfierbîntat era englezul Chamberlain care, în aberaţia lui rasistă germanică, spunea că:

„Nu este datorie mai importantă, mai imperioasă — astăzi sau mîine, n-are importanţă! — decît aceea de a se impune lumii limba germană. Datoria oricărui german, oriunde se află, în orice moment, este

să silească pe ceilalţi să vorbească germana, pînă ce limba aceasta va triumfa peste tot, cum triumfă armata poporului german. Trebuie să se bage în capul oamenilor că cine nu ştie germana este un paria. Germana trebuie să devină o limbă universală!"

„Savanţii" germani susţinură această idioţie prin şi mai mari idioţii „ştiinţifice". Unul din cei mai reputaţi propagandişti ai fuduliei naţionale germane era un antropologist prusac, Woltman, care-şi permitea — într-o lucrare intitulată „Antropologia politică" — să scrie observaţii rasiste de felul acesteia:

„Valoarea culturală a unui popor se măsoară după cantitatea de germanism care este în el.

...Toţi marii francezi au craniul, pielea, tipul germanic... Rasa germană este chemată să ia pămîntul sub suzeranitatea sa, să exploateze comorile naturii şi forţele muncii... Celelalte rase sînt rase pasive... Germanul stăpînitor are pielea proaspătă şi albă, părul blond, statura impozantă, craniul prelung. Germanii sînt aristocraţia umanităţii. Latinii, dimpotrivă, aparţin gloatei degeneraţilor. Racine, cu talia lui mijlocie, cu trăsăturile lui agreabile, cu privirea lui senină, era, incontestabil, de rasă germanică".

Deşi, personal, Woltman i-a văzut pe aceşti francezi — cum s-ar zice — numai din auzite, nimic nu-l oprea să le atribuie o statură înaltă, un păr blond şi ochi albaştri care să facă din ei nişte germani adevăraţi. Totuşi, spre a fi şi mai sigur că nimeni nu va îndrăzni să le nege originea lor rasială germanică, Woltman mai aducea un argument: numele lor. In lucrarea sa „Germanii în Franţa", Woltman scria:

„Montaigne avea tenul trandafiriu şi părul blond. Voltaire avea şi el părul blond şi ochii albaştri. In

afară de aceasta era înalt. Lafayette era şi el înalt şi avea părul blond şi ochi albaştri. Tot ce poartă trăsăturile rasei germanice este superior. Danton era blond cu ochi albaştri, ca şi colosalul Mirabeau, Toţi oacheşii sînt de o inteligenţă inferioară, deoarece aparţin raselor pasive."

Sau:

„Voltaire era de rasă germanică. De altfel, numele lui, Arouet, nu este o derivaţie a numelui german Anwid? Diderot este o derivaţie a numelui Tictroh. Cît despre Gounod, însuşi numele mărturiseşte originea lui germanică, deoarece nu este altceva decît derivaţia numelui de Gunewald.".

Woltman, ca să ajute pe Wilhelm al II-lea în politica lui imperialistă, recurgea la aceeaşi „metodă ştiinţifică" folosită de un alt „savant" ca şi el, care susţinea că substantivul german „Fuchs" (vulpe) se trage din latinescul „allopex". Cum? Iată cum: din „allopex", vulpea a devenit „lopex" din „lopex" — „opex" din „opex" — „pex", apoi: „pix", „pax", „pux" — „Fuchs".

La fel şi cu teoria rasistă a woltmanilor, care, pentru că Voltaire se numea Arouet şi pentru că Mirabeau era „colosal", susţineau că poporul german are dreptul la dominaţia lumii.

„Dominaţia (lumii) aparţine Germaniei — scria un B. von Gissebrecht — pentru că ea este o naţiune de elită, o rasă nobilă şi pentru că i se cuvine, în consecinţă, să aibă autoritate asupra vecinilor săi, cum este de dreptul şi datoria oricărui om înzestrat cu mai mult spirit şi cu mai multă forţă, de a-şi exercita autoritatea asupra indivizilor mai puţin bine înzestraţi sau mai slabi care-l înconjoară."

Un altul, Jung Stilling, spunea: „Germania, atît prin populaţia ei, cît şi prin cunoştinţele ei solide, este mama restului Europei."

În septembrie 1901 se puteau citi în Die Zukunft următoarele rînduri: „...Este vădit sensul istoriei ca rasa albă, sub conducerea Germaniei, să ajungă la dominaţia reală şi definitivă a lumii."

În 1904, prinţul de Bülow, ministrul de externe al lui Wilhelm al II-lea, declara într-un discurs: „...Regele trebuie să fie în capul Prusiei; Prusia — în capul Germaniei; Germania — în capul universului."

Sînt cîteva — foarte puţine — exemple de răcnete imperialiste, care ne arată că rasismul era, încă sub regimul lui Wilhelm al II-lea, viu şi bătăios şi că numai catastrofa din 1918 i-a pus, pentru scurt timp, surdină, spre a fi reluat de către naţional-socialişti.

Hitler, deci, n-are nici măcar meritul de a fi autorul rasismului german. Un singur lucru i se poate recunoaşte, fără nici o tocmeală: că, datorită mijloacelor de propagandă pe care i le-au pus la îndemînă marea finanţă şi industrie, a izbutit să imprime bolboroselilor ideologice rasiste — care, sub Wilhelm al II-lea, aveau asupra mulţimilor o influenţă destul de superficială — un caracter atît de obsedant, încît să degenereze într-un adevărat delir naţionalist.

Dar nici aici meritul n-a fost atît al lui Hitler, cît al împrejurărilor politice. Înainte de război, pe vremea lui Wilhelm al II-lea, pătura burghezo-feudală îşi justifica rasismul numai prin ambiţiile ei imperialiste, pe cînd, după război, naziştii lui Hitler dădeau rasismului o justificare mult mai susceptibilă de a prinde mase mari de naivi în plasa lor electorală. În primii ani de după înfrîngere, partidul naţional-socialist susţinea că Germania a ajuns la dezastrul din 1918, numai pentru că poporul german şi-a pierdut unitatea de rasă. Prin unitatea de rasă, Hitler înţelegea puritatea de rasă. Germanii şi-au pierdut puritatea de rasă prin amestecul lor cu evreii şi cu — a se citi bine — cu comuniştii.

În vinele poporului german — zicea Hitler — nu mai curge sîngele de rasă pur ariană care curgea în vinele vitejilor strămoşi teutoni. Hitler era — cum s-ar zice — perfect informat, de către marea finanţă şi industrie, că vitejii străbuni teutoni au fost arieni.

Ce-i asta : arieni ?

Arienii ar fi fost un popor care, cu cîteva mii de ani în urmă, ar fi locuit în regiunea fluviului Oxus, sau Amudaria, din Turkestan. Cercetările savanţilor au dus la concluzia că din aceşti arieni se trag — cine ? Străbunii teutoni ? *Şi* ei. Dar aceiaşi savanţi susţin că, în afară de teutoni, sînt de origine ariană şi celţii (spaniolii), şi grecii, şi latinii, şi slavii. Totuşi, Hitler susţine că adevăraţii arieni sînt numai germanii. Admitem şi lucrul acesta : singurul popor european care vine din ţara Oxus ar fi poporul german. Sîntem de acord. Ei şi ? Dacă germanii vin din ţara Oxus, ce ne priveşte pe noi ?

Ne priveşte, deoarece faptul că germanii vin din ţara Oxus le dă dreptul la dominaţia lumii.

Nu este sarcina noastră să cercetăm de ce i s-ar cuveni lui Hitler dominaţia lumii numai pe motivul că stră-străbunicii lui ar fi trăit, în urmă cu cîteva mii de ani, pe malurile fluviului Oxus din Turkestan. O singură întrebare se pune : dacă, după opinia hitleriştilor, un german poate pretinde dominaţia lumii pentru că ar fi originar din regiunea fluviului Oxus, din Turkestan, PE CARE A PĂRĂSIT-O ACUM CITEVA MII DE ANI, atunci ce ar mai putea pretinde băştinaşii, care au trăit acum cîteva mii de ani şi continuă să trăiască şi astăzi pe malurile aceluiaşi fluviu Oxus, din Turkestan, fără să-l fi părăsit un singur moment ?

Ce spunea, aşadar, Hitler ? Că poporul german este de origine ariană şi că această origine ariană

constituia, odinioară, forța vitejilor strămoşi teutoni, dar, că, în decursul vremii, sîngele pur arian al germanilor a fost amestecat cu sîngele unor rase străine şi, mai ales, cu sîngele rasei evreieşti. Acest *mai ales* aparține lui Hitler. In „Mein Kampf"-ul său, Hitler închină un capitol uriaş infiltrației catastrofale a sîngelui evreiesc în vinele poporului german. După înseşi afirmațiile lui, evreii s-ar fi pripăşit în Germania încă în urmă cu o mie de ani. În acest răstimp de un mileniu, germanii s-au încrucişat cu această rasă evreiască inferioară, cea mai inferioară rasă din lume, şi, puțin cîte puțin, şi-au pierdut caracteristicile care făceau mîndria nobililor, mîndrilor, invincibililor străbuni teutoni.

Ce au fost aceşti nobili, mîndri, invincibili străbuni teutoni?

Un trib de năvălitori care, ca toate triburile de năvălitori de pe atunci, se ținea de crime şi jafuri. Parcă au ştiut teutonii aceia cam ce trebuie să facă spre a fi demni de strănepoții lor din partidul național-socialist, atît de mult seamănă isprăvile lor de atunci cu isprăvile săvîrşite de bandele S.A. în cei doisprezece ani de regim hitlerist.

Dar să revenim la subiect.

Rasismul propovăduit de Hitler, aşadar, avea un sens mult mai cuprinzător decît rasismul lui Wilhelm al II-lea. De aceea, spre deosebire de regimul lui Wilhelm al II-lea — care făcea din rasism un instrument de educație numai oficios — Hitler a ridicat această doctrină fascistă la rangul unei politici oficiale, de stat, pentru că nu se mulțumea să scoată din rasism numai efecte literare electorale, ci să facă din el un cîmp principal de activitate politică diversionistă.

Ce afirma Hitler că tinde să realizeze prin acțiunea lui rasistă?

Să elimine din sînul poporului german pe toți cei de sînge străin şi, în primul rînd, ceea ce nu mai

este nevoie să subliniem, pe cei de sînge evreiesc și comunist. Prin eliminarea acestora, sîngele poporului german se va purifica. Prin purificarea sîngelui său, poporul german se va regenera. Prin regenerare, poporul german își va recăpăta nobilele atribute fizice și psihologice care făceau, odinioară, fala speciei teutonice. Prin recăpătarea atributelor teutonice, poporul german va ajunge din nou un Herrenvolk — un popor de stăpîni. Iar de îndată ce — prin renașterea virtuților lui teutonice — va redeveni ceea ce a fost cîndva : un popor de stăpîni, poporul german va putea reclama — și nimeni nu va cuteza să-i refuze — dominația lumii.

Că teutonii n-au fost niciodată stăpînii lumii, n-are a face. N-are, de sigur, de-a face că în istoria de o mie de ani a Germaniei nu s-a putut pomeni, vreodată, de vreo dominație germană asupra lumii, cînd despre o unitate statală germană nu s-a putut vorbi decît abia în ultimul sfert al veacului trecut.

În anii de după primul război mondial, unitatea germană a fost contracarată, mai întîi, de conducătorii Franței învingătoare, care preferau să aibă ca vecină o Germanie pulverizată în zeci de regate, principate și ducate mici și slabe, și apoi, de o serie de aventurieri germani, dornici de a juca un rol de frunte într-un stat german oarecare. Astfel, cîtiva ani la rînd, guvernele franceze au lucrat, prin comandanții armatei lor de ocupație în Germania, împotriva unității germane, în cea mai strînsă colaborare cu acești politicieni germani care trădau interesele poporului german pentru a-și satisface ambițiile.

Și cine se găsea printre acești trădători germani care au ajutat armata franceză de ocupație în acțiunea ei separatistă ?

Hitler ! Adolf Hitler !

Sub titlul „Le Quai d'Orsay" (sediul de la Paris al ministerului de externe al Franței), un scriitor

francez, Paul Allard, publica, în anul 1939, o lucrare cu privire la perioada în care Hitler era un agent al francezilor.

„La 1 mai 1920 — scria Paul Allard — caporalul Adolf Hitler îşi dă demisia din Reichswehr. Din acea zi, el nu mai primeşte solda sa militară şi traiul lui este o enigmă pentru camarazii lui din partid. Nimeni nu ştie din ce trăieşte. In iulie 1921, unii dintre membrii partidului (naţional-socialist — n.a.) lansează împotriva lui un manifest — al cărui autor este vechiul lui prieten Anton Drexler — şi în care se poate citi : *«Cîţiva camarazi l-au întrebat care sînt, de fapt, veniturile lui. De fiecare dată l-au apucat furiile. Pînă astăzi a fost cu neputinţă să scoatem de la el cel mai mic răspuns.»*"

Silit de prieteni, Hitler dă în judecată pe autorii manifestului. La tribunal explică: primeşte bani cînd ţine cuvîntări pentru Liga rasistă ofensivă şi defensivă.

„— Dar aceasta nu vă ajunge să trăiţi !

— Mănînc ba la unul, ba la altul !"

Cîtva timp după aceea, jurnalul Curierul bavarez pomeneşte despre un ofiţer francez cu care Hitler se afla în relaţii suspecte. Impins de prieteni, Hitler dă ziarul în judecată. Dar, şi de data aceasta, Hitler în loc să răspundă care este adevărul, acoperă partea adversă de injurii. Avocatul lui Hitler cere suspendarea şedinţei pentru cîteva minute. Dar cînd să se reia dezbaterile, Hitler dispăruse.

După cîţiva ani, acelaşi Curier bavarez reia campania împotriva lui Hitler.

„In numărul său din 23 aprilie 1931 — scrie autorul cărţii din care citâm — ziarul Curierul bavarez demonstrează că Hitler era în strînse relaţii cu d. Heinz. Cine e domnul Heinz ? Este şeful mişcării separatiste în Palatinat. Proprietar funciar la Or-

bis, s-a făcut proclamat de către autonomiştii din Palatinat preşedinte al guvernului autonom, al cărui sediu este la Spire (sau Speier), sub protecţia baionetelor franceze ale generalului Metz, comandantul trupelor noastre (franceze — n.a.) de ocupaţie în Palatinat. Acuzaţia era gravă deoarece se ştie că Heinz are cu generalul Metz aceleaşi raporturi de „afaceri" pe care doctorul Dorten, şeful mişcării separatiste renane, le avea cu generalul (francez — n.a.) Mangin.

...Un alt jurnal, Reichsbanner, oficiosul unei organizaţii militare de dreapta de felul „căştilor de oţel", vine în ajutor. În cursul unei campanii înverşunate, ziarul îl acuză pe Hitler că minte cînd pretinde că nu-l cunoaşte pe Heinz. Şi-l provoacă:

— Dă-ne în judecată!

Timp de un an, Hitler face pe mortul. Dar în faţa atacurilor stăruitoare ale ziarului, Hitler este silit să se execute şi dă Reichsbannerul în judecata tribunalului din Frankenthal, localitate din apropierea Münchenului. Primul martor, d. Roemer, primar foarte onorabil, binecunoscut în Palatinat, declară:

Ştim că Heinz era de acord ca Hitler să mobilizeze zece mii de tineri în Palatinat şi să facă un putsch. În 28 decembrie 1923 am asistat la o întrunire a comisiei interaliate — unde l-am întîlnit pe Heinz. I-am reproşat că pactizează cu francezii. El mi-a răspuns: „Mi-am făcut putschul cu cei de pe malul drept (al Rinului) şi cu Hitler".

Un alt martor, d. Bley, vicepreşedintele Palatinatului, declară:

— Heinz era prietenul meu. În mai multe rînduri mi-a spus că era de acord cu Hitler. La sediul comisiei interaliate, la Spire, unde se găsea generalul Metz, am putut să-mi dau seama că lumea era perfect informată asupra putschului Hitler-Ludendorf.

Un al treilea martor, Schmitz-Eppers, declară:

— Pe vremea cînd făceam în Landshut (Bavaria de jos) un turneu de conferinţe pentru organizaţia „Freie Bauernschaft", în toamna anului 1922 l-am întîlnit pe Heinz. Heinz mi-a spus că va avea a doua zi dimineaţă, la München, o întrevedere cu Hitler şi m-a rugat să-l întovărăşesc. Am consimţit. Intrevederea a avut loc în biroul lui Hitler din Cornelius-Strasse. Felul în care Hitler şi Heinz s-au salutat îmi dovedi că nu se vedeau pentru întîia oară."

Dar Hitler neagă. Nici nu l-a văzut vreodată pe acest Heinz.

„Atunci se petrecu o scenă patetică. Sora lui Heinz (martoră în proces) — care a fost asasinat în chip misterios cînd îşi lua, ca de obicei, masa de seară la hotelul Wittelsbach din Spire — se aruncă asupra viitorului stăpîn al Germaniei şi, fluturînd o fotografie, îi strigă:

— Nu cunoşti fotografia nenorocitului meu frate? Îndrăzneşti s-o spui? Pretinzi că este imposibil ca un patriot german să stea de vorbă cu Franţa? Minţi! Ai început tratative cu un general francez şi cu un diplomat francez!

Şi sora lui Heinz arătă tribunalului fragmente din jurnalul ei intim în care ea notase, de patru ori, întrevederile dintre Hitler şi fratele ei la München:

— Ori de cîte ori fratele meu se întorcea de la München, îmi spunea: „Am să întreprind o mişcare în Palatinat şi, după aceea, în Renania. În acelaşi timp, Hitler va merge asupra Berlinului."

Mai departe, autorul scrie:

„Un martor ocular al asasinării lui Heinz, la Spire, d. Gedye, trimisul special al ziarului Times, scrie, impresionat de faptele pe care le-a văzut, o

broşură intitulată „Die Revolver-Republik" (Republica revolverului) care fu imediat confiscată. Broşura se termina cu fraza aceasta: „Franţa s-a lăsat tîrîtă într-o intrigă cu Hitler."

Un funcţionar diplomatic francez a dat autorului cărţii următorul detaliu:

„In 1932, în momentul în care devenea evident că Hitler va veni, în curînd, la putere, s-au făcut demersuri presante în toată presa germană spre a fi dată publicităţii o chitanţă semnată de Hitler, care dovedea, în chip de nedezminţit, că a fost subvenţionat de fondurile secrete (franceze). In acel moment, presa germană era încă liberă şi poporul german ar fi putut să judece prin ce mijloace a fost ajutat Hitler în ascensiunea sa. Dar aceste demersuri se izbiră (în Franţa — n.a.) de un veto categoric. Obiecţia era că această revelaţie ar fi agravat nemulţumirea pe care Anglia şi America o manifestaseră, deja, faţă de Franţa, cu privire la mişcarea separatistă renană."

Dar au trecut anii, conducătorii politici ai lumii capitaliste şi-au modificat punctele lor de vedere, iar Hitler, fostul agent al armatei franceze de ocupaţie din Germania, a ajuns şef al unei Germanii unificate. Nu este, deci, locul să ne ocupăm de problema unităţii statale germane ci să ne întrebăm: prin ce mijloace se gîndea Hitler să purifice sîngele german?

Prin legi severe; şi acolo unde legile n-ajung, prin măsuri, la nevoie, şi mai severe.

Şi în cît timp se angaja Hitler să facă din poporul german un popor de sînge curat teutonic, în drept să reclame dominaţia lumii?

Dacă în opoziţie, Hitler înlocuia scadenţele fixe prin clasica dată abstractă: „Cînd vom veni la

putere!", atunci cînd a venit la putere, a pus şi un termen precis: pînă în patru ani. Atît a cerut el prin declaraţia lui din 1 februarie 1933: patru ani. În patru ani, Hitler se obliga să purifice sîngele poporului german, degenerat prin amestecul cu cele două „rase inferioare" — evreiască şi comunistă — şi să-i redea o vigoare şi o măreţie demne de „nobila" rasă pur teutonică.

Prin ce se deosebeşte un german degenerat de un german de rasă curat teutonă?

Am văzut: prin tip! Savanţii rasişti o spun categoric: un german adevărat are statura înaltă, ochii albaştri şi păr blond. Asta se cheamă a fi de tip nordic, adică germanic. Numai cine e de tip nordic, adică cine a venit din sud, din ţara Oxus, şi cine are picioare lungi, părul blond şi ochi albaştri poate fi numit om. Un scriitor rasist, Herman Hauch, o spunea pe şleau, într-o carte intitulată: „Neue Grundlagen der Rassenforschung" (Noi baze pentru cercetarea rasei):

„Omul nenordic are o poziţie intermediară între omul nordic (adică germanic) şi animal, în primul rînd maimuţă... De aceea el nu este un om deplin, în general el nu este om, în opoziţie propriu-zisă cu animalul, ci numai o tranziţie, o fază intermediară. Deosebirea principală a însuşirilor caracteristice ar duce, deci, la antiteza: om-animal, aşa că omul nenordic ar fi considerat ca făcînd parte din lumea animală cu totalitatea caracterelor ei nenordice, iar, avînd în vedere poziţia intermediară a majorităţii însuşirilor lui, el nu ar putea fi numit decît sub-om, om inferior. Aşadar, putem să stabilim următoarea lege de bază a ştiinţei rasiste:

Nu există nici o însuşire fizică sau psihică care să justifice noţiunea „omenire" spre deosebire de „animale". Există numai deosebiri între omul nor-

dic, pe de o parte, şi animalul, în general, pe de alta, inclusiv omul, respectiv sub-omul nenordic, ca fază de tranziţie."

Şi, pornind la indicaţii precise, acelaşi Hauch spune:

„La oamenii nenordici, dinţii nu sînt în raport cu îngustimea maxilarului superior. Acţiunea de a mesteca a nordicilor le îngăduie să mănînce cu gura închisă, în timp ce oamenii de alte rase fac, cînd mănîncă, un zgomot ca animalele. Gura nordică are o atracţie specială pentru sărutat, în timp ce gura nenordică, cu buze groase, foarte deschise, are o predispoziţie către lubricitate animalică. Nenordicii vorbesc cu mîinile şi cu picioarele, în timp ce omul nordic rămîne calm şi vorbeşte cu mîinile în buzunar. In mod general numai rasa nordică poate produce sunete de o absolută puritate, în timp ce nenordicii au accentul dezgustător, încurcat, animalic. Dacă nenordicii sînt mai înrudiţi cu maimuţele decît oamenii nordici, de ce nu se împerechează cu maimuţele mai degrabă decît cu nordicii? Răspunsul e simplu: nu e de loc dovedit că nenordicii nu se pot amesteca cu maimuţele."

Pe de altă parte, un hitlerist, Johan Ernest Scholtz, membru al oficiului rasial nazist („Rasseamt") scria, în 1936, următoarele despre originea rasială a scrumbiilor din Marea Nordului:

„Scrumbiile care sînt pescuite pe lîngă coastele germane, norvegiene şi olandeze, care trăiesc în Marea Nordului, se disting de scrumbiile bretone sau ruseşti prin trăsături care te izbesc de la prima vedere. Scrumbia nordică este mai mare şi mai grasă, în timp ce acelea care trăiesc mai la sud, sînt mai mici şi mai slabe. In regiunea Iutlanda se observă prezenţa unei scrumbii rezultate din încru-

cişarea scrumbiei nordice cu cea slavo-baltică. Pescarii n-o prind cu plăcere, pentru că nu are o carne destul de bună. Ea serveşte mai ales pentru hrănirea focelor de prin parcurile zoologice. După cum se vede, încrucişarea diferitelor rase de scrumbii este periculoasă pentru scrumbia de nord, care va sfîrşi prin a fi absorbită de rasa fără valoare a scrumbiei orientale."

Nu ne vom mai întreba, aşadar, de ce X-ul lui Hauch, fiindcă e înalt, blond şi are ochi albaştri, e de rasă superioară unui Y, care e mic de stat, castaniu şi are ochi căprui şi nici dacă scrumbia nordică a lui Scholtz are păr blond sau negru. Nu ne vom întreba apoi de ce X-ii, fiindcă sînt blonzi, constituie un popor de stăpîni şi Y-ii, fiindcă sînt castanii, constituie un popor de sclavi. Şi nici de scrumbii nu vom întreba. Savanţii Hauch şi Scholtz ne răspund şi la prima şi la a doua întrebare: oameni adevăraţi şi scrumbii adevărate pot fi numai de tip nordic. Ceilalţi sînt animale. Noi vrem să stabilim aci numai acest lucru: că Hitler, cînd a deschis ochii asupra realităţii politice germane, a constatat cu groază că:

poporul german a degenerat şi s-a îndepărtat mult de tipul nordic, originar teuton, care strălucea prin frumuseţea, geniul şi vigoarea sa, fiindcă era blond, înalt şi avea ochi albaştri;

că degenerarea aceasta a dus poporul german la dezastrul din 1918 şi că această degenerare se datoreşte încuscririi spurcate cu evreii şi cu comuniştii.

După aceea, trebuie să precizăm că:

Hitler, în faţa acestei îngrozitoare descoperiri, a hotărît să salveze poporul german de la moarte;

că, după opinia lui Hitler, singura salvare a poporului german stă în purificarea sîngelui său de orice infiltraţie străină;

că Hitler garantează poporului german că, prin purificarea sîngelui său, își va recîștiga toate caracteristicile strămoșescului tip nordic teuton — adică își va recîștiga statura înaltă, părul blond și ochii albaștri, care să-i dea dreptul să pretindă și să obțină dominația lumii;

și că el, Hitler, cere patru ani, numai patru ani, ca, prin legi și măsuri potrivite, să redea poporului german statura înaltă, părul blond și ochii albaștri.

In patru ani — numai în patru ani — marele Adolf se angaja să facă din oricare german degenerat — pitic, cocoșat, oacheș, chior, olog, slab, gras, cum o fi — un teuton adevărat, înalt, blond și cu ochi albaștri. Deci, pe scurt: în patru ani, Hitler se făcea forte să transforme un popor „degenerat", de 60 milioane de suflete, într-un popor regenerat, de tip unic, înalt, blond, cu ochi albaștri.

Și ce se va întîmpla, după patru ani, cînd toți germanii vor fi înalți, blonzi și cu ochi albaștri?

Ceea ce este de la sine înțeles să se întîmple: vor obține dominația lumii. Va fi încoronarea luptei pentru triumful rasei ariene, sub semnul crucii încîrligate, a cărei autenticitate ariană este demnă de întreaga teorie rasistă a bancherilor. Rasiștii afirmau că zvastica, hackenkreuz-ul sau crucea încîrligată — ar fi un simbol al rasei ariene. Numai că, afirmațiile acestea se întemeiau pe aceleași adevăruri ca și toate celelalte afirmații ale „oamenilor de știință" rasiști. Simbolul rasei alese ariene din regiunea Oxus se găsește, de multe-multe veacuri, pe obiectele de piele din Sudanul african, pe obiectele de artă primitivă din Congo și în Statele Unite, în regiunea fluviului Mississippi, la pieile roșii din Pueblo. Așa că rasiștii ar fi avut de ales una din două: ori să admită că zvastica nu este un simbol al rasei ariene, ori să accepte ca frați, în „aristocratica familie ariană", pe negrii

din Sudan şi Congo şi pieile roşii din Mississippi şi, în acest caz, să împartă cu ei dominaţia lumii.

Pentru orice om de bun simţ, succesul de care s-a bucurat în Germania rasismul, acest mişmaş, nici măcar pseudoştiinţific, ci antiştiinţific, de teorii întortocheate, încîlcite, confuze, pline de antimonii şi contradicţii stupide şi grosolane, nu poate fi decît un exemplu, respingător şi totodată îngrijorător, al uşurinţii cu care demagogia poate opera asupra unor inşi slabi, dezorientaţi şi flămînzi, care şi-au închipuit că dacă se vor lua după Hitler şi vor crede că se trag din ţara Oxus, vor căpăta, pe loc, picioare lungi, păr blond şi ochi albaştri şi o dată cu acest inventar fiziologic, vor primi — ceea ce era mai interesant decît toate — şi o bucată de pîine cu unt.

Foamea, ajutată de ignoranţă, a împiedicat pe aceşti oameni să vadă, mai întîi, că a vorbi despre o puritate de rasă — după milioane de ani de la apariţia primelor făpturi cu care şi-a făcut începutul specia umană — este în fond o nerozie sau o şarlatanie şi, după aceea, că a vorbi, în special, despre o puritate de rasă a poporului german este o nerozie, sau o şarlatanie încă şi mai mare. Numai un isteric şi un escroc ca Hitler, împins din spate de o asociaţie de capitalişti, deştepţi şi escroci, putea vorbi despre o puritate de rasă care a fost pierdută — „prin încrucişări spurcate“, cu evreii şi cu partidul comunist — dar care poate fi regăsită, prin simpla adeziune la partidul naţional-socialist.

Aceasta, pentru că dacă există vreun popor care poate vorbi mai puţin decît oricare altul despre o puritate de rasă, acela este tocmai poporul german. Însăşi afirmaţia rasiştilor că germanii sînt coborîtorii triburilor teutonice pledează împotriva

purității de rasă a germanilor, deoarece, teutonii, niște năvălitori nomazi ca și cimbrii — care se învîrteau, și ei, prin ținuturile germanice — procedau așa cum procedau și hunii lui Atila și toate triburile năvălitoare de pe vremea aceea, în materie sentimentală: furau fete și femei de alt neam din ținuturile vremelnic cotropite de ei, și le făceau mame teutone, care le dădeau copii de cea mai curată extracție ariană și teutonă. Pe vremea aceea, însă, nu se iviseră rasiștii național-socialiști, așa că nici străbunii teutoni nu-și dădeau cine știe ce osteneală să analizeze, în prealabil, în laboratoarele lor rasiale, sîngele cutărei sau cutărei femei cu care aveau chef să se drăgostească. Se drăgosteau și atît. Și din fructul dragostei lor, dacă era de sex masculin, făceau soldați integral teutoni, iar dacă era de sex feminin, făceau, cum este ușor de înțeles, niște mame integral teutone. Teutoni arieni — unii înalți, alții mai puțin înalți, unii blonzi, alții mai puțin blonzi, unii cu ochii albaștri, alții cu ochi mai puțin albaștri și așa mai departe.

Cît despre bătăliile lor, ce să mai vorbim! Au fost, bătălii mari, dar nu toate au avut un sfîrșit glorios. Cel puțin după cîte știm, vitejii străbuni teutoni și-au făcut, pentru întîia oară, apariția în istorie prin bătaia înfricoșătoare pe care au mîncat-o, în anul 102 înaintea erei noastre, de la generalul roman Marius, în regiunea numită azi Aix-en-Provence, din sudul Franței, și a doua oară, printr-o bătaie și mai înfricoșătoare pe care au mîncat-o în anul 58 al erei noastre, în regiunea alsaciană numită azi Mulhouse, din partea lui Cesar, comandantul trupelor romane din Galia. Trebuie să mai amintim, de asemenea, și despre bătaia mîncată la Marienburg, în anul 1422, de la armata unită polono-ruso-moldoveană.

Dar nici în anul 102 înainte de era noastră, nici în anul 58 al erei noastre nu s-a găsit vreun ge-

neral teuton să explice înfrîngerile prin puritatea sau impuritatea de rasă a hoardelor de călăreţi comandate de el. Aceasta, nu pentru că n-avea savanţi rasişti la îndemînă — asemenea „savanţi" mişunau prin pădurile ţinuturilor germanice de atunci, aproape în număr tot atît de mare ca şi prin universităţile naziste de mai tîrziu cu nouăsprezece veacuri — ci pentru că, pe vremea aceea, n-avea la îndemînă comunişti pe spinarea cărora să arunce vina dezastrului. Partidul comunist a luat fiinţă ceva mai tîrziu: peste o mie opt sute de ani.

Dar dacă este comic să se vorbească despre o puritate de rasă germană, prezentîndu-i poporului german, ca o imagine a unei perfecţiuni rasiale, pe bravii străbuni teutoni — cînd este cunoscută democratica încăpăţînare a bravilor străbuni teutoni de a se încrucişa cu oricine, indiferent de rasă, naţionalitate, credinţă religioasă, statură ori culoare a părului sau a ochilor — şi mai comic este să se vorbească despre posibilitatea unei purităţi de rasă teutonă, fără să se ţină seama de anumite condiţii geografice.

Ţinuturile — astăzi germane — plasate în centrul Europei au fost, dintotdeauna, un pasaj, un bulevard, o şosea — în orice caz un ţinut de trecere — a tuturor triburilor migratoare, care au lăsat urme adînci în graficul natalităţii locale. Dar Galia, inclusiv ţinuturile germanice, n-a fost ocupată numai de triburile volante, ci şi de legiunile romane care au dovedit oarecare stabilitate. Or, dacă străbunii teutoni aveau obiceiul să meargă la război cu nevestele lor, aduse de acasă, şi să înmulţească populaţia numai prin accidentale aventuri extra-conjugale, romanii mergeau la război cu mîna goală — adică fără nici o nevastă. Aşa de convinşi erau ei că, din graţia zeilor, neveste poţi găsi peste tot. Oricum, în Germania, zeii s-au arătat darnici.

Se poate, apoi, presupune că nici burgunzii, nici francii — care au năvălit mai tîrziu în ținuturile germane — n-au stat cu mîinile în buzunar. La fel s-a întîmplat și cu hunii, care au năvălit în regiunile germanice în secolul IV. Hunii — precum am arătat la începutul acestei lucrări — erau și ei niște rasiști cumpliți. Dar se pricepeau să-și ajusteze rasismul la temperament. Însuși Atila, șeful rasiștilor huni, care avea trei sute de neveste, a murit în noaptea ultimei lui nunți — nuntea des și cu temei — cu o fată Ildico, fiica unuia din vasalii săi germani.

A urmat, apoi, în secolul XII, o imigrație masivă de slavi în Germania. Istoria nu ne spune dacă slavii au venit cu nevestele lor. Istoria, însă, nu ne spune nici dacă slavii au fost atît de preocupați să apere puritatea de rasă a germanilor, încît să se sacrifice, ca niște copii romantici, pe altarul unei castități conjugale la care nu-i putea obliga nimeni.

Valurile migraționiste au continuat apoi să treacă, tot mai des, peste teritoriul german, și, toate, și-au depus straturile lor de nisip rasial pe fundul mării numite germane. Sub Frederic Wilhelm, numit marele elector, au intrat în țară mii de francezi, fugiți din Franța.

In timpul războiului de 30 de ani și în cel al războiului de 7 ani, ca și în perioada războaielor napoleoniene, soldați mercenari, de toate originile europene, au străbătut teritoriile germane în lung și în lat, ori au staționat pe acolo vreme îndelungată, ori s-au stabilit definitiv.

În secolul XIX, s-au așezat în țările germane mase mari de polonezi.

Și — lucru important pentru puritatea rasială a Germaniei: toți aceștia n-au venit cu nevestele lor. Însuși Frederic al II-lea — marele Frederic, la care Hitler ținea atît încît își presăra toate bi-

rourile cu bustul lui — a favorizat imigraţia în stil mare. Şi apoi, evreii — evreii, despre care însuşi Hitler susţine că s-au stabilit în Germania de o mie de ani!

Deci, iată că în prima jumătate a secolului XX se vorbeşte despre o puritate de rasă — cui? Germanilor, care, dintr-o condamnabilă lipsă de dragoste a strămoşilor lor pentru interesele politice ale lui Hitler, şi-au pierdut puritatea de rasă — aşa cum au pierdut-o mai toate popoarele cunoscute în istorie — cu multe-multe mii de ani înainte de a o fi avut.

Şi cine reproşa germanilor că şi-au pierdut puritatea de rasă?

Adolf Hitler.

Era oare, acest Hitler, de o descendenţă rasială germanică atît de curată, încît să fi fost calificat să ţină germanilor predici despre puritatea de rasă?

Fireşte că *nu!* In primul rînd, Hitler nici nu era german, ci austriac. Hitler nu s-a născut în Germania, ci în Austria, la Braunau, într-o regiune bătătorită şi populată în curs de veacuri de aceleaşi neamuri care au populat şi Germania. In Braunaul natal au năvălit şi s-au stabilit şi romanii, şi ostrogoţii, şi hunii, şi turcii, şi francezii, dar — mai rău decît toate — şi evreii! De aceea, dacă nu se poate vorbi despre o rasă a poporului austriac, care este rezultatul unei mixturi de zeci şi zeci de tipuri de origini diverse, care în cele din urmă au format, prin contopire şi convieţuire îndelungă, un popor: poporul austriac, de limbă germană — nu se poate vorbi nici de vreo origine rasială, fie ea cît de aproximativă, a marelui Führer, al cărui arbore genealogic a rămas un mister pînă în ziua de astăzi. Este destul numai să spunem că, printre alte origini „rasiale" atribuite lui Hitler, una, asupra căreia s-a insistat cel mai mult, a fost tocmai cea evreiască. In Austria, ţara natală a Führerului, numele de

Hitler a fost foarte frecvent la evrei. Printre aceşti Hitleri, unii au murit în credinţa lor evreiască şi s-au lăsat îngropaţi în cimitirele evreieşti, iar alţii s-au botezat şi au fost îngropaţi, cu acelaşi nume, în cimitirele catolice. S-a observat, apoi, că numele, atît al evreilor cît şi al creştinilor în cauză, a evoluat în acelaşi fel. La origine, atît evreii cît şi creştinii se numeau Hiedler, apoi Hüttler şi, în sfîrşit, Hitler. Din Hitlerii aceştia botezaţi, ar fi coborît teutonul de rasă pură, ariană, austriacul Adolf Hitler.

Trebuie să menţionăm apoi că dacă Führerul, zeul rasismului german, nici nu era născut în Germania, ci în Austria — Hess, primul apostol a lui Hitler, nu era nici el născut în Germania, ci în Egipt, iar Rosenberg, al doilea apostol în ordinea furiei rasiste, nu era nici el născut în Germania, ci în Rusia ţaristă, unde fusese ofiţer sub regimul lui Nicolae al II-lea.

*

* *

Hitler, aşadar, cerea poporului german un răgaz de numai patru ani ca să cureţe sîngele lui arian de impurităţi. Hitler se lega, pe cuvîntul lui de onoare, ca, în patru ani, să redea fiecărui german care va servi cu devotament statul naţional-socialist, cîte o pereche de picioare lungi, doi ochi albaştri şi un păr blond de cea mai autentică obîrşie ariană. Cum va realiza această minune ?

Cît se poate de simplu : prin eliminarea — sau, dacă vreţi : prin suprimarea — comuniştilor şi nearienilor. Ei, comuniştii şi nearienii — zicea Hitler — sînt de vină că germanii nu mai sînt blonzi şi înalţi. Şi pentru că nu mai sînt blonzi şi înalţi. germanii au ieşit învinşi din război.

Dar dacă nemţii au ieşit învinşi din război — pentru că, din pricina comuniştilor şi nearienilor nu mai sînt blonzi şi înalţi — cine a ieşit învingător din război ? Francezii. Sînt francezii blonzi şi

înalţi ? Nu ! Chiar Hitler, din popor degenerat, negroid şi, în genere, teribil de amestecat, nu-i mai scotea pe francezi, care au statură de toate măsurile şi păr şi ochi de toate nuanţele.

Atunci, cum ? Sînt sau nu sînt picioarele lungi, părul blond şi ochii albaştri condiţii esenţiale pentru cîştigarea unui război ?

N-or fi pentru rasele inferioare ! — răspund teoriile rasiale ale naziştilor. Poporului german, însă — care este *rasă aleasă* — părul blond şi ochii albaştri îi sînt indispensabili pentru a putea ieşi victorios din război. De aceea, trebuie neapărat să-i suprimăm pe comunişti şi pe nearieni. Un nearian nu poate fi nici înalt, nici blond şi nici ochi albaştri nu poate avea, deoarece nu este arian. De asemenea, nici comuniştii nu pot avea părul blond şi ochii albaştri, pentru că sînt comunişti. Aşa cum nu s-a pomenit nearian blond şi cu ochi albaştri, nu s-a pomenit nici comunist blond şi cu ochi albaştri. Şi unul şi celălalt sînt, printr-o lege de nezdruncinat a naturii, scunzi, negricioşi şi cu ochi căprii ori cenuşii, deci duşmani ai purităţii de rasă, deci duşmani ai unităţii de rasă, deci duşmani declaraţi ai oricăror tendinţe germane spre dominaţia lumii. Deci, suprimarea lor se impune, ca un act salutar pentru însăşi viaţa şi viitorul poporului german.

Hitler a cerut patru ani, dar nu i-au trebuit patru ani ca să demonstreze că, în materie de rasă, nu glumeşte cum s-ar crede că ar glumi în problema agrară, ori în problema şomajului, ori în problema culturală etc., etc. Procedura pe care a urmat-o, chiar din primele săptămîni, spre a-i suprima pe comunişti, o ştim : a dat foc Reichstagului şi a aruncat vina pe comunişti. Restul a urmat de la sine : pe comuniştii implicaţi în proces, a trebuit să-i achite ; dar de aci nu urma că trebuia să achite sutele de mii de comunişti care n-au fost implicaţi în proces.

Ca să-i suprime pe evrei, n-a avut nevoie nici măcar de un proces. Evreii erau implicaţi într-un proces fără ieşire, prin însăşi existenţa lor.

Aşa că, spre a face rost poporului german de un păr blond şi ochi albaştri, lagărele şi închisorile au început să geamă, din primele săptămîni ale regimului rasist, de comunişti şi evrei — şi din primele săptămîni a luat fiinţă o nouă industrie nazistă: „sinuciderile". Comuniştii şi evreii, cu sprijinul graţios al gardienilor din S.A., au început să se „sinucidă" pe capete.

Dar, acest fenomen al sinuciderilor a pus încă o dată în evidenţă spiritul ordonat şi ştiinţific al neoteutonilor care aveau un principiu: nimic să nu se piardă fără folos pentru patrie. Principiul acesta, care l-a condus, mai tîrziu, în cursul războiului, să folosească, spre binele patriei, grăsimea, părul, măruntaiele, pielea, oasele victimelor lui din lagărele de exterminare, l-a inspirat pe Hitler, în primele lui săptămîni de guvernare, să acorde o origine pur germană comuniştilor şi evreilor „sinucişi" de către bandele lui, spre a-i putea specula cu folos în politica externă. Intr-un discurs rostit în Reichstag, Hitler, ca să arate cît de crunte, cît de insuportabile, cît de sufocante sînt clauzele Tratatului de la Versailles, spunea: „De la semnarea Tratatului de la Versailles şi pînă astăzi s-au sinucis 224 900 de germani."

Hitler spunea, uneori, adevărul: cifra aceasta reprezenta numărul „sinucişilor" de după semnarea Tratatului de la Versailles. Şi putem adăuga: din pricina Tratatului de la Versailles. Numai că există pricini şi pricini.

De pildă, care german se arăta cel mai nefericit din pricina Tratatului de la Versailles?

Hitler.

In discursurile lui fulminante, în „Mein Kampf"-ul plin de atacuri cumplite la adresa aliaţilor, în presa

lui care spumega împotriva „criminalilor din noiembrie“ şi împotriva Franţei şi Angliei, Hitler doar asta făcea: îşi exprima deznădejdea în care l-a aruncat Tratatul de la Versailles. Totuşi, el, cel mai desperat dintre cei mai desperaţi din pricina Tratatului de la Versailles, nu s-a sinucis. Nu s-a sinucis, apoi, niciunul dintre conducătorii haitei naţional-socialiste — prin definiţie o organizaţie politică a cărei existenţă se datora numai nenorocirii care s-a abătut asupra Germaniei prin Tratatul de la Versailles. De asemenea, nu s-a sinucis niciunul dintre marii comanditari ai lui Hitler, care-l susţineau cu bani şi cu arme, ca să ducă lupta pentru revizuirea Tratatului de la Versailles. În sfîrşit, nu s-a sinucis niciunul dintre milioanele de membri ai corpurilor de „voluntari“, de „Căşti de oţel“, de S.A., de S.S., din pricina Tratatului de la Versailles. Dacă s-ar fi sinucis unul — unul singur din pricina Tratatului de la Versailles — fiecare oraş, fiecare sat din Germania ar fi trebuit să ridice cîte o statuie acestui martir naţional al Tratatului de la Versailles.

Totuşi, după semnarea Tratatului de la Versailles s-au înregistrat 224.900 de „sinucideri“.

Cine au fost „sinucigaşii“?

Comuniştii şi evreii.

De ce s-au „sinucis“ aceşti „sinucigaşi“?

Am văzut de ce. Pentru că numai comuniştii şi evreii sînt de vină că germanii au plecat la război fără păr blond şi fără ochi albastri — adică complet dezarmaţi — şi numai ei sînt de vină că Germania a ajuns la Tratatul de la Versailles.

Hitler avea, deci, dreptate: din 1919 pînă în 1933 s-au „sinucis“ 224.900 de germani, *din pricina* Tratatului de la Versailles.

Dar paralel cu acţiunea de suprimare a comuniştilor şi evreilor, Hitler şi locotenenţii lui au lucrat şi pe alte căi la reintegrarea poporului german

în coafura lui blondă şi în ochii lui teutoni de cea mai ariană albăstrime, aşa cum erau, la origine, pe vremea cînd se antrenau pentru dominaţia lumii, pe malurile fluviului Oxus.

Cum s-a instalat la putere, guvernul nazist a instituit aşa-numita „lege de protecţie a sîngelui german", prin care se stabilea ca fiind „crimă împotriva sîngelui german" orice legături sexuale între arieni şi evrei. De asemenea, guvernul a dat ordin să se cerceteze cu severitate originea rasială a fiecărui german şi să fie scoşi din viaţa publica — eventual să fie scoşi, pur şi simplu, din viaţă — toţi cei care nu vor putea dovedi că au avut o bunică ariană bine-bine verificată. Legea aceasta a pus în încurcătură pe foarte mulţi membri ai partidului hitlerist care au început o adevărată goană după o bunică ariană. Vînătoarea de bunici ariene a iscat, în toată lumea, o literatură pe cît de tragică, pe atît de umoristică. Un ziar parizian publica următorul rezultat al unei anchete internaţionale cu privire la tipul de femeie cel mai căutat în diferite ţări europene:

Marea Britanie: O fată sportivă. Vîrsta — 20 de ani.

Franţa: O femeie de lume. Vîrsta 30 ani.

Germania: O bunică ariană. Indiferent vîrsta.

In primăvara anului 1933, unul din „savanţii" lui Hitler, un oarecare Horsleben, într-o lucrare despre problema căsătoriei, cerea ca în Germania chemată la viaţă nouă, să se revină la principiul lui „jus primae noctis", pe baza căruia stăpînul era în dreptul lui — drept respectat, cu atîta sfinţenie, în evul mediu — de a petrece el, *şi nu soţul legal,* prima noapte, cu oricare fată căsătorită pe moşia lui. In lucrarea sa, Horsleben cerea ca prima noapte să aparţină conducătorului hitlerist al oraşului în care are loc cununia. iar la

Berlin, lui Goering, lui Goebbels şi statului lor major.

Nu ştim dacă Horsleben era conducătorul vreunui oraş, dar, după stăruinţa lui, se pare că, în tot cazul, era bun prieten cu un asemenea conducător, aşa că putea să tragă nădejdea că-i va pica şi lui ceva.

Cît despre principiul lui „jus primae noctis", în sine, sub regimul lui Hitler, conducătorii hitlerişti şi-au extins acest drept nu numai la mirese, ci şi la miri.

În aceeaşi perioadă, camera de comerţ din Wuppertal ceru să se revină la cozile lungi, care să fie obligatorii pentru toate fetele germane. Această duioasă revenire la romantica imagine a gretchenelor medievale era întemeiată pe criza prin care treceau industriile de panglici. Din primele zile ale lui februarie 1933, 970 de şcoli au placardat afişe prin care proclamau părul lung ca un mijloc de regenerare a rasei fabricanţilor de panglici de origine ariană.

Din aceleaşi motive de patriotism rasial, un grup de frizeri naţional-socialişti au cerut ca toţi germanii de sex masculin să revină la barbă. Se pare că aici era vorba de o criză a industriei de piepteni.

La Leipzig, o grupă specială a asociaţiei pentru creşterea cîinilor foxterieri a ţinut, în pivniţele berăriei Auerbach, o adunare generală extraordinară. Scopul adunării? Alegerea unui Führer al cîinilor. După lungi dezbateri, Führerul a fost ales — zicea ştirea — în persoana unui „veteran al mişcării kinologice", hingher expert în prinderea cîinilor. Probabil a cîinilor care nu aderă la ideologia naţional-socialistă.

In legătură cu noile metode naţional-socialiste, guvernul lui Hitler a reintrodus, tot în scopul regenerării poporului german, un nou sistem de exe-

cutare a celor osîndiți la pedeapsa cu moartea: vechiul și bărbătescul obicei teuton al tăierii capului pe butuc, cu satîrul. Ca dar de nuntă, Herman Goering a oferit tinerei sale soții, actrița Emma Soemering, în ziua cununiei, spectacolul masochist al primei experiențe. De la fereastra camerei lor nupțiale, Herman și Emma au putut vedea, cu ochii liberi, cum, la cîțiva pași de ei, în piață, erau decapitați doi tineri comuniști.

Un om de mare inițiativă, Friedrich Bernhard Marby, din Stuttgart, a scos o carte intitulată „Gimnastica rasială". Mulți germani, care pe de o parte nu puteau să prezinte controlorilor rasiali ai lui Hitler o bunică ariană care să-i pună la adăpost de neplăceri, iar pe de alta se îndoiau că numai prin simplul fapt că strigă Heil Hitler și că jefuiesc o prăvălie neariană, vor redeveni, în mod spontan, blonzi și înalți — de ochi albaștri nu mai vorbim — s-au grăbit să cumpere cartea. În cîteva săptămîni, „Gimnastica rasială" se epuiză. Autorul scoase o nouă ediție, însoțită de cîteva scrisori de mulțumire din partea cititorilor. Iată una:

„R. K. din B... (scrisoarea nr. 101, vîrsta 33 de ani). De cînd fac „exerciții rasiale", sîngele meu s-a dezintoxicat și purificat în asemenea măsură, încît culoarea pămîntie a obrazului meu a sfîrșit prin a dispare și a făcut loc unei culori trandafirii normale. Precum v-am mai scris rîndul trecut, am constatat, de asemenea, că, datorită exercițiilor rasiale pe care le recomandați, părul soției mele devine din ce în ce mai blond, fără ca să fi folosit vreo vopsea..."

O altă afacere rasistă a fost descoperirea — sau născocirea — unui arbore genealogic conform cu exigențele „bunicii". Ca exemplu, dăm acest

anunț apărut, în vara lui 1936, în ziarul Westdeutscher Beobachter din Colonia:

„In vederea întemeierii unei „asociații a obîrșiei și a sîngelui" persoanele cu numele de Rosskamp, Rosskampf, Rosskam, Rosscamp, și Rosscampf sînt rugate să-și dea adresele, precum și toate datele cu privire la nașterea, moartea și căsătoria străbunicilor și a părinților lor. Întrucît noi avem, de pe acum, cu privire la obîrșie, o bogată documentare, care se urcă pînă la începutul secolului XVI, vom răspunde la toate cererile de informații cu privire la acest subiect. A se adresa lui Hans Rosskamp, Colonia Apenroderstr. 19..."

Dar lista inițiativelor, care, toate, tindeau la regenerarea poporului german, numai în schimbul unui mic comision pentru inițiator, este prea lungă spre a o putea reda aici. Credem, însă, că mai interesant decît toate aspectele acestea ale luptei pentru dezintoxicarea sîngelui german arian de otrava evreiască, este aspectul atitudinii lui Hitler chiar față de evrei.

Cînd Hitler vorbea în opoziție despre evrei — pe care evrei îi credea? Cităm, ca răspuns, această mărturisire a lui: „De altfel, evreii mi-au dat, în lupta mea, un concurs util. La începutul mișcării noastre, un anumit număr de evrei m-a sprijinit cu bani. N-aveam decît să ridic degetul cel mic, pentru ca toți să dea buzna la ușa mea".

Prin urmare, Hitler a fost sprijinit cu bani de un anumit număr de evrei.

Că l-au sprijinit cu bani mulți, asta nu mai trebuia să ne-o spună. O organizație de milioane de mincinoși avea nevoie de multe parale. Care evrei, deci, l-au putut sprijini pe Hitler cu parale, cu multe parale?

Evreii care *aveau* multe parale.

Lucrul acesta s-a petrecut în timpul opoziţiei. Dar cînd a venit Hitler la putere, ce a făcut cu evreii ?

Ce a făcut se ştie : i-a închis în lagăre, i-a „sinucis“, i-a torturat şi i-a pregătit pentru cuptoarele de mai tîrziu.

Dar pe care evrei i-a închis în lagăre, i-a „sinucis“, i-a torturat etc. ? Pe toţi evreii ?

Nu !

Cînd Hitler a venit la putere, una din primele măsuri rasiale luate de el a fost aceea de a acorda titlul de „arian de onoare“ — „arian *de onoare*“, nu simplu arian, ca oricare german arian — bancherului Mendelsohn, baronului arheolog Oppenheim, lui von Weinberg, proprietarul unui grajd de curse, generalului de aviaţie Milch, prietenul intim al lui Goering, şi altor evrei ca şi ei, adică tuturor acestor evrei bogaţi, ca şi altor evrei bogaţi ca şi ei. Pe toţi aceşti evrei, Hitler nici nu i-a băgat în lagăre, nici nu i-a „sinucis“, ci i-a trecut în rîndurile germanilor de rasă ariană şi de descendenţă nemijlocit teutonă.

Concluzia ?

Concluzia este că dacă în teorie Hitler susţinea că adevăraţii arieni teutoni trebuie să fie blonzi şi înalţi, în practică, Hitler recunoştea că adevăraţii arieni teutoni pot fi ceva mai puţin blonzi şi ceva mai puţin înalţi, dar să aibă ceva mai multe parale.

Aşa a rezolvat Hitler şi problema rasială.

VII

Primele realizări, pe plan intern, ale regimului național-socialist, n-au fost o surpriză pentru acei care cunoșteau rostul acestui aparat diversionist în politica de tragere pe sfoară a maselor germane. Surpriză — cel puțin pentru unii — a fost primul pas al lui Hitler în politica lui externă. Cît timp Hitler s-a găsit în opoziție, propaganda nazistă în politica externă se sprijinea pe textele cuprinse în „Mein Kampf" din care scotea zeci și zeci de variante pe o singură temă: războiul... revanșa... revanșa... războiul!... In chestiunea aceasta, intențiile lui Hitler erau enunțate în așa fel, încît să nu dea loc nici unei speranțe: cum va veni la putere se va pregăti de război și va face războiul, spre a lua înapoi — cu dobîndă — tot ce a pierdut Germania prin Tratatul de la Versailles.

„...Oricine trebuie să înțeleagă — spunea el în „Mein Kampf" — că recîștigarea teritoriilor pierdute nu se poate obține prin implorarea solemnă a bunului dumnezeu sau prin speranțe pioase în Societatea Națiunilor, ci numai prin forța armelor. Astăzi mă las condus numai de ideea că teritorii pierdute nu se recîștigă prin dibăcia de limbă a unor ascuțite boturi parlamentare, ci se recuceresc printr-o sabie ascuțită, adică prin luptă sîngeroasă. ...Soarta popoarelor nu rezidă în respectul ori în simpatia reciprocă. Cine crede că poate încheia alianțe cu națiuni străine, pe baza mentalității pro-

germane a bărbaţilor de stat a acestora, este ori un măgar, ori un mincinos."

Aşa a vorbit Hitler în opoziţie. Şi pe acelaşi ton au vorbit în opoziţie toţi capitaliştii germani care-l comanditau.

„Noi — spunea marele industriaş Thyssen — avem nevoie de pieţe şi nu le putem căpăta pe calea tranzacţiilor. Singura cale este de a le cuceri cu ajutorul forţei armate. Nu există loc decît pentru o singură industrie — industria germană. Toate celelalte nu-s decît simple fleacuri. Va fi un război necruţător: sau ei, sau noi."

Dar n-a trecut nici o săptămînă de cînd se aflau naziştii la putere şi iată-l pe Hitler că vine în Reichstag să ţină o cuvîntare într-un spirit cu totul opus.

„...Nu avem o dorinţă mai aprinsă — zicea el — decît de a contribui ca rănile războiului şi ale Tratatului de la Versailles să se vindece definitiv. Germania nu vrea să meargă pe alt drum, decît pe acela recunoscut ca îndreptăţit prin acest Tratat. Guvernul german doreşte să se explice în mod paşnic cu celelalte naţiuni asupra tuturor chestiunilor grele. El ştie că orice acţiune militară în Europa, chiar dacă ar reuşi complet, măsurată după sacrificiile pe care le-ar cere, n-ar fi în proporţie cu cîştigul.

...În numele guvernului naţional şi al întregii revoluţii naţionale, declar că sîntem însufleţiţi de aceleaşi păreri şi sentimente pentru necesităţile de viaţă ale celorlalte popoare. Noi respectăm drepturile naţionale ale celorlalte popoare şi dorim din fundul inimii să trăim cu ele în pace şi prietenie.

...Germania ar fi gata să-şi dizolve toată organizaţia militară şi să distrugă micul rest de arme ce

i-a mai rămas, dacă naţiunile vecine ar face acelaşi lucru.

Germania este oricînd gata să renunţe la arme defensive, dacă restul lumii ar face la fel. Germania este gata să se ralieze oricărui pact de neagresiune, căci Germania nu se gîndeşte să atace, ci numai la siguranţa ei.

...În loc să predicăm ideea distrugerii, trebuie să ne gîndim cum s-ar putea stabili o nouă ordine în relaţiile internaţionale, politice şi economice, care să ţină cont de necesitatea de existenţă a fiecărui popor."

Unde era acel Hitler care ameninţa omenirea că, de îndată ce va veni la putere, va rupe Tratatul de la Versailles, spre a reda Germaniei puterea ei militară? Unde era acel Hitler care abia ieri răcnea că va folosi această putere militară spre a reda Reichului deplina lui suveranitate, pe toate teritoriile care i-au fost luate prin Tratatul de la Versailles? Unde era Hitler care făgăduia, cui voia să-l asculte, că pe lîngă teritoriile pierdute va reintegra şi alte 16 milioane de germani, care trăiesc dincolo de graniţele germane? Unde era, în sfîrşit, Hitler care vorbea de o Europă germanizată care va trebui să cuprindă în curînd — prin ce mijloace, asta era treaba savanţilor naţional-socialişti — 300 milioane de germani, şi nu 60 milioane cîţi numără astăzi?

Acel Hitler a dispărut! Acum apărea în faţa lumii un nou Hitler, care vorbea o nouă limbă, cu totul alta decît cea de ieri!

O nouă limbă! Un nou Hitler! Nu mai era acelaşi războinic Hitler de ieri care zbiera că teritoriile pierdute nu pot fi recîştigate decît prin „forţa armelor!". Azi, răspunderea grea a puterii a făcut din Hitler un om blînd, cuminte, mărinimos, care „vrea să se explice paşnic cu celelalte naţiuni", numai

„paşnic", deoarece ştie că sacrificiile cerute de un război ar fi mult mai mari decît „cîştigul". Hitlerul de ieri, — care urla că oricine pretinde că Germania poate fi reîntregită „prin implorarea solemnă a bunului dumnezeu", sau „prin speranţe pioase în Liga Naţiunilor", sau „prin dibăcia de limbă a unor ascuţite boturi parlamentare" şi nu printr-o „sabie ascuţită" şi printr-o „luptă sîngeroasă", acela „este ori un măgar ori un mincinos" — a dispărut. Locul unui asemenea Hitler l-a luat un alt Hitler care doreşte „din fundul inimii" să trăiască „în pace şi prietenie" cu „celelalte popoare", un nou Hitler care este potrivnic „ideii de distrugere" şi aspiră la o „nouă ordine în relaţiile internaţionale, politice şi economice, care să ţină cont de necesităţile de existenţă ale fiecărui popor" deoarece „respectă drepturile naţionale ale celorlalte popoare" !

Dar, mai senzaţional decît toate, era pasajul din discurs cu privire la Franţa. In „Mein Kampf"-ul său, Hitler afirma că Franţa este cu mult mai mult decît oricare altă ţară „duşmanul cel mai de temut" al Germaniei, „duşmanul de moarte" al Germaniei. Şi tot în „Mein Kampf", Hitler scria despre un eventual pact între Franţa, Anglia, Italia şi Germania că :

„O apropiere de Anglia şi de Italia nu poate atrage un pericol de război. Iar singura putere care ar putea fi contra alianţei, Franţa, n-ar fi în stare să-l provoace. Dar, prin aceasta, pactul ar da Germaniei posibilitatea să-şi facă, în linişte, acele pregătiri, care, în cadrul unei astfel de coaliţii, ar trebui, în orice caz, făcute pentru a ne răfui cu Franţa."

In opoziţie, deci, Hitler vedea într-un pact de înţelegere între Germania, Anglia, Italia şi Franţa, un procedeu cum nici nu se poate mai potrivit spre

a camufla pregătirile militare ale Germaniei pentru o răfuială cu Franța.

Acum, însă, cînd se găsea la putere, Hitler vedea un astfel de pact nu ca un mijloc de război, ci ca unul de pace.

„Salut — spunea el în discursul din Reichstag — planul departe văzător al șefului statului italian, ca printr-un pact special să se stabilească relații de încredere și colaborare între cele patru mari puteri: Anglia, Franța, Italia și Germania. Guvernul german se raliază, dintr-o convingere adîncă, la părerea lui Mussolini că prin aceasta se poate face o punte spre o înțelegere ușoară și durabilă."

A fost, prin urmare, pe de-a întregul mulțumitor acest discurs al lui Hitler. De aceea și mare a fost satisfacția presei burgheze a țărilor capitaliste care era unanimă în a trage concluzia că Führerul, conștient de marea răspundere care apasă pe umerii lui, ca șef al guvernului german, își dă seama că este în propriul său interes să nu caute pricină democrațiilor apusene, care în nici un caz nu-i vor răul. Ba, ziarul englez Daily Mail și-a împins entuziasmul atît de departe, încît, în comentariul acestui discurs, își exprima speranța că *„Germania își va îndrepta energiile și capacitățile de organizare înspre Rusia bolșevică"*.

Numai „înspre Rusia bolșevică."

Oricine și-ar fi îndreptat tunurile „înspre Rusia bolșevică", ar fi fost binevenit în rîndurile monopoliștilor anglo-americani. În toamna lui 1931, cînd armata japoneză a năvălit în Manciuria, imperialiștii englezi — care nu puteau privi cu ochi buni o cotropire militară a Asiei de către niște adversari economici, oricum, atît de primejdioși ca fabricanții japonezi — n-au reacționat, totuși, nici măcar printr-un simplu protest diplomatic: știau

că Manciuria va fi transformată de ocupanţi, într-o bază de război antisovietică. In 1933, ministrul de război al Japoniei, generalul Araki a declarat guvernatorilor Manciuriei:

„Japonia va trebui, în mod inevitabil, să se găsească într-un conflict cu Uniunea Sovietică. De aceea, Japonia trebuie să-şi asigure pe calea cuceririi militare, teritoriile regiunilor Primorie, Transbaical şi Siberia."

Căpeteniile monopoliste engleze, care-şi puneau mari speranţe într-un război japono-sovietic, din care se pregăteau să tragă nu numai foloase economice, dar şi politice, arătau, fără nici o reticenţă, prin presa lor, că vor fi totdeauna de acord cu un atac al Japoniei împotriva Uniunii Sovietice.

Aceleaşi gînduri îşi exprimau, cu aceeaşi lipsă de discreţie, şi monopoliştii americani care, după ocuparea Manciuriei, formulară faţă de Japonia o singură pretenţie: ca la pradă să fie luaţi şi ei ca părtaşi.

Aşadar, discursul lui Hitler — care ilumina cu o puternică flacără de optimism orizonturile politico-negustoreşti ale imperialiştilor anglo-americani — întîmpină o justă şi însufleţită înţelegere din partea presei apusene de mare tiraj. Peste cîteva săptămîni, însă, în aprilie 1933, Goering veni la Roma, să-l vadă pe Mussolini — campionul politicii de revizuire a Tratatului de la Versailles, care cerea, pe atunci, Franţei, mînă liberă în Iugoslavia, Balcani şi nordul Africii — şi declară: *„Revizionismul e în marş, şi fortăreaţa fragilă a unui* protocol *nu-l va putea opri."* Dictatorii nu aveau numai idei războinice, dar şi o terminologie adecvată.

Pe atunci, Anglia era condusă de un guvern laburist prezidat de fostul învăţător Ramsay Macdonald. Acest Macdonald va rămîne în istoria politică a Angliei atît prin dezinvoltura cu care a trădat

interesele clasei muncitoare, cît şi prin impetuoasa lui abilitate cu care şi-a croit drum spre Camera lorzilor, unde simţea că este adevărata lui chemare. Cucerit, pare-se, de farmecele irezistibile ale personajelor fasciste care se afirmau tot mai gălăgios în politica europeană, începu şi Macdonald să manifeste înclinaţii spre o politică autoritară.

Cea mai bună caracterizare a acestei evoluţii spre dreapta a lui Macdonald, ne-o dă, încă din 1926, cunoscuta jurnalistă franceză Geneviève Tabouis în următoarea notaţie:

„Toată presa este alarmată de purtarea lui Macdonald. Faţă de noi se iau, la cererea lui, măsuri autoritare, începînd cu înlăturarea noastră de la toate şedinţele, afară de acelea care sînt numai „de formă". Scandal în jurul unui nou incident: la o masă oferită de oraşul Lausanne, delegatul unei mici puteri se plînge lui Macdonald că află despre hotărîrile celor mari numai pe calea presei. Premierul englez răspunde dispreţuitor că „supuşii unor ţări de mai puţin de 10 milioane de locuitori nu pot fi băgaţi în seamă, ei nefiind decît „indigeni"!"

Şi acest Macdonald — fidel tendinţei unor anumite cercuri din apus de a satisface pe dictatorii fascişti, spre a-i putea împinge spre răsărit — drept replică la cele spuse de Goering, declară că este de acord cu politica de revizuire a tratatelor. Au trebuit să intervină — fie jenaţi, fie revoltaţi — alţi conducători ai partidului laburist, pentru ca Macdonald să-şi rectifice declaraţia în sensul că nu s-a referit la revizuirea clauzelor teritoriale cuprinse în tratate, ci numai la revizuirea clauzelor militare.

Vrînd s-o dreagă, mai rău a stricat-o. Acceptînd principiul revizuirii clauzelor militare, Macdonald dădea o primă de încurajare revanşarzilor germani.

Numai că această nouă declarație a lui Macdonald nu prea putea duce la modificări serioase în situații de fapt, deoarece revanșarzii germani n-au așteptat acest consimțămînt oficial spre a purcede la reînarmare, ci începuseră — precum am arătat — încă din momentul semnării Tratatului de la Versailles, să calce clauzele militare, pe baza unor încurajări neoficiale, dar la fel de substanțiale. Declarațiile lui Macdonald veneau în momentul cînd se discuta la Liga Națiunilor problema dezarmării, de către o nouă comisie. A cîta comisie, ar fi greu de precizat, pentru că, de șapte ani, din 18 mai 1926, de cînd a început a fi trecută pe lista preocupărilor Ligii, se părea că dezarmarea este o problemă care trebuie pusă totdeauna pe ordinea de zi, trebuie dezbătută totdeauna aprig și trebuie respinsă totdeauna de către aceleași forțe monopoliste anglo-franco-americane, vital interesate în industria armamentelor.

Mai îndîrjite, însă, decît totdeauna, în refuzul lor de a lua dezarmarea în serios, s-au arătat fabricile de tunuri și avioane, prin reprezentanții lor din diplomația capitalistă, în ședința din 6 februarie 1933, după instaurarea regimului nazist în Germania, cînd reprezentantul Uniunii Sovietice a propus, în fața comisiunii generale pentru dezarmare, să se adopte o declarație de definire a agresiunii și a agresorului. O măsură care să-l silească pe agresor să deschidă bine ochii înainte de a încerca să atace un alt stat, deoarece va avea împotriva lui toate statele incluse în ligă — deci o măsură care ar împiedica dezlănțuirea unor războaie de agresiune — nu putea decît să compromită interesele fabricilor de tunuri și avioane care se îngrașă totdeauna din războie de agresiune. În consecință, fabricile apusene de armament respinseră propunerea Uniunii Sovietice.

In schimb, aceleaşi fabrici încheiară, în 1933, cu Hitler, noul stăpîn al Germaniei şi cu Mussolini — dictatorul Italiei — un „pact de înţelegere şi colaborare", între Franţa, Anglia, Italia şi Germania. Scopurile acestui pact erau mărturisite prin însăşi componenţa acestui cerc de pactizanţi. Alianţa între două ţări ca Franţa şi Anglia, care vorbeau, în numele democraţiei cu cele două dictaturi fasciste, care nu mai ştiau în ce termeni să insulte şi să ameninţe tot ce aducea cît de cît a democraţie, era numai aparent paradoxală. În fond, era foarte firească, dacă ţinem seama de faptul că semnatarii pactului: francezi, englezi, italieni sau germani, toţi reprezentau cartelurile şi monopolurile care, indiferent dacă-şi aveau sediile centrale la Londra sau la Berlin, la Roma sau la Paris, lucrau mînă în mînă şi apărau beneficii şi scopuri comune.

Încurajată, Germania nazistă cerea, pe un ton din ce în ce mai ridicat, egalitatea de drepturi. Egalitatea de drepturi însemna dreptul Germaniei de a se reînarma — ceea ce era totuna cu dreptul Germaniei de a se reînarma fără nici un control, deci fără nici o limită. În conversaţiile particulare cu reprezentanţii Franţei şi Angliei, delegaţia germană la Liga Naţiunilor punea problema mult mai limpede: ea cerea dreptul de a dispune de prototipul tuturor armelor noi.

Anumite cercuri politice engleze, consecvente cu atitudinea lor de încurajare a fascismului, se arătară dispuse, încă din 1933, să stea de vorbă cu Germania asupra egalităţii de drepturi. Dar lumea politică franceză fu aproape unanimă în refuzul ei de a acorda Germaniei această egalitate. Dacă unii dintre conducătorii politici francezi erau de acord ca Germania să fie împinsă spre răsărit, conducătorii politici francezi — de stînga ori de dreapta — erau, în anul 1933, cu toţii, de acord că Franţa

nu trebuie să aibă la granițele ei o Germanie reînarmată.

Fie că argumentele Franței mai erau pe atunci încă destul de tari, fie că pronaziștii englezi mai șovăiau încă în atitudinea lor față de Hitler, fapt e că Franța a izbutit să convingă Anglia ca amîndouă împreună să se opună pretențiilor lui Hitler și să ceară restabilirea controlului militar în Germania. Astfel, la 28 septembrie 1933, Paul Boncour, reprezentantul Franței în Liga Națiunilor, informă, în numele Franței și Angliei, pe von Neurath, ministrul de externe al naziștilor că, înainte de a i se acorda egalitatea de drepturi, *„Germania trebuie să se supună unei perioade de încercare."* Dacă controlul se va arăta eficace — adică, dacă se va dovedi că Germania nu se reînarmează pe ascuns — atunci se va putea discuta și problema egalității de drepturi. Iar peste două săptămîni, la 12 octombrie, Sir John Simon, ministrul de externe al Angliei, puse în vedere delegatului german din Liga Națiunilor că Germania trebuie să dea propunerii franco-engleze de restabilire a controlului militar un răspuns *„grabnic și definitiv"*.

Două zile mai tîrziu, la 14 octombrie, Henderson, președintele comisiei de dezarmare din Liga Națiunilor, primește telegrafic răspunsul „grabnic și definitiv" al lui Hitler: *Germania se retrage din Liga Națiunilor.*

Era primul act de șantaj în politica externă a lui Hitler. Hitler știa ceea ce știa toată lumea: că Anglia are o mare slăbiciune pentru Liga Națiunilor. Creată de ea, dirijată de ea, folosită de ea, Anglia iubea Liga Națiunilor mai mult decît toți. Este adevărat că această Anglie uita, mai mult decît oricare alta, să-și achite cotizațiile la Ligă. În 1933, ea datora instituției de pe malul lacului Leman două milioane și jumătate franci aur. După ea veneau, în ordinea intensității amorului, Ja-

ponia — cu o datorie de două milioane — şi Germania cu un milion trei sute de mii. Dar dragostea n-are nici-o legătură cu banii. Cel puţin aşa vedea lucrurile Anglia, care ţinea la Ligă ca la ochii din cap. De aceea, orice defecţiune în rîndurile membrilor Ligii o îngrijora. Cu atît mai mult putea s-o îngrijoreze o defecţiune din partea unui stat ca Germania nazistă, căreia îi era rezervat un rol atît de important în politica anglo-europeană.

Care era, deci, calculul lui Hitler?

Faţă de hotărîrea naziştilor de a nu mai veni la Geneva, Anglia, nu numai că va renunţa la intenţia de a reintroduce controlul militar în Germania, dar va fi gata şi la alte concesiuni, numai să vadă Germania din nou membră a Ligii.

S-a înşelat Hitler ori nu s-a înşelat?

Asta se va vedea mai tîrziu.

Fapt e că Hitler, eliberat de disciplina — fie chiar formală — la care-l obliga calitatea de membru al Ligii, îşi inaugura, prin telegrama din 14 octombrie 1933, politica internaţională. Era acea politică internaţională a uşilor trîntite, a ameninţărilor şi a pistolului — atît de fidel imitată după dinamica politică internaţională a lui Mussolini — pe cale de a fi, la rîndul ei, imitată de către toţi aventurierii politici din ţările capitaliste de dincoace şi de dincolo de Oceanul Atlantic unde, în anii 1933—1934, fascismul începuse a depăşi faza diletantismului.

In Franţa, organizaţii fasciste ca „Action Française“ (Acţiunea Franceză), „Croix de feu“ (Crucile de foc), „Solidarité Française“ (Solidaritatea Franceză) etc., deveneau tot mai gălăgioase. Sprijiniţi de cunoscuţi financiari şi politicieni ca Taittinger sau Coty şi de înalţi funcţionari din poliţia franceză în frunte cu însuşi prefectul de poliţie Chiappe, fasciştii francezi izbutiseră să-şi asigure mari stocuri de arme şi muniţii şi să-şi organizeze

trupe de asalt, cu care-şi propuneau să cucerească puterea, spre a putea institui un regim totalitar după modelul nazist.

In Anglia, de asemenea, fascismul nu se arătă mai discret.

Era după alegerile din 1933, perioadă în care pătura aristocratică fusese bîntuită de o gravă epidemie democratică. Ziarele engleze povesteau cum lorzii, în lupta lor pentru voturi, se duceau singuri ori însoţiţi de doamnele lor, în cartierele muncitoreşti, pe care le vedeau atunci pentru întîia oară. Un ziar publica un instantaneu în care cititorii îl puteau vedea pe sir Austen Chamberlain, fost ministru de externe în precedentul guvern conservator, cum stătea, cu mînecile suflecate pînă-n cot, în mijlocul cîtorva femei nevoiaşe şi spăla, cu multă convingere, rufele bărbaţilor lor. In cursul acestor alegeri şi-au pus candidatura şi fasciştii de sub conducerea fostului deputat Mosley. Dar atît Mosley cît şi oamenii lui erau, în 1933, atît de puţin cunoscuţi, încît nu cucerira nici măcar un singur mandat. Totuşi, peste un an, Mosley se putea lăuda că partidul lui numără 500.000 de membri. Cifra, dacă era oarecum exagerată, nu era departe de adevăr. Cum a putut face Mosley un asemenea salt?

Datorită dinamicului spirit politic al unuia din lorzii aceia care, în cursul campaniei electorale din 1933, spălaseră rufele muncitorilor din mine ori ţesătorii. Il chema Rothermere. Si acest Rothermere era un duşman feroce şi de neîmpăcat al Uniunii Sovietice, un mare amic al dictaturilor fasciste şi un necondiţionat sprijinitor al tendinţelor revizioniste ale regimului fascist din Ungaria, de sub conducerea lui Horthy. In 1934, Rothermere, proprietarul unui mare trust de ziare, luă asupra-şi sarcina de a promova mişcarea fascistă engleză. Intr-adevăr, în urma unui lung şi foarte elogios articol la adresa lui Mosley, partidul fascist englez săltă

deodată, mulțumită subvențiilor burgheziei mari și mijlocii și adeziunii unei părți din mica burghezie.

Fascismul englez, însă, n-a putut prinde în Anglia pentru că avea locul ocupat de democrația engleză. Pentru fascismul englez, democrația engleză era un concurent imbatabil. Astfel că, dacă mișcarea fascistă a existat și mai există în Anglia, aceasta se poate atribui numai largului spirit de toleranță al democrației engleze, care își zice că e bine ca lumea să vadă că democrații englezi nu sînt chiar atît de conservatori pe cît se spune; că sînt și ei de acord că poporul englez nu mai poate fi condus cu mijloace vechi și că au și ei înțelegere pentru formele noi ale progresului și civilizației, cum ar fi, de pildă, mișcarea fascistă.

Dar un aspect deosebit de interesant al procesului de înflorire a fascismului sub un regim democratic, îl prezentau Statele Unite, unde, în 1934, în afară de Ku-Klux-Klanul rasist, constituit încă de pe la mijlocul secolului trecut, după războiul de secesiune care a dus la dezrobirea formală a negrilor, existau zeci de organizații fascisto-rasiste. Un centru principal fascist se afla la Los-Angeles, unde mișcarea era condusă atît de fățiș de către agenții lui Hitler, încît comisia pentru cercetarea activităților antiamericane — care funcționa de pe atunci — se văzu silită să convoace, spre anchetare, pe viceconsulul Germaniei. Acesta, însă, refuză să răspundă invitației, pe motiv că n-are voie s-o facă fără consimțămîntul ambasadei germane din Washington.

In acel an se petrecu în Statele Unite un incident foarte semnificativ pentru evoluția fascismului american. In primăvara anului 1934, primarul orașului Chicago — care era centrul gangsterismului american — declara că s-a isprăvit cu gangsterii. Jack Diamond, care deținuse, pe anul 1933, titlul de „dușmanul public nr. 1" al Statelor

Unite, fusese împuşcat, iar Al. Cappone, celălalt titan al crimei, fusese arestat şi condamnat, pentru că nu era la curent cu plata impozitelor.

Dar, numai după cîteva zile de la declaraţia atît de optimistă a primarului din Chicago, apăru pe cerul american un nou „duşman public nr. 1“: Dillinger. Numai în cîteva luni, acest Dillinger îşi garnisi dosarul cu un şir de isprăvi care-i asigurau cîteva condamnări la moarte şi mai multe sute de ani puşcărie. După ce-şi croi drumul, presărînd gloanţe în dreapta şi în stînga, spre casele de fier ale băncilor principale din statele Indiana, Michigan şi Wisconsin, Dillinger, trădat de o femeie, fu împuşcat în stradă de către oamenii poliţiei. Vestea făcu în public o senzaţie enormă. Redăm aci o telegramă cu data de 23 iulie 1934, al cărei conţinut n-are nevoie de nici un fel de comentar:

„Îndată după împuşcarea lui Dillinger — mii de oameni s-au strîns la locul unde a căzut faimosul gangster. S-a dat o adevărată luptă între cei care se înghesuiau pentru a-şi muia batistele în sîngele curs pe pavaj şi care voiau să păstreze astfel o amintire a celui mai mare gangster din ultimii ani.“

Dar moartea, dacă a închis dosarul penal al lui Dillinger, i-a deschis, în schimb, dosarul politic. Cîteva zile după ce duşmanul nr. 1 a fost împuşcat, ziarul New York Post îşi informa cititorii că John Dillinger era înscris în partidul naţional-socialist, secţia americană, cu nr. 1684, şi că aderase la această organizaţie încă din 16 mai 1933. Carnetul de membru al lui Dillinger era semnat de Hans Strauss, secretarul secţiei naziste din Detroit, unde se află uzinele Ford. La 22 iunie 1933, cînd Dillinger începuse a opera ca spărgător şi asasin, şeful secţiei naziste din Detroit îi dădu o foarte călduroasă scrisoare de recomandaţie către

doctorul Gyssling, führer al organizației naziste din Statele Unite. În urma acestei recomandații, Dillinger avu mai multe întrevederi cu Gyssling. Cea dintîi a avut loc la „Reichsalle“ din North Aohland Avenue, orașul Chicago. Se pare că, în cursul conversațiilor, Gyssling și Dillinger nu și-au pierdut vremea în zadar — dacă ținem seama de numărul de jafuri și crime făptuite de Dillinger *după* aceea.

Hitler, precum am arătat, s-a retras din Liga Națiunilor în ziua de 14 octombrie 1933.

Peste două luni și ceva, în 31 decembrie 1933, I. G. Duca, președintele guvernului romîn național-liberal, era asasinat de legionari.

I. G. Duca n-a fost un democrat sau — în cazul cel mai bun — avea atîta înțelegere pentru democrație cît putea să aibă un fiu al partidului național-liberal pe care-l reprezenta. Așadar, I. G. Duca n-a putut fi un adversar al fascismului. Dimpotrivă! Dacă a cultivat cineva fascismul — cu mult înainte de a se fi introdus acest cuvînt în terminologia politicii diversioniste — acela a fost partidul național-liberal. Așa că fascismul era foarte aproape de inima liberalilor, cîtă vreme el servea interesele lor și nu interesele altora. Altminteri, liberalii erau „antifasciști“, adică împotriva fascismului *altora*. De aceea, cînd văzură că, sub ochii lor, în țara *lor*, partidul național-țărănist speculează fascismul cu vădite intenții de concurență, național-liberalii puseră îndată mîna pe briceag, cu toate că național-țărăniștii se jurară pe toți sfinții că sînt și ei la fel de buni romîni ca și fiii lui Ion Brătianu de la Brătieni.

Dar dacă partidul brătienist era atît de neînduplecat cu niște frați romîni ca național-țărăniștii, cu atît mai mare a fost ura stîrnită în sufletul lui de

o concurență străină: fascismul hitlerist german, care încerca să pună mîna pe frînele politicii romînești prin partidul legionar „Totul pentru țară", care-și primea directivele de la Berlin. Aceasta, liberalii nu puteau tolera. Și-ar fi călcat în picioare rațiunea lor de a fi, care se alimenta din nobilul, tradiționalul și exclusivistul principiu al lui *„prin noi înșine"* — bineînțeles, nu „prin noi înșine, milioane de oameni ai muncii care constituie poporul romîn", ci „prin noi înșine, național-liberalii lui Ion Brătianu de la Brătieni".

Așadar, cînd Hitler, cu indiscreția lui de bădăran, începu să-și întindă ghearele înspre Romînia, desigur că toți liberalii s-au ridicat ca unul să sune alarma: țara este în primejdie — adică partidul liberal este în primejdie. Teama aceasta de a fi înlăturați definitiv de la putere, deci, i-a îndemnat pe liberali să ia o poziție net antilegionară, ceea ce era tot una cu o poziție net antihitleristă. Dar, în 1933, mai era cineva în țară net antilegionar: regele Carol al II-lea. Pentru că și regele Carol al II-lea era un dușman înverșunat al oricărui amestec străin în cîmpul lui de afaceri. În aceeași perioadă, însă, și din aceleași motive, Carol al II-lea era și un dușman al liberalilor, cărora nu le ierta exact ceea ce ei nu-i iertau lui: concurența în afaceri și, mai ales, prea marea lui lipsă de scrupule în concurență. Din pricina acestui spirit de concurență, Carol al II-lea a avut din partea liberalilor — în anii cînd încă n-a fost pe tron — atît de mari neplăceri, încît, în 1930, cînd s-a proclamat rege, una din principalele lui preocupări a fost să le-o plătească cu vîrf și îndesat.

Totuși, perspectiva concurenței naziste începu să devină atît de amenințătoare în 1933, încît Carol al II-lea și liberalii semnară între ei un armistițiu, în virtutea căruia regele îi însărcina pe liberali să formeze guvernul, iar liberalii se obligau să dizolve

partidul legionar „Totul pentru țară". În toamna lui 1933, național-țărăniștii lui Vaida, care era — precum se lăuda el — „nașul" legionarilor, fură înlăturați de la putere, iar în locul lor veni un guvern liberal prezidat de I. G. Duca. Guvernul liberal decretă dizolvarea partidului „Totul pentru țară" Hitler, care, în registrul lui de cuceriri *in spe*, trecuse la loc de frunte Romînia, printre viitoarele colonii anexate imperiului german, reacționă prompt Din ordinul lui, legionarii îl împușcară pe Duca.

Ca și în Romînia burgheză, drumul spre succes al fasciștilor a fost bătătorit în Austria chiar de către cei care aveau și interesul și mijloacele să lupte împotriva lor: guvernele care s-au succedat din 1918, de la prăbușirea imperiului habsburgic, la cîrma republicii austriece. Ca și păturile conducătoare romîne, păturile conducătoare austriece vorbeau și ele, la fel cu puterile capitaliste apusene: dacă nu ne dați împrumuturi spre a putea reface economia țării, poporul, împins la mizerie, va cădea în brațele Moscovei. Și, tot ca și în Romînia, guvernele burgheze austriece au folosit împrumuturile spre a-și întări aparatul de represiune împotriva mișcării muncitorești. Guvernele austriece — care, pentru a obține împrumuturi, au fluturat pe sub ochii bancherilor străini „primejdia roșie" — după ce au obținut aceste împrumuturi, au demonstrat acelorași bancheri că restituirea sumelor primite nu poate fi garantată decît dacă orice tendință a muncitorimii de a-și reclama drepturile va fi înăbușită. Cu ajutorul acestor comanditari străini și cu cel al exploatatorilor din țară în cap cu marii industriași și bancheri, luă ființă, pe lîngă poliția de stat, o formațiune paramilitară, numită „Heimwehr" — „apărarea patriei". Acest „Heimwehr", perfect înar-

mat, avea sarcina de auxiliar al poliției în acțiunea de terorizare a muncitorimii.

Pe de altă parte, ca și în Romînia, burghezia austriacă — în orice caz o bună parte din ea — voia să-și păstreze independența în afaceri, așa că respingea cu hotărîre toate propunerile ce i se făceau cu privire la Anschluss — adică la o alipire, propriu-zis o anexare, a Austriei la Germania. Împotriva acestui Anschluss era și muncitorimea, evident din alte motive. Muncitorimea austriacă nu putea admite Anschlussul, mai întîi pentru că voia ca Austria să-și păstreze independența națională, iar din 1933, pentru că, prin alipire, Austria ar fi căpătat un nou stăpîn: pe însuși Hitler.

În acest timp, însă, nu dormeau nici organizațiile național-socialiste austriece, favorabile Anschlussului. Plătiți de Hitler, naziștii austrieci duceau în Austria agitația pentru alipire, după metoda strict hitleristă: demonstrații, amenințări, atentate.

La începutul anului 1934, situația se prezenta, în Austria, așadar, în felul următor: de o parte. clasa muncitoare care opunea Anschlussului un *nu!* — din 1933 cu atît mai categoric cu cît se accentuau stăruințele, unele de natură diplomatică, altele de natură teroristă ale naziștilor. De cealaltă parte, grupările naziste care duceau o campanie la fel de acerbă atît împotriva guvernului care se împotriva Anschlussului, cît și împotriva muncitorimii, care — pe lîngă cusurul că era muncitorime — se declara și ea împotriva Anschlussului. Iar la mijloc, guvernul, care era și împotriva Anschlussului și împotriva naziștilor care cereau Anschlussul acesta și împotriva muncitorimii, deși muncitorimea, puternic reprezentată în parlament, era singura clasă care putea să-i dea un sprijin eficace în acțiunea de apărare a independenței Austriei.

In felul acesta, din 1934, guvernul austriac — ca şi guvernul romîn din 1933, de sub preşidenţia lui Duca — ducea lupta pe două fronturi interne: unul împotriva muncitorilor şi al doilea împotriva agenţilor lui Hitler.

Şef al guvernului austriac era, în acei ani, Dollfuss. Pentru statura lui liliputană — despre care se spunea în glumă că ar putea fi măsurată cu milimetrul — şi pentru politica lui reacţionară — care aducea mult cu politica absolutistă al lui Metternich — vestit abil om de stat austriac, în urmă cu 150 de ani — Dollfuss era poreclit Milimetternich. Venit la putere în 1932, Dollfuss porni lupta împotriva hitleriştilor austrieci.

Pe ce se sprijinea micul Dollfuss în acţiunea lui?

Pe asigurările lui Mussolini că Italia fascistă va fi totdeauna alături de o Austrie independentă. Pe atunci, asigurările lui Mussolini erau sincere. Mussolini era şi el un duşman al Anschlussului, întrucît nu-l prea putea încînta ideea de a avea ca vecin statul german, stat atît de agresiv şi atît de puternic, care ar deveni mult mai agresiv şi mai puternic prin anexarea Austriei.

Dar, tot sub influenţa lui Mussolini, Dollfuss porni o luptă la fel de energică împotriva muncitorimii, a cărei acţiune împotriva Anschlussului luase un caracter de insurecţie armată. Opera reacţionară a lui Dollfuss fu încununată, în februarie 1934, printr-un masacru, care era o reeditare — în stil mult mai mare — a masacrului făptuit exact cu un an mai înainte, în februarie 1933, la noi, de către guvernul naţional-ţărănist, printre muncitorii de la atelierele Griviţa. Folosind drept pretext greva generală declarată de muncitorii austrieci la 28 februarie 1934, Milimetternichul austriac trase cu tunul în cartierele muncitoreşti vieneze şi culcă la pămînt cîteva mii de muncitori, laolaltă cu femeile şi copiii lor. Muncitorii, baricadaţi în cartierele lor, au re-

zistat cîteva zile atacului, dar, în cele din urmă, au fost copleşiţi de armată, poliţie şi Heimwehr.

Dar dacă bilanţul acestor zile sîngeroase a fost dezastruos pentru muncitorime, el a fost la fel de dezastruos şi pentru duşmanul ei de moarte, Dollfuss. Milimetricul cancelar al Austriei credea că, prin dizolvarea organizaţiilor muncitoreşti, îşi va putea întări poziţia lui dictatorială şi va avea astfel mîinile libere spre a putea face faţă mai bine presiunilor Berlinului.

Dar Berlinul avea despre masacru o viziune contrarie — care era şi cea justă: înlăturînd pe muncitori, singurii care-l puteau ajuta, loial, în acţiunea lui contra Anschlussului, Dollfuss şi-a slăbit poziţia în chip considerabil. De aceea, după represiune, crescură şi presiunile lui Hitler. Exploziile, emisiile radiofonice clandestine, avarierea liniilor telefonice, accidentele de graniţă, asasinatele începură să se producă, în avalanşă, în toată Austria.

Situaţia lui Dollfuss se agrava ceas de ceas. Poziţia lui externă slăbea în aceeaşi măsură cu poziţia internă. Încă din ianuarie 1934, înainte de măcelărirea muncitorilor vienezi, Dollfuss, exasperat de activitatea naziştilor austrieci, trimisese guvernului hitlerist, la Berlin, o notă prin care arăta că dacă Germania nu încetează cu amestecul ei în treburile interne ale Austriei, Austria se va adresa Ligii Naţiunilor. La nota aceasta, Dollfuss nu primise nici un răspuns. Faptul acesta nu-l putea mira prea mult pe Dollfuss, care ştia că din partea lui Hitler se poate aştepta la orice surpriză. Spre marea lui stupefacţie, însă, trebui să afle că Franţa şi Anglia au, în această problemă, o nouă atitudine.

Abia cu doi ani înainte, în 1932, Franţa şi Anglia înlesniră, sub garanţia lor, Austriei, un împrumut — numit împrumutul de la Lausanne — de nouă milioane de lire sterline, cu condiţia expresă ca, timp de 22 de ani, cît va dura pînă ce Austria îşi va fi

achitat datoria, să nu fie vorba nici măcar de un Anschluss economic cu Germania. Asupra importanței capitale a acestui împrumut pentru liniștea Europei erau înțeleși, în 1932, mulți oameni politici francezi. Cel mai cald apărător al cauzei austriece era Herriot, care, polemizînd cu Flandin, unul din conducătorii de frunte ai reacțiunii franceze, îi spunea în ședința din 28 decembrie 1932 a Camerei:

„Dacă s-ar constitui o Germanie așa cum a putut s-o cunoască lumea odinioară, sub forma, aș putea zice, a unei vaste elipse cu două focare, dintre care unul ar fi Berlinul și celălalt Viena, cine nu vede ce primejdie ar reprezenta ea pentru pace? In tot cazul, cine nu știe că acesta este visul, este ambiția, este intenția permanent afișată de pangermaniști?"

Totuși, acum, cînd Austria, sub amenințarea unui Anschluss cu sila din partea lui Hitler, își manifesta intenția de a cere protecția Ligii Națiunilor, aceeași Franță și aceeași Anglie o sfătuiau să nu împingă lucrurile pînă la Liga Națiunilor.

Dar marea speranță a lui Dollfuss nu erau Anglia ori Franța, ci tot Mussolini. Numai că, între timp, și Mussolini începuse a-și modifica, întrucîtva, punctul lui de vedere.

Intre timp, Mussolini avusese o întîlnire cu Hitler.

Era prima întîlnire între acești doi dictatori care se detestau reciproc, din tot sufletul. Acest moment politic avusese loc la 15 iunie 1934, la Veneția, într-o atmosferă de răceală, de farsă, de suspiciune. Numai cu cîteva zile înainte, la 9 iunie, revista universitară fascistă Libro e moschetto (Cartea și

puşca), controlată direct de Mussolini, scria sub titlul „Franţa sau Germania?" următoarele:

„Poporul infanteriştilor francezi, această eroică mulţime a combatanţilor, care s-a jertfit timp de 4 ani pentru Franţa invadată de nebunia teroarei teutonice, cunoaşte adevărul... Italia a salvat Austria de idiotul vis german. ...Rasa germană care vrea să devie stăpînă; rasa germană care a ajuns pînă la absurditatea de a considera fascismul ca o creaţiune teutonică, nu ca o creaţiune curat latină; rasa germană, apucată, se vede, de un sadism masochist, ar trebui să-şi aducă aminte de anul fatal 1914 şi de toate cîte a învăţat, în decursul secolelor, de la Roma... Stupidităţile pangermanilor nu ne zăpăcesc. Niciodată nu vom alerga după Germania! Ea a voit războiul şi a căpătat bătaie. E bătaia ei şi ar face bine s-o păstreze. Ea trebuie să se mulţumească a păstra, între exagerata intransigenţă franceză şi ridicolele pretenţii naziste, ceea ce sănătoasa cugetare italiană îi oferă: nimic mai mult. Altminteri va fi fatal ca, cine a căpătat o dată bătaie, s-o mai capete o dată."

Este adevărat că Mussolini a încercat să mai însufleţească niţeluş atmosfera printr-un discurs rostit în piaţa San Marco, de faţă cu Hitler:

„Noi ne-am întîlnit pentru a încerca să risipim norii care întunecă orizontul vieţii politice europene... Fie zis încă o dată că o alternativă teribilă se pune conştiinţei tuturor popoarelor Europei: sau vor găsi un minimum de unitate politică, de colaborare economică şi de înţelegere morală, sau destinele Europei sînt iremediabil pecetluite. Noi, fasciştii italieni, noi poporul italian, înşelat de război şi reînviat prin revoluţia fascistă, putem vorbi astfel, pentru că am devenit un popor puternic. Pacea noastră este deci o pace bărbătească, deoarece

pacea noastră lasă la o parte pe cei slabi şi însoţeşte pe cei tari."

Erau obişnuitele rodomontade ale lui Mussolini, căruia-i plăcea să ameninţe. Dar, în iunie 1934, pe cine ameninţa Mussolini? După relaţiile care existau, în epoca aceea, între cele două ţări de dictatură fascistă, erau toate motivele să se creadă că Mussolini îl ameninţa chiar pe oaspetele său, pe Führerul Hitler, despre chipul căruia spusese, nu de mult, că *„este o ofensă adusă tipului de om"*. Niciodată n-a fost Mussolini mai furios pe Hitler ca în vara aceea, mai întîi din pricina informaţiilor precise care-i veneau din Germania că Röhm, comandantul trupelor de asalt ale lui Hitler, se pregăteşte să năvălească în Austria şi apoi, din pricina amestecului, din ce în ce mai deschis şi mai brutal, al lui Hitler, în treburile interne ale Austriei. Aşadar, la 15 iunie 1934, cînd s-au întîlnit, Hitler şi Mussolini mai stăteau pe poziţii perfect conturate ca duşmănoase. Şi au continuat să rămînă duşmănoase încă destul timp şi după aceea. Austria îi despărţea. În aprilie 1935, după aproape un an de la întrevederea din Veneţia, ziarul Prager Tageblatt scria:

„Autorităţile italiene au ordonat cîteva pedepse severe împotriva naţional-socialiştilor. În Sterzing a fost arestat un oarecare Osterman şi condamnat la un an închisoare, pentru că a strigat „Trăiască Hitler!". Aceeaşi pedeapsă, pentru acelaşi delict, a primit-o un tînăr din Stilfes. În localitatea Pfunders, 8 tineri au fost condamnaţi la 1—2 ani. De asemenea, alţi 6 la Lana. Austriecii Demar şi Karl Regatschnig şi elveţianul Ribert Kleer au fost expulzaţi din Italia, pentru că au strigat „Trăiască Hitler!"

Dar adversitatea aceasta nu a împiedicat pe Hitler şi Mussolini să-şi agrementeze întrevederea pe care

au avut-o, la Veneţia, în 1934, cu conversaţii secrete. Ce şi-au vorbit între ei aceşti doi trepăduşi ai aceloraşi bănci şi industrii care se socoteau amîndoi nişte Cesari romani? Oare, *atunci*, în cursul întrevederii de la Veneţia, să fi obţinut Mussolini de la Hitler promisiunea că-l va suprima pe Röhm. pentru a înlătura primejdia unui Anschluss prin violenţă? Oare să fi obţinut Hitler de la Mussolini autorizaţia de a-l suprima pe Dollfuss — pentru a uşura calea unui Anschluss mai dulce, în schimbul cine ştie căror angajamente luate de Germania nazistă faţă de Italia fascistă?

Nu se ştie. Se ştie doar atît: că, în ziua de 15 iunie 1934, cînd Mussolini şi Hitler au avut, la Veneţia, întîlnirea care însemna începutul prieteniei lor, Röhm era încă în viaţă şi Dollfuss era încă în viaţă dar că, puţin după întrevederea de la Veneţia, la 30 iunie 1934, Röhm era împuşcat, iar la 25 iulie 1934 era împuşcat şi Dollfuss.

*

* *

Astfel că, la începutul lui iulie 1934, Dollfuss nu mai pleca de la Mussolini cu angajamente solemne că Austria va fi apărată de armata italiană împotriva unei eventuale invazii germane, ci cu sfatul prietenesc să aibă răbdare şi să aştepte.

Sfatul era, într-adevăr, prietensc, întrucît Mussolini nu-i cerea lui Dollfuss să aştepte prea mult. Peste cîteva săptămîni, la 25 iulie 1934, Dollfuss, din ordinul lui Hitler, cădea răpus de gloanţele unui grup de nazişti austrieci. Amestecul lui Hitler era de nedezminţit — şi nici n-a fost dezminţit — deşi presa străină a publicat o serie de informaţii în legătură cu asasinarea lui Dollfuss, care puneau direct în cauză guvernul de la Berlin. Din cele publicate de către presa străină — şi confirmate prin muţenia totală a presei germane — s-a putut, astfel.

afla că toţi corespondenţii din Viena ai ziarelor berlineze au primit, cu cîteva zile înainte de atentat, un cod telegrafic care, printre altele, cuprindea această indicaţie: Pentru *„Dollfuss mort"*, telegrafiaţi: „Argintărie pe drum".

S-a aflat apoi, că, încă din 22 iulie — deci cu 3 zile înainte de atentat — serviciul central fotografic al propagandei germane a trimis unui anumit număr de ziare germane o serie de clişee, cu ordinul de a fi publicate după ziua de 25 iulie, sub titlul: *„Insurecţia populară din Austria."*

Următoarele texte însoţitoare lămureau conţinutul clişeelor:

„Clădirea staţiunii de radio din Viena, care a fost aruncată în aer", „Palatul preşedintelui consiliului ocupat de insurgenţi", „Dollfuss a fost rănit în cursul luptelor la Palatul preşedinţiei şi a încetat din viaţă", „Doctor Fey a fost arestat de insurgenţi", „Doctor Rintelen se ocupă cu alcătuirea noului guvern".

In afară de primul punct, toate celelalte s-au realizat. Berlinul era, deci, cu trei zile înainte, în curent cu detaliile „revoltei" şi ştia că Dollfuss va fi asasinat.

În ziua de 25 iulie, la ora 10,45 dimineaţa, cu două ceasuri înainte de asasinarea lui Dollfuss, ziarele germane au primit de la agenţia oficială nazistă D.N.B. dispoziţia ca „toate ştirile asupra evenimentelor din Austria să nu fie publicate decît sub forma adoptată de D.N.B.".

Aşadar, Hitler ştia din 22 iulie ceea ce se va întîmpla peste trei zile la Viena. Sau, pentru a fi mai aproape de sensul afacerii, la 25 iulie lucrurile s-au petrecut întocmai după cele arătate în clişeele trimise de la Berlin, cu o singură excepţie: clădirea staţiunii de radio de la Viena, care n-a fost aruncată în aer. In ultima clipă, Hitler şi-a zis că ar fi o prostie să distrugă, chiar el, cel mai preţios instru-

ment de propagandă al viitorului guvern nazist austriac.

„Rebeliunea“, totuşi, n-a avut efectul urmărit. Forţele interne şi unele forţe externe potrivnice Anschlussului erau încă destul de tari să bareze drumul lui Hitler spre Viena. Probabil că cineva i-a şoptit Führerului că o forţare a Anschlussului ar putea provoca un război pe care încă nu se socotea destul de tare să-l ducă. De aceea, deodată cuminte, ca şi cum Dollfuss n-ar fi fost asasinat de el numai cu o săptămînă în urmă, Hitler acordă, în ziua de 4 august 1934, ziarului englez Daily Mail, un interviu, spre a declara, cu cea mai feciorelnică nevinovăţie din lume, din nou pacifist:

„In măsura în care izbucnirea războiului depinde de Germania — spunea el — nu vom avea război. Germania a păstrat mai mult decît oricare altă ţară impresia adîncă a ororilor războiului. 95 la sută din cei care fac parte din conducerea şi administraţia Reichului sînt oameni care au văzut personal ce înseamnă lupta armată. Niciodată nu vom lupta decît în apărare. Singurul lucru pe care îl cerem este ca frontierele noastre actuale să fie menţinute.“

Presa străină susţinea că Hitler şi-a dat interviul numai pentru a putea obţine mai uşor credite pe piaţa franceză, engleză şi americană. Dar informaţiile acestei prese n-au mers mai departe, astfel că, în mod public, nu s-a putut afla care a fost efectul declaraţiilor de dragoste pe care Führerul le făcea omenirii în atenţia bancherilor străini. Se ştia numai că Hitler dispune de tot mai mulţi bani şi că se înarmează tot mai grăbit.

*
* *

In ziua de 15 octombrie 1934, după două luni şi ceva de la împuşcarea lui Dollfuss, erau asa-

sinați regele Alexandru al Iugoslaviei și Louis Barthou, ministrul de externe al Franței. Dacă mai tîrziu s-a făcut dovada că actul a fost făptuit de Hitler, care l-a ales ca executant pe generalul Speidel, la început multe glasuri cutezătoare sprijinite de împrejurări, s-au ridicat împotriva ducelui Italiei. Italia fascistă își disputa dreptul de exclusivitate asupra Adriaticei cu Iugoslavia, care era tîrîtă de cercurile conducătoare pe calea fascizării. Regimul lui Alexandru al II-lea, regele Iugoslaviei, nu era prin nimic mai puțin reacționar decît regimul lui Carol al II-lea — regele Romîniei și cumnatul lui Alexandru — sau decît regimul lui Victor Emanuel al III-lea, regele Italiei. O mînă de politicieni demagogi și corupți administra Iugoslavia lui Alexandru după toate legile unei dictaturi absolutiste, în care poporul nu avea drept să crîcnească. Suveran al unui stat ieșit din război victorios și cu teritoriul mărit, Alexandru al II-lea era un adversar al revizuirii tratatelor și, prin aceasta, se afla în conflict cu Italia revizionistă, care avea pretenții asupra coastei dalmate, care fusese detașată, prin pacea de la Versailles, de imperiul habsburgic și înapoiată Iugoslaviei. Neînțelegerile dintre Iugoslavia și Italia nu puteau fi pe placul Franței, care avea în Alexandru al II-lea un aliat prețios în această parte a Europei. De aceea, prin 1926, Briand, ministrul de externe al Franței și unul din eroii „păcii eterne" de la Locarno, spre a împăca pe cei doi adversari, propuse un pact tripartit între Iugoslavia, Italia și Franța. Dar acest pact, spre a deveni eficace, implica o serioasă reducere a armamentelor, condiție care nu convenea nici Italiei, nici Iugoslaviei. Tratativele se prelungiră timp de ani, fără nici un rezultat, pînă în 1932, cînd Mussolini refuză, pur și simplu, să mai continue discuțiile.

În 1934, Louis Barthou, noul ministru de externe al Franței, se strădui să-l îmblînzească pe Mussolini și să găsească un mijloc de înțelegere între Italia și Iugoslavia. Louis Barthou nu era iubit nici de fasciștii italieni, nici de fasciștii germani, deoarece a lucrat mult pentru intrarea Uniunii Sovietice în Liga Națiunilor în numele acelor cercuri politice franceze care, printr-o apropiere de guvernul Sovietic, voiau, în același timp, să-l intimideze pe Hitler și să dea un avertisment Marii Britanii.

În toamna anului 1934, Barthou puse la cale vizita lui Alexandru la Paris, unde urma să se discute o înțelegere mediteraneană între Iugoslavia, Grecia, Franța și Italia și să se cadă de acord cu regele Iugoslaviei asupra unei propuneri acceptabile care s-ar putea face lui Mussolini. Barthou veni în Iugoslavia, pentru a-l însoți pe Alexandru în călătoria pe mare spre Franța. La 15 octombrie 1934, vaporul care-i transporta acosta la Marsilia, unde regele Alexandru și Louis Barthou fură întîmpinați cu gloanțe.

Locul lui Barthou fu imediat ocupat de Laval. De o veselie excesivă — care fu remarcată de către întreg anturajul — Laval dădea dispoziții presei care se adăpa direct de la sursele secrete ale ministerului de externe, să deplîngă victimele asasinatului, dar cu foarte multă discreție, ca să nu se supere, doamne ferește, asasinii. De aceea, pentru a menaja pe asasini — care erau foarte sensibili — ziarele franceze de dreapta — și 90 la sută erau de dreapta — adoptară, din prima zi de după atentat, în comentariile lor, un ton care contrasta, în chip grotesc, cu atmosfera creată în ultimele luni în Europa de crimele fascisto-naziste.

Ziarul Petit Parisien susținea că asasinatele acestea sînt, nici mai mult, nici mai puțin, decît o demonstrație a politicii de pace și bună înțelegere pe care o urmărește Mussolini.

„Se poate afirma — scria Petit Parisien — că domnul Mussolini este, mai mult ca oricînd, hotărît să urmărească o politică de conciliere și de destindere."

De asemenea și Petit Journal era de părere că asasinatul e un semn al dorinței de pace a fasciștilor.

„Se face o mare sforțare — scria ziarul acesta — pentru a se îngădui continuarea operei de pace, iar convorbirile dintre domnii Beneș și Laval exprimă un aspect al acestei sforțări, la care cooperează și guvernul din Belgrad. Ne este permis să sperăm că se va ajunge repede la un triumf al soluțiunilor de moderațiune."

La rîndul său, ziarul Excelsior era foc supărat pe cei care încearcă să tulbure pacea și care, în nici un caz, nu se găsesc în rîndurile asasinilor.

„Cele mai tendențioase zvonuri — spunea Excelsior — sînt răspîndite pentru a încurca lucrurile și a favoriza jocul organizațiilor oculte care se silesc să creeze o atmosferă propice unui conflict. Dar există o jurisdicție internațională, însărcinată cu cunoașterea faptelor care ar constitui o primejdie de conflict și este sigur că nici Iugoslavia, nici Mica Înțelegere, nici Franța n-ar fi acelea care să treacă peste această jurisdicție."

Alt ziar, Figaro, își asigura cititorii că pacea este pe drumul cel mai bun și încheia cu mult optimism :

„Politica de apropiere în Europa Centrală trebuie să fie continuată și s-a aflat cu satisfacție că domnul Laval intenționează să meargă la Roma.

Dacă Anglia, Franţa, Italia şi Mica Inţelegere se pun de acord asupra unei politici ferme, dar moderate, toate încercările de a se tulbura pacea vor eşua complet."

In acest timp, guvernul englez părea şi el a fi foarte mulţumit de „succesele păcii". In consiliul de miniştri din 17 octombrie, sir John Simon, ministrul de externe al Angliei, într-un expozeu asupra urmărilor politice ale atentatului de la Marsilia, a declarat că „precauţia şi calmul, pe care le-au păstrat toate guvernele în urma atentatului de la Marsilia, pot fi considerate ca un semn foarte bun".

Pot fi considerate ca un semn foarte bun — pentru ce? Şi mai ales, un semn foarte bun — pentru cine? Pentru cine putea fi un semn foarte bun prudenţa şi calmul — drept singur răspuns dat tîlharilor care-şi permiteau să facă din Europa un cîmp pentru exerciţiile lor de tragere la ţintă?

VIII

Cu anul 1935 se poate spune că a început, de fapt, cel de al doilea război mondial.

Primul act de agresiune a fost făptuit de către dictatorul Italiei, Benito Mussolini. Situaţia economică a Italiei era catastrofală. Insuşi Mussolini a trebuit să recunoască, la începutul anului, în faţa Camerei lui, că bilanţul celor 12 ani de „renaştere" fascistă este tot atît de falimentar ca şi al oricărei alte ţări capitaliste bîntuite de criză. Standardul de viaţă al poporului italian a scăzut mult faţă de cel care a precedat „revoluţia" fascistă. Salariile au trebuit să fie reduse. Drept scuză, Mussolini spunea că : *„...scăderea salariilor n-a fost adoptată numai de Italia, ci de toate ţările"*. In continuare, Mussolini a dat tabloului nuanţe tot mai sumbre. *„Reducerile se fac pentru a echilibra bugetul statului şi balanţa comercială... Nu se mai poate trăi făcînd fără încetare datorii... Toţi banii care merg la stat sînt sustraşi, într-o oarecare măsură, economiei naţionale."* Şi aici, a adăugat ceva mult mai grav : *„Sînt primul să declar că presiunea fiscală a ajuns la limita extremă."* Dar în cazul acesta, care-i avantajul de a avea un regim fascist ? — s-au întrebat cei care, într-adevăr, nu înţelegeau de ce, pentru a se ajunge la aceeaşi sărăcie, ca şi în celelalte ţări burgheze, a trebuit să se instituie în Italia un regim de crime, de unt de ricină, de deportări şi de răcnete războinice, pe cît de ridicole, pe atît de costisitoare şi pe cît de costisitoare, pe atît de odioase.

Dar Mussolini era surd la această întrebare. Convins cum era, el, omul fără de care nu se putea mişca un fir de iarbă în tot regatul italian, că este prea sus-pus pentru a se considera, într-un fel sau altul, răspunzător, el, ducele — omul care are totdeauna dreptate — vorbea despre ruina Italiei, cu obiectivismul rigid al geologului care face o constatare ştiinţifică asupra vreunei prăbuşiri sau deplasări de teren, de care el, personal, nu este — şi nici nu poate fi — vinovat.

Mussolini binevoia, din sferele înalte şi senine în care se situa, să constate adevăruri care erau prea strigătoare spre a mai putea fi ascunse. Regimul fascist, care în 1922 făgăduise poporului italian că-i va asigura o bucată de pîine, regimul acesta fascist nu i-a dat decît unt de ricină, închisori, cimitire şi un ginere.

In cei doisprezece ani de cînd ducele avea întruna dreptate, numărul celor care, în propria lor ţară n-aveau cu ce se hrăni şi în altă ţară nu erau lăsaţi să imigreze, crescuse cu milioane. Dacă în 1922, cînd Mussolini a venit la putere, exista în Italia o problemă a emigraţiei, după doisprezece ani de guvernare fascistă, problema aceasta era complet rezolvată: nu mai era o problemă, ci o calamitate. O calamitate care nu-şi mai putea găsi, în orice caz, rezolvarea pe cale normală.

Străduinţele depuse de Mussolini, spre a crea condiţii prielnice pentru o totală sărăcire a Italiei, erau încununate de un succes care întrecea cu mult toate aşteptările. Mussolini n-avea de ce să se plîngă. Excedentul de foamete care, inevitabil, creştea necontenit, plus excedentul de şomaj care, inevitabil, creştea — dacă s-ar putea zice — cu atît mai necontenit, plus excedentul de sarcini fiscale — despre a cărui creştere nici măcar Mussolini nu găsea cuvinte destule s-o cuprindă — au dus

Italia, după doisprezece ani de regim fascist, la ceea ce ducele dorea cu atîta ardoare: la sufocare. In 1935, Italia se sufoca. Nu mai putea să respire.

Îmbătat de succes, Mussolini striga, în mai suscitatul discurs:

„Una din două: sau vom rămîne încă multă vreme în punctul cel mai coborît, sau vom începe, treptat-treptat, o viață nouă."

Cuvintele acestea le rostea marele Benito nu în 1920 — cînd era departe de putere — nici în octombrie 1922 — cînd era pe cale de a fi numit renăscătorul Italiei — și nici măcar în 1923, în primele lui luni de guvernare, ci în 1935, după doisprezece ani de dictatură. După doisprezece ani, ducele vorbea ca în urmă cu doisprezece ani: despre o viață nouă. După doisprezece ani de la începerea erei „de renaștere", ducele spunea că este necesar să se înceapă o nouă eră de renaștere. După doisprezece ani de glorioasă administrație fascistă, ducele afirma că trebuie să se facă neapărat ceva spre a se smulge Italia *din punctul cel mai coborît* al mizeriei.

Să se facă — ce? Să se înceapă o ...*viață nouă!* O viață nouă? Dar poporul italian altceva nici nu cerea decît „o viață nouă" pentru că era sătul pînă în gît de viața nouă pe care o ducea de doisprezece ani, acolo, „în punctul cel mai coborît" unde l-a azvîrlit regimul untului de ricină al ducelui.

După doisprezece ani, așadar, poporul italian era, pentru întîia oară, de acord cu ducele: Italia, da, se află „în punctul cel mai coborît", Italia, da, va rămîne, fără doar și poate, „încă multă vreme", în „punctul cel mai coborît", dacă va mai continua viața pe care o ducea Italia, da, trebuie, neapărat, să înceapă „o viață nouă"!

Dar prin „viață nouă" înțelegea, oare, și Mussolini ceea ce înțelegea poporul italian: un nou regim, un nou sistem politic, o nouă interpretare a dreptății sociale, în sfîrșit, o VIAȚĂ cu adevărat NOUĂ, care să măture tot ce ar putea aminti de viața veche a regimului fascist, atît de puțin deosebită de cealaltă viață, străvechea viață a feudalismului?

Nu!

Prin „viață nouă", Mussolini înțelegea ceva care mirosea, în chip pronunțat, a moarte: războiul.

„Căci — zicea Mussolini — istoria ne spune că războiul este un fenomen care însoțește dezvoltarea omenirii."

Într-un studiu asupra doctrinei fasciste, publicat la începutul lui august 1932 în Popolo d'Italia, Mussolini susținea că:

„Numai războiul poate să puie în valoare energiile umane, aplicînd pecetea nobleței pe fruntea popoarelor care au curajul să înfrunte războiul. Fascismul nu crede în posibilitatea sau utilitatea păcii perpetue. Fascismul trăiește în comunitate cu popoarele civilizate, fără să se lase înșelat de aparențe. Orice încercare pentru stabilirea unei păci mondiale durabile este sortită eșecului."

De doisprezece ani, de cînd era stăpîn absolut al Italiei, ducele numai despre război vorbea și numai cu război amenința omenirea.

Război înseamnă progres.

Război înseamnă civilizație.

Război înseamnă cultură.

Război înseamnă regenerare.

Război înseamnă putere.

Război înseamnă „dezvoltarea omenirii".

Războiul, în sfîrșit, va scăpa Italia de mizerie.

Mizeria în care trăia poporul italian era prea evidentă pentru ca ducele s-o mai poată nega.

Vrînd-nevrînd, deci, trebuia să fie sincer. Dar, ca toţi semenii săi din istorie, Mussolini nu putea acoperi putregaiul intern decît printr-o diversiune externă: războiul. In primul rînd, războiul l-ar debarasa de mii şi mii de şomeri care vor muri pe cîmpul de luptă, precum şi de alte mii şi mii de şomeri cu care va coloniza, după campanie, teritoriile cucerite.

In al doilea rînd, războiul — se înţelege, un război victorios (şi va trebui să fie victorios!) — ar mări enorm prestigiul regimului său în ochii poporului italian şi ar astupa gura nemulţumiţilor.

Şi erau mulţi aceşti nemulţumiţi. Milioane!

Pe la sfîrşitul lui octombrie 1930, Mussolini recunoştea, într-un discurs, că „antifascismul nu este mort", numai că „şi-a mutat cîmpul de acţiune în străinătate".

Două zile mai tîrziu, poliţia ducelui dădea, chiar înăuntrul Italiei, de firele unei organizaţii antifasciste organizată sub lozinca: „Pentru dreptate şi libertate". Comitetele acestei organizaţii lucrau în treizeci de oraşe. Centrul era la Milano. Unul din manifestele acţiunii „Pentru dreptate şi libertate" spunea:

„Fascismul duce Italia la prăpăd, ne ruinează ţara...

Avem cinci milioane şomeri...

Italia e ţara cu cele mai multe biruri.

Capitala economică a Italiei (Milano — n. a.) *e datoare să strige: ajunge! Jos cu hoţii!*

In Italia liberă, gînd liber!"

Un alt manifest cuprindea următoarele rînduri:

„Dreptate şi libertate" e mişcarea eliberatoare. Nu e nici partid, nici asociaţie de partide. Primeşte în sînul ei pe toţi italienii, gata să lupte pentru o Italie liberă, democrată şi republicană".

Mussolini, deci, gîndea logic conform cu logica lui. De aceea, singura producție căreia Mussolini i-a dat o deosebită atenție a fost producția de război și singura educație publică tolerată de el era cea care sădea în sufletul generațiilor tinere un spirit războinic.

In 1935, totul era copt pentru război. Țara se afla în „punctul cel mai coborît" al mizeriei, poporul se sufoca din pricina „lipsei de spațiu", legiunile fasciste știau să defileze în cel mai săltăreț ritm roman — scurt, Mussolini putea să se laude: a izbutit! Singurul lucru care-i mai lipsea era războiul în fapt.

Impotriva cui?

Impotriva Abisiniei.

De toate avea grijă Mussolini. Vorbea de război, dar se gîndea și *cui* să-i facă războiul. Alegerea nu i-a fost grea: Abisinia.

Și-a găsit adversarul!

La Abisinia s-a gîndit mai de mult, dar a tratat lucrurile mai pe înconjur. In 1926, Mussolini a făcut un pact cu Anglia, căreia îi recunoștea dreptul exclusiv de a folosi lacul Tzana, de la gurile Nilului. In schimb, Anglia recunoștea Italiei dreptul de a construi o cale ferată între Somalia italiană și Abisinia.

Ceva mai mult: Anglia se angaja să nu revendice nici o concesiune economică în ținuturile Abisiniei străbătute de acest drum de fier italian.

Abisinia a protestat la Liga Națiunilor că, prin pactul acesta, încheiat pe socoteala unor teritorii care-i aparțin ei, fără ca ea să fie întrebată, se atentează la independența politică a statului abisinian. Dar protestul Abisiniei a rămas în cartoanele Ligii și pactul a fost pus în aplicare.

Cu vremea, proiectele lui Mussolini cu privire la Abisinia începură să se dezvolte o dată cu mizeria

crescîndă a Italiei. Abisinia, stat fără apărare — şi-a zis Mussolini — ar putea să rezolve toate problemele regimului, cel puţin toate problemele lui de moment. În 1933, în anul în care Hitler se instala la Berlin în fotoliul lui Bismarck, Mussolini era fixat: Abisinia va fi baza viitorului imperiu roman.

Şi începu, urgent, pregătirile.

Nimic nu poate fi mai concludent pentru spiritul în care s-a pus la cale acest act de brigandaj, decît mărturiile mareşalului fascist de Bono, comandantul trupelor italiene care au invadat, în 1935, Abisinia. Intr-o lucrare apărută în 1937, în Editura Institutului naţional fascist al culturii, de Bono spune, cu privire la pregătirea şi la primele operaţii din Abisinia, următoarele:

„Să-mi închei cariera ca soldat era pentru mine un vis măreţ. Desigur că încă nu se putea spune în 1933 — an în care începusem să ne gîndim practic la ce ar trebui să facem în cazul unui conflict cu Etiopia (Abisinia) — dacă trebuie sau nu să-i facem război. Dar m-am hotărît să nu-mi pierd timpul şi, într-o bună zi, am spus ducelui: „Ascultă, dacă va fi război acolo, tu ar trebui, dacă mă consideri demn şi capabil, să-mi faci cinstea să mă lasi pe mine să-l conduc!

Ducele mă privi fix şi-mi spuse deodată: „Desigur!"

Am adăugat: „Nu mă crezi prea bătrîn?"

„Nu — răspunse el — fiindcă nu trebuie să ne pierdem vremea".

Din acel moment era limpede pentru duce că chestiunea trebuie rezolvată cel mai tîrziu pînă în 1936 şi mi-o şi spuse. Eu m-am mulţumit să-i răspund: „Va bene!" (în regulă) fără cea mai mică îndoială că lucrul se va realiza. Era în toamna lui 1933. Ducele nu vorbise cu nimeni despre apropiatele

operaţii în Africa orientală: *numai el şi cu mine eram în curent* (subliniat în original — n.a.) şi nici o indiscreţie nu îngăduia ca această ştire să poată impresiona publicul într-un fel sau altul. Am expus ducelui aceste consideraţiuni: condiţiile politice ale Abisiniei sînt jalnice. Descompunerea imperiului nu poate fi o muncă prea grea, dacă este manevrată politiceşte cum trebuie, şi am putea-o socoti sigură, după o operaţie militară izbutită din partea noastră.

Ducele îmi dădu ordin să lucrez din toate puterile mele. Trebuia să fiu gata cît mai degrabă cu putinţă.

„Vor trebui bani, duce, bani mulţi!" — i-am zis.

„Banii nu vor lipsi!" — mi-a răspuns el.

...La începutul anului 1934 sosiră în Italia comandantul corpului de armată din Eritreia şi ataşatul nostru militar la Addis-Abeba. Am avut cu ei mai multe întrevederi şi am fixat împreună o serie de puncte esenţiale pentru punerea în aplicare a planului stabilit... Deoarece trebuia, de aci înainte, să trecem la realizarea acestui plan, devenea necesar, şi era şi de datoria noastră, să comunicăm ministrului de război, generalului-şef al majestăţii sale şi comandantului corpului majestăţii sale, care era voinţa ducelui. Pentru a evita o corespondenţă de prisos, ducele îmi spusese că toate hotărîrile cu privire la afacere să fie consemnate în scris, ceea ce s-a şi făcut. Procesele verbale fură semnate mai întîi de şeful guvernului, de generalul-şef al majestăţii sale, de subsecretarul de la război şi de mine. La semnăturile acestea se adăugară în urmă semnăturile şefului marinei, şefului aviaţiei şi comandantului armatei, pe măsura în care aceştia luau parte la chestiune. Ne-am înţeles să nu mai vorbim cu nimeni despre această acţiune care se şi desena în mintea ducelui ca fiind de o importanţă şi măreţie excepţională. El ştia că, la momentul potrivit, toată

Italia va fi cu el. Nu trebuie să ascund, însă, că nu lipseau dintre noi nici destui nehotărîţi, nici obişnuiţii dornici de linişte, nici fricoşii. Cît de periculoşi sînt totdeauna aceşti inşi care-şi fac socoteala lor personală „pentru binele patriei" şi care nu cunosc bucuria riscului!

...Toate regiunile din Abisinia fură „lucrate" de propaganda noastră.

...Veni, în sfîrşit, incidentul zis de la Ual-Ual. N-o să insist asupra lui. După cele ce s-au întîmplat apoi, aceste fapte n-au nici măcar un interes retrospectiv.

...Era în decembrie 1934. Hotărîsem să plec luna următoare în Eritreia... Iată instrucţiunile pe care mi le-a dat ducele... *„Nu cu ramura de măslin în buzunar vom vedea cum va fi rezolvată afacerea de la Ual-Ual. Dacă ne va conveni să acceptăm condiţiile ce ni se vor propune, tu vei spune împăratului că ai fost trimis acolo spre a înlătura neînţelegerile şi spre a colabora cu el în raporturi de bună vecinătate. Între timp, îţi vei continua activ pregătirile, avînd în vedere cazul cel mai dificil şi cel mai potrivnic intereselor noastre. Dacă incidentul nu este rezolvat, sau dacă soluţia nu este satisfăcătoare pentru noi, vom considera evenimentele, numai din punctul nostru de vedere"* (subliniat în text — n. a.). Zilele acestea au avut loc la Roma convorbirile cu Laval care ne-a dat speranţa că din partea Franţei nu vom avea nici o piedică în cazul cînd vom porni o acţiune acolo (în Abisinia)

...La 26 februarie 1935, ducele mi-a răspuns la cele două scrisori confidenţiale trimise din Eritreia la 27 ianuarie şi 13 februarie. În ceea ce priveşte situaţia politică, el îmi scrie că „ansamblul indicaţiilor şi interceptărilor permit să se creadă că *Negusul nu vrea să ia el iniţiativa ciocnirii... Dacă Negusul n-are intenţia să ne atace, va trebui*

să luăm noi înşine această iniţiativă. Aceasta nu se va putea, însă, întîmpla, dacă în afară de negri, tu nu dispui spre sfîrşitul lui septembrie de cel puţin 10.000 de albi, care vor trebui să ajungă repede la 200.000. Îţi voi trimite în cursul anului 200.000 de oameni".

La 8 martie, am primit o altă scrisoare autografă de la duce, în care îşi precizează şi mai mult intenţiile :

„Sînt foarte convins că — fiind obligaţi să luăm noi înşine iniţiativa operaţiilor spre sfîrşitul lui octombrie — tu ar trebui să dispui de o forţă de 300.000 de soldaţi, plus 300—500 avioane şi 300 camioane rapide. Fără aceste forţe destinate să alimenteze pătrunderea ofensivă, operaţiile nu vor avea ritmul energic pe care-l dorim... Chiar în perspectiva controverselor internaţionale posibile (Liga Naţiunilor, etc.) este bine să ne grăbim. *Pentru cîteva mii de soldaţi pe care nu i-am avut la îndemînă în Abisinia (1896) am pierdut Adua.* Nu voi face niciodată o asemenea greşeală. Voi păcătui prin exces, nu prin lipsuri."

Din rîndurile de mai sus se desprind următoarele :

1) Doi oameni : ducele — conducătorul Italiei — şi un complice al lui de aventură, mareşalul de Bono, aranjează împotriva unui popor paşnic şi dezarmat un atac la drumul mare, în care aveau să cadă victime — cîte ? 1000 ? 10.000 ? 100.000 ? 200.000 ? Cine putea s-o ştie de mai înainte ! Nimeni, în afară de ei doi, nu trebuia să fie pus în curent cu intenţiile lor. Doi oameni ! Din patruzeci de milioane de italieni, numai doi trebuiau să ştie că se pregăteşte un război peste ţări şi mări. Doi : de Bono şi Mussolini ! De Bono are nevoie de război spre a-şi încheia cariera lui ca soldat, iar

Mussolini are nevoie de război spre a-şi salva regimul.

2) Deşi la baza acestei aventuri stă mizeria neagră în care se zbate Italia, Mussolini îl asigură pe de Bono că, pentru cîştigarea războiului, „banii nu vor lipsi".

Pentru a se da de lucru muncitorilor prin dezvoltarea unei industrii paşnice, nu se găsesc bani. Pentru a se împroprietări sutele de mii de ţărani care se zbat în chinurile foamei, nu se găsesc bani. Pentru a se asigura o reţea de şcoli, de spitale, de laboratoare, care să acopere, măcar în parte, nevoia de carte şi sănătate a poporului italian, nu se găsesc bani. Dar pentru război, se găsesc. Pentru război, banii nu vor lipsi. De unde banii aceştia? Cine dă pentru război banii aceştia care nu se găsesc pentru pîinea, casa, cartea, sănătatea poporului?

3) Ducele ştia că „la momentul potrivit va avea toată Italia alături de el" în războiul contra Abisiniei. Numai că şi Italia ştia ce înţelege Mussolini prin „Italia": acele haite de cămăşi negre care umpleau Piazza Venezia, ori de cîte ori ducele apărea în balcon. Derbedeii aceştia, cărora întreaga Italie le purta o ură de moarte, erau pentru Mussolini „Italia". Această Italie era pentru Mussolini naţiunea italiană şi cu această „Italie" conducea el destinele naţiunii. Întrebat, în 1932, de către un publicist străin, de ce a ţinut, în 1930, discursuri războinice, Mussolini, care, în îngîmfarea lui de geniu al demagogiei, începuse a lua ficţiunea creată de el drept realitate, a răspuns:

„Fusesem iritaţi şi eu trebuiam să mă conving pînă la ce punct mă va urma naţiunea în caz de nevoie.

După ce m-am convins că ea mă urmează atunci cînd trebuie, am ţinut la radio, de anul nou 1931,

după o oarecare destindere, o cuvîntare de pace şi iarăşi am fost sigur de asentimentul naţiunii."

Ducele avea, cum s-ar zice, totdeauna dreptate. De aceea „Italia" era totdeauna cu el.

4) Ducele ştia, de asemenea, că nu va avea nici o opoziţie din partea Franţei în agresiunea contra Abisiniei. Putea fi sigur, pentru că era un profitor direct al ciocnirilor dintre Franţa şi Anglia. La politica pro-hitleristă a cîtorva reacţionari englezi, cercurile politice reacţionare franceze răspundeau cu o politică pro-mussoliniană. Pe la începutul anului 1935, Laval, ministrul de externe al Franţe, veni la Roma, unde avu cu Mussolini o serie de întrevederi „à la Locarno". Cînd tainicele discuţii luară sfîrşit, avu loc sacramentalul banchet de despărţire, la care Laval luă cuvîntul — de astă dată în public — pentru a spune:

„Intrevederile noastre au fost urmărite cu interes pasionat de lumea întreagă. Toţi cei care sînt alături de idealurile păcii au ochii aţintiţi asupra Romei. Dumneavoastră, Mussolini, sînteţi şeful unei ţări căreia, prin autoritatea dumneavoastră, aţi ştiut să-i daţi locul cuvenit ce-i revine în concertul popoarelor. Aţi scris cea mai frumoasă pagină a istoriei Europei. Aţi dat un concurs indispensabil pentru menţinerea păcii."

Laval — care peste cîţiva ani a fost executat pentru lungul lui şir de trădări — găsea să-l felicite pe Mussolini că a ştiut să dea Italiei „locul cuvenit" în concertul popoarelor, tocmai în zilele cînd însuşi Mussolini mărturisea ce fel de loc a ştiut să dea Italiei după doisprezece ani de dictatură fascistă: în „punctul cel mai coborît". A zvîrli poporul italian în mizeria cea mai adîncă, era pentru Laval totuna cu „a scrie cea mai frumoasă pa-

gină a istoriei Europei". Dar nu aici trebuie căutat cinismul lui Laval, ci în afirmația că „toți cei care sînt animați de idealurile păcii au ochii ațintiți asupra Romei" și că Mussolini „a dat un concurs indispensabil pentru menținerea păcii". Laval își permitea să spună acest lucru cînd numai cu un ceas mai înainte, ca încheiere a tainicelor lui discuții cu Mussolini, își asigurase partenerul că Italia poate ataca fără grijă Abisinia, pentru că Franța nu-i va face nici cea mai mică obiecție.

În legătură cu felul cum Mussolini și Laval au înțeles să dea, în cursul conversațiilor lor de la Roma în jurul Abisiniei, „concursul" lor „indispensabil" pentru „menținerea păcii", Geneviève Tabouis relatează, în cartea ei „De la Liga Națiunilor la San Francisco", următoarele:

„In cursul serii, unii martori au fost de față la o scenă teatrală între Mussolini și Laval, în salonașul unde hotărîseră, în doi, soarta nenorocitei Etiopii: la sfîrșitul convorbirii, ducele și Laval, cu aere de conspiratori, și-au strîns mîna. „Sper că aceste mîini puternice nu vor fi întrebuințate spre răul Etiopiei", spusese Laval cu glas melodramatic. „Aceste mîini n-au decît intenții pașnice", răspunsese și mai melodramatic Mussolini."

5) Ducele avea toate indicațiile că Negusul nu va voi să înceapă *el* războiul împotriva Italiei. Or, „dacă Negusul n-avea intenția" să ia inițiativa ciocnirii, ducele era hotărît să ia el această inițiativă.

Evident, Negusul nu putea înțelege cam ce l-ar putea îndemna să atace pe italieni. Revendicări teritoriale de la italieni? N-avea! Probleme de prestigiu național? Nu-și punea! Neajunsuri interne pe care să le rezolve printr-o diversiune războinică? Nici nu se gîndea.

În plus, Abisinia nu dispunea de o armată care ar putea face cît de cît față unui război.

Mai întîi, n-avea trupe instruite. Ceea ce se putea chema în Abisinia armată, nu era constituit din regimente disciplinate, ci din cete. Apoi oamenii din cetele acestea nici nu erau echipați. Singura lor uniformă era și singurul lor costum civil: un foarte modest cache-sex. După aceea — armamentul. Acești „soldați" ai Negusului, care făceau nudism din necesitate, erau, în marea lor majoritate, înarmați cu sulițe, ciomege și cu pietre. Pietre erau multe în Abisinia și abisinienii, ca toate popoarele africane, aveau o abilitate excepțională în manevrarea lor. Dar pietrele, oricît de bine și-ar nimeri ținta, nu pot înlocui armele moderne. Și asemenea arme, abisinienii n-aveau. N-aveau puști, n-aveau tunuri, n-aveau tancuri. Aveau în schimb o aviație: opt avioane, dintre care șapte cumpărate gata avariate. Abisinia, deci, avea, cu totul, un singur avion în stare bună. Numai că acest singur avion stătea la dispoziția Negusului.

Cum s-ar fi putut, așadar, gîndi Negusul să ia, cu o asemenea armată și cu o asemenea aviație, inițiativa unui război cu o țară ca Italia, care dispunea de milioane de soldați instruiți și înarmați cu tot ce a putut născoci, pînă atunci, industria de război mai ingenios, în domeniul distrugerii în masă, fie a soldaților de pe front, fie a populațiilor civile din spatele frontului!

Așa că Mussolini n-avea încotro: inițiativa războiului trebuia s-o ia el. Motiv plauzibil pentru această inițiativă nu exista. Dar încă nu s-a pomenit agresor — de cînd s-a ivit pe lume primul agresor — care să renunțe, pentru atîta lucru, la agresiune. Dacă nu există motiv, există pretext. Ceea ce și-a

zis şi Mussolini, care şi-a găsit un pretext, care şi el tot dintr-un pretext a ieşit: incidentul de la Ual-Ual.

*

* *

In însemnările lui, mareşalul de Bono nu vrea să stăruie asupra incidentului care, după cîte i se pare, n-ar prezenta nici un interes „faţă de cele ce au urmat". Fără îndoială că, faţă de cele ce au urmat, nici incidentul acesta — şi nici oricare alt incident ar fi fost — nu mai prezenta interes. Dar incidentul în sine este de un interes excepţional, de îndată ce vrem să ştim pînă unde poate să meargă lipsa de scrupule a unor bandiţi care nu-şi pierd vremea nici măcar cu alegerea pretextelor.

De fapt, ce a fost incidentul de la Ual-Ual?

Italienii susţineau că la Ual-Ual — punct de graniţă între Abisinia (sau Etiopia) şi Eritreia italiană — abisinienii ar fi atacat, în ziua de 5 decembrie 1934, nişte ofiţeri italieni. In realitate, lucrurile s-au petrecut exact pe dos.

Punctul Ual-Ual făcea parte din teritoriul abisinian. In 1934, o comisie internaţională începu să lucreze la delimitarea definitivă a frontierei dintre Abisinia şi Eritreia. Comisia aceasta era escortată de „soldaţi" abisinieni. La 5 decembrie 1934, zi în care, după presa lui Mussolini, această escortă abisiniană ar fi atacat nişte ofiţeri italieni, trupele italiene au pătruns, *ele,* în Ual-Ual — care, subliniem încă o dată: era teritoriu abisinian — şi au atacat, *ele,* escorta abisiniană. Dar lui Mussolini, care avea nevoie de un pretext, puţin îi păsa că faptele îi sînt împotrivă şi începu să agite steagul războiului. Incidentul de la Ual-Ual cere răzbunare! Război şi război!

Guvernul abisinian, îngrijorat, adresă Ligii Naţiunilor o plîngere prin care cerea să fie examinat

cazul. Negusul își întemeia plîngerea pe tratatul de amiciție încheiat în 1926 între Abisinia și Italia, și care prevedea că orice conflict urmează a fi rezolvat pe cale de tratative diplomatice între ambele părți. Dar Mussolini nici nu voia să audă de tratat. El știa una: că niște ofițeri italieni au fost atacați la Ual-Ual și că o asemenea îndrăzneală nu poate fi pedepsită decît prin război. Războiul va decide. Ori-ori! Sau el, sau Negusul!

Abisinia insistă la Liga Națiunilor să facă o anchetă spre a stabili cui aparține punctul Ual-Ual și cine pe cine a atacat în ziua de 5 decembrie 1934. Dar Mussolini rămînea consecvent pe poziții. El nu accepta nici o anchetă. El cerea ca armele să decidă în conflict.

Și cîtva timp stărui în refuz. Dar, în cele din urmă, primi. Dictatorul Italiei venea în fața tribunalului internațional de la Haga, pe de o parte supărat că i se răpește, deocamdată, un prilej atît de bun de a trece în istorie printr-un război — garantat glorios — dar pe de altă parte, foarte convins că judecătorii de la Haga, ținînd seama de faptul că el e Mussolini și că ducele are întotdeauna dreptate, îi vor da dreptate și ei. Cînd văzu, însă, că tribunalul e pe punctul de a da dreptate Abisiniei, dictatorul Italiei trînti ușa în nasul judecătorilor. Sentința unui tribunal — oricare ar fi el — nu putea interesa pe un duce care scrie istorie.

Totuși, prin îndelunga lui tărăgănare, incidentul de la Ual-Ual era acum răsuflat. Mussolini se vedea silit să caute un alt pretext. Ceea ce pentru el nu era o problemă prea gravă. Pretextul fu găsit repede: Italia, țară civilizată, este datoare, în numele civilizației, să facă război Abisiniei, pentru că în Abisinia se mai practică sclavajul. Or, Mussolini nu poate admite ca în secolul renașterii fasciste italiene să mai existe, undeva, pe glob, un

popor care să fie ţinut în robie. E peste puterile lui. Deci, război Negusului, pentru a-l sili să instituie în ţara lui un regim democratic.

Se găsiră, fireşte, guri rele care să se întrebe: cum se face că Mussolini a aflat abia în 1935 că în Abisinia mai este în floare sclavajul şi n-a observat acest lucru în 1926, cînd i-a făcut Negusului, la Roma, o primire împărătească, ba a mai încheiat cu el şi un tratat de prietenie? Asta e una. Şi apoi. ce-i treaba lui Mussolini care este regimul politic-social din Abisinia? De ce ori de cîte ori i se spune că-şi ţine propriul popor italian în sclavie, Mussolini răcneşte că el nu tolerează să i se ceară socoteală de ceea ce face şi drege acasă la el — pentru că aceasta se cheamă amestec în treburile interne ale unei ţări străine — dar nici prin minte nu-i trece că acelaşi argument i l-ar putea întoarce şi Negusul, care ar putea susţine, şi el, că dacă menţine sau nu sclavajul în Abisinia, asta este o afacere internă a lui?

Mussolini însă nu avea chef de logică, ci de război. O singură rezervă îl mai oprea: Liga Naţiunilor, sau, mai bine zis, Anglia. Anglia nu putea tolera o agresiune împotriva Abisiniei, deoarece ocuparea acestei ţări de către Italia ar fi răpit Angliei controlul asupra Lacului Tzana şi izvoarelor Nilului albastru, de care depinde întreaga producţie de bumbac egiptean în care era interesată industria textilă engleză. Dar Mussolini, odată pornit pe panta aventurii, nu mai putea fi oprit. Pe măsură ce pregătirile lui de război avansau, creştea şi lipsa lui de moderaţiune în tonul cu care se adresa Angliei. Ziarul Tribuna, semioficiosul lui Mussolini, scria:

„Societatea Naţiunilor nu poate fi o piedică în calea Italiei, care, singură, trebuie să ia hotărîri în conflictul dintre ea şi Abisinia. Dacă lucrurile se

prezintă altfel, se poate spune că a venit momentul ca Italia şi domnul Mussolini să elibereze Europa de sub jugul Societăţii Naţiunilor."

Un alt ziar, Osservatore Romano, scria şi el, pe un ton la fel de ireverenţios, despre Liga Naţiunilor:

„Dacă în acest moment de decepţie universală în privinţa posibilităţilor de a se organiza comunitatea statelor, Liga Naţiunilor este preocupată să-şi salveze numai dosarele ei sacre prin înlăturarea chestiunilor care privesc de aproape destinul său, putem fi siguri că Liga Naţiunilor va fi colaborat eficace la propria ei prăbuşire."

Pe cale diplomatică, însă, Mussolini susţinea că nu are intenţia să ocupe Abisinia spre a o anexa, ci numai spre a face o anumită ordine în ţara aceasta barbară. Aşa că acţiunea pe care o proiectează împotriva Abisiniei nu este propriu-zis un război, ci *„o măsură poliţienească"*.

Şi, întemeiat pe dreptul lui sfînt de a recurge la această „măsură poliţienească" împotriva unui stat care nu i-a făcut nimic şi care nu-i datora nimic, Mussolini îşi făcu ultimele pregătiri de război în condiţiuni spectaculoase, cît mai cu putinţă spectaculoase, pentru a impresiona lumea cu marea lui putere militară. Zilnic, agenţiile de presă şi posturile lui de radio anunţau, cu o grijă sadică în luxul de amănunte pe care-l dădeau, cîte şi care regimente s-au îmbarcat spre Africa, din care port anume au plecat şi de cîte tunuri, tancuri şi avioane erau însoţite. Iar pentru ca sfidarea pe care o arunca lumii să poarte o amprentă cît mai tipic dinamică, Mussolini anunţa, prin presa şi radio-ul lui, pînă şi data aproximativă cînd va fi atacată Abisinia. Iniţial, începerea aşa-zisului război fusese fixată pentru data de 15 august 1935. Dar agre-

siunea a fost amînată cu cîteva săptămîni, aşa cum se întîmplă uneori să se amîne premiera unei piese, din motive care nu privesc spectacolul în sine, ci numai pregătirea lui tehnică.

Iar, ca şi cum mai lipsea ceva pentru ca bătaia de joc să fie desăvîrşită, agenţiile de presă apusene difuzau, cu cîteva zile înainte de atac, telegrame de felul următor:

„Din Addis-Abeba se anunţă că o fabrică de muniţiuni construită de Negus, pe timpul cît încă nu era împărat, ci numai Ras-Tafari, şi care a rămas multă vreme neutilizată, a fost în grabă pusă în stare de funcţiune. Paznicii au ordin să tragă asupra oricui ar încerca să pătrundă în uzină. Clădirea ei principală este lungă de 60 de metri şi lată de 20 metri. Mai sînt şi alte 3 clădiri mai mici. Toate sînt îngrădite cu sîrmă ghimpată. Ziarul Times arată că indigenii instalează în nordul ţării, pe liniile pe care se prevede că armatele italiene îşi vor începe înaintarea, capcane asemănătoare cu acelea întrebuinţate pentru prinderea animalelor sălbatice. Indigenii mai sapă şi puţuri enorme, pe care le camuflează sub clăi de fîn."

*

* *

Prima ţară care specula la maximum zarva provocată de Mussolini cu răcnetele lui războinice a fost Germania. Decepţia provocată în anumite cercuri apusene de lipsa de recunoştinţă a ducelui canaliză spontan — şi în mod simţit — valurile de simpatie prodinamică spre Hitler, care se grăbi să tragă foloase de la început.

In urma unui plebiscit organizat pe la mijlocul lui ianuarie 1935, regiunea Saar, de la frontiera franceză, era din nou încorporată statului german. In delirul lor, hitleriştii prezentară rezultatul —

cunoscut cu anticipație de toată lumea — ca un succes al Führerului, cînd de fapt Saarul n-a fost disputat Germaniei de nimeni. Saarul era un ținut exclusiv german pus, în 1919, la încheierea Tratatului de la Versailles, sub tutela Ligii Națiunilor, pe un termen de 15 ani, ca gaj că Germania se va cuminți și că va renunța la tradiționala ei politică agresivă. Însuși Hitler a trebuit să admită, în discursul rostit îndată după ce rezultatul plebiscitului a fost cunoscut, că guvernul francez a avut, în tot timpul campaniei plebiscitare, precum și în ziua votării, o atitudine „loială". Drept mulțumită, Hitler își plasă pentru întîia oară cupletul care avea să revină după aceea — cu mici variante — tot mai des în scurta, dar sîngeroasa lui politică externă: *„După soluționarea problemei Saarului, Germania nu mai are față de Franța nici un fel de pretenții teritoriale."* Iar ca încheiere, Hitler spunea că, după lichidarea problemei Saarului *„Berlinul este hotărît să nu se mai sustragă îndatoririlor sale de a contribui la restabilirea unei solidarități reale a națiunilor, față de primejdiile și nevoile timpului"*.

După 2 luni, la 16 martie 1935, Hitler, care din 1933 manifestase în discursurile lui o adevărată slăbiciune pentru pace și dezarmare, anunța reconstituirea Reichswehrului și reintroducerea serviciului militar obligatoriu, două măsuri interzise prin Tratatul de pace de la Versailles. Dar, pacifist maniac cum era, Hitler nu uită să menționeze, în proclamația pe care o lansă cu acest prilej, că-și ia: *„în fața poporului german și în fața lumii întregi angajamentul de a nu lăsa să se transforme reînarmarea națională a Germaniei într-un instrument de agresiune militară"*.

A doua zi, presa nazistă prezenta acest act, prin care se pășea la reînarmarea oficială a Reichului, ca o victorie a Partidului Național Socialist. Völkischer Beobachter, oficiosul guvernului, scria la data

de 17 martie că *„astăzi vedem cum se coace sămînța răspîndită de eroii noștri morți"*.

Adevărul e că „sămînța" care „se cocea" nu fusese răspîndită de „eroii" — teribil de aproximativi — ai partidului nazist, ci de o altă specie de eroi: acei eroi care, fără să țină seama între ei de vreo diferență de rasă, stăteau pitiți în dosul registrelor de intrare și ieșire, și, urmărindu-și atent obiectivul, mizau ba pe unul, ba pe celălalt dintre roboții lor dinamici. Actul de la 16 martie 1935 era rodul „sămînței" aruncate de acești „eroi" pe solul fascist și o consecință directă și practică a tratativelor amicale, duse de ei în ultima vreme cu Hitler și concretizate prin invitația adresată de către guvernele francez și englez, guvernului nazist de la Berlin, în urmă cu 6 săptămîni — la 3 februarie 1935 — *„de a pregăti un acord asupra reînarmării care ar înlocui pentru Germania secția V-a a Tratatului de la Versailles"* — adică ar înlocui acea secție din tratat care interzicea reînarmarea Germaniei. Deci, dacă a putut fi vorba de o surpriză, ea a fost numai pentru marele public și nu pentru acel mic public care, cu un deceniu mai înainte, pusese, la Locarno, prin reprezentanții lui cei mai autorizați, bazele „păcii eterne".

Precum era de așteptat, după ce anunță lumii că Germania trece la reînarmare, Hitler se arătă un și mai înflăcărat pacifist ca pînă atunci. In ziua de 1 mai 1935, cînd nu trecuseră decît șase săptămîni de la actul anunțat la 16 martie, Hitler rosti la Tempelhoff un discurs în care spunea:

„Ce voim e limpede în fața noastră. Nu război și nu tulburare. Așa cum am restabilit pacea în sînul propriului nostru popor, nu vreau nimic altceva decît pacea cu toată lumea. Fiindcă știm cu toții că munca noastră cea mare nu poate izbuti decît într-o epocă de pace."

Tot în luna mai, Hitler acordă un interviu revistei americane Literary Digest, în care vorbea şi mai categoric despre necesitatea păcii.

„Războaiele de revanşă — spunea el — nu sînt permise astăzi. Germania a renunţat să recurgă la război pentru scopuri teritoriale. În mai puţin de o oră de la declararea războiului, avioanele de bombardament ar putea distruge toate capitalele europene. Nimeni în Germania nu doreşte război!"

Hitler susţinea, în mai 1935, că războaiele pentru scopuri teritoriale nu sînt permise, în acelaşi moment în care trecea la reorganizarea armatei în scopuri care nu puteau fi decît războinice.

Declaraţiile acestea pacifiste, Hitler le destina lumii întregi. Opiniei publice engleze, însă, îi aplica un tratament special. Cu opinia publică engleză, Hitler se arăta sentimental pînă la lacrimi. Pe neaşteptate, presa nazistă începu să demonstreze că niciodată n-a existat între Germania şi Anglia vreun conflict serios. Războiul din 1914—1918 n-a fost decît un simplu incident, care ar putea fi uitat. La 18 iunie 1935, cu prilejul împlinirii a o sută douăzeci de ani de la victoria engleză asupra lui Napoleon la Waterloo, ziarele naziste publicară articole în care se arătară unanime în a vorbi de *„camaraderia de arme anglo-germană de la Waterloo"*.

Scena de dragoste se anima. Partenerii se încălzeau. Momentul trebuia folosit. Cercurile reacţionare engleze, ca să pedepsească cercurile reacţionare franceze care se făceau că nu văd cam ce pregăteşte Mussolini în Africa, semnară cu Hitler un acord naval prin care Germania era autorizată să construiască o flotă de război echivalentă cu 35 la sută din tonajul flotei navale engleze şi egală cu flota de război franceză, precum şi submarine al căror tonaj să se ridice la 45 la sută din tonajul flotei submarine britanice.

Stimulat de succes, Hitler începu să ridice chestiunea coloniilor. Germania — susținea el — n-are nici o revendicare teritorială în Europa, deși este lipsită cu totul de spațiu vital.

„Adăugirile de teritorii de care are nevoie Germania, care este lipsită cu totul de spațiu, pot să aștepte! — spunea Ribbentrop, într-un interviu acordat ziarului francez de dreapta Le Journal. Ele vor fi, poate, obținute în timp de cîteva generații. Ceea ce este o cerință imediată și vitală pentru noi sînt munca și materiile prime."

Pornite pe calea concesiunilor față de Hitler și a represiunilor față de duce, cercurile conducătoare engleze se arătară înclinate să discute cu Hitler problemea coloniilor, în timp ce începură a agita, în Liga Națiunilor, problemea sancțiunilor ce ar trebui să se aplice Italiei în cazul cînd ar ataca Abisinia.

Sancțiuni!

Rar cuvînt să se fi bucurat de atîta succes ca acest simplu, trisilabic termen: „sancțiuni"! Ce izvor de inspirație pentru cupletiștii de toate limbile în anii din perioada războiului italo-abisinian, această expresie spirituală: „sancțiuni"! Era destul să spui, în anii 1935—1936: „sancțiuni", pentru ca toată lumea dimprejur să se strice de rîs! Sancțiuni! Liga Națiunilor să aplice lui Mussolini sancțiuni, pentru că ar ataca Abisinia! Ce îndrăzneală! Dar și ce prostie! Și ce prilej excelent pentru duce spre a-l lua gura pe dinainte în balconul lui din Piazza Venezia:

„Am avut pentru poporul englez o *prietenie sinceră și credincioasă,* dar găsim că este monstruos

ca această naţiune, care domină lumea, să ne refuze o mică parcelă de pămînt SUB SOARELE AFRICAN!"

Cîte idei revelatoare într-o singură frază!

Astfel, lumea afla din gura amărîtului duce că Italia revendică un loc sub soare, dar nu sub un soare italian, ci sub unul african — în specie abisinian. În al doilea rînd, că acest locşor sub soarele african nici nu-l cere direct de la abisinieni, care, în principiu, s-ar părea că ar fi stăpînii Abisiniei, ci de la englezi, care *ei* sînt cei calificaţi fie să acorde italienilor locşorul acela, fie să li-l refuze. Şi în al treilea rînd, că pînă la chestiunea abisiniană, ducele a avut pentru Anglia „o prietenie sinceră şi credincioasă".

Iată o declaraţie care merită oarecare atenţie. În 1920, cînd a început să-şi organizeze fasciile şi în 1922, cînd a venit la putere, Mussolini, dacă avea ca punct principal în programul său intern salvarea Italiei, prin suprimarea mişcării muncitoreşti, avea ca punct principal, în programul său extern, revizuirea Tratatului de la Versailles. După teza lui Mussolini — teză care justifica însăşi prezenţa ducelui în fruntea Italiei — poporul italian era nedreptăţit prin felul cum a fost organizată pacea în 1919. De către cine? De către cele două puteri — pe care le numea „egoiste": Franţa şi Anglia.

Franţa şi Anglia erau cele două mari vinovate de faptul că, după un război care a cerut Italiei atîtea sacrificii de vieţi, poporul italian se sufocă din lipsa unui spaţiu vital suficient. Acesta a fost leitmotivul întregii politici externe a presei lui Mussolini, din 1920 pînă în 1935: că Franţa şi Anglia sînt vinovate de mizeria poporului italian. Despre vinovăţia Franţei şi Angliei s-au scris în Italia fascistă munţi de acuzaţii şi, împotriva Franţei şi Angliei s-au lansat în această Italie fascistă va-

luri de invective care de care mai vehemente. Şi iată că, deodată, în 1935, pentru că Anglia, care „domină lumea", refuză să acorde poporului italian un loc sub soarele african, Mussolini, sub impulsul unei indignări nemărginite, strigă: Şi eu, care *„am avut* pentru Anglia o prietenie sinceră şi credincioasă" !

„Prietenie sinceră şi credincioasă" faţă de Anglia — pentru ce?

Nu era decît un singur răspuns: pentru nedreptatea de la Versailles! Acelaşi Mussolini, care din 1919 pînă în 1935 răcnea necontenit: război, război, război, pentru că Italia n-are spaţiu vital, din pricina Angliei, care şi-a aranjat, cum i-a venit ei mai bine, Tratatul de la Versailles, acelaşi Mussolini mărturisea că pînă în 1935 a avut, pentru aceeaşi Anglie, o „prietenie sinceră şi credincioasă".

La aceasta, ce-şi puteau spune italienii?

Că una din două:

sau Anglia n-a nedreptăţit Italia prin pacea de la Versailles — şi în acest caz, timp de 16 ani, Mussolini n-a făcut decît să mintă cu neruşinare poporul italian;

sau Anglia a nedreptăţit, într-adevăr, Italia prin pacea de la Versailles — şi în acest caz, Mussolini nu este decît un trădător care, în timp ce instiga poporul italian împotriva Angliei, servea Anglia pe ascuns ca „prieten sincer şi credincios" împotriva intereselor Italiei.

Dar asemenea întrebări şi raţionamente nu puteau răzbi pînă la balconul din Piazza Venezia, unde Mussolini răspundea la ameninţarea cu sancţiuni, prin alte ameninţări.

„Aplicarea de sancţiuni împotriva Italiei — spunea el — implică primejdia unei prefaceri a hărţii Europei. S-ar vedea atunci cît de scump ar

costa faptul de a fi aruncat Italia printre acei care pretind o nouă împărţire a Europei."

Furia lui Mussolini nu mai cunoştea margini. Incriminările la adresa Marii Britanii curgeau cu nemiluita.

„Pînă în ultimul moment, Anglia a fost prima care considera că independenţa Abisiniei constituie, oarecum, o uzurpare... In 1925 am discutat cererile mele cu ambasadorul Angliei, sir Reginald Graham. Atunci am discutat despre o împărţire a Abisiniei! In ianuarie 1935, cînd Laval a venit la mine, chestiunea era deja soluţionată cu Anglia. Laval nu apăra decît drepturile economice ale Franţei în Abisinia, în zona căii ferate Djibuti—Addis-Abeba. Am informat de două ori Anglia că am de gînd să intru cu armata în Abisinia: o dată la 29 ianuarie, şi a doua oară la 1 mai... Am trimis, făţiş, trupe prin canalul de Suez şi cu toate acestea, Anglia nu a protestat!... De ce se supără acum? De ce mă consideră agresor? Cum poate fi Italia agresoare, cînd numai 250.000 de italieni stau faţă în faţă cu 800.000 de abisinieni... Cine urmăreşte pregătirile militare ale Abisiniei poate vedea de partea cui se află spiritul ofensivei şi al agresiunii. Să ne lase, deci, Anglia în pace, aşa cum şi noi am lăsat totdeauna în pace pe englezi..."

Şi Mussolini ameninţă Anglia că dacă nu-l lasă să-şi facă războiul în Abisinia, o va părăsi şi se va arunca în braţele lui Hitler.

Anglia nu-l lăsă.

Şi Mussolini îşi făcu războiul.

In ziua de 3 octombrie 1935, trupele italiene, mobilizate în Eritreia, invadară Abisinia!

Ca o gingaşă atenţie, ziarul englez Manchester Guardian publică a doua zi un citat dintr-un articol publicat de Mussolini în ziarul Avanti, la 21 ianuarie 1912, cînd Italia cotropea Tripolitania.

„Ne aflăm — scria Mussolini cu 23 de ani în urmă — în fața unei Italii naționaliste, conservatoare, clericale, hotărîtă să ia sabia drept lege și arma drept școala națiunii. Această pervertire morală noi am prevăzut-o și ea nu ne surprinde. Dar cei care cred că această preponderență a militarismului e semn de tărie, se înșală. Națiunile tari nu se coboară la acest soi de carnaval sec, pe care italienii îl îngăduie azi; națiunile tari au simțul proporției. Italiei naționaliste, militariste, pare că simțul acesta îi lipsește. Așa se face că un mizerabil război de cucerire e celebrat ca un triumf roman."

Guvernul englez, spre a-și apăra interesele lui particulare, ceru Ligii Națiunilor să voteze imediat sancțiunile. Guvernul francez, prin Laval, obiectă că n-ar vrea ca Liga Națiunilor să fie atrasă într-o dezbatere *„din care ar putea ieși cu prestigiul scăzut"*. Laval, amicul lui Mussolini, nu voia sancțiuni — și nici măcar dezbateri în jurul sancțiunilor. Guvernul sovietic — singurul — își ridică glasul, din primul moment, spre a avertiza popoarele că războiul italo-abisinian este primul simptom al marei agresiuni fascisto-imperialiste care se pregătește în Europa împotriva independenței și egalității în drepturi a națiunilor.

In noiembrie, Liga Națiunilor votă, cu 51 de voturi contra 1, sancțiunile economice — fiindcă era vorba numai de sancțiuni economice — împotriva Italiei, care *„a călcat statutul de la Geneva, atacînd o țară străină, cu scopuri de cucerire"*.

Guvernul italian trimise tuturor marilor puteri o notă de protest. Guvernul sovietic răspunse printr-o notă verbală, din care extragem următoarele:

„Reprezentanții sovietici la Geneva au explicat, pentru fiecare caz în parte, și cu o claritate suficientă, motivele votului lor și ale adeziunii Uniunii

Sovietelor la hotărîrile luate. Aceste motive pot fi rezumate astfel: Uniunea Sovietelor nu nutreşte nici un fel de vrăjmăşie faţă de poporul italian, ci este inspirată de dorinţa de a menţine şi a dezvolta cele mai bune legături cu Italia. Ca stat, Uniunea Sovietelor... a participat la discutarea acestui conflict (italo-abisinian — n.a.) şi la hotărîrile luate în privinţa lui, numai în calitatea sa de membră a Societăţii Naţiunilor, care urmăreşte o politică de pace şi care a adoptat statutul acestei instituţii prin care, potrivit art. 10, se asigură tuturor statelor membre ale Societăţii Naţiunilor independenţa politică şi integritatea teritorială, iar prin art. 16 se impune tuturor membrilor anumite îndatoriri, în cazul cînd unul din aceste principii ar fi violat.

Guvernul Uniunii Sovietelor socoteşte nedreaptă situaţia după care Abisinia trebuie să facă excepţie de la aceste reguli şi să nu se bucure de toate drepturile pe care Societatea Naţiunilor le acordă celorlalţi membri ai săi.

Punctul de vedere al guvernului sovietic este că toţi membrii Societăţii Naţiunilor trebuie să se bucure de egalitatea în drepturi în caz de agresiune, independent de consideraţiile de rasă sau de alte împrejurări. După guvernul sovietic, nu există nici o îndoială că din moment ce s-a constatat violarea art. 12 din pact, orice stat, membru al Societăţii Naţiunilor, cu toată suveranitatea sa naţională, n-are dreptul de a se sustrage de la obligaţiunile care decurg din art. 16 al pactului. Independent de caracterul juridic al comitetului de coordonare, trebuie să se recunoască faptul că acest comitet a limitat şi nu a sporit sancţiunile obligatorii pentru toţi membrii Societăţii Naţiunilor, prevăzute prin stricta semnificaţie a art. 16 din pactul Societăţii Naţiunilor.

Potrivit acestei concepţii, reprezentanţii guvernului sovietic au votat la Geneva, iar guvernul sovietic a aderat la măsurile luate în mod colectiv şi aproape cu unanimitate de către toate statele membre ale Societăţii Naţiunilor.

Orice altă linie de conduită ar însemna o dezavuare a principiilor Societăţii Naţiunilor, o dezavuare a organizării colective a securităţii, care ar încuraja în viitor agresiunile şi o dezavuare a posibilităţii de manifestare a solidarităţii internaţionale în opera de menţinere şi consolidare a păcii generale, care este baza politicii guvernului sovietic şi pentru care el a aderat la Societatea Naţiunilor."

In acelaşi spirit, guvernul sovietic şi-a definit, în ianuarie 1936, poziţia sa în conflictul italo-abisinian, ca fiind aceea a unui stat cu totul străin oricărei tendinţe imperialiste. Pornind de la principiul independenţei şi egalităţii în drepturi, guvernul sovietic, care este adversar al politicii de cotropiri coloniale, nu ar putea sprijini nici o acţiune care ar putea să ducă la încălcarea independenţei sau egalităţii în drepturi a vreunui stat.

Cu totul alta a fost poziţia diplomaţiei anglo-franco-americane. Sub pretextul dorinţei de pace, Laval — conducătorul politicii externe a Franţei — şi Hoare — conducătorul politicii externe a Marii Britanii — cerură Abisiniei să cedeze lui Mussolini, de bună voie, o treime din teritoriul naţional, să-i acorde avantaje economice în toată ţara şi să numească în guvern consilieri italieni — ceea ce echivala cu convertirea statului independent Abisinia într-o colonie italiană. Pe de altă parte, guvernul american, nesocotindu-şi, el cel dintîi, aşa-numita „lege a neutralităţii", votată în 1933 — care interzice guvernului şi cetăţenilor americani ajutorarea cu arme şi muniţii a ţărilor care se află în

război — a refuzat orice sprijin Abisiniei, în timp ce pe Mussolini l-a alimentat cu materiale strategice şi în special cu petrol.

* * *

Cum au funcţionat sancţiunile?

Ireproşabil.

In afară de îmbucurătoarea quasi-unanimitate a votului, s-a mai remarcat şi o quasi-unanimitate în seriozitatea aplicării lui. Toate ţările capitaliste erau de acord ca sancţiunile să fie aplicate în chipul cel mai sever.

Cu cît mai sever, cu atît mai bine.

Era şi firesc! Ţările capitaliste membre ale Ligii Naţiunilor, din momentul în care au votat pentru sancţiunile economice, nu mai puteau încheia nici o afacere cu Italia. Afaceri, însă, *trebuiau* să facă.

Dar cum?

Prin intermediul Germaniei, care, de un an, nu mai făcea parte din Liga Naţiunilor.

Aşa că, toate mărfurile şi materialele de care Italia avea nevoie spre a-şi putea duce războiul în Abisinia, îi erau furnizate de către ţările capitaliste care au votat sancţiunile: nu direct, ci, în majoritatea cazurilor, prin mijlocirea Germaniei. Dar pentru că nici una din ţările acestea nu era o duşmană a Abisiniei, nici una din ţările acestea nu uita că Italiei i se aplică sancţiuni; că, din pricina acestor sancţiuni, Italia poate să rămînă în Abisinia cu războiul neisprăvit; şi că de aceea, Italia dacă vrea s-o scoată cu bine la capăt, n-are decît să dea, pentru materialele de care are nevoie, preţurile care i se cer. Liga Naţiunilor a votat sancţiuni, iar sancţiunile trebuie să fie aplicate cu cea mai mare strictețe.

Dar monopoliştii englezi?

Nu erau nici monopoliştii englezi oameni care să trăiască din vînt, ci tot din afaceri. Este adevărat

că, de teamă că vor pierde lacul Tzana şi gurile Nilului albastru, au cerut sancţiuni împotriva Italiei. Dar dacă Mussolini este lăsat să-şi facă de cap iar lacul Tzana şi gurile Nilului trebuie, *deocamdată*, sacrificate, cel puţin să iasă ceva din sacrificiul acesta.

Şi le-a ieşit.

Astfel, se spunea că dacă monopoliştii englezi ar fi vrut, într-adevăr, să ajute Abisinia împotriva Italiei în mod efectiv, ar fi avut la îndemînă două căi la fel de eficace: mai întîi, printr-un ajutor financiar acordat Negusului şi apoi, printr-un embargo asupra tuturor materialelor de război italiene îndrumate prin Canalul de Suez spre Abisinia.

Dar conducătorii de atunci ai Angliei se pare că mai vedeau în Mussolini un „prieten sincer şi credincios" — pentru că n-au făcut nici una, nici alta. In schimb, au făcut altceva: au lăsat să treacă spre Abisinia, prin Canalul de Suez, oricîte transporturi de trupe şi arme voia Mussolini, dar au mărit taxa de navlu pe toate vasele italiene. Dacă vrea Mussolini război cel puţin să plătească!

S-au găsit unii să afirme că Mussolini s-ar fi speriat serios de eventualitatea unui embargo asupra petrolului. Dar înşişi negustorii englezi s-au grăbit să-l asigure că nu-i decît un zvon lipsit de temei. Liniştit, Mussolini putu să-şi ducă războiul, cît şi cum a vrut el, împotriva unui popor lipsit de apărare, care s-a lăsat fugărit din loc în loc de tancurile şi avioanele fasciste.

*
* *

Războiul din Abisinia n-a fost un război, ci un măcel — lipsit de orice milă şi glorie — care a umplut de dezgust omenirea întreagă şi, în primul rînd, însuşi poporul italian care s-a arătat, de la început, duşman al acestei aventuri africane.

Astfel, în ziua de 10 mai 1935, carabinierii lui Mussolini trebuiră să ridice cu forța pe rezerviștii din Venezia Iuliana, rechemați sub drapel. In zilele de 5, 9 și 17 iulie și 3 august 1935 izbucniră, în diferite garnizoane, conflicte grave între soldați și ofițeri. Trupele refuzau să părăsească Italia. Un ofițer fu aruncat într-o prăpastie. Cîțiva soldați fură împușcați. Alții se sinuciseră. Multe soții de mobilizați barară liniile de cale ferată pentru a opri circulația trenurilor militare. Un grup de 200 de intelectuali, care se ridicase împotriva expediției în Abisinia, fu adus în fața tribunalului special și trimis în lagăr, pentru a fi pus sub „supraveghere specială".

Războiul, care, după cîte făgăduia Mussolini, trebuia să ducă la renașterea imperiului roman și la renașterea stomacului italian, n-a dus decît la un mare plus de mizerie. Din prima zi a războiului, prețurile la alimente începură să crească — și crescură fără încetare — o dată cu mormanele de cadavre abisiniene și italiene îngrămădite pe acea *parcelă de pămînt de sub soarele african* de care poporul italian avea tot atîta nevoie cîtă nevoie avea de întreg regimul lui Mussolini.

Dar mascarada, oricît de sinistră, oricît de sîngeroasă era, rămînea tot mascaradă. Războiul din Abisinia, cu tot caracterul lui de pogrom, și-a găsit cîntăreții. Printre ei se număra și poetul d'Annunzio. In urma unui masacru făptuit de către armata fascistă la Tembian — și numit în comunicatele lui Mussolini „victorie" — d'Annunzio, bătrînul idol al cîtorva generații de elevi de liceu, cărora le-a sucit mințile cu versul lui gol, dar excepțional de sonor, găsi destulă energie poetică spre a expedia lui Mussolini mesajul acesta scabros, publicat în Popolo d'Italia :

„Fie ca orice cartuş să însemne astăzi un om ucis. Fii lăudat, tu, care izbuteşti să insufli poporului nostru, prea multă vreme nemişcat, voinţa de a săvîrşi o asemenea misiune. Mulţumită ţie, toată naţiunea respiră astăzi din adîncul pieptului. Totul trăieşte, totul este reînviorat... De ce imaginea lui Selasie (Negusul) îmi stîrneşte atîta rîsul? Barba lui pare să-l încadreze ca o vulgară imagine religioasă dintr-o cafenea de provincie. Este adevărat: am cinstit şi am sărbătorit totdeauna virtutea sîngelui. Dar de care obîrşie poate fi sîngele acestei fantoşe păroase, cocoţate în vîrful unui fel de clopot drapat? Nu există figură retorică mai goală ca această manta comică... Dar Etiopia este romană de veacuri şi veacuri, ca şi Galia lui Juliu Cezar, ca şi Dacia lui Traian, ca şi Africa lui Scipione. Lăudat fii, tu, care redai Roma, Italiei predestinate!"

In aprilie 1936, Abisinia era complet ocupată de trupele fasciste, dar nu înainte ca ginerele Ciano să fi înveselit Italia cu măreţele lui fapte de arme din Abisinia. Căci a fost şi el luptător. Stînd ziua foarte prudent pitit la Asmara, la cîteva sute de kilometri de aşa-zisul front unde-şi apăra, cu grijă desăvîrşit patriotică, freza dată cu briantină, de apriga arşiţă abisiniană, se urca noaptea într-un avion de război, bombarda ce-i făcea lui plăcere să bombardeze şi apoi comunica urgent ziarelor şi posturilor de radio că este un erou şi că va mai fi!

Ducele, mai mulţumit şi mai liniştit ca oricînd dinspre partea ginerelui său, ieşi, în ziua de 9 mai 1936, în balcon şi, repezindu-şi vestita lui bărbie

spre marea de capete de agenţi de poliţie din Piazza Venezia, răcni, ca în zilele cînd era foarte bine dispus:

Legionari,
ridicaţi stindardele, ridicaţi săbiile, ridicaţi mîinile pentru a saluta, după cincisprezece veacuri, reapariţia imperiului pe colinele sfinte ale Romei. Veţi fi vrednici de acest lucru?

Legionarii lui din poliţie, care se simţeau foarte vrednici în sarcina lor, răcniră, după cum suna ordinul:
„Da!"
Mai e vorbă!
Mussolini procedă apoi la lectura a ceea ce se cheamă expunerea de motive a decretului. Reproducem documentul întocmai, pentru că, prin excesul lui de ridicol care atinge sublimul, constituie o pagină de antologie a îngîmfării fasciste:

„Ofiţeri, subofiţeri şi soldaţi ai tuturor forţelor armate ale statului, din Africa şi din Italia, cămăşi negre ale revoluţiei italiene şi italieni din patrie şi din toată lumea — ascultaţi!
Hotărîrile pe care le veţi cunoaşte peste cîteva clipe, şi care au fost aclamate de Marele Consiliu Fascist, împlinesc un mare eveniment care pecetluieşte destinul Abisiniei, astăzi 9 mai, anul al 14-lea al erei fasciste. Toate nodurile au fost tăiate cu sabia noastră strălucitoare. Victoria africană rămîne în istoria patriei noastre, deplină şi pură, astfel cum au visat-o şi au voit-o legionarii căzuţi şi cei care supravieţuiesc.
Italia are, în cele din urmă, imperiul ei, imperiul fascist, pentru că poartă semnele indestructibile ale voinţei şi puterii lictorului roman, pentru că

acesta este ţelul spre care au tins, timp de paisprezece ani, energiile puternice şi disciplinate ale tinerelor generaţii italiene. Imperiu al păcii, pentru că Italia vrea pacea pentru ea şi pentru toţi şi pentru că ea se hotărăşte la război numai atunci cînd este împinsă de necesităţile imperioase şi care nu pot fi înfrînte, ale vieţii. Imperiu al civilizaţiei şi al omeniei pentru tot poporul Etiopiei, aşa cum este în tradiţiile Romei, care, după ce cucerea popoarele, le asocia destinului ei. Iată legea italiană cu care se încheie o perioadă a istoriei noastre şi care deschide alta, ca o poartă largă dată în lături asupra posibilităţilor viitorului."

Mussolini citi apoi decretul prin care „teritoriile şi populaţia cuprinsă în imperiul Etiopiei sînt puse sub suveranitatea deplină şi întreagă a regatului Italiei" şi prin care Victor Emanuel al III-lea, regele Italiei, este proclamat împărat al Abisiniei.

Datorită, aşadar, eroismului militar şi geniului politic al lui Mussolini, Victor Emanuel al III-lea se trezi, prin simplu decret, descendent al reginei Saba şi al regelui Solomon — părinţi, cum spune legenda etiopiană, ai lui Menelic I, întemeietorul imperiului abisinian.

*

* *

Capitolul acesta din istoria renaşterii imperiului roman avu un epilog demn de întreg caracterul eroic al tîlhăriei fasciste din Abisinia. În februarie 1937, ex-negusul Haile Selasie era invitat la încoronarea regelui George al V-lea al Angliei. În rîndurile aristocraţiei fasciste de la Roma, senzaţia fu enormă. Mussolini considera invitaţia fostului negus la festivităţile regale engleze ca un act ne-

prietenesc din partea Angliei față de Italia. Ducele ar putea admite, în cazul cel mai bun, ca Haile Selasie să fie invitat cu titlu particular și nu ca suveran al Abisiniei. Corespondentul agenției de presă Havas arăta că Mussolini este convins că dacă publicul italian ar afla că ex-negusul a fost invitat ca șef de stat ar fi teribil de furios.

Rezultatul ?

Guvernul englez anulă invitația lui Selasie. Onoarea noului imperiu roman era salvată.

IX

In timp ce barzii fascişti, după exemplul lui d'Annunzio, se întreceau în a aşterne pe hîrtie răcnete, care de care mai asurzitoare, întru slava lui Mussolini, celălalt civilizator al omenirii. Hitler, continua să speculeze, în folosul proiectelor revanşarde, simpatia ce i-o arătau cercurile interesate engleze, care voiau să-l cîştige de partea lor împotriva Italiei. Astfel, în ziua de 7 martie 1936, la un an după ce Hitler anunţase refacerea armatei germane şi reintroducerea serviciului militar obligatoriu, armata nazistă ocupă zona renană, care, prin Tratatul de la Versailles şi prin acordul de la Locarno, trebuia să fie demilitarizată.

Care a fost pretextul acestei noi lovituri?

Bolşevicii.

La 2 mai 1935, Franţa semnase un pact de amiciţie şi asistenţă mutuală cu Uniunea Sovietică.

Pe cei care voiau să apere pacea cu adevărat, noul pact încheiat de Uniunea Sovietică nu putea decît să-i bucure, la fel cum ar fi trebuit să-i bucure toate bunele rezultate ale eforturilor consecvente şi stăruitoare depuse de către guvernul sovietic — în cei şaptesprezece ani de la terminarea războiului — pentru dezarmare, securitate colectivă şi definirea agresorului. Şi rezultatele acestea erau impresionante. Dacă pînă în 1925, cînd a avut loc conferinţa de la Locarno, guvernul sovietic a încheiat acorduri prin care se stabileau relaţii diplomatice între U.R.S.S. şi Germania, China, Anglia, Franţa şi Japonia, după conferinţa de la Locarno, acordurile

încheiate de guvernul sovietic cu diferite state priveau direct pacea şi siguranţa lumii. Pentru a preveni războaiele nedrepte, guvernul sovietic a încheiat: la 17 decembrie 1925, un tratat de prietenie şi neutralitate cu Turcia; la 24 aprilie 1926, un pact de neutralitate şi neagresiune cu Germania; la 31 august 1926, un tratat de neutralitate şi neagresiune cu Afganistan; la 28 septembrie 1926, un tratat de prietenie şi neutralitate cu Lituania; la 1 octombrie 1927, un tratat de prietenie şi neutralitate cu Persia; la 6 septembrie 1928 a aderat la pactul Briand Kellog, iar în cursul anilor 1932—33, a semnat pacte de neagresiune cu Franţa, Polonia, Finlanda şi Italia. În afară de aceasta, între anii 1933—1935, Uniunea Sovietică a restabilit relaţii diplomatice cu Statele Unite, cu Cehoslovacia, Romînia, Belgia, Ungaria, Albania, Bulgaria, Luxemburg, Spania şi, în anul 1935, a semnat pactul de ajutor mutual cu Franţa.

Presa lui Hitler, care nu putea ascunde importanţa deosebită a acestui acord sovieto-francez pentru pacea Europei, sări ca friptă. Prin acordul franco-sovietic — ţipa ea — *„se introduce în inima Europei un imperiu asiatic de 160.000.000 de locuitori, al căror ideal politic este revoluţia mondială"*. O alianţă cu Uniunea Sovietică este un act neprietenesc faţă de Germania. O alianţă cu Uniunea Sovietică înseamnă război cu Germania. Vrea Franţa război cu Germania?

Impresionaţi sau nu de aceste ameninţări, fapt e că, după semnarea pactului franco-sovietic, anumiţi conducători francezi, care colaboraseră la încheierea pactului, începură să i se arate potrivnici. În special generalii din marele stat-major francez păreau să fi uitat cu totul că ei au fost printre primii care au stăruit pentru grăbirea acordului şi acum îl săpau.

Generalul Weygand, unul din cei mai activi sprijinitori ai pactului, se şi apucă să publice, în diferite ziare, declaraţii precum că el *„nu are paternitatea acestui tratat"*, întrucît pe atunci nici nu fusese consultat.

Această adversitate faţă de pact îşi avea explicaţia în două fapte: unul de ordin extern, altul de ordin intern.

Cel de ordin extern:

După cele petrecute în Germania în vara lui 1934 — erupţia din S.A., moartea lui Hindenburg, alegerea lui Hitler ca preşedinte al Reichului, restabilirea autorităţii în stat a junkerilor şi întărirea puterii marii burghezii — fabricanţii francezi, care vedeau în toate aceste întîmplări nişte serioase semne de stabilitate a regimului nazist, începură a se arăta tot mai dispuşi să facă afaceri cu guvernul german. In schimb, guvernul german se arăta mult mai puţin dispus să facă afaceri cu un stat care a încheiat un pact de asistenţă militară cu Uniunea Sovietelor.

Cel de ordin intern:

Aceleaşi fapte care făceau pe capitaliştii francezi să creadă că Germania începe a fi „un client serios", erau pentru grupările franceze de stînga tot atîtea dovezi că Germania începe a deveni un duşman serios.

In consecinţă, partidele cu orientare de stînga, sub presiunea maselor largi populare, au fost forţate să participe la lupta iniţiată şi condusă de Partidul Comunist Francez, singura forţă consecvent revoluţionară, atît pe frontul interior — pentru a susţine revendicările politice şi economice ale milioanelor de oameni ai muncii si pentru a combate acţiunea diverselor grupuri fasciste franceze, cît şi pe frontul din afară — împotriva unei politici externe pro-naziste care ar compromite, inevitabil, securitatea Franţei.

Era, deci, firesc ca păturile reacţionare franceze — care voiau să facă afaceri cu Germania şi care, în acelaşi timp, nu puteau îngădui o coalizare a forţelor democratice din interior — să vadă în pactul cu Uniunea Sovietelor un act politic cel puţin inoportun.

Cu toate acestea, primejdia pe care o reprezenta o Germanie şi nazistă, şi remilitarizată era atît de evidentă, încît, la 27 februarie 1936, cînd pactul franco-sovietic a fost adus în faţa Camerei franceze, elementele de dreapta nu izbutiră să-i împiedice ratificarea.

Votul Camerei Franceze fu prilejul de care Hitler avea nevoie spre a proceda la primul său act militar: ocuparea Renaniei. In ziua de 7 martie 1936, la numai cîteva zile de la ratificarea pactului franco-sovietic, Hitler convocă de urgenţă Reichstagul şi declară că *„Tratatul de la Locarno a încetat, în chip practic, de a mai exista. De la data aceasta, guvernul german şi-a restabilit dreptul şi întreaga suveranitate în zona renană demilitarizată"*.

Dar, spunînd aceasta, Hitler nu se referea la o hotărîre care urmează abia a fi aplicată, ci la o stare de fapt: în momentul în care făcea declaraţia că Tratatul de la Locarno a încetat să existe, trupele din Wehrmacht — cum se numea acum fostul Reichswehr — se şi aflau în drum spre Renania. La prînz, regimentul 39 de infanterie debarcă în Colonia. In după-amiaza aceleiaşi zile, 30.000 de soldaţi, care formau efectivul a 19 batalioane de infanterie şi a 13 baterii de artilerie, intrară în Renania şi Palatinat şi ocupară teritoriul renan pînă la graniţa franceză.

Totuşi, operaţia era efectuată cu timiditate. Hitler mai şovăia. Se temea ca Franţa să nu se opună, ceea ce ar fi fost destul de neplăcut pentru Wehrmachtul lui, care era încă foarte departe de a pu-

tea face față unui război cu armata franceză. De aceea, își însoți armata cu o declarație pașnică. În 9 martie, adică a treia zi după începerea acțiunii de remilitarizare a Renaniei, care avea să dureze o săptămînă, Hitler spunea Franței:

„Nu avem pretenții teritoriale în Europa. Știm că toate situațiile încordate rezultă din delimitări teritoriale false sau dintr-o disproporție numerică dintre populație și teritoriul pe care îl ocupă. Ele nu pot fi rezolvate, în Europa, prin războaie."

În realitate, însă, remilitarizarea Renaniei era încă un pas spre război. Guvernul sovietic — într-o declarație reprodusă de presa franceză — explica opiniei publice mondiale că remilitarizarea Renaniei agravează, desigur, poziția statelor de la răsăritul Germaniei, dar, în primul rînd, constituie o amenințare pentru Franța și Belgia.

* * *

Prin ocuparea Renaniei, bilanțul refacerii militare a Germaniei devenea impresionant.

Cu un an în urmă, în martie 1935, Germania, care prin tratatul de pace nu avea drept la o flotă aeriană militară, anunța oficial că și-a și organizat o asemenea flotă. După cîteva zile, tot în martie 1935, Hitler anunța că a hotărît reorganizarea armatei și reintroducerea serviciului militar obligatoriu. Iar după 3 luni, Hitler semna acordul naval cu Anglia, care-i îngăduia să-și refacă flota de război.

Dar Germania se putea lăuda nu numai cu acest bilanț militar, ci și cu unul financiar. Inițial, reparațiile de război pe care trebuia să le plătească pe baza Tratatului de la Versailles se ridicau la 6.600 de milioane lire sterline. Cifra aceasta a fost redusă, mai întîi, prin planul american Dawes, după aceea prin celălalt plan american, Young, pentru ca, în

1932, conferința de la Lausanne să anuleze cu totul clauza despăgubirilor.

Cît despre revendicările germane cu privire la colonii, Anglia a și început să vorbească de „o redistribuire a surselor de materii prime".

Pînă aici, așadar, toate-i merseră lui Hitler din plin, pentru ca acum să treacă și la remilitarizarea Renaniei. Prin remilitarizarea Renaniei, tot ce a mai rămas din cele 440 de articole ale Tratatului de la Versailles era desființat. Ba a mai rămas ceva: problema apelor germane internaționalizate. Dar Hitler o lichidă și pe aceasta. La 9 martie 1936, în a treia zi de la începerea expediției în Renania, guvernul Reichului informa guvernele semnatare ale Tratatului de la Versailles că de aci înainte va exercita asupra fluviilor și rîurilor germane: Dunărea, Elba, Rinul și Oderul — internaționalizate prin punctul 12 al Tratatului de la Versailles — o suveranitate integrală. În consecință, guvernul german invita comisiile internaționale de navigație să-și înceteze acțiunea pe teritoriul german.

*

* * *

Cum au reacționat cele trei guverne, ale Franței, Angliei și Italiei, cosemnatare ale acelui pact de la Locarno care califica, în termeni preciși, remilitarizarea Germaniei ca un act neprovocat de agresiune, deoarece este împotriva prevederilor Tratatului de la Versailles?

Guvernul francez, care prin măsura luată de Hitler, putea să vadă Franța direct amenințată și care, prin clauzele pactului de la Locarno, avea dreptul să recurgă la forța armată și să pretindă ajutorul militar al celorlalte părți contractante spre a restabili ordinea în Renania — reacționă printr-un discurs.

. Cel care vorbea era Sarraut, primul ministru al Franței. Foarte sever în formă și foarte împăciuitor în fond, premierul francez, după ce stabili că Germania, prin ocuparea zonei renane, a călcat Tratatul de la Versailles și pactul de la Locarno, arătă că „gestul acesta de forță s-a produs în momentul în care puterile semnatare ale Tratatului de la Locarno ofereau Germaniei putința de a încheia noi aranjamente internaționale, pe baza egalității de drepturi, trecîndu-se cu vederea prima violare a Tratatului de la Versailles, săvîrșită anul trecut, prin reînarmarea Reichului".

Fără să explice poporului francez DE CE puterile semnatare ale Tratatului de la Versailles au trecut cu vederea prima violare a Tratatului de la Versailles, Sarraut sublinie că „atitudinea Franței s-a menținut aceeași: binevoitoare față de Germania, așa cum a dat dovadă prin toată activitatea ei diplomatică de după război. Chiar față de guvernul național-socialist, Franța a continuat să facă gesturi de cordialitate".

Fără să explice poporului francez DE CE Franța a continuat să facă „gesturi de cordialitate" „chiar față de guvernul național-socialist", primul ministru al Franței observă că guvernul național-socialist, în schimb, *„a rupt toate tratatele, suprimînd bazele păcii europene"*.

In consecință: *„reacțiunea Franței* — a spus Sarraut — *va fi categorică"*.

Perfect! Oricine se putea, așadar, aștepta ca Franța să se prevaleze de principiul prevăzut în pactul de la Locarno, care prevede că semnatarii *„se vor împotrivi, prin toate mijloacele, la denunțarea unilaterală a obligațiunilor înscrise în tratate, denunțare care aduce daune păcii"*, cît și de prevederile concrete ale punctului 3 din pact, în care se spune:

„In caz de violare flagrantă a art. 2 din prezentul tratat, sau de contravenţiune flagrantă la art. 42 sau 43 din Tratatul de la Versailles, de una din înaltele părţi contractante, fiecare din celelalte puteri contractante se obligă, chiar de pe acum, să dea, imediat, asistenţa sa puterii împotriva căreia o asemenea violare sau contravenţiune ar fi fost îndreptată din clipa cînd zisa putere îşi va fi putut da seama că această violare constituie un act neprovocat de agresiune şi că, fie din pricină că s-a încălcat frontiera, fie că s-au început ostilităţile, fie că s-au concentrat forţe armate în zona demilitarizată, e necesară o acţiune grabnică.“

Oricine, deci, se putea aştepta ca Franţa — hotărîtă să reacţioneze în mod „categoric“ — să se sprijine pe acest principiu şi pe acest articol din pact spre a cere, grabnic, ajutorul militar al Angliei şi Italiei, împotriva lui Hitler.

Guvernul francez, însă, prin cuvîntul „categoric“ nu înţelegea acest lucru, ci cu totul altceva :

„Reacţiunea Franţei — a spus Sarraut — va fi categorică : pacea europeană este o chestiune mai presus de egoismul unui stat. Ea aparţine tuturor ţărilor, deci Ligii Naţiunilor. Vom pune puterea noastră la dispoziţiunea Ligii şi vom urma deciziunile ei, pentru că în joc este linişitea continentului şi existenţa naţiunilor“.

Şi, fără să explice poporului francez DE CE pune o urgenţă curioasă în a se refugia în labirintul juridic, fără sfîrşit, al Ligii Naţiunilor — cînd şi tratatul de pace şi pactul de la Locarno, consfinţit de Liga Naţiunilor, prevede, în asemenea cazuri, o reacţiune militară urgentă — Sarraut îşi încheie discursul spunînd :

„Guvernul francez şi naţiunea franceză vor pacea, dar refuză s-o discute în faţa forţei. Domnul

Hitler să retragă batalioanele din Renania şi pe urmă poate negocia la Ligă. Altă soluţie nu este şi nici nu ar putea fi acceptată".

„Reacţiunea categorică" a guvernului francez era acum precizată: cu un an în urmă, Hitler a călcat tratatul de pace — prin anularea clauzelor militare — dar Franţa l-a iertat. Acum, Hitler calcă din nou tratatul de pace şi Franţa îl iartă încă o dată. Dar cu o condiţie: să reintre în Ligă. Hitler este astăzi mai necesar ca oricînd în Liga Naţiunilor. Cu atît mai necesar, cu cît în Liga Naţiunilor se află şi Uniunea Sovietelor. Să revină, deci, Hitler în Ligă şi-l asigurăm că Franţa va înghiţi şi acest al doilea hap.

Atitudinea Angliei a fost la fel de „categorică", ba, s-ar putea spune, şi mai „categorică" decît cea a Franţei. La 8 martie, a doua zi după ce primele trupe germane pătrunseseră în Renania, guvernul englez înfieră, prin port-cuvîntul său, în Camera Comunelor, ocuparea zonei demilitarizate a Rinului ca o acţiune „care a dat o lovitură puternică principiului şi caracterului sacru al tratatelor care susţin întreaga structură a raporturilor internaţionale".

Guvernul britanic rămîne credincios angajamentelor luate prin Tratatul de la Locarno şi Anglia „se socoteşte obligată să vină în ajutorul Franţei sau al Belgiei cu întreaga ei forţă armată, imediat ce s-ar produce un atac ce ar constitui o încălcare a art. 2 al pactului de la Locarno, care prevede, în termeni clari şi categorici, o acţiune în aplicarea art. 16 (cu privire la sancţiuni din partea Ligii Naţiunilor — n.a.), precum şi de o acţiune potrivit cu o decizie luată de adunarea Ligii Naţiunilor sau prin aplicarea art. 15, aliniatul 7 din pactul Ligii Naţiunilor".

Dar guvernul englez — care se socoteşte obligat etc., etc., — e de părere că „deocamdată nu există nici un motiv să se creadă că acţiunea germană de acum ar prezenta o primejdie de război".

Dimpotrivă! Anglia vrea pace! De aceea ar fi bine să se afle care ar fi noile propuneri ale lui Hitler.

Punctul de vedere englez era clar: prin ocuparea zonei demilitarizate renane, Germania a încălcat art. 2 al pactului de la Locarno, care prevede aplicarea art. 16, care prevede aplicarea art. 15, al. 7, care prevede aplicarea etc., etc.

Dar, cu toate că Germania a încălcat acest art. 2, care prevede etc., etc., Anglia nu crede că este caz de război. Iar dacă nu este caz de război, nu este nici cazul ca Anglia să-şi împlinească obligaţia de a veni în ajutorul Franţei, împotriva Germaniei.

Totuşi, fiindcă legile înaltei diplomaţii burgheze nu permit să se spună lucrurilor pe adevăratul lor nume, ci mai pe ocol şi să nu se suprime o problemă dintr-o dată, ci în torturi cît mai savante, cazul Renaniei nu fu scos de către cercurile interesate franceze şi engleze de pe ordinea de zi, cu brutalitate, ci încet-încetişor, pentru ca opinia publică franceză, alarmată, să nu scoată gemete prea tari de durere.

După cîteva zile de la ocuparea Renaniei, Flandin, delegatul francez la Liga Naţiunilor — şi unul din cei mai necondiţionaţi admiratori ai lui Hitler — anunţa că semnatarii pactului de la Locarno, dată fiind gravitatea cazului şi necesitatea de a se examina situaţia cît mai atent, nu s-au mai întîlnit la Geneva, în oraşul Ligii Naţiunilor, ci la Londra, unde au recunoscut că reocuparea zonei demilitarizate renane constituie o violare flagrantă a articolelor 42 şi 43 ale Tratatului de la Versailles şi ale Tratatului de la Locarno. In consecinţă, comitetul restrîns de la Londra votă unanim să se

ţină o nouă şedinţă, în cadrul unui banchet, unde să se ia hotărîri. Foarte expeditiv, comitetul stabili ora şi menu-ul banchetului. In aceeaşi seară, banchetul avu loc într-o însufleţire demnă de bucătăria franceză a ministrului de externe englez. Se ciocniră idei şi pahare — pentru ca, după cîteva ore de dezbateri, să se desprindă o propunere asupra căreia toţi convivii să cadă de acord:

Dacă Hitler vrea să dea dovadă că doreşte, într-adevăr, pace — aşa precum o afirmă — atunci să-şi retragă trupele din zona demilitarizată renană. Dar fiindcă şi semnatarii pactului de la Locarno vor pace, ei nu cer lui Hitler să-şi retragă toate trupele, ci numai o parte din ele. Cealaltă parte poate să rămînă în Renania, dar cu o condiţie: ca Hitler să se angajeze ca, pe tot timpul negocierilor ce se vor duce în vederea unei înţelegeri definitive, să nu mai trimită alte trupe în Renania. Dacă Hitler face acest gest „spontan" — cuvîntul „spontan" figurează în textul propunerii — deci, dacă Hitler face acest gest spontan, semnatarii pactului de la Locarno *„ar considera aceasta ca o contribuţie serioasă la ameliorarea situaţiei internaţionale"*.

Lui Hitler, aşadar, nu i se cerea să evacueze Renania, ci să micşoreze cifra trupelor de ocupaţie, spre a se da o satisfacţie opiniei publice. Intre timp, se vor începe negocieri. In ce scop negocieri? Se ştia care e scopul: acela formulat şi de Sarraut, primul ministru al Franţei. Să revină Hitler în Liga Naţiunilor — unde este nevoie de el — şi poate face cu Renania ce vrea.

Dar Hitler era Hitler. Bădăran, lacom şi foarte grăbit, procedă cu brutalitatea şi nerăbdarea cu care procedă în toate celelalte acţiuni de mai tîrziu, care-i precipitară dezastrul: refuză să facă „gestul" acela „spontan" la care-l invitau, cu atîta sentimentală insistenţă, comesenii banchetului lo-

carnian de la Londra. Cîteva zile mai tîrziu, la 17 martie, Goering, primul ministru al Prusiei și kronprințul lui Hitler, declara în numele Führerului, la o mare întrunire din Colonia renană: *„Trupele noastre sînt în Renania și vor rămîne în Renania. Sînt lucruri care se pot face, și altele cu neputință să se facă“*.

In aceeași zi, Goering declara în fața alegătorilor, la Dortmund: „Ni se cere să facem un gest și să retragem 5 batalioane din zona renană. Hitler propune însă să semneze un tratat cu țările din răsărit, cu Cehoslovacia și Austria. Acesta nu este un gest?“

Ce urmărea Hitler printr-un tratat cu Cehoslovacia și cu Austria? Cei care n-o știau de pe atunci, au putut s-o afle după doi ani: anexarea lor la Reichul nazist. Acesta era, pe drept cuvînt, „un gest“. Evident, nu „gestul“ pe care-l pretindeau puterile locarniene. Totuși, „un gest“. Așa că Hitler refuză să retragă măcar o cizmă a unui singur soldat german din zona renană. El zicea că rămîne cu Renania nu pentru a face război, ci pentru că vrea pace.

Numai pace.

Pînă atunci, Hitler nu vorbise niciodată de pace atîta ca în zilele acelea din martie 1935.

Pace și pace!

In ziua de 27 martie, după ce toată Renania fusese deja ocupată de Wehrmacht, Hitler veni la Essen să vorbească despre pace muncitorilor de la uzinele de război ale lui Krupp. Cînd apăru în uzină, toate clopotele din Essen începură să sune și toate mașinile se opriră. Goebbels, ministrul propagandei, luă cuvîntul și spuse: „Prin remilitarizarea Renaniei, Germania își afirmă voința de a-și apăra onoarea și libertatea, dar și pacea lumii... Cînd, la 16 martie, Führerul a restabilit suveranitatea Ger-

maniei în materie de înarmări, s-a deschis o nouă eră şi pentru marea uzină de arme Krupp..."

Această idee a erei noi, care se deschide pentru uzinele de arme Krupp, fu reluată, imediat după Goebbels, de însuşi Führerul: „Am ţinut — declară el — să vorbesc azi din această fabrică de arme de război, care este şi o fabrică de arme de pace."

Apoi, arătă că în ceea ce priveşte apărarea intereselor externe germane, va urma „aceleaşi metode de care s-a folosit şi în problemele interne", pentru „a realiza pacea socială şi comunitatea poporului."

„Voi fi — a spus el în continuare — în această situaţie, tot atît de îndărătnic înafară, apărînd drepturile Germaniei, precum am fost şi în activitatea internă. Fiecare naţiune europeană trebuie să fie stăpînă la ea acasă. Germania n-are interes să se amestece în treburile altor ţări. Să nu mi se vorbească de o sfinţenie a tratatelor. Cînd, oare, au fost călcate mai multe tratate ca în aceşti 17 ani din urmă? Impotriva literei şi paragrafelor, eu invoc legea eternă: să nu ucizi pe aproapele tău, nici să nu-l asupreşti, nici să nu-l jefuieşti...

Cînd mi se vorbeşte despre acte şi gesturi simbolice, eu răspund că popoarele nu mai vor gesturi. Popoarele vor ca cei care le conduc să caute pacea aşa cum le este datoria... Eu voi apăra interesele poporului german, oricînd gata de pace."

Cîtă dragoste de pace putea să intre în inima unui singur om! Dar cum să te miri, cînd ştii că omul acesta se conducea după legea eternă: „Să nu ucizi pe aproapele tău, nici să nu-l asupreşti, nici să nu-l jefuieşti!..."

Pentru a asigura „pacea socială" internă, acest paxoman s-a folosit — şi continua să se folosească — de metode a căror lungă listă şi al căror ca-

racter mărturisea că erau inspirate numai din legea eternă care-i dicta „să nu ucidă pe aproapele lui, nici să nu-l asuprească, nici să nu-l jefuiască“!

Pentru a asigura pacea eternă, rosteşte acum discursuri despre pace într-o uzină de război şi făgăduieşte că pentru apărarea intereselor germane se va folosi dincolo de granițe de aceleaşi metode inspirate din aceeaşi „lege eternă“ care a inspirat metodele folosite de el pentru organizarea păcii interne.

Să nu ucizi, să nu asupreşti, să nu jefuieşti!

Pentru izbînda acestor principii umane, însufleţit de imperativele naţional-socialiste, Führerul punea pe adversarii regimului să curețe trotoarele cu periuţa de dinţi, ori îi ucidea şi le trimitea cenuşa acasă, într-un borcan, cu o notă prin care pretindea familiei să i se restituie cheltuielile de poştă.

Pentru izbînda aceloraşi principii umane Führerul acesta a reinstituit serviciul militar obligatoriu, a trecut la refacerea armatei germane, s-a retras din Liga Naţiunilor şi a ocupat, cu armata, zona renană. Toate acestea pentru că vrea pace!

Vrea pace şi vrea să fie lăsat în pace!

Şi din marea lui dragoste de pace, a ţîşnit, în ziua aceea, vestita lui ofertă de pace: *„Ofer pace pe 25 ani. Acest gest depăşeşte generaţia mea. Nu se găseşte, totdeauna, în Germania, un om care să aibă în spatele lui 60 de milioane de oameni. Oferta mea este făcută o dată pentru totdeauna şi nu o voi repeta.“* Hitler avea ce oferi: pacea. Şi se simţea tare pe marfa lui. Ştia că se cere! De aceea, cînd auzi că puterile locarniene, în loc să aplice prevederile tratatului şi să-l scoată cu forţa armată din Renania, aşteaptă de la el contrapropuneri, Hitler îl trimise pe Ribbentropul său cu o contrapropunere, care se potrivea de minune cu înclinaţiile tuturor cercurilor interesate apusene de a lua lucrurile în glumă:

Dacă Marea Britanie se consideră obligată, prin Tratatul de la Locarno, să apere frontierele franceze împotriva unei agresiuni germane, ea trebuie să se considere la fel de obligată să apere frontierele germane împotriva unei agresiuni franceze.

Hitler ştia să se alinte şi ştia la cine să se alinte. O parte din presa engleză apăra actul de agresiune hitlerist din Renania, cu aceeaşi căldură cu care înfiera actul de agresiune fascist din Abisinia.

In definitiv, ziceau ziarele pronaziste engleze, nu există nici o asemănare între ceea ce a făcut Mussolini în Abisinia şi ceea ce face Hitler în Renania. Mussolini a făcut război, pe cînd Hitler *„n-a călcat decît un tratat"*.

Presa aceasta scăpa, cu intenţie, din vedere un lucru: că nici Mussolini n-ar fi făcut război Abisiniei, dacă Negusul ar fi fost sfătuit să-şi lase ţara ocupată de armata fascistă, fără să zică nici cîrc. Dar monopolurile engleze de textile, interesate să-şi apere independenţa lacului Tzana şi a izvoarelor Nilului albastru din Abisinia, l-au pus pe Negus să se împotrivească Italiei. De aceea, operaţia lui Mussolini din Abisinia se chema „război". Pe cînd cu Renania lucrurile nu se mai petreceau aşa. Aici, toate monopolurile, textiliste sau nu, franceze ori engleze, toate, însă, legate prin nenumărate interese economice şi politice de Germania nazistă, n-au pus armata franceză să se împotrivească Wehrmachtului. De aceea, operaţia lui Hitler în Renania nu se mai chema „război", ci doar o nevinovată „călcare a unui tratat".

Putea, deci, Goebbels, ministrul propagandei lui Hitler, să declare, triumfător, la o întrunire electorală din Potsdam:

„Avem destul curaj să îndrăznim mari acţiuni. Istoria ne învaţă că numai cei îndrăzneţi cîştigă. Niciodată parlamentul n-ar fi avut acest curaj în

luarea unor hotărîri istorice. De aceea, noi am dat la o parte pe şefii diferitelor partide, care ne împiedicau să luăm mari hotărîri."

*

* *

Dar atitudinea cea mai picantă faţă de agresiunea nazistă din Renania a avut-o Mussolini, cel de al treilea partener rămas credincios pactului de la Locarno. Solicitat — pentru că aşa cereau regulile jocului — să-şi spună şi el cuvîntul în chestia remilitarizării Renaniei, Mussolini a răspuns că poate subscrie la propunerile Angliei şi Franţei — oricare ar fi ele — numai dacă se suspendă imediat sancţiunile care i se aplică din pricina Abisiniei.

Mussolini, însă, nu se mulţumea cu atît. Abolirea sancţiunilor nu putea da Italiei decît o satisfacţie materială. Or, Italia, în schimbul colaborării ei la soluţionarea problemelor europene, voia şi o satisfacţie morală. În consecinţă, Mussolini cerea să se revizuiască procesul intentat contra lui de către Liga Naţiunilor şi să se retragă acuzaţia adusă Italiei că ar fi stat agresor. Numai în aceste condiţiuni, Italia ar putea intra în rîndurile „naţiunilor satisfăcute".

Prin urmare, aşa cum Hitler — prin oficializarea nestingherită a reînarmării Germaniei — îşi luase de la puterile locarniene, în martie 1935, micul lui comision de pe urma conflictului abisinian, tot aşa, Mussolini, pretinzînd recunoaşterea drepturilor lui asupra Abisiniei, îşi cerea, în 1936, de la puterile locarniene, un mic comision de pe urma conflictului renan.

Încăpăţînarea lui Hitler şi a lui Mussolini siliră, în cele din urmă, Franţa şi Anglia să supună cazul lor în faţa Ligii Naţiunilor.

Problema fu dezbătută într-o confuzie generală. Interesele puse în joc erau atît de numeroase şi atît de opuse, încît nu se putea găsi nici o ieşire. Totuşi, principalele delegaţii luară în consideraţie patru soluţii, din care aveau să aleagă una. Le reproducem aici, textual, aşa cum au fost transmise prin agenţiile de presă:

„1) Soluţia engleză: să fie pedepsită Italia şi să se adopte, în acelaşi timp, o atitudine conciliantă faţă de Germania. Această soluţie nu poate fi acceptată de Franţa. Franţa va refuza să accepte un front de război terestru, aerian şi naval cu Italia, în momentul cînd Germania o ameninţă.

2) Soluţia societară, care preconizează, în acelaşi timp, o acţiune îndreptată contra ţărilor celor doi dictatori. Este o soluţie care depăşeşte posibilităţile Franţei, de altfel singura putere care ar putea dispune imediat de o armată terestră.

3) Soluţia franceză: va potoli Italia printr-un efort de răbdare şi printr-o amicală energie şi va refuza să se accepte, fără sancţiuni, violarea zonei renane de către Germania.

4) Soluţia realistă: trecutul să fie uitat. Să se admită ca fapt împlinit cucerirea Abisiniei de către Italia. Să se admită ca alt fapt ocuparea zonei demilitarizate de către trupele germane. Restul va urma, de la sine, conform spiritului conciliant al planului francez."

Din aceste patru soluţii, conducătorii englezi aleseră soluţia a 5-a, care, în fond, era o variantă a soluţiei a 4-a: să se trimită lui Hitler un chestionar cu privire la propunerile lui de pace. In prealabil, conducătorii englezi îşi puseră problema dacă chestionarul trebuie să cuprindă întrebări numeroase şi precise, sau întrebări mai puţin nu-

meroase şi ceva mai abstracte. După multe frămîntări hamletice, autorii chestionarului hotărîră că chestionarul, întrucît are de scop să regăsească drumul spre pace, nu trebuie să-l pună pe Hitler într-o situaţie dificilă. E mult mai nimerit, deci, să i se pună Führerului întrebări cît mai puţine şi cît mai abstracte, atît de abstracte, încît să nu-l supere. Ba, dacă s-ar putea, dimpotrivă...

După multe tărăgănări, chestionarul fu în sfîrşit gata în luna mai. Hitler îl primi, îl citi şi nu-i dădu răspuns nici peste o lună, nici peste un an, nici peste doi ani. În felul acesta, ocuparea zonei renane deveni tot mai puţin o problemă acută şi se transformă într-o situaţie de fapt.

Triumfase soluţia a patra, căreia îi era rezervat un viitor strălucit în relaţiile dintre ţările care au subscris, în 1925, pactul de „pace eternă" de la Locarno.

X

Bilanţul aventurii abisiniene se prezenta, aşadar, în vara anului 1936, în felul următor:

a) Mussolini a pus stăpînire pe Etiopia, fără ca Liga Naţiunilor să-l poată opri;

b) Hitler a trecut oficial la refacerea armatei germane şi la reintroducerea serviciului militar, fără ca Liga Naţiunilor să-l poată opri;

c) Hitler a remilitarizat Renania, fără ca Liga Naţiunilor să-l poată opri.

Dar, în afară de aceste rezultate, practice pentru Mussolini şi Hitler, sîngeroasa comedie africană a mai înregistrat un succes care prevestea vremuri frumoase pentru pacea Europei:

Ca o încoronare firească a isprăvii din Abisinia, cei doi dictatori, care pînă atunci erau departe de a se iubi, deveniră doi buni prieteni — pe cît pot fi de buni prieteni nişte tîlhari cu interese potrivnice, dar cu scopuri şi metode de lucru identice — şi ca doi buni prieteni, au lucrat împreună în cea mai perfectă înţelegere, pînă la moarte.

Mussolini avea faţă de Hitler o dublă datorie de recunoştinţă:

I. Germania nazistă a fost singura ţară europeană care, în octombrie 1935, a refuzat să adere la „sancţiunile" împotriva Italiei;

II. Germania nazistă a fost prima ţară care a recunoscut, în vara anului 1936, noul imperiu roman italo-african al lui Mussolini.

Răscolit, Mussolini — sînge cald, mediteranean — nu pregetă un singur moment să jure lui Hitler

credință și să-i depună la picioare, drept garanție, independența Italiei. Data de 15 octombrie 1936, cînd Ciano, foarte-ginerele ducelui, venea la Berlin să stea de vorbă cu guvernul nazist în vederea unei alianțe italo-germane, a fost și data cînd Mussolini a început să transfere, de fapt, poporul italian, legat de mîini și de picioare, în proprietate deplină, lui Hitler.

Mussolini vroia să-și aibă un imperiu, dar a fost silit să-și plătească fiecare foc de armă mai mult decît merita. A fost o operație deficitară, dar o operație absolut inevitabilă. Realizarea imperiului său — clădit pe cadavrele a zeci de mii de femei și copii abisinieni — in loc să-i fi întărit autoritatea în țară, i-a slăbit-o enorm. Poporul italian nu împărtășea de loc opinia ducelui că ocuparea Abisiniei ar fi o victorie națională și că această afacere particulară a regimului fascist ar rezolva, într-o cît de mică măsură, cumplita mizerie economică în care se zbate Italia. Poporul italian știa că Abisinia, în loc să fie o sursă de venituri, era o sursă de necazuri financiare, întrucît statul era silit să rupă din bugetul național sume copioase, pentru a întreține, fără nici un rost, o armată de ocupație peste țări și mări, într-o regiune primitivă, care reclama investiții uriașe și pe termen foarte lung înainte de a putea fi pusă în valoare. Ideea unei colonizări în Abisinia, într-un climat ucigător pentru un european, nu ispitea nici măcar pe țăranii desperați din Sicilia ori Calabria. Așa că poporul prețuia expediția din Abisinia la justa ei valoare: ca un act de nebunie și se uita la duce ca la un nebun. De la războiul cu Abisinia, poporul italian, cînd vorbea de Mussolini, nici nu-i mai spunea altfel decît „nebunul". Dar mai semnificativ pentru halul de putreziciune în care se găsea acest regim de satrapi și profitori, este faptul că pînă și în propriul său partid i se spunea lui Mussolini „nebunul" și că,

după victoriosul lui război din Abisinia, „nebunul" devenise atît de îngîmfat, atît de autoritar şi atît de irascibil, încît chiar în cercurile conducătoare fasciste începu să se discute nevoia de a-l înlătura şi de a-l înlocui cu un altul. Cu cine? Candidaţi erau mulţi: Federzzoni, preşedintele senatului; Grandi, ambasadorul Italiei la Londra; Bottai, guvernatorul Romei.

Erau, desigur, simple deziderate, deoarece se ştia că pînă şi în problema succesiunii tot „nebunul" va decide şi că, de altfel, „nebunul" se şi fixase asupra unui succesor pentru cazul cînd s-ar întîmpla, prin cine ştie ce capriciu absurd al naturii, ca el să moară vreodată. Acest *eventual* kronprinţ al ducelui era arhi-ginerele său Ciano — sau Cianino, cum îl alintau fetele din aristrocaţia fascistă pe acest june, care, dacă nu strălucea prea mult prin darurile lui morale şi intelectuale, era sclipitor prin freza lui de june prim, prin scandaloasa lui bogăţie şi prin propaganda ce şi-o făcea cu mijloacele lui nelimitate de ministru al propagandei.

Pe acest eventual kronprinţ — ieşit erou din aventura africană — l-a numit Mussolini, în iunie 1936, ministru de externe şi l-a trimis la Berlin. Mussolini avea nevoie de un act spectaculos care să-i asigure un oarecare prestigiu în ochii poporului italian şi să inspire oarecare teamă puterilor apusene. Şi, după cîte îşi închipuia ducele, un asemenea act nu putea fi decît o demonstraţie a prieteniei strînse dintre el şi Hitler. El şi Hitler, flancaţi de o Japonie — nemulţumită şi ea — ar constitui o putere irezistibilă, care ar tăia, de aici înainte, pofta oricui de a le sta împotrivă.

Cianino înregistră la Berlin un mare succes: toată lumea îi admiră bărbia, frizura şi alura lui bărbătească de soţ al fetei celui mai mare socru care s-a născut de cînd s-au pomenit căsătorii din

dragoste pentru un trai vesel, fără nici o bătaie de cap. Peste cîteva zile, Ciano se înapoia acasă cu un sac plin de amintiri nespus de plăcute — dar foarte intime — şi cu ciorna actului de naştere al axei Roma-Berlin. In ziua de 5 noiembrie 1936, ducele făcea declaraţia următoare:

„O mare ţară care se bucură de simpatia poporului italian este Germania. Recentele conversaţii pe care contele Ciano, ministrul de afaceri străine al Italiei, le-a avut la Berlin au şi dat posibilitatea să se rezolve unele probleme foarte dificile. Pe axa Berlin-Roma pot colabora toate statele din Europa, doritoare de pace. Stindardul antibolşevic nu este decît vechiul drapel al fascismului. Este timpul să se sfîrşească cu antiteza dintre fascism şi democraţie. Italia a anticipat viitorul, deschizînd adevărata cale a civilizaţiei şi a lumii."

Deşi axa Berlin-Roma făcea din Italia un stat-remorcă, Mussolini prezenta Italia ca prima vioară în combinaţie.

Altfel, însă, cu totul altfel, vedea lucrurile Hitler. In momentele acelea, era atît de vădit că Mussolini se află într-o izolare desăvîrşită, că are grabnică nevoie de un sprijin fie el de simplă faţadă — şi că ochii lui sînt aţintiţi asupra Germaniei, ca spre singurul colac de salvare, încît Hitler, în bădărănia lui, îşi arătă satisfacţia dacă nu oficial, în tot cazul în mod destul de gălăgios, fără să-i pese că vorbele lui ar putea să ajungă la urechea lui Mussolini. In perioada aceea, presa europeană relata că Hitler, în cursul unei întrevederi pe care o avu la Obersalzberg, în prezenţa lui Goering, cu un fost general de infanterie austriac, Alfred Krauss, a declarat:

„Il am pe Mussolini în buzunar."

Rostind cuvintele acestea, Hitler nu i-a atras, în nici un fel, lui Krauss, atenţia să fie discret. Ca

urmare. Krauss se folosi cu entuziasm de această autorizaţie tacită a Führerului de a-i face oficiul de ştafetă şi dădu celor spuse de Hitler o largă răspîndire în cercurile naziste austriace. A doua zi, Mussolini afla că părerea lui Hitler este că-l are în buzunar. Totuşi, ducele nu se supără, deoarece era chestie de buzunar. Aşa cum se întîmplă cu toţi şmecherii care se asociază spre a buzunări împreună pe alţii — dar fiecare cu gîndul ascuns ca, în cele din urmă, să-şi buzunărească asociaţii — Mussolini îşi zise că, în realitate, îl are el pe Hitler în buzunar.

Dar pînă ce faptele, care n-au întîrziat prea mult să vină, au putut să arate care din doi îl are pe celălalt în buzunar, războiul din Abisinia, încă înainte de orice fel de axă, a fost începutul unei colaborări tot mai strînse între aceşti gangsteri, pe care, de aici înainte, îi puteai găsi mereu alături, unul de celălalt, oriunde era ceva bun de jefuit. Aşadar, axa Roma-Berlin, iniţiată în octombrie 1936, nu era decît o consacrare a unei asociaţii care, în fapt, începuse a funcţiona de mai înainte.

După remilitarizarea Renaniei, Hitler a dat — printre altele — încă o declaraţie în care spunea: „Acum s-a sfîrşit timpul pretinselor surprize. Germania, conştientă de misiunea ei europeană, *va colabora leal la reglementarea problemelor* care ne preocupă pe noi şi celelalte naţiuni."

Dar, în acelaşi moment în care Hitler susţinea că „timpul pretinselor surprize s-a sfîrşit", surprizele abia începeau. În vara anului 1936, cînd mai răsuna încă viu în urechile Europei ecoul răcnetelor de entuziasm stîrnite în rîndurile fasciste de izbînda abisiniană şi în rîndurile naziste de izbînda renană, se produse prima „surpriză" din serie:

spre marea ei stupefacție, lumea află că Hitler și Mussolini luptau cot la cot — unde?

În Spania.

Dar ce căutau Mussolini și Hitler în Spania — și în primul rînd cine erau Hitler și Mussolini?

Hitler și Mussolini erau conducătorii unor regimuri totalitare care-și justificau existența, între altele, prin „nedreptatea" făcută popoarelor lor prin Tratatul de la Versailles. Cu toate acestea, pînă în iulie 1936 nimeni n-a auzit că printre nedreptățile făcute Italiei ori Germaniei la Tratatul de la Versailles, să figureze ceva care s-ar referi, în chip cît de vag, la Spania. Pînă în iulie 1936, nici Italia fascistă, nici Germania nazistă n-au formulat nici cea mai mică revendicare asupra pămîntului Spaniei. Spania n-a aparținut niciodată Germaniei. Cît despre drepturile Italiei, ele se puteau sprijini doar pe faptul că, în urmă cu 1.500 de ani, cotropitorii romani fuseseră alungați din Peninsula Iberică, de către alți cotropitori. Așa că, din punct de vedere teritorial, faptul că după război Spania a rămas spaniolă cum a fost și înainte de război — deci nici Germania, nici Italia nu puteau pretinde că acest teritoriu le-ar fi fost răpit prin tratatul de la Versailles — nu putea fi interpretat, nici de cel mai complicat exeget al drepturilor imperialiste italiene ori germane, ca o nedreptate care ar trebui reparată.

De ce au intervenit, așadar, Hitler și Mussolini cu armata în Spania?

Ca să-i alunge pe „bolșevici"! au replicat ei.

Dar în Spania ce fel de „bolșevici" erau?

Bolșevici *spanioli*. În Spania erau „bolșevici" spanioli — adică spanioli membri ai Partidului Comunist Spaniol. Asta înseamnă că Hitler și Mussolini veneau cu armata, nu ca să facă război întregului popor spaniol, ci numai unui partid politic spaniol. Or, după cîte se știe, combaterea unui partid politic

este, pentru orice ţară din lume, o treabă de ordin intern. Venind, aşadar, în Spania, spre a combate un partid politic — şi spre a-l combate, cum? cu trupe, cu tancuri, cu avioane! — Hitler şi Mussolini se amestecau în treburile interne ale unui stat străin. Totuşi, cît e de cînd Hitler spunea că „Germania trebuie să fie stăpînă la ea, şi că n-are interes să se amestece în treburile altor ţări"? Nici trei luni. Dar, în realitate, de cîtă vreme au început Hitler şi Mussolini să se amestece în treburile interne ale Spaniei?

De cîţiva ani!

In anul 1923 se instituise în Spania, care se afla sub domnia lui Alfons al XIII-lea, guvernul militar al generalului Primo de Rivera. Acest ofiţer corupt, nul şi sadic, şi-a putut exercita dictatura pînă în anul 1930, cînd regele, sub presiunea maselor, se văzu silit să-l concedieze. Dar, între timp, regimul de teroare al lui Rivera dăduse naştere unui curent republican, care, pe lîngă păturile largi ale oamenilor simpli, cuprinsese importante cercuri din burghezie.

Efectele se simţiră imediat. Un an după căderea lui Primo de Rivera, avură loc, în toată Spania, alegerile municipale, şi votul dat de oraşe partidelor care se declaraseră pentru republică fu atît de covîrşitor, încît Alfons socoti oportun să părăsească Spania în grabă — totuşi fără să abdice.

Situaţia economică, socială şi politică, moştenită de regimul republican, era nespus de grea. Totul trebuia nu *refăcut,* ci *făcut.* Sute de mii de ţărani erau cu desăvîrşire lipsiţi de pămînt. Milioane de ţărani se hrăneau cu linte şi pîine sau — în nenumărate cazuri — cu ierburi şi rădăcini fierte. Familii de cîte 8—10 suflete trăiau într-o mizeră încăpere întunecoasă şi neaerisită şi dormeau pe jos,

într-un aşternut de paie şi buruieni. Cei care aveau o bucată de pămînt puteau fi alungaţi oricînd de către moşier fără nici un motiv. Ţăranul n-avea cui să se plîngă. Justiţia era totdeauna de partea stăpînilor.

Aceeaşi era şi situaţia muncitorilor industriali. Din pricina exploatării nemiloase la care erau supuşi, muncitorii trebuiau să recurgă foarte des la greve. Dar mai totdeauna grevele erau înecate în sînge.

Peste 50 la sută din populaţia Spaniei era complet analfabetă. Acolo unde intervenise vreo iniţiativă culturală particulară, organele statului avuseseră grija s-o reprime.

Spitale erau foarte puţine şi totdeauna prost înzestrate. De altfel, cele mai multe din spitalele acestea fuseseră construite — din îndemnul comuniştilor — chiar de muncitori şi ţărani, din banul lor sărac, strîns mînă de la mînă. Tuberculoza şi bolile, din cauza proastei nutriţii, făceau ravagii printre muncitori şi ţărani. Lipsa mijloacelor de îngrijire ducea la o mortalitate înspăimîntătoare printre copiii sub vîrsta de 5 ani. Pe scurt, tabloul social şi economic pe care-l prezenta viaţa poporului spaniol, era acela al unor robii.

Guvernul republican provizoriu, constituit după căderea lui Alfons, trecu — înainte chiar de a fi dat ţării constituţia mult aşteptată — la măsuri care să înlăture starea de lucruri existentă sub regimul monarhic. Din primele săptămîni, guvernul decretă: mărirea salariilor, reducerea orelor de muncă, interdicţia de a se expulza, în mod arbitrar, ţăranii de pe pămînturile lor, asigurări contra accidentelor etc.

La sfîrşitul anului 1931, noile cortesuri (Adunarea Naţională) votară constituţia republicană care prevedea: o Cameră unică aleasă de toţi cetăţenii, bărbaţi şi femei, care au atins vîrsta de

23 de ani; libertatea cuvîntului, a presei şi a întrunirilor; exproprierea rurală parţială în Andalusia, Estramadura, Ciudad-Real, Toledo, Albacete şi Salamanca, provincii în care se găseau moşiile cele mai mari şi unde şomajul atingea cifra cea mai mare.

Reforma agrară stîrni furia marilor proprietari, care, sprijiniţi de elementele reacţionare din armată, organizară tulburări la Madrid şi Sevilla. Guvernul izbuti să reprime rebeliunea şi, pentru a pedepsi pe instigatori, decretă exproprierea totală a „granzilor" — proprietari de terenuri căpătate în dar de la coroană.

Continuîndu-şi opera reformatoare, guvernul se ocupă de educaţia şi igiena publică. Pînă la sfîrşitul anului, lărgi învăţămîntul secundar şi universitar, ridică salariile corpului profesoral, înfiinţă mii de şcoli elementare, universităţi populare, şcoli volante, spitale, dispensarii etc.

Dar forţele reacţionare, intimidate pentru moment, începură să se reculeagă şi să se organizeze, cu ajutorul monopolurilor anglo-franco-germano-americane reprezentate de Hitler şi Mussolini.

Infiltraţia naţional-socialistă în Spania a început încă din anii 1931—1932, prin acţiunea unui agent hitlerist, Friedhelm Burbach, stabilit la Lisabona, în Portugalia, unde lucra sub o nevinovată firmă de negustor. Cu ajutorul unui oarecare Walter Zuchristian, funcţionar al sucursalei din Madrid a uzinelor germane Siemens, Burbach lucra la recrutarea de membri nazişti pentru secţia spaniolă, printre germanii stabiliţi în Spania.

Din primăvara anului 1933, după ce Hitler deveni cancelar al Germaniei, secţia nazistă din Spania începu să se scalde în bani. Cu aceşti bani s-au putut crea în Spania — pînă în ajunul rebeliunii din 1936 — 25 de organizaţii naţional-socialiste germane şi s-au putut antrena, în special pentru

aviaţie, 2500 de tineri spanioli, care aşteptau ordinul de a intra în acţiune. Cu aceşti bani agenţii nazişti au putut să-şi valorifice opera lor de propagandă, corupţie şi spionaj economic şi militar, pe teritoriul spaniol. Aceşti bani au folosit, apoi, în ajunul rebeliunii, la înflorirea subită a comerţului de cartofi, în Madrid şi alte centre mari din Spania. S-a citat cazul unui sublocotenent, D. Miguel, care a încasat o mare sumă de bani, la 15 iulie 1936, cu trei zile înainte de izbucnirea rebeliunii, din vînzarea cartofilor, în localul restaurantului El Aguilo, din Calle Carmen (Madrid). Alt mare comerciant, care şi-a relevat în zilele acelea talentele în vînzarea cartofilor, a fost un anume Juan Gunz din Barcelona, de pe Avenida de Gaudi. Numai că aceşti negustori nu erau negustori, ci agenţi ai serviciului de spionaj al Wehrmachtului — iar cartofii pe care-i vindeau nu erau cartofi, ci arme. Din ancheta făcută mai tîrziu, s-a putut afla că în zilele din preajma rebeliunii, numai un singur agent a furnizat, bandelor fasciste din Madrid, 492 de revolvere şi o cantitate mare de cartuşe. În tot Madridul, agenţii nazişti au distribuit 38.000 de puşti şi 18.000 de revolvere. Asemenea tranzacţii de „cartofi" s-au încheiat şi la San Sebastian, Sevilla, Alicante, Saragossa, Malaga, Cartagena etc.

În toamna şi iarna anului 1933, reacţiunea spaniolă, sprijinită larg cu bani de guvernele lui Hitler şi Mussolini, începu să dea asalturi tot mai violente împotriva regimului. Guvernul republican, sub tăria loviturilor, se clătină şi în septembrie 1933, trebui să demisioneze. Cortesurile fură dizolvate. Urmară îndată noi alegeri care — măsluite — dădură extremei drepte, compusă din cîteva grupări monarho-fasciste, 207 locuri; centrului, 167 locuri — dintre care 100 reveniră radicalilor — şi numai 99 locuri partidelor de stînga. Totuşi, în pofida

rezultatului care-i dădea majoritatea în Adunarea Națională, dreapta nu putea forma guvernul pentru că, în afară de partidul agrarian, nici una din grupările coalizate nu depusese jurămîntul pe constituție. Astfel că președintele republicii însărcină cu formarea guvernului pe radicali, care — cu cele 100 de locuri ale lor — se prezentau ca fiind cel mai puternic dintre partide.

Radicalii, însă, știau că nu pot guverna decît dacă au concursul dreptei. Ca să-și cîștige acest concurs, radicalii făcură dreptei concesie după concesie: eliberară din închisoare o serie de foști înalți demnitari de sub regimul lui Alfons, deținuți pentru fraudă, abuzuri și ilegalități; restituiră marilor proprietari de moșii pămînturile împărțite țăranilor; micșorară numărul școlilor; desființară legea care interzicea orice reduceri de personal la întreprinderile de stat și zvîrliră mii de muncitori și funcționari pe drumuri etc. Și, în sfîrșit, în octombrie 1934, ajunseră la concesia supremă: acceptară în guvern trei miniștri veniți din partidele de dreapta, care nu juraseră pe constituție.

Deodată, izbucni în toată țară grevă generală, organizată în semn de protest. În Asturia fu proclamat un guvern muncitoresc. Cu toată sălbăticia represiunii care urmă, muncitorii continuară să reziste și nu putură fi înfrînți decît numai după ce guvernul făcu apel la mauri și la legiunea străină.

Măsurile decretate apoi de guvern duseră la anularea a tot ce se cîștigase în cei doi-trei ani de guvernare republicană. La adăpostul legii marțiale, pușcăriile fură umplute cu zeci de mii de muncitori arestați, judecătorii pronunțară sute de condamnări la moarte, în mod arbitrar, iar drepturile de întîlnire și exprimare, garantate prin constituție, fură interzise comuniștilor, socialiștilor și republicanilor.

În primăvara anului 1934, dreapta deveni şi mai îndrăzneaţă prin concursul pe care-l obţinea de la Mussolini. În martie 1934, o delegaţie, compusă dintr-un ofiţer superior şi doi reprezentanţi ai grupării numite „comunitatea tradiţionalistă“, fu primită de Mussolini.

Mussolini nu era un nou-venit în afacerile Spaniei. În 1926, el tratase cu Primo de Rivera un acord care urmărea să asigure Spaniei şi Italiei dominaţia Mediteranei, în paguba Iugoslaviei şi Franţei. Acum, dictatorul Italiei oferea delegaţiei „tradiţionaliştilor“ un ajutor direct în eforturile lor de a înlocui republica printr-o regenţă care ar pregăti restaurarea completă a monarhiei. După mărturisirile membrilor delegaţiei, Mussolini îşi repetă oferta de trei ori. Cu acelaşi prilej, Mussolini se arătă gata de a le pune la dispoziţie imediat 20.000 de puşti, 20.000 granate de mînă, 200 de mitraliere şi suma de un milion şi jumătate de pesetas. Mussolini sublinie că acesta nu este decît un ajutor de început care va fi urmat de unul mult mai important, în măsura în care rezultatele obţinute îl vor îndreptăţi şi dacă împrejurările îl vor face necesar.

Dar, după primul val de represiune, curentul republican spaniol se întări iar. Grupările de stînga, înţelegînd că republica nu poate fi salvată decît printr-o colaborare strînsă între partidele democratice, se constituiră, la începutul anului 1936, într-un Front popular, în care partidul comunist avea să joace un rol conducător. În februarie 1936, cînd avură loc noi alegeri pentru Adunarea Naţională, Frontul popular se prezentă cu un program care era progresist, fără a fi revoluţionar. Frontul popular cerea restabilirea constituţiei, amnistia pentru miile de condamnaţi politici, reangajarea muncitorilor şi funcţionarilor concediaţi din motive politice şi pedepsirea funcţionarilor care s-au făcut vinovaţi în ultima vreme de abuzuri.

Grupările fascisto-monarhice, deşi risipiră în alegeri sume fabuloase, nu putură împiedica succesul Frontului popular. Totuşi, în noul guvern prezidat de Azana nu intrară decît membri ai grupului stîngii republicane — care avea în noua Adunare Naţională 84 de locuri — şi ai uniunii republicane — care avea 37. Fascisto-monarhiştii, însă, în propaganda lor, susţineau că noul guvern este de „extremă stîngă".

De la început, preşedintele guvernului a declarat: *„Nu urmărim o revoluţie. Scopurile noastre sînt moderate şi se bizuie pe dreptate. De aceea urmărim în primul rînd să introducem reforme."* De partea lor, partidele „tradiţionaliste" şi monarhiste au remis presei o notă prin care se arătau, „din motive patriotice", duşmani făţişi şi de neîmpăcat ai cabinetului Azana şi ai regimului republican. Prin nota aceasta, fasciştii îşi mărturiseau intenţiile de a da atacul decisiv împotriva republicii. Infrîngerea în alegeri îi împingea să grăbească războiul pe care-l pregăteau de doi ani. In martie 1936, imediat după alegeri, generalul Sanjurjo, şeful politic al elementelor reacţionare din armata spaniolă, plecă la Berlin. Aici avu mai multe întrevederi cu Hitler, Hess, Ribbentrop etc., al căror rezultat s-a putut afla peste cîteva zile, cînd s-a găsit asupra lui Sanjurjo — mort într-un accident de aviaţie — un document revelator: era proiectul unui tratat, prin care se reconfirma tratatul italo-spaniol din 1926, de astă dată cu participarea Germaniei. După cîteva zile, atentatele fasciste, destul de răzleţe pînă atunci, începură să devină tot mai frecvente. Tulburări în stradă, asasinate, explozii, rebeliuni militare la Madrid, la Guadalajara, la Minares, la Jerez de la Frontera, la Alcala etc., prevesteau cele ce se pregăteau împotriva Spaniei. In sfîrşit, în noaptea de 17 spre 18 iulie, un grup de ofiţeri fascişti, cu ajutorul trupelor mercenare

şi al legiunii străine, puseră mîna pe toate clădirile publice ale oraşului Melilla, port în Marocul spaniol. A doua zi, trupele acestea rebele ocupară oraşele Ceuta, Larache şi Tetuan, capitala Marocului. La 19 iulie, maurii şi legionarii trecură Gibraltarul şi ocupară oraşele Algesiras şi Sevilla.

Cu aceasta, începu războiul din Spania.

Amestecul efectiv, direct şi masiv al lui Mussolini şi Hitler se produse, din primele zile, sub un baraj asurzitor propagandistic prin care presa nazistă şi cea fascistă, cu sprijinul presei fasciste din toate ţările capitaliste, căutau, în fel şi chip, să demonstreze că războiul din Spania era „un complot comunist".

„Primejdia comunistă" era şi pretextul oficial al ofiţerilor fascişti spanioli, care declarau că luptă „pentru a libera Spania de sub dominaţia comunistă."

Hitler, care, după succesul loviturii din Renania, nu-şi mai încăpea în piele de mîndrie — şi care începuse, de pe atunci, să-şi ia aere de stăpîn al lumii — vorbea mult mai tranşant: *„Nu voi tolera bolşevismul în Spania."* Era acelaşi Hitler care, numai cu trei luni în urmă, declara că „Germania n-are interes să se amestece în treburile altor ţări". Acuma se amesteca. „Primejdia comunistă" îl silea să se amestece.

Era obişnuita metodă fascistă de a atribui propriile lor crime, comunismului şi comuniştilor. După ce ei — nazisto-fasciştii — au organizat o rebeliune armată împotriva guvernului republican, legal constituit prin alegeri, tot ei vorbeau de un „complot comunist".

Impotriva cui acest „complot comunist" dacă tot ei susţineau că „Spania se află sub dominaţia co-

munistă“? Un complot comunist împotriva dominației comuniste?

De fapt, se putea vorbi tot atît de puțin de o „dominație comunistă“, în Spania, ca și de un „complot comunist“. In 1921 se întemeiase în Spania un partid comunist, dar în 1923, cînd Primo de Rivera și-a instituit dictatura, partidul comunist fu ilegalizat și urmărit pînă în pînzele albe, așa că se găsea, în lupta lui, lipsit de orice libertate. In 1931, cînd a putut să-și reia activitatea legală, partidul comunist a obținut în alegeri un singur loc. Peste doi ani, în alegerile din 1933, partidului comunist i s-a atribuit tot un singur loc. Abia la alegerile din 1936, comuniștii au putut trimite în parlament 16 deputați.

Din cîți membri se compunea, însă, Adunarea Națională?

Din 473.

Așadar, cu toate că în Adunarea Națională, din 473 membri, nu se găseau decît 16 comuniști — adică numai 3 la sută din total — forțele fasciste coalizate împotriva poporului spaniol vorbeau de o „dominație comunistă“ în Spania, și de un guvern comunist. Cît de reală era dominația comunistă în Spania, cît de „comunist“ a fost guvernul republican spaniol și cît de teribil a fost „complotul comunist“, pus la cale de acest „guvern comunist“, s-a putut demonstra la vreme de către cei care combăteau minciunile propagandei fasciste, prin o serie de fapte, pe cît de elocvente, pe atît de controlabile.

1) Atacul de la 18 iulie, cu care a început războiul din Spania, n-a fost dezlănțuit de comuniști, ci de trupele fasciste;

2) la 18—19 iulie, cînd fasciștii și-au început agresiunea împotriva poporului spaniol, nu se afla

în guvernul republican de la Madrid nici un comunist;

3) președintele guvernului era un burghez — Azana — membru al unui partid burghez, înclinat spre libertăți democratice, dar adversar al oricărui program care s-ar putea numi măcar socialist, necum comunist;

4) pînă la izbucnirea rebeliunii fasciste, acest prim-ministru Azana a refuzat cu încăpățînare să înarmeze pe muncitori, deși i s-a atras atenția de către grupările de stînga în frunte cu comuniștii, cu care colaborase în Frontul popular, că există, în orice moment, primejdia unei lovituri din partea ofițerimii fasciste;

5) la începutul rebeliunii, guvernul republican nici n-a avut forțe armate în stare să riposteze, în afară de detașamentele de muncitori, organizate de comuniști, ceea ce și explică succesele din primele zile ale trupelor fasciste;

6) la începutul rebeliunii, guvernul republican — așa cum n-a dispus de oameni pentru apărare — n-a dispus nici de arme, nici de aviație. Era atît de mare lipsa de arme a guvernamentalilor încît și peste un an, în martie 1937, se mai găseau soldați înarmați cu puști demodate marca „Oviedo 1896". Or, deși, în ziua atacului rebelilor, guvernul republican nu cuprindea nici un ministru comunist; deși guvernul acesta republican era prezidat de un burghez; deși acest prim-ministru burghez a refuzat să înarmeze pe muncitori; deși guvernul prezidat de acest burghez s-a lăsat surprins de evenimente, fără oameni, fără arme, fără aviație; deși agresiunea a fost dezlănțuită nu de guvernul acesta, ci de către cei mai înverșunați dușmani ai lui, cu toate acestea, niciodată presa și radiourile lui Hitler și Mussolini nu și-au lătrat cu atîta furie fanteziile lor anticomuniste, ca în zilele cînd toate forțele fasciste, după o susținută activitate de provo-

cări, s-au aruncat asupra Spaniei republicane, complet nepregătită pentru un război.

*
* *

S-a străduit presa fascistă să prezinte cele petrecute în Spania, între anii 1936—1939, drept un război civil. Numai că un război civil presupune o încăierare între două tabere adverse, înlăuntrul granițelor unei țări, în rîndurile unuia și aceluiași popor, fără nici un amestec străin.

Putea fi acesta și cazul Spaniei, cînd vădit era că fasciștii spanioli n-ar fi putut face nici o mișcare, dacă n-ar fi avut, din partea lui Hitler și Mussolini, un sprijin nelimitat — care a fost nelimitat, pentru că era condiționat și de amestecul lor nelimitat în treburile Spaniei, înainte și după răsturnarea guvernului republican?

Nu!

Fasciștii spanioli și-au putut pregăti și realiza agresiunea numai sub controlul permanent al lui Hitler și Mussolini. Toată acțiunea din Spania a fost dirijată de la Roma și de la Berlin. Organizarea trupelor, planurile strategice, data atacului, toate au fost stabilite la Roma și la Berlin. Și lucrurile nici n-au fost cel puțin camuflate. Încă din ziua de 15 iulie 1936, cu trei zile înainte de a izbucni rebeliunea, ziarul Völkischer Beobachter, oficiosul lui Hitler, scria aceste rînduri care nu ascundeau în ele nici un mister:

„In orice caz, nu va fi pentru întîia oară, în cursul acestor ultimi douăzeci de ani, dacă vacanța de vară, pe care spaniolul este obișnuit să și-o ia, va fi tulburată de surprize politice grave“.

Știau că termenul se apropie și nu se jenau să-l anunțe. Rebeliunea era pregătită, iar intervenția italo-germană la fel.

Încă de la acea dată de 15 iulie, deci cu 48 ore înainte de atac, şase avioane italiene porneau din Sardinia înspre Maroc. O publicaţie italiană, Aviazzione Legionari, anunţa că nouă avioane italiene de bombardament, cantonate în Maroc, au împrăştiat, la începutul lui august, toate patrulele flotei republicane care împiedicau transportul trupelor rebele din Africa înspre Spania.

La 13 august, ziarul englez Daily Telegraph anunţă că la Sevilla au sosit şapte avioane de bombardament Caproni şi numeroşi aviatori italieni.

La rîndul ei, aviaţia germană a fost la fel de grăbită să intervină. La 29 iulie, ateriza în Marocul spaniol primul Junkers german. După cinci zile, corespondentul ziarului Times semnala prezenţa cîtorva trimotoare germane la Tetuan. A doua zi, Manchester Guardian anunţa că la Ceuta au sosit cinci avioane germane. Puţin după aceea au fost semnalate 15 avioane comerciale germane care transportau trupe din legiunea străină în Spania. La data de 13 august, Manchester Guardian anunţa că la Sevilla, în Spania, au aterizat 20 de Junkers de bombardament şi 5 avioane de vînătoare. O staţiune importantă de tranzit pentru nazişti a fost Lisabona (Portugalia) : în perioada dintre 30 iulie şi 6 august, vasele germane au debarcat 42 de avioane şi 150 de piloţi.

La 3 august 1936, intervenţia Germaniei naziste în Spania luă un caracter oficial. În acea zi, agenţiile de presă răspîndiră ştirea senzaţională că crucişătorul german Deutschland şi distrugătorul german Luch au ancorat în portul Ceuta din Marocul spaniol, spre a face o vizită ofiţerilor rebeli şi că această demonstraţie de simpatie a stîrnit un mare entuziasm în cercurile militare din zona spaniolă ocupată de trupele fasciste. De notat că din portul Ceuta comandantul rebel încerca să trimită trupe în Spania, dar era stingherit de artileria republicană. Spre a înlătura acest neajuns, crucişătorul nazist Deutsch-

lana a făcut, timp de cîteva zile, manevre în portul Ceuta pe care republicanii nu l-au mai putut bombarda, ca să nu dea Germaniei pretextul unui conflict.

*

* *

In ziua de 3 august 1936, cînd ofiţerii vasului nazist Deutschland debarcară la Ceuta spre a strînge, cordial, mîna ofiţerilor rebeli, vocabularul diplomatic se îmbogăţi cu un nou cuvînt. Nici nu se putea altfel. Fiecare război contribuie la cultura politică burgheză cel puţin cu un cuvînt.

Războiul din Abisinia a creat cuvîntul „sancţiuni", care a înveselit întreaga omenire.

Războiul din Spania a creat un cuvînt şi mai izbutit: „neintervenţie".

Autorii acestei sclipitoare expresii umoristice erau, ca şi autorii „sancţiunilor", tot nişte diplomaţi englezi, care erau înzestraţi de către cel-de-sus cu un remarcabil simţ al umorului.

Ce a fost politica de neintervenţie?

Politica de neintervenţie a fost acea politică pe care anumite cercuri interesate au născocit-o spre a asigura mai multă eficacitate politicii de intervenţie.

Iar dacă definiţia aceasta este, poate, confuză, vom încerca s-o facem mai clară printr-o scurtă relatare a faptelor mai semnificative.

Rebeliunea fascistă din Spania nu putea fi privită de Franţa cu indiferenţă. După ce avea ca vecină, la graniţa de răsărit, o Germanie fascistă şi la graniţa de sud-est o Italie fascistă, Franţei nu-i putea face nici o plăcere să aibă la graniţa de sud o Spanie fascistă. Trei vecine fasciste — şi tustrele frămîntate de pofte imperialiste, şi tustrele cu ochii, fie spre teritoriul francez european, fie spre posesiunile franceze din Africa — era prea mult pentru puterea de apărare a Franţei. Aşa că cercurile conducătoare franceze aveau, nu din considerente demo-

cratice, ci din considerente pur egoiste, tot interesul ca regimul republican din Spania să-şi păstreze poziţiile.

Aşa se părea că judecă Franţa, care, în iulie 1936, cînd a început războiul din Spania, era condusă de un guvern al Frontului popular. In tot cazul, din primele zile, guvernul francez a acordat industriei particulare de război autorizaţia de a livra Spaniei arme şi avioane la discreţie. Indată începură a fi încărcate la Bordeaux stocuri mari de armament, care aşteptau numai ordinul să ia drumul spre Spania.

De ce guvernul francez, în loc să furnizeze direct Spaniei armele de care avea nevoie, a dat sarcina aceasta industriei particulare?

Pentru că s-au găsit glasuri potrivnice — pînă şi în consiliul de miniştri — care să strige că o atitudine de prietenie a guvernului francez faţă de guvernul republican spaniol ar putea fi interpretată de către guvernul englez drept bolşevism.

Or, faţă de felul cum evoluau lucrurile în Europa, mai ales după recentul succes al lui Hitler în Renania şi faţă de presiunea internă a cercurilor reacţionare franceze, guvernul francez credea că nu este oportun să indispună un guvern aliat — aliat dacă nu firesc, cel puţin indispensabil — cum este Anglia. Pe atunci, şef al guvernului francez era Leon Blum. Blum, de profesie avocat şi jurnalist, era un vechi şi declarat anticomunist. In decembrie 1920, la congresul socialist de la Tours, majoritatea delegaţiilor a votat pentru adeziunea la Internaţionala a treia. In fruntea minorităţii care s-a ridicat împotrivă a fost Leon Blum. Puţin mai tîrziu, Blum a organizat, cu aderenţii lui şi cu o serie de elemente venite în majoritate din mica burghezie, un partid socialist. Ca şef al acestui partid socialist, Blum a fost membru în consiliul de administraţie al marilor magazine „Galeries Lafayette". Mai

tîrziu, în 1936, cînd Hitler a început să devină o primejdie pentru Franța, Leon Blum, sub presiunea maselor muncitorești, a acceptat să încheie un Front popular cu comuniștii, pentru o acțiune comună. La alegerile din 1936, Frontul popular a obținut un succes de seamă care l-a și adus la putere.

Or, Leon Blum, care, din iunie 1936 pînă în iunie 1937, cît a fost președintele guvernului francez, s-a ferit, în politica internă, să ia vreo măsură radicală împotriva patronilor iar în cea externă, a avut grija să menajeze liniștea Angliei, veni la Londra, în ziua de 23 iulie 1936, însoțit de ministrul său de externe, să discute problema spaniolă cu Baldwin, președintele guvernului conservator, anticomunist și antisocialist englez. Despre ce au putut vorbi dar, fără să se certe, cei doi prieteni? Probabil — am putea spune: este aproape sigur — că Blum și Baldwin au vorbit tot timpul în termeni foarte amicali, despre bolile lor de stomac, despre preferințele lor culinare, despre nevoia de a se odihni la munte ori la mare și despre alte asemenea lucruri, strîns legate de înțeleapta rezolvare a problemelor internaționale. Dovada că numai despre astea au vorbit, o găsim în faptul că după cîteva ceasuri de conversație călduroasă și în cea mai deplină înțelegere între cei doi șefi de stat, situația s-a lămurit fără cea mai mică dificultate: transportul de arme, care aștepta la Bordeaux ordinul de plecare spre Spania republicană, nu mai părăsi Franța, ci fu numaidecît descărcat. Din care se vede că în loc ca șeful guvernului francez să-l cîștige pe șeful guvernului conservator la ideea unei intervenții pentru salvarea Spaniei republicane, șeful guvernului englez l-a convertit pe premierul francez la neintervenție, spre a lăsa bandele nazisto-fasciste să lovească tînăra republică spaniolă. Furtuna de protest ce o stîrni incidentul de la

Bordeaux, care era atît de uluitor, încît părea de neînţeles, nu putu schimba dispoziţia guvernului. Nenumăraţi oameni politici — care, totuşi, nu aveau simpatii deosebite pentru mişcarea de stînga — au încercat să explice guvernului că dacă se pun arme la dispoziţia Spaniei republicane, rebeliunea fascistă este lichidată în cîteva zile. La aceasta, cercurile oficiale au răspuns :

— Posibil, dar o intervenţie în Spania ne poate duce la un război cu Germania.

Şi ca să dea tărie argumentului, adăugau :

— Şi în acest caz nu se ştie dacă Anglia va fi alături de noi !

Se născuse cuvîntul „neintervenţie". S-au grăbit unii să explice că prin „neintervenţie" se înţelege ca războiul din Spania să fie făcut numai de către spanioli, fără nici un fel de intervenţie străină. Dar n-a trecut mult şi s-a văzut că o astfel de interpretare a „neintervenţiei" au putut-o da numai acei care fie că au vrut să-şi bată joc de lume, fie că nu cunosc bine limba engleză.

Foarte dinamic, acest cuvînt „neintervenţie" a făcut, în scurt timp, o carieră strălucită. După Anglia şi Franţa, a aderat — la 6 august — la „neintervenţie" Italia, iar la 8 august 1936, prinţul Bismarck, însărcinatul de afaceri al lui Hitler la Londra, declara la ministerul de externe englez : „Guvernul german n-a livrat nici o armă, nici un material de război în Spania şi nici nu va livra."

Germania nu s-a pronunţat în acea zi complet pentru „neintervenţie", pentru că era supărată. Cu două zile înainte, la 6 august, agenţiile telegrafice naţional-socialiste au lansat, în lumea întreagă, ştirea că patru tineri naţional-socialişti germani din comunitatea germană spaniolă „ar fi fost împuşcaţi lîngă Barcelona, de soldaţi republicani". Presa nazistă se năpusti asupra guvernului republican spaniol pe

care-l amenință că dacă nu va pedepsi pe vinovați, guvernul german va rupe relațiile cu el.

Cîteva zile după această provocare, urmă o alta: autoritățile spaniole guvernamentale și-ar fi permis să perchiziționeze vasul german Kamerun. Al doilea val de insulte și amenințări se abătu asupra republicanilor. Oficiosul nazist Völkischer Beobachter scria că „pactul de neutralitate este grav compromis".

Presa franceză de dreapta se arătă extrem de amărîtă că republicanii spanioli și-au găsit să dea loc la asemenea incidente, tocmai acum cînd Hitler se arăta dispus să adere la neintervenție și-și exprimă dorința fierbinte ca guvernul spaniol să dea toată satisfacția cerută de Germania. Totodată, ziarul Times, oficiosul guvernului englez, admitea că emoția provocată de percheziționarea vasului Kamerun este „firească", iar ziarul Manchester Guardian spunea că Germania este în dreptul ei să se supere. Dar atît Times, cît și Manchester Guardian arătau că ar fi „regretabil" „ca Germania să facă, în legătură cu acest incident, mai mult zgomot decît ar fi potrivit".

În sfîrșit, Hitler se lăsă înduplecat. După ce guvernul francez anunță că suspendă orice transport de material de război, din orice sursă ar veni și, după ce — o dată cu guvernul francez — guvernul englez informă lumea că a luat aceeași măsură, cu adaosul că *„se angajează să aducă toate modificările necesare în actuala legislație a Marii Britanii, dacă aceasta ar fi insuficientă sau ar împiedica punerea în practică a angajamentelor luate"*, guvernul german declară, în ziua de 24 august, că va pune și el embargoul pe toate transporturile de arme spre Spania.

Cît despre Liga Națiunilor, ea confirmă pactul de neintervenție, așa că acordul era garantat: toate

țările europene erau pentru neintervenția în Spania și toate țările intrară în Comitetul de neintervenție. Toate țările cu o singură excepție: Portugalia. Delegatul sovietic a cerut ca și porturile portugheze să fie incluse în control. Dar cererea n-a avut nici o urmare. Portugalia nu voia să adere. In loc să adere la acord, Portugalia se interesa ce ar păți dacă n-ar adera. Și cum nimeni nu i-a răspuns ce ar păți, Portugalia nu a aderat. In consecință, Portugalia a jucat în războiul din Spania rolul jucat de Germania în războiul din Abisinia: acela de țară-misit, de țară de tranzit în comerțul ori transportul de arme pentru rebeli. Numai că în timp ce Germania avea, cel puțin, calitatea de mare putere militară, Portugalia nu era nici măcar o putere de mîna a treia. Totuși, cu populația ei de numai 5 milioane de locuitori, Portugalia își permitea să nu țină seama de pactul de neintervenție și să fie singura țară din Europa care să nu se prezinte la ședința comitetului de neintervenție care se întrunea în ziua de 9 septembrie 1936 la Londra.

De unde acest lux de independență la Portugalia, cînd era știut că Portugalia, dacă duce lipsă de ceva mai mult decît de orice, este tocmai lipsa de independență?

Asta nu era prea greu de aflat. Portugalia își permitea să fie atît de independentă, pentru că așa i-a poruncit Anglia de care depinde ca să fie independentă!

Cum a funcționat „neintervenția" în războiul din Spania?

*

* *

Ca și „sancțiunile" în războiul din Abisinia.

In afară de spărtura — am putea zice, în cel mai bun caz: ciudată — făcută de Portugalia în pactul de neintervenție, Hitler și Mussolini n-au neglijat nimic spre a da neintervenției de limbă engleză o interpretare adecvată. Precum am arătat mai sus,

Italia și Germania au aderat la neintervenție în august 1936. Dar tot în august 1936, avioanele germane Junkers au făptuit groaznicul bombardament asupra orașului spaniol Getafe.

A fost primul mare atac al aviației germane împotriva Spaniei. De atunci fabricile de avioane germane și italiene au început să-și trimită în Spania tot mai multe aparate noi spre încercare și tot mai mulți piloți pentru antrenament. Sute de orașe, mii de sate, zeci de mii de vieți omenești au costat exercițiile acestea de probă ale noilor mărci de avioane italiene și germane. Și, pentru a avea conștiința împăcată față de comitetul de neintervenție, agresorii recurseră, în primele luni ale războiului — subliniem : în primele luni ale războiului — la un truc care-i făcea ireproșabili : declarau „naționale", adică de fabricație curat spaniolă, tunurile, tancurile, avioanele și trupele pe care le expediau în Spania să măcelărească poporul spaniol surprins fără arme, la începutul războiului, din vina guvernului său și lăsat să ducă războiul fără arme, din grația cercurilor neintervenționiste apusene.

Succesul politicii neintervenționiste era, prin urmare, complet. O imagine exactă a situației, după două luni de intervenționism, atît de bine ajutat de neintervenționism, o dădea, în septembrie 1936, o publicație spaniolă republicană, La Publicitad, din Barcelona, care punea sub o caricatură următoarea legendă :

„Puști germane, avioane italiene, radio portughez, mauri din Rif (Maroc), străini din Legiune... cine se mai poate îndoi că noi reprezentăm adevărata Spanie ?"

Și nu era decît la început, cînd nici nu se împliniseră două luni de cînd primele trupe de legionari și mauri porniseră din Maroc să elibereze poporul spaniol de sub robia dreptului de vot, a libertății cuvîntului, a unor condiții de viață mai bune. Comitetul

de neintervenţie lucra, ţinea şedinţe peste şedinţe, făcea propuneri peste propuneri şi organiza controale peste controale, care, în principiu, trebuiau să dea rezultate excelente, dar care în practică, nici nu funcţionau. În schimb, funcţionau perfect — şi fără întrerupere — transporturile de trupe şi arme nazisto-fasciste şi funcţiona perfect şi de nezdruncinat independenţa bizară şi dîrză a Portugaliei care nici nu voia să audă de vreo neintervenţie. Iar lumea întreagă asista la comedia neintervenţiei, îngrozită de uşurinţa cu care un popor poate fi asasinat, pentru că aşa cer interesele unui grup — mic ca număr, dar gigantic ca lăcomie — îngrozită mai ales la gîndul că cele ce se petrec în Spania nu sînt decît o repetiţie, în mic, a unui masacru, infinit mai mare, pe care acelaşi grup îl rezerva Europei într-un viitor apropiat.

În anul 1936, nimeni nu se mai putea înşela : al doilea război mondial nu mai era problematic. Era sigur, era inevitabil.

La sfîrşitul verii şi în toamna anului 1936, Hitler continua să rămînă, foarte cuminte, membru al comitetului de neintervenţie şi tot atît de cuminte să intervină în Spania cu transporturi din ce în ce mai cuprinzătoare de trupe şi arme. Dar, simultan cu această acţiune de civilizare a Spaniei — sau tocmai ca o completare a acestei acţiuni — guvernul nazist desfăşura o activitate diplomatică la fel de intensă.

La 24 august 1936, Hitler semnă un decret prin care termenul serviciului militar obligator creştea de la un an la doi ani, pentru toate armele. Noul pas făcut de nazişti spre război fu un nou motiv de îngrijorare în cercurile admiratorilor apuseni ai lui Hitler, care, foarte sentimentali cum erau, aveau atîta încredere în acest om providenţial al Germa-

niei, încît credeau pînă şi în cuvîntul lui de onoare — atît de des folosit în ultima vreme — că tot ce vrea el este pacea. Ca să-i liniştească pe aceşti buni prieteni, pe care se sprijinea toată politica lui de şantaj, Hitler le repetă ceea ce a mai spus-o de atîtea ori şi înainte, fie în declaraţii publice, fie în conversaţii tainice: că tendinţele de expansiune ale Germaniei sînt îndreptate înspre răsărit, nu spre apus. Intr-un discurs adresat, în 1936, tineretului nazist, Hitler spunea:

„Noi nu sîntem în situaţia fericită a acestor bolşevici care au prea multe pămînturi. Dacă am avea Uralul, Siberia, ori cîmpiile de grîu ale Ucrainei, sub o direcţie naţional-socialistă, am înota în belşug, pe cînd aşa sîntem obligaţi să luptăm pentru existenţa noastră. Am putea realiza paradisul pe pămînt."

Peste puţin, în decembrie 1936, Frankfurter Zeitung, oficiosul ministrului de externe al Reichului, scria:

„Nici o putere din lume nu va putea vreodată constrînge Reichul să declare acceptabilă, echitabilă şi chibzuită reglementarea frontierelor trase de tratate în estul Europei şi să asigure aceste soluţii de forţă printr-un pact de garanţie."

Direcţia rămînea, precum se vede, aceeaşi: estul. Numai că un est ceva mai larg. Dacă în septembrie Hitler se mulţumea cu Ucraina, Uralul, Siberia, în decembrie el îşi mărea orizontul acestui est, prin pretenţii la revizuirea „frontierelor fixate de tratate în răsăritul Europei" în favoarea Poloniei, Cehoslovaciei, Romîniei şi Iugoslaviei.

Asigurările acestea liniştitoare, adresate sprijinitorilor lui din apus, nu se opriră aici. La 26 octombrie 1936 sosea în capitala Angliei Ribbentrop, trimisul lui Hitler, care făcu o declaraţie plină de înţe-

lesuri referitoare la Spania: „În interesul ambelor țări (Germania și Marea Britanie — n.a.) avem de îndeplinit o muncă de mare importanță, Germania dorește prietenia Angliei."

Așadar, puteau dormi liniștiți Lordul Makohwen, președintele lui Imperial Chemical Trust, Arcy Cooper, președintele trustului Unilever, lady Astor, faimoasa gazdă de hitleriști și prohitleriști pe moșia ei din Clyveden și toți ceilalți membri ai aristrocației și marii burghezii engleze, care cultivau — cu propagandă și bani— prietenia lui Hitler. În special, putea dormi lininștit lordul Detterding, omul care suferea de grave complexe de natură petrolieră și care de aceea purta o ură de neîmpăcat Uniunii Sovietice că dispune de cîmpuri petrolifere în care lui îi este interzis să pună piciorul.

Din primele ceasuri ale Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, acest Detterding a început să răscolească cerul și pămîntul, spre a pune cît mai degrabă în mișcare carul de război antisovietic. Și acum Detterding și ai săi începură să creadă că au în mînă un atu sigur. Din partea Germaniei nu-i mai așteaptă nici o surpriză. Totuși, nu trecură decît două săptămîni și — în noiembrie 1936 — o nouă bombă căzu în cercurile filonaziste optimiste engleze: Hitler a încheiat cu Japonia un pact. Pactul anticomintern — adică pactul anticomunist.

Pentru întîia oară, presa engleză fu unanimă în a-l critica pe Hitler. Daily Mail, oficiosul partidului laburist, sau Morning Post, ziar ultra-conservator, sau Daily Express, organ neutru cu pronunțate înclinații spre dreapta, adoptaseră, toate, același ton categoric în a susține că „Anglia refuză să stea alături de Germania în acțiunea ei anticocomunistă".

Nimeni nu mai pricepea nimic. Ce s-a întîmplat? Monopolurile engleze refuză să stea alături de Hitler în acțiunea lui anticomunistă? Fabricanții de

tunuri nu acceptă, sub nici un cuvînt, ideea că ar exista vreo „primejdie comunistă" în lume? Lordul Rothermere şi alţii ca el să fi devenit comunişti peste noapte? Intrebările curgeau de pretutindeni şi se puneau în chip serios, pentru că se părea că problema e gravă de tot. Inchipuiţi-vă cît de gravă era, dacă ziarul Daily Herald putea scrie:

„D. Hitler a săvîrşit cea mai mare greşeală a carierii sale diplomatice. El şi-a atras ieri cea mai aspră dezaprobare din partea guvernului britanic, pentru semnarea pactului anticomunist germano-japonez."

Era, deci, şi guvernul britanic adversar al pactului anticomunist germano-japonez?

Era — şi era un adversar hotărît.

De ce? Ajunsese şi el comunist?

Asta, nu!

Atunci, de ce?

Pentru că îndărătul acestei firme germano-japoneze anticomuniste, pactul încheiat de Hitler cu Japonia era îndreptat împotriva intereselor britanice din Extremul Orient. Pactul anticomunist germano-japonez cuprindea o clauză care prevedea includerea coloniei engleze Insulinda sau Malaezia în zona de influenţă germano-japoneză.

Era încă un act de şantaj, care completa şantajul exercitat prin intervenţia în Spania asupra amicilor săi din Marea Britanie, de la care-şi propunea să obţină noi facilităţi, în ordinea prevăzută în lista de revendicări.

*
* *

Războiul din Spania se înteţea. Se înteţeau şi şedinţele comitetului de neintervenţie. Se înteţeau şi transporturile de arme şi trupe germane şi italiene pentru rebeli. La 27 octombrie 1936, guvernul

portughez recunoştea Junta — sau guvernul fascist spaniol — care-şi avea reşedinţa la Burgos, în Spania. La rîndul lor, Hitler şi Mussolini recunoşteau, în ziua de 18 noiembrie 1936, guvernul din Burgos, căruia pe lîngă arme, trupe şi aviaţie, începură să-i trimită şi vase de război. Guvernul republican, care îşi mutase între timp reşedinţa de la Madrid la Valencia, se adresă Ligii Naţiunilor. După ce-i demonstră că, în conformitate cu înseşi prevederile statutului acestui înalt for internaţional, ceea ce-şi permit să facă Germania şi Italia în Spania este un act calificat drept agresiune, guvernul republican spaniol cerea Ligii Naţiunilor să aplice art. 11 cu privire la *„orice împrejurări care ar putea pune în cauză bunele relaţii internaţionale, ori să aducă vreo atingere păcii mondiale"*.

Spania republicană primi răspunsul pe loc: dacă vrea să i se ia plîngerea în consideraţie, trebuie să aducă dovezi că, într-adevăr, *Germania şi Italia intervin în război.*

Cine cere dovezi Spaniei republicane că italo-germanii intervin?

Chiar acei care, din primele zile ale războiului, au luat iniţiativa creării unei comisii de neintervenţie.

Şi care era cea mai bună dovadă că intervenţionismul germano-italian în Spania a fost şi continuă să fie o realitate?

Însăşi existenţa acestei comisii de neintervenţie.

Prin urmare, însăşi dovada, ca să zicem aşa, a intervenţionismului germano-italian cerea Spaniei republicane să dovedească acest intervenţionism.

Dar dacă comisia de neintervenţie nu era o dovadă serioasă — de altfel, în acest scop a şi fost întemeiată: să nu fie cu nici un preţ serioasă — actele de intervenţie din partea Italiei şi Germaniei erau atît de numeroase şi atît de ostentativ făptuite, încît comisia de neintervenţie, dacă ar fi vrut cu tot

dinadinsul dovezi, nu avea decît greutatea alegerii. Lumea întreagă vedea, în toamna anului 1936 şi în primăvara anului 1937 ceea ce comisia de neintervenţie şi Liga Naţiunilor nu voiau să vadă: că Italia şi Germania duceau o acţiune sistematică de ocupare a Spaniei, care, treptat-treptat, trecea în mîinile lor cu fiecare pas înainte făcut de armata rebelă.

Amestecul Italiei era exercitat în special pe tărîmul militar, dar amestecul german era exercitat în toate domeniile. Pe teritoriul cucerit de rebeli, la căile ferate, paza o făceau jandarmii germani; cadrele falangiştilor şi legionarilor se compuneau din ofiţeri germani; la poştă şi telefoane erau puşi controlori germani; lucrările de fortificaţie în diferite regiuni strategice — ca de pildă, la Ceuta şi mai tîrziu la frontiera franco-spaniolă — erau executate de ingineri şi tehnicieni germani; diferite oraşe ca Larache, Melilla etc., erau puse sub conducerea unor administratori germani; mai toată administraţia militară şi civilă a Spaniei rebele era în mîinile intervenţioniştilor germani etc.

Toate acestea nu erau dovezi de intervenţionism pentru comisia de neintervenţie, care, timp de şase luni de la începerea războiului, trăia cu conştiinţa împăcată că *nu vede*. Ea nu vedea şi nu era datoare să vadă că avioanele „naţionale" spaniole nu sînt spaniole, ci italiene ori germane, şi că zecile de mii de inşi care debarcau în porturile rebele, în haine civile, spre a-şi îmbrăca uniforma „naţională" spaniolă, n-ar fi spanioli, ci italieni ori germani.

Ea nu vedea.

Pînă ce izbucni incidentul marocan în ianuarie 1937, care marcă o turnură în intervenţionismul celor doi membri importanţi ai comisiei de neintervenţie — Hitler şi Mussolini: de la acea dată, Germania şi Italia renunţară la mască şi începură să-şi facă războiul cu faţa descoperită.

Despre ce era vorba?

In ziua de 9 ianuarie 1937, agențiile de presă anunțau că, de la începutul lunii, au debarcat în porturile spaniole Cadix și Melilla, de sub ocupație rebelă, numeroase trupe germane, în *uniformă germană* și că în portul Melilla stau ancorate, sub pavilion german, trei distrugătoare și mai multe submarine germane.

Presa franceză, alarmată, califică acest fapt drept „începutul ocupării Marocului spaniol de către germani", care este o introducere la operația de împărțire a coloniilor, pe spatele Franței. Nu întîrziară, firește, informațiile complimentare prin care opinia publică află că germanii sînt semnalați peste tot: în Munții Marocului spaniol, la Ifni, la Rio del Oro, ca și în insulele portugheze Madera, unde cumpără terenuri spre a-și instala depozitele lor de benzină, și unde, judecînd după toate pregătirile lor, nu mai încape nici o îndoială că vor să-și stabilească baze pentru aviație și pentru flota lor submarină.

Guvernul francez, la rîndul său, trimise guvernului rebel spaniol din Burgos o notă surprinzătoare, nu atît prin conținutul ei, cît prin faptul că totuși, francezii, care susțineau la Liga Națiunilor pe cei care cereau Spaniei republicane dovezi că italo-germanii intervin, dețineau — ei înșiși — dovezi de felul acesta într-o măsură mai mult decît suficientă pentru a justifica sancțiunile. In nota sa, guvernul francez înșira lista tuturor trupelor germane cantonate în Maroc — și dădea toate amănuntele asupra fortificațiilor construite de germani în Maroc. Prin urmare, membrii comitetului de neintervenție — printre care se găsea, la loc de frunte, guvernul francez — știau și ei ceea ce Italia și Germania nu ascunseseră pînă atunci decît în mod calculat neglijent, pentru ca toată omenirea să vadă că lor nu li-e frică de nimeni.

Nota adresată guvernului rebel din Burgos rămase fără răspuns. In schimb fu primit răspunsul presei

italiene, care, cînd aflǎ de nota guvernului francez, sǎri ca muşcatǎ de şarpe. Ziarul Stampa ataca Franţa printr-un lung articol sub un titlu cu litere de o şchioapǎ: *„Cum se monteazǎ în Franţa povestea unei infiltraţii germane în Maroc."*

Alt ziar italian de primǎ importanţǎ scria: *„Activitatea ministerului de externe francez nu constituie decît o diversiune marocanǎ."*

Organele fasciste Giornale d'Italia şi Regimo Fascisto nu se lǎsarǎ mai prejos şi, cu aceeaşi violenţǎ, atacarǎ guvernul francez care ar intenţiona *„sǎ creeze o bazǎ diplomaticǎ pe care sǎ-şi poatǎ întemeia o contraocupaţie francezǎ a Marocului spaniol."*

Şi, pentru a bǎga zizanie între Franţa şi Anglia, Giornale d'Italia adǎuga: *„Manevra este vǎditǎ: Marocul este un teren comod pentru ambiţiile imperialiste franceze. Ne ajunge sǎ le semnalǎm guvernului britanic. O ocupare a Marocului spaniol de cǎtre trupele franceze nu poate fi acceptatǎ. Ea ar dezlǎnţui urmǎrile cele mai grave."*

Dar dacǎ presa lui Mussolini a avut de lucru în zilele acelea, cu atît mai mult a trebuit sǎ asude presa hitleristǎ. O sintezǎ a celor ce s-au scris în jurul incidentului marocan, ne-o dǎ urmǎtorul extras din ziarul lui Goering, National Zeitung, care apǎrea la Essen, ţara lui Krupp:

„Acuzaţiile presei pariziene, care izvorǎsc atît din instrucţiunile ministerului de externe, cît şi dintr-o imaginaţie stimulatǎ de consumul aperitivelor atît de dragi francezilor, sînt, poate, destinate sǎ permitǎ, eventual, o „mǎsurǎ preventivǎ", în sensul unei ocupǎri a Marocului spaniol de cǎtre trupele franceze. Nu ştim pînǎ la ce punct cercurile de dreapta din Paris, aşa cum aflǎm dintr-o informaţie a agenţiei D.N.B., au dreptate cînd vorbesc despre „planurile secrete ale statului major francez care tind la o ane-

xare a Marocului spaniol", dar este sigur că bomba lansată de jurnalele de pe malul Senei nu este străină de aceste preocupări."

Şi, la fel ca şi ziarele lui Mussolini, National Zeitung încheia cu un avertisment amical adresat Marii Britanii: *„Aviz englezilor, care au atîta grijă să apere strîmtoarea Gibraltarului."*

Presa sovietică îşi exprimă credinţa că Germania încă n-a terminat cu pregătirea ei militară, aşa că, deocamdată, nu îndrăzneşte să rişte un război cu puterile europene. De aceea, ar ajunge ca Franţa şi Anglia să se arate ceva mai energice, pentru ca să pună pe Hitler şi pe Mussolini cu botul pe labe.

Dar guvernul francez, care avea un punct de vedere al lui — dictat de punctul de vedere al comisiei de neintervenţie — după ce-şi expedie nota la Burgos, îl insărcină pe ministrul francez la Berlin, François Poncet, să împărtăşească lui Hitler îngrijorările Franţei cu privire la ocuparea Marocului. François Poncet, membru al aristrocaţiei franceze, ca mai toţi diplomaţii francezi, deci un cald admirator al politicii dinamice anticomuniste a naziştilor, îşi împlini sarcina, în cadrul unei recepţii diplomatice, cu deosebită gingăşie, spre a nu-l amărî pe marele om de la Berlin, care devenea din ce în ce mai interesant pentru cercurile reacţionare apusene.

Succesul ambasadorului francez fu complet. Pe loc, Hitler declară că Germania n-are şi n-a avut vreodată intenţia de a ştirbi, într-un fel sau altul, integritatea teritoriului sau a posesiunilor spaniole. La aceasta, François Poncet plasă, în numele guvernului său, o contradeclaraţie, prin care îl asigura pe Hitler că nici Franţa nu vrea să se atingă de integritatea teritorială a Spaniei şi nici de statutul Marocului spaniol şi că este hotărîtă să respecte acordurile existente.

Acordul era, precum se vede, perfect. Numai că, atît Führerul Germaniei cît şi ambasadorul Franţei,

deşi s-au arătat atît de categorici în a afirma că nu au de gînd să se atingă de integritatea teritoriului spaniol, nu şi-au exprimat aceleaşi intenţii şi faţă de independenţa Spaniei republicane. Despre independenţa Spaniei republicane, Hitler n-a suflat un cuvînt ; dar n-a suflat un cuvînt nici François Poncet. Sensibil la această delicată atenţie, Hitler făcu Franţei, prin ambasadorul ei, în cursul aceleiaşi audienţe un cadou : o nouă declaraţie pacifică.

„Germania — a spus Hitler — o repet aici în mod solemn, a susţinut întotdeauna că între ea şi Franţa, de pildă, nu poate să existe nici un obiect de ceartă omeneşte posibilă."

Presa franceză de mare tiraj jubila : Hitler a fost silit să dea înapoi ! Cînd şi cu ce a fost silit Hitler să dea înapoi ? Pentru că a făcut iar o declaraţie de dragoste păcii ? Dar cîte declaraţii pacifice n-a făcut de cînd a ajuns la putere ? Ei şi ? A fost asta pentru el o piedică să introducă regimul militar obligatoriu, să treacă la reorganizarea armatei, să remilitarizeze Renania, să mărească serviciul militar de la un an la doi ani, să-l ajute pe Mussolini să-şi facă războiul în Abisinia, ori să atace Spania republicană ?
Dar rostul presei de mare tiraj nu era să-şi aducă aminte de toate acestea, ci să vîndă marelui public o doză masivă de optimism, care părea a fi foarte utilă politicii atît de întortocheate a comisiei de neintervenţie. Despre ziarele care-şi primeau directivele de la ministerul de externe nu mai vorbim. Le Temps, de pildă, sub titlul : „Un incident lichidat", comenta cu deosebită satisfacţie întrevederea Hitler-François Poncet şi atrăgea atenţia publicului să se ferească de *„nervozitatea excesivă care interpretează, uneori, în sensul cel mai critic, informaţiile senzaţionale din care o anumită presă nu este decît foarte dispusă să tragă concluzii de natură să falsifice poziţia guvernelor"*.

Le Temps, departe de a dezminţi existenţa trupelor germane, le confirma, dar explica poporului francez că, în urma declaraţiilor făcute de Hitler, cu o zi mai înainte, germanii nu vor mai debarca trupe în Maroc.

In Anglia, o bună parte din presă, dominată de acelaşi spirit neintervenţionist, apăsă mult pe declaraţiile Führerului, care ar constitui o nouă garanţie pentru menţinerea păcii.

In acest incident marocan, însă, presa nazistă se arătă mult mai abilă decît presa franceză de dreapta, pentru că, prin relatarea convorbirii, avu grijă să prezinte Franţa în poziţia de acuzat nu de acuzator. Agenţia germană D.N.B. transmise presei o telegramă, pe care o prezenta ca fiind de sursă pariziană, sub titlul acesta : „O declaraţie franceză asupra problemei marocane". Ziarul nazist 12 Uhr Blatt scoase, în ziua întrevederii, o ediţie specială, care-şi făcea reportajul sub titluri senzaţionale, în caractere gigantice :

„S-A FĂCUT LUMINĂ IN AFACEREA MAROCULUI SPANIOL. DECLARAŢIILE FÜHRERULUI ŞI ALE AMBASADORULUI FRANŢEI. UN MARE ACT DE PACE GERMAN. GUVERNUL FRANCEZ IMPOTRIVA PRESEI DE AŢIŢARE."

In genere, n-a rămas gazetă nazistă, în ziua aceea, să nu fi apărut cu aceleaşi ţipătoare sunete de trompetă :

„DESTINDERE EUROPEANĂ ! FRANŢA PROMITE SĂ RESPECTE INTEGRITATEA SPANIOLĂ. VOINŢA DE PACE A FÜHRERULUI. IMPOTRIVA CAMPANIEI DE INSTIGAŢIE ROŞIE. PARISUL BATE IN RETRAGERE !"

Numai că, în aceleaşi zile în care presa nazistă cînta voinţa de pace a lui Hitler, Hitler spunea ge-

neralului nazist Feupel, pe care-l trimitea în Spania: „Noi nu vom părăsi Spania decît atunci cînd vom avea colonii."

Iar peste trei luni, la 26 aprilie 1937, aviaţia nazistă executa groaznicul bombardament asupra oraşului spaniol Guernica, fosta capitală bască. Sălbăticia rece cu care a fost nimicită Guernica arăta ceea ce sînt în stare să facă nişte criminali cărora li se pune o armă în mînă. Oraşul Guernica nu era un punct strategic, n-avea nici o valoare militară şi nu adăpostea nici un soldat guvernamental. Dar fabricile naziste de avioane voiau să încerce, încă o dată, eficacitatea aparatelor lor şi abilitatea piloţilor lor. Aşa că, după opt ore şi jumătate de exerciţii, din cei zece mii de locuitori ai oraşului, bărbaţi, femei şi copii, n-au mai rămas în viaţă decît 2.000. Restul de 8.000 zăcea, fără viaţă, printre ruinele a ceea ce a fost oraşul Guernica.

Guvernul republican de la Valencia a protestat, din nou, la Liga Naţiunilor şi a cerut, din nou, să fie traşi la răspundere intervenţioniştii germani. Singura ţară care s-a ridicat cu tărie împotriva agresorilor şi a cerut să se ia grabnice şi severe măsuri, a fost Uniunea Sovietică.

Datorită însă manevrelor exercitate de marile puteri imperialiste, Liga Naţiunilor continua să dea Spaniei republicane acelaşi răspuns: pînă ce nu va aduce dovezi, nu se poate face nimic.

Dovezi? Dovezile curgeau cu duiumul! Nu mai vorbim că cea mai bună dovadă era însuşi războiul, care nici n-ar fi putut să înceapă dacă n-ar fi fost organizat şi susţinut de către italo-germani, cu avioanele dovedite şi recunoscute de marcă italiană, sau cu tunurile de marcă germană, sau cu trupele, ofiţerii, specialiştii veniţi direct din Germania nazistă, ori din Italia fascistă. Numai de dovezi de felul acesta nu duceau lipsă republicanii! Dar în afară de dovezile acestea, existau alte dovezi — care prin

semnificaţia lor spuneau şi mai mult — şi care erau, toate, cunoscute comisiei de neintervenţie.

Dovada era întreaga presă mussoliniană şi cea hitleristă care, la fiecare pas, trăda rolul direct, nemijlocit, pe care-l jucau stăpînii ei în agresiunea din Spania.

Dovadă — cea mai bună dovadă — erau demonstraţiile de stradă din Germania, ale femeilor, care, îngrozite de cîţi tineri germani mor în Spania, strigau:

„Daţi-ne copiii înapoi!"

Dovadă erau înştiinţările scurte pe care le primeau miile de familii germane: „Fiul dumneavoastră a fost ucis în manevre!" — toate însoţite de un ordin ca nimeni să nu poarte doliu.

Dovezi, deci, erau multe — şi dovezi de tot felul — care ar fi putut zdruncina hotărîrea de a nu interveni a oricui, în afară de cea a comisiei de neintervenţie, care părea că-şi rezumă toate idealurile ei la un singur cuvînt: dovezi. Fără dovezi nu se poate face nimic.

Şi asta a continuat să ceară pînă la sfîrşitul războiului: dovezi!

În iulie 1937, vase de război germane, sub pavilion german larg desfăşurat, parcă spre a sfida pe ultimii apostoli ai făţărniciei neintervenţioniste, bombardară portul spaniol Almeria, cu aceeaşi sălbăticie cu care fusese bombardată Guernica. Guvernul republican spaniol ceru Ligii Naţiunilor ca naziştii să fie declaraţi agresori şi pedepsiţi. Dar Liga Naţiunilor, rece şi implacabilă — mereu cu aceeaşi singură excepţie: Uniunea Sovietică — îi răspunse: pînă ce nu va aduce dovezi, nu se poate face nimic. Peste şase luni, în februarie 1938, cînd Malaga căzu în mîinile rebelilor, primele trupe care intrară în oraş fură regimentele italiene, care defilară în uniformele lor italiene şi în sunetele marşurilor lor fasciste italiene. Guvernul republican ceru Ligii Naţiunilor ca fas-

ciştii italieni să fie declaraţi agresori şi pedepsiţi. Dar Liga Naţiunilor îi răspunse: pînă ce nu va aduce dovezi, nu se poate face nimic. Peste trei luni, în mai 1938, armata spaniolă republicană captură, la Guadalajara, diviziile italiene „Littorio" şi „Freccia Nera", împreună cu toate documentele statelor lor majore. Guvernul republican ceru Ligii Naţiunilor ca fasciştii italieni să fie declaraţi agresori şi pedepsiţi. Dar Liga Naţiunilor îi răspunse: pînă ce nu aduce dovezi, nu se poate face nimic.

Aşa a fost dus războiul din Spania, timp de aproape trei ani.

Şi în aceşti trei ani, singura ţară care apăra principiile Ligii Naţiunilor împotriva înşişi membrilor Ligii Naţiunilor şi care înfiera crimele făptuite în Spania de fascisto-nazişti, a fost Uniunea Sovietică. In septembrie 1937, ministrul de externe sovietic declara în legătură cu agresiunea fascistă din Spania:

„Cunoaştem trei state care în cursul acestor trei ani din urmă au comis agresiuni împotriva altor state. In ciuda diferenţei dintre regimuri, ideologii, niveluri materiale şi culturale, aceste trei state în chestiune şi-au justificat agresiunile printr-unul şi acelaşi motiv: lupta împotriva comunismului. Conducătorii acestor state îşi închipuie, ca nişte naivi, sau se prefac că-şi închipuie, că le ajunge să pronunţe cuvîntul „anticomunist", pentru ca toate fărădelegile şi crimele internaţionale să fie iertate".

. Dar democraţiile apusene — şi, în umbra lor, monopolurile americane — aveau de apărat în Spania nu republica democrată spaniolă împotriva crimelor fascisto-naziste, ci principiul de neintervenţie.

Aceasta a fost lupta pe care poporul spaniol, condus de comunişti, a trebuit s-o ducă timp de trei ani cu agresorii: un război pe două fronturi. De o parte

avea de înfruntat armatele fasciste italo-germane, de cealaltă, comisia de neintervenție. După trei ani de rezistență eroică, lupta poporului spaniol pentru libertate și democrație a fost înăbușită simultan de ambii adversari : de bandele de fasciști înarmați — din lipsă de arme — și de comisia de neintervenție — din lipsă de dovezi.

*

* *

La 1 ianuarie 1938, presa financiară engleză scria că, de la 18 iulie 1936 — adică într-un an și jumătate de la izbucnirea războiului — Hitler, în afară de banii cheltuiți pe întreținerea trupelor și propagandei naziste din Spania, a livrat rebelilor materiale de război în valore de 13 miliarde — a se citi 13 miliarde — franci.

Totul pe credit.

Ca și Mussolini, care a avansat și el, pe credit, rebelilor, bani și materiale, în cifre considerabile.

De ce au dat Hitler și Mussolini, *pe credit,* atîtea parale ? Ca să combată bolșevismul în Spania ? Dar nu aveau destul de combătut acasă la ei ? N-aveau acasă la ei o situație economică atît de mizeră, încît să-l silească pe Mussolini să impună poporului italian consumul exclusiv al mălaiului și pe Hitler să impună poporului german un prînz compus dintr-un singur fel de mîncare ? N-aveau, acasă la ei, destui adversari politici care lucrau împotriva regimului ? N-aveau acasă la ei destui comuniști ? Pe scurt : n-aveau acasă la ei pe ce cheltui banii aceștia — nu să-i investească tocmai în Spania, în scopuri atît de abstracte cum ar fi lupta împotriva comuniștilor ?

Aveau de toate acasă.

Și le aveau în forme nebănuit de grave.

Dar tocmai de aceea au trebuit să vină în Spania.

Au trebuit !

Mussolini trebuia să vină în Spania,

pentru că în urma întovărăşirii cu Hitler a fost silit să renunţe la rolul de ocrotitor al Austriei;

pentru că, renunţînd la Austria, s-a crezut dator să caute un obiect de pradă aiurea;

pentru că, după jalnicul război din Abisinia, şi-a închipuit că-şi poate reface prestigiul printr-un alt război;

pentru că, prin schimbarea regimului republican spaniol într-un regim fascist, în care să aibă şi el un cuvînt, urmărea să taie comunicaţiile dintre Franţa şi coloniile ei africane şi, prin aceasta, să slăbească poziţia Franţei, faţă de care avea un întreg program de revendicări;

dar, mai înainte de toate, pentru a-şi asigura, în ochii rebelilor, în cazul unei victorii, titlurile necesare spre a obţine măcar o parte din materiile prime care se găsesc în Spania.

Mussolini făcea război pentru a obţine materii prime necesare unui război. În limbajul lui Mussolini, materiile prime se numeau „comunism".

La rîndul său, celălalt partener intervenţionist, Hitler, trebuia să vină în Spania.

pentru că voia să readucă la actualitate un vechi cuvînt al lui Bismarck: „Spanische Fliege in Frankreichs Naken" (Musca spaniolă pe grumazul Franţei) şi să facă dintr-o Spanie fascistă o muscă antifranceză, care să ameninţe Franţa în permanenţă;

pentru că voia să creeze o diversiune în sud-vestul european, cu care să camufleze cele ce pregătesc, deocamdată, în centrul Europei;

pentru că voia să-şi facă, din intervenţia în Spania, încă o armă de şantaj cu care să smulgă, de la prietenii săi din apus, autorizaţia de a proceda cu Austria cum va crede de cuviinţă;

dar, mai înainte de toate, pentru că, întocmai ca şi Mussolini, Hitler voia să obţină materiile prime din Spania. Ca şi Mussolini, Hitler făcea războiul din Spania spre a obţine materiile prime necesare

unui război. Ca şi în limbajul lui Mussolini, în limbajul lui Hitler materiile prime tot „comunism" se chemau. Furia lui „anticomunistă" era, în acel moment, furia împotriva ţărilor care aveau materii prime. Şi Spania avea materii prime care meritau osteneala de a organiza un război împotriva comuniştilor spanioli: cauciuc în Guineea spaniolă, aramă în Marocul spaniol, mine în Rio Tinto, mercur la Almaden, magneziu la Penarroya, zinc, plumb, argint, fier etc. In aceste condiţiuni putea, oare, tolera Hitler bolşevismul în Spania?

In cursul unei cuvîntări rostite în ziua de 1 noiembrie 1936, Goebbels, ministrul propagandei lui Hitler, spunea: „Ne trebuie materii prime. Deoarece nu le avem, trebuie să ni se cedeze partea noastră din bogăţiile lumii."

In primăvara anului 1937, înainte de căderea oraşului spaniol Bilbao în mîinile rebelilor, Hitler declara: „Guvernul rebel trebuie să obţină victoria, pentru că noi avem nevoie de minereul de fier din Bilbao."

Hitler sau Mussolini puteau, aşadar, tolera comunismul în Spania sau Mediterana?

*

* *

In ziua de 27 februarie 1939, agenţiile de presă transmiteau din Londra o telegramă cu următorul cuprins:

„Domnul Chamberlain (primul ministru al guvernului conservator) a anunţat că a recunoscut azi guvernul naţionalist spaniol, fără a pune vreo condiţiune prealabilă, deoarece guvernul naţionalist deţine acum, cea mai mare parte a teritoriului spaniol, inclusiv centrele industriale cele mai importante, precum şi aproape toate sursele materiilor prime naţionale."

În limbajul lui Chamberlain, materiile prime căpătau, aşadar, aceeaşi rezonanţă ca şi în limbajul lui Hitler şi Mussolini: materiile prime primează.

Declaraţia lui Chamberlain, a fost primită de opoziţie cu strigăte de: „Ruşine! Ruşine!" Opoziţia dădu apoi citire unei moţiuni, care spunea între altele că:

„După opinia camerei, hotărîrea guvernului, de a recunoaşte necondiţionat forţele rebele spaniole care trebuie să se sprijine pe intervenţia străină, constituie o insultă voită adusă guvernului legitim al unei ţări amice, o violare grosolană a tradiţiilor internaţionale. Această hotărîre marchează o nouă etapă a unei politici care distruge, progresiv, încrederea tuturor forţelor democratice în bunăcredinţa Marii Britanii."

Şi drept comentar personal, un membru al opoziţiei strigă:

„Aşa cum s-a comportat domnul Chamberlain, ar putea fi un dictator."

Chamberlain nu mai găsi destui termeni să-şi exprime uimirea. El, dictator? Pentru că a recunoscut guvernul din Burgos? „Ne este greu să-i dăm (opoziţiei) dreptate — răspunse el — atunci cînd constatăm că marea noastră soră democrată, Franţa, a adoptat aceeaşi atitudine şi a luat aceeaşi hotărîre."

Într-adevăr, în aceeaşi zi, guvernul francez — care pentru Chamberlain era „marea soră democrată" — a adoptat aceeaşi atitudine. Ideea democratică ieşea, deci, din nou victorioasă. Aşa că moţiunea fu respinsă cu 344 de voturi contra 197.

Astfel, Spania republicană, sprijinită numai de U.R.S.S. şi de brigăzile de voluntari străini — prin-

tre care se numărau şi 800 de romîni — fu înfrîntă, după o rezistenţă eroică de aproape trei ani, prin actele trădătoare ale democraţiilor burgheze apusene.

Prin urmare, cum s-a încheiat războiul din Spania ?

Ca şi războiul din Abisinia. Cu excepţia Uniunii Sovietice, toţi membrii Ligii Naţiunilor au adoptat, faţă de agresor, soluţia a patra : să se uite trecutul şi să se admită, ca fapt împlinit, toate crimele şi jafurile comise de bandele hitleriste şi mussoliniene în Spania.

XI

În primăvara anului 1937, în martie — cînd, spre uimirea celor care au tăbărît asupra Spaniei republicane, fie cu tunuri și avioane, fie cu pacte de neintervenție, poporul spaniol continua să reziste — marele ziar englez The Economist dădea relații ample asupra celor discutate de Goering în cursul vizitei pe care a făcut-o lui Mussolini între 15-18 ianuarie 1937. Goering și Mussolini ar fi stabilit un acord pe baza căruia:

„Cehoslovacia și Romînia ar intra în sfera de acțiune germană, iar Iugoslavia, Ungaria și Bulgaria ar constitui zona de acțiune italiană. Austria ar servi între aceste două zone ca stat-tampon, neutralizat în mod provizoriu, întrucît Hitler ar renunța deocamdată la realizarea Anschlussului.“

Pe de altă parte, ziarul francez Le Temps, oficiosul ministerului de externe francez, arăta că Goering fusese însărcinat de Hitler *„să expuie domnului Mussolini detaliile proiectului de expansiune germană în sud-est, să realizeze înțelegerea cu Mussolini și — întrucît este vorba de o operație de forță, care să ciuntească frontierele Cehoslovaciei și să deschidă accesul în culoarul către Ucraina — să obțină sporirea efectivelor de pace italiene și a fabricației de război"*.

Tot după Le Temps, *„pe frontul de vest, Germania a realizat o linie defensivă de beton și de cuirase, care este semnul precursor al unei ofensive de mare stil, pentru încercuirea Cehoslovaciei. În scopul acesta se intensifică acțiunea antisemită și pro-*

hitleristă a Gărzii de Fier, spre a smulge Romînia din solidaritatea cu Mica înțelegere și de sub influența democrațiilor occidentale; declanșarea, în Ungaria, a loviturii de stat care, instaurînd un regim nazist, ar înlesni colaborările apropiate; agitarea spectrului revendicărilor coloniale pentru ca imperiul britanic să primească, cu resemnare, o astfel de alunecare către răsărit, ca o diversiune binevenită".

În această atmosferă, cu adevărat primăvăratică, sosea la Berlin sir Nevile Henderson, noul ambasador al Marii Britanii pe lîngă guvernul celui de al treilea Reich.

Cine era sir Nevile Henderson?

Pe lîngă altele, care nu prezintă aici interes, sir Nevile Henderson era — și era *în special* — un mare, foarte mare admirator al lui Hitler.

De ce, dar, și-a găsit guvernul Marii Britanii să trimită ca portcuvînt pe lîngă guvernul nazist, un filonazist?

Tocmai pentru că era filonazist.

În anul 1937, guvernul Marii Britanii voia să aibă ca ministru al ei la Berlin, nu un diplomat abil, care era liber să fie, în adîncul sufletului său *și* filonazist — ci un diplomat filonazist, *cunoscut* ca filonazist.

Neville Chamberlain, șeful guvernului conservator, deși la vîrsta cînd a nimeri cu furculița la gură începe să devină o problemă, venise la putere cu intenții foarte dinamice. Opinia primului ministru al Marii Britanii — ca și opinia tuturor celor de categoria lui politică și socială — era uimitor de limpede: dacă ceva lipsește democrației engleze spre a-și putea menține locul în lume, este dinamismul — și dacă cineva pare a fi fost trimis de însuși cel de sus să dea prin dinamismul său forțe noi democrației britanice, acela este Hitler. Pînă în 1937 s-au făcut anumiți pași în direcția aceasta,

dar nu îndestul. Pentru un om dinamic ca bătrînul Chamberlain, politica de ajustare a nazismului la interesele democrației britanice părea oarecum statică. Și nu era timp de pierdut. Nici Hitler nu-și pierdea timpul. Se cerea, deci, o activitate mai vie, mai directă — pe scurt, mai dinamică. Pentru aceasta, Chamberlain avea nevoie, ca intermediar între Hitler și el la Berlin, de un filonazist cunoscut. Cu cît mai filonazist, cu atît mai bine. Simplifica lucrurile.

Așa s-a ajuns la numirea lui Henderson ca ambasador al domnului Chamberlain pe lîngă guvernul lui Hitler.

In ce spirit venea Henderson la Berlin, în ziua de 1 mai 1937, să-și ia postul în primire, se poate constata din lectura memoriilor lui, apărute — sub titlul: „Doi ani cu Hitler" — în octombrie 1939, cînd Marea Britanie se și afla, de o lună de zile, în război cu Germania nazistă. Din paginile acestei lucrări aflăm că Henderson a fost viu criticat în Anglia pentru un discurs pronazist, rostit de el în iunie 1937, la un banchet organizat în cinstea lui de Asociația germano-britanică de la Berlin. Dar ce a spus Henderson în discursul acesta?

Ne informează însuși Henderson, în rezumatul următor:

„Fraza care a supărat cel mai mult cercurile de stînga, și altele chiar, în Anglia, era aceea în care făceam observația că *ar fi preferabil ca în Marea Britanie lumea să se preocupe mai puțin de dictatura nazistă și să acorde o atenție mai mare vastei experiențe întreprinse în Germania.* Am adăugat că de aci s-ar putea scoate *mai mult decît o învățătură utilă* și-mi exprimam părerea de rău că arborii rău plasați în ochii englezilor le ascund pădurea. Un membru al Parlamentului, comentînd în Camera Comunelor acest discurs, a pro-

testat că *„vechea noastră democrație n-are nimic de învățat de la nazism"*. Prin aceasta, el exprima un lăudabil sentiment britanic... Totuși, ar fi de dorit ca aceia cărora le revine răspunderea conducerii războiului împotriva Germaniei hitleriste să nu păcătuiască prin aceeași îngîmfare. Sînt „predici și în pietre, iar dumnezeu este peste tot" — și *există, într-adevăr, în organizația nazistă și în instituțiile ei sociale unele lucruri perfect deosebite de sălbatica ideologie naționalistă, din care noi am cîștiga mult dacă le-am studia și din care ne-am putea inspira spre cel mai mare bine al națiunii noastre și al vechii noastre democrații.*

...S-ar găsi puțini oameni, în secolul XX, care ar contesta că, în ciuda tuturor ororilor și nelegiuirilor epocii napoleoniene, revoluția franceză a lăsat moștenire teorii și instituții de pe urma cărora omenirea a beneficiat în chip larg. *Național-socialismul este și el o revoluție.* Oricît ar părea în ochii celor mai mulți dintre noi, că ideologia lui trebuie dușmănită — așa cum a fost cazul revoluției franceze pentru străbunii noștri la sfîrșitul secolului XVIII — *ar fi o prostie să se pretindă că acest regim nu ne poate învăța nimic și că este sortit să dispară de pe pămînt, sub toate formele lui, fără a fi plîns, fără a fi onorat, fără a fi cîntat.*

...Greșeala care a fost prea des făptuită în străinătate este aceea că s-a condamnat tot ce este nazist pentru simplul motiv că ideologia național-socialistă este potrivnică ideologiei noastre și pentru că unele principii și unele practici ale reprezentanților ei ar fi de o cruzime îngrozitoare și de neiertat. Dușmăniile ideologice pot fi la fel de periculoase ca și ambițiile unui dictator. Și unele și celelalte duc la pierderea siguranței în judecată și a simțului măsurii. Aceasta a provocat, la noi, după cîte mi se pare, prea mult simț

critic şi prea puţin spirit pozitiv în relaţiile noastre cu Germania. *Pentru a stabili pacea în Europa Centrală, ar trebui ceva mai mult decît critici.*"

Toată această caldă pledoarie pronazistă arăta că:

1) ar fi preferabil ca în Marea Britanie „lumea să se preocupe mai puţin de dictatura nazistă şi să acorde o atenţie mai mare vastei experienţe întreprinse în Germania";

2) că din această vastă experienţă „s-ar putea trage mai mult decît o învăţătură utilă";

3) că „există, într-adevăr, în organizaţia nazistă şi în instituţiile ei sociale unele lucruri perfect deosebite de sălbatica ideologie naţionalistă", ce pe urma cărora Anglia ar „cîştiga mult", dacă le-ar „studia" şi din care s-ar „putea inspira" spre „*cel mai mare bine al naţiunii*" engleze şi al „vechii" ei „democraţii";

4) că, tocmai ca şi revoluţia franceză, „este şi naţional-socialismul o revoluţie";

5) că este o greşeală „prea des făptuită în străinătate", de a se condamna „tot ce este nazist, pentru simplul motiv că ideologia naţional-socialistă este contrarie ideologiei" unor ţări ca Anglia;

6) că „ar fi o prostie să se pretindă că acest regim" „nu poate nimic învăţa" pe englezi şi „că este sortit să dispară de pe pămînt, sub toate formele lui, fără a fi plîns, fără a fi onorat, fără a fi cîntat".

Tot acest imn de slavă la adresa regimului naţional-socialist n-a fost opera doctorului Goebbels, ministru al propagandei naziste, ci a lui Nevile Henderson numit ministru al Marii Britanii în Germania nazistă, în acel an 1937, atît de hotărîtor pentru orientarea politică a Europei capitaliste. Cu asemenea convingeri despre măreţia „re-

voluţiei naziste", era de la sine înţeles că Henderson trebuia să constate, cu multă mirare, că „duşmăniile ideologice" care duc la „pierderea siguranţei în judecată şi a simţului măsurii" a „provocat" în Anglia „prea mult spirit critic şi prea puţin spirit pozitiv în relaţiile noastre cu Germania nazistă". Această lipsă de simţ pozitiv, adică de admiraţie pentru Germania nazistă, de la care Anglia democratică ar fi avut atîtea de învăţat, punea pacea în primejdie. Şi, precum spune Henderson, „pentru a stabili pacea în Europa Centrală, trebuie *ceva mai mult* decît spirit critic". Or, pentru a stabili pacea în Europa, Chamberlain, i-a încredinţat lui Henderson sarcina de a vedea la Berlin ce forme concrete s-ar putea da acestui „ceva mai mult" pozitiv.

Un singur punct rămînea oarecum întunecat în această luminoasă demonstraţie a virtuţilor regimului naţional-socialist:

Henderson ne arată că discursul său de la Berlin, în care susţinea că Anglia ar avea multe de învăţat de la nazişti, a fost combătut în Camera Comunelor de către un deputat care a strigat că „vechea noastră democraţie engleză n-are nimic de învăţat de la nazişti". Henderson recunoaşte că acest protest „exprima un lăudabil sentiment britanic". Dar ce fel de sentiment britanic exprima deputatul englez, asta nu ne-o spune Henderson. Să fie sentimentul de demnitate al democraţiei engleze care, trăind în tradiţia unor libertăţi democratice burgheze, refuză, cu dezgust, oferta de a-şi lua ca învăţător un regim de crime ca cel naţional-socialist? Sau este vorba, cumva, de sentimentul de mîndrie al democraţiei engleze, care n-are nevoie de învăţăturile regimului naţional-socialist, pentru că ceea ce ştie şi practică Hitler, din 1933, pe spinarea adversarilor regimului său, ştie şi practică ea mai de mult pe spinarea popoarelor coloniale?

Dar nedumerirea este risipită numaidecît, deoarece tot Henderson vine — probabil fără să vrea — cu o foarte prețioasă precizare. Intr-un alt capitol al lucrării, ambasadorul Marii Britanii relatează că, într-o zi, a primit, de la Londra, dispoziția să transmită guvernului nazist părerea guvernului englez că, spre a nu da pretext opiniei publice engleze să se împotrivească unei apropieri anglo-germane, ar fi bine să nu se mai producă orori ca acelea care se comit în lagărele de concentrare din Dachau și Buchenwald.

Dacă sinceritatea intervenției guvernului englez era mai mult decît îndoielnică, ororile făptuite de regimul lui Hitler atinseseră, în acei ani, proporții care prevesteau marile măceluri de mai tîrziu. Gravitatea teroarei naziste se putea judeca și după extinderea luptei de rezistență organizată de partidul comunist în rîndurile muncitorimii germane. Mii de muncitori germani erau închiși și supuși celor mai inimaginabile torturi în pușcăriile naziste. Execuțiile prin decapitare deveneau tot mai frecvente. Se citează numeroase cazuri cînd comitetele grupelor de rezistență au fost schimbate de cîte 8-10 ori, deoarece conducătorii lor erau arestați și executați. In ciuda acestei sălbatice terori, lupta antifascistă organizată de comuniști creștea în intensitate. Procesele muncitorilor care se opuneau regimului lui Hitler se numărau cu sutele. Una din cele mai tipice acțiuni judiciare întreprinse de guvernul nazist împotriva muncitorilor a fost procesul judecat în 1935 la Wuppertal : cifra acuzaților se ridica la 628. Toți — membri militanți ai sindicatelor muncitorești. Legate de perioada aceasta rămîn figurile de neuitat ale lui Ernst Thälmann, John Scheer, Hans Beimler, Wilhelm Firl, ca și a atîtor alte sute și sute de comuniști, care au luptat pentru credința lor și au căzut răpuși de asasinii hitleriști.

Că Chamberlain era alături de Hitler în condamnarea acestor „bolşevici", ca şi a sutelor de mii de victime închise în lagărele naziste, nu se îndoia nimeni. Pe bătrînul dictator al Marii Britanii, crimele lui Hitler nu-l supărau. Altceva îl supăra: faptul că aceste crime — care în fond nu erau decît nişte nevinovate crime — puteau fi folosite de „opinia publică" drept pretext spre a-i pune piedici în calea unei apropieri anglo-naziste. Asta-l stingherea pe Chamberlain: pretextul. Şi cu asta-l însărcinase el pe Henderson: să-l roage pe Führer să fie ceva mai discret în mînuirea pistolului, cuţitului şi a biciului, pentru a răpi opiniei publice — cel puţin deocamdată, pînă se vor înţelege între ei — „pretextul" de a fi împotrivă. Henderson se conformă şi se adresă lui Goering.

Aici, îl lăsăm pe Henderson să ne relateze ce a urmat:

„Răspunsul lui (al lui Goering) fu caracteristic. După ce a ascultat ceea ce aveam să-i spun, el se ridică în tăcere şi se apropie de biblioteca lui, din care scoase un volum dintr-o enciclopedie germană. Deschizînd cartea la cuvîntul „Konzentrationslager" (cîmp de concentrare), el citi cu glas tare: „Folosit pentru întîia oară de către englezi, în timpul războiului cu burii."

S-ar putea, deci, ca protestul deputatului englez să fi exprimat nu dezgustul pentru cruzimile naziste, ci mîndria pentru atotştiinţa „democraţiei" britanice în materie de represiune în masă. Este mai mult decît posibil să fie aşa: e probabil. Altminteri, Henderson, cu orizonturile lui filonaziste, n-ar fi calificat acest sentiment drept „lăudabil". Totuşi, Henderson, în acel interval de o lună de cînd a sosit la Berlin şi pînă la banchetul din iunie, se pare că a văzut atîtea inovaţii naziste aduse vechilor insti-

tuţii democratice engleze, încît şi-a zis că acum a venit rîndul Angliei să înveţe.

Să înveţe de la nazişti, fiindcă are ce învăţa.

Să înveţe Anglia de la nazişti, pentru că „în organizaţia nazistă şi în instituţiile ei sociale sînt lucruri"... „de pe urma cărora Anglia ar cîştiga mult dacă le-ar studia şi din care s-ar putea inspira spre cel mai mare bine al naţiunii engleze" şi „al vechei democraţii engleze". Să înveţe Anglia de la nazişti, nu numai pentru că are ce învăţa, dar are şi de la cine învăţa.

„Germania — scria de pildă Henderson — datorează mult uimitoarelor capacităţi de organizatori ale unor oameni ca feldmareşalul Goering, doctorul Frick, ministrul de interne, doctorul Todt, directorul drumurilor şi construcţiilor, Hierl, şeful administraţiei serviciului muncii, ca şi soldaţilor, marinarilor şi aviatorilor care au construit aparatul militar al Reichului şi i-au asigurat formidabila lui poziţie de astăzi. *Mulţi englezi ar fi mîndri să facă pentru ţara lor ceea ce aceştia — şi învăţăceii lor — au făcut pentru Germania.*"

Să înveţe Anglia de la Goering despre care Henderson are numai cuvinte frumoase:

„Dintre toţi marii şefi nazişti, Hermann Goering îmi era cel mai simpatic. *El este, probabil, principalul responsabil al incendiului din 1933 al Reichstagului,* şi, în tot cazul, Hitler i-a încredinţat lui, ca fiind cel mai sigur dintre nazişti, sarcina de a epura Berlinul, în momentul eliminării lui Röhm, în 1934. In timp de război, sau în perioade de criză, el ar fi fără cruţare. Odată el mi-a spus că englezii pe care-i admiră cu adevărat sînt cei pe care-i numeşte „piraţi", cum ar fi Francis Drake* de pildă

---

* Francis Drake, unul din primii mari piraţi englezi şi unul din principalii întemeietori ai imperiului colonial englez.

El ne reproşează că prea nu mai ştim să fim brute. In fapt şi Goering este şi el un fel de pirat, dar are şi calităţi care nu sînt lipsite de atracţie şi trebuie să mărturisesc sincer *că personal îmi inspira o foarte mare simpatie.*"

Sau să înveţe Anglia de la doctorul Goebbels, despre care Henderson scria :

„La operă, unde am ocupat un loc ceva mai la o parte de restul corpului diplomatic, vorbea doctorul Goebbels, cu toate că Hitler era de faţă. Subiectul discursului său era arta şi literatura şi trebuie să recunosc că *am fost fermecat atît prin uşurinţa naturală a elocinţei lui, cît şi prin timbrul nespus de plăcut al glasului său.*

. . . .

... In timp ce sora mea, lady Leitrim şi lady Alexandra Metcalfe, care se găseau în acest moment cu mine la Berlin, ţineau companie d-nei Goebbels, eu împlineam funcţia de interpret între lordul Halifax şi doctorul Goebbels. Vorbeau despre presa ambelor ţări, şi cîtăva vreme după conversaţie, nu mai avură loc fricţiuni pe tărîmul acesta. Nu mă pot opri să arăt cu această ocazie, că bunul simţ şi logica de care doctorul Goebbels dădea totdeauna dovadă, în conversaţiile particulare, păreau, cu toată proasta reputaţie a ministrului propagandei, să facă o bună impresie asupra lordului Halifax."

Sau să înveţe Anglia de la Funk şi Lutze, doi mari criminali şi viitori mari criminali de război, despre care Henderson avea păreri foarte măgulitoare.

„Către sfîrşitul lunii — scria Henderson — am asistat la două mari recepţii : una dată de Funk, care, după ce a luat locul domnului Schacht ca ministru al economiei, l-a înlocuit după aceea şi la preşedinţia Reichsbankului, iar cealaltă, oferită de

către domnul Lutze, şeful S.A. (după asasinarea lui Röhm — n.a.). Domnul Funk era o gazdă perfectă şi niciodată nu era aşa de fericit ca atunci cînd putea să întrunească un număr cît mai mare de musafiri în jurul mesii lui. Lutze a făcut războiul din 1914 ca ofiţer şi aveam multă simpatie pentru el şi pentru soţia lui."

Dar mai mult decît de la toţi, să înveţe Anglia de la însuşi Führerul Hitler, despre care ambasadorul britanic nota aprecieri de felul acesta, risipite în toată lucrarea:

„...El (Hitler) a redat Germaniei încrederea în sine şi a restabilit ordinea, după haosul şi jalea care au urmat dezastrului din 1918. Este sigur că germanii l-au plătit scump (pe Hitler) prin pierderea totală a libertăţii lor individuale, a independenţei gîndirii şi a libertăţii cuvîntului. Ei au fost cu toţii obligaţi să gîndească, să vorbească şi să lucreze după cum li se poruncea, sub pedeapsa de a îndura exilul sau persecuţiile. Căile naţional-socialismului erau stricte şi cea mai mică abatere de la linie era pedepsită imediat. Totuşi, nevoia unei acţiuni energice se impunea.

...Nu se poate nega că renaşterea acestei naţiuni (germane — n.a.) este opera *geniului personal* al Führerului. Fapt e că Führerul este un exemplu viu al acestor misterioşi conducători de popoare care apar din timp în timp pe pămînt, spre a modela destinul unei rase, pentru salvarea sau pentru pierderea ei, sau pentru a crucifica lumea printr-o redeşteptare subită a violenţei şi forţei."

. . . .

„*Geniile* sînt fiinţe ciudate şi d. Hitler, printre alte paradoxe, este un amestec de calcule adînci şi de impulsiuni violente şi arogante, provocate de duşmănie."

. . .

„Dacă Hitler s-ar fi oprit după München, ar mai fi fost posibil să se conlucreze cu el şi lumea ar fi sfîrşit, poate, prin a-i aclama *geniul* şi prin a-i ierta unele din mijloacele folosite de el spre a-şi atinge scopul."

De la un „geniu", Angliei nu trebuia să-i fie ruşine să înveţe. Cel puţin lui Henderson nu i-a fost ruşine de loc. Admiraţia lui pentru marele său învăţător — Hitler — îl silea să treacă mult dincolo de limita pe care i-ar fi dictat-o demnitatea lui de reprezentant al Marii Britanii. Ne-o povesteşte chiar el:

„Conversaţia noastră n-a durat mai puţin de două ore. Cînd eram gata să mă retrag, am scos din buzunar un portret foarte reuşit al Führerului, pe care o doamnă din Noua Zeelandă mi l-a trimis, cu rugămintea să-i obţin un autograf. Il rugai, deci, pe Hitler, să semneze desenul, ceea ce el făcu bucuros (în asemenea împrejurări el era totdeauna binevoitor). Am îndrăznit să fac observaţia că, dacă atît unul cît şi celălalt nu prea am fost satisfăcuţi de întreţinerea noastră, el a putut, cel puţin, face plăcere unei tinere doamne. Cuvintele acestea mi-au atras un zîmbet amabil din partea lui. Eu nu-mi amintesc să-i mai fi provocat încă o dată un zîmbet."

Cu aceasta se ocupa ambasadorul Marii Britanii: cu salamalecuri. Venit la Berlin să facă „ceva mai mult" decît să critice, îşi risipea toată arta lui diplomatică spre a-i smulge Führerului un zîmbet.

Un zîmbet al Führerului pentru Marea Britanie.

Ce-şi putea dori mai mult Chamberlain „spre cel mai mare bine" al naţiunii britanice?

Iar dacă s-a mai putut găsi în sufletul lui Henderson atîta admiraţie pentru toţi conducătorii nazişti

în noiembrie 1939, cînd Germania și Marea Britanie se și aflau în război, ne închipuim ușor cît de imensă era admirația pe care o nutrea ambasadorul englez față de Hitler, în 1937, cînd venea la Berlin convins — ca și Chamberlain — că este „o prostie" să crezi că regimul nazist ar putea fi *„sortit să dispară de pe pămînt sub toate formele lui, fără a fi plîns, fără a fi onorat, fără a fi cîntat"* și însuflețit de credința — care era și credința lui Chamberlain — că regimului nazist i se cuvine „ceva mai mult decît criticile" care i se aduc.

De altfel, s-a și putut vedea din rezultatele activității lui diplomatice de la Berlin pînă unde a putut merge dragostea sa — care era și dragostea tuturor monopoliștilor anglo-franco-americani — pentru naziști, și în ce chip dinamic a știut el să-și traducă în fapt dragostea aceasta în anii cît a funcționat pe lîngă guvernul nazist.

Înainte de toate, este util să arătăm că el nu aștepta ocazia, ci o provoca spre a cunoaște cît mai îndeaproape, instituțiile naziste, utile pentru Marea Britanie. Dăm următorul exemplu relatat chiar de el:

„Așa cum am mai arătat-o, primul efort, de altfel strict personal, pe care l-am făcut spre a îmbunătăți raporturile noastre cu Germania nazistă a fost cuvîntarea rostită la dineul dat în cinstea mea de către Deutsche-Englische Gesellschaft. A doua tentativă a mea a fost făcută prin prezența mea la congresul partidului, la Nürnberg, în septembrie. Pînă atunci, ambasadorii Angliei, Franței și Statelor Unite s-au abținut de a se duce la Nürnberg, congresul partidului nazist neputînd fi considerat ca o manifestație oficială propriu-zisă. Pentru întîia oară, colegul meu francez, d. François Poncet, însărcinatul cu afaceri al Statelor Unite, d. Gilbert, și

eu însumi, am fost autorizaţi de guvernele respective să asistăm la congres..."

*
* *

Comentariile asupra acestui congres la care se referea Henderson mai continuau să umple coloanele presei naziste, cînd, pe la începutul lui noiembrie 1937, Germania primea un oaspete de primă mărime: pe însuşi prinţul de Walles. Acest prinţ de Walles era fostul rege al Angliei şi împărat al Indiilor — Eduard al VIII-lea. După o senzaţională renunţare la tron — pe care conducătorii englezi se sileau s-o atribuie unei simple aventuri amoroase cu o femeie care nu era de sînge regal — Eduard al VIII-lea îşi reluase de un an titlul de prinţ de Walles şi în calitatea aceasta îşi manifesta simpatii accentuate pentru regimurile totalitare. Îndeosebi, Hitler era un obiect de admiraţie nemărginită pentru fostul rege al Angliei. La Berchtesgaden şi la Obersalzberg, prinţul şi principesa de Walles se întreţinură ceasuri întregi cu Führerul asupra unor subiecte a căror taină putea fi lesne dezlegată cu cifrul curent al democraţiei engleze. Prinţul englez şi Führerul german petrecură împreună cîteva momente plăcute, deşi oarecum melancolice.

Imediat după întîlnirea aceasta, ziarul american New York Times scria următoarele:

„Nu încape îndoială că Hitler şi ministrul de externe al Germaniei au resimţit abdicarea actualului prinţ de Walles ca o grea lovitură pentru interesele Germaniei. Din sursa cea mai bună s-a aflat că d. Hitler a spus, înainte şi după abdicare, că ar fi putut împiedica acest act dacă ar fi putut sta de vorbă numai o oră cu ex-regele Eduard al VIII-lea. Purtarea prinţului cu ocazia călătoriei sale în Germania a dovedit realmente că Reichul a pierdut,

prin abdicarea sa, un adevărat prieten, dacă nu chiar un admirator devotat, care s-ar fi aflat pe tronul Angliei. Poate că, fără să-şi fi dat seama, prinţul s-a pus la dispoziţia propagandei naţional-socialiste."

Dar apariţia acestei note în New York Times n-a fost provocată numai de vizita prinţului de Walles în Germania, ci şi de proiectul unei vizite foarte apropiate pe care acesta urma s-o facă, imediat după aceea, şi în Statele Unite. Invitat de mai mulţi mari industriaşi americani, prinţul trebuia să vină din Germania — după o escală de două zile în Franţa — direct în Statele Unite, cu vasul german Bremen. Bagajele fuseseră expediate cu o săptămînă înainte şi prinţul se pregătea el însuşi să se îmbarce. Dar în ultima clipă se văzu silit să renunţe. Muncitorimea americană îi făcuse să înţeleagă pe organizatorii călătoriei princiare că nu doreşte să vadă în Statele Unite încă un agent hitlerist — şi mai cu seamă un agent hitlerist de asemenea dimensiuni. Revolta muncitorimii americane era cu atît mai mare, cu cît britanicul prinţ nazist şi-a găsit să-şi ia ca manager în Statele Unite pe un anume Charles Bedeaux, autorul unui sistem de exploatare a muncii — „sistemul Bedeaux" — întemeiat pe „liniştirea socială". Acest principiu al „liniştirii sociale" — care duhnea de la o poştă a „stat corporativ" a „armonie socială", a „fraţi de sînge" etc. — nu era decît o versiune grosolană a sistemului nazist de exploatare a muncii. Dar partea gravă era că metoda Bedeaux începuse, puţin cîte puţin, a fi adoptată de către industriaşii americani. De aici şi violenţa cu care muncitorii americani îl atacară, prin presă şi mitinguri, pe fostul rege al Angliei. Dacă stăruie să vină în Statele Unite — îl ameninţară ei — nu-l vor lăsa să debarce. La acţiunea muncitorimii se alăturară toate ligile antifasciste americane, care erau pregătite să

facă demonstrații de protest la Casa Albă și la legația britanică din Washington, dacă prințul de Walles îndrăznește să pună piciorul pe pămîntul american.

Prințul de Walles însă nu îndrăzni. Americanii numiră înfrîngerea lui de către muncitorime drept o „a doua abdicare."

*
* *

Nu trecură decît puține zile de la plecarea prințului de Walles din Germania, cînd — după cîteva luni de tratative laborioase între Chamberlain și Hitler, prin intermediul vrednicului Henderson — descindea la Berlin, în noiembrie 1937, un al treilea prieten jurat al naziștilor: lordul Halifax. Tot pe atunci sosiră la Berlin șapte mari industriași și membri ai congresului american: Alfred Slown, președintele lui General Motor's, Lammot-Dupont, din familia monopolistă americană Dupont de Nemours, senatorul Vandenberg etc., care începură să trateze cu doi emisari hitleriști despre o întărire a relațiilor economice americano-germane. Prin întărire economică, monopoliștii americani înțelegeau o întărire politică, întrucît „întărirea" economică depășise de mult sensul acestui termen. Așa că Halifax — prevenit sau nu — întîmpină la Berlin concurența americană pînă și la o strîngere de mînă a lui Hitler. Bătrîn ca și Chamberlain și hotărît, ca și Chamberlain, să facă pentru naziști „ceva mai mult" decît s-a făcut pînă acuma, Halifax vroia să stea de vorbă cu Hitler.

Nota cu privire la întîlnirea dintre Halifax și Hitler ne arată că la începutul audienței, trimisul lui Chamberlain este încîntat de a avea:

„...posibilitatea de a se ajunge la o mai bună înțelegere reciprocă între Anglia și Germania, printr-o explicație personală cu Führerul.

Aceasta ar fi de cea mai mare importanţă, nu numai pentru ambele ţări, ci şi pentru *întreaga civilizaţie europeană*. Înainte de plecarea sa din Anglia, d-sa a mai vorbit despre această vizită cu prim ministrul şi ministrul Afacerilor Externe englez şi ei au fost perfect de acord în ce priveşte determinarea scopului vizitei. E vorba să se stabilească modalitatea de a crea ocazia unei examinări deschise şi amănunţite a tuturor chestiunilor care interesează ambele ţări. În Anglia persistă părerea că neînţelegerile ce există în prezent pot fi pe deplin înlăturate. Se recunosc în întregime şi în toată amploarea lor marile merite pe care Führerul şi le-a cîştigat în ce priveşte reconstrucţia Germaniei şi, dacă opinia publică engleză ia uneori o atitudine critică faţă de unele probleme germane, aceasta se explică în parte prin faptul că cei din Anglia nu sînt pe deplin informaţi asupra motivelor şi împrejurărilor unor anumite măsuri germane."

Dar, acestea sînt doar abstracţii. De aceea, Halifax se grăbeşte să treacă la precizări, subliniind că

„...în Anglia toată lumea priveşte Germania ca o ţară mare şi suverană şi că tratativele cu ea trebuie să se facă numai pe această bază. Englezii sînt realişti şi sînt convinşi, poate mai mult decît alţii, că erorile dictatului de la Versailles trebuie să fie îndreptate. Anglia şi-a exercitat şi în trecut influenţa în acest sens realist". El a amintit „rolul Angliei cu prilejul evacuării înainte de termen a Renaniei, cu ocazia rezolvării problemei reparaţiilor, precum şi la reocuparea Renaniei.

Trebuie să se încerce folosirea unui limbaj comun, evitîndu-se totodată discutarea cu glas tare despre unele perspective prea îndepărtate, deoarece aceasta duce numai la neînţelegeri şi nu uşurează soluţionarea problemei.

În ce-i privește pe englezi, ei nu cred că statu-quo-ul trebuie să rămînă în vigoare în orice condiții. Ei recunosc că trebuie să se aibă în vedere adaptarea la noile condiții, îndreptarea erorilor vechi, precum și schimbarea devenită necesară a situației existente. Anglia își exercită influența numai în sensul ca aceste schimbări să nu se producă prin acele soluții neraționale, despre care a pomenit Führerul și anume: prin jocul forțelor libere care, în ultima analiză, înseamnă război. El trebuie să sublinieze, încă o dată, în numele guvernului englez, că nici o posibilitate de schimbare a situației existente nu trebuie exclusă, dar că schimbările trebuie să se facă numai pe baza unei reglementări rezonabile. Dacă ambele părți sînt de acord că lumea nu este statică, atunci trebuie încercat ca, *pe baza idealurilor comune,* să se tragă concluzii din această recunoaștere, îndreptîndu-se toată energia existentă *pentru realizarea țelului comun,* în condiții de încredere reciprocă."

Halifax avea, așadar, din partea primului ministru al Marii Britanii, sarcina de a-l informa pe Hitler că:

a) Anglia recunoaște, pe de-a-ntregul și fără de rezervă, marile merite ale Führerului în refacerea Germaniei. Este și Hitler de acord că are mari merite în refacerea Germaniei?

b) Anglia consideră Germania ca o țară mare și suverană și socotește că tratativele cu ea nu pot fi duse decît pe această bază. Este și Hitler de acord că Germania este o țară mare și independentă și că tratativele cu ea nu pot fi duse decît pe această bază?

c) Anglia este convinsă că erorile Tratatului de la Versailles trebuie corijate. Este și Hitler de acord că greșelile Tratatului de la Versailles trebuie corijate?

d) Anglia socotește că statu-quo, adică starea în care se află lucrurile astăzi, nu trebuie să rămînă, cu tot dinadinsul, în vigoare. Este și Hitler de acord că statu-quo nu trebuie să rămînă, cu tot dinadinsul, în vigoare?

e) Anglia recunoaște că vechile greșeli trebuie corijate, pentru că o adaptare la „noile condițiuni" se impune. Este și Hitler de acord că vechile greșeli trebuiesc corijate, pentru că o adaptare la „noile condițiuni" se impune?

Dacă Hitler primește aceste condițiuni puse de Anglia, atunci se poate crea posibilitatea unui examen larg și sincer al tuturor chestiunilor care interesează ambele țări.

Hitler, impresionat — aproape speriat — de tonul imperativ al lui Halifax, n-a mai avut încotro și, strîns cu ușa, s-a văzut *silit* să admită ceea ce îi impunea Anglia: anume că el, Führerul, are mari merite în refacerea Germaniei și că lumea nu *este statică,* ci foarte dinamică și că Germania este un stat puternic și suveran și că tratativele cu ea nu pot fi duse decît pe această bază și că greșelile Tratatului de la Versailles trebuie corijate și că statu-quo nu poate rămîne cu tot dinadinsul în picioare și că, în genere, toate vechile greșeli comise față de Germania trebuie reparate.

Ce să fi făcut bietul Hitler în fața acestui dinamic ultimatum al Marii Britanii?

S-a înclinat și a acceptat.

De altfel, să fi vrut să răspundă, nu-l lăsa Halifax, care, pentru a fi scutit de întrebările inutile ale Führerului, începu să vorbească, în chip călduros, despre „schimbările care, mai curînd sau mai tîrziu, se vor produce, în ordinea europeană. Printre aceste schimbări se numără *Danzigul, Austria Cehoslovacia*".

Încă din noiembrie 1937, așadar, Anglia oferea lui Hitler Danzigul, Austria, Cehoslovacia, numai să fie pace între ei.

„Singura preocupare a Angliei — a repetat Halifax — este ca aceste schimbări să se opereze *printr-o evoluție pașnică,* și să se evite metodele susceptibile să atragă după sine noi tulburări, pe care nu le-ar putea dori nici Führerul, nici celelalte țări."

De ce ținea atît de mult Anglia la pacea cu Hitler și numai cu Hitler?

„Trebuie încercat — ne lămurește, oarecum, Halifax — ca, pe baza *idealurilor comune,* să se tragă concluzii... îndreptîndu-se toată energia existentă pentru realizarea țelului comun în condiții de încredere reciprocă".

Hitler și Chamberlain aveau „idealuri comune", „țeluri comune". De aceea ținea atît de mult primul ministru al Angliei la o colaborare cu Hitler. Pacea anglo-germană era o condiție sine qua non pentru realizarea „idealurilor comune", care, în cele din urmă, vor asigura pacea în lume. Aceasta este „concluzia care se impune" din recunoașterea reciprocă a acestui adevăr de nezdruncinat: Anglia democratică și Germania nazistă au de urmărit țeluri „comune", „idealuri comune".
Care sînt aceste țeluri, aceste idealuri comune?
O vom afla de îndată ce vom auzi pe lord Halifax asigurîndu-l pe Führer că:

„...și ceilalți membri ai guvernului englez sînt profund conștienți că Führerul a izbutit să realizeze lucruri mari, nu numai în Germania, și că în urma nimicirii comunismului în țara sa, el a barat drumul acestuia din urmă spre Europa occidentală și că.

prin urmare, Germania poate fi, pe bună dreptate, considerată ca un bastion al Occidentului contra bolşevismului."

De aceea, drept răsplată pentru meritul de a fi distrus comunismul în ţara sa, Führerul va primi în dar, din partea lui Chamberlain — reprezentantul tuturor chamberlainilor, indiferent de rasă şi limbă — Danzigul, Austria şi Cehoslovacia.

Hitler se arătă, oarecum, sceptic. Ştia el că guvernul englez îi poate oferi Danzigul, fără să întrebe populaţia Danzigului, îi poate oferi Austria, fără să-i întrebe pe austrieci, îi poate oferi Cehoslovacia, fără să-i întrebe pe cehoslovaci, dar nu vedea cum Chamberlain i-ar putea oferi Danzigul, Austria, Cehoslovacia, fără să întrebe partidele politice engleze din opoziţie. De aceea îi replică lui Halifax:

„Va fi greu să se găsească posibilităţi pentru soluţionarea problemelor internaţionale, *pînă în momentul cînd sau partidele politice vor deveni mai înţelegătoare, sau se vor introduce astfel de forme de guvernare care nu vor îngădui partidelor să aibă o influenţă atît de considerabilă asupra guvernelor.*"

La această obiecţie a Führerului, Halifax protestă şi se strădui să-i demonstreze că în democraţia engleză lucrurile stau cu totul altfel.

„Este o eroare — a zis el — *să se creadă că din cauza influenţei partidelor politice* (din Anglia — n.a.) *s-au scăpat posibilităţi şi s-au respins propuneri. În cazul Angliei, acest lucru este absolut eronat.* Insuşi faptul că Anglia a semnat cu Germania un acord naval, în ciuda criticilor pe care unele stipulaţii le-au suscitat în rîndul partidelor, probează tocmai că guvernul englez şi el (ca şi Hitler — n.a.) lucrează independent de partide. El

(guvernul) nu este de loc sclavul intrigilor demagogice ale acestora. După părerea englezilor, nici un guvern demn de această titulatură nu trebuie *să se lase condus de către partide.“*

Cuvintele pline de simţire ale lui Halifax îl făcură pe Hitler să devină ceva mai optimist. Totuşi, o urmă de neîncredere mai stăruia în sufletul lui: presa. Presa engleză. Presa engleză, cum este ea, democratică, ar mai putea să...

Dar nici aici, Halifax nu-l lăsă prea mult în prada îndoielilor pe Hitler, căruia-i răspunse că este.

„*...de acord cu părerea Führerului* în ce priveşte primejdia din partea presei. El crede, de asemenea, că tratativele anglo-germane trebuie să fie bine pregătite. La plecarea sa, Chamberlain i-a declarat că el este dispus să-şi asume riscul unei interpretări greşite în presă a vizitei lordului Halifax în Germania, dacă prin această vizită s-ar putea face măcar un singur pas în direcţia justă.“

Chamberlain nu se lăuda că-şi asumă, cu inimă uşoară, riscul vreunei opoziţii din partea presei. Era un risc pe care-l putea suporta, într-adevăr, cu inima foarte uşoară. Presa nu era pentru el o problemă. De pildă, ale cui erau ziarele Daily Mail, Evening News, Daily Mirror, Sunday Dispatch, Sunday Pictoral? Ale trustului de presă, condus de vicontele Rothermere! Dar Daily Telegraph, Morning Post, Financial Times, Daily Skatch, Sunday Times şi Sunday Graphic? Ale trustului prezidat de lordul Comroe! Dar Daily Express, Evening Standard, Sunday Express? Ale lordului Beaverbrook! Dar marele Times? Al unui trust condus, odinioară, de lordul NorthCliffe şi după el de John Jacob Astor, fiu al lordului Astor! Dar The Observer? Al aceleiaşi familii Astor! Dar

Manchester Guardian? Al unei familii de mari bogătaşi — Scott! Dar Yorkshire Post? Al lui sir Rupert Evelyn Beckett! Dar News Chronicle şi Star? Ale trusturilor de ciocolată Codburry şi Rowntree! Numai lorzi, fabricanţi, bancheri.

Atunci cum să nu fi fost dispus dinamicul bătrîn Chamberlain să-şi „asume“ riscul unei interpretări greşite a iniţiativelor lui, din partea presei?

Hitler era acum perfect liniştit. Amicul său Chamberlain nu se lăsa „condus de către partide“ şi nici de presă nu'se temea. Iar cînd peste 4 luni, la 3 martie 1938, Henderson venea să-i comunice că „Chamberlain a luat asupra sa (sarcina) să călăuzească (el) poporul, în loc să meargă (el) la remorca lui“, Hitler înţelese că poate proceda fără nici un fel de teamă la „schimbările în ordinea europeană“, dar nu „mai curînd sau mai tîrziu“, după cum îi vorbise Halifax în toamnă, ci *imediat*.

* *

* *

Hitler începu „schimbările“ în ordinea europeană cu Austria.

Care era, în martie 1938, situaţia în Austria?

De la asasinarea lui Dollfuss, adică din iulie 1934, şeful guvernului austriac era Schuschnigg. Avocat, ales, în 1928, deputat al partidului naţional-creştin, Schuschnigg a fost numit, în 1932, ministru al justiţiei. În această calitate a putut să-şi dea pe faţă întreaga măsură a spiritului său crîncen reacţionar, în special după insurecţia armată din februarie 1934. Au fost opera lui arestările şi condamnările arbitrare, confiscările de bunuri, desfiinţarea libertăţii presei, restabilirea pedepsei cu moartea, noua constituţie despre care el însuşi spunea că *„întoarce, în chip voit, spatele principiilor formale ale democraţiei şi sufragiului universal egal şi direct“*. După asasinarea lui Dollfuss, Schuschnigg, pus prim-ministru de de către Musso-

lini, își arogă, în scurt timp, puteri de dictator și, ca dictator, continuă, ca și Dollfuss, să lupte pe două fronturi interne: unul împotriva agenților lui Hitler și celălalt împotriva muncitorimii — și pe unul extern: împotriva Anschlussului.

La 21 mai 1935, Hitler se angaja să nu intervină în afacerile interne ale Austriei.

La 11 iulie 1936, Schuschnigg semna, prin intermediul lui Mussolini, un acord de prietenie cu Hitler, care, mărinimos, recunoștea „completa suveranitate a statului austriac", iar politica internă a Austriei, ca o afacere internă a Austriei. În schimb, drept recunoștință, Schuschnigg trebuia să primească în guvernul său două personaje politice bine cunoscute pentru activitatea lor pronazistă în favoarea Anschlussului.

Aceasta se chema că Hitler nu se amestecă în treburile interne ale Austriei.

Dar, în afară de aceste clauze oficiale, tratatul mai conținea și cîteva clauze secrete.

Astfel, art. 1 autoriza funcționarea în Austria a unor organizații național-socialiste, pentru cetățeni supuși germani originari din Reich, „cu condiția ca ele să nu încerce să-și întindă influența făcînd propagandă."

Art. 2 arăta că părțile contractante „ținînd seama că ambele părți aparțin unei aceleiași culturi germanice" se obligă să nu tolereze dezvoltarea vreunei tendințe agresive una față de cealaltă, indiferent prin ce mijloace: radio, filme, teatru etc. În consecință, cărțile în care se atacă Germania nazistă vor trebui suprimate, în timp ce „Mein Kampf", lucrarea semnată de Hitler, care fusese pînă atunci interzisă, trebuia să fie pusă din nou în circulație.

Art. 3, cu privire la presă, prevedea, și el, înlăturarea oricărui atac reciproc. Drept urmare, toate ziarele naziste din Germania puteau intra liber în

Austria, dar ziarele austriece care nu erau naziste nu puteau pătrunde în Germania.

Art. 4 se referea la reîntoarcerea în Austria a teroriştilor nazişti din Legiunea austriacă.

Art. 5 autoriza pe germanii din Reich, locuitori ai Austriei, să poarte zvastica şi să cînte, cînd vor, Horst Wessel Lied.

Art. 9 îl obliga pe Schuschnigg să acorde amnistie tuturor naziştilor închişi, ca şi legionarilor austrieci care s-ar repatria.

În sfîrşit, o clauză, cea mai importantă, spunea că:

„În scopul de a favoriza o împăcare adevărată, cancelarul federal austriac se declară gata, într-un termen apropiat, să cheme pe şefii opoziţiei naţionaliste (naziştii) să-şi ia partea lor de răspundere în conducerea treburilor statului. Aceste personalităţi vor fi alese de cancelar dintre acei care se bucură de încrederea lui. Este convenit că aceste persoane vor avea drept misiune să asigure, după un plan ce va trebui stabilit dinainte, satisfacerea revendicărilor opoziţiei naţionaliste şi colaborarea ei la directivele politice date opiniei publice."

Cu asemenea clauze, Hitler se putea prea bine angaja să nu se amestece în treburile interne ale Austriei, deoarece naţional-socialismul austriac netezea tot mai mult drumul spre Anschluss, fără ca Schuschnigg să i se poată opune. Ca şi Dollfuss, Schuschnigg era izolat.

În interior, Schuschnigg, orb şi încăpăţînat, victimă a propriului său reacţionarism, se lipsea voluntar de sprijinul muncitorimii organizate de comunişti, singura care-l putea ajuta să reziste presiunii crescînde a naziştilor. În exterior, ştia că art. 80 al Tratatului de la Versailles şi art. 88 al Tratatului de la Saint Germain îi garantează independenţa Austriei. Dar garanţiile acestea au fost

acordate Austriei în urmă cu 20 de ani şi nu pentru că cercurile monopoliste — care au dictat pacea — ar fi pus vreun preţ, cît de mic, pe dreptul de independenţă al vreunui popor, indiferent care, ci pentru că puneau un preţ considerabil pe propriile lor interese. Astăzi, interesele acestea suferiseră schimbări care impuneau cercurilor monopoliste să privească şi Anschlussul sub un aspect cu totul altul decît acela care-l prezenta pentru ei faptul acesta în anul 1919. Astăzi, Tratatul de la Versailles nu mai era o garanţie. Tratatul de la Saint Germain nu mai era o garanţie. Statutul Ligii Naţiunilor nu mai era o garanţie. Pactul de la Locarno nu mai era o garanţie. Nimic şi nimeni, din întreaga lume capitalistă, nu mai putea fi o garanţie pentru independenţa Austriei.

Ba, să nu exagerăm! In anul 1938 se mai găsea în Europa capitalistă cineva care nutrea un interes oarecare pentru independenţa Austriei: ducele! Dar, interesul ducelui nu era decît platonic. Practic, nu mai putea face nimic. A trecut de mult vremea cînd se putea proţăpi la graniţa de la Brennero ca să adreseze Germaniei cuvinte de ameninţare. Mussolini din 1938 nu mai era Mussolini din 1922, care venea, în pat-vagon, triumfător, să-şi ia locul lui de Cezar al unui probabil nou imperiu roman. Mussolini din 1938 nu mai era nici Mussolini din 1927, care, prin eficacitatea untului său de ricină, a silit pe foarte cunoscutul şi foarte dinamicul om de stat englez Churchill să-i dea, prin nişte gangsteri fascişti, acest certificat entuziast: „Mişcarea voastră a făcut un mare serviciu lumii întregi. Italia a demonstrat că există un mijloc de a combate forţele subversive. Dacă aş fi italian aş purta cămaşă neagră."

Mussolini din 1938 nu mai era Mussolini din 1934 la uşa căruia toţi monopoliştii şi toţi mercenarii monopoliştilor — inclusiv Hitler — băteau

atît de stăruitor, încît presa fascistă se putea, pe drept cuvînt, lăuda că „toate drumurile duc la Roma“. Astăzi, în 1938, deşi au trecut de atunci numai 4 ani, n-au mai rămas din toate acestea decît nişte biete amintiri.

Războiul din Abisinia a fost începutul sfîrşitului lui Mussolini. Războiul din Abisinia i-a zdrobit cariera de copil alintat al bancherilor Europei. Acum, cercurile monopoliste îşi deplasaseră toate simpatiile spre noua lor mare speranţă: Hitler. Dar, o dată cu deplasarea simpatiilor lor îşi deplasaseră, inevitabil, şi punctul de vedere faţă de problema austriacă. Spre a-l satisface pe Hitler, lăsau Austria la voia întîmplării. Numai că schimbarea poziţiei puterilor apusene, implica şi schimbarea poziţiei lui Mussolini. Aceeaşi aventură africană care a silit cercurile capitaliste apusene să-şi învestească toată dragostea în Führerul celui de al treilea Reich, l-a silit şi pe Mussolini să se apropie de Hitler. Aceleaşi interese care cereau cercurilor capitaliste apusene să cedeze lui Hitler Austria, îi dictau şi lui Mussolini să cedeze lui Hitler Austria. Începutul idilei a fost făcut, ca în toate idilele, mai mult pe chestie de sentiment. Dar, ca în toate idilele, tînăra pereche de potlogari a trecut repede pe tărîmul pur practic. Dar, iarăşi, ca în mai toate idilele, una din părţi a trebuit să se aleagă cu lacrimile şi cu oftaturile. Acest clasic rol de mireasă păguboasă, destinul i l-a rezervat lui Mussolini care, vrînd-nevrînd, a trebuit să cedeze lui Hitler locul de cel mai mare şantajist al Europei. Începînd chiar din luna de miere — cea a „sancţiunilor“ din 1935 — Hitler era perfect îndreptăţit să afirme, ceea ce a şi afirmat mai tîrziu: că-l are pe Mussolini „în buzunar“. Războiul din Spania a fost un nou prilej de a adînci şi mai mult sentimentele de prietenie dintre Hitler şi

Mussolini — adică de a băga pe Mussolini şi mai adînc în buzunarul lui Hitler.

La 28 septembrie 1937, Hitler îi organiză lui Mussolini, în Germania, o recepţie măreaţă, care servi de cadru pentru întărirea solemnă a acelui acord italo-german, botezat, atît de emfatic, după cum o şi cerea stilul fascist: axa de oţel Roma-Berlin.

Peste o lună şi ceva, Mussolini aderă la pactul anticomintern, încheiat cu un an înainte între Hitler şi dictatorul japonez Hiroto. De aci înainte, axa Roma-Berlin avea să intre în istorie sub o altă titulatură de sperietoare: „triunghiul" Berlin-Tokio-Roma.

Aşadar, Schuschnigg era acum singur. Ducele nu mai era nici el un garant pentru independenţa Austriei. Prin aderarea lui la „axa", ori la „triunghiul" de oţel, Mussolini, ocrotitorul atît de gălăgios al Austriei, înlătura, simultan cu adversarul lui de la Londra, Chamberlain, ultimele piedici care mai stăteau în calea lui Hitler spre Anschluss.

*

* *

La începutul anului 1938, puterile garante apusene — Anglia, Franţa, Italia — fură avizate de Schuschnigg că Hitler se pregăteşte să năvălească în Austria. Anglia reacţionă grabnic, prin cîteva cuvinte ale dinamicului dictator al democraţiei engleze, Chamberlain, care declară:

„Cele ce se petrec dincolo de Rin nu interesează Anglia."

Era o simplă repetare a celor spuse de Baldwin, predecesorul lui Chamberlain la preşedinţie, în 1936, cînd Hitler intrase cu armata în Renania: *„Graniţa Angliei este pe Rin"*.

Iată cuvintele precise care exprimau gînduri precise: granița Angliei este pe Rin! Cele ce se petrec dincolo de Rin, nu interesează Anglia. Numai să fie *dincolo* de Rin. Dincolo de Rin — adică pe malul *de răsărit* al Rinului — Hitler e liber să facă ce vrea. Răsăritul rămîne al lui. Anglia nu se amestecă.

Dar garanțiile date de Anglia prin diferite tratate, pacte, acorduri, mai tuturor țărilor de *dincolo* de Rin, pînă la granița apuseană a Uniunii Sovietelor?

Nimic! Granița Angliei este pe Rin. Cele ce se petrec dincolo de Rin nu interesează Anglia.

Acesta a fost răspunsul Marii Britanii la strigătul de alarmă al lui Schuschnigg.

Dar a fost cel puțin un răspuns. Franța și Italia nu răspunseseră nici măcar cu atît. Păreau surde și mute. Consimțămîntul la Anschluss al puterilor care garantaseră, și pe hîrtie și pe cuvînt de onoare, independența Austriei, era, așadar, atît de unanim, încît Hitler se puse într-o lumină oarecum comică în ochii lui Henderson cînd îi declară că, *„Austria este primul și ultimul nostru obiectiv"*. Era o umilință inutilă. De îndată ce granița Angliei este pe Rin și tot ce se petrece dincolo de Rin nu interesează Anglia de loc, asigurările lui Hitler deveneau de prisos.

Nu era Austria *dincolo* de Rin?

Era!

Atunci ce mai aștepta Hitler?

Într-adevăr, ce mai aștepta Hitler? De ce-și mai pierdea vremea și nu intra cu armata în Austria? Dacă pînă și dușmanii cei mai firești ai Germaniei acceptau Anschlussul fără nici o obiecție, de cine se mai temea Hitler în primăvara anului 1938?

Aici începea latura paradoxală, de necrezut, a afacerii Anschlussului: în primăvara anului 1938, Hitler era împiedicat să facă Anschlussul, nu de

Anglia, nici de Franța, nici de Italia, ci chiar de statul major al propriei sale armate.

Comandanții armatei germane erau îngroziți de ideea unei intervenții militare în Austria, deoarece armata germană nu era pregătită pentru un război.

Pentru un război?

Cu cine?

Un război cu Franța și Anglia.

Cînd Hitler răspunse generalilor săi că Germania nu are nici un motiv să se teamă de o replică armată a Angliei și Franței, ei se uitară la Führerul lor ca la un nebun. Franța și Anglia să rămînă pasive la operația Anschlussului? Asta i-a spus-o, desigur, lui Hitler vreunul din astrologii lui care-i fac mereu horoscoape! Numai un exaltat ca acest Führer, care crede în stele, își poate închipui că o anexare a Austriei, cu forța, nu va aduce un război. Și în 1938 generalii germani se fereau de război.

Argumentele generalilor germani îl tulburară pe Führer. Intr-adevăr! Nu cumva Anglia și Franța se prefac numai că le este indiferentă soarta Austriei și-l împing la aventură, ca să aibă un pretext de război? Poate să aibă el încredere oarbă în Anglia?

Incredere oarbă în Anglia?

Era o întrebare care nu mai cerea un răspuns. Hitler renunță la proiectul unei acțiuni agresive și se hotărî să facă Anschlussul pe calea terorismului pur diplomatic. In acest scop, îi întinse lui Schuschnigg o cursă.

Pe la începutul lui februarie 1938, von Pappen, ambasadorul german la Viena, se prezentă la dictatorul austriac, în audiență, și-i arătă că încercările de apropiere dintre Anglia și Italia făcute în ultima vreme dovedesc că Mussolini mai este îngrijorat de soarta Austriei și că, din această pricină, pare inclinat să se depărteze de axă și să se

apropie de Anglia. Führerul, însă, nu vrea să se despartă de Mussolini. De aceea, ca să-l liniştească pe duce, Führerul ţine să încheie cu Schuschnigg un acord — un nou acord — care să asigure Austriei cea mai completă independenţă. Încălcările acordului germano-austriac din 1936, care par să-l supere atîta pe Schuschnigg, se datoresc unei neînţelegeri. De aci înainte, graţie noului acord, asemenea neînţelegeri nu vor mai fi cu putinţă. În concluzie, Hitler îl roagă pe Schuschnigg să vină cît mai degrabă la Berchtesgaden, să stea de vorbă cu el. Un singur lucru îi cere: să fie discret. Să nu afle nimeni de vizita aceasta.

Dar Schuschnigg crezu potrivit să nu facă exces de discreţie şi informă îndată pe reprezentanţii Franţei, Angliei şi Italiei.

Dar, cu sau fără discreţia lui Schuschnigg, ambasadorii Franţei, Italiei şi Angliei la Viena fură puşi repede în curent cu secretul şi-i urară lui Schuschnigg călătorie frumoasă. Schuschnigg îl chemă pe Mussolini la telefon, să-l întrebe ce crede despre invitaţia Führerului. Dar Mussolini îi răspunse cu un compliment: *„Scumpul meu amic, am toată încrederea în strălucitele dumitale talente de om de stat."*

Înarmat cu aceste încurajări, Schuschnigg plecă la Berchtesgaden în ziua de 12 februarie 1938. În aceeaşi zi, la amiază, Schuschnigg sosea la Obersaltzberg, unde fu primit, după o lungă anticameră, în audienţă, de Führer. Cînd Schuschnigg intră, Hitler nici nu se ridică şi nici nu-i întinse măcar mîna, iar tot timpul cît a durat audienţa, nu i se adresă decît cu „domnule", cu toate că oaspetele lui, chemat prin von Pappen atît de mieros, era şi prim-ministru, şi doctor, şi „von". Tonul cu care-i vorbi cancelarului austriac era tonul specific lui Hitler: genul lătrat.

Cîteva ore, Hitler îi lătră lui Schuschnigg, în obraz, că situaţia germanilor originari din Reich şi supuşi ai Austriei este intolerabilă. Această minoritate germană din Austria este victima persecuţiilor lui Schuschnigg. Din pricina teroarei lui Schuschnigg, membrii minorităţii lui germane se văd siliţi să fugă din Austria şi să caute refugiu în Germania. Or, dacă cineva îşi închipuie că lucrurile mai pot merge aşa, se înşeală. Poporul austriac — poporul *lui* austriac — (aici Führerul trecu de la minoritatea *lui* germană, la poporul *lui* austriac), moare de foame şi-l aşteaptă pe el ca pe-un mîntuitor. Şi datoria lui de Führer al tuturor germanilor de pe faţa pămîntului este să nu-i lase prea mult să aştepte. De aceea l-a poftit pe Schuschnigg aici: să se prezinte de îndată generalului von Reichenau care va comanda trupele de ocupaţie din Austria.

Aici surveni un incident a cărui tristă savoare îl caracteriza pe derbedeul care tindea să ajungă, prin graţia monopolurilor democraţiei apusene, stăpîn al Europei: în momentul cînd Hitler îşi lătra ultimatumul, Schuschnigg îşi scoase din buzunar portţigaretul. Furios, Hitler răcni: *„Nu permit nimănui să fumeze în prezenţa mea!"*

Hitler, parvenitul, nu permitea conducătorului unui stat, deocamdată independent, să fumeze în faţa lui!

Monopolurile democraţiilor apusului puteau fi mulţumite: libertatea popoarelor era în mîini sigure.

Cancelarul Austriei, Schuschnigg, plecă de la Obersaltzberg, încovoiat de greutatea insultelor personale şi a unui ultimatum prin care i se cerea ca: toate posturile cheie să fie încredinţate unor nazişti, toţi criminalii nazişti să fie amnistiaţi, toţi naziştii să fie incluşi în Frontul patriotic, prezidat de Schuschnigg pe picior de egalitate absolută etc,.

etc. — pe scurt, toată Austria să fie dată pe mîna naziştilor.

Drept compensaţie pentru acest amestec integral, radical, direct, necamuflat, al Germaniei, în treburile interne ale Austriei, ce a cerut Schuschnigg — bineînţeles sub cea mai cuviincioasă formă de deziderat? Ca Hitler să întregească, cu garanţia lui personală, garanţia dată prin pactul din 1936, că Germania nu se va amesteca în treburile interne ale Austriei. Schuschnigg iubea, cum s-ar zice, desăvîrşirea. Probabil că pactul din 1936, prin care guvernul german îi garanta independenţa, nu i se părea o garanţie suficientă că, foarte curînd, nici praful nu se va alege de independenţa aceasta. Ca să fie încă şi mai sigur de sfîrşitul apropiat al Austriei, lui Schuschnigg îi mai trebuia şi cuvîntul de onoare al lui Hitler.

Cărui fapt trebuie să se atribuie această dorinţă excentrică a lui Schuschnigg? Educaţiei pe care a primit-o în tinereţe la colegiul iezuit din Stella Matutina? Vreunei nebănuite înclinaţii a cancelarului spre un suprarealism politic? Sau poate pierderii totale a controlului de sine, care l-a lovit după cele cîteva ore de exhibiţii isterice hitleriene care ar fi putut scoate din minţi şi pe un hipopotam?

Greu de aflat. Fapt e, însă, că Hitler, pervers, i-a refuzat lui Schuschnigg pînă şi această nevinovată — care ar fi fost şi foarte trecătoare — plăcere. Aşa că, sub raportul iluziilor, Schuschnigg a fost trimis acasă cu mîinile goale.

*

*   *

Schuschnigg aduse la cunoştinţa Franţei şi Angliei ultimatumul lui Hitler, dar Franţa şi Anglia iar nu se mişcară. Schuschnigg încercă să-i vorbească lui Mussolini, dar nici măcar la telefon nu-l putu prinde. Schuschnigg mai încercă să tărăgăneze

cu răspunsul la ultimatum, dar Hitler presa. În 20 februarie 1938, Hitler făcu în Reichstag o declarație că-și ia sarcina de a proteja pe toți germanii care trăiesc dincolo de granițele Reichului. După cîteva zile, Goering întări declarația lui Hitler printr-o declarație și mai agresivă: *„Armata aeriană este gata să intre în acțiune, pentru a proteja pe germanii dinafara Reichului."*

Desperat, Schuschnigg se gîndi, pentru întîia oară în existența lui politică, să se adreseze poporului — pe care de patru ani îl ținea sub dictatură — și să-l întrebe, printr-un plebiscit, dacă este „pentru o Austrie independentă creștină, germanică și unită".

Plebiscitul era fixat pentru ziua de 12 martie. Dar cu o zi înainte — la 11 martie — Hitler trimise Austriei patru ultimatumuri, care trebuiau să ducă la rezolvarea ultimatumului de la Obersaltzberg.

Primul punea în vedere lui Schuschnigg că dacă nu renunță la plebiscit, armata germană concentrată la frontiera austriacă va invada țara.

Schuschnigg, după ce, la început, respinse ultimatumul, îl acceptă și anulă plebiscitul.

Hitler, încurajat de succes, trimise îndată guvernului austriac un al doilea ultimatum, prin care nu se mai mulțumea cu anularea plebiscitului, ci pretindea ca Schuschnigg să-și dea demisia.

Schuschnigg se prezentă îndată la Miklas, președintele republicii austriece, și-i înmînă demisia. Dar Miklas i-o respinse.

Două ore mai tîrziu, Hitler trimise un nou ultimatum — al treilea — prin care, în afară de anularea plebiscitului și de demiterea lui Schuschnigg, cerea lui Miklas să numească un nou guvern, compus exclusiv din naziști și pus sub președinția lui Seiys-Inquart, om de încredere al Berlinului.

Și, în sfîrșit, după alte două ore, fără să mai aștepte ca Miklas să-i dea un răspuns, Hitler îi tri-

mise un al patrulea ultimatum: dacă pînă la ora 19,30, precis, cererile guvernului german nu sînt integral acceptate, două sute de mii de soldați germani vor intra în Austria.

În primele momente, Miklas continuă să stea dîrz pe poziție. Dar la orele 19, cu treizeci de minute înainte de expirarea ultimatumului, Miklas îl informă pe Hitler că se supune.

Acuma nu-i mai rămînea lui Hitler decît să împlinească formele pentru luarea în posesie a Austriei.

Lucrurile se desfășurară în ritmul dinamic potrivit împrejurărilor. In aceeași zi de 11 martie, imediat după ce ultimatumul al patrulea fu acceptat, Schuschnigg își rosti la radio un cuvînt de adio. Cînd se înapoie acasă, fu arestat. Poliția cu crucea încîrligată la braț îl asigură că procedura aceasta a fost luată numai pentru „a-l proteja" de eventuale neplăceri. Luat în primire de un detașament de o sută de cămăși brune, Schuschnigg fu dus spre o destinație necunoscută. Intre timp, în orașele principale din Austria, bandele naziste începură jafurile, devastările și maltratările populației, „neariene", după catehismul nazist — și goana după „roșii".

Seara, sosi la Viena, cu avionul, Himmler, șeful suprem al Gestapoului german, care, ajutat de un întreg stat major de bandiți, veniți o dată cu el din Germania, începu imediat — chiar în noaptea de 11 spre 12 martie — să aplice ordinea nazistă germană în Austria, prin arestări, schingiuiri și asasinate.

In aceeași seară, armata germană dădu năvală în Austria și începu s-o ocupe. Să nu uităm că aceasta se petrecea, în primul rînd, în seara de 11 martie și, în al doilea rînd, *după ce* Miklas acceptase ultimatumul. Ce căuta armata germană în Austria, cînd Hitler a repetat de patru ori, în toate cele patru ultimatumuri ale lui, că armata germană

va ocupa Austria numai în cazul cînd guvernul austriac îi va respinge condiţiile?

Nedumerirea fu risipită de Hitler a doua zi, în 12 martie, printr-o proclamaţie care spunea:

„De azi dimineaţă (adică din dimineaţa zilei de 12 martie) prin toate frontierele Germaniei austriece înaintează soldaţii armatei germane — care de asalt, infanterie, S.A. — în timp ce flota aeriană germană zboară sub cerul albastru, *chemată direct la Viena de noul guvern naţional-socialist.*"

Ca întotdeauna, Hitler minţea şi acum, deoarece:

a) Austria nu era şi n-a fost niciodată „Germania austriacă": nici sub raportul politic, nici sub raportul cultural, nici sub cel teritorial. Istoria a cunoscut dintotdeauna o Austrie de limbă germană, dar o Austrie independentă şi nicidecum o Austrie germană;

b) armata germană n-a început să treacă în Austria în dimineaţa de 12 martie, cum afirma Hitler, ci în seara de 11 martie;

c) armata germană, intrînd în Austria în seara de 11 martie, era exclus să fi fost chemată de noul guvern naţional-socialist austriac, pentru un motiv foarte simplu: *în seara de 11 martie noul guvern încă nici nu fusese constituit.*

Astfel că, atît preluarea ordinei interne austriece, de către Gestapoul german, cît şi pătrunderea armatei germane în Austria, într-un moment cînd ţara aceasta n-avea nici o conducere care ar putea hotărî dacă s-o primească prieteneşte ori să-i reziste, nu se mai putea numi, cum voia Hitler, un răspuns spontan la un apel amical, ci un act calificat de agresiune.

Este cam ce voia să demonstreze şi ambasadorul Austriei la Londra, guvernului englez. Dar nu izbuti, pentru că — în toată ziua de 12 martie —

lordul Halifax a refuzat să-l primească. Era foarte ocupat: de dimineață pînă seara a stat de vorbă cu Ribbentrop, ambasadorul lui Hitler la Londra.

A fost pentru ambasadorul Austriei încă un prilej fericit să-şi aducă aminte de cele ce a spus, la 3 februarie 1935, într-unul din momentele de criză acută austriacă, sir John Simon, ministrul de externe al Marii Britanii: „Noi avem reputația — şi sper că o merităm — că ne ținem de cuvînt!“

*
* *

In ziua cînd Austria fu ocupată de Hitler, se auziră în parlamentul francez glasuri pentru formarea grabnică a unui guvern de uniune națională, în care trebuiau, fireşte, să intre şi comuniştii. Împotriva acestei propuneri se ridică faimosul Flandin, fost ministru şi prim-ministru al Franței, care strigă vehement:

„Nu se poate! Nu vrem să intrăm într-un guvern cu comuniştii. *Ar face o impresie prea rea asupra domnului Chamberlain şi ar putea duce chiar la o ruptură cu Anglia. Noi aşteptăm ziua cînd toată lumea se va convinge că nu există decît o singură primejdie: primejdia comunistă.“*

Invingător ieşi viitorul colaboraționist Flandin. Cît despre Chamberlain, el era foarte încîntat. Hitler i-a urmat sugestiile transmise întocmai prin Halifax şi a făcut prima „schimbare în ordinea europeană“, nu „prin hotărîri nesocotite“, nu „prin jocul forțelor libere, care, în ultimă analiză, înseamnă războiul“, ci printr-o „reglementare rezonabilă“, care a dus la o „evoluție paşnică“. Pentru dinamicul Chamberlain, Anschlussul, smuls de Hitler prin cotropirea armată a Austriei, se numea o „reglementare rezonabilă“, „printr-o evoluție paşnică“ a tragicei probleme austriece. Deşi bătrîn,

Chamberlain avea multă înțelegere pentru tînărul Hitler, deoarece amîndoi „se inspirau din idealuri comune“ și amîndoi luptau să-și „îndrepte toată energia spre un țel comun“. Dacă Hitler mai avea vreo îndoială asupra sentimentelor lui Chamberlain, următoarea convorbire, care a avut loc la 13 martie 1938, a doua zi după ocuparea Austriei, între Goering, care se afla la Berlin, și Ribbentrop, care se afla la Londra, i-a risipit-o.

„*Ribbentrop:* Domnule Goering, vreau să vă comunic ceva. Zilele acestea, după dejun, am avut o convorbire cu Chamberlain. El a produs asupra mea o foarte bună impresie; mi-a dat o scrisoare, ceva nou pentru Führer, pe care am s-o predau personal Führerului... Aci, tratativele mele sînt terminate. Dacă aș mai rămîne aci, acest lucru ar putea să pară ciudat. Dar Chamberlain a făcut asupra mea o impresie excelentă.

Goering: Sînt bucuros să aud aceasta.

Ribbentrop: Chiar a doua zi am avut o lungă convorbire cu el. Nu vreau s-o repet prin telefon. Dar am rămas cu impresia că și Chamberlain năzuiește, în mod serios, la o înțelegere cu noi. I-am spus că înțelegerea între Anglia și Germania se va dovedi mult mai ușoară, după ce chestiunea austriacă a fost rezolvată. Cred că el este de aceeași părere.

Goering: Intrucît această problemă este rezolvată în întregime și orice pericol de tulburări sau de zguduiri este lichidat — doar acesta a și fost izvorul unui pericol real — toți trebuie să ne fie recunoscători pentru nimicirea acestei surse de criză.

Ribbentrop: Acest lucru le-am spus și eu și le-am explicat că noi am lichidat o stare care dădea tot timpul naștere la îngrijorare. Chiar dacă această schimbare va provoca, în momentul de

față, o oarecare emoție, aceasta va fi numai în folosul înțelegerii reciproce anglo-germane. La finele convorbirii noastre i-am spus lui Halifax că noi năzuim în mod cinstit spre înțelegere. La aceasta, el mi-a răspuns că singurul lucru care-l tulbură este Cehoslovacia.

Goering: Nu, nu. Despre aceasta nici nu poate fi vorba.

Ribbentrop: I-am răspuns că noi n-avem nici interesul, nici intenția de a întreprinde ceva în această direcție. Din contra, dacă frații noștri, germanii de acolo, vor fi bine tratați, atunci, desigur, că vom ajunge la o înțelegere.

Goering: Da, și eu sînt convins că Halifax este în totul un om de înțeles.

Ribbentrop: Impresiile mele despre amîndoi — Halifax și Chamberlain — sînt excelente. Halifax presupunea că, în momentul actual, pot surveni aci, anumite dificultăți în legătură cu faptul că, în ochii opiniei publice, toate cele petrecute vor părea o hotărîre impusă prin forță etc. Dar eu m-am ales cu impresia că orice englez normal, cetățean de rînd, își va pune întrebarea: ce-i pasă Angliei de Austria?“

„Idealurile comune“ evoluau, deci, spre „țelul comun“, într-un spirit de lealitate perfectă. Hitler și-ar fi putut gusta triumful în voie, dacă bucuria nu i-ar fi fost întunecată de două necazuri contradictorii: Din pricina generalilor săi, care i-au tot repetat să nu aibă încredere nici în Anglia și nici în armata germană, care încă nu este în stare să suporte un război, Hitler a tremurat toată noaptea de 11 spre 12 martie de teamă că monopolurile franceze și engleze, cu toate asigurările lor, îl vor trăda și-i vor sări în spinare. Dar noaptea a trecut, Austria a fost ocupată și cercurile interesate apusene nu l-au trădat și nu i-au sărit în spinare. De aceea

era el furios că, din lipsa de pricepere politică a generalilor lui, el, Führerul, eroul printre eroii rasei teutone, s-a scăldat de frică, în sudori reci şi calde, cîteva ore, în mod inutil.

Pe de altă parte, însă, în dimineaţa zilei de 12 martie, toate rapoartele cu privire la marşul asupra Austriei i-au confirmat, cu prisosinţă, cele ce i-au spus generalii: că armata germană este încă departe de a putea face un război. Dezordinea şi haosul care au domnit în tot timpul acestei simple defilări a armatei germane spre o ţară unde n-avea de făcut faţă niciunei rezistenţe organizate îi puteau da imaginea dezastrului care ar fi fost rezervat lui Hitler, dacă Franţa şi Anglia ar fi vrut să-i dea peste bot. De aceea, Hitler era furios pentru a doua oară că, din pricina lipsei de pricepere militară a generalilor lui, el, Führerul, invincibilul Führer, era cît pe ce să cadă în prăpastie.

Dar încolo, Hitler putea fi satisfăcut. Cu lovitura din Austria, acţiunile i-au crescut enorm. Singura ţară care s-a ridicat împotriva acestei maşinaţiuni a fost Uniunea Sovietică, care a arătat cu claritate pericolul ce s-a creat pentru pacea mondială în urma loviturii mîrşave îndreptate împotriva Austriei. Imediat după ocuparea Austriei, ministrul de externe sovietic făcu reprezentanţilor presei o declaraţie în care spunea:

„Aderînd la Societatea Naţiunilor, în scopul unei colaborări organizate cu alte state paşnice, guvernul sovietic n-a scăpat un singur prilej să recomande garanţiile de pace cele mai eficace pe care el le concepea în organizarea unui sistem de securitate colectivă, în cadrul Societăţii Naţiunilor şi a unor pacte regionale de asistenţă reciprocă împotriva agresorilor. Guvernul sovietic a pornit în chip practic pe acest drum, încheind asemenea pacte

cu Franța și Cehoslovacia, aceste pacte neamenințînd nici un stat care nu ataca. În cursul acestor patru ani din urmă, au avut loc mai multe violări de obligațiuni internaționale, decurgînd din pactul Societății Națiunilor și din pactul de la Paris Briand-Kellogg ca și agresiunile unor state contra altora, ceea ce a dat guvernului sovietic ocazia, nu numai să-și exprime atitudinea negativă cu privire la aceste crime internaționale, dar să și dovedească voința sa de a lua parte activă la toate măsurile ce tind la organizarea unei rezistențe colective față de agresor, și aceasta în ciuda unei agravări inevitabile a relațiilor sale cu agresorul. Guvernul sovietic a subliniat totdeauna că pasivitatea internațională și nepedepsirea agresiunii, fie chiar într-un singur caz, ar atrage, în chip fatal, repetarea și înmulțirea unor asemenea cazuri. Evenimentele internaționale mărturisesc cît de juste au fost aceste avertismente. Ele au găsit o nouă confirmare în invazia armată în Austria, care a lipsit, în chip brutal, poporul austriac de independența sa politică, economică și culturală. Dacă pînă acum cazurile de agresiune au avut loc pe continente mai mult sau mai puțin îndepărtate de Europa sau la marginea Europei, ceea ce n-a atins decît interesele cîtorva țări vecine, cît și ale victimelor agresiunii, de data aceasta actul de violență a fost făptuit în chiar inima Europei, ceea ce a creat un pericol incontestabil pentru cele 11 țări care, de aci înainte, sînt limitrofe cu agresorul, cît și pentru toate țările europene și nu numai europene. O amenințare a fost creată pentru integritatea teritorială și, în orice caz, pentru independența politică, economică și culturală a micilor națiuni, a căror robire inevitabilă va crea condițiile ce vor permite să se exercite o presiune asupra marilor puteri și chiar să fie atacate. În primul rînd este amenințată Cehoslovacia, după aceea, dată

fiind puterea molipsitoare a agresiunii, primejdia amenință să antreneze noi conflicte internaționale, ceea ce se și manifestă prin situația alarmantă care s-a creat la frontiera polono-lituaniană. Situația internațională actuală pune în fața tuturor statelor pașnice și mai ales în fața marilor puteri, chestiunea responsabilității lor pentru soarta popoarelor europene și nu numai europene. Întrucît guvernul sovietic are conștiința părții sale de răspundere, cît și a obligațiunilor ce decurg din pactul Societății Națiunilor, din pactul Briand-Kellogg și din tratatele de asistență mutuală încheiate cu Franța și Cehoslovacia, pot să declar, în numele său, că, în ceea ce îl privește, el este gata, ca și mai înainte, să participe la acțiunile colective care vor fi decise cu participarea sa și care vor avea drept scop să oprească dezvoltarea ulterioară a agresiunii și să înlăture pericolul crescînd al unui nou măcel mondial. El este dispus să procedeze imediat împreună cu alte puteri din Societatea Națiunilor, sau în afară de ea, la examinarea măsurilor practice dictate de împrejurări. Mîine va fi poate prea tîrziu, dar astăzi mai este încă timp, dacă toate statele, și mai ales marile puteri, vor adopta o poziție hotărîtă, fără echivoc, cu privire la problema colectivă a păcii."

În aceeași zi, guvernul sovietic trimise lui Chamberlain o notă cu același cuprins.

Dar Chamberlain, care voia și el „pace" — cu condiția ca „pacea" să fie *a lui* — trimise guvernului sovietic următorul răspuns:

„Guvernul Majestății Sale ar aproba călduros o conferință internațională la care s-ar putea spera că toate statele europene ar consimți să-și trimită reprezentanții și în care ar fi, în consecință, posibil să se discute în chip amical și să se rezolve, în sfîrșit, chestiuni care sînt socotite ca fiind cele mai

susceptibile de a pune pacea în primejdie. *Dar, în împrejurările actuale, nu prea pare posibil ca o astfel de conferință să poată fi organizată.* O conferință la care nu ar asista decît unele puteri europene și care ar avea drept scop mai puțin asigurarea reglementării problemelor în suferință decît organizarea unei acțiuni concentrate împotriva agresiunii, *nu va avea, după părerea guvernului Majestății Sale, un efect favorabil asupra perspectivelor păcii în Europa."*

Pace, da — dar pace cu Hitler, nu cu Uniunea Sovietelor.

Și Mussolini ?

Ce făcea Mussolini, ocrotitorul Austriei, în zilele acelea în care îi era dat să vadă fluturînd, la granița italo-austriacă de la Brennero, drapelul vechiului său prieten și noului său vecin Hitler ?

În momentul cînd Reichul nazist creștea prin transformarea Austriei în simplă provincie germană, Mussolini era foarte ocupat cu elaborarea decretului prin care înființa, exclusiv pentru el și pentru rege, un nou grad în armată : acela de „prim mareșal al imperiului".

*
* *

Cum s-a încheiat, așadar, agresiunea nazistă împotriva Austriei ?

Ca și războiul din Abisinia, ca și remilitarizarea Renaniei, ca și războiul din Spania. Cu excepția Uniunii Sovietice, toți membrii Ligii Națiunilor au adoptat față de agresor soluția a patra : cea „realistă". Să se uite trecutul și să se admită, ca fapt împlinit, anexarea Austriei la cel de al treilea Reich.

XII

Cucerirea Austriei — prima victorie „militară" a lui Hitler — se producea în condiţii mult mai jalnice decît prima victorie „militară" înregistrată de Mussolini prin cucerirea Abisiniei.

Mussolini se putea cel puţin lăuda că, în organizarea şi executarea aşa numitului său război din Abisinia, a avut de întîmpinat rezistenţa, fie chiar formală, a Ligii Naţiunilor — în primul rînd a Marii Britanii — şi a avut de îndurat, dacă nu consecinţele practice, în tot cazul, durerea morală a „sancţiunilor", pe care Mussolini le numea o ruşine, o jignire, o umilinţă, o insultă adusă lui şi Italiei. De aceea, Mussolini avea în numele cui să iasă în balcon şi să-şi laude geniul său militar: în numele soldaţilor italieni morţi, sub cerul fierbinte al Abisiniei, de insolaţie, de dezinterie, de boli tropicale, de muşcătura perfidă a tot felul de gîngănii şi de puţinele gloanţe ale cetelor desculţe de sub comanda negusului, care fusese împins din spate de Marea Britanie să se opună agresorului.

Hitler, însă, nu se putea lăuda nici măcar cu atît. Hitler şi-a putut pregăti şi executa agresiunea împotriva Austriei, fără să întîmpine nici cea mai mică obiecţie din partea ţărilor garante. Nici Liga Naţiunilor n-a fost convocată, nici despre sancţiuni nu s-a vorbit, nici guvernul austriac nu a fost sfătuit să reziste. Cu excepţia Uniunii Sovietelor, consemnul a fost general: Austria trebuie lăsată lui Hitler. De supărat, nu s-a supărat nici unul din marile state imperialiste. Şi mai puţin decît toţi — Marea Bri-

tanie. De aceea, Hitler putea ieşi în balcon să se laude, dar n-avea în numele cui să se laude: cotropirea Austriei nu l-a costat nici un glonte, iar soldaţi germani morţi, n-a avut nici de leac. Unul să zici. Măcar unul rănit. Măcar zgîriat! Nimic! Singurul act eroic din toată combinaţia aceasta austriacă a fost criza de isterie care l-a apucat pe salvatorul Germaniei, cînd şi-a dat seama că armata germană, deocamdată, încă nu este pregătită pentru dominaţia lumii.

Era, deci, liber Führerul — care, la fel ca şi ducele, visa numai războaie şi, fireşte, numai războaie victorioase — să creadă că invadarea Austriei ar fi o victorie, dar era tot atît de îndreptăţit să numească „victorie" Anschlussul făcut cu revolverul în pieptul Austriei, pe cît ar fi de îndreptăţită o bandă de tîlhari înarmaţi să strige „victorie!" pentru că a izbutit să ucidă şi să jefuiască o tutungioaică — şi încă o tutungioaică bătrînă.

Dar, dacă între condiţiile militare în care şi-a făcut Mussolini războiul din Abisinia şi condiţiile militare în care şi-a făcut Hitler războiul din Austria, erau deosebiri fundamentale, între condiţiile economice existente în Italia şi cele din Germania, în perioada în care cei doi dictatori au realizat aceste aventuri, nu se putea găsi nici cea mai mică deosebire.

La începutul anului 1938, cînd Hitler se pregătea să-şi îmbrăţişeze cu sila ţara natală — Austria — Germania de sub regimul nazist ajunsese la acelaşi nivel de trai în care se găsea Italia în ajunul războiului din Abisinia, în 1935, cînd însuşi Mussolini se văzuse obligat să admită că, după doisprezece ani de administraţie fascistă, poporul italian a atins „punctul cel mai coborît". Ca şi Italia, Germania se zbătea în cleştele unei nemiloase economii de război care ameninţa s-o sugrume. Aproape trei sferturi din industrie era ocupată cu producţia de arme, mu-

niţii şi echipament pentru armată. De cinci ani, poporul german trăia din erzaţuri şi era silit să asculte, ziua şi noaptea, discursuri care aveau unul şi acelaşi leitmotiv: nu unt, ci tunuri. Tunurile trebuiau să suplinească toate aspiraţiile, toate gîndurile, toate bucuriile şi, înainte de orice, toate prînzurile germane.

In primul trimestru al anului 1938, în Germania se murea bine-bine de foame. In afară de mesele alcătuite dintr-un singur fel de mîncare, în Germania lui Hitler luase o dezvoltare vertiginoasă — paralel cu fabricaţia tunurilor şi avioanelor — industria erzaţului sau surogatului. Erzaţul era expresia mizeriei germane.

In primul trimestru al anului 1938 apăru cea mai reconfortantă şi mai promiţătoare statistică din cîte s-au dat pînă atunci asupra succeselor realizate de Hitler în cei cinci ani de „renaştere germană": delictele de homosexualitate au crescut în 1937 cu 35 la sută faţă de 1936 şi în primul semestru din 1938 cu 40 la sută faţă de 1937; delictele de avort au crescut în 1937 cu 70 la sută faţă de 1936 şi în primul trimestru din 1938 cu 44 la sută faţă de 1937; delictele împotriva legii rasiale „de protecţie a sîngelui rasial" au crescut în primul trimestru din 1938 cu 12 la sută faţă de primul trimestru din 1937. Cît despre delictul de foame, nici nu trebuia consemnat în statistici: prînzul cu un singur fel de mîncare — şi acela gătit din erzaţ — era de mult aplicat întregului popor german — cu excepţia bandelor de favoriţi ai regimului — iar simptomele nemulţumirilor creşteau şi ca număr şi ca intensitate.

Aşa că, pentru Hitler ca şi pentru Mussolini, nevoia unei demonstraţii „dinamice" în afară, care să dea poporului german iluzia unei forţe irezistibile, devenea tot mai presantă, dar, în acelaşi timp, şi tot mai ispititoare, pentru că i se părea tot mai posibilă, datorită — pe lîngă prevestirile din ho-

roscoape — ochiadelor atît de insistente și promițătoare ale lui Chamberlain, dinamicul exponent al vîrfurilor monopoliste apusene.

Increzător — precum am văzut — Hitler făcu primul pas, cu ochii închiși, în vid și — culmea miracolului englez! — căzu în picioare: Austria era a lui!

Succesul îl scoase cu totul din minți. Generalii lui ce spun acum? Este sau nu este Führerul lor un geniu?

Este!

De ani și ani le tot spune că este un geniu și nu l-au crezut. Acum, însă, nu mai merge. Trebuie să-l creadă! Este un geniu! Soarta ține cu el. Este un geniu! Anglia ține cu el! Este un geniu! Dacă pînă la Anschluss lumea era obișnuită să-l audă cum se autoproclamă și se autoadmiră ca geniu — și din pricina aceasta era nespus de greu să stea cineva de vorbă cu el — din momentul Anschlussului, a sta de vorbă cu el nu era numai greu: era o adevărată tortură și — de cele mai multe ori — era cu desăvîrșire imposibil. Cu ajutorul lui dumnezeu și al lui Chamberlain, Hitler avea, în sfîrșit, dreptate: era un geniu! Incepuseră pînă și generalii să se lase sugestionați că Hitler este ceea ce spune: un geniu. Așa că, din momentul Anschlussului, nici măcar generalii nu mai cutezară să-i taie elanul războinic și-l urmară, orbește, înspre prăpastie, cu cea mai mare viteză. Viteza nu era a lor, ci a Führerului, care era foarte grăbit. In jurul lui se lansase în ultima vreme un zvon. Hitler este convins că nu mai are mult de trăit, dar nici nu-l lasă inima să moară înainte de a-și vedea împlinit visul: o Germanie care să se întindă de la Berlin, de jur împrejurul pămîntului, pînă la Berlin.

Era nițeluș mistică explicația ce se dădea ritmului în care Hitler a lucrat în ultimii trei ani: reorganizarea armatei, reintroducerea serviciului militar

obligatoriu, remilitarizarea Renaniei, războiul din Spania, pactul anticomintern, axa de oțel, Anschlussul... toate s-ar datora numai grabei omului căruia îi este frică să nu-l cheme cel de sus la sînul lui înainte de a isprăvi o treabă începută. Ca și cum Hitler, oricît de grăbit să fi fost, ar fi putut face un pas, dacă nu erau grăbiți mai întîi bătrînul Chamberlain și toți ceilalți chamberlaini de dincoace și de dincolo de Rin — germani, francezi. englezi americani — care, dacă stăteau fiecare pe poziții opuse și de neîmpăcat în toate problemele lor de concurență imperialistă, erau foarte uniți și foarte grăbiți cînd intrau în joc „idealurile comune", adică tot ce putea fi la ei „țel comun" : anticomunismul.

Dar, indiferent cui voia propaganda nazistă să atribuie graba lui Hitler, Hitler era, într-adevăr, foarte grăbit. Foarte grăbit să aducă în ordinea europeană „modificările" pe care i le consimțise Chamberlain, cu anticipație, în toamna lui 1937, prin Halifax. In listă figurau : Austria, Cehoslovacia, Danzigul. Cu Austria a isprăvit. Acum venea rîndul Cehoslovaciei.

*

* *

In seara de 11 martie 1938, cînd Hitler mai ținea mîna în gîtul independenței austriace, care se zbătea în ultimele ei clipe de agonie, Goering, viceführerul Germaniei organiza o recepție, în cursul căreia declara ministrului Cehoslovaciei la Berlin că evenimentele din Austria nu vor avea nici o influență asupra relațiilor de bună prietenie dintre Reich și Cehoslovacia. Spre a da greutate spuselor lui, Goering adăugă cu mult sentiment : *„Vă dau cuvîntul meu de onoare !"*

De ce făcea Goering declarația aceasta ?

Pentru că, prin făgăduieli și cuvinte de onoare, voia să deruteze guvernul cehoslovac și să-l împiedice să mobilizeze. Cît de tare se simțea, în 1938,

formidabila armată nazistă, o dovedea teama conducătorilor nazişti de mobilizarea armatei cehoslovace care era de patru ori mai mică.

Ambasadorul cehoslovac se repezi pînă la legaţie să transmită la Praga declaraţiile lui Goering, apoi se înapoie la Goering spre a-i arăta că guvernul lui l-a autorizat să-i comunice că ia act cu satisfacţie de asigurările guvernului german şi că, în consecinţă, nu va mobiliza.

Nu se ştie dacă satisfacţia cu care guvernul cehoslovac primea cuvîntul de onoare al lui Goering era integrală sau aproximativă. De fapt, satisfacţia aceasta nu putea fi nici integrală, nici aproximativă, ci pe de-a întregul nulă, pentru că îndărătul frumoaselor cuvinte de onoare ale guvernului nazist se ascundea o foarte urîtă realitate: cuvîntul de onoare al guvernanţilor nazişti nu exista. Dovada stătea, proaspătă, sub ochii omenirii întregi.

In iunie 1936, Hitler a dat Austriei un document scris prin care îi garanta independenţa şi i-a înfăşurat acest document în nenumărate — şi de zeci de ori repetate — cuvinte de onoare. Şi astăzi, numai după un an şi jumătate, independenţa aceasta zăcea moartă, sub ciubotele bandelor naziste. Dar, în afară de cuvîntul de onoare al lui Hitler, Cehoslovaciei nu-i putea scăpa din vedere şi o altă realitate la fel de urîtă: pînă acum, Cehoslovacia avea numai la nord graniţă comună cu Germania. Şi graniţa aceasta — constituită, pe toată lungimea ei de 1539 de km, dintr-un şir de munţi bine fortificaţi — dădea Cehoslovaciei o serioasă siguranţă strategică. Astăzi, însă, după Anschluss, prin ocuparea Austriei de către Hitler, Cehoslovacia devenea vecină cu Germania şi la graniţa de sud, unde era complet descoperită şi unde nu s-a gîndit niciodată să facă fortificaţii, deoarece din partea unui stat austriac independent era cu totul exclusă primejdia unei agresiuni.

Deci, nu se ştie dacă satisfacţia cu care guvernul cehoslovac a primit asigurările lui Goering era sinceră, formală, sau inexistentă, dar fapt este că ministrul cehoslovac la Berlin, din ordinul guvernului său, s-a arătat mulţumit.

Goering, mişcat, îşi repetă cuvîntul de onoare şi ţinu să sublinieze că vorbeşte atît în numele său personal, cît şi în numele lui Hitler care, fiind silit să lipsească din Berlin cîteva zile (Hitler se pregătea pentru intrarea sa triumfală în Austria), i-a dat lui toate împuternicirile.

A doua zi, la 12 martie, pe la prînz, cînd Austria era deja ocupată, Goering ghemă la telefon pe ministrul Cehoslovaciei şi-l informă că trupele Germaniei au primit ordin să se oprească la 15 km de frontiera austro-cehoslovacă. In după-amiaza aceleiaşi zile, von Neurath, ministrul de externe al naziştilor, îl pofti la el pe ministrul Cehoslovaciei, spre a-i face cunoscut, în numele lui Hitler, că Germania rămîne credincioasă convenţiei de arbitraj încheiate în octombrie 1925, la Locarno, şi că nutreşte sentimentele cele mai prietenoase pentru Cehoslovacia

Pe de altă parte, Goering îl rugă pe Henderson, ambasadorul Angliei, să comunice domnului Chamberlain, în numele Führerului că „...dorinţa cea mai arzătoare a guvernului german este să îmbunătăţească relaţiile germano-cehe."

*

* *

Două zile mai tîrziu izbucni criza ceho-sudetă. Sunase şi ceasul Cehoslovaciei să fie „ultima" revendicare teritorială a lui Hitler în Europa.

Aşadar, la 14 martie 1938, Henlein, conducătorul germanilor nazişti din munţii Sudeţi ai Cehoslovaciei, lansă, din ordinul lui Hitler, un apel către toţi locuitorii germani din regiunea cuprinsă între munţii Sudeţi să intre în marele front politic al partidu-

lui poporului. Apelul atrăgea atenţia că partidul nu primeşte înscrieri decît pînă la 31 mai 1938. Rînd pe rînd (la 22 martie, partidul agrar german — la 24 martie, clericalii germani — la 26 martie, social-democraţii germani) îşi retraseră reprezentanţii din guvernul cehoslovac.

În ziua de 29 martie, Henlein primi dispoziţia de la Berlin să formuleze guvernului cehoslovac revendicări din ce în ce mai mari şi într-un chip din ce în ce mai imperativ.

In Franţa, conflictul ceho-sudet, care mocnea mai de mult, începea să ocupe un loc tot mai larg în presă.

Ca şi în Anglia, unde se găsea o presă — presa de mare tiraj, din partea căreia un Chamberlain îşi putea lua, cu inima uşoară, riscul unei interpretări greşite a acţiunilor sale diplomatice — se găsea şi în Franţa o presă de mare tiraj, din partea căreia chamberlainii francezi îşi puteau lua şi ei, cu inima uşoară, riscul unei interpretări greşite a manevrelor lor, din culise. Le Temps, Paris-Midi, Paris-Soir, L'Oeuvre, în sfîrşit, 22 din cele 25 de cotidiane pariziene trăiau de pe urma industriei grele, de pe urma stipendiilor unor oameni politici care îşi făceau publicitatea şi afacerile cu ajutorul fondurilor de propagandă nazistă, distribuite cu găleata de către Abetz, agentul lui Hitler, şi de pe urma bacşişurilor pe care ministrul de externe Bonnet le distribuia cu mărinimie din fondurile statului.

Georges Bonnet era de fapt şeful „opiniei publice". Titlul acesta i se cuvenea şi de drept, fiindcă era unanim recunoscut ca fiind cel mai mare mincinos al Franţei moderne şi cel mai strălucit reprezentant al putregaiului clasei conducătoare franceze.

Era atît de vestit prin pregătirea lui pentru orice dezertare, orice vînzare şi orice trădare, acest Bonnet, încît, în 1935, cînd, la atacurile Italiei împotriva Franţei, a luat, în Parlament, o atitudine patriotică

şi a exclamat: „Nu vom ceda o fărîmă din teritoriul francez", un deputat a ripostat în hohotele celorlalţi: „Să ştiţi că Bonnet a fost cumpărat de guvernul francez." Doctorul de casă al lui Bonnet spunea despre el: „Niciodată nu-l pot îngriji cumsecade. E atît de mincinos, încît mă minte şi pe mine."

Presa de mare tiraj, care îşi zicea „opinia publică", nu putea fi decît oglinda fidelă a temperamentului şi năravurilor diriguitorului ei şi un instrument preţios în mîna politicienilor francezi de teapa lui Laval, a lui Bonnet, a lui Taittinger sau a lui Flandin, care — ca buni reprezentanţi ai celor două sute de familii de mari bogătaşi în politica internă şi externă a Franţei — îl ajutau, pe cît era cu putinţă, pe Hitler, să modifice harta Europei de *dincolo* de Rin.

Aşa că, de îndată ce propaganda prin presă a lui Hitler şi a agenţilor lui provocatori din Cehoslovacia confecţionă conflictul ceho-sudet, politicienii francezi de dreapta — care, între Franţa şi Hitler, optau pentru Hitler — mobilizară „opinia" lor „publică" să lupte spre a salva poporul francez de un război pe care-l numeau scandalos.

Un război pentru Cehoslovacia?

Un război pentru că sudeţii germani cer voie să poarte ciorapi albi*? Un război pentru o ţară — Cehoslovacia — care ne este atît de străină, încît nici numele nu i-l putem pronunţa cumsecade? Dar merită întreaga Cehoslovacie să sacrificăm măcar un singur soldat? Sacrificiu? De ce? Înţelegem sacrificiu pentru o cauză care ar fi dreaptă. Dar aici despre ce este vorba? Despre o populaţie germană din regiunea munţilor Sudeţi care trăieşte în Ceho-

---

* Ciorapii albi făceau parte din portul naţional al germanilor din munţii Sudeţi. Iar în timpul conflictului, portul ciorapilor albi a fost adoptat şi de oamenii lui Henlein ca demonstraţie împotriva regimului Cehoslovac.

slovacia. Şi pentru ca să ajuţi Cehoslovacia să-şi ţină sudeţii mai departe în robie, trebuie tu, liber francez sau englez, să te duci la război?

Dar de ce, în timpul crizei sudeto-cehe, presa franceză a avut de lucru mai mult decît oricare alta? Pentru că Franţa era legată, mai mult decît oricare altă ţară din Europa, de Cehoslovacia, prin cîteva tratate de alianţă şi pentru că hitlerofilii şi marea burghezie franceză voiau să reducă la neant aceste tratate care obligau Franţa să sară, automat, în ajutorul Cehoslovaciei în cazul unei agresiuni din partea Germaniei. Şi pentru a putea da cu piciorul în alianţa cu Cehoslovacia, ce făceau amicii francezi ai lui Hitler?

Contestau, pur şi simplu, existenţa vreunei alianţe între Franţa şi Cehoslovacia: faţă de Cehoslovacia, Franţa nu are nici un angajament juridic.

Era primul argument împotriva tratatelor cu Cehoslovacia. Este adevărat că, în 1924 şi 1925, au fost semnate două acorduri franco-cehoslovace. Dar ce valoare mai au ele în lumina împrejurărilor de astăzi? Valoarea atîtor şi atîtor tratate: cea a unui simplu petic de hîrtie.

Ministrul Cehoslovaciei la Paris, într-un raport confidenţial adresat, în ziua de 4 martie 1938, ministrului de externe cehoslovac, spunea, în legătură cu argumentul acesta, următoarele:

„...Senatorul Bérenger a declarat că în comisia sa a fost susţinută teza că tratatul de prietenie franco-cehoslovac este o parte componentă a pactului de la Locarno şi că, întrucît acesta din urmă a încetat de a mai fi în vigoare, tratatul franco-cehoslovac nu mai are, în consecinţă, o putere obligatorie. I-am răspuns obiectînd că acesta este un argument mai mult decît ciudat. Cînd, în prima perioadă de după

încheierea Tratatului de la Locarno, Cehoslovacia cerea să i se permită participarea la consfătuirile de la Locarno ale marilor puteri cu Belgia, ni s-a răspuns că tratatul cu Cehoslovacia nu face parte componentă din acordurile de la Locarno şi că, în consecinţă, Cehoslovacia n-are nici un drept de a participa la aceste consfătuiri. Iar acum ni se declară că, fiind parte componentă a pactului de la Locarno, care şi-a pierdut vigoarea, tratatul franco-cehoslovac şi-a pierdut de asemenea vigoarea. Este pur şi simplu cu neputinţă a se face afirmaţii direct opuse celor ce ni se spuneau în cursul celor cîţiva ani de după semnarea acordului de la Locarno. In afară de aceasta, tratatul de prietenie franco-cehoslovac are efect de sine stătător, deoarece a fost încheiat în 1924 şi chiar dacă Locarno n-ar mai exista, ceea ce este o afirmaţie îndoielnică, totuşi tratatul de prietenie franco-cehoslovac şi-ar continua existenţa ca un tratat independent."

Răspunsul negativ care se pregătea în culisele politice începuse, însă, a lua o formă deosebit de concretă în presă.

Astfel, în ziua de 12 aprilie 1938, Joseph Barthélemy — profesor la Facultatea de Drept de la Paris şi viitor membru al guvernului francez colaboraţionist de sub ocupaţia nazistă — publica în Le Temps un articol în care spunea :

„Franţa şi-ar fi dat cuvîntul. Ea şi-ar fi pus semnătura în josul unor anumite hîrtii, ca personajul din Shakespeare şi ea ar trebui, pentru nimic, pentru onoare, împotriva oricărei speranţe, să dea nu o livră din carnea, ci hectolitri din sîngele ei. Primul tratat, cel din 25 ianuarie 1924, ne obligă, în cazul unor dificultăţi internaţionale, să ne sfătuim cu Cehoslovacia, în cadrul Ligii Naţiunilor. Noi avem, deci, obligaţia de a sta de vorbă cu Cehoslovacia şi

de a sprijini revendicările ei juste, cu concursul celor cincizeci de state care au aderat la pact. Dacă aceste cincizeci de state dispar, obligația noastră cade. Tratatul din 1924 este o simplă rotiță în organismul Genevei. El nu are valoare decît în acest organism. El nu valorează mai mult decît acest organism. El nu valorează nimic în afară de acest organism.

Al doilea tratat, cel din 16 octombrie 1925, este o simplă rotiță în mecanismul Locarnoului. Aruncați, vă rog, o simplă privire asupra acestui text. La fiecare linie veți vedea afirmația expresă și repetată că acest acord nu este decît un accesoriu al tratatelor de la Locarno și că el trebuie, prin urmare, să urmeze soarta acestor tratate."

Viitorul ministru de justiție al ocupației naziste în Franța știa foarte bine că pentru a nu-ți respecta cuvîntul dat, n-ai nevoie de argumente și texte juridice.

Barthélemy putea, deci, să spună — mai ales că Bonnet avea grijă ca presa, nu numai să nu-l contrazică, ci să-i ia argumentele în brațe — că primul tratat de la 25 ianuarie 1924 obligă Franța „în caz de dificultăți internaționale" să stea „de vorbă cu Cehoslovacia în cadrul Ligii Națiunilor."

Aceste argumente ridicate împotriva tratatelor de către francezi ca Barthélemy, profesor la Facultatea de drept din Paris, erau speculate și de către germani naziști ca profesorul Drost de la Facultatea de drept din Berlin, care publica în zilele acelea următoarele rînduri :

„Germania a ieșit din Liga Națiunilor : în consecință, articolul 16 asupra sancțiunilor economice, militare sau navale nu i se mai poate aplica. Dacă s-ar întîmpla vreodată (eventualitate de neconceput) ca ea să comită un act de agresiune împotriva Cehoslovaciei, Consiliul Ligii Națiunilor ar trebui, mai

întîi, să-i trimită o invitaţie spre a şti dacă ea vrea, da sau nu, să se supună obligaţiilor care se impun membrilor Ligii Naţiunilor. Dacă Germania ar răspunde „da“ şi nu s-ar conforma, atunci — dar numai atunci — i s-ar putea aplica sancţiunile. Dacă Germania ar răspunde „nu“, atunci nu i s-ar putea aplica articolul 16 decît numai după o procedură foarte lungă. Deci, chiar dacă s-ar admite că tratatul franco-ceh din 1925 ar fi încă valabil, Franţa şi Cehoslovacia n-ar putea intra imediat în război una pentru cealaltă, fără a viola pactul Societăţii Naţiunilor din care fac parte. Ele ar trebui să aştepte ca Liga Naţiunilor să constate, printr-o dublă procedură, că una din ele este victima unei agresiuni neprovocate.“

Francezul nazist Barthélemy şi germanul nazist Drost, apărînd aceeaşi cauză, trebuiau să recurgă exact la aceleaşi argumente mincinoase. În realitate însă, cum suna textul tratatului încheiat la 25 ianuarie 1924?
Iată cum:

„Art. 1. Guvernele Republicii Franceze şi Republicii Cehoslovace se angajează să se consfătuiască asupra chestiunilor externe de natură să pună în pericol securitatea lor şi să aducă atingere ordinii stabilite prin tratatele de pace, ai căror semnatari sînt şi unul, şi celălalt.
Art. 2. Înaltele părţi contractante se vor pune de acord asupra măsurilor potrivite să apere interesele lor comune, în cazul în care ar fi ameninţate.“

Prin urmare, nu despre „conflicte internaţionale“ este vorba aici, ci despre împrejurări de ordin extern, care ar pune în pericol siguranţa Franţei şi Cehoslovaciei ; şi nici despre o foarte confortabilă, dar vagă obligaţie de a sta de vorbă cu Cehoslo-

vacia, în cadrul Ligii Naţiunilor, ci de obligaţia „de a se pune de acord", între ele, pentru „apărarea intereselor comune."

Cît despre cel de al doilea tratat franco-cehoslovac iscălit la 16 octombrie 1925, el este şi mai categoric:

„Art. 1. In cazul în care Cehoslovacia sau Franţa vor suferi de pe urma unei abateri de la angajamentele intervenite, începînd de astăzi, între ele şi Germania, în vederea menţinerii păcii generale, Franţa, şi în chip reciproc Cehoslovacia, prin aplicarea art. 16 al pactului Ligii Naţiunilor, se angajează *să-şi dea imediat ajutor şi sprijin, dacă o asemenea abatere este întovărăşită de o agresiune armată care n-ar fi fost provocată.* In cazul în care Consiliul Ligii Naţiunilor, statuînd asupra unei chestiuni ajunse înaintea lui conform ziselor angajamente, n-ar putea izbuti să facă astfel ca raportul său să fie acceptat de toţi membrii, alţii decît reprezentanţii părţilor în conflict şi în care Cehoslovacia sau Franţa s-ar vedea atacate fără a fi provocat atacul, Franţa, sau reciproc Cehoslovacia, prin aplicarea art. 15, al. 7 din Pactul Ligii Naţiunilor, *işi vor da imediat ajutor şi asistenţă."*

Prin tratatul acesta, Franţa şi Cehoslovacia erau reciproc angajate să-şi dea ajutor *imediat,* fără „a sta de vorbă" în cadrul Ligii Naţiunilor. Felul în care este conceput tratatul asigură funcţionarea sa împotriva oricăror eventuale piedici pe care le-ar putea întîmpina din partea unora dintre membrii Ligii Naţiunilor.

Din punct de vedere juridic, aşadar, tratatele erau inatacabile. Fapt pe care guvernul francez îl mărturisea mai întîi prin campania furibundă — întemeiată pe falsuri, trunchieri şi răstălmăciri — împo-

triva acestor acorduri, care erau, totuşi, atît de precise şi clare şi apoi, prin aceea că guvernul acesta, simţind că nu sînt destul de convingătoare argumentele cu care vrea să dărîme valoarea juridică a angajamentelor faţă de Cehoslovacia, venea cu un alt argument : acela că Franţa nu poate veni în ajutorul Cehoslovaciei. Chiar dacă juridiceşte Franţa ar fi obligată să sară în ajutorul Cehoslovaciei, din punct de vedere militar, însă, ea nu poate face nimic.

Astfel, acelaşi Barthélemy va fi pus să scrie, spre a fi urmat apoi de toţi ceilalţi viitori colaboraţionişti :

„Noi sîntem patruzeci de milioane. Axa Berlin—Roma întruneşte o sută douăzeci de milioane oameni. Ar fi vorba, pentru noi unu contra trei, să sărim peste linia Siegfrid şi să străbatem toată Germania, înainte de a ajunge la Sudeţi. Dacă Franţa ar încerca, singură, această acţiune, ea nu ar salva edificiul cehoslovac, ci s-ar sinucide."

Barthélemy prezenta poporului francez o cifră revelatoare : unul contra trei. Imposibil ! Oricît ar fi de viteaz francezul, ar fi o nebunie curată să meargă unul contra trei.

Calculul era ingenios. Ca să-i convingă pe francezi că nu trebuie să lupte pentru Cehoslovacia, profesorul de drept Barthélemy evita să treacă în cont nu numai pe ceilalţi aliaţi ai Franţei, care însumau de cîteva ori o sută douăzeci de milioane de locuitori mai mult decît axa Roma-Berlin, dar pînă şi pe cehoslovaci, care erau primii în cauză şi care aveau o armată perfect instruită şi perfect înarmată.

Iar pentru acela care, eventual, şi-ar fi putut da seama că socoteala lui Barthélemy pare puţin cam deocheată, „opinia publică" avea un argument şi mai hotărîtor : pregătirea militară a Franţei. Franţa

nu este pregătită. Aviaţie? Moft! Artilerie? Moft! Linie Maginot? Moft! Cum să te baţi în asemenea condiţii şi să te baţi, mai ales, cu cine? Cu armata lui Hitler! Cu această fenomenală armată a lui Hitler, echipată cu mii şi mii de tunuri, cu mii şi mii de avioane şi tancuri, cu atîtea şi atîtea divizii blindate! Are Franţa măcar o singură divizie blindată? Niciuna! Atunci cum să mergi la război? Cu mîinile goale? Aliaţii? Care? Anglia? Da! Este adevărat! Dar cine este sigur de Anglia! Anglia n-are nici un tratat cu Cehoslovacia. Anglia are numai cu Franţa un tratat, pe baza căruia Anglia este obligată să ne ajute în cazul cînd vom fi atacaţi. Şi Anglia nu uită să ne-o repete, în fel şi chip, că ea nu este obligată să salveze decît integritatea teritorială a Franţei. Cele ce se petrec *dincolo* de Rin nu interesează Anglia. Cum ne putem, prin urmare, închipui că Anglia îşi va trimite milioane de tineri la moarte, pentru că noi — care NU sîntem atacaţi — vrem să ne respectăm cuvîntul dat Cehoslovaciei, care este victima unei agresiuni meritate? Meritate pentru că, prin încăpăţînarea de a nu acorda germanilor sudeţi libertatea de a purta ciorapi albi, îl sileşte — este cuvîntul cel mai adecvat situaţiei — îl sileşte pe Hitler să intervină. Aaa! Da! Mai avem un aliat sigur: Uniunea Sovietică! Uniunea Sovietică trebuie să ne ajute în caz de război. Să ne ajute? Cu ce? Cu armata! Cu armata sovietică. Poftim: ar-ma-ta so-vi-e-ti-că! Dar o armată sovietică nici nu există. Armata sovietică...

Şi, după cîteva injurii — care, fiind injurii, nu se cereau a fi documentate — la adresa armatei sovietice, „opinia publică“ punea în bătaie toată artileria grea a argumentelor ei împotriva tratatului cu Uniunea Sovietică.

Cea mai mare nenorocire a Franţei este acordul cu Moscova. Poporul francez trebuie să ştie că sin-

gura ţară care poate profita de pe urma unui război cu Germania este Uniunea Sovietică!

Vreţi să ştiţi ce se cheamă tratat cu regimul bolşevic de la Moscova? Priviţi cazul Cehoslovaciei. Dacă guvernul cehoslovac se încăpăţînează să nu rezolve conflictul cu minoritatea germană-sudetă, aşa cum i-o cere guvernul german, aceasta se datoreşte Uniunii Sovietice, care nu lasă pe cehi să cedeze. Şi cehii îi ascultă, pentru că cehii se simt tari pe tratatul acesta cu Moscova. Dar tocmai asta trebuie să ştie poporul francez: dacă este ceva care poate să supere pe Hitler mai mult decît suferinţele sudeţilor săi, este tratatul acesta al Cehoslovaciei cu Uniunea Sovietică. Din pricina acestui tratat, Hitler consideră statul cehoslovac ca un post înaintat comunist în Europa centrală şi — ceea ce este şi mai rău — ca un cuţit bolşevic înfipt în coasta Germaniei. Aici, prin urmare, nu este vorba doar de libertatea minorităţii sudete, ci de însăşi siguranţa Germaniei, care este în primejdie de a fi atacată de comunişti. Aţi citit ce scrie ziarul Combat?

„Partidele de dreapta au impresia că, în caz de război, nu numai dezastrul ar fi considerabil, nu numai o înfrîngere sau o devastare a Franţei ar fi posibilă, dar, în afară de aceasta, o înfrîngere a Germaniei ar avea drept consecinţă căderea regimurilor autoritare — care constituie cea mai bună redută contra comunismului — şi, poate, a bolşevizării Europei..."

Ce vreţi mai mult?

O înfrîngere în război a Germaniei înseamnă bolşevizarea Europei.

Aşa se pune problema.

Deci, să ne ferim de un război! Nu trebuie şi nu vrem să ne batem cu Hitler. De ce să ne batem cu Hitler? Hitler nu are de gînd să ne atace. El a

repetat de cîteva ori că orice socoteli cu Franța au fost încheiate și că vrea să trăiască, de aci înainte, în cele mai bune relații de prietenie cu noi. Și Hitler își va ține cuvîntul dacă renunțăm la tratatul cu Uniunea Sovietică.

„Opinia publică" — aceeași în Franța ca și în Anglia — nu făcea decît să anunțe, din vreme, popoarele că monopolurile franco-engleze au găsit „calea să se înțeleagă cu Hitler și Mussolini, pentru executarea unei operații grele și delicate, prin discuții în loc de pierderi de vieți". Independența Cehoslovaciei trebuie sacrificată pentru că Germania lui Hitler trebuie ferită de un război cu Franța și Anglia și mai cu seamă de un război în care ar putea fi învinsă.

*

* *

Conflictul ceho-sudet căpătă un caracter oficial în ziua de 24 aprilie 1938, cînd Henlein, cu prilejul congresului german-sudet de la Karlsbad, anunță că germanii sudeți cer guvernului Cehoslovac, printre altele:

— recunoașterea grupului etnic al germanilor sudeți ca personalitate juridică, pentru menținerea acestei egalități de drepturi în interiorul statului;

— delimitarea și recunoașterea teritoriului germanilor sudeți în cuprinsul statului ceh;

— stabilirea unei autonomii administrative germane în teritoriul german, unde sînt în cauză interesele care privesc grupul etnic german;

— crearea unor clauze juridice de protecțiune pentru germanii care trăiesc în afară de teritoriul închis al naționalităților lor;

— deplina libertate de a împărtăși naționalitatea germană și filozofia lumii germane.

Sudeții lui Henlein cereau, prin aceasta, crearea unei autonomii administrative germane, pe un teri-

toriu recunoscut ca german, cu dreptul de a practica filozofia nazistă germană, în indiferent ce domeniu al vieții sociale, politice și culturale, toate acestea în cadrul statului cehoslovac.

Dar tocmai prin revendicările acestea, Hitler își trăda adevăratele lui intenții: el nu cerea autonomia sudeților, spre a le asigura acestora, într-adevăr, o autonomie. Prin autonomia aceasta, Hitler voia, de fapt, să pună piciorul în Cehoslovacia, ceea ce ar fi dus, implicit, și la robia propriilor lui sudeți.

Guvernul cehoslovac, alarmat, sezisă guvernul francez. Guvernul francez — prezidat de Daladier — hotărî să ia contact cu guvernul englez, pentru adoptarea unei atitudini comune față de pretențiile germanilor sudeți. Inainte de a pleca la Londra, reprezentanții guvernului francez îl asigurară pe Osusky, ministrul cehoslovac la Paris, că Franța nu va părăsi Cehoslovacia.

*

* *

In dimineața zilei de 28 aprilie, cînd trebuiau să înceapă, la Londra, discuțiile între reprezentanții Franței și Angliei, Völkischer Beobachter, oficiosul lui Hitler, publica un articol în care spunea: *„Ar fi surprinzător ca doi oameni atît de inteligenți ca domnii Daladier (primul ministru al Franței) și Bonnet (ministrul de externe) să nu fi înțeles că problema cehoslovacă nu poate fi tărăgănată, și, cu atît mai puțin, rezolvată, prin metode tactice. O schimbare radicală cu privire la Cehoslovacia este pornită în momentul de față"*.

A doua zi, la 29 aprilie, ziarul londonez Daily Express se grăbea să dea asigurări confratelui berlinez, în felul următor: *„Noi nu iubim pe acești frați (pe cehi). Este imposibil ca guvernul britanic*

să se angajeze să ne facă să ne războim pentru statul dărăpănat al Cehoslovaciei. Nu! Dacă Franța este angajată cu cehii, Anglia trebuie să se țină la distanță de Franța!"

*
* *

In cursul conversațiilor franco-engleze, Chamberlain luă cuvîntul pentru a declara că, în ceea ce-l privește,

„...el se îndoiește că Hitler vrea desființarea statului cehoslovac, mai bine zis a unui stat cehoslovac reorganizat; el nu crede că Führerul vrea un Anschluss. Fără îndoială, tocmai de aceea, d. Henlein n-a pomenit despre aceasta, cu toată starea de spirit a partizanilor săi. Se înțelege de la sine că este vorba, pur și simplu, de o dorință a cărei realizare se amînă și la a cărei împlinire se va mai reveni; dar Beneș trebuie să aibă posibilitatea de a prezenta propuneri care, modificînd caracterul statului cehoslovac, vor împiedica distrugerea lui. Dacă Germania va voi această distrugere, primul ministru nu vede, vorbind cu toată sinceritatea, în ce mod poate fi ea împiedicată s-o facă, dar el nu crede ca acest lucru să fie dorit la Berlin..."

După acest schimb de vederi, care lumină pe deplin pe toți cei de față, conducătorii anglo-francezi căzură de acord să-și pună următoarea întrebare:

Ce cîntărește mai mult: războiul cu Hitler, pentru salvarea independenței Cehoslovaciei și comunizarea Europei — sau pacea cu Hitler, prin ciopîrțirea Cehoslovaciei, pentru salvarea Europei?

Intrebarea se putea lipsi de răspuns. In definitiv, statuarea unui regim, mai mult sau mai puțin con-

fortabil, pentru minoritatea sudetă, nu este decît o afacere particulară între cehi și sudeți. Și în afacerile particulare, nici Franța, nici Anglia nu au ce să se amestece în mod obligatoriu. Cu totul altfel se prezintă chestiunea, firește, atunci cînd e vorba ca Franța și Anglia să dea Cehoslovaciei un sprijin prietenesc, neobligatoriu. Aceasta se poate! Acest lucru nu se cade a fi refuzat! Ar fi inuman.

Și conferința hotărăște ca Franța și Anglia să ajute, în cea mai mare grabă, Cehoslovacia.

Cu ce?

Cu sfaturi.

Cel care lua asupră-și sarcina sfaturilor fu guvernul francez care se obliga să deschidă cehoslovacilor capul că degeaba se încăpățînează, fiindcă tot nu le va folosi la nimic. Să facă, așadar, bine și să înceapă tratativele cu Henlein, șeful sudeților.

Franța, deci, nu părăsea Cehoslovacia.

Dar nici Anglia nu părăsea Franța. In afară de sfaturile hotărîte pentru Cehoslovacia, discuțiile avură și o concluzie practică imediată: *Franța și Anglia semnară un acord care făcea ca securitatea Franței să nu mai depindă de sistemul securității colective, ci numai de înțelegerea cu Marea Britanie.*

Acest act a fost numit, de către presa mondială de mare tiraj, „evenimentul diplomatic cel mai important de la război".

Și fiindcă cele discutate în conferință trebuiau supuse controlului popoarelor, la încheierea discuțiilor, aceste popoare au fost rugate să citească un comunicat în care li se spunea că Franța și Anglia s-au înțeles să ducă mai departe

„...politica de consultare și colaborare pentru apărarea, nu numai a intereselor lor comune, dar și

a acelor idealuri de viață națională și internațională care unesc ambele țări."

Formalitatea controlului fiind împlinită, cele două guverne ale democrației apusene fură lăsate libere să-și vadă mai departe de „idealul lor de viață națională și internațională".

*

*   *

In urma presiunilor anglo-franceze, guvernul cehoslovac se arătă gata să trateze cu Henlein. Acesta, însă, refuză să vină la Praga pînă ce nu vor fi satisfăcute cele opt puncte din programul de la Karlsbad. In același timp, guvernul german masă trupe la granița cehoslovacă: în Bavaria, Austria, Saxonia.

Fără cea mai mică întîrziere, Polonia fascistă a lui Beck făcu cunoscut că nu va permite trupelor sovietice să treacă prin teritoriul ei ca să ajute Cehoslovacia. Același lucru îl anunță și Ungaria condusă de Horthy și Iugoslavia condusă de Stoiadinovici, și Romînia de sub stăpînirea lui Carol al II-lea. Parcă o singură mînă ar fi dirijat toate aceste acțiuni, pentru ca guvernul cehoslovac să vadă că nu se poate bizui pe niciuna din țările acestea.

*

*   *

Guvernul cehoslovac invită, în chip oficial, încă o dată pe Henlein să discute statutul naționalităților, prin care se oferă sudeților autonomia comunelor, districtelor și chiar a unor regiuni anumite, în școală, muncă socială și comunicații. Aceste centre autonome vor avea diete locale, în care minoritățile își vor trimite reprezentanți în raport cu numărul lor. Un singur lucru nu prevedea statutul:

autonomia regiunii sudete — aşa cum a fost cerută la Karlsbad.

Henlein, în loc de răspuns, trimise în ziua de 7 iunie guvernului cehoslovac o nouă listă de revendicări şi mai draconice decît cele enunţate în ziua de 24 aprilie.

In cuprinsul celor patru puncte ale noii lor note, sudeţii, conformîndu-se ordinelor Berlinului, făceau un pas înainte. De astă dată nu mai cereau doar o autonomie naţională în cadrul statului cehoslovac, ci un teritoriu naţional, propriu-zis, un stat naţional-socialist dirijat de la Berlin, în cadrul unui stat cehoslovac dirijat de la Praga.

Totuşi, la 10 iunie, guvernul cehoslovac a fost silit de către francezi şi englezi să accepte aceste revendicări ca bază de tratative.

Pacea trebuia salvată.

*

* *

Sudeţii, însă, nu voiau să stea de vorbă cu guvernul cehoslovac. Anglia şi Franţa găsiră o nouă soluţie : un mediator care să trateze cu ambele părţi în conflict. Pentru această misiune se cerea, fireşte, un personaj cu totul dezinteresat în lupta aceasta dintre cehi şi sudeţi.

Cine poate fi omul acesta imparţial ?

Un englez. Cu condiţia, însă, să fie englez de la lord în sus.

Şi a fost găsit mediatorul ideal în persoana lordului Runciman, care, pe lîngă că era lord, era şi mare industriaş şi în relaţii strînse de afaceri cu marea industrie germană şi prieten intim al lui Chamberlain, care-l recomanda ca pe „un om independent de guvernul britanic, ca şi, de fapt, de orice guvern".

Ribbentrop, referindu-se la numirea lordului Runciman ca mediator, îi declară lui sir Nevile Hen-

derson, ambasadorul britanic la Berlin, că guvernul german „trebuie să aibă o atitudine rezervată față de misiunea lordului Runciman și să considere această afacere ca privind exclusiv pe englezi".

Lordul Halifax îi trimise lui Ribbentrop o scrisoare prin care îi spunea că

„...regretă această declarație și-și exprimă speranța că guvernul german va colabora cu guvernul englez, pentru a facilita o rezolvare pacifică a chestiunii sudeților, *deschizînd astfel calea stabilirii relațiilor anglo-germane pe baza încrederii reciproce și a cooperării.*"

Ceea ce interesa în conflictul ceho-sudet era „stabilirea relațiilor anglo-germane".

Concentrările de trupe germane continuau. Printr-o indiscreție voită, lumea știa că aceste trupe sînt gata să invadeze Cehoslovacia la începutul lunii septembrie, cînd trebuia să aibă loc congresul nazist de la Nürnberg. Un milion și jumătate de soldați germani erau pe picior de război. Hitler făcu o inspecție ostentativă a fortificațiilor de pe linia Siegfried, care se întindeau, de-a lungul Rinului, din Elveția pînă în Olanda. Spaima în Europa creștea. Ca să „liniștească" popoarele, „opinia publică" anglo--franceză publica fel de fel de știri, reportaje, interviuri, în care reveneau cu insistență trei idei conducătoare: puterea de neînfrînt a lui Hitler, jalnica situație militară a Franței și Angliei și nevoia unei păci cu orice preț.

La 11 iunie 1938, sir Archibald Wilson, unul din partizanii cei mai proeminenți și mai aprinși ai politicii pro-hitleriste a lui Chamberlain, declară în Camera Comunelor că „unitatea este esențială și *adevăratul pericol pentru lumea de astăzi nu vine din partea Italiei și a Germaniei, ci din partea Rusiei.*"

Nici pînă la venirea bătrînului Neville Chamberlain în fruntea conducerii Marii Britanii, guvernele engleze precedente n-aveau să se plîngă de reputaţia ce şi-o cîştigaseră în lume ca fiind emanaţia celei mai înverşunate oligarhii anticomuniste cu putinţă. Dar dinamismul lui Hitler a dat lui Chamberlain atîtea ocazii să demonstreze, prin fapte concrete, că între idealurile democraţiei engleze şi cele ale nazismului german există o afinitate de nezdruncinat, încît, la 10 iulie 1938, von Dirksen, ambasadorul Germaniei la Londra, elibera guvernului englez, într-un raport adresat lui Ribbentrop, următorul certificat de bună purtare:

„Actualul guvern englez este primul cabinet postbelic care a făcut din căutarea unui compromis cu Germania unul din punctele esenţiale ale programului său; de aceea, guvernul acesta manifestă faţă de Germania acel maximum de înţelegere de care nu ar fi capabil să dea dovadă oricare alt guvern format din indiferent care combinaţii posibile ale politicienilor englezi. Acest guvern dispune de forţa politică internă necesară pentru rezolvarea acestei probleme. El s-a apropiat de înţelegerea punctelor mai esenţiale din principalele revendicări formulate de Germania cu privire la înlăturarea Uniunii Sovietice de la rezolvarea destinelor Europei şi înlăturarea în acelaşi sens a Ligii Naţiunilor, precum şi acelea referitoare la utilitatea negocerilor şi a tratatelor bilaterale".

Încă o dată, idealurile engleze şi cele germane se suprapuneau de minune: renunţarea la securitatea colectivă, înlocuirea acestui principiu de bază al Ligii Naţiunilor prin tratate bilaterale, revizuirea erorilor dictatului de la Versailles, suprimarea Ligii Naţiunilor, înlăturarea Uniunii Sovietice figurau ca obiective naţionale de frunte atît în programul nazist al lui Hitler, cît şi în programul Marii Britanii

Ce mai lipsea, deci, pentru ca pacea Europei să fie asigurată ?

O vizită a lui Hitler la Londra.

Era visul lordului Halifax, ministrul de externe al lui Chamberlain, ca Hitler să vină la Londra. Dirksen, ambasadorul nazist la Londra, arată într-un raport că Halifax a declarat, în iunie 1938, în cursul unei întrevederi, căpitanului Wiedeman, aghiotantul lui Hitler, că „cea mai frumoasă clipă din viaţa lui ar fi aceea în care Führerul în vizită la Londra, ar străbate strada Mall (care duce spre palatul Buckingham) alături de rege".

Dar pentru englezi, nota cea mai potrivită în favoarea capitulării Europei faţă de Hitler a fost găsită de ziarul Daily Express, care scria : „In City, oamenii responsabili de bunăstarea poporului nostru spun, fără înconjur, că problema cehoslovacă este suspendată ca un nor ameninţător deasupra planurilor lor de ameliorare financiară şi economică."

Pentru a risipi acest nor, primul ministru urmărea cu perseverenţă nedezminţită un singur mare obiectiv, care era de o importanţă vitală nu numai pentru Anglia şi Germania, „ci şi pentru civilizaţia lumii întregi" : o întîlnire cu Hitler, pentru strîngerea relaţiilor anglo-germane. Astfel, cînd lumea, înspăimîntată, vedea că războiul se apropie din pricina neputinţei de a împăca pe cehi cu sudeţi, Chamberlain, în loc să se sperie, se bucura. In ziua de 22 august, un membru al comisiei Runciman — expertul economic Ashton Gwatkin, cunoscut pentru relaţiile lui strînse cu cercurile monarhiste ruse din emigraţie şi pentru înverşunarea cu care ajuta la agitaţia războinică împotriva Uniunii Sovietice — îl întrebă pe Henlein, şeful sudeţilor „...dacă în cazul în care cehii nu vor arăta, în săptămîna viitoare, nici o voinţă de împăcare, Konrad Henlein ar fi dispus să sondeze pe Führer, pentru a şti dacă o întîlnire n-ar fi de dorit, înainte

de congresul partidului, între reprezentanții englezi și Führer, întîlnire în cursul căreia chestiunea cehoslovacă n-ar fi singura a fi dezbătută. Konrad Henlein întrebă care sînt punctele eventuale pe care le-ar avea în vedere. Ashton nu putu să dea precizuni, dar declară că presupune că este vorba de un acord aviatic, de chestiunea colonială și de o înțelegere în problema înarmărilor".

Chamberlain miza pînă și pe rezistența Cehoslovaciei, pentru a avea un pretext să dea ochi cu Hitler, cu care prilej „chestiunea cehoslovacă n-ar fi singura a fi dezbătută". S-ar putea spune că bătrînul era gata să instige pe cehoslovaci la rezistență — ceea ce, în treacăt, a și făcut-o, pe sub mînă — pentru a-i putea vinde mai ușor și mai bine în cursul unei întrevederi personale cu Hitler.

Dar nu numai guvernul englez, ci și cel francez urmărea o înțelegere directă cu Führerul. La 21 august, Daladier, președintele consiliului de miniștri al Franței lua cuvîntul la radio și spunea, ca să fie auzit la Berlin:

„Ca toți foștii soldați de pe front, sînt hotărît să pun totul în joc spre a scuti Europa de nimicirea civilizației sale".

Ceea ce nu era decît o variantă a celor spuse de Hitler în ziua de 19 noiembrie 1937, cînd declara că un om ca el, care a fost soldat în războiul mondial, nu mai vrea război:

„In Anglia și în celelalte țări, domină aceleași tendințe. Numai o singură țară, Rusia Sovietică, ar putea profita în cazul unui conflict general. Toate celelalte sînt, în adîncul sufletului lor, pentru consolidarea păcii".

Daladier, premierul francez, fiind întru totul de acord cu Hitler ca să scutească Europa de nimicirea

civilizației, procedă, în această vară hotărîtoare pentru civilizația Europei, la abrogarea tuturor reformelor sociale cîștigate de muncitorimea franceză în ultimii ani, la închiderea frontierei franco-spaniole pentru republicanii spanioli, la urmărirea „străinilor indezirabili" și se folosi pînă și de prilejul vizitei la Paris a suveranilor Angliei pentru a aresta mii de antifasciști.

*

* *

La începutul lunii septembrie, lordul Runciman se agita mereu în jurul revendicărilor sudete formulate în ziua de 7 iunie, care dădeau situației înfățișarea definită astfel în ziua de 28 iunie, de către Halifax, în fața Camerei Comunelor :

„Această problemă consistă în a găsi, în cadrul frontierelor politice ale Cehoslovaciei și fără a se distruge integritatea acestui stat, un mijloc pacific de a acorda o autonomie administrativă substanțială populațiunilor care vorbesc germana, cît și altor populațiuni — poloneză și ungară de exemplu — care trăiesc înlăuntrul frontierelor cehe și au naționalitatea cehă."

Așadar, în tot cazul, nu putea fi vorba mai mult decît de „o autonomie administrativă" — fie ea oricît de „substanțială" — și, precum am văzut, sudeții lui Henlein au dat acestei autonomii substanțiale caracterul unui stat în stat, dar în „cadrul frontierelor politice ale Cehoslovaciei și fără a distruge integritatea acestui stat".

Că Hitler nu îndrăznea, încă, să pretindă rezolvarea problemei în afară de cadrul statului cehoslovac și prin distrugerea integrității Cehoslovaciei, o demonstra nota publicată în ziarul Informazione

Diplomatica al lui Mussolini, apărută în ziua de 7 septembrie 1938, prin care se preciza că Italia este „...favorabilă revendicărilor formulate de Henlein în faimoasele sale opt puncte de la Karlsbad, revendicări care, cerînd o autonomie teritorială pentru minorităţi, n-au pus niciodată în discuţie apartenenţa lor la statul cehoslovac".

Democraţiile apusene, însă, erau hotărîte „să pună totul în joc" pentru a salva „pacea" Europei. Astfel că, deşi nici măcar asupra revendicărilor sudete, formulate la 7 iunie, cu privire la o autonomie teritorială, în cadrul statului cehoslovac, sudeţii şi cehii n-au ajuns la o înţelegere; deşi a început să se ventileze un nou plan, care prevedea o autonomie cantonală — tot în cadrul statului cehoslovac — totuşi, în ziua de 5 septembrie, un anume Emile Roche, membru al partidului radical francez, primi ordin din partea guvernului său să publice în ziarul La République, al cărui director era, un articol în care să spună: *„Dacă cehii şi germanii nu pot trăi în cadrul statului centralizat ceh, atunci ei trebuie despărţiţi."*

Două zile după aceasta, adică la 7 septembrie, ziarul englez Times, organ prin care toate guvernele engleze îşi lansau, de obicei, bombele lor de încercare, scria următoarele:

„A fost mereu vădit că revendicările de la Karlsbad conţin multe lucruri pe care guvernul ceh ar fi putut, şi ar fi trebuit, într-adevăr, să le acorde sudeţilor, cu mult înainte de a fi fost formulate, într-un limbaj mai mult imperativ, de către domnul Henlein. Dar cererea care priveşte deplinul exerciţiu al metodelor naţional-socialiste în Cehoslovacia este o pretenţie pe care guvernul din Praga nu putea, evident, s-o accepte, căci ea ar crea un stat cu totul eterogen în republica cehă şi ar transfera supuşenia personală a sudeţilor, din mîna

şefului statului în care trăiesc, în cea a şefului unui stat vecin. In acele revendicări există, de asemenea, cereri cu privire la orietarea politicii externe a ţării, pe care guvernul n-ar putea să le accepte sub presiunea unei minorităţi. D. Henlein cerea ca Cehoslovacia să nu rămînă aliata Franţei şi a Rusiei. Este destul de firesc ca sudeţii să nu prea fie dispuşi să-şi asume un rol în care ei ar avea de luptat, dacă un război ar izbucni, de aceeaşi parte cu ruşii şi francezii, împotriva compatrioţilor lor de rasă germană. Dar un grup care constituie mai puţin de un sfert din populaţie se poate aştepta foarte greu la dreptul de a controla politica externă a restului de 78 la sută. Corespondenţa pe care am primit-o din Praga, de la trimisul nostru, azi dimineaţă, ne arată că guvernul ceh este acum gata să meargă, într-adevăr, foarte departe în acceptarea tuturor cererilor rezonabile."

Ce urmează de aici? Că vina prelungirii conflictului o poartă sudeţii! Cine trebuie, aşadar, pedepsit?

Statul cehoslovac!

„Dacă sudeţii — conclude Times — cer acum mai mult decît guvernul ceh este, după cît se pare, dispus să dea în ultima sa listă de propuneri, se poate numai deduce că germanii merg dincolo de simpla eliminare a greşelilor şi nu se simt la largul lor în republica cehă. In acest caz, guvernul cehoslovac ar putea să-şi dea osteneală de a vedea dacă trebuie exclus cu totul proiectul, care a fost întîmpinat favorabil în unele cercuri, de a face din Cehoslovacia un stat mai omogen, prin despărţirea de această parte mărginaşe a populaţiilor străine, care sînt cu trup şi suflet alături de naţiunea de aceeaşi rasă cu ele. In tot cazul dorinţele populaţiei interesate ar putea fi un element de o importanţă

decisivă în orice soluţie care ar putea fi privită ca permanentă şi avantajele pe care Cehoslovacia le-ar avea de pe urma transformării sale într-un stat omogen, ar compensa, poate, dezavantajele evidente ale pierderii districtelor germane din regiunea sudetă."

Logica lui Times era logica specifică intereselor celor pe care îi apăra. La urma urmei, nu-i rea de loc soluţia aceasta: despărţirea. Să se despartă statul ceh de sudeţi şi va deveni deodată mai puternic, fiindcă va fi mai omogen. Este o combinaţie plină de avantaje. Mai cu seamă că cehii se vor despărţi nu numai de sudeţii buclucaşi, dar şi de polonezii şi ungurii buclucaşi, şi de nişte frontiere naturale buclucaşe, şi de nişte fortificaţii buclucaşe, şi cu prilejul acesta, îi va fi mult mai uşor să se despartă şi de un foarte buclucaş tratat cu Uniunea Sovietică.

Guvernul englez şi francez puneau totul în joc pentru a scăpa Europa de nimicire. Anglia şi Franţa ofereau lui Hitler mai mult decît îndrăznise el însuşi să ceară pînă în clipa aceea. Führerul avea mîinile dezlegate. Putea să meargă înainte, fără să se teamă de nimeni. In felul acesta, el a putut să-şi debiteze, în seara de 12 septembrie, la congresul nazist din Nürnberg, mult aşteptatul discurs în care spunea:

„Ceea ce germanii pretind este dreptul de liberă dispoziţie, pe care-l posedă toate celelalte popoare. Acestor germani din regiunea sudetă, Cehoslovacia n-are să le facă nici un cadou. Noi avem dreptul de a cere o existenţă a noastră, ca toate celelalte popoare. Dar în cazul în care democraţii ar fi convinşi că trebuie să protejeze, prin toate mijloacele, pe opresorii germanilor, aceasta va avea consecinţe

grave. Cred că servesc mai mult pacea, dacă nu las nici o îndoială cu privire la acest lucru. N-am revendicat dreptul Germaniei de a oprima trei milioane şi jumătate de francezi, nici ca trei milioane şi jumătate de englezi să fie daţi pe mîna Germaniei pentru a fi oprimaţi; ci revendic încetarea opresiunii a trei milioane şi jumătate de germani din Cehoslovacia şi cer ca opresiunea aceasta să facă loc dreptului de liberă dispoziţie."

De-abia şi-a încheiat Hitler discursul, că sudeţii şi începură să-şi aplice — după orariul şi tactica stabilită din timp la Berlin — dreptul de liberă dispoziţie prin asasinarea a nenumăraţi cehi şi prin devastarea şi jefuirea staţiilor de cale ferată, localurilor de poştă, comisariatelor de poliţie, cazărmilor, jandarmeriei, cluburilor socialiste şi caselor particulare.

Guvernul de la Praga, speriat, se văzu silit să proclame starea de asediu. Sudeţii, furioşi, telefonară preşedinţiei Consiliului de Miniştri cehoslovac un ultimatum, în care arătau că, dacă pînă în şase ore starea de asediu nu este ridicată, legea marţială suspendată, poliţia cehă rechemată etc., etc., conducerea partidului sudet german îşi declină răspunderea pentru dezordinele viitoare. Ruptura dintre cehi şi sudeţi era definitivă.

*

*

Cum reacţionară Anglia şi Franţa?

Franţa şi Anglia păşiră mai departe pe „calea înţelegerii". In consecinţă, deşi războiul împotriva Cehoslovaciei era, de fapt, început, guvernul francez dădu, în ziua de 13 septembrie, un comunicat în care spunea că „...este hotărît să-şi urmeze acţiunea sa vigilentă, pentru menţinerea păcii".

Şeful guvernului francez înţelegea că ziua cea mare a sosit. Era ziua de 13!

„La sfîrşitul după-amiezii de ieri — povestea el, a doua zi, presei, condiţiile în care i-a venit inspiraţia — faţă de desfăşurarea rapidă a evenimentelor din Cehoslovacia, care făceau foarte dificile negocierile locale, am luat iniţiativa de a stabili un contact personal şi direct cu primul ministru englez, în scopul de a examina cu el posibilitatea de a aplica o procedură excepţională, care să îngăduie examinarea, împreună cu Germania, a celor mai eficace mijloace de natură să asigure soluţia paşnică a diferendului care desparte pe germanii sudeţi de guvernul din Praga şi, prin aceasta, spre a menţine pacea în Europa. Sînt, deci, nespus de fericit că există un acord între punctele de vedere ale ambelor guverne amice — englez şi francez."

Şeful guvernului francez dădu mai tîrziu — în ziua de 4 octombrie — în şedinţa Camerei, următoarele declaraţii complimentare:

„In noaptea de 13 spre 14 septembrie, m-am pus în legătură cu d. Chamberlain. I-am împărtăşit nevoia oare exista de a substitui demersurilor şi notelor noastre, întîlniri directe între oamenii responsabili. Primul ministru englez, care avea şi el acelaşi sentiment, plecă la Berchtesgaden."

Dar dacă se lăuda primul ministru al Franţei că meritul iniţiativei unei întîlniri cu Hitler îi revine exclusiv lui, se lăuda şi Chamberlain la fel.

„...In aceste împrejurări — zicea el în discursul său de lung metraj din ziua de 28 septembrie — am decis că a venit vremea să pun în aplicare un plan pe care-l nutream de foarte multă vreme, ca o ultimă soluţie. Una din principalele dificultăţi în raporturile cu guvernele totalitare este absenţa mijloacelor de a stabili un contact cu personalităţile în mîinile cărora se găsesc deciziile finale ale ţării. Am hotărît, deci, să mă duc eu însumi în

Germania pentru a vedea pe Hitler şi a descoperi, printr-o conversaţie personală, dacă mai era vreo nădejde de a salva pacea. Hitler răspunse în chip inimos la sugestia mea şi, la data de 15 septembrie, am făcut primul meu voiaj aerian spre Germania."

*

* *

Ce se petrecea, între timp, în Cehoslovacia?

In ziua de 13 septembrie, la ora 4,30 d.a., guvernul cehoslovac din Praga primea un ultimatum din partea sudeţilor care cereau ca:

1. legea marţială să fie abolită;
2. poliţia de stat să fie retrasă din toate districtele în care populaţia sudetă este în majoritate;
3. jandarmeria şi toate celelalte organisme ale forţelor însărcinate să apere securitatea statului trebuie să se limiteze la funcţiile normale şi să fie reduse la efectivele lor normale;
4. toate formaţiile militare să fie consemnate în căzărmile lor sau concentrate numai în jurul obiectivelor militare.

Comitetul henleiniştilor îşi declina orice răspundere, dacă ultimatumul nu va fi acceptat pînă la ora 23,30.

Guvernul cehoslovac începu, îndată, examinarea ultimatumului. Intre timp, lord Runciman şi ambasadorii Angliei şi Franţei dădeau mereu telefoane prin care stăruiau ca guvernul cehoslovac să fie înţelegător. Hodza, preşedintele de consiliu cehoslovac, precum şi miniştrii agrarieni se declarară pentru tratative cu henleiniştii. La orele 11 seara, guvernul informă pe henleinişti că acceptă punctele 2, 3 şi 4 din ultimatum şi că ar fi dispus să discute şi punctul 1, dacă ei renunţă la orice încercare de a obţine rezolvarea conflictului prin violenţă.

Tocmai atunci se află că Henlein a dispărut din țară. Panica între sudeți era enormă. Un „consiliu național german", improvizat în grabă de mai mulți membri ai partidului creștin-social, lansă către populația germană un apel la loialism față de guvern. Apelul avu un succes uluitor. Nenumărați germani adresară guvernului de la Praga declarații de loialitate. O seamă de membri importanți ai partidului henleinist se declarară contra politicii de violență și se jurară că nu au nici un amestec cu ultimatumul și cu rebeliunea.

Deodată, căzu ca un trăsnet vestea proiectului de călătorie a lui Chamberlain în Germania. Naziștii lui Henlein redeveniră agresivi și comunicară guvernului că cele opt puncte ale programului din Karlsbad sînt depășite. Sudeții cer acum, pur și simplu, dreptul de a dispune de ei înșiși. Și spre a demonstra guvernului că ei nu știu de glumă, lansară manifeste în care instigară populația sudetă la asasinate în masă și aruncară granate de mînă asupra posturilor de jandarmi și a posturilor vamale. Acesta a fost primul rezultat al vizitei lui Chamberlain la Hitler, înainte chiar ca ea să fi avut loc. In aceeași zi, Henlein reapăru la Asch, unde avu o întrevedere cu Ashton Gwatkin, căruia îi spuse cu patetism:

„Vă mulțumesc dumneavoastră, ca și celorlalți membri ai misiunii dumneavoastră pentru marea muncă pe care ați depus-o."

Henlein mulțumea, pentru că era mulțumit. Sarcina comisiei Runciman fusese împlinită cu vîrf și îndesat.

*

*

Cea dintîi întrevedere a lui Chamberlain cu Hitler a avut loc la Berchtesgaden. In tot timpul cît a

ținut vizita aceasta a premierului englez în Germania, popoarele au fost mereu hrănite cu comunicate și declarații.

In ziua de 14 septembrie — comunicatul guvernului englez:

«Se anunță oficial că primul ministru a adresat cancelarului Hitler, prin intermediul ambasadorului Marii Britanii la Berlin, următorul mesaj: „Din pricina situației din ce în ce mai critice, îmi propun să vin imediat la dv., pentru a încerca să găsim o soluție pacifică. Propun să călătoresc cu avionul și sînt gata să plec mîine. Vă rog să-mi arătați momentul cel mai apropiat în care ați putea să mă vedeți și să-mi propuneți un loc de întîlnire. Aș fi recunoscător să primesc repede un răspuns."»

In dimineața zilei de 15 septembrie, înainte de îmbarcarea în avion pentru Germania — declarația bătrînului democrat:

„Mă duc să mă întîlnesc cu cancelarul Germaniei, pentru că situația mi se pare a fi una din acelea în care conversațiile personale între el și mine ar putea avea rezultate folositoare. Politica mea a fost întotdeauna să mă străduiesc să asigur pacea. Chipul spontan cu care Führerul a acceptat propunerea mea mă încurajează să sper că vizita pe care i-o fac nu va fi fără rezultate."

In seara zilei de 15 — comunicatul agenției naziste D.N.B.:

„Führerul cancelar s-a consfătuit, astăzi, la Obersaltzberg, cu premierul britanic. In cursul întrevederii a avut loc un schimb de vederi, larg și deschis, asupra situației politice. Premierul britanic se reîntoarce mîine în Anglia, pentru a se consfătui cu

cabinetul britanic. In cîteva zile va avea loc o nouă întrevedere."

La aceeaşi oră — declaraţia făcută presei de către Chamberlain:

„Conversaţia noastră a fost foarte amicală. Mă întorc mîine la Londra, pentru a face un raport colegilor mei din cabinet. Sper să mă întorc în Germania într-un viitor apropiat, pentru a-l vedea pe Hitler. Acest nou voiaj va avea loc, poate, în cîteva zile, poate abia peste o săptămînă. Dar nu voi mai veni la Berchtesgaden, fiindcă este probabil că Hitler va propune să ne întîlnim la jumătatea drumului."

In dimineaţa zilei de 16 septembrie, înainte de a se urca în avion pentru Anglia — declaraţia lui Chamberlain la microfon:

„Ieri am fost fericit de căldura şi cordialitatea primirii ce mi s-a făcut, nu numai de către guvern, dar şi de către popor, care a ieşit pe străzi pentru a mă saluta. Acum mă înapoiez în Anglia, după lunga mea convorbire de ieri după-amiază cu cancelarul german şi sper să am în curînd o altă conversaţie cu el, după ce voi fi consultat pe colegii mei de la Londra."

In după-amiaza zilei de 16 septembrie, la sosirea pe aerodromul londonez, de la Hendon — o nouă declaraţie a domnului Chamberlain:

„M-am întors mai repede decît am prevăzut, după o călătorie pe care, dacă n-aş fi fost preocupat de altele, aş fi găsit-o delicioasă. Ieri, joi după-amiază, am avut o lungă întrevedere cu Hitler. Această întrevedere a fost sinceră, *dar amicală,* şi sînt acum convins că fiecare dintre noi înţelege tot ce gîn-

deşte celălalt. Bineînţeles, să nu vă aşteptaţi să vă vorbesc acum despre rezultatul acestei întrevederi. Tot ce am de făcut acum este să discut cu colegii mei şi vă sfătuiesc să nu acceptaţi, în chip prematur, nici un raport neautorizat asupra naturii acestei conversaţii. Dar, încă o dată, voi discuta astă-seară cu colegii mei şi alte persoane, în special cu lordul Runciman. Mai tîrziu, poate peste cîteva zile, voi avea o altă întrevedere cu Hitler. Numai că atunci, mi-a spus el, are intenţia să facă jumătate de drum, pentru a veni în întîmpinarea mea. El doreşte să scutească pe un om bătrîn, de un voiaj atît de lung."

E adevărat ceea ce spunea bătrînul democrat: s-a întors cam degrabă din voiajul acela în Germania nazistă, pe care l-ar fi găsit *delicios*, dacă n-ar fi avut pe cap alte griji. Toată întrevederea a durat trei ore, cînd cei mai optimişti — şi în fruntea lor se găsea însuşi primul ministru al Angliei — se aşteptau să dureze cel puţin trei zile.

Ce s-a întîmplat? S-au certat de la început? Nu s-au plăcut şi şi-au dat seama din capul locului, că nu se vor putea înţelege?

Asta nu s-ar putea spune. Dimpotrivă! S-au plăcut, am putea zice, enorm. Şi-au vorbit în chip foarte *amical* — deşi *sincer* — şi s-au despărţit atît de legaţi unul de altul, încît au aranjat între ei ca bătrînul să mai vină o dată în Germania. Rîndul viitor însă, Hitler — băiat cumsecade şi bine crescut, pe care nu-l rabdă inima să lase pe un om bătrîn să facă un voiaj prea obositor — se va întîlni cu el la „jumătatea drumului". Nu trebuie să răstălmăcim, însă, în nici un fel acest termen: „jumătatea drumului". Hitler era dispus să facă bătrînului Chamberlain concesii numai în ceea ce priveşte lungimea unei călătorii. Astfel, „jumătatea drumului" trebuie înţeleasă aşa cum a înţeles-o, de

altfel, şi bătrînul Chamberlain : în sens strict geografic. La urma urmei, Germania poate fi delicioasă pentru acest bătrîn şi aiurea nu numai la Berchtesgaden, de vreme ce Führerul va fi acolo.

Ce am putea deduce, prin urmare, chiar din comunicatele şi declaraţiile în jurul acestei ciudat de scurte întrevederi dintre Hitler şi Chamberlain ?

Că preşedintele de consiliu al Marii Britanii şi Führerul Reichului s-au înţeles de minune, fără să-şi piardă vremea în vorbării inutile.

Nici comunicatele oficiale şi nici „opinia publică" nu s-au întins prea mult asupra celor discutate la Berchtesgaden. Conversaţia a avut loc între patru ochi, pentru că — aşa cum ne-a informat şi Duff Cooper, membru al guvernului englez — lui Chamberlain nu-i plăcea să aibă martori, atunci cînd punea pacea la cale. Deci, din sursă directă, nu putem şti *tot* ce şi-au spus Hitler şi Chamberlain în după-amiaza zilei de 15 septembrie 1938. Totuşi, dacă avem în vedere cine erau cei doi preopinenţi care s-au întîlnit la Obersaltzberg, ne-ar fi foarte uşor să reconstituim scena prin prizma a două eventualităţi.

Prima eventualitate :

Chamberlain, preşedintele de consiliu al vechii democraţii britanice, venea în Germania să-i atragă lui Hitler atenţia să nu se joace cu democraţia. În acest caz, conversaţia trebuia să se desfăşoare, fără doar şi poate, în felul următor :

Chamberlain : — Văd că eşti gata să faci război şi tot atît de gata eşti să discuţi pacea ! De ce război ? De ce pace ?

Hitler : — Ca să lichidez conflictul sudeto-cehoslovac !

C. : — Dar dumneata ce eşti ? Ceh ?

H. : — Nu !

C. : — Slovac, poate ?

H. : — Nu !

C. : — Eşti sudet, prin urmare !
H. : — Nu !
C. : — Dar ce eşti !
H. : — Austriac !
C. : — Şi în numele cui, te rog, ameninţi cu război Cehoslovacia ?
H. : — În numele Germaniei !
C. : — Să mă ierţi ! N-am ştiut !... Aşadar, Germania este biata ţară sudetă ţinută în lanţuri de către cehoslovaci !
H. : — Ba să mă ierţi dumneata. Germania este o „ţară puternică şi independentă" !
C. : — Dar, dacă e aşa, ce treabă are Germania cu populaţia sudetă din Cehoslovacia ?
H. : — Germania este ocrotitoarea sudeţilor.
C. : — Prin urmare, sudeţii sînt de fapt cetăţeni germani, care locuiesc în Cehoslovacia !
H. : — Ba nu ! Sudeţii sînt cetăţeni cehoslovaci de origine etnică germană.
C. (izbucnind violent) : — Atunci ce te bagi dumneata ? Ceh nu eşti, slovac nu eşti, sudet nu eşti şi nici măcar neamţ, ci austriac... şi vii să faci război în numele Germaniei, statului cehoslovac, pentru că el s-ar purta nu ştiu cum cu nişte cetăţeni cehoslovaci ! Cum îţi permiţi, domnule, una ca asta ?
H. : — Dar dreptul de liberă dispoziţie...
C. : — Desigur ! Dreptul de liberă dispoziţie ! N-am nimic de zis... Dimpotrivă !... Dar să se dispună ei... Nu să dispui dumneata pentru ei ! Vorbeşti de dreptul de liberă dispoziţie şi te bagi tu, neamţ — care abia eşti austriac — în bucătăria cehoslovacă ! Vrea Cehoslovacia să rămînă ea singură, în această Europă democratică, un stat reacţionar ? Să rămînă ! Mă întrebi pe mine, Anglie, dacă accept principiul de liberă dispoziţie a popoarelor ? Dar tocmai fiindcă îl accept, mă opun oricărui amestec dinafară în treburile interne ale

unui stat, indiferent care. Nu-ți place, dumitale, Hitler, vechi democrat, cum Cehoslovacia calcă în picioare drepturile minorităților? Știi ce trebuie să faci? Să rupi cu ea orice relații! Să nu faci nici un fel de afaceri cu o asemenea țară! Boicot! Boicot economic... boicot cultural... boicot politic... boicot în toate! Și eu, Anglia, stat democratic, voi face la fel. Și Franța... Toate țările care se inspiră din principiile de dreptate, libertate, egalitate, fraternitate etc. vor ocoli Cehoslovacia. Să vedem atunci dacă Cehoslovacia, lăsată singură, la propriile ei mijloace, va putea să-și ducă existența de stat în mijlocul unei lumi democratice. Dar atît! Mai departe nu putem merge, dacă, într-adevăr, sîntem atît de zeloși în apărarea principiului de liberă dispoziție. Insăși existența statului cehoslovac este o creațiune a acestui drept democratic. Iar conflictul dintre guvernul cehoslovac și minoritatea sudetă este „o ceartă", în interiorul unei țări ale cărei granițe au fost determinate prin libera consimțire a tuturor celor care se aflau pe acest teritoriu în momentul declarării independenței Cehoslovaciei. O „ceartă" care privește numai pe cehi și sudeți și nicidecum pe nemți, pe francezi, pe englezi, pe italieni... Să se certe, să se împace, nu mă bag, nu mă amestec!

H.; — Ba văd că te bagi! Altfel n-ai fi venit pînă aici.

C.: — Că mă bag? Cum să nu mă bag, dacă dumneata mă silești? Cum să nu fi venit, dacă dumneata ești gata să faci pozne? Dar se poate? Auzi ce-i trece prin minte! Să ceară Cehoslovaciei să facă un stat în stat... un stat sudet în statul Cehoslovac... un stat german național-socialist, dirijat de la Berlin, în mijlocul unui stat cu regim democratic... Și nu numai că te amesteci prin tot soiul de manevre conspirative, prin organizare de sabotaje și tulburări, prin incitații fățișe la rebe-

liune, dar concentrezi armata germană la graniță și ameninți cu invadarea Cehoslovaciei, dacă nu se face „dreptate" sudeților pînă la ora cutare și cutare.

H.: — Și pe dumneata ce te doare?

C.: — Mă doare! Pentru că dacă te lăsăm să-ți duci amenințarea pînă la capăt și intri în Cehoslovacia ca să faci „ordine" — este expresia dumitale — ca să faci ordine în gospodăria cehoslovacă, fără ca Cehoslovacia să-ți fi făcut ție, Germanie, cel mai mic rău, știi ce se întîmplă? Se creează un precedent care, în scurtă vreme, va arunca omenirea în haos. Dacă fiecare stat ar fi lăsat liber să intre cu armata în alt stat, sub pretext că vrea să „ocrotească" nu știu pe cine, ori să facă „ordine" nu știu pentru ce, nici un popor nu ar mai fi sigur de libertatea și de independența sa.

H.: — Ba nu este așa! Eu mă amestec numai în Cehoslovacia, unde am de ocrotit o populație de același sînge cu mine.

C.: — Numai în Cehoslovacia? Dar în Austria de ce ai intrat cu armata germană și nu ai lăsat pe austrieci să decidă ei singuri, pe baza dreptului de autodeterminare, pentru sau contra Anschlussului? Acolo pe cine ai ocrotit? Contra cui? Dacă erai sigur că majoritatea austriecilor vrea să facă Anschlussul cu tine, ce nevoie ai avut să vii cu armata? Dar în Spania ce cauți? Ce spanioli de origine germană ocrotești acolo? Și Italia ce „ocrotește" în Spania? Dar în Abisinia pe cine „ocrotește" Mussolini? Dar Japonia ce „ocrotește" în Manciuria și China? V-ați apucat să „ocrotiți" și să faceți „ordine". Numai că, pentru noi, democrații, asemenea specie de „ocrotire" și „ordine" nu se mai cheamă luptă pentru triumful principiului de liberă dispoziție a popoarelor, ci luptă pentru anexiuni de teritorii străine și prin urmare, ea nu urmărește eliberarea unei minorități, ci subjugarea unei majori-

tăți. Principiul „ocrotitor“ nu-i decît un camuflaj al scopurilor dumitale de reîmpărțire a lumii. Și nu vrem să ne lăsăm înșelați, domnule Hitler! Înțelegi dumneata? Chiar dacă am vrea, nu putem fi atît de proști, încît să ne lăsăm înșelați, mai cu seamă de unul ca dumneata. Auzi, auzi! Hitler gata să facă război pentru apărarea dreptului de „liberă dispoziție“ a popoarelor! Te-ai uitat în oglindă, domnule Hitler? Dumneata și dreptul de liberă dispoziție a popoarelor! Dumneata, omul providențial al Germaniei... ideologul lui Herrenvolk... profetul nazist... dumneata care vii să proclami că numai poporul german are drept să trăiască, dumneata care ai, de pe acum, pe suflet mii de inși suprimați, pentru că n-au fost de aceeași părere ori de aceeași origine cu dumneata... dumneata care ai în buzunar planul de invazie a Poloniei, care nu este germană... a Ucrainei, care nu este germană... a Romîniei, care nu este germană... a cui vrei și nu vrei... să vorbești de dreptul de liberă dispoziție a popoarelor? Mai las-o încurcată! Prea ne crezi proști și slabi, domnule Hitler! De aceea, iată ce am venit să-ți spun azi, 15 septembrie, în numele democrației engleze, veche de trei sute de ani: astîmpără-te și astîmpără-ți sudeții! Retrage-ți armata de la frontiera cehoslovacă! Încetează cu ultimatumurile și cu amenințările! La cea mai mică abatere, află că noi, popoarele cu adevărat democratice, îți vom da peste mînă și ți-o vom plăti cu aceeași monedă! Îți vom invada teritoriul, ca să facem și noi ordine aici, dar nu o ordine totalitară, nazistă, ci o ordine a dreptății, libertății, egalității, pentru ca, de aci înainte, să nu se mai poată găsi, printre nemții cu adevărat liberi, nici unul care să îndrăznească să creadă că numai el are dreptul să poruncească și să mănînce, iar ceilalți trebuie să-i lustruiască pantofii!

Hitler, impresionat de tonul energic al bătrînului democrat Chamberlain, n-a mai spus decît atît:

— Iartă-mă, domnule Chamberlain... nu mai fac!

Şi i-a întins mîna.

Chamberlain, fericit că prin acest răspuns, scurt dar plin de pocăinţă, toate problemele păcii europene se rezolvă, s-a despărţit „foarte amical" de Führer, urmînd ca peste cîteva zile să vină iar la el, doar aşa, să mai discute cîte ceva despre ale democraţiei

Aşa s-ar fi petrecut lucrurile în lumina primei eventualităţi: cea a democraţiei.

A doua eventualitate:

Hitler ştia că bătrînul Chamberlain venea la Obersalzberg, exclusiv în numele „idealurilor comune". De aceea, cînd l-a auzit pe bătrîn că începe să-i vorbească despre democraţie, l-a întrerupt, mînios, cu o întrebare neaşteptată:

H.: — Ia spune-mi, domnule Chamberlain, cine a fost în familia dumitale unul Joseph Chamberlain?

C. (pălind): — Tata!

H.: — Şi ce meserie avea tata?

C.: — Monopolist.

H.: — Monopolist în ce?

C.: — In de toate! Muniţii, vapoare, hrană, după cum se întîmpla.

H.: — Dar de uzinele metalurgice Birmingham Trust, ai auzit?

C.: — Am auzit!

H.: — Dar de societatea de construcţii navale Hoskin's & Sons Ltd.?

C.: — Da! Desigur!

H.: — Dar de societatea comercială Colombo Comercial Company, ştii ceva?

C.: — Ştiu!

H.: — Dar de fabrica de muniţii Kynoch Company?

C.: — Şi de Kynoch Company ştiu!

H. : — Dacă ştii, atunci fii, te rog, drăguţ, domnule Chamberlain, şi spune-mi: ce amestec avea tatăl dumitale în afacerile astea?

C. : — Era acţionarul lor principal.

H. : — Bun! Dar Austen Chamberlain, cine era?

C. : — Frate!

H. : — Şi ăsta ce meserie avea?

C. : — Tot monopolist!

H. : — Bravo! Dar dumneata ce meserie învîrţi?

C. (tărăgănat şi cu glasul scăzut) : — Tot...

H. : — Ce tot...? Spune ce?

C. : — ...monopolist!

H. : — Păi vorbeşte aşa, domnule Chamberlain! Prin urmare şi dumneata tot monopolist... ca şi Joseph, ca şi Austen, ca şi Francis, ca şi Arthur, ca şi... în sfîrşit, ca toţi chamberlainii, că nu-i mai pot ţine minte pe toţi pe de rost... Nu-i aşa?... Mai departe: tata, în afară de monopolism, cu ce-şi mai pierdea vremea din cînd în cînd?

C. : — Era ministru al Marii Britanii!

H. : — Perfect! Dar îţi aduci aminte ce fel de ministru era el, în 1900, în timpul războiului cu burii?

C. : — Ministru al coloniilor.

H. : — Dar, o dată cu tatăl dumitale, în guvernul acela, cine era ministru de finanţe?

C. : — Frate-meu, Austen.

H. : — Acu, ia vezi... poţi să-ţi aduci aminte ce scria revista Punch sub o caricatură a tatălui dumitale în anul acela?

C. : — Da.

H. : — Ce?

C. : — *„Cu cît se întinde imperiul mai mult, cu atît cîştigă mai mult familia Chamberlain."*

H. : — Exact! Şi Lloyd George, ce era pe vremea aceea?

C. : — Deputat de Carnavon.

H. : — Şi ce spunea Lloyd George, în parlament, despre tatăl şi despre fratele dumitale?

C. : — I-a acuzat de corupţie.

H. : — De ce?

C. : — Fiindcă în calitatea lor de miniştri, au obţinut comenzi de la stat, pentru întreprinderile lor şi fiindcă s-au folosit de puterea lor politică, spre a înlătura orice concurenţă.

H. : — Dar dumneata ce incident ai avut, în 1926, cu Arthur Henderson, în parlament?

C. : — M-a acuzat de corupţie, ca Lloyd George pe tata.

H. : — Pentru ce?

C. : — Pentru aceleaşi motive.

H. : — Ajunge! Şi acuma, destupă-ţi bine urechile şi ascultă ce-ţi spun! Mai întîi şi întîi să nu-mi spui mie să mă uit în oglindă! În oglindă să te uiţi dumneata! Mă întrebi pe cine am vrut să ocrotesc în Austria, ori în Spania, ori în Cehoslovacia! Dar dumneata, monopolist şi fecior şi frate de monopolist, pe cine ocroteşti în Indii, că te-ai instalat acolo ca la mama acasă! Pe indienii de origine etnică engleză? Dar în Palestina pe cine ocroteşti? Pe arabii de origine engleză împotriva evreilor? Dar în Cipru pe cine ocroteşti? Pe grecii de origine engleză împotriva turcilor? Dar în Kenya pe cine? Dar în Uganda? Dar în Malta? Dar în Zanzibar? Dar ce să ţi le mai înşir pe toate... Adică dumneata ai voie să „ocroteşti", şi eu nu? De ce? Eşti mai frumos decît mine? Atunci ce mă iei, aşa, nu ştiu cum? Ai dumneata autoritatea morală să mă tragi pe mine de urechi?

C. : — Desigur! Pentru că eu vorbesc, ca englez, în numele democraţiei engleze.

H. : — Englez? Apoi şi eu tot englez sînt... neamţ-englez... cum spune Goering al meu : „Două naţiuni surori"... Sîntem, deci, amîndoi de aceeaşi origine etnică! De aceeaşi origine etnică! Iţi dai

seama ce-i asta? De aceea, în loc să vorbeşti aşa, de parcă nu ne-am cunoaşte, mai bine am cădea de acord să ne ocrotim unul pe altul, ca fraţii, ca să-i putem ocroti pe ceilalţi, după legea şi „idealurile noastre comune", anglo-germane. S-a înţeles?

Bătrînul Chamberlain şi-a dat seama, pesemne, că este pe calea cea bună a păcii, fiindcă, fără să mai opună cea mai mică rezistenţă lui Hitler — rezistenţă, de ce? — i-a răspuns vesel:

— S-a înţeles!

Aşa a decurs conversaţia în eventualitatea a doua.

Totuşi, dacă ne gîndim bine, cea mai veridică ar fi nu prima, nici a doua, ci a treia eventualitate:

Cei doi Führeri se cunoşteau atît de bine, încît n-a mai fost nevoie ca Chamberlain să-i aducă aminte lui Hitler de democraţie şi nici Hitler să-i aducă aminte lui Chamberlain de monopoluri. Ar fi dat amîndoi dovadă de o lipsă de seriozitate care nu se prea potrivea nici cu uriaşul lor rol politic, nici cu gravitatea momentului. Ceea ce ar pleda pentru această a treia eventualitate este faptul că atîta timp cît Hitler şi Chamberlain au stat încuiaţi în odaie, niciunul din demnitarii englezi care se aflau în anticameră n-a prins, de dincolo de uşă, vreun zgomot suspect cît de mic — un glas ridicat, un scaun trîntit, o lovitură de pumn în masă — din care să poată deduce că cei doi Führeri s-ar certa între ei. Se pare că nu s-au certat şi că tratativele între patru ochi s-au desfăşurat, din primul moment, în liniştea cea mai perfectă.

Ca la Locarno.

Dar fie că Chamberlain i-a vorbit lui Hitler ca un „democrat", fie că Hitler i-a vorbit lui Chamberlain ca un şantajist, fie că amîndoi au găsit, mulţumită dibăciei lor politice, mijlocul de a face compatibilă democraţia cu monopolurile, rezultatul convorbirii a însemnat încă un pas înainte pe calea păcii. După aceasta, în două cuvinte, afacerea a fost încheiată:

Hitler cerea să se organizeze, în toate districtele cu majoritate sudetă, un plebiscit asupra alipirii la Reich. Iar Chamberlain, care guverna Anglia şi Franţa de unul singur, s-a angajat să-i aducă, pînă în şapte zile cel mult, consimţămîntul guvernului său şi al guvernului francez.

*

* *

A doua zi, la 16 septembrie, Chamberlain sosi la Londra. In aceeaşi zi îl primi pe Runciman, care-i prezentă raportul asupra situaţiei din Cehoslovacia. Imediat după aceea, premierul britanic îl convocă pe şeful guvernului francez la o nouă conferinţă, care se deschise în dimineaţa zilei de 18 septembrie. După expozeul bătrînului prim-ministru al Angliei asupra convorbirii sale cu Hitler şi după dezbateri — despre care nimeni n-a afirmat că ar fi fost aprinse — reprezentanţii Angliei şi Franţei luară hotărîrea să nu admită cererea de plebiscit a lui Hitler.

Cum? Au avut cele două democraţii curajul să respingă acest plebiscit pretins, cu atîta insistenţă, de Führerul Reichului?

Da!

Fiindcă, după informaţiile pe care le deţineau conducătorii Franţei şi Angliei, dacă plebiscitul ar fi avut loc, rezultatul ar fi fost dezastruos pentru Hitler. Spre a-l feri de dezastru pe Führer, guvernele apusene hotărîră să-i acorde teritoriile cerute, *fără nici un fel de plebiscit.* In dorinţa lor neţărmurită de pace, monopoliştii dădeau încă o dată lui Hitler mai mult decît îndrăznea el însuşi să ceară.

Hotărîrea ambelor guverne — prin care se prevedea cedarea teritoriilor sudete cu o majoritate germană, fără plebiscit, organizarea unui plebiscit sub supravegherea unei comisii internaţionale în teritoriile sudete cu o majoritate germană încă nesigură,

şi, drept consolare, pentru statul cehoslovac, garantarea noilor frontiere cehoslovace de către marile puteri, inclusiv Anglia — hotărîrea aceasta a fost comunicată guvernului cehoslovac cu indicaţia că ea ar fi fost inspirată de concluziile raportului Runciman.

Afirmaţia era, însă, foarte departe de adevăr. Raportul Runciman avea conţinutul următor:

„S-a ajuns la concluzia că niciuna din aceste propuneri nu este destul de acceptabilă pentru partea cealaltă, spre a permite continuarea tratativelor pe această bază şi de aceea tratativele au fost sistate la 17 August. După o serie de convorbiri private între personalităţile conducătoare ale sudeţilor şi reprezentanţii autorităţilor cehoslovace, guvernul cehoslovac a adoptat o nouă bază de discuţii, care mi-a fost comunicată, mie, la 5 septembrie, iar conducătorilor sudeţi la 6 septembrie. Era aşa zisul „al patrulea plan". După părerea mea, şi bănuiesc că şi după părerea conducătorilor sudeţi, dintre cei cu mai mare răspundere, acest plan cuprindea aproape toate revendicările formulate în cele 8 puncte de la Karlsbad şi, după oarecare lărgire şi clarificare, ar fi putut să le cuprindă în totalitatea lor. Tratativele trebuiau reluate de îndată pe această bază favorabilă şi promiţătoare; dar nu am aproape nici o îndoială că tocmai faptul că erau favorabile a împiedicat ca elementele extremiste din partidul sudeto-german să le accepte.

Eu socot că incidentul survenit în urma vizitei unor deputaţi sudeto-germani, făcută în scopul de a studia procesele persoanelor arestate pentru aducerea de armament prin contrabandă la Morawska Ostrawa, a fost folosit pentru a furniza un pretext de suspendare, dacă nu pentru ruperea tratativelor. Guvernul ceh a cedat însă, imediat, cererilor partidului sudeto-german în această chestiune, şi tratativele

preliminare în jurul celui „de-al patrulea plan" au fost reînnodate la 10 septembrie. Sînt, de asemenea, convins că acest lucru nu corespundea politicii extremiştilor sudeţi şi că incidentele au fost pregătite şi provocate pentru 11 septembrie şi, cu un efect sporit, cele de după discursul lui Hitler, din 12 septembrie. În urma dezordinilor şi a vărsării de sînge, provocate în felul acesta, delegaţia sudetă a refuzat să vină la întîlnirea cu autorităţile cehe, fixată pentru 13 septembrie. D. Henlein şi d. Franck au prezentat o nouă serie de revendicări — îndepărtarea poliţiei de stat, limitarea atribuţiilor trupelor la îndeplinirea misiunii lor militare etc. — pe care guvernul cehoslovac era, totuşi, din nou gata să le recunoască, cu singura condiţie ca un reprezentant al partidului să vină la Praga, pentru a discuta modalitatea restabilirii ordinei. În noaptea de 13 septembrie, această condiţie a fost respinsă de d. Henlein, iar tratativele complet întrerupte...

...Răspunderea pentru ruperea definitivă a tratativelor trebuie să cadă, după părerea mea, asupra d-lor Henlein şi Franck şi asupra acelora dintre partizanii lor din ţară şi din străinătate, care i-au îndemnat la acţiuni extremiste şi neconstituţionale."

Raportul Runciman, deşi englezesc, nu conţine nici un fel de echivoc:

Cei care au contracarat negocierile dintre guvernul cehoslovac şi sudet au fost extremiştii şi nu guvernul cehoslovac; cei care poartă răspunderea rupturii finale sînt conducătorii sudeţilor nazişti, nu guvernul cehoslovac.

Totuşi, la soluţii, Runciman se contrazice cu propriul său raport şi propune ca:

„...regiunile limitrofe cu frontiera să fie cedate imediat.

...partidele şi persoanele din Cehoslovacia, care au sprijinit, în mod deliberat, o politică opusă ţărilor vecine (Germaniei naziste — n. a.) să fie pedepsite de guvernul ceh prin interdicţia de a continua agitaţia lor şi,

...la nevoie, să se ia măsuri legale care să împiedice agitaţii de felul acesta."

Erau condiţii pe care nici sudeţii nu s-au gindit să le pună.

Cum se face că concluziile n-au nici o legătură cu textul raportului? Ziarul New York Tribune, din 1 octombrie 1938, a încercat să dezlege misterul:

„Punctul cel mai important cu privire la raportul Runciman — scrie ziarul acesta—este data sa. El este datat 21 septembrie, trei zile după ce au fost făcute cehilor propunerile anglo-franceze, care au urmat imediat întrevederii dintre Chamberlain şi Hitler la Berchtesgaden. Cu alte cuvinte, raportul Runciman a fost, pare-se, făcut după comandă, pentru a cadra cu acordul la care au ajuns mai înainte, Chamberlain şi Hitler. El nu constituie baza propunerilor anglo-franceze, ci este scuza lor. El nu corespunde, nici într-un fel, cuvintelor din urmă rostite de Runciman înainte de a părăsi Cehoslovacia, cuvinte pronunţate cu prilejul unei manifestaţii a germanilor sudeţi: *„Rog pe dumnezeu să trăiţi cu toţii, împreună, în pace, în această ţară frumoasă."* Lordul Runciman trebuie să fi adresat, desigur, mai înainte, şi alte rapoarte care, în interesul istoriei, ar trebui publicate. Scopul care a fost urmărit, după cîte se pare, prin plasarea raportului Runciman în fruntea cărţii albe (cartea albă a guvernului englez cu privire la Cehoslovacia — n. a.) este să se prepare spiritul cititorului pentru cele ce vor urma. Nu este prin urmare, un raport, ci propagandă".

Pe scurt, raportul Runciman, înmînat lui Chamberlain în ziua de 16, a fost publicat în ziua de 21 cu data de 21, pentru că — aşa cum se întîmplă cu toate rapoartele comisiilor de anchetă cunoscute în istoria colonială a Angliei — una este raportul în forma lui originală şi alta după ce trece prin laboratorul oficiului colonial ori al ministerului de externe. Guvernele francez şi englez nu s-au condus, prin urmare, în sentinţa lor, după raportul Runciman, ci au ajustat raportul Runciman pe calapodul sentinţei lor şi numai după aceea l-au dat publicităţii. Aşa se face că în raportul acesta, ca în toate rapoartele comisiilor de anchetă engleze, premizele nu au nici o legătură cu concluziile. In orice caz, un fapt sare în ochi: asemănarea izbitoare dintre articolul apărut în Times, la 7 septembrie, hotărîrile luate de guvernele Angliei şi Franţei la 18 septembrie şi soluţiile atît de vădit lipite la raportul Runciman publicat la 21 septembrie.

*

* *

Şi popoarele? Ce au aflat popoarele despre conferinţa aceasta?

Ceea ce s-a putut citi, după conferinţa de la Londra, în inevitabilul comunicat pentru popoare, care spunea:

„După o discuţie completă asupra situaţiei internaţionale actuale, reprezentanţii guvernelor francez şi englez au căzut complet de acord asupra politicii ce trebuie urmată pentru a facilita soluţia pacifică a chestiunii Cehoslovaciei. Ambele guverne speră că le va fi după aceea posibil să urmărească o reglementare mai generală în interesul păcii europene."

Mussolini, care abia cu unsprezece zile mai înainte era pentru o soluţie a problemei ceho-sudete în

cadrul statului cehoslovac, își schimbă, deodată, părerea și, într-o cuvîntare pe care o rosti în ziua de 18 septembrie la Triest, spuse:

„Declarația mea este dictată de prietenia ce ne leagă de unguri, polonezi și alte naționalități conlocuitoare în așa zisul stat pestriț numărul 2. Soluționarea problemelor istorice, noi, fasciștii, o facem în chip totalitar. Sper că mesagerul zburător al păcii, Chamberlain, va izbuti să ajungă la o soluționare pașnică a conflictului. In caz contrar, doresc să se afle că locul Italiei este fixat de pe acum."

La 19 septembrie, semioficiosul guvernului francez, ziarul La République, scria:

„Ni se spune că Praga n-ar accepta nici plebiscit, nici despărțire. Dacă ea își ia această răspundere, o privește. Noi nu cunoaștem tratate care să ne oblige să intervenim în acest caz."

*

* *

La 19 septembrie, a doua zi după conferința de la Londra, guvernul ceh primește o notă franco-engleză în care se spune că:

„...în urma recentelor evenimente, s-a creat o astfel de situație, încît menținerea pe viitor în cadrul statului cehoslovac a regiunilor locuite în majoritate de germani sudeți nu mai poate fi continuată de fapt, fără a pune în primejdie chiar interesele Cehoslovaciei, precum și interesele păcii europene."

De aceea, guvernele francez și englez sînt de părere că lucrurile nu ar putea fi limpezite decît dacă guvernul cehoslovac cedează, imediat și fără plebiscit, teritoriile sudete cu majoritate germană și dacă

renunță la diferitele acorduri militare în vigoare, care ar putea fi compensate printr-o garanție generală contra oricărei agresiuni neprovocate. Și nota încheie :

„Primul ministru trebuie să reînceapă convorbirile cu d. Hitler cel mai tîrziu în ziua de miercuri, iar, dacă va fi posibil, și mai devreme. Credem, de aceea, că se cuvine să vă rugăm să ne dați un răspuns cît mai grabnic posibil."

Nu o sugestie, ci un ultimatum : guvernele apusene cereau ca pînă în douăzeci și patru de ore, guvernul cehoslovac să fie de acord să mutileze Cehoslovacia și să anuleze anumite pacte militare — de o importanță vitală pentru independența teritoriului care ar mai rămîne liber — și în primul rînd, pactul cu Uniunea Sovietică.

Pus în discuția comitetului permanent al parlamentului, acest ultimatum este respins numai de doi oameni : deputatul comunist Gottwald și deputata Zamirova. Afară, în rîndurile mulțimilor, cu excepția sudeților naziști, vestea ultimatumului stîrnește o indignare aproape unanimă. Nu numai cehii și slovacii, ci și o mare parte din populația germană se ridică împotriva oricăror concesii. Dar presiunea asupra Cehoslovaciei crește. Regizorii de la Berlin aranjează în așa fel lucrurile, încît în zilele acelea și primul ministru al Ungariei și ministrul său de externe să se afle la Berchtesgaden, spre a trata „o coordonare" a cererilor ungurești și germane în ceea ce privește minoritățile din Cehoslovacia. Pe de altă parte, este instigată și Polonia să ridice revendicări asupra teritoriului Teschen în care se află o minoritate poloneză.

După lungi discuții, guvernul cehoslovac, în ciuda presiunilor neînduplecate la care este supus de Anglia și Franța, respinge în ziua de 20 septem-

brie hotărîrile luate la Londra, printr-o notă in care spune:

„Aceste propuneri au fost formulate fără a consulta punctul de vedere al reprezentanților Cehoslovaciei. Ele sînt îndreptate împotriva Cehoslovaciei, a cărei părere nici n-a fost măcar ascultată, cu toate că guvernul cehoslovac a atras atenția asupra faptului că el nu-și poate asuma răspunderea pentru o declarație făcută fără consimțămîntul său. De aci, reiese clar că numitele propuneri nu pot fi acceptabile pentru Cehoslovacia...".

Și guvernul cehoslovac continuă arătînd că:

„...Dacă ea (Cehoslovacia) se împotrivește acum eventualității unui act de violență, o face în baza declarațiilor și obligațiilor recente ale vecinului său, precum și pe baza tratatului de arbitraj din 16 octombrie 1926, pe care actualul guvern german, în cîteva din declarațiile sale, l-a recunoscut ca fiind în vigoare.

Guvernul cehoslovac declară că acest tratat poate fi aplicat, și roagă ca acest lucru să fie făcut. Respectîndu-și semnătura, guvernul cehoslovac este gata să accepte orice hotărîre de arbitraj, care ar fi pronunțată..."

Refuzul Cehoslovaciei de a se supune, supără guvernele Angliei și Franței.

In noaptea de 20 spre 21 septembrie, la ora unu și jumătate, miniștrii Franței și Angliei înmînează guvernului cehoslovac, fiecare, cîte un nou ultimatum din partea guvernelor lor. Franța făcea cunoscut Cehoslovaciei că:

„...dacă războiul izbucnește în urma atitudinii negative a guvernului ceh, Franța nu se va mișca, și în acest caz, Cehoslovacia va fi făcută responsabilă

de a fi provocat un război. Dacă cehii își unesc forțele lor cu cele ale Rusiei, războiul poate deveni o cruciadă antibolșevică, de la care ar fi foarte greu ca guvernul englez și francez să se dea la o parte"

Iar guvernul englez, în nota sa, pe care o redăm în întregime ca document, arată că:

„...După părerea Guvernului Majestății Sale, răspunsul guvernului cehoslovac nu corespunde de fel acelei situații critice pe care propunerile anglo-franceze au căutat s-o prevină. Dacă s-ar rămîne la acest răspuns, publicarea lui ar duce, după părerea Guvernului Majestății Sale, la o invazie germană imediată. De aceea, Guvernul Majestății Sale propune ca guvernul cehoslovac să-și retragă acest răspuns și să caute, fără întîrziere o altă soluție, pornind de la situația reală. În baza răspunsului primit, Guvernul Majestății Sale n-ar putea spera în obținerea unui rezultat pozitiv de pe urma celei de a doua vizite proiectate la d. Hitler, iar primul ministru ar fi obligat să anuleze pregătirile corespunzătoare pentru aceasta. Guvernul Majestății Sale roagă, de aceea, ca guvernul cehoslovac să cîntărească, repede și în mod serios, toate urmările, înainte de a crea o situație pentru care Guvernul Majestății Sale n-ar putea să-și asume răspunderea.

Guvernul Majestății Sale ar fi, desigur, gata să propună guvernului german proiectul cehoslovac de arbitraj, dacă ar presupune că, în situația dată, ar putea exista o speranță cît de slabă, ca acest proiect să provoace o atitudine favorabilă. Guvernul Majestății Sale nu crede însă, un singur moment, că această propunere se va dovedi actualmente acceptabilă și nu poate, de asemenea, să presupună că guvernul german va considera că situația este de natură a fi soluționată printr-un arbitraj, așa cum propune guvernul cehoslovac.

Dacă, examinînd din nou problema, guvernul cehoslovac s-ar socoti silit să respingă acest sfat — atunci el va trebui desigur să aibă libertatea oricăror acțiuni, pe care le va socoti corespunzătoare situației ce ar putea surveni ulterior."

In momentul cînd remiseră nota, ambasadorii Angliei și Franței cerură președintelui guvernului cehoslovac să convoace imediat, chiar în cursul nopții, un consiliu de miniștri spre a lua o hotărîre definitivă. Ședința este convocată și discuțiile au loc. Cum? In prezența miniștrilor Franței și Angliei. Obiceiul acesta, foarte frecvent în colonii, era pentru întîia oară introdus de regimurile democratice totalitare apusene de sub conducerea lui Chamberlain. Dezbaterile durară pînă la orele 6 dimineața. Pentru acceptarea ultimatumului — în afară de cei doi ambasadori ai Angliei și Franței, care ținură tot timpul consiliul sub amenințări — pledară, în special, cei doi miniștri care aparțineau partidului agrarian și care dețineau două din cele mai importante posturi în guvern: internele și războiul. In timpul ședinței s-a ridicat chestiunea dacă Cehoslovacia nu s-ar putea lipsi de ajutorul Franței și Angliei, spre a rezista numai cu ajutorul sovietic. La aceasta, unul dintre miniștrii agrarieni, cel care deținea portofoliul războiului, replică: *„Mai bine să fim invadați de Hitler, decît apărați de Voroșilov"* — și amenință că va deschide chiar el frontierele pentru Hitler, dacă va fi chemată într-ajutor armata roșie.

In cele din urmă, guvernul cehoslovac cedă încă o dată presiunilor anglo-franceze și acceptă ultimatumul.

Știrea că guvernul a acceptat ultimatumul stîrni indignarea țării, care a început să-și dea seama că, de cînd s-a deschis criza ceho-sudetă, guvernul a repetat jocul acesta de cîteva ori: a rezistat cît a

rezistat, apoi a cedat brusc. Devenea limpede pentru toată lumea că guvernul cehoslovac accepta ultimatumurile, din acelaşi motiv care-l făcea mai înainte să le respingă : acela că era de acord cu punctul de vedere al lui Chamberlain. Bătrînul democrat de la Londra voia să speculeze, în folosul bancherilor şi industriaşilor pe care îi reprezenta, nu numai capitularea guvernului cehoslovac în faţa ultimatumurilor, dar şi scurtele rezistenţe ale acestui guvern. Aşa că acelaşi Chamberlain, care cerea conducătorilor politici de la Praga să se închine în faţa pretenţiilor lui Hitler, cerea acestor conducători la început să reziste. De ce rezistenţă ? Pentru a-şi putea pune cît mai mult în valoare, în ochii lui Hitler, meritul de a-i fi silit pe cehoslovaci să cedeze şi — prin aceasta — pentru a-l obliga pe Führer cu atît mai mult la recunoştinţă faţă de companionii lui englezi din asociaţia „idealurilor comune."

Masele din Cehoslovacia îşi putură stăpîni mînia cu atît mai greu, cu cît chiar în după-amiaza aceleiaşi zile, se aduse ştirea că Uniunea Sovietică, fără a pierde nici un singur moment, l-a însărcinat pe reprezentantul ei la Geneva să ia cuvîntul la Liga Naţiunilor şi să spună următoarele :

„...Conştient de importanţa pe care acest eveniment (Anschlussul cu Austria — n.a.) o avea pentru destinul întregii Europe şi în primul rînd al Cehoslovaciei, guvernul sovietic s-a adresat în chip oficial, numaidecît după Anschluss, marilor state europene, pentru a le propune să discute imediat, împreună, urmările posibile ale acestui eveniment, pentru a putea lua, împreună, măsuri cu caracter preventiv. Din nenorocire, această propunere, a cărei aplicare ar fi putut să ne ferească de îngrijorarea pe care o resimte azi lumea întreagă pentru soarta Cehoslovaciei, n-a fost apreciată la justa ei valoare. Uniunea Sovietică, legată de Cehoslovacia

printr-un pact de asistenţă mutuală (încheiat la 16 mai 1935 — n.a.), s-a abţinut apoi de la orice intervenţie în tratativele guvernului ceh cu germanii sudeţi, socotind că aceasta este o afacere internă a statului ceh. Ne-am abţinut să dăm sfaturi guvernului ceh, socotind inadmisibil să-i cerem ca să facă concesii unor elemente pe care el le judecă în stare să aducă prejudicii intereselor sale naţionale, numai pentru a nu se considera că vrem să ne scuturăm de obligaţia respectării angajamentelor noastre prin tratat. De asemenea, noi n-am dat sfaturi nici în sensul contrar.

Am preţuit întotdeauna tactul guvernului ceh, care nu ne-a întrebat dacă ne vom împlini obligaţiile pe baza tratatului. Nu era, deci, nici un motiv să se creadă că el s-ar fi îndoit. Cîteva zile înaintea plecării mele la Geneva, guvernul francez ni s-a adresat, pentru întîia oară, pentru a şti care va fi poziţia noastră în cazul unei agresiuni împotriva Cehoslovaciei. Am dat, în numele guvernului meu, un răspuns perfect clar în sensul că sîntem gata să ne împlinim obligaţiile conform pactului şi să venim în ajutorul Cehoslovaciei, o dată cu Franţa, prin mijloacele de care dispunem. Autorităţile noastre militare sînt gata să participe imediat la o conferinţă cu reprezentanţii militari ai Franţei şi Cehoslovaciei, pentru a examina măsurile cerute de situaţie.

Independent de această chestiune, noi credem util să sezisăm de această problemă Liga Naţiunilor. Trebuie să folosim toate mijloacele menite să evite un conflict armat. Credem că ar fi oportun să convocăm, fără întîrziere, o conferinţă a marilor puteri europene şi a altor state interesate spre a pregăti, apoi, un demers colectiv. Iată care a fost răspunsul nostru :

Abia acum trei zile guvernul ceh a întrebat guvernul sovietic dacă este gata, conform pactului

ceho-sovietic, să-i dea asistență, imediată și eficace, în cazul în care Franța, fidelă angajamentelor sale, va face la fel. La care, guvernul sovietic a dat imediat un răspuns absolut clar și pozitiv. Cred că oricine va recunoaște că a fost răspunsul unui semnatar loial al unui tratat internațional, răspunsul unui apărător fidel al Ligii Națiunilor.

Nu ne revine nouă vina dacă n-a fost acceptată propunerea noastră care cred că ar fi îngăduit să se găsească o soluție favorabilă Cehoslovaciei, întregii Europe și păcii generale. Din nenorocire, au fost alese alte mijloace, mijloace care au dus la o capitulare ale cărei consecințe vor fi, mai curînd sau mai tîrziu, catastrofale."

Dînd curs revoltei, milioanele de cehoslovaci organizară în țara întreagă demonstrații uriașe de protest, prin care cereau înlăturarea guvernului și organizarea rezistenței. Comuniștii au avut, atunci, un rol principal. La Praga, sute de mii de cetățeni, încolonați, străbătură orașul și se îndreptară spre parlament strigînd: *„Jos falșii aliați!... Runciman și Chamberlain — doi hitleriști!... Trăiască armata!... Guvernul capitularzilor să demisioneze! Trăiască Armata Sovietică!... Arme!... Vrem să luptăm! Mai bine să murim în picioare, decît să trăim în genunchi!"*

La primul etaj al parlamentului apăru la fereastră deputatul comunist Gottwald, care se adresă mulțimii:

„Cetățeni și prieteni, tovarăși!

Cuvîntul de ordine pe care l-ați strigat azi dimineață și a străbătut străzile s-a realizat: guvernul și-a dat demisia. Se va forma un guvern de apărare națională. Un guvern care se va sprijini pe popor, pe armată, pe adevărații democrați din toate partidele."

Patru sute de mii de cetăţeni întîmpinară cu urale care nu mai conteneau cuvintele lui Gottwald, conducătorul singurului partid cehoslovac care s-a ridicat împotriva capitulării, Dar entuziasmul poporului nu putea lupta cu hotărîrea preşedintelui Beneş de a urma politica dictată de la Londra. Cu cîtăva vreme în urmă, guvernul sovietic îl informase pe Beneş că poate conta pe ajutorul militar al Uniunii Sovietice, chiar dacă Franţa nu şi-ar respecta angajamentele. Pentru aceasta însă, Uniunea Sovietică cere Cehoslovaciei ca şi ea însăşi să se apere şi să ceară ea însăşi ajutorul sovietic. Beneş, deşi a luat cunoştinţă de această comunicare, continuă să asculte de poruncile care-i veneau din apus. Un fapt, petrecut în aceeaşi zi de 21 septembrie, poate da un indiciu semnificativ asupra poziţiei lui Beneş faţă de pătura exploatatoare din Cehoslovacia: în momentul cînd milioane de cehi şi slovaci îşi manifestau, ca unul, durerea pe care le-o inspira capitularea, cîţiva dintre cei mai importanţi bancheri şi industriaşi cehoslovaci, simpatizanţi ai organizaţiilor reacţionare ca partidul agrarian şi Uniunea Naţională, se adunau în casa bancherului Iaroslaw Preiss, directorul celei mai mari instituţii financiare cehoslovace — „Zivnovstenska Banka“ — şi hotărau că Cehoslovacia trebuie să cedeze imediat teritoriile cerute de Hitler, să rupă imediat toate tratatele de alianţă şi să încheie imediat, un pact cu Germania. Iar dacă armata cehoslovacă va vrea război, să i se răspundă că războiul cere bani şi că banii sînt la bancheri. Cît priveşte măsurile împotriva comuniştilor, ele trebuie să fie luate de către armata germană. Or, preşedintele Beneş, cu toate că era informat de acţiunea lui Preiss şi a complicilor săi, nu făcu nimic spre a-i sili să se astîmpere.

Era vădit că Beneş se lăsa dirijat de capitaliştii lui Preiss, ca şi de partidul agrarian şi de guver-

nele francez şi englez. De aceea, în loc să dea ţării un guvern de rezistenţă, Beneş alcătui un guvern de funcţionari, care nu erau decît nişte interpuşi ai fostului guvern demis. Mai mult decît atît: Beneş toleră ca ministrul de interne şi cel de război, amîndoi membri ai partidului agrarian, înainte de a-şi iscăli demisia, să dea ordin jandarmilor şi armatei să se retragă de pe poziţiile în care se aflau în faţa primei linii a fortificaţiilor dinspre Germania. In felul acesta, datorită pe de o parte grabei lui Chamberlain de a-l servi pe Hitler, de cealaltă, trădării capitaliştilor cehoslovaci, teritoriile sudete începură a fi cedate Germaniei naziste, încă înainte de a se fi cerut guvernului cehoslovac punerea în aplicare a propunerilor franco-engleze.

Chamberlain era fericit. Politica lui de pace a triumfat. Dar fiindcă nu putea rămîne rece la doliul Cehoslovaciei, iată ce comunica el, în ziua de 23 septembrie, Camerei Comunelor:

„Ministrul Majestăţii Sale la Praga a fost însărcinat, la 22 septembrie, să informeze pe domnul Beneş că Guvernul Majestăţii Sale este profund conştient de imensele sacrificii care au fost acceptate de către guvernul cehoslovac şi de marele simţ de răspundere ce l-a arătat... Promptitudinea guvernului cehoslovac de a merge pînă la limitele atît de extreme ale concesiunilor, trebuie să asigure Cehoslovaciei o simpatie, pe care nimic altceva n-ar fi putut s-o trezească.“ (Aclamaţii)

Iar preşedintele guvernului francez anunţa parlamentului său că: „Guvernul ceh, în devotamentul său eroic faţă de cauza păcii, a acceptat planul.“

*

* *

Prin semnarea propriului său act de deces, Cehoslovacia „salvase“ nu numai pacea, dar şi

obrazul unui bătrîn gentleman care dăduse lui Hitler cuvîntul de onoare că, pînă în cel mult şapte zile, îi aduce răspunsul dorit. Exact după şapte zile — în dimineaţa zilei de 22 — Chamberlain urcă iar în avion, pentru Germania. Dar, înainte de a părăsi Anglia, neobositul bătrîn nu uită să facă iar o declaraţie pe tema sa favorită: pacea anglo-germană.

„O soluţie pacifică a problemei cehoslovace — a spus el — este un preliminariu esenţial pentru o mai bună înţelegere între poporul englez şi german şi această înţelegere este, la rîndul ei, o temelie indispensabilă a păcii europene. Pacea Europei este scopul meu şi sper că această călătorie va deschide calea către ea."

La ora 5 după-amiază, Chamberlain strîngea mîna lui Hitler, de astă dată nu la Berchtesgaden, ci la Godesberg, pe malul Rinului.

Godesberg este o mică localitate, situată într-un peisaj încîntător care-l inspirase, în iunie 1934, pe Hitler să asasineze pe şefii propriului său S. A. şi din acest Godesberg se dusese de-a dreptul la München spre a ordona uciderea celui mai bun prieten al său, Ernst Röhm, comandantul suprem al S.A.-ului.

Cum se găsi în odaie singur cu Hitler, Chamberlain, care ardea de nerăbdare să-i poată vorbi în linişte, începu vesel:

— S-a făcut! S-a făcut mult mai mult şi mai bine decît ai fi putut dumneata să mi-o ceri.

— Crezi? făcu Hitler sceptic.

— Stai să vezi! Mi-ai cerut — nu-i aşa — ca teritoriile cu o populaţie germană mai mare de 50 la sută să fie supuse unui plebiscit?

— Da!

— Ei bine — făcu triumfător Chamberlain — ţi le dau fără nici un fel de plebiscit!

Şi aşteptă ca Hitler, de bucurie, să-i sară de gît şi să-l proclame dacă nu Gauleiter al regiunilor petrolifere din Caucaz, cel puţin un „Wertvoller Engländer".

Dar bătrînul avusese dreptate cînd spunea că-l cunoaşte atît de puţin pe Führer. Fiindcă acesta, în loc să se bucure, strîmbă groaznic din nas şi-i spuse:

— Fără plebiscit? Foarte rău! Eu aş fi vrut CU plebiscit. Dar dacă-i fără plebiscit, atunci îmi iau ţara sudetă îndată.

— Îndată? holbă ochii bătrînul. Cum îndată? Dar Comisia internaţională? Trebuie doar să numim o Comisie internaţională care să delimiteze graniţele şi să supravegheze plebiscitul în teritoriile cu majoritate germană nedefinită!

— Astea-s fleacuri!... Pretext pentru Cehoslovacia să tărăgăneze lucrurile încă o mie de ani. Eu nu vreau să ştiu de nimic. Eu ocup tot ce mi se cuvine — cu majoritate de 50 la sută, fără majoritate de 50 la sută... mi-e indiferent! Cît despre Comisia aceea internaţională, dacă vrea să vină, să vină! De ce să nu vină? Dar *după*... numai *după*... Eu n-am timp s-aştept. Guvernul ceh să facă bine şi să-şi retragă îndată — am zis: îndată! — armata, poliţia, jandarmeria, funcţionarii vamali, grănicerii... Toţi sudeţii germani să fie eliberaţi din armată... Toţi deţinuţii politici germani să fie scoşi din puşcării... Plebiscitul pentru zonele cu majoritate încă nestabilită să aibă loc înainte de 25 octombrie... Guvernul cehoslovac trebuie să-mi predea toate uzinele, căile ferate, depozitele de alimente, mărfuri, materiile prime... toate, în cea mai perfectă stare, fără să ridice nimic de acolo. De altfel, am să ţi le aştern pe hîrtie! Totul trebuie să rămînă pe loc... pînă şi vitele! Ştie guvernul ceh ce are de făcut!

Lui Chamberlain îi vîjîiau urechile de atîta di namism.

— Dar bine!... bîlbîi el. Asta este o situaţie c totul neaşteptată.

— Aşteptată, neaşteptată, asta e... Sudeţii n mai pot suporta opresiunea cehoslovacă. Aşa că ce să mi se predea îndată tot ce am cerut. Altminteri nu-mi iau nici o răspundere.

— Stai, să ne înţelegem! Nu vreau să cred c asta e un ultimatum. Ar fi groaznic. Pacea ar fi î pericol!

— Ultimatum? se miră Hitler, cinstit, întinzîn du-i o hîrtie. Uită-te şi dumneata. Aici nu scrie „ul timatum", ci „memorandum". De altfel, nu-i nic măcar un memorandum. Este o listă....

— Inţeleg! Dar dumneata zici că vrei să intr *îndată,* cu armata, în Cehoslovacia. Ce ne facem însă, doamne fereşte, dacă cehii rezistă? Şi mă tem că rezistă!... Şi asta se cheamă război! Ce-ţi trebuie război cînd poţi obţine totul fără nici un fel de război! Nu socoteşti, aşadar, că intrarea armatei dumitale în Cehoslovacia este „o desfăşurare de forţe" cu desăvîrşire „inutilă", care ar putea supăra lumea?

— Şi ce vrei? Să mă sperii? Crezi că-mi vor face război?

Şi cu ochii ţintă în ochii lui Chamberlain:

— Dumneata vrei război? Vrei comunizarea Europei?

Chamberlain se cutremură:

— Eu, război? Ce ţi-a venit? Război cu dumneata? Să mai mănînci bătaie? Să-ncapă Europa pe mîna comuniştilor? Numai asta n-aş mai vrea să apuc!

— Atunci ne-am înţeles! Aştept să-mi vii cu răspunsul mîine dimineaţă la 11.

Dar a doua zi — la 23 septembrie — bătrînul, în loc să vină la întîlnire, rămase la hotel, unde luptă pe două fronturi: pe frontul cehoslovac și pe cel prohitlerist.

Pe frontul cehoslovac, Chamberlain instigă guvernul de la Praga la rezistență. In aceeași după-amiază, la orele 16,30, guvernul cehoslovac primea de la Londra, prin telefon, această comunicare:

„Ne-am pus de acord cu guvernul francez spre a face cunoscut guvernului cehoslovac că guvernul englez și francez *nu-și mai pot asuma răspunderea de a sfătui Cehoslovacia să nu mobilizeze.*"

Iar la orele 18,15, guvernul cehoslovac primea din partea Legației Franceze o comunicare cu același conținut.

Guvernul englez și guvernul francez sfătuiau, așadar, guvernul cehoslovac să mobilizeze. Singura recomandație complementară era s-o facă discret. Era o condiție foarte subtilă, pentru că, dacă în genere o mobilizare nu se poate face discret, mobilizarea cehoslovacă se putea face, mai puțin ca oricare alta, în mod discret, deoarece criza atinsese punctul culminant și nu mai era timp de pierdut nici un moment. În consecință, guvernul cehoslovac difuză ordinul de mobilizare pe calea cea mai puțin discretă: prin radio.

Pe frontul pro-hitlerist, Chamberlain expedie scumpului său Führer Hitler o scrisoare în care-i repeta lamentațiile orale de aseară, pentru a încheia că este gata să ceară cehoslovacilor *„să-și retragă îndată forțele militare și polițienești din regiunile în care sudeții germani sînt în stare să mențină ordinea"*.

Chamberlain, așadar, în timp ce-i îndemna pe cehoslovaci la rezistență, se grăbea, încă o dată, să-l satisfacă pe Hitler. Ce pretindea Führerul? Ca

teritoriile ce urmează a fi cedate Germaniei să fie ocupate îndată. Vor fi ocupate îndată, dar pe cale internă. Pentru aceasta se va recurge la un truc tranzitoriu. Cea care va prelua teritoriile din mîna Cehoslovaciei nu va fi armata germană de afară, ci populația germană sudetă dinăuntru. În acest chip, Hitler își va căpăta țara sudetă îndată, fără să riște un război, care este aproape sigur dacă năvălește cu armata în Cehoslovacia.

După-amiază la orele 15,35, primul ministru al Angliei primi la hotel răspunsul lui Hitler: nimic de făcut. El nu este dispus să facă jocul Cehoslovaciei, care vrea să întindă lucrurile pînă ce-și va construi fortificații în locul celor pe care trebuie să le cedeze o dată cu teritoriile sudete.

„Guvernul din Praga se folosește de propunerea mea de a ocupa țara sudetă de către trupele germane — scria el — pentru ca, deformînd sensul și scopul acestei propuneri, să mobilizeze forțele existente în celelalte țări, în particular în Anglia și Franța — de la care el speră un ajutor necondiționat — și pentru a face astfel posibil un război general."

Vrea Chamberlain război? Vrea comunizarea Europei?

Bătrînul președinte al Consiliului englez il rugă pe Hitler, printr-o nouă epistolă, să-i încredințeze memorandumul: „Primind acest memorandum, îl voi înainta, de îndată, la Praga, cerînd guvernului să răspundă în cel mai scurt timp."

In ziua de 23 septembrie 1938, în timp ce la Godesberg, Hitler și Chamberlain se țineau de drăgălășenii și cochetării, din care avea să se nască, în mai puțin de un an, cel de-al doilea război mondial, reprezentantul Uniunii Sovietice declara în fața Comisiei a 6-a a Ligii Națiunilor că Uniunea So-

vietică este gata, chiar şi acuma, după ce Praga a acceptat condiţiile franco-britanice, să-şi împlinească obligaţiile, dacă Cehoslovacia este atacată.

Seara, Chamberlain se întîlni cu Hitler, care-i înmînă memorandumul.

În aceeaşi seară, peste zece minute, agenţia nazistă D.N.B. anunţa : *„D. Chamberlain s-a însărcinat să facă să parvină acest memorandum guvernului cehoslovac."*

*

* *

După versiunea lui Henderson, tratativele de la Godesberg dintre Hitler şi Chamberlain s-au desfăşurat în felul următor :

„Domnul Hitler l-a primit pe primul ministru în pragul hotelului şi l-a condus îndată într-o cameră situată la primul etaj, unde se desfăşurau de obicei şedinţele consiliului de miniştri. Ei luară loc la capătul unei mese lungi, acoperite cu o cuvertură verde şi şedinţa fu deschisă. Populaţia germană îşi manifestase spontan, pe malul rîului, plăcerea de a-l vedea pe primul ministru britanic în care ea saluta pe mesagerul păcii. Dar Hitler nu era într-o dispoziţie împăciuitoare. Domnul Chamberlain deschise dezbaterile, amintind că la Berchtesgaden el a acceptat, în principiu, dreptul sudeţilor germani de a dispune de ei înşişi, şi că s-a angajat să încerce de a obţine atît consimţămîntul guvernului său, cît şi acela al guvernului francez ; că el a înţeles că în cazul în care va reuşi, să revină aici, spre a-l consulta pe Hitler asupra modalităţii de executare a acestui acord. El a putut, continuă domnul Chamberlain, să obţină foarte repede consimţămîntul cabinetului britanic ; miniştrii francezi au venit la Londra şi au acceptat şi ei acordul.

Mai mult încă: a fost obținut și acordul guvernului cehoslovac. Apoi, domnul Chamberlain arătă ceea ce ar trebui să se facă, după opinia sa, pentru a se opera în mod pacific cedarea teritoriului sudeților într-un termen cît mai scurt cu putință.

Cînd primul ministru termină, domnul Hitler îl întrebă dacă trebuie să înțeleagă că guvernele britanic, francez și cehoslovac au consimțit într-adevăr la cedarea teritoriului sudet către Germania. „Da!" răspunse primul ministru. Se făcu liniște, o liniște în timpul căreia Hitler părea că ia o hotărîre bruscă. Apoi declară pe un ton categoric: „Es tut mir furchtbar leid, aber das geht nicht mehr!" (Imi pare nespus de rău, dar nu mai merge). Primul ministru își exprimă o surpriză indignată. Nu se poate, declară el, să i se ceară să se reîntoarcă la Londra cu noi propuneri și noi revendicări, pentru ca după aceea să audă încă o dată că „nu mai merge". Hitler explică pricina acestei schimbări de atitudine, invocînd revendicările Ungariei și Poloniei, cărora acum trebuie să li se facă dreptate. Prietenia care îl leagă de aceste două țări, zicea el, îl obligă să le dea tot sprijinul său. La care primul ministru (Chamberlain) răspunse că, chiar după cuvintele domnului Hitler, aceste revendicări nu prezintă același caracter de urgență ca problema germanilor din țara sudetă și că revendicările ungaro-poloneze n-ar putea fi luate în considerație decît numai după ce problema sudeților ar fi lichidată. Conversația se concentră atunci asupra propunerilor domnului Chamberlain. Domnul Hitler refuză categoric să le examineze, sub pretext că ele implică o prea mare întîrziere în reglementarea chestiunii. El cere să se cedeze imediat teritoriile a căror populație este de limbă germană și ca aceste teritorii să fie ocupate de trupele germane. La rîndul său, domnul Chamberlain refuză să consimtă

şi, după 3 ore de discuţii, întrucîtva violente, şedinţa fu ridicată."

*

* *

Chamberlain dădu, în Camera Comunelor, asupra vizitei de la Godesberg o versiune mai completă:

«In primul rînd — a spus el — cancelarul mi-a repetat, cu multă seriozitate, ceea ce mi-a mai spus şi la Berchtesgaden: că aceasta este ultima dintre ambiţiile lui teritoriale în Europa şi că *el nu doreşte să includă în Reich populaţiuni de altă rasă, decît rasa germană.* In al doilea rînd, mi-a spus, de asemenea, în chip foarte serios, că ar vrea să trăiască în termeni amicali cu Anglia şi că dacă această chestiune sudetă ar putea fi lichidată pe cale paşnică, el ar relua, cu bucurie, tratativele. Este adevărat că a adăugat că există o afacere nenorocită — aceea a coloniilor. Apoi, făcînd aluzie la mobilizarea armatei cehoslovace, care fusese anunţată în mijlocul conversaţiei noastre, d. Hitler a adăugat: „Nu va fi mobilizare din pricina coloniilor."»

După înseşi declaraţiile lui Chamberlain, Hitler revenea în afacerea Cehoslovaciei cu acelaşi cîntec folosit în afacerea Austriei: regiunea sudetă este ultima dintre ambiţiile lui teritoriale în Europa. Numai că găsea prilejul să facă o delicată aluzie la colonii.

„O afacere nenorocită" coloniile acestea! Ca şi afacerea Anschlussului, care a fost o afacere nenorocită. Ca şi afacerea sudetă, care este o afacere nenorocită. Toate sînt afaceri nenorocite. Hitler nu isprăvea bine o afacere nenorocită, că se şi apuca de o altă afacere nenorocită. Trăia numai din afaceri nenorocite, dar care, toate, miroseau a război. Tocmai de aceea îl şi asigura pe Chamberlain că

„nu va fi mobilizare din pricina coloniilor". Aceasta spre a-i da a înțelege *că va fi!*

Continuîndu-și declarațiile, Chamberlain spuse:

„În timpul șederii mele la Londra (între cele două vizite în Germania), guvernul englez a elaborat împreună cu guvernul francez un plan pentru transferul teritoriului propus și pentru delimitarea frontierelor finale. L-am explicat domnului Hitler. Hitler mi-a răspuns că el nu poate accepta propunerile pe care le-am expus, pentru că sînt prea dilatorii, și ar da cehilor prea multe posibilități de a se strecura. Hitler a insistat asupra nevoii unei soluțiuni rapide din pricina opresiunii și terorismului la care sînt supuși germanii sudeți și a continuat, expunîndu-mi în linii mari, propunerea pe care o formulă apoi în scris, sub formă de memorandum. În cursul conversației, nu mi-a indicat nici o limită de timp. Onorabilii membri vor înțelege perplexitatea în care mă găseam în fața unei situații cu totul neașteptate. *Mi s-a spus la Berchtesgaden că dacă principiul liberei dispoziții va fi acceptat, d. Hitler va discuta cu mine căile și mijloacele aplicării ei. D. Hitler, însă, îmi spuse mai tîrziu că nu și-a închipuit un singur moment că m-aș putea întoarce să-i spun că principiul a fost acceptat* (rîsete). *N-aș vrea ca onorabilii membri să-și închipuie că el mă înșela cu intenție.* Nu mă gîndesc la asta o clipă. Dar eu speram că, întorcîndu-mă la Godesberg, voi avea de discutat cu el, liniștit, numai propunerile pe care le aduceam. A fost pentru mine o lovitură grea că aceste propuneri erau inacceptabile și că trebuiau înlocuite cu altele la cari nu m-am gîndit de loc.".

Bătrînul, ca să explice de ce în dimineața de 23 septembrie părea supărat și, de ce, în loc să se ducă la Hitler, i-a trimis o scrisoare, dar seara cînd l-a văzut încă o dată părea că este cu el iarăși.

în cele mai bune relaţii, spune, aşadar, că în conversaţia avută cu Führerul, la 22 — evident, fără martori — acesta nu i-a indicat nici un termen pentru ocuparea teritoriilor, Asta l-a speriat pe Chamberlain: lipsa de termen. El credea că Hitler, declarîndu-i că înţelege să ocupe teritoriile îndată, va şi da ordin trupelor sale să intre în Cehoslovacia. In seara de 23 septembrie, însă, cînd Hitler i-a încredinţat memorandumul, a văzut că există o dată precisă: 1 octombrie. Asta i-a redat liniştea şi, implicit, dragostea sa pentru Hitler. 1 octombrie nu este *îndată*, ci abia peste 7 zile. E cu totul altceva.

In al doilea rînd, bătrînul face o preţioasă revelaţie. Hitler şi-a bătut joc de el în chip crunt. După ce că el, bătrînul preşedinte al guvernului Marei Britanii, se deranjează pînă la Godesberg să-i aducă plocon teritoriile cu majoritate germană, fără nici un plebiscit, satisfăcînd prin aceasta, cu vîrf şi îndesat, pretenţiile formulate pe baza dreptului de liberă dispoziţie, Hitler s-a tocmit, a ţipat, i-a dat aşa-zisul ultimatum-memorandum, pentru ca, „mai tîrziu" — adică după ce a obţinut de la Chamberlain angajamentul să-i silească pe cehoslovaci să accepte acest ultimatum-memorandum — să-i spună că nu şi-ar fi închipuit că Anglia şi Franţa vor accepta principiul liberei dispoziţii.

Parlamentul englez, evident, a rîs. Chestia era, într-adevăr, nostimă. Aveai de ce rîde.

Dar motivele de rîs nu se opreau aci. La 24 septembrie, mobilizarea cehoslovacă era în toi şi Hitler nu ştia ce să mai creadă. El îşi închipuise că îi sperie pe cehoslovaci şi cînd colo, cehoslovacii se pregăteau de război. Şi iată că se repetă cazul Austriei: Hitler ar fi fost dispus să facă război. dar statul lui major era împotriva războiului, pentru că armata germană încă nu era pregătită. Hitler

voia să facă război, dar Chamberlain ştia că Hitler nu poate face războiul acesta.

Şiret, primul ministru britanic îl ameninţa pe Hitler cu rezistenţa cehoslovacă, spre a-l face mai îndatorat faţă de Marea Britanie şi mai maleabil în lupta lor comună pentru realizarea „idealurilor comune". Dar şi Hitler ştia că Chamberlain are prea mare grijă de el, ca să-l lase să se bage într-un război inutil, cînd are nevoie de trupele lui în celălalt război: războiul necesar, războiul pentru „idealurile comune". De aceea, Hitler îl speria din nou cu războiul pe Chamberlain, ca să-l silească, din nou, la alte concesii. Şi, din nou, izbuti.

*

* *

Hotărîrea guvernelor francez şi englez era luată: trebuia să i se facă din nou pe plac Führerului. El cere 1 octombrie? Va fi 1 octombrie. Cu un amendament însă: armata germană să nu dea buzna în Cehoslovacia. Hitler va trebui să se mulţumească, deocamdată, să trimită un mic număr de trupe, care să facă, la data aceea, o pătrundere simbolică printre fortificaţiile cehoslovace.

Pe baza acestei hotărîri, Chamberlain adresă lui Hitler o scrisoare. Era un apel în plus la bunăvoinţa lui Hitler, care trebuia să înţeleagă că poate să obţină tot ce-i doreşte inima, numai să nu se bage în bucluc. Nu-i trebuie război. Aşa că, îl ruga pe Führer să accepte o întîlnire între reprezentanţii Germaniei şi ai Cehoslovaciei pentru reglementarea metodei de trecere a teritoriului sudet în mîna germanilor, şi încheie prin a se declara gata să trimită la această conferinţă ceho-germană şi delegaţi ai guvernului britanic.

Scrisoarea, expediată în ziua de 26 septembrie, prin sir Horace Wilson, trebuia să ajungă în mîna lui Hitler înainte ca acesta să-şi ţină la Sport-

palast acel discurs pe care publicitatea nazisto-anglo-franceză îl anunța drept ultimul cuvînt în chestia ceho-sudetă. Care a fost răspunsul dat de Hitler lui Chamberlain prin sir Horace Wilson, în seara de 27 septembrie? Un ultimatum! Tocmelile nu-și mai au nici un rost. Dacă pînă a doua zi, 28 septembrie ora 14, Praga nu acceptă condițiile, el „va începe acțiunea".

In seara de 27 septembrie, la orele 20,22, agenția Havas primea de la Berlin știrea că Führerul „a informat pe sir Horace Wilson că dacă Praga nu va da un răspuns satisfăcător pînă a doua zi, 28 septembrie ora 14, el își rezervă dreptul să ia măsurile necesare!" Și corespondentul de la Berlin al lui Havas exprima convingerea tuturor cercurilor politice din capitala Germaniei că Hitler înțelegea prin „măsurile necesare" mobilizarea generală și invadarea Cehoslovaciei.

O altă informație a agenției preciza că și Goering a dat același avertisment lui Henderson (ambasadorul Angliei la Berlin — n.a.), iar o telegramă din Berlin a Agenției Reuter anunța, de asemenea, în aceeași seară, la orele 23,15, că „se crede că dacă guvernul german nu primește din partea guvernului cehoslovac un răspuns favorabil, pînă mîine, la orele 14, va fi decretată mobilizarea generală".

In aceeași seară, Hitler lua cuvîntul în sala Sportpalast, la Berlin, și declara:

„Acum, noi avem înaintea noastră *ultima* problemă care trebuie să fie rezolvată și care va fi rezolvată. Este *ultima* revendicare teritorială, pe care o avem de formulat în Europa, dar este o revendicare de la care nu mă voi da în lături și pe care o voi realiza cu ajutorul lui dumnezeu. Sînt recunoscător domnului Chamberlain pentru sfaturile sale. L-am asigurat că poporul german nu vrea

nimic altceva decît pacea, dar i-am mai declarat că nu pot să mă dau îndărătul limitelor răbdării noastre. *L-am mai asigurat, şi o repet aici, că o dată această problemă rezolvată, nu va mai exista pentru Germania, în Europa, vreo problemă teritorială.* L-am mai asigurat că din momentul în care Cehoslovacia se va fi aranjat cu minorităţile ei, nu prin oprimare, ci pe cale pacifică, *nu mă voi mai interesa de statul ceh.* Şi aceasta i-o garantez. *Noi nu vrem de loc cehi.*"

Şi încheia, ameninţînd cu războiul, dacă etc. etc. Totul părea, deci, gata pentru prăpăd. Moartea. foamea, haosul aşteptau doar primul glonţ de puşcă. Sufletele sutelor de milioane de inşi erau cufundate în beznă totală. Orice nădejde părea iremediabil pierdută.

In mijlocul dezolării cumplite care cuprinsese omenirea în noaptea aceea teribilă de 27 spre 28 septembrie, Chamberlain, însă, nu dezarma. In lupta lui pentru „pace" era sprijinit din tot sufletul de monopolurile americane şi de guvernul american. Inainte cu o zi, la 26 septembrie, Chamberlain primise — cum au primit şi Daladier şi Hitler, şi Beneş şi Mussolini — un mesaj semnat de însuşi F. D. Roosevelt, care implora statele interesate să rezolve problema sudetă numai pe cale paşnică, adică numai prin capitulare. Cercurile reacţionare americane luptau — ca şi Chamberlain — pentru pacea lui Hitler. Un foarte harnic campion american al păcii naziste era, în zilele acelea, colonelul Lindberg, cunoscut ca aviator şi ca propagandist naţional-socialist, însărcinat să răspîndească în lume ideea că Uniunea Sovietică este slabă şi că Germania lui Hitler este de neînvins. Cu aceeaşi neobosită ardoare lucra pentru cauza Germaniei agresive, Bullit, ambasadorul american la Paris — şi Kennedy, ambasadorul american la Londra. Avea,

deci, bătrînul Chamberlain destule îndemnuri spirituale care să-i îngăduie ca, în ciuda răspunsului tranşant al lui Hitler, să se mai ţină dirz pe baricade. Toţi factorii de răspundere îşi puneau încrederea în abilitatea pacifistă a bătrînului. In Anglia lui, singurul partid care refuza să-l susţină era partidul comunist, exponentul intereselor maselor populare. La Congresul al XV-lea, Partidul Comunist din Anglia afirma că lupta pentru pace, dusă de Chamberlain, este de fapt o luptă pentru război.

Dar şi Daladier avea de luptat în Franţa lui cu un singur partid : cu cel comunist.

Dar şi guvernul american avea de luptat cu un singur partid : cu cel comunist.

Incolo, toate partidele burgheze, de pretutindeni, voiau pacea lui Hitler şi Chamberlain. Şi Chamberlain voia pace, neapărat pace! Şi hotărît, acest bătrîn — pe care numai dumnezeu îl dăruise omenirii în acele clipe înspăimîntătoare — făcu o încercare supremă : ţinu, seara, la radio, o cuvîntare. Era cuvîntarea unui erou pacifist, care, în acele momente de panică, sub ameninţarea unui ultimatum german, îndemna Anglia la pace.

„Mai întîi — a arătat el — trebuie să spun cîteva cuvinte acelor care mi-au scris sau care au scris soţiei mele în cursul acestor săptămîni din urmă spre a ne arăta recunoştinţa lor pentru eforturile ce le-am făcut şi a ne asigura că ei se roagă pentru succesul acestor eforturi. Cele mai multe din aceste scrisori veneau din partea soţiilor, mamelor şi surorilor compatrioţilor noştri ; dar printre scrisorile acestea, multe veneau din Franţa, Belgia, Italia şi chiar Germania. Ţi se rupe inima cînd vezi îngrijorarea crescîndă cuprinsă în ele şi marea uşurare pe care o traduceau cînd s-a crezut, prea curînd, că pericolul războiului trecuse. Mai

înainte simțeam toată greutatea răspunderii mele. Citirea acestor scrisori a făcut-o să pară aproape zdrobitoare.

CIT DE INGROZITOR, CIT DE FANTASTIC, CIT DE NECREZUT ESTE SA FIM SILIȚI SA SAPAM TRANȘEE ȘI SA INCERCAM MAȘTI DE GAZE DIN PRICINA *UNEI CERTE* CARE S-A PRODUS *INTR-O ȚARA DEPARTATA* INTRE NIȘTE *OAMENI DESPRE CARE NOI NU ȘTIM NIMIC*. SE PARE INCA ȘI MAI CU NEPUTINȚA CA O CEARTA, DEJA LICHIDATA IN PRINCIPIU, SA POATA DA LOC UNUI RAZBOI."

Așa cum prezenta d. Chamberlain lucrurile în ochii poporului său, conflictul ceho-sudet avea toate aspectele unei afaceri de ordin strict intern: „o ceartă"... „într-o țară" — și nu între două țări — „între niște oameni", adică între niște locuitori ai uneia și aceleiași țări.

Problema era, deci, de ordin intern. Insăși pledoaria lui Chamberlain în favoarea păcii și împotriva „tranșeelor" și a „măștilor de gaze" se folosea de acest argument: totul se reducea la o „ceartă" oarecare, într-o țară oarecare, între niște oameni oarecari. Ce avem, noi, englezii, să ne băgăm într-o afacere de bucătărie a unei țări depărtate?

Dar dacă bătrînul Chamberlain a socotit că nu-i vorba decît de o afacere de ordin intern, de ce s-a băgat? Ce-a căutat cu o săptămînă înainte la Godesberg? Ce-a căutat cu două săptămîni înainte la Berchtesgaden? De ce l-a poftit pe Daladier, de cîteva ori, la Londra? De ce a însărcinat cu diverse mesagii pe lîngă guvernele cehoslovac, german, italian, pe ambasadorul său de la Praga, Newton, pe cel de la Berlin, Henderson, pe cel de la Roma, lord Perth? Ce au fost toate comunicatele și discursurile și declarațiile și călătoriile și presiunile și făgăduielile care au umplut pînă în vîrf activi-

tatea depusă de el în ultimele luni, în jurul „certei" ceho-sudete? Ce sînt, în sfîrşit, garanţiile pe care le dădea el Germaniei că Cehoslovacia îşi va ţine cuvîntul? De ce toate acestea? Pentru o „ceartă"?

Şi încă ceva: în seara zilei de 27 septembrie 1938, cînd Chamberlain făcea dizertaţii în jurul „certei" ceho-sudete, amiralitatea engleză dădea ordin de mobilizare a flotei, în timp ce armata de uscat aştepta şi ea să fie chemată sub arme din clipă în clipă.

Dacă Chamberlain a aprobat mobilizarea, înseamnă că nu excludea eventualitatea unui război cu Germania. Dar, în acest caz, de ce, simultan cu mobilizarea poporului său, spunea acestui popor că este îngrozitor, fantastic, de necrezut, să sapi tranşee, adică să faci un război pentru o „ceartă" între nişte oameni cu care nu ai nici în clin, nici în mînecă? Ce urmărea primul ministru al Angliei, atunci cînd cu o mînă semna ordinul de mobilizare, iar cu cealaltă întorcea în faţa microfonului foile discursului său antirăzboinic?

Mai departe, Chamberlain a spus la radio poporului său:

„In urma conversaţiilor mele cu Hitler, cred că dacă s-ar da numai o amînare, ar fi cu putinţă să se realizeze o înţelegere care să permită să se ia dispoziţiile necesare pentru transferarea teritoriilor pe care guvernul ceh a acceptat să le dea Germaniei, în condiţiuni care ar asigura un tratament echitabil populaţiilor interesate. Ştiţi că am făcut tot ce un om poate să facă, pentru a rezolva acest diferend. După vizitele mele în Germania, mi-am dat seama de chipul în care domnul Hitler crede că trebuie să fie campionul fraţilor săi germani şi

de indignarea sa din pricină că aceste revendicări nu au fost încă satisfăcute.

El mi-a spus în intimitate — şi a repetat-o şi aseară în mod public — că *odată acest incident cu germanii sudeţi lichidat, se va isprăvi cu revendicările teritoriale germane în Europa.* Nu voi abandona speranţa, nici sforţările mele pentru a menţine pacea, atît cît va mai exista cea mai mică şansă de pace. Nu voi ezita chiar să fac o a treia vizită domnului Hitler, dacă aş socoti că aceasta ar putea folosi la ceva. Dar în momentul acesta nu văd să mai pot face ceva util în domeniul mijlocirii."

Triste şi răscolitoare erau cuvintele acestui bătrîn democrat. Victimă a cuvîntului de cinste englez, sărmanul brav Chamberlain punea sub ochii poporului său absurditatea unui război pentru Cehoslovacia.

„Oricare ar fi — spunea el în cuvîntarea aceea — simpatia noastră pentru o mică naţiune care se găseşte în conflict cu un mare şi puternic vecin, noi n-am putea, în indiferent care împrejurare, să tîrîm Imperiul Britanic într-un război numai pentru această mică naţiune. Dacă ar trebui să ne batem, ar fi pentru probleme mai vaste decît aceasta."

Şi apoi de ce războiul acesta, tocmai împotriva lui Hitler? Ce avem noi cu Hitler? De ce să ne batem cu el?

„Dacă aş fi convins că o naţiune, oricare ar fi ea, este hotărîtă să domine lumea prin forţă, aş socoti că trebuie să-i rezistăm. Sub o asemenea stăpînire, viaţa popoarelor care cred în libertate nu ar mai merita să fie trăită. Dar războiul este un lucru teribil şi *noi trebuie să fim siguri, înainte*

de a ne angaja, că în joc sînt, într-adevăr, cauze mari şi că apelul de a se risca totul pentru apărarea lor, după ce toate consecinţele au fost cîntărite, este într-adevăr irezistibil."

Evident! Mai întîi, nu sînt cauze mari în joc şi după aceea, nu sînt convins că Hitler vrea să domine lumea prin forţă! Atunci, pentru ce război şi mai cu seamă pentru ce război tocmai cu Hitler, care mă asigură că aceasta este ultima sa revendicare teritorială în Europa!

Aşa a vorbit Chamberlain poporului său, în seara aceea de groază.

Dar bătrînul pacifist Chamberlain nu se mulţumi cu atît: noaptea, la 0,30, chemă la el „opinia publică", spre a-i face următoarea declaraţie, care era un răspuns la discursul lui Hitler:

„Am citit discursul cancelarului german şi-i mulţumesc pentru cele ce-a spus despre eforturile mele de pace. N-aş vrea să renunţ la aceste eforturi, pentru că mi se pare de necrezut ca popoarele Europei, care nu vor război unele cu celelalte, să fie cufundate într-un conflict sîngeros, pentru o chestiune asupra căreia acordul a şi fost, în mare parte, realizat. Este evident că d. Hitler n-are încredere că făgăduielile care i-au fost făcute vor fi executate... Noi ne socotim moralmente responsabili pentru a veghea ca aceste făgăduieli să fie împlinite într-un chip just şi complet şi sîntem gata să ne angajăm ca ele să fie împlinite cu toată promptitudinea la care te poţi aştepta în chip rezonabil, dacă guvernul german consimte la stabilirea unor termene şi la condiţiile de transfer prin discuţiuni şi nu cu forţa. Sper că d. Hitler nu va respinge această propunere care este făcută în acelaşi spirit de amiciţie cu care eu am fost primit în Germania şi care, dacă este acceptată, va satisface dorinţa

germană de a uni pe sudeţi cu Reichul, fără a se vărsa sînge în nici o parte a Europei"

Şi cum termină, ridică receptorul spre a chema la telefon pe preşedintele de consiliu al Franţei

*

* *

In seara de 27 septembrie 1938, mobilizarea armatei franceze era în plină desfăşurare. Cu toate acestea, ştirea asupra mobilizării germane, transmisă de la Berlin şi confirmată la Londra, era dezminţită categoric din ordinul lui Georges Bonnet şi denunţată ca fiind o ispravă a agenţilor Moscovei, iar a doua zi, dis-de-dimineaţă, toate zidurile capitalei franceze erau tapetate cu manifeste în care se spunea: *„Francezi, sînteţi înşelaţi! Frontul Popular vă atrage într-un război şi răspîndeşte veşti neadevărate, ca să vă facă să credeţi că războiul este inevitabil!"*

Aşadar, ca şi în cazul lui Chamberlain: dacă ministrul de externe francez credea în posibilitatea unui război — ceea ce ar explica şi mobilizarea armatei franceze — de ce a dezminţit mobilizarea armatei germane? Iar dacă nu credea în posibilitatea unui război — ceea ce ar explica graba cu care ministrul de externe a dezminţit mobilizarea armatei germane — de ce a subscris la mobilizarea armatei franceze? Ce a urmărit ministrul de externe francez prin dubla sa acţiune atît de bizar contradictorie? Complicarea unui mister?

De loc! Aici n-a fost vorba de nici un mister! Georges Bonnet — care, sub presiunea maselor, a trebuit să adere la ordinul de mobilizare a armatei franceze — a dezminţit mobilizarea armatei germane, pentru că *vestea acestei mobilizări punea în primejdie operaţiile sale de bursă.* Ministrul de

externe al Franței voia să întîrzie confirmarea mobilizării, pînă-și va vinde stocurile lui de acțiuni.

*
* *

Bătrînul Chamberlain, în mijlocul nopții de 27 spre 28 septembrie, după ce a stat de vorbă la telefon cu președintele de consiliu al Franței, s-a apucat să redacteze două epistole: una adresată lui Hitler și a doua lui Mussolini.

In cea adresată lui Hitler spunea:

„După ce am citit discursul dumneavoastră, sînt sigur că ați putea obține totul fără război și fără amînare. Sînt gata să vin îndată, eu însumi, la Berlin, pentru a discuta modalitatea transferului cu dumneavoastră și cu reprezentanții guvernului ceh și ai guvernelor Franței și Italiei, dacă doriți. Sînt convins că putem ajunge la un acord într-o săptămînă, oricît v-ați teme dumneavoastră că guvernele englez și francez n-ar avea puterea să vegheze ca promisiunile să fie respectate în chip cinstit, grabnic și în întregime. După cum știți, am declarat în mod public că sîntem gata să ne angajăm ca făgăduielile să fie respectate. Nu pot să-mi închipui că vă veți lua răspunderea de a dezlănțui un război mondial, care ar putea să pună capăt civilizației, doar pentru cîteva zile de amînare în reglementarea acestei probleme."

Lui Mussolini, Chamberlain îi scria:

„Am adresat azi domnului Hitler un ultim apel să nu recurgă la forță în reglementarea problemei sudeților, care, sînt sigur, poate fi aranjată printr-o discuție scurtă și care îi va da teritoriul esențial, populația și protecția pentru sudeți în timpul transferului. M-am oferit să merg eu însumi îndată la

Berlin, pentru a discuta asupra procedurii, cu germanii şi cu cehii şi, dacă domnul Hitler o doreşte, cu reprezentanţii Italiei şi ai Franţei. Am încredere că Excelenţa Voastră va informa pe cancelarul german că sînteţi dispus a fi reprezentat şi că veţi stărui să accepte propunerea mea, care va feri popoarele noastre de un război. *Am garantat că promisiunile cehilor vor fi respectate şi rămîn încredinţat că un acord complet poate fi obţinut într-o săptămînă."*

Bătrînul pacifist Chamberlain, aşadar, socotea că Anglia şi Franţa — pe baza tratatelor directe şi indirecte cu Cehoslovacia — nu mai trebuie să dea sprijin Cehoslovaciei în cazul unei agresiuni din partea Germaniei, ci, dimpotrivă, sînt obligate să dea garanţii Germaniei că nu va avea neplăceri din partea Cehoslovaciei. Prin aceasta, candidul, blîndul, dezarmatul, modestul, discretul, timidul Führer al Reichului era luat sub aripa ocrotitoare a Franţei şi Angliei împotriva violentului, năbădăiosului, agresivului Beneş, preşedintele statului cehoslovac. Hitler poate fi liniştit. Anglia şi Franţa îi dau toate garanţiile că n-o să i se întîmple nimic. Numai pace să fie!

Aşa a luptat Chamberlain pentru pace în acea noapte de pomină din 27 spre 28 septembrie 1938.

Şi a urmat aşteptarea. O zi grea, penibilă, sub un cer încărcat cu norii negri ai ultimatumului Germaniei naziste. Incă un cuvînt, un singur cuvînt necugetat şi toată opera de pace a lui Chamberlain s-ar fi prăbuşit.

In atmosfera aceasta de panică, Neville Chamberlain, primul ministru al Marii Britanii îşi făcu intrarea, în ziua de 28 septembrie, orele 14,50, în Camera Comunelor, ca să facă un expozeu asupra situaţiei. Era ora cînd expirase ultimatumul şi cînd Hitler anunţase că era hotărît „să înceapă acţiu-

nea". Pînă în clipa aceea, Chamberlain încă nu primise răspunsul la apelul adresat Führerului.

Trist, lung, monoton, Chamberlain îşi începu expozeul în faţa unei săli arhipline, care ştia că astăzi se joacă ultima carte. Chamberlain vorbea... vorbea... vorbea... în timp ce sala, posomorîtă şi îngrijorată, aştepta un cuvînt decisiv. Bătrînul preşedinte de consiliu, însă, părea cucerit de propria sa expunere în care nu făcea alta decît să repete, pînă în cele mai mici amănunte, ceea ce lumea ştia de mai înainte prin grija „opiniei publice": cum a luat naştere conflictul... cum minoritatea germană din regiunea sudetă a cerut guvernului cehoslovac autonomia... ce a răspuns guvernul cehoslovac... în ce fel au intervenit Franţa şi Anglia pe lîngă Germania şi Cehoslovacia... comisia Runciman... raportul Runciman... prima întîlnire cu Hitler la Berchtesgaden... a doua întîlnire cu Hitler la Godesberg... şi cum Hitler s-a jurat că aceasta este ultima sa revendicare teritorială în Europa şi că acuma nu mai rămîne decît să se rezolve problema coloniilor... şi cum Hitler i-a spus că „numai vizita mea (adică a lui Chamberlain) în Germania a oprit o invazie pentru care totul era pregătit"... Şi a vorbit Chamberlain... şi a vorbit atîta, că lumea a început să-şi spună: ce l-a apucat pe moşneag mîncărimea asta de limbă? Unde vrea să ajungă? Nu! Aici nu-i lucru curat la mijloc! Este ceva suspect în afacerea asta! Vrea să cîştige timp, bătrînelul! Hitler trebuia să invadeze Cehoslovacia la ora aceasta şi lui îi arde de flecăreală! Ce s-a întîmplat?

Dar Chamberlain, lung şi placid, îşi rîşnea mai departe palpitantul său expozeu, fără să vadă înaintea sa nimic şi pe nimeni. Şi treaba asta a mers aşa, cam la vreo două ceasuri, cînd, deodată, lordul Halifax, ministrul de externe şi sub-erou pacifist, chemat afară în grabă, se înapoie cu nişte

foițe pe care le strecură primului său ministru prin sir John Simon, ministrul de finanțe. Chamberlain își întrerupse istoria, citi foițele cu atenție încordată și-l întrebă pe sir John Simon:

— Să le-o spun acuma?

— Da! fu răspunsul.

La care Chamberlain se îndreptă înspre public și, cu foițele împăturite în mînă, își văzu mai departe, în liniște, de expozeu, lung, trist, monoton, deșirat... fără să-i pese că sala, intrigată de incident, începea să se agite. Și abia cînd ajunse cu înșiruirea faptelor istorice în ordinea lor cronologică, pînă azi 28 septembrie orele 14,50, cum arătase ceasornicul în clipa în care și-a început cuvîntarea, președintele de consiliu al Marii Britanii luă notă de acel „da" al lui sir John Simon și, cu un glas subit ridicat și plin de nuanțe patetice, anunță:

„Ca răspuns la mesajul meu către Mussolini, am fost informat că ducele a trimis instrucțiuni ambasadorului italian la Berlin ca să-l vadă imediat pe von Ribbentrop și să-i spună că el, Mussolini, deși hotărît să-și țină în întregime făgăduielile date că va fi alături de Germania, totuși — dată fiind marea importanță a cererii adresate de guvernul englez — speră că Hitler va găsi un mijloc să-și amîne, cel puțin cu 24 ore, acțiunea care, așa cum cancelarul i-o comunicase lui sir Horace Wilson, trebuia să înceapă astăzi la ora 2 după-amiază, pentru a permite lui Mussolini să reexamineze situația și să încerce să găsească mijlocul unui aranjament pașnic. Hitler a consimțit să amîne mobilizarea cu 24 ore. *Oricare ar fi ideile pe care onorabilii membri au putut să le aibă despre Mussolini în trecut, cred că fiecare va face o bună primire gestului său de bunăvoință în strădiunța comună pentru pace în Europa...* Asta nu-i tot. Mai

avem ceva de spus Camerei... Sînt informat de Hitler că mă invită să-l întîlnesc mîine dimineață la München."

Regia era excelentă. Totul era pus la punct. Efectul a fost fulgerător. Camera, în picioare, începu literalmente să urle de bucurie. Winston Churchill îl strînse în brațe pe bătrînul campion pacifist. Regina-mamă, prezentă în sală, izbucni în lacrimi de fericire.

Pacea era pe cale să fie salvată.

Așadar, în ultima secundă a ceasului al doisprezecilea, bătrînul dar curajosul campion pacifist Chamberlain a găsit drumul salvării: München-ul! Mobilizare... război... comunizarea Europei! Și deodată, nici mobilizare, nici război, nici comunizarea Europei!

De ce război, cînd, după răspunsul lui Hitler, președintele guvernului francez trimitea noaptea la 2 pe generalul Gamelin la Osusky, ministrul Cehoslovaciei la Paris, ca să-i ceară să transmită imediat guvernului cehoslovac sfatul de a evacua, pînă la 1 octombrie, teritoriile sudete, iar Georges Bonnet, după ce a stat de vorbă cu Halifax prin telefon, însărcina pe François Poncet, ministrul Franței la Berlin, să anunțe pe Hitler că Franța și Anglia își retrag propunerea unei pătrunderi simbolice a armatei germane printre fortificațiile cehoslovace și că sînt de acord cu Führerul Reichului ca, de la 1 octombrie, să înceapă o ocupație masivă și adîncă printre fortificații, în tranșe succesive? De ce să facă Hitler război, cînd cele două democrații nu vor decît pace? Pace nu numai în interesul Germaniei, ci și în interesul Franței și Angliei. Altminteri ar fi vai de noi! Ne amenință comunizarea Europei

În ziua de 29 septembrie la ora 12,45, în loc să se încaiere pe cîmpul de luptă, s-au aşezat în jurul unei mese, în capitala Bavariei, calmi, zîmbitori, dacă nu chiar veseli, ca şi cum nici vorbă n-ar fi fost vreodată de ultimatumuri şi mobilizări, patru apostoli ai păcii.

Patru au fost: preşedintele de consiliu al Marii Britanii, preşedintele de consiliu al Franţei, Führerul celui de al treilea Reich şi ducele imperiului roman!

Patru: un englez, un francez, un german şi un italian — care au dat sentinţa cu privire la libertatea sudeţilor, cetăţeni ai statului liber cehoslovac.

Dar Cehoslovacia?

Nici un delegat cehoslovac?

Nici un cehoslovac! Cei patru au hotărît, în numele dreptăţii şi libertăţii, că statul liber cehoslovac nu are dreptul să-şi spună cuvîntul în toată afacerea aceasta cehoslovacă.

După datele stenografice respective am putea reconstitui aici, pe scurt, dar fără nici o diformare sau răstălmăcire, ci folosindu-ne exclusiv de citate fidele din texte autentice, epocala conferinţă de la München la care au fost puse bazele păcii hitleriste, adică ale celui de al doilea război mondial.

PROLOG

Hitler: Această chestiune (ceho-sudetă) este socotită ca un conflict ceho-german sau ca o problemă europeană?

Chamberlain (prompt): Chestiunea este europeană. O chestiune europeană a cărei reglementare este pentru marile puteri nu numai un drept, dar şi o datorie. (Aşadar ce-a fost chestiunea ceho-sudetă: ceea ce a spus Chamberlain în seara de 27 septembrie: o „ceartă“ de ordin intern? — sau ceea ce a spus Chamberlain în ziua de 29 septembrie: „o chestiune europeană“?)

TABLOUL I

Hitler: Mulţumesc şefilor de guverne de a fi acceptat invitaţia mea să vină la München.

Chamberlain: Mulţumesc Führerului că m-a invitat la această conferinţă. Mulţumesc, de asemenea, ducelui, căci, dacă am înţeles bine, conferinţa de astăzi are loc datorită iniţiativei sale.

Daladier: Mulţumesc Führerului pentru iniţiativa sa. Sînt fericit că am ocazia să mă întîlnesc cu el personal. Proiectul unei asemenea întîlniri exista mai de mult. Din nenorocire, împrejurările au împiedicat să fie realizat pînă acum. Dar un proverb francez zice: „Mai bine mai tîrziu, decît niciodată". Exprim, de asemenea, ducelui întreaga mea admiraţie pentru demersul său, care sperăm că va permite să reglementăm chestiunea.

TABLOUL II

Hitler: Existenţa Cehoslovaciei sub forma actuală pune în pericol pacea Europei. In interesul păcii europene această problemă trebuie rezolvată în timpul cel mai scurt. Sudeţii germani şi cehii sînt două naţiuni care se urăsc de moarte. Este o ură seculară, pe care, orice ai face, n-o poţi lecui. Convieţuirea dintre cehii şi germanii din regiunea sudetă nu mai poate continua. N-ar fi decît o sursă de conflicte sîngeroase. Germanii cu germanii şi cehii cu cehii.

Chamberlain: Această conferinţă dă Europei un mare răgaz, cînd încă ieri catastrofa părea a fi în imediată apropiere. Sînt şi eu perfect de acord că trebuie acţionat repede.

Mussolini: In principiu, toată lumea este de acord. Orice întîrziere este o sursă de primejdie. Trebuie lucrat în grabă căci în cazul de faţă graba coincide pe de-a întregul cu justiţia.

Daladier: Sînt, ca şi domnul Chamberlain, de părere că trebuie acţionat cu cea mai mare repeziciune.

TABLOUL III

Hitler: In discursul meu de la Sportpalast, am declarat că „la 1 octombrie, în orice caz, voi intra în Cehoslovacia"... Mi s-a răspuns atunci că „o asemenea acţiune ar avea un caracter de violenţă". Este, deci, vorba să iau acestei acţiuni caracterul ei violent... Dar trebuie lucrat fără întîrziere.

Chamberlain: Salut, îndeosebi, declaraţia Führerului, că nu vrea să uzeze de forţă, ci doreşte să stabilească ordinea.

TABLOUL IV

Chamberlain: In ce priveşte garanţiile cerute din partea Angliei aş saluta faptul, dacă ar exista aici reprezentantul guvernului ceh, întrucît e firesc că Anglia nu poate da garanţii că teritoriul va fi evacuat pînă la 10 octombrie şi că nu vor avea loc nici un fel de distrugeri, dacă în această privinţă nu vor fi date asigurări şi din partea guvernului ceh.

Führerul: Nu este nevoie de garanţiile guvernului ceh, fiindcă tocmai acest guvern dă ordin să se facă distrugerile. Este nevoie să se găsească mijloacele de a obliga guvernul ceh să accepte acest plan. Acest teritoriu va fi cedat Germaniei. In această privinţă părerile sînt unanime. Dar cehii nu-l vor evacua atîta vreme cît nu vor ridica noi fortificaţii şi nu vor interveni hotărîri cu caracter economic.

Daladier: In nici un caz guvernul francez nu va îngădui, în această chestiune, tărăgăneli din partea guvernului ceh. Guvernul ceh şi-a dat cuvîntul şi trebuie să şi-l ţină. Nici nu poate fi vorba

de amînarea evacuării regiunii pînă în momentul în care vor fi construite noi fortificaţii.

Chamberlain: Sînt gata să-mi dau semnătura şi să fac cunoscut guvernului ceh că trebuie să accepte hotărîrile... Sînt sigur că Führerul va face să domnească ordinea şi că va avea grijă ca locuitorii ostili alipirii să nu fie persecutaţi.

Daladier: Eu mi-am şi luat o dată răspunderea la Londra, cînd, fără a consulta guvernul ceh, am acceptat în principiu transferul regiunilor germane.

TABLOUL V

Daladier: In linii generale socotesc, ca şi d. Chamberlain, că prezenţa unui reprezentant ceh, cu care ne-am fi putut consulta la nevoie, ar fi fost utilă. Utilă, înainte de toate, pentru a evita dezordinea, care ar putea, foarte uşor, să se producă într-o afacere atît de delicată cum este cedarea unui teritoriu.

Hitler: Dacă pentru fiecare amănunt va trebui să cerem consimţămîntul ceh, n-am putea nădăjdui într-o soluţie decît în patrusprezece zile.

Chamberlain: Nici eu nu socotesc necesar să aşteptăm mai mult.

Mussolini: Şi eu sînt de părere că este imposibil să mai aşteptăm sosirea unui reprezentant ceh. Marile puteri trebuie să dea garanţii.

Daladier: In cazul cînd participarea unui reprezentant al guvernului ceh la lucrările conferinţei ar prezenta dificultăţi, sînt gata să renunţ (la reprezentant, fireşte — n.a.), fiindcă esenţialul este ca chestiunea să fie reglementată repede.

TABLOUL VI

In scenă, Chamberlain, Daladier, Horace Wilson, diplomat englez, Alexis Leger, diplomat francez, şi cei doi reprezentanţi — în anticameră — ai gu-

vernului cehoslovac. Scena se petrece noaptea, undeva, la hotel.

Chamberlain (căscînd) : Iată acordul stabilit de noi, cei patru conducători ai Europei (înmînează unuia din delegaţi textul). Citeşte-l !

Delegatul ceh (citeşte) : „Germania, Regatul Unit, Franţa şi Italia, în conformitate cu acordul deja realizat în principiu, referitor la cedarea regiunii sudeto-germane, au căzut de acord asupra următoarelor condiţii şi forme ale acestei cesiuni, precum şi asupra măsurilor necesare pentru aceasta şi se declară, în baza acestei convenţiuni, responsabile, fiecare în parte, pentru asigurarea măsurilor necesare executării ei.

1. Evacuarea începe la 1 octombrie.

2. Regatul Unit, Franţa şi Italia au căzut de acord ca evacuarea teritoriului să fie terminată la 10 octombrie, fără a se proceda la nici un fel de distrugere a instalaţiilor existente şi că guvernul cehoslovac poartă răspunderea pentru evacuarea regiunii fără deteriorarea instalaţiilor indicate.

3. Modalităţile evacuării vor fi stabilite în mod detailat de către o comisie internaţională, compusă din reprezentanţii Germaniei, ai Regatului Unit, Franţei, Italiei şi Cehoslovaciei.

4. Ocuparea în etape de către trupele germane a sectoarelor în care populaţia germană este predominantă începe la 1 octombrie etc., etc."

Delegatul cehoslovac, după ce isprăveşte lectura acordului, ridică ochii spre ocrotitorii anglo-francezi ai Cehoslovaciei şi întreabă : Se aşteaptă din partea noastră o declaraţie sau un răspuns la acordul ce ni se propune ?

Leger : Cei patru oameni de stat nu dispun de prea mult timp. (D. Chamberlain, obosit, „cască" — relatare oficială). Nu se aşteaptă nici un răspuns din partea guvernului dumneavoastră. Planul este socotit ca şi adoptat, guvernul dumneavoastră tre-

buie chiar astăzi, pînă la orele cinci dimineața, cel mai tîrziu, să-și trimită un reprezentant la Berlin, la ședința Comisiei internaționale.

Delegatul (stupefiat) : ...Dar...

Leger (tranșant) : Este o sentință fără drept de apel și fără modificări posibile.

*

* *

In după-amiaza aceea de 30 septembrie 1938, două avioane decolau de pe aerodromul de la München, ducînd, în pîntecul lor, cîte o povară prețioasă : unul cu destinația Londra, celălalt — Paris. In primul se găsea președintele de consiliu al Marii Britanii, iar în al doilea, președintele de consiliu al Franței.

Doi eroi care se întorceau triumfători de pe cîmpul de luptă. Anglia și Franța ieșiseră victorioase din crîncenul război diplomatic pentru pace, dus cu Hitler și Mussolini.

— Pacea a fost salvată ! — comunică președintele de consiliu al Franței, coborînd timid din avion, în mijlocul unei mulțimi de la care se aștepta să fie linșat.

Dar se înșela. Mulțimea nu-l linșă. Dimpotrivă ! Il aclamă. Erau derbedeii nazisto-fasciști, adunați pe aerodrom de ministrul de externe Bonnet, spre a-l primi pe primul ministru în urale :

— Ura ! Trăiască salvatorul păcii !

După o oră, Chamberlain cobora, sprinten, din avion pe aerodromul londonez de la Hendon :

— Avem pacea asigurată pentru o generație !

Și radios, flutură, cu mîna întinsă spre mulțime, o hîrtiuță.

Hîrtiuța aceasta era cecul pe care i-l dăduse azi dimineață Hitler la München. Era prețul vînzării Cehoslovaciei. Era comisionul primit de monopolurile britanice pentru tranzacția făcută cu inde-

pendența Cehoslovaciei. Inchiși singuri, la München, în camera lor de hotel, Führerul Germaniei și Führerul Marii Britanii au semnat, pe această hîrtiuță, un acord cu următorul cuprins:

„Am continuat convorbirile noastre și am ajuns, în unanimitate, la convingerea că problema relațiilor anglo-germane are o importanță deosebită atît pentru cele două țări, cît și pentru Europa. Considerăm acordul semnat ieri seară și acordul naval anglo-german drept simbolul dorinței ambelor noastre popoare de a nu lupta niciodată unul împotriva celuilalt. Sîntem hotărîți să examinăm și alte probleme care privesc ambele noastre țări, pe calea consultărilor și să căutăm, în viitor, să înlăturăm orice pretext de neînțelegere, pentru ca, astfel, să contribuim la asigurarea păcii în Europa."

Semnat: ADOLF HITLER și NEVILLE CHAMBERLAIN.

Avea Chamberlain motive să fie încîntat. A luptat din greu pentru hîrtiuța aceasta, care poartă semnătura lui Adolf Hitler. Cel puțin Chamberlain știa că de astă dată voiajul lui în Germania a fost — precum spunea el — într-adevăr „delicios". N-avea de ce să se plîngă. Problema ceho-sudetă, nu numai că nu l-a îmbătrînit pe bătrînul democrat Chamberlain, dar l-a întinerit. Bătrînul democrat Chamberlain nu numai că n-a vrut să se dezică de afacerea aceasta, dar s-a amestecat de bunăvoie, încă înainte de a fi fost pusă măcar chestiunea în discuție. Nu numai că nu a vrut s-o limiteze la o „ceartă" de ordin intern, dar a contribuit, în mod calculat, la degenerarea ei într-un conflict de ordin european. Nu numai că s-a ferit să ajute Cehoslovacia să sacrifice cît mai puțin, dar a silit-o să dea cît mai mult. Mai mult decît cerea însuși Hitler fățiș. Cînd Hitler a pretins o autonomie

teritorială, Chamberlain i-a oferit despărțirea. Cînd Hitler a cerut un plebiscit pentru despărțirea aceasta, Chamberlain i-a oferit țara sudetă fără plebiscit. Pînă și acum, la München, cînd s-a pus chestiunea minorităților poloneză și ungară din Cehoslovacia, Chamberlain a fost acela care a stabilit un termen precis: trei luni. Dacă pînă în trei luni, Cehoslovacia nu satisface pe unguri și pe polonezi, el se dezice de soarta ei. N-a fost zi să nu se dezică de soarta Cehoslovaciei, de fiecare dată sub un alt pretext. Trebuia! Fără jertfe nu poate fi pace. Și cîte jertfe n-a adus bătrînul democrat Chamberlain pe altarul păcii, numai în acest singur an din urmă!

A jertfit, mai întîi, în principiu, printr-un discurs, rostit în februarie 1938, securitatea colectivă pe care a acuzat-o că amenință „să împartă Europa în două". Naziștii, încîntați, se grăbiră să scrie în Nacht-Ausgabe: „Noi știm acuma că primul ministru englez, ca și noi înșine, consideră că securitatea colectivă nu este altceva decît un nonsens." Ceea ce a îndemnat pe Henderson, ambasadorul Angliei la Berlin, să spună la 3 martie 1938, lui Hitler, că primul ministru al Angliei „a dat dovadă de un mare curaj cînd a smuls masca unor fraze internaționale ca securitatea colectivă etc".

A jertfit la 3 martie 1938, în fapt, securitatea colectivă printr-un „nu" categoric al lui Halifax, opus apelului lui Alvarez del Vayo, ministrul de externe al Spaniei Republicane, ca Liga Națiunilor să aplice art. 16 din Statut și să hotărască o intervenție colectivă împotriva agresorilor nazisto-fasciști.

A jertfit la 5 martie stipulațiile Tratatului de la Versailles cu privire la independența austriacă, punînd pe sir John Simon să susțină de la tribuna Camerei Comunelor, împotriva adevărului, că: „An-

glia n-a dat niciodată garanții speciale cu privire la independența Austriei".

A jertfit, în aceeași ședință, ultima rămășiță a prestigiului, oricum născut mort, al Ligii Națiunilor spunînd că: „Nu trebuie să încercăm să ne înșelăm singuri și, cu atît mai mult, nu trebuie să înșelăm națiunile mici și slabe, dîndu-le speranța că ele vor primi ajutor din partea Ligii Națiunilor împotriva agresiunii și că se va putea acționa în acest sens din moment ce știm că nimic asemănător nu poate fi intreprins".

A jertfit, în ziua de 12 martie 1938, Austria, care era invadată de armata lui Hitler și a plecat foarte obosit în week-end la țară, ca să mai răsufle puțin înainte de a porni mai departe la drum pentru atingerea idealurilor sale pacifice.

A jertfit, la 16 aprilie 1938, Abisinia, semnînd un acord italo-englez, prin care recunoștea cucerirea Abisiniei de către Italia.

A jertfit, prin același acord, Spania Republicană, acceptînd condiția pusă de Mussolini ca Italia să nu-și retragă „voluntarii" decît numai după ce Franco va învinge pe republicani.

Și azi, în sfîrșit, a jertfit Cehoslovacia.

Jertfit! Este ușor să spui „jertfit"! Dar cît a trebuit să muncească acest bătrîn Chamberlain, cîte zile și nopți nedormite, cîte epistole și cîte discursuri, cîte idei și cîte orientări democratice date „opiniei publice", pînă ce s-a îndurat dumnezeu și i-a îngăduit să aducă această jertfă supremă pe altarul păcii anglo-germane — ca să poată pune mîna pe hîrtiuță. A muncit din greu pentru hîrtiuța aceasta și i se cuvine!

Atunci de ce să nu-l fi tras pe sfoară azi dimineață, în ultimul ceas, pe președintele guvernului francez, care habar n-avea că primul ministru al Marii Britanii s-a închis cu Führerul celui de al

treilea Reich în odaie ca să-i smulgă hîrtiuţa aceasta!

Incă o jertfă pe altarul păcii, acest preşedinte al Consiliului de miniştri francez! Dar trebuia jertfit! Neapărat! O cerea hîrtiuţa!

Dulce şi scumpă hîrtiuţă care asigura pacea septuagenarului Chamberlain cel puţin pentru o generaţie: generaţia sa. Hîrtiuţa aceasta este cheia atîtor coincidenţe ciudate, atîtor fapte de neînţeles pentru o minte obişnuită, atîtor puncte obscure, dinadins, parcă, desprinse din universul umbrelor, atîtor intervenţii de ultima clipă, care pot fi atribuite numai voinţei divine.

Priviţi! Patru oameni — un italian, un francez, un german şi un englez — se adună să facă ordine în ţara cehoslovacă şi să asigure fericirea germanilor sudeţi şi, cînd colo, iese din toată afacerea asta un pact de prietenie anglo-german! Nu este aici mîna lui dumnezeu? Şi toate numai spre a asigura pacea Europei — pacea aceasta a Europei care trebuie asigurată pentru un singur ţel: „ţelul comun“! Grea meserie pacea Europei! Tare grea. Trebuie să dezertezi de la demnitatea ta naţională, să faci cele mai înfiorătoare traficuri pe socoteala poporului, trebuie să minţi, să corupi conştiinţe, să ajuţi din toate puterile instaurarea unor regimuri de „ordine“ în toată Europa, să calci în picioare ultimele rămăşiţe din tradiţii liberale în propria ta ţară, să slăbeşti, prin toate mijloacele, voinţa de rezistenţă a popoarelor, să falsifici toate noţiunile de drept şi dreptate, să organizezi o „opinie publică“ spre a injecta, fără milă, în vinele maselor, cantităţi uriaşe de stupefiante şi să vinzi, să vinzi ţări, dacă ţările acelea sînt bune ca obiect de schimb pentru „pacea“ pe care Germania nazistă o are de vînzare! Pacea Europei! Ce ştiu popoarele ce se cheamă pacea Europei! Pacea Europei este salvarea Europei de comunism! Pacea Europei este

lupta împotriva Uniunii Sovietice! Pacea Europei este risipirea în neant a acestui vis groaznic pentru marele capital, care este Uniunea Sovietică!

*
* *

Trei zile după înapoierea sa la Londra, la 3 octombrie, Chamberlain explica în fața Camerei Comunelor pacea de la *München*, în felul următor:

„Adevăratul succes (al *Münchenului* — n.a.) este că a dovedit că reprezentanții a patru mari puteri pot găsi calea să se înțeleagă pentru executarea unei operații grele și delicate, prin discuții și nu prin pierderi de vieți. Ei au evitat o catastrofă care ar fi însemnat sfîrșitul civilizației, după cum știm cu toții. De cînd mi-am asumat această însărcinare, scopul meu principal a fost să activez pentru pacificarea Europei, pentru alungarea suspiciunilor și animozităților care au otrăvit atîta timp aerul. Drumul ce duce către pace este lung și presărat cu obstacole. Această chestiune a Cehoslovaciei este ultima și poate cea mai periculoasă problemă. Acuma, după ce am trecut-o, cred că ar fi posibil să se facă pe un drum sănătos noi progrese."

După ce în termenii mai sus arătați, Chamberlain stabili că mutilarea Cehoslovaciei este un pas „pe drumul sănătos", avu cîteva cuvinte delicate și tulburătoare și pentru Cehoslovacia.

„Trebuie să nutrim — a zis el cu ochii la dumnezeu — o simpatie profundă față de mica și eroica națiune în ceasul de durere națională. In numele acestei Camere și al poporului acestei țări (Anglia) afirm că Cehoslovacia și-a cîștigat respectul și admirația noastră pentru abnegația, demnitatea și disciplina ei măreață în fața unei astfel de încercări pe care n-a întîlnit-o încă nici o națiune."

Chamberlain nu uită nici pe Mussolini, față de care, dacă a mai avut în ultima vreme anumite, dar destul de vagi, rezerve, acum, după München, nu avea decît cele mai calde sentimente de prietenie și recunoștință.

„Contribuția lui Mussolini — a zis, așadar, Chamberlain — a fost, desigur, importantă și poate chiar hotărîtoare. Datorită sugestiei sale, etapele finale ale mobilizării Germaniei au fost amînate cu 24 de ore pentru a se da ocazia să se discute situația. Cred că Europa și lumea întreagă au toate motivele să fie recunoscătoare șefului guvernului italian pentru munca sa, pentru contribuția sa la o soluție pacifică."

Camera Comunelor întîmpină discursul postmünchenez al lui Chamberlain cu aplauze, dar cu aplauze care nu erau unanime. S-au găsit glasuri de protest — răzlețe, dar de protest. Printre ele a fost și glasul lui Duff Cooper — care deși departe de a fi om de stînga, își dăduse demisia din guvern ca demonstrație împotriva politicii prohitleriste a lui Chamberlain și care, oprindu-se asupra hîrtiuței engleze, îi dădu, în aceeași ședință, replica următoare:

„O să-mi permit să arăt că, atunci cînd primul ministru al Marii Britanii semnează cu dictatorul unei mari puteri un document de acest fel, fără a-și consulta colegii, fără a face nici o aluzie, după cîte știu, aliaților săi, fără a lua nici un contact cu dominioanele și fără asistența niciunui expert și niciunui sfat diplomatic, cînd el lucrează astfel, afacerile străine ale Imperiului Britanic nu sînt conduse așa cum ar trebui să fie."

Duff Cooper exagera, pentru că afacerile străine ale Imperiului Britanic erau conduse așa cum tre-

buiau să fie, erau conduse aşa cum trebuia, inevitabil, să fie condus un imperiu: prin dictatură. Indiferent dacă dictatura era exercitată de o singură familie sau de o sută, dar tot dictatură era, şi tot prin mijloace diplomatice secrete îşi putea apăra privilegiile externe. Că în Anglia s-a dat dictaturii monopolurilor o glazură democratică, aceasta era o simplă chestiune de ingeniozitate cu care lumea putea fi mai uşor înşelată. Sub regimul lui Chamberlain, glazura aceasta s-a topit şi a ieşit la iveală, în văzul pînă şi al celor mai creduli dintre proştii creduli, adevăratul ei conţinut. Pactul cu Hitler a fost — şi n-a putut fi altceva — decît consecinţa întregii politici secrete de dictatură dusă de monopolişti prin împuternicitul lor, Chamberlain, care nu numai că nu a lucrat sub controlul „poporului", dar nu s-a consultat nici cu dominioanele, nici cu parlamentul şi nici măcar cu miniştrii guvernului său, ci a înfăşurat toate operaţiile lui într-o beznă atît de impenetrabilă încît, pentru a apăra cît mai bine interesele celor pe care îi reprezenta, s-a ferit să ceară pînă şi sfatul unui expert diplomatic, pentru ca nimeni pe lumea asta să nu afle în ce fel pune el la cale pacea Europei.

Dirijînd destinele poporului englez în secret, Chamberlain a urmat, consecvent, tradiţia predecesorilor săi, care au construit un imperiu vast şi bogat, întins peste toate cele cinci continente, pentru huzurul a numai o sută de familii de stăpîni, cărora să le facă patul şi să le aducă mîncarea la masă sute de milioane de sclavi.

Celălalt pionier münchenez, preşedintele Consiliului de miniştri al Franţei, se prezentă şi el în faţa parlamentului său spre a proslăvi actul de la München şi, mai ales, spre a sublinia grija deose-

bită a celor patru parteneri de a nu se îndepărta, în munca lor, un singur moment de la cele mai sfinte tradiţii ale democraţiei.

„Poate pentru întîia oară în istoria lumii — a spus premierul francez în discursul său din 4 octombrie — totul a fost făcut în chip public şi discutat în faţa popoarelor. Şi cred că o pot spune că dacă pacea a fost, în cele din urmă, menţinută şi apărată, aceasta se datoreşte faptului că noi n-am recurs la combinaţiile diplomaţiei secrete. Noi am lucrat în plină lumină, sub controlul popoarelor."

Şeful guvernului francez era vesel şi se străduia să transmită veselia lui întregului popor francez. Numai că adevăratele sentimente ale poporului francez nu se reflectau în buna dispoziţie a lui Daladier, ci în replica pe care a dat-o politicii müncheneze Partidul Comunist Francez: în parlamentul francez au votat împotriva acordului de la München 75 de deputaţi. Din aceşti 75 de deputaţi, 73 erau comunişti. Dar erau comunişti — aşa că Daladier nu se tulbură pentru atît. Altceva nu-l lăsa să doarmă: pactul anglo-german care n-a mai fost încheiat „în plină lumină", şi nici „sub controlul popoarelor". Ce conţinea pactul anglo-francez din 28 aprilie 1938, preşedintele de Consiliu al Franţei o ştia, pentru că el a fost cel care l-a semnat. Franţa nu putea face nici o mişcare fără Marea Britanie. Dar ce se ascundea îndărătul hîrtiuţei anglo-germane din 30 septembrie n-o mai ştia. Nu cumva era o înţelegere care să sacrifice anumite interese coloniale ale Franţei?

Un fapt era neîndoielnic: Hitler nu putea fi mulţumit de blocul anglo-francez — de aceea a şi semnat hîrtiuţa, care era încă o încercare de a despărţi Anglia de Franţa.

Dar dacă este aşa, ce ar fi ca Hitler să semneze şi o hîrtiuţă franco-germană? In tot cazul, Franţa, aliata Marii Britanii, nu putea îngădui, în spatele ei, un pact între Germania şi Marea Britanie. In consecinţă, Franţa, ori obţine din partea aliatei ei, Anglia, anularea hîrtiuţei — ceea ce este cu neputinţă — ori obţine şi ea, de la Hitler, o hîrtiuţă, cu tainele ei inerente, ceea ce ar fi atît un mijloc indirect de anulare a hîrtiuţei anglo-germane, cît şi un mijloc excelent de răzbunare împotriva lui Chamberlain, pentru că, în afară de faptul că l-ar pune într-o mare încurcătură de ordin politic pur practic, i-ar răpi şi farmecul exclusivităţii. Dar este cu putinţă acest lucru?

Este!

Este, cu toate că aparenţele sînt împotrivă, deoarece chiar după douăzeci şi patru de ore de la încheierea conferinţei de la München, propaganda lui Hitler şi Mussolini şi-a reluat atacurile împotriva Franţei şi Angliei, ca şi cum Münchenul nici n-ar fi existat, nu numai în diplomaţia secretă a democraţiei anglo-franco-hitleristo-mussoliniene, dar nici măcar în manualele de geografie.

A doua zi după München, în gazeta Giornale d'Italia a lui Mussolini apărea un articol în care se spunea că „chestiunea Cehoslovaciei nu este decît un prim punct cîştigat pentru pace. Numeroase alte probleme importante obligă, în ceasul de faţă, Italia şi Germania să adopte o atitudine de aşteptare şi de neîncredere."

A treia zi după München, Ribbentrop răspundea celor care-i aduceau aminte de garanţiile ce trebuie date cehoslovacilor: „Dacă stăruiţi, voi aduce chestiunea în faţa Führerului, care va pune din nou în discuţie întregul acord."

A zecea zi după München, la 9 octombrie, Hitler rostea la Saarbrück un discurs în care zbiera că „mai sînt fraţi germani mai puţin privilegiaţi, din-

colo de frontierele marelui Reich german"; că „a hotărît să continue construirea fortificațiilor din apus cu o energie crescîndă" și că „nu va mai admite tutela unei guvernante".

Iar între timp, Ciano, foarte-ginerele de la externe al Italiei, organiza manifestații în parlamentul fascist și în toate orașele de seamă ale Italiei împotriva Franței, cu lozinca: „Tunisia, Corsica, Nisa!" Iar marele său socru, Mussolini, denunța înțelegerea italo-franceză încheiată în 1935.

Dar toate acestea nu însemnau nimic. Toate acestea nu erau pentru Hitler o piedică să-și exprime, *după* München și *după* ce a semnat hîrtiuța lui Chamberlain, în conversațiile cu ambasadorul Franței la Berlin, o mînie tot mai crîncenă împotriva Angliei și o dragoste tot mai fierbinte pentru Franța și pentru președintele ei de consiliu.

„Avansurile pe care el (Hitler) este dispus să le facă Franței — scria la 19 octombrie 1938, François Poncet, ambasadorul francez la Berlin, ministrului de externe Georges Bonnet — îi sînt dictate de un sentiment pe care îl împărtășește, cel puțin cu intermitență, cu majoritatea germanilor, adică sentimentul de oboseală pricinuit de un duel secular și dorința de a-i pune capăt; acest sentiment se găsește astăzi întărit de amintirea întîlnirii de la München, de simpatia pe care președintele Daladier i-a inspirat-o, precum și de ideea că țara noastră este pe cale de a evolua într-un sens care-i va permite să înțeleagă mai bine cel de-al treilea Reich."

Aluzia era mai mult decît transparentă. După cele ce s-au petrecut la München, Hitler își putea permite toate speranțele cu privire la „evoluția Franței" în singurul „sens" care i-ar înlesni să înțeleagă cel de-al treilea Reich: în sensul fascist.

Avansurile pe care Hitler le făcea guvernului francez, prin ambasadorul francez de la Berlin, erau foarte concrete şi ispititoare. Intr-un raport cu data de 15 decembrie 1938, trimis de François Poncet lui Georges Bonnet. se pot găsi toate făgăduielile făcute Franţei de Hitler în particular, dar dezvoltate şi popularizate cu un tam-tam imens de presa monopolistă franceză, care voia ceea ce voia şi Führerul : să zăpăcească poporul francez.

„Stabilirea unor bune raporturi cu Franţa — scria François Poncet — răspunde, în ceasul de faţă, în Germania, unei dorinţi generale. Toate personalităţile conducătoare germane de care m-am apropiat, fără excepţie, s-au pronunţat în această privinţă în chipul cel mai categoric şi fără cea mai mică reticenţă. Toate mi-au afirmat că Germania doreşte o apropiere de Franţa, cu respectul statu quo-ului teritorial şi ar vrea să pună capăt certei seculare dintre Franţa şi Germania... Stăruinţa cu care mi s-a precizat că „din partea Franţei" Germania nu revendică nimic, ar fi fost suficientă să mă lumineze. Dar lucrurile au devenit mai clare şi toţi interlocutorii mei, cu excepţia lui Hitler, mi-au vorbit, sub forme diverse şi ţinîndu-se, de altfel, tot timpul, într-o imprecizîune voită, *despre necesităţile de expansiune ale Germaniei în Europa Orientală.*

Pentru d. Ribbentrop este vorba „de a se căuta zone de influenţă în est şi sud-est". Pentru mareşalul Goering, de „o penetraţie, în primul rînd economică, în sud-est".

N-am primit personal confidenţe prea precise, dar se pare că se văd desemnîndu-se, puţin cîte puţin, în ceea ce este încă o nebuloasă, formele marii întreprinderi germane. *A pune stăpînire pe Europa Centrală prin ocuparea Cehoslovaciei şi Ungariei, după aceea a pune marea Ucraină sub hegemonia germană — aceasta pare a fi, esenţialmente, con-*

cepția adoptată acum de diriguitorii naziști și, fără îndoială, de însuși d. Hitler."

In aceste condiții, desigur, guvernul francez și-a putut vedea, foarte repede și foarte ușor, visul împlinit. La 6 decembrie 1938, Franța obținea, și ea, semnătura guvernului nazist al celui de-al treilea Reich — pe o hîrtiuță care avea următorul cuprins:

„Lucrînd în numele și din ordinul guvernelor lor, au fost convenite cele ce urmează în cursul întîlnirii lor la Paris, în ziua de 6 decembrie 1938:

1. Guvernul francez și guvernul german împărtășesc din plin convingerea că relațiile pacifice și de bună vecinătate între Franța și Germania constituie unul din elementele esențiale ale consolidării situației în Europa și ale menținerii păcii în general. Ambele guverne se vor strădui în consecință din toate puterile să asigure dezvoltarea relațiilor dintre țările lor în sensul acesta.

2. Ambele guverne constată că între țările lor nici o chestiune de ordin teritorial nu rămîne în suspensie și recunosc, în chip solemn, ca definitivă, frontiera dintre țările lor, așa cum este ea astăzi trasată.

3. Ambele guverne sînt hotărîte, sub rezerva relațiilor lor particulare cu alte țări, să rămînă în contact asupra tuturor chestiunilor care interesează țările lor și să se consulte reciproc în cazul în care evoluția ulterioară a acestor chestiuni ar risca să ducă la dificultăți internaționale.

Drept care reprezentanții ambelor guverne au semnat prezenta declarație care intră imediat în vigoare."

Această declarație era semnată de miniștrii de externe ai Franței și Germaniei.

Ii venise, deci, și președintelui de consiliu al Franței rîndul să fluture pe la nasul poporului fran-

cez o hîrtiuţă şi să strige, radios ca şi Chamberlain: „Avem pacea asigurată pentru o generaţie!"

A încercat să strige de bucurie, dar n-a putut s-o facă decît numai cu jumătate de gură, deoarece hîrtiuţa avea un cusur: nu purta semnătura lui Hitler, aşa cum purta hîrtiuţa lui Chamberlain. Şi tocmai asta ar fi vrut preşedintele de consiliu al Franţei: ca din toată declaraţia aceasta franco-germană care — ştia el bine — nu făcea nici două parale, să se fi ales măcar cu un autograf de-al Führerului.

*

* *

N-am putea încheia acest capitol münchenez al tragediei cehoslovace, fără a nota două amănunte — mici, dar foarte elocvente.

Primul: din momentul în care naziştii luară în primire teritoriul sudet, Gestapoul îşi începu acţiunea de teroare împotriva locuitorilor, cehi sau germani, adversari ai anexiunii. Peste două sute de mii de locuitori trebuiră să fugă din ţară. La Londra se deschise o listă de subscripţie pentru refugiaţii cehi. Lordul Runciman răspunse apelului şi subscrise 50 de lire sterline.

Al doilea: în toiul crizei sudete, Standard-Oilul american a semnat un acord cu I. G. Farbenindustrie german, prin care, pe de o parte, I. G. Farbenindustrie şi va primi, de aici înainte, o cotă-parte din cîştigurile rezultate de pe urma benzinei de aviaţie produsă în Statele Unite, iar pe de altă parte, Standard-Oil renunţă la exportul din Germania al benzinei sintetice, deoarece Germania are nevoie de această benzină pentru armată. Adică pentru război.

XIII

Cu asasinatele, cu cîmpurile de concentrare, cu devastările din ţara sudetă şi cu declaraţia franco-germană din 6 decembrie 1938, se poate spune că vîrfurile monopoliste anglo-franco-germano-americane şi-au încununat opera lor pacifică pe anul 1938.

Dar peste cîteva săptămîni, Hitler se năpusti, cu tot elanul său pacifist, asupra anului nou 1939 şi înscrise, pe prima filă, încă imaculată a calendarului, o nouă declaraţie de pace:

„Germania — a spus el într-un discurs ţinut în ziua de 1 ianuarie 1939 — nu are nici o pretenţie teritorială faţă de Anglia şi Franţa, în afară de restituirea coloniilor. Dar aceste probleme nu necesită o intervenţie armată. Dacă nu s-a ajuns la o soluţie, aceasta se datoreşte în primul rînd maşinaţiilor unei anumite prese.

...Eu cred într-o pace de lungă durată; căci ce interese opuse sînt între Anglia şi Germania? Germania nu vrea să facă nici un rău Imperiului Britanic şi în Anglia sînt oameni care apreciază această atitudine a Germaniei."

Ca şi Chamberlain, Hitler era incurabil: credea mereu într-o pace de lungă durată. Şi dacă zîmbeai, se supăra. La 7 februarie, Ribbentropul lui, devenit, de curînd, ministru de externe, spunea lui Coulondre, noul ambasador al Franţei la Berlin: „Am să vorbesc cu toată sinceritatea: este o tică-

loşie să se pretindă, cum se face uneori in străinătate, că noi urmărim scopuri de război."

Şi caută să demonstreze că ţelul principal al politicii externe a Reichului este — în afară de recuperarea coloniilor — „să combată bolşevismul prin toate mijloacele, în special prin aplicarea pactului anticomintern.

La fel vorbea Ribbentrop şi cu ambasadorul englez : singurul ţel al Germaniei este „ţelul comun". In atmosfera aceasta îmbîcsită de intenţii pacifice, sir Samuel Hoare, ministrul de interne al Angliei, pronunţă la 11 martie 1939 în faţa mai multor membri ai partidului conservator de la putere, un discurs pe care presa îl numi „senzaţional". Sir Samuel Hoare propunea în discursul acesta întocmirea unui „plan european pe cinci ani". Acest plan „ar da o şansă care nu s-ar mai putea ivi niciodată celor cinci oameni de seamă din Europa : domnilor Hitler, Mussolini, Franco, Daladier şi Chamberlain, de a face omenirea fericită... Domnii Hitler, Mussolini, Franco, Daladier şi Chamberlain, pornind o acţiune comună, ar deschide o nouă eră în istoria lumii".

Münchenul deschisese pofta cercurilor imperialiste: acum, ele aspirau la un supra-münchen. Münchenul făcuse fericită numai Cehoslovacia. Acum, sir Samuel Hoare voia să facă fericită omenirea întreagă. La München fericirea Cehoslovaciei s-a putut realiza fără nici un fel de plan mai lung ori mai scurt. Acum, pentru fericirea întregii omeniri, sir Samuel Hoare cerea un plan de cinci ani. La München s-au adunat patru. Acum, sir Samuel Hoare cerea cinci. Ba, să nu ne înşelăm : cerea *şase*.

„Colaborînd — spunea el, mai departe în discurs — cu preşedintele Statelor Unite, cei cinci oameni de stat ar putea deveni binefăcătorii neamului omenesc."

Prin urmare, cu președintele Statelor Unite erau șase. Și planul i se păru lui sir Samuel Hoare atît de ispititor, încît nu-i venea să creadă că i-ar putea rezista cineva.

„Nu pot crede — spunea sir Samuel Hoare — că ceilalți conducători ai Europei (adică ceilalți conducători ai Europei în subordinea celor patru de la München — n.a.) vor refuza colaborarea lor la aceste eforturi."

Și a încheiat cu cîteva sublinieri referitoare la: înarmările Marii Britanii, Franței și Statelor Unite, cele trei mari democrații, azi mai hotărîte ca oricînd „să respingă orice agresiune împotriva libertăților"; la importanța apropierii dintre industriașii germani și britanici care urmau să se întîlnească în vară la Berlin; precum și la călătoria pe care o va întreprinde în curînd, la Berlin, ministrul britanic al comerțului, d. Oliver Stanley.

Fericirea omenirii începea, așadar, cu proiectul vizitei unui ministru (care era și ministru al comerțului, dar și ministru în guvernul uneia din cele trei mari democrații, mai hotărîte ca oricînd „să respingă orice agresiune împotriva libertăților") în cel de al treilea Reich, spre a stabili relații strînse cu industriașii și comercianții naziști, care nu se salutau decît cu „Heil Hitler!" și nu-și puneau semnătura decît pe scrisori de afaceri care se încheiau cu același „Heil Hitler!"

Dar, patru zile mai tîrziu, la 15 martie 1939, drept răspuns la discursul lui Samuel Hoare, Hitler, mult mai dinamic, ocupă tot ce mai rămăsese din Cehoslovacia.

De ce-i trebuia lui Hitler întreaga Cehoslovacie? Tot pentru a-i salva pe sudeți? Încă nu s-a isprăvit cu sudeții prin anexarea regiunii sudete?

Ba da! Cu sudeții s-a isprăvit! Dar nu s-a isprăvit cu ținuturile agricole din Cehoslovacia; cu

zăcămintele de magneziu și de cărbuni din Cehoslovacia; cu marea producție a lemnului din Cehoslovacia; cu uriașele întreprinderi industriale care funcționau la Pilsen, Brno, Ostrava, Zlin, Kladno din Cehoslovacia; cu uzinele de război Skoda, Brnenscka, Zbrojowka etc. din Cehoslovacia!

Toate bogățiile acestea nu se găseau în țara sudetă, ci în Boemia, în Moravia, în Slovacia, unde se găseau în plus: o rezervă în valoare de cincizeci de milioane de dolari aur și devize, depuse la Institutul de emisiune ceh; materiale militare ale armatei cehoslovace, pe care toată industria de război a lui Hitler nu le-ar fi putut fabrica decît în doi ani și jumătate; imense depozite de materiale de cale ferată și de automobile; un izvor de milioane de brațe de muncă, bune spre a înlocui brațele de muncă ale muncitorilor din Reich, care erau destinați a fi trimiși, la momentul oportun, pe cîmpul de luptă.

Işi avusese, incontestabil, anexarea țării sudete importanța ei. Și încă una considerabilă. Dar, prin cucerirea acestui ținut, Germania nazistă nu făcuse decît să pună piciorul în Cehoslovacia. Pe cînd acum intrase în țara aceasta cu totul. Și cum?

Fără nici un München. Münchenul cerea prea multă bătaie de cap și o prea mare pierdere de vreme. Hitler, însă, n-avea timp de pierdut. La urma urmei ce-i trebuie lui Münchenul, cînd, cu sau fără el, tot acolo ajunge! Poate să înghită ce, cum și cît îi face plăcere, fără a trebui să dea cuiva socoteală. Iar dacă s-ar întîmpla, prin absurd, să capete o indigestie, are cine să-l îngrijească! In cei cinci ani de experiență de cînd se află în fruntea Reichului, a ajuns să știe cine-i va sări, îndată, în ajutor.

Totuși, Hitler trebuia să explice într-un fel sau altul această nouă agresiune. In consecință, a început să urle cu cîteva zile înainte de ocupație că

guvernul cehoslovac persecută, fără nici un fel de milă, minoritatea germană din Cehoslovacia.

Pentru a patra oară, în doi ani, Hitler folosea trucul acesta cu minoritățile:

întîia oară, în vara lui 1936, cînd și-a început războiul de intervenție în Spania, sub motivul că guvernul republican s-ar fi atins de niște membri ai minorității germane de acolo;

a doua oară, în primăvara lui 1938, cînd și-a făcut Anschlussul, sub motivul că regimul Schuschnigg ar fi persecutat minoritatea germanilor din Reich, supuși Austriei;

a treia oară, în toamna lui 1938, cînd a cerut să i se dea țara sudetă, sub motivul că guvernul cehoslovac supune minoritatea germană sudetă la cea mai crîncenă opresiune;

și acum, a patra oară, în primăvara lui 1939, cînd ocupa Cehoslovacia, sub motivul că guvernul cehoslovac își bate joc de minoritatea germană din Cehoslovacia.

*
* *

Afacerea cehoslovacă a fost rezolvată într-un tempo record. Toată regia, inclusiv invazia în Cehoslovacia, nu i-au luat lui Hitler mai mult de cinci zile — și a început prin atacuri furibunde împotriva guvernului din Praga.

Care guvern? Din cine era compus guvernul acela cehoslovac care îndrăznea să se atingă, în primăvara anului 1939, de minoritatea germană?

La 3 octombrie 1938, imediat după München și după ocuparea teritoriului sudet de către armata nazistă, Beneș, președintele republicii cehoslovace, se văzuse obligat să demisioneze. Deși în cursul crizei se arătase atît de docil față de guvernele francez, englez, american și german, ca și față de grupările capitularde de sub influența marilor moșieri, in-

dustriaşi şi bancheri, Hitler îl înlătură, spre a-l înlocui cu un om demn de toată încrederea lui: Hacha, fost preşedinte al Tribunalului Suprem administrativ, personaj cu mari legături în lumea magistraturii naziste de la Berlin. Hacha, noul preşedinte al statului cehoslovac, numi ca preşedinte al noului guvern central pe Beran, şeful capitularzilor; ca prim vicepreşedinte al guvernului pe Sidor, şef al grupului extremist de dreapta al partidului fascist slovac şi unul din cei mai activi agenţi ai lui Hitler în Slovacia, iar ca ministru de externe pe Chwalkowsky, care, în prima sa declaraţie dată presei, în octombrie 1938, spunea: „Ne trebuie o nouă orientare internă şi externă. Noi dorim, mai cu seamă, să întreţinem cele mai bune relaţii cu marea noastră vecină, Germania."

In Slovacia, provincie care făcea parte din corpul statului cehoslovac, Hitler pusese, la 8 octombrie 1938, un guvern autonom nazist — sub preşedinţia lui Tiso — care-şi trimitea reprezentanţi în guvernul din Praga.

Pe cine reprezenta şi interesele cui apăra guvernul acesta cehoslovac din Praga, se poate înţelege din faptul că imediat după ce s-a constituit, a desfiinţat secţia germană a biroului II de spionaj — care devenea inutilă — şi, în schimb, a întărit secţia de spionaj care trebuia să lucreze împotriva Poloniei.

Cu asemenea guverne, dirijate de la Berlin, fasciştii putură să-şi organizeze, în voie, îndată după acordul de la München, tulburări în toată ţara. In Boemia şi Moravia, teritorii pur cehe, fasciştii se dedară la o asurzitoare propagandă nazistă şi anticomunistă, la demonstraţii, la atentate şi devastări, fără ca guvernul central din Praga să facă cel mai mic gest de represiune.

Dar despre ce represiune putea fi vorba, cînd în zilele acelea, însuşi Beran, primul ministru al Cehoslovaciei, făcea în parlament apologia hitleris-

mului și cerea ca poporul ceh să aibă *„o atitudine amicală față de marile idei ale noii doctrine"* ! Purtarea lui Beran era atît de revoltătoare, încît pînă și un deputat de dreapta extremistă i-a răspuns indignat: *„Să nu ne acoperim de rușine în fața lumii. Noi mai sîntem democrați credincioși tradiției istorice a poporului nostru."*

Dar, dacă din partea autorităților propaganda nazistă nu era de loc stingherită, se întîmpina rezistența mută, dar serios resimțită, din partea poporului ceh ridicat la luptă de către comuniști. Hitler, furios că nazificarea internă a Cehoslovaciei nu face progrese, cerea guvernului, pus chiar de el, mereu alte dovezi că are, într-adevăr, *„voința de colaborare și aliniere"* cu doctrina nazistă. Guvernul, ca să-și arate voința de „aliniere", decretă legi rasiste, luă măsuri împotriva comuniștilor și acordă un statut excepțional minorității germane din Cehoslovacia, care, pe lîngă toate celelalte drepturi constituționale, obținea o serie de drepturi extrastatale: dreptul de a învăța după ideologia național-socialistă în școlile germane, dreptul de a se organiza după principiile național-socialiste, dreptul, pentru membrii minorității germane, de a purta insigne naziste etc. și o scutire, pur și simplu, de orice obligații, de orice natură, față de statul cehoslovac. Prin aceasta, guvernul central din Praga asigura minorității germane din Cehoslovacia un regim similar cu acela de care se bucură europenii în coloniile africane.

Totuși, nici guvernul din Berlin, nici fascistii cehoslovaci nu uitau să atragă mereu atenția guvernului cehoslovac, atît de supus, atît de cuminte, atît de înțelegător față de interesele celui de al treilea Reich, că, dacă nu se pune la pas cu idealurile Berlinului, Führerul se va vedea silit să intervină.

Pe de altă parte, guvernul Reichului nazist informă, printr-o notă, Anglia și Franța, că dacă

Germania nu se poate conforma pactului de la München, prin care ar fi obligată să dea garanţii Cehoslovaciei, nu este vina ei, ci a guvernului cehoslovac care n-a respectat anexa 1 a acordului. Şi ce spune anexa 1? Că Germania şi Italia vor da garanţii statului cehoslovac numai după ce problema minorităţilor poloneză şi ungară va fi rezolvată. Pînă acum, însă, această problemă n-a fost rezolvată.

În aceeaşi notă, guvernul nazist îşi exprima părerea că o asemenea garanţie din partea guvernului englez şi francez, în loc să fie de folos Cehoslovaciei, mai mult i-ar strica, pentru că ar provoca supărarea şi poate chiar şi un război între ea şi Polonia şi Ungaria. Şi nota încheia, cu multă sinceritate:

„Guvernul german îşi dă perfect seama că, în ultimă analiză, evoluţia generală în această parte a Europei, aparţine, în primul rînd, sferei celor mai esenţiale interese ale Reichului, şi aceasta nu numai din punct de vedere istoric, ci şi din punct de vedere geografic şi mai ales economic."

Ceea ce înseamnă că, dacă Franţa şi Anglia garantează graniţele şi independenţa statului cehoslovac, s-ar supăra nu Ungaria şi Polonia, ci Hitler, şi că nu supărarea Ungariei şi Poloniei ar putea degenera într-un război, ci supărarea lui Hitler. În consecinţă, Anglia şi Franţa, dacă nu vor război — iar război! — să-şi vadă de treabă şi să nu-şi mai piardă vremea cu nişte garanţii, pe cît de inutile pe atît de primejdioase, pentru că „evoluţia generală în această parte a Europei aparţine, în primul rînd, sferei celor mai esenţiale interese ale Reichului".

Şi, pentru că nu înţelegea să tărăgăneze prea mult cu apărarea acestor interese, Hitler organiză o miş-

care separatistă în Slovacia, încurajă organizația naționalistă extremistă slovacă Rodebrana, puse la cale agresiuni anticehe, pe care le prezentă apoi, în presa berlineză, drept atacuri împotriva populației slovace, instigă pe miniștrii slovaci din guvernul central: Tiso, Mach și Durcansky să nu se mai supună ordinelor guvernului central din Praga și, cînd guvernul central îi destitui pe acești trei agenți hitleriști din funcțiile lor, criza atinse punctul ei culminant. Tiso ceru lui Hitler să sară în ajutorul Slovaciei, ca s-o scape din ghearele cehilor. Demonstrația era făcută: slovacii, victime ale persecuțiilor guvernului central, nu mai pot conviețui cu cehii. La apelul dictat lui Tiso de Hitler și adresat de Tiso lui Hitler, Hitler adresă un ultimatum guvernului din Praga, pe care-l soma: să recunoască, fără condiții, statul independent slovac și „să elimine pe toți membrii guvernului central care s-au făcut vinovați de a fi dezlănțuit acțiunea împotriva guvernului monseniorului Tiso". Prin același ultimatum, Hitler cerea „o garanție completă a minorităților germane din Boemia și Moravia".

Garanție completă împotriva cui — sau a ce?

Garanție completă împotriva persecuțiilor la care este supusă minoritatea germană din cele două regiuni cehe: Boemia și Moravia.

Și, deodată, începînd din ziua de 12 martie 1939, presa germană uită de slovaci și începu să urle că cehii ucid pe germani și că viața celor 500.000 de germani se află în primejdie. Cehoslovacia înoată în sîngele minorității germane. Germani uciși sau răniți, drapele germane arse, masacre antigermane la Iglau, la Budejovica, la Brno etc. Ziarul Deutsche Allgemeine Zeitung scria în legătură cu aceasta următoarele:

„Numai datorită Germaniei, statul cehoslovac a supraviețuit în forma actuală, atunci cînd alte state

voiau să-i smulgă anumite teritorii... Germania s-a ales chiar şi cu supărarea ungurilor din pricina aceasta. Astăzi, situaţia a devenit intolerabilă. Viaţa comună a diferitelor naţionalităţi devine imposibilă. Germania este direct provocată!"

La rîndul său, Hamburger Fremdenblatt spunea:

„Această provocare este cu atît mai gravă cu cît are loc într-o zi de sărbătoare, sfîntă pentru toţi germanii. Orice atac îndreptat împotriva unui singur german este împotriva întregului popor german. Acest popor nu mai este dispus să tolereze injuriile, ca atunci cînd era dezarmat. Evenimentele de duminică l-au făcut să i se urce sîngele în obraz de mînie. După ce şi-a stăpînit o vreme ura împotriva Germaniei, poporul ceh îşi dă jos masca... Astăzi, ţările vecine cu Reichul trebuie să priceapă că insultele aduse drapelului nostru şi răul tratament aplicat germanilor, oricare ar fi ei, au toată greutatea politică a unei ofense la adresa unei mari puteri, conştientă de forţa armelor sale."

În seara de 13 martie, Tiso este chemat la Berlin, unde Führerul îi declară că singurul lui vis este să vadă o „Slovacie liberă". A doua zi, la 14 martie, dieta slovacă proclamă independenţa Slovaciei. Îndată, presa germană se foloseşte de acest fapt pentru a susţine că Cehoslovacia s-a descompus, că a încăput pe mîna bolşevicilor care ucid pe germani şi că Führerul nu mai poate tolera la graniţele Reichului un stat care a ajuns un element de dezordine pentru pacea Europei. În acelaşi timp, Hitler concentrează trupe la graniţă şi, spre a mări panica, cheamă contingentul 1913 sub drapel. Numeroase trupe sînt masate la Viena, sub pretextul primei aniversări a ocupării Austriei. Alte trupe sînt îngrămădite în sudul Germaniei sub pretextul că stau gata să

sprijine revendicările Italiei față de Franța căreia îi pretinde Corsica, Nisa, Tunisia, Alger.

Tocmai în zilele acelea de fierbere, Goering, vice-führerul Germaniei, plecase în Italia, la San-Remo, spre a face o cură de slăbire, pentru că regimul de „tunuri, nu unt", pe care-l administra cu cea mai mare strictețe poporului german, îl mai îngrășase cu vreo patruzeci de livre. Hitler îl chemă de urgență înapoi. Călătoria de plăcere a lui Goering și urgenta lui rechemare făceau parte din înscenările grosolane ale lui Hitler, care voia să dea lumii impresia că nici el, nici colaboratorii lui nu se așteptau la evenimentele din Cehoslovacia, așa că toată vina celor ce au urmat o poartă numai guvernul cehoslovac.

Patruzeci și opt de ore mai tîrziu, întreaga Cehoslovacie era anexată oficial la Reich.

O versiune lansată de anturajul guvernului cehoslovac tindea să-i scuze pe trădătorii din guvern cu argumentul că Hitler a putut realiza acest al doilea Anschluss, numai pentru că a folosit față de Hacha, președintele statului cehoslovac, aceleași metode violente pe care le folosise încă înainte cu un an și față de Schuchnigg. După această legendă, Hacha ar fi fost *silit* de Hitler să vină la Berlin, unde ar fi fost *silit* să subscrie actul de deces al independenței Cehoslovaciei.

Hacha — silit! Silit — de cine? De Hitler.

Dar cine era Hacha? Președintele Republicii Cehoslovace. Și cine l-a pus pe Hacha președinte al Republicii Cehoslovace? Hitler. Atunci, de unde cuvîntul acesta: „silit"? De ce să-l fi „silit" Hitler pe Hacha să accepte, indiferent ce ordin va primi de la el, cînd Hitler l-a numit pe Hacha președinte al Cehoslovaciei, tocmai pentru că a găsit în el omul dispus să accepte indiferent ce ordin va primi de la el! „Hacha silit" era o antinomie. Hacha nu era Schuschnigg. Pentru ca Hitler să-l poată aduce pe Schuschnigg la el, a trebuit să-i întindă o cursă. Lui Hacha n-a

avut *de ce* să-i întindă o cursă. Hacha era un slujbaş al lui Hitler, aşa că nu era cazul să fie *silit* să se prezinte înaintea patronului. Însuşi Henderson, ambasadorul englez la Berlin, recunoaşte că Hacha a venit la Berlin în ziua de 14 martie — imediat după Tiso — şi, la fel ca şi Tiso, a venit fără să fi fost silit de nimeni, ci numai de bună voie. Un om care a sprijinit din toate puterile mişcarea separatistă slovacă şi fascizarea Boemiei şi Moraviei, nu trebuia să fie *silit* să-l vadă pe Führerul său. Venea de bună voie şi singur, şi entuziast, şi flatat. Aşa că, de bună voie a venit Hacha la Hitler. De aceea, i s-au şi acordat, la Berlin, toate onorurile rezervate oricărui şef de stat. De aceea, fii-sa care-l însoţea, a primit la sosire, în gara Anhalt, un buchet de flori din însuşi mîna lui Ribbentrop, ministrul de externe al Reichului. De aceea, peste o jumătate de oră, cînd ea şi tatăl ei au ajuns la Hotel Adlon, unde erau găzduiţi, tînăra Hacha a primit un pachet de ciocolată pe care i-l trimitea, cu cîteva gingăşii de bun sosit, însuşi Führerul Reichului.

Toate acestea nu prea aduceau a metode de intimidare, care să-l fi *silit* pe Hacha să vîndă Cehoslovacia.

*

* *

Intrevederea dintre şefii germani şi şefii cehi ţinu cinci ore: de la 14 martie orele 11 seara, pînă la 15 martie orele 4,15 dimineaţa. Dar înainte de a se fi început măcar discuţiile care aveau să se încheie cu semnarea actului de vînzare-cumpărare a Cehoslovaciei, trupele germane se şi găseau pe teritoriul ceh, pe care — din grija trădătorilor din fruntea armatei cehe — îl ocupau acum, provincie după provincie, întîmpinînd doar o rezistenţă răzleaţă şi neorganizată. In timpul conversaţiei cu şefii hitlerişti, Hacha şi-a exprimat teama că, totuşi, anumite uni-

tăţi cehe, ar putea, din patriotism, să se opună trupelor germane. La care Goering îi răspunse că dacă cehii vor trage un singur foc de armă împotriva armatei Reichului, bombardierele germane vor şterge Praga de pe suprafaţa pămîntului. Spre a preveni o asemenea nenorocire, Goering îl pofti pe Hacha să telefoneze îndată la Praga celor în drept să ia toate măsurile. Hacha se execută.

În zorii zilei de 15 martie, Hacha puse, sub semnătura lui Hitler, propria sa semnătură pe următorul act de transfer al Cehoslovaciei în mîinile Reichului :

„Ambele părţi şi-au exprimat convingerea că scopul tuturor eforturilor trebuie să fie menţinerea şi garantarea securităţii, ordinei şi păcii în această parte a Europei Centrale. Preşedintele statului cehoslovac a declarat că, pentru a atinge aceste scopuri şi pentru a obţine o pacificare definitivă, el pune cu încredere soarta poporului şi a ţării cehe în mîinile Führerului Reichului german. Führerul, acceptînd această declaraţie, şi-a formulat hotărîrea de a lua sub protecţia sa poporul ceh. El îi garantează o dezvoltare autonomă care să corespundă caracterului său particular..."

Înarmat cu acest document, Hitler apăru, în cursul dimineţii de 15 martie, în pervazul uneia din ferestrele vechiului castel imperial Hradčin din Praga, unde se afla instalată preşedinţia republicii şi vesti poporului ceh că, de aici înainte îl ia sub protecţia sa, a Führerului celui de al treilea Reich. Din ziua de 15 martie 1939, Führerul noii Germanii devenea „ocrotitorul" poporului ceh.

Era o declaraţie căreia i se cuvenea toată atenţia. Numai cu şase luni în urmă, la München, Hitler, ca să-şi poată întemeia revendicările asupra regiunii sudete, susţinea că este prea mare ura dintre

cele opt milioane de cehi și cele trei milioane și jumătate de germani din țara sudetă pentru ca să mai poată trăi împreună. Sudeții trebuie să se despartă de cehi. Germanii cu germanii, cehii cu cehii!

Acum, însă, cînd anexarea ținuturilor cehe implica înglobarea a opt milioane de cehi în populația germană, ura de moarte dintre cehi și germani dispărea, ca prin farmec, din propaganda nazistă și făcea loc unui amor pentru cehi, atît de înflăcărat, încît Hitler se declara hotărît să se ia cu toată lumea de piept pentru ei. Să îndrăznească cineva să se atingă de cehi, că va avea de-a face cu el! El, Führerul, este protectorul cehilor.

Anexarea Slovaciei fu operată pe o cale mai simplă: prin corespondență. Tiso, primul ministru al Slovaciei, expedie la 16 martie Führerului o telegramă prin care-i comunica:

„Însuflețit de marea încredere în dumneavoastră, Führer cancelar al Marelui Reich German, statul slovac se pune sub protecția dumneavoastră. Statul slovac vă roagă să vă asumați această protecție."

Iar Hitler îi răspunse lui Tiso tot telegrafic:

„Confirm primirea telegramei dumneavoastră și prin prezenta îmi asum protecția statului slovac."

Führerul confirma, de fapt, nu primirea telegramei, ci primirea statului slovac, cu simplitatea cu care ar fi confirmat primirea unui transport de scrumbii sau ciorapi.

A cerut și Rutenia, sau Ucraina subcarpatică, „protecția" lui Hitler. Dar Hitler, generos, o trecu sub protecția Ungariei lui Horthy. Iar Teschenul, tot cu consimțămîntul lui Hitler, trecu sub protecția Poloniei condusă de guvernul de trădători în care colonelul Beck juca rolul de frunte.

La 16 şi 17 martie 1939, von Schullenburg, ambasadorul Germaniei la Moscova, a înmînat guvernului sovietic cîte o notă cu privire la instituirea protectoratului german asupra Boemiei şi Moraviei. Guvernul sovietic a dat următorul răspuns:

„...Socotind că nu este posibil să treacă sub tăcere notele sus-zise şi să creeze, astfel, o impresie greşită asupra atitudinii sale aşa-zis indiferente faţă de evenimentele cehoslovace, guvernul sovietic crede că este necesar să expună, ca răspuns la aceste note, atitudinea sa reală faţă de evenimentele în chestiune.

1) Concepţiile politico-istorice expuse în partea introductivă a declaraţiei germane servind la argumentarea şi justificarea ei şi îndeosebi aserţiunea că statul cehoslovac ar fi un focar de tulburări constante şi o ameninţare a păcii europene, că statul cehoslovac nu ar fi viabil şi că din aceasta ar decurge, pentru imperiul german, necesitatea de a avea griji, îndeosebi, în această privinţă, nu pot fi considerate ca juste şi conforme cu faptele cunoscute de întreaga lume.

2) Guvernul sovietic nu cunoaşte nici o constituţie a vreunui stat oarecare ce ar atribui şefului guvernului, fără asentimentul poporului său, dreptul de a anula existenţa sa de stat independent.

Este greu de admis ca un popor să consimtă, de bună voie, la distrugerea independenţei sale şi la alipirea sa la alt stat, cu atît mai mult un popor care timp de secole a luptat pentru independenţa sa şi care a şi menţinut, timp de douăzeci de ani, o existenţă independentă.

Preşedintele Cehoslovaciei, domnul Hacha, semnînd la 15 ale acestei luni actul de la Berlin, nu avea depline puteri din partea poporului său şi a acţionat în contradicţie flagrantă cu art. 64 şi 65

din constituţia cehoslovacă. In consecinţă, actul în chestiune nu poate fi considerat ca avînd forţă de lege.

3) Principiul liberii dispoziţii a popoarelor, pe care guvernul german îl invocă frecvent, presupune libera exprimare a voinţei unui popor care nu poate fi înlocuită prin semnătura uneia sau a două persoane oricît de suspuse ar fi ele.

In cazul de faţă, poporul ceh nu şi-a exprimat de loc libera sa voinţă, nici chiar sub forma unui plebiscit, ca acele plebiscite care au avut loc, de exemplu, pentru a fixa soarta Sileziei superioare şi a zonei Saar.

4) Dat fiind absenţa oricărei libere exprimări a voinţei poporului ceh, ocuparea Cehiei de către trupele germane şi actele ulterioare ale guvernului german nu pot fi considerate altfel decît ca arbitrare, violente şi agresive.

5) Observaţiile de mai sus sînt în legătură în întregime şi cu schimbarea statutului Slovaciei în sensul subordonării acesteia la imperiul german, schimbare care nu a fost cu nimic justificată prin libera exprimare a voinţei poporului slovac.

6) Actele guvernului german au fost semnalul unei incursiuni violente a trupelor ungare în Rutenia şi al violării drepturilor elementare ale populaţiei sale.

7) In consecinţă, guvernul sovietic nu poate recunoaşte anexarea Cehiei la imperiul german, şi, sub o formă sau alta, aceea a Slovaciei, ca fiind legitime şi conforme cu normele stabilite de dreptul şi echitatea internaţională, sau cu principiile liberii voinţe a popoarelor.

8) După părerea guvernului sovietic, actele guvernului german nu elimină nici o ameninţare a păcii generale, ci, dimpotrivă, ele au creat şi agravat această ameninţare, ele au tulburat stabilitatea politică în Europa Centrală, au accentuat starea de

alarmă, creată mai înainte în Europa și au dat o nouă lovitură sentimentului securității popoarelor."

Cum a reacționat guvernul lui Chamberlain la noua tîlhărie a lui Hitler?

In ziua de 15 martie, de îndată ce a luat cunoștință de cele ce se petrec în Cehoslovacia, lordul Halifax făcu, în Camera Lorzilor, o declarație în care spunea:

„Declarația făcută la 4 octombrie trecut (1938) de către sir Thomas Inskip, din care reieșea că „guvernul britanic își recunoaște obligația morală de a considera garanțiile date față de frontierele Cehoslovaciei, ca și cum ar fi de pe acum în vigoare, deși urmează a fi, formal, în vigoare numai după „redactarea lor într-o formă uzuală", se raporta la o situație care a fost considerată totdeauna de guvern (guvernul englez) ca fiind de natură tranzitorie. Această situație — în urma ocupației întregii Cehoslovacii — a încetat astăzi de a exista. In consecință, guvernul britanic nu se mai poate considera obligat să respecte mai departe o obligație de asemenea natură."

Mai clar nu se putea — adică, mai clar nu se putea cere guvernului englez să-și exprime adevăratele lui gînduri. Prin acordul de la München, Anglia și-a luat obligația morală față de Cehoslovacia de a o ajuta din punct de vedere militar, dacă va fi obiectul unei agresiuni. Cehii au crezut că obligațiile ar fi, într-adevăr, obligații. S-au înșelat. Nu erau. Și nu erau din patru motive:

Primul: obligația nu era decît *„morală"*.

Al doilea: obligația — care nu era decît morală — pentru a putea intra în vigoare, trebuia să fie redactată într-o *„formă uzuală"*, pe hîrtie. Dar, dat fiind că pînă în momentul cînd s-a produs

anexarea Cehoslovaciei la Reich, obligaţia n-a fost redactată într-o formă uzuală, pe hîrtie, valoarea ei este nulă.

Al treilea : obligaţia — care nu era decît morală şi care, în plus, nu era redactată într-o formă uzuală, pe hîrtie — se raporta numai la o situaţie „tranzitorie" întrucît, după ciopîrţirea de la München, Cehoslovacia se afla într-o situaţie doar „tranzitorie" şi nicidecum „definitivă". Tranzitorie — spre ce? Asta, Chamberlain o ştia, probabil, încă de la München, cînd s-a închis singur cu Hitler în odaie. Acum, prin anexarea Boemiei, Moraviei şi Slovaciei, situaţia „tranzitorie", care îndreptăţea garanţia, a încetat. Deci a încetat şi rostul garanţiei.

Al patrulea motiv şi cel mai serios : obligaţia — care nu era decît „morală" ; care nu „era redactată în formă uzuală", pe hîrtie ; care se raporta numai la o situaţie „tranzitorie" — era totuşi o obligaţie, atîta vreme cît exista un stat cehoslovac. Dar, astăzi, statul cehoslovac nu mai există. Atunci, cum mai poate avea Anglia vreo obligaţie, morală sau materială, scrisă sau nu pe hîrtie, faţă de ceva care nu mai există ?

Şi din toată afacerea aceasta cine a mai ieşit supărat ?

Guvernul lui Chamberlain. Căci iată ce spunea lordul Halifax mai departe :

„Orice s-ar putea pretinde, cele petrecute au primit adeziunea guvernului ceh. Eu nu pot face altceva decît să consider aceasta ca incompatibil cu spiritul acordului de la München."

Deci, Anglia a fost trasă pe sfoară de Cehoslovacia. La München, Anglia a semnat un acord care nu prevedea decît mutilarea Cehoslovaciei ; pe cînd guvernul cehoslovac a acceptat alipirea

totală a Cehoslovaciei la Reich, ceea ce era, pe drept cuvînt, „incompatibil cu spiritul acordului de la München". „Trădarea" Angliei de către Cehoslovacia era evidentă.

Foc supărat, guvernul englez se răzbună. După München, Anglia acordase Cehoslovaciei, cu titlu de consolare, un împrumut de zece milioane lire sterline. Astăzi, în momentul anexării, mai rămăsese neridicată de către Cehoslovacia suma de 6.750.000 lire sterline. Drept pedeapsă — pentru că a călcat „spiritul acordului de la München" — lordul Halifax anunță că „pînă la limpezirea situației, Banca Angliei nu va mai face plăți din acest împrumut".

Dar cui se gîndea Halifax că ar putea face plăți *după* limpezirea situației?

Probabil lui Hitler. N-ar fi fost de mirare. Hitler a ocupat Cehoslovacia, pentru că avea motivele lui, dar, prin aceasta, nu înțelegea să lipsească Cehoslovacia de împrumut. Una era anexarea Cehoslovaciei și alta împrumutul. Anexarea Cehoslovaciei era o afacere de ordin intern a Germaniei. Pe cînd împrumutul englez o afacere de ordin extern. Deci, suspendînd, ca măsură de represalii, plata împrumutului către Cehoslovacia, Anglia se amesteca în treburile interne ale Germaniei. Dar, de cînd, mă rog, are Anglia dreptul să se amestece în treburile interne ale Germaniei?

Și dacă lucrurile n-ar fi evoluat prea rapid în vara aceea, Chamberlain i-ar fi plătit, desigur, lui Hitler cele 6.750.000 lire, cu conștiința împăcată că le plătește Cehoslovaciei. Nu era Hitler ocrotitorul Cehoslovaciei? Și nu era Chamberlain ocrotitorul lui Hitler, deci și al Cehoslovaciei?

*

* *

In timp ce lordul Halifax, în Camera Lorzilor, stabilea, pentru istorie, adevărul asupra rușinosului

act de trădare făptuit de Cehoslovacia împotriva Angliei, Chamberlain făcea acelaşi lucru în Camera Comunelor, unde spunea:

„Nu pot considera că modul în care aceste schimbări (la Chamberlain, anexarea Cehoslovaciei era o „schimbare") *au fost operate, este conform cu spiritul de la München."*

Dar Chamberlain, dacă era supărat pe cehoslovaci pentru că n-au respectat acordul de la München şi s-au autoanexat Germaniei, găsea, în schimb, compensaţia acestei neplăceri sentimentale în spiritul neclintit pacific al Führerului.

„Să ne amintim — a spus Chamberlain — că dorinţa popoarelor lumii rămîne concentrată asupra speranţei de pace şi revenirii unei atmosfere de înţelegere şi bunăvoinţă, atmosferă care a fost atît de adeseori tulburată. Ţelul guvernului englez este acum, ca întotdeauna, de a favoriza realizarea acestei dorinţi şi de a înlocui metoda forţei prin metoda discuţiei în rezolvarea diferendelor."

Bătrînul avea un teribil chef de „discuţii" în jurul păcii. Incuraja „diferendele" numai ca să aibă, după aceea material de „discuţii" pentru aplanarea lor pe căile păcii.

La interpelări, sir Archibald Sinclair, membru al partidului liberal, l-a întrebat pe Chamberlain dacă guvernul a protestat contra invaziei germane în Cehoslovacia, Chamberlain a răspuns cu un *nu* care abia s-a putut auzi. Intrebat de ce n-a protestat, Chamberlain a răspuns că n-a putut protesta, deoarece n-a fost pus oficial în cunoştinţă de încorporarea Cehoslovaciei la Reich. Şi avea dreptate — din punctul lui de vedere: dacă Hitler nu l-a încunoştiinţat oficial că a anexat Cehoslovacia, înseamnă că anexarea nici nu s-a produs.

Un alt deputat îl întrebă pe Chamberlain *„dacă va comunica guvernului german că orice acțiune ce se va porni contra vieții și libertății conducătorilor poporului ceh va spori indignarea resimțită aci* (în Anglia) *în urma agresiunii germane.“*

La aceasta, Chamberlain a răspuns:

„Nu cred că avem dreptul să presupunem că guvernul german ar avea o asemenea intenție.“

În aceeași seară, prima seară trăită de Cehoslovacia sub ocupația nazistă, Gestapoul lui Hitler făcea, numai la Praga, 1.200 de arestări.

*

* *

Cum s-a încheiat, așadar, agresiunea nazistă împotriva Cehoslovaciei?

Ca și războiul din Abisinia, ca și remilitarizarea Renaniei, ca și războiul din Spania, ca și ocuparea Austriei, ca și anexarea țării sudete. La Liga Națiunilor, singura care s-a ridicat cu tărie împotriva agresiunii hitleriste împotriva Cehoslovaciei a fost Uniunea Sovietică. Toți ceilalți membri ai Ligii Națiunilor au adoptat, față de agresor, soluția a patra: să se uite trecutul și să se admită, ca fapt împlinit, anexarea Cehoslovaciei la cel de al treilea Reich.

XIV

In primăvara anului 1939, în timp ce Hitler jecmănea, în interesul păcii europene, statul cehoslovac de ultimul lui rest de independență și-și mai acorda, ca primă, portul lituanian Memel — pe care-l anexă peste șapte zile, la 23 martie 1939, fără nici un ultimatum — se mai găsea cineva care lucra de zor la pacificarea Europei: primul mareșal al Italiei, ducele Benito Mussolini.

Benito Mussolini nu cerea altceva decît ceea ce cerea și Führerul: să i se facă dreptate. Pentru dreptate și-a vărsat sîngele în Abisinia, pentru dreptate își mai varsă sîngele în Spania, și pentru dreptate este hotărît să-și verse sîngele în Corsica, în Tunisia, în Alger, în sfîrșit, peste tot unde sînt țări care i se cuvin — și unde nu sînt țări care i se cuvin? — și care, dacă nu i se dau de bună voie, va ști să și le ia și singur, cu puterea brațului său înarmat.

„Putem dezlănțui atacul în toate punctele pămîntului!" — spunea Mussolini, într-un discurs, rostit în martie 1939, în fața veteranilor lui fasciști. Declar că dacă ar fi să se producă coaliția proiectată împotriva regimurilor autoritare, aceste regimuri ar primi sfidarea și ar trece de la apărare la atac în toate punctele pămîntului.

In discursul meu de la Genua, am vorbit de o baricadă care desparte Italia de Franța. Această baricadă poate fi considerată de ajuns de șubrezită. In cîteva

ceasuri, frumoasa infanterie a Spaniei naționaliste va da ultima lovitură acelui Madrid, unde stînga aştepta moartea fascismului şi care va fi, dimpotrivă, mormîntul comunismului. Noi nu cerem o judecată a lumii, dar dorim ca lumea să fie informată. In nota italiană de la 17 decembrie 1938, problemele italiene față de Franța, probleme cu caracter colonial, au fost puse clar.

Aceste probleme au un nume şi se cheamă Tunisia, Djibuti şi Alger. Guvernul francez este cu desăvîrşire liber să refuze chiar o simplă discuție a acestor probleme, cum a făcut-o pînă acum prin ale sale „niciodată", prea repetate şi, poate, prea categorice. Dar el nu va trebui să se plîngă dacă brazda care desparte acum cele două țări va deveni atît de adîncă, încît va fi foarte greu, dacă nu cu neputință, să fie împlinită.

Oricare ar fi desfăşurarea evenimentelor, dorim să nu se mai vorbească de legături între surori şi veri sau de alte înrudiri bastarde, căci raporturile între state sînt raporturi de forță care determină politica lor."

Şi, trecînd de la expunerea concretă a ideii „raporturilor de forță", Mussolini — ca şi Hitler — cerea arme. Arme cît mai multe.

„Ultima, dar cea mai de seamă poruncă : trebuie să ne înarmăm — spunea el. Cuvîntul de ordine este acesta : să sporim numărul tunurilor, al vapoarelor, al avioanelor. Cu orice preț, chiar dacă ar fi să facem tabula rasa din tot ceea ce se numeşte viața civilă.

Cînd eşti puternic, eşti iubit de prieteni şi eşti temut de duşmani. Din evenimentele istoriei, un strigăt se ridică pe valul secolelor şi al generațiilor : vai de cei dezarmați. In cuvintele *a crede, a asculta şi a combate* a stat şi rămîne secretul oricărei victorii."

Apoi, ca încheiere, Mussolini îşi plasă formula de care nu se mai putea lipsi în discursurile lui din ultimul an:

„Mărturiile de solidaritate ale Germaniei față de Italia se înmulțesc."

O spunea cu glas cu atît mai tunător cu cît, spre marea lui durere, ştia că dacă a fost vreodată un moment mai puţin fericit ales pentru a vorbi de o solidaritate a Germaniei cu Italia, era tocmai cel de acum, în martie 1939, cînd Hitler îşi bătea joc de el fără pic de milă.

Clauzele axei Roma-Berlin prevedeau categoric obligaţia reciprocă a celor doi aliaţi de a se informa şi de a se consulta asupra proiectelor lor de politică internaţională, *înainte* de a trece la fapte. Mussolini, însă, îşi debita flecărelile lui despre solidaritatea din ce în ce mai strînsă dintre Germania şi Italia, în zilele cînd Hitler îşi călca pînă şi obligaţiile contractuale şi invada Cehoslovacia, fără a-l fi prevenit din timp pe asociatul său din axă.

Dar Mussolini trebuia să tacă şi să înghită. Ce să fi făcut? Să se certe cu Hitler şi să iasă din axă, cînd Hitler era marele său atu în jocul de-a pacea Europei?

De aceea, cînd Hitler dezlănţui atacul, care tindea vădit la ocuparea Cehoslovaciei, Mussolini — poreclit chiar de către unii dintre amicii săi intimi „Gauleiterul Italiei" sau „guvernatorul german al Italiei" — îşi văzu de treabă, adică de campania lui antifranceză, folosind firma Germaniei naziste, fără urmă de supărare.

„A sunat ceasul pentru a pune la ordinea zilei harta colonială a lumii! — scria gazeta Relazzioni internazionali în ziua de 11 martie 1939. Dacă Italia şi Germania nu pot obţine pacea bazată pe justiţie,

ele vor obține justiția prin forța armelor. Nici un fel de înarmări, cît de mari ar fi ele, nu pot lipsi Italia și Germania de dreptul lor de a trăi. Și axa Roma-Berlin va realiza acest drept cu orice preț. Italia vrea dreptate, Italia va cîștiga victoria."

In primăvara anului 1939, cînd apăreau rîndurile acestea, n-a rîs nimeni.

In primăvara anului 1939 nimeni nu mai rîdea în Europa. Cu zece ani în urmă, frazele acestea mussoliniene, care păreau simple fanfaronade, erau foarte căutate și cu mult succes folosite de autorii de skeciuri humoristice. Dar, după ce, pe de o parte, Mussolini și-a făcut războiul din Abisinia și a fost tolerat; după ce și-a făcut războiul din Spania și a fost tolerat; după ce, pe de altă parte, Hitler a zvîrlit la coș tratatul de pace de la Versailles și a fost tolerat; după ce a intrat cu armata în Renania și a fost tolerat; după ce și-a anexat Austria și a fost tolerat; după ce a ocupat Cehoslovacia și a fost tolerat; după ce toate aceste fapte — legate, fiecare în parte, de zeci și zeci de mii de asasinate — au fost tolerate și încurajate de cercurile imperialiste apusene sub masca unui democratism dornic de pace, în primăvara anului 1939 n-a mai rîs nimeni. In primăvara anului 1939, pentru milioanele de oameni simpli era limpede că între regimurile fasciste și cele de democrație monopolistă, rolurile erau bine împărțite și ireproșabil interpretate: un Chamberlain să țină victima de mînă, pentru ca un Hitler sau Mussolini s-o poată buzunări. Pentru milioanele de oameni simpli era limpede, în primăvara anului 1939, că, în vederea „țelului comun", toate crimele celor doi tîlhari internaționali — Hitler și Mussolini — vor primi, în faza finală, soluția a patra, soluția realistă, soluția recunoașterii faptului împlinit și că numai victima va fi pedepsită. In primăvara anului 1939, I. G. Farbenindustrie lucra — cu enorm capital

american cointeresat — numai pentru război! Uzinele Oppel ale trustului american General Motor's lucrau numai pentru război! Uzinele germane Ford ale americanului Ford lucrau numai pentru război!. Trustul german al oțelului — atît de strîns legat de capitalurile americane prin Allan Dulles, fratele lui John Foster Dulles, ambii, de pe atunci, activi filonaziști — lucra numai pentru război! De aceea, în primăvara anului 1939, nimeni nu mai rîse la discursul lui Mussolini. Toată lumea știa că Mussolini nu se mai laudă.

Mai bine decît toți, însă, o știa — și avea de unde s-o știe — bătrînul președinte de consiliu al Angliei, Chamberlain, al treilea campion pacifist al Europei, după Mussolini și Hitler — deși în ordinea importanței putea fi socotit primul. Și acest Chamberlain — care nu putea tolera ca pacea de la München să fie atinsă măcar cu o floare — se oferi ca mediator între Franța și Italia. Dar Mussolini era mult mai mîndru decît Führerul. Un Mussolini n-are nevoie de un mediator. El nu-și negociază dreptatea. Așa scria, printre alte foi fasciste, și Resto dela Carlino, din 23 februarie 1939: „Italia n-are nevoie de mediator și chiar dacă ar fi să admită un mediator, propunerile ei ar merge, în orice caz, spre domnul Hitler".

Așa au scris după aceea și celelalte foi ale lui Mussolini: Italia n-are nevoie de mediator. In afară de Hitler, Italia nu vede un mediator demn de a examina și decide asupra dreptului Italiei de a trăi. Fiindcă, orice ar spune Franța — care are îndrăzneala să afirme că ar fi sora latină a Italiei numai ca să nu-i dea ce i se cuvine — Italia nu mai poate trăi fără Corsica, fără Nisa, fără Alger, fără Tunisia, fără Djibuti! Nu poate! Iar dacă englezii au de gînd să sprijine Franța — ei bine! — să afle englezii că Italia nu poate trăi nici fără Malta, nici fără Suez!

Campania antifranceză, cu aluzii amenințătoare la adresa Marii Britanii, creștea, pentru a atinge, la începutul lui aprilie 1939, accente atît de alarmante, încît lumea aștepta, din moment în moment, știrea că trupele italiene au atacat Franța, fie pe teritoriul național european, fie pe cel colonial african.

Și, într-adevăr, la 6 aprilie, știrea sosi: armata italiană a ocupat Albania.

Albania nu era nici pe teritoriul francez european, nici pe cel african. Dar Albania era ceea ce-i trebuia lui Mussolini, ca să-și asigure o poziție strategică în Adriatica și să pună un picior în Balcani. Este adevărat că Albania mai era ceva: era o țară independentă. Dar aceasta avea importanță mai mică, pentru că independența Albaniei era destul de aproximativă: de cîțiva ani, regele Ahmed Zogu se afla sub tutela lui Mussolini.

Mussolini a anexat Albania la imperiul abisinian al Italiei, în condiții mult mai romantice decît și-a făcut Hitler operația din Cehoslovacia: a cucerit-o. A făcut, cum s-ar zice, război ca să pună mîna pe Albania, deși avea Albania în mînă.

In ziua de 4 aprilie 1939, presa din lumea întreagă primea următoarea telegramă:

„Redactorul diplomatic al agenției Reuter semnalează că în cercurile oficiale engleze se declară că nu există nici o confirmare a zvonurilor că Italia ar concentra trupe în porturile italiene din fața litoralului albanez. El subliniază, pe de altă parte, că orice acțiune care ar fi de natură să compromită independența Albaniei, ar constitui o violare a acordului anglo-italian din 15 aprilie 1938, care prevede menținerea statutului teritorial actual în bazinul Mediteranei."

In aceeași zi, o altă telegramă de la Roma anunța:

„In legătură cu zvonurile neîntemeiate ce circulă în străinătate cu privire la problema albaneză, în cercurile autorizate italiene se comunică următoarele: După o cerere specială a regelui Ahmed Zogu al Albaniei, au loc actualmente negocieri destul de înaintate pentru întărirea alianței ce există, din 1927, între Italia și Albania. In intențiile Italiei nu intră nicidecum vreo acțiune îndreptată contra independenței și intregrității albaneze."

In ziua de 4 aprilie, deci, Italia nu avea de gînd să se atingă de independența și integritatea Albaniei.

In aceeași zi, o altă telegramă, din Londra, transmitea următoarele:

„Din sursă autorizată se anunță că azi după amiază, la Forreign Office s-a primit un raport urgent al lordului Perth asupra conversației avute azi dimineață cu contele Ciano, care a remis lordului Perth o comunicare de o extremă importanță din partea guvernului italian.

Această comunicare a fost transmisă imediat de lordul Halifax guvernului Marii Britanii spre examinare. Cel mai absolut secret este păstrat asupra cuprinsului mesajului trimis de guvernul italian."

Două zile după ce Ahmed Zogu al Albaniei a adresat lui Mussolini o „cerere specială" pentru „întărirea alianței" cu Italia și după ce contele Ciano, ministrul de externe al Italiei, a transmis, prin lordul Perth, guvernului englez, un mesaj secret, de o „extremă importanță", Albania era ocupată de fasciști. Era rezultatul „cererii speciale" a lui Zogu și al mesajului secret al lui Mussolini către guvernul englez. Deci „cererea specială", plus mesajul — egal anexarea Albaniei.

Spectacolul s-a desfășurat întocmai așa cum a fost regizat de către anglo-italieni cu ajutorul politicie-

nilor albanezi. Pretextul anexării era unul de ordin financiar: Albania, înfeudată din 1928 statului italian, își încheia, în fiecare an, socotelile cu un deficit bugetar de 10 milioane lire, sumă care urma să fie acoperită, ca și în anii precedenți, de către Italia. Deodată, Italia declară că de aci înainte nu va mai suporta acest deficit decît dacă Albania îi satisface anumite condiții. Condițiile — în număr de 17 — aveau, toate, un caracter ultimativ. Cităm cîteva, spre a se vedea cum statele mici de sub regimul capitalist existau sau nu existau, după bunul plac al cîtorva inși care puteau practica — fără să se teamă de nimeni — în mijlocul secolului XX, toate metodele feudale ale evului mediu:

„1. — *Dreptul de a debarca trupe oricînd și oriunde pe teritoriul albanez.*

2. — *Dreptul, pentru autoritățile militare italiene, de a controla și supraveghea toate lucrările albaneze de fortificații și de ameliorare a porturilor.*

3. — *Acordarea acelorași drepturi civile, ca și albanezilor, inclusiv dreptul de a fi deputați și miniștri, italienilor stabiliți în Albania.*

4. — *Suprimarea ministerului de afaceri străine albanez, interesele Albaniei urmînd să fie reprezentate în străinătate de guvernul italian.*

5. — *Numirea unor secretari generali italieni la ministerele albaneze.*

6. — *Ministrul Italiei la Tirana să facă parte din guvernul albanez, iar în schimb ministrul Albaniei la Roma să facă parte din guvernul fascist italian.*"

*

* *

Camera albaneză refuză ultimatumul. Era o formalitate necesară, aranjată pentru ca Mussolini să poată înscrie în lista istoricelor lui fapte de arme încă un război, oricît de mic o fi, numai război să se cheme. Refuzul atrase, îndată, replica lui Musso-

lini : 170 de vase de război şi 400 de avioane începură să bombardeze porturile albaneze Durazzo, Valona, Santi-Quaranta şi San Joan di Medua unde prefăcură instituţii şi case în ruină şi uciseră femei şi copii, numai de dragul noului imperiu roman.

După două ore de exerciţii de tir, începu debarcarea. După alte patru ore, toate oraşele de pe coasta Albaniei erau ocupate şi după încă două ore, armata italiană mărşăluia în interiorul Albaniei. Rezistenţă ? A fost ! Dar din partea patrioţilor albanezi şi nicidecum din partea regelui, a guvernului sau a autorităţilor. Toţi conducătorii Albaniei îl aclamară, ca stăpîn, pe Benito. Rezistenţa propriu-zisă a fost destul de slabă şi neorganizată spre a putea opri parada fasciştilor.

Ca din pămînt răsări un „comitet administrativ" albanez, alcătuit din ofiţeri şi funcţionari superiori, care trimise ducelui această savuroasă depeşă :

„Am primit cu bucurie glorioasa armată italiană, în acelaşi spirit şi cu aceeaşi dragoste pe care le-aţi arătat dumneavoastră în relaţiile cu Albania."

Acum, poporul albanez putea afla de ce a ocupat Mussolini Albania : din dragoste !

*

* *

După ocuparea Albaniei, Mussolini îl însărcină pe ministrul său la Londra să comunice lordului Halifax că totul nu se limitează decît la un conflict între Italia şi regele Zogu, că Italia înţelege să respecte statu-quo şi că nu are de gînd să aducă cea mai mică atingere independenţei Albaniei. Lordul Halifax luă notă, oficial, că Albania a fost ocupată de italieni şi-şi exprimă marea lui satisfacţie că Italia nu se va atinge de independenţa Albaniei. Apoi, trecu la statu-quo în Mediterană, asupra căruia stărui în mod deosebit, s-ar putea zice, mai mult chiar decît asupra independenţei Albaniei. Ceea ce interesează

Anglia, a spus lordul Halifax, este ca statu-quo să se menţină în special în Corfu şi Grecia.

Dar, în aceeaşi zi, apăru în ziarul englez Sunday Express o declaraţie că Marea Britanie se pregăteşte să ocupe insula Corfu. La aceasta, ziarul italian Messagero răspunse că o ocupare a insulei Corfu ar constitui *„un gest ostil"*, care ar ameninţa Italia şi pacea Europei. Iar Popolo d'Italia, şi mai şiret, arăta că, pe de o parte, Anglia ţine la respectarea statu-quo-ului în Mediterana, iar pe de alta vrea să ocupe insula Corfu. Cum se împacă una cu alta?

In acelaşi timp, se zvoni că nu Anglia, ci Italia vrea să ocupe insula Corfu. Dar, după un schimb de vederi în secret — se înţelege între italieni şi englezi — dezminţiră şi englezii că vor să ocupe insula Corfu, şi după ei dezminţiră şi italienii că vor să ocupe insula Corfu.

Dacă au vrut italienii ori englezii, sau unii şi alţii, să ocupe insula Corfu cine ar putea, oare, s-o ştie, cînd ei numai în secret se vedeau şi numai în secret îşi vorbeau? Dar este indiscutabil că zvonurile, comentariile, polemicile, declaraţiile şi dezminţirile în jurul ocupării insulei Corfu fură foarte bine folosite ca diversiune pentru muşamalizarea micului război albanez.

Nu trebuie să mai spunem că peste cîteva zile, Victor Emanuel, regele Italiei şi împăratul Abisiniei, fu proclamat şi rege al Albaniei. Era încă o ocazie pentru lordul Halifax să fie pe deplin mulţumit de duce: porturile albaneze le-a bombardat, femei şi copii albanezi a ucis, Albania a ocupat-o, autoritatea italiană în Albania a instituit-o, pe Victor Emanuel, regele Italiei şi împăratul Abisiniei, ca rege al Albaniei l-a uns, dar de independenţa Albaniei, de independenţa Albaniei ducele nu s-a atins!

Şi apoi, Albania era dincolo de Rin!

Şi iar a fost pace cîteva ore în Europa.

Lichidarea Cehoslovaciei de către Hitler şi a Albaniei de către Mussolini dădea cercurilor monopoliste apusene mari speranţe de pace. Ceea ce au vrut Germania şi Italia, asta şi-au luat. Acuma nu mai puteau spune că ar fi ţări nesatisfăcute. Italia şi-a făcut un imperiu. Are o Abisinie, are anumite interese aproape asigurate în Spania, are o Albanie! Germania, la fel: şi-a anexat Austria — care a fost ultima ei revendicare teritorială în Europa; şase luni mai tîrziu şi-a anexat ţara sudetă — care a fost, şi ea, ultima ei revendicare teritorială în Europa; după alte şase luni şi-a anexat Slovacia, Boemia, Moravia, Memelul — care au fost şi ele ultima revendicare în Europa! Acuma, ce ar mai putea să ceară, în afară de colonii? Nimic! Absolut nimic!

Nimic, în afară de „spaţiu vital". Pentru că, lucru ciudat! In primăvara anului 1939, s-au găsit mulţi care credeau că, după anexarea Cehoslovaciei, Germania nazistă îşi va îngădui un răgaz de cel puţin un an-doi, ca să-şi rumege prada în linişte şi va mai lăsa niţeluş Europa în pace cu gălăgia ei în jurul „spaţiului vital".

Spre uimirea lor, însă, efectele acestui prînz copios au fost cu totul contrarii. Niciodată propaganda nazistă n-a făcut atîta agitaţie în jurul „spaţiului vital" ca imediat — *imediat* — după anexarea Cehoslovaciei.

„*Acest cîştig de teritoriu* — scria Berliner Börsenzeitung — *face din noi, mai mult ca oricînd, un popor fără spaţiu.*"

Era tema întregii prese naziste: să nu-şi închipuie lumea că prin anexarea Cehoslovaciei, poporul german şi-a lărgit spaţiul vital. Dimpotrivă! Cehoslovacia ne-a complicat şi mai mult problema acea-

sta! Sîntem gîtuiţi! Ne trebuie spaţiu vital! Neapărat şi degrabă. Degrabă! N-avem timp de pierdut.

Perfect! Spaţiu vital. Dacă Hitler cere spaţiu vital, să-i dăm spaţiu vital.

Dar ce înţelegea Hitler, în vara anului 1939, prin spaţiu vital?

Danzigul! Lui îi trebuia Danzigul! Fără Danzig, poporul german se sufocă.

Voia Hitler război pentru Danzig? Se părea că nu!

Simptome aproape sigure asupra intenţiilor de pace ale Führerului erau două şi foarte precise:

a) La începutul lui 1939, Hitler a declarat că congresul din Nürnberg, care va avea loc în septembrie, va fi „congresul păcii". Hitler a spus deci că va fi pace. Şi dacă Hitler a spus că va fi pace, va fi!

b) Cît priveşte Danzigul însuşi, părea greu de crezut că el ar putea fi un motiv de război între Germania şi Polonia. Toată lumea îşi amintea că Führerul — Führerul în persoană — a declarat la 20 februarie 1938, că *„Danzigul a încetat de a mai fi un punct nevralgic pentru Europa"*. Şi, în afară de aceasta, relaţiile dintre ţările acestea sînt mai mult decît cuviincioase: sînt amicale.

Aşa şi era. In tot timpul cît a ţinut afacerea cehoslovacă, Hitler s-a arătat nu numai un prieten al Poloniei imperialiste, dar un prieten plin de atenţii pentru ea. N-a fost el acela care a declarat, la München, că atîta vreme cît Cehoslovacia nu va satisface revendicările Poloniei asupra unor teritorii de la graniţa polono-cehoslovacă el nu poate considera rezolvată problema cehoslovacă? N-a fost el acela care a declarat, după München, că nu poate considera valabilă obligaţia lui de a da garanţii Cehoslovaciei, deoarece statul cehoslovac încă n-a rezolvat litigiul cu Polonia?

Şi apoi încă ceva: cît e de cînd Hitler a preamărit pactul polono-german?

Două luni. Cu două luni în urmă, la 30 ianuarie 1939, cu ocazia celei de a şasea aniversări a regimului său, Hitler a dat acest pact polono-german ca exemplu de prietenie şi bună înţelegere. Era vorba de pactul contractat pe o durată de 10 ani, în ziua de 26 ianuarie 1934. Polonia susţinea că unul din motivele pentru care s-a legat de Germania lui Hitler a fost nemulţumirea faţă de politica pe care Franţa şi Anglia o duceau în răsărit, pe spatele ei. Pe de o parte, Franţa încheiase cu Polonia, la Locarno, în ziua de 16 decembrie 1925, un acord care la art. 1 spunea că: „In cazul cînd Polonia sau Franţa ar avea de suferit o încălcare a angajamentelor intervenite, începînd de astăzi, între aceste ţări şi Germania, în vederea menţinerii păcii generale, Franţa, şi în mod reciproc Polonia, acţionînd conform art. 16 din pactul Ligii Naţiunilor, îşi iau angajamentul de a-şi acorda, de îndată, sprijin şi asistenţă, dacă o asemenea încălcare a angajamentelor este însoţită de o acţiune armată care n-ar fi fost provocată" — iar pe de altă parte, atît Franţa cît şi Anglia se străduiseră să încheie, încă înainte de venirea lui Hitler la putere, un pact în patru cu Germania şi cu Italia lui Mussolini care-şi întemeia politica externă pe principii revizioniste. Urmărindu-şi, stăruitor, proiectele lor de a împinge Reichul al doilea şi mai tîrziu Reichul al treilea cît mai departe spre răsărit — unde aveau de atins „ţeluri comune" — conducătorii monopolurilor apusene erau dispuşi să uşureze Germaniei o revizuire a graniţelor răsăritene.

S-ar părea, însă, că la semnarea acestui pact polono-german au avut de spus un cuvînt chiar guvernele englez şi francez, care, în afară de perspectivele larg revizioniste ce i le ofereau, între

patru ochi, lui Hitler, favorizau închegarea unui bloc antisovietic compus din Germania condusă de Hitler, Polonia condusă de Pilsudski şi toate statele fasciste din „cordonul sanitar" de la graniţa de apus a Uniunii Sovietice.

In 1933, Pilsudski făcuse lui Hitler oferta de a încheia cu el un tratat de bună vecinătate. Hitler, abia venit la putere, avea, în afară de atîtea alte considerente, interesul de a semna cît mai multe pacte de amiciţie — aşa că acceptă. Tratativele începură la 3 mai 1933 şi se terminară la 26 ianuarie 1934, printr-o declaraţie comună germano-polonă în care ambele ţări se declarau de acord să deschidă „o nouă perioadă în relaţiile polono-germane" şi să lichideze, pe calea unor „acorduri directe", toate neînţelegerile, spre a stabili „raporturi de bună vecinătate" şi spre a evita, cu orice preţ, nevoia de a „recurge la forţă".

De atunci, raporturile acelea de bună vecinătate s-ar putea spune, într-adevăr, că au existat, cel puţin formal şi cel puţin în discursurile lui Hitler, care, an de an, găsea să spună, în Reichstag, la adresa Poloniei, cîte un cuvînt drăguţ de felul următor :

„Cu înţelegerea şi amiciţia cordială a unor adevăraţi naţionalişti, noi recunoaştem statul polonez ca patria unui mare popor, conştient de naţionalitatea sa." (21 mai 1935)

. . . .

„Aş vrea ca poporul german să înţeleagă motivele adînci ale politicii externe naţional-socialiste, care găseşte că este dureros ca accesul la mare al unui popor de 32 milioane de suflete (poporul polonez — n.a.) să fie situat pe un teritoriu care mai înainte aparţinea Reichului, dar care recunoaşte că este fără noimă şi cu neputinţă să refuzi orice

acces la mare unui stat de o asemenea importanţă." (7 martie 1936)

. . . .

„Propriilor mei concetăţeni aş vrea să le spun că naţiunea poloneză şi statul polonez au devenit o realitate." (30 ianuarie 1937)

. . . .

„In acest al cincilea an de la primul mare acord în politica externă a Reichului (acordul cu Polonia — n.a.) sîntem sincer satisfăcuţi să putem afirma că în relaţiile noastre cu statul de care ne despărţeau cele mai mari divergenţe, nu s-a produs numai o destindere, dar, ceva mai mult, că în aceşti ani s-a înregistrat o neîntreruptă îmbunătăţire a relaţiilor noastre." (20 februarie 1938)

Dar, deodată, în aprilie 1938, minoritatea germană din Polonia începu să se plîngă că polonezii o persecută ; că în ultimele luni, muncitorii germani din Silezia de sud ar fi fost concediaţi şi înlocuiţi cu muncitori polonezi ; că reforma agrară din ţinuturile apusene ale Poloniei ar fi îndreptată numai împotriva moşierilor germani ; că mai multe şcoli germane au fost închise etc.

Pe de altă parte, polonezii se plînseră şi ei că minoritatea poloneză din Germania este maltratată de autorităţi şi că minoritatea germană din Polonia, sub instigaţiile guvernului de la Berlin, se agită împotriva Poloniei şi cere reîncadrarea în Germania. Ca şi în Spania, ca şi în Austria, ca şi în ţara sudetă, ca şi în Cehoslovacia, guvernul lui Hitler începea şi în Polonia să-şi cînte cupletul minoritar.

După cîteva săptămîni, însă, atmosfera se calmă subit. Toată propaganda nazistă era concentrată în jurul crizei ceho-sudete. Germanii din Polonia nu numai că se cuminţiră pe neaşteptate, dar, în vara aceea premüncheneză, se luară la întrecere cu po-

lonezii în demonstraţiile lor de patriotism polonez, iar Hitler începu din nou să ridice în slăvi prietenia polono-germană. La 14 septembrie 1938, cînd afacerea ceho-sudetă nu era încă definitiv aranjată, Hitler spunea la congresul de la Nürnberg:

„In Polonia, un mare patriot şi un mare om de stat s-a arătat gata să încheie un acord cu Germania. Noi ne-am pus îndată pe lucru şi am încheiat o înţelegere, care era mai importantă pentru pacea Europei decît toate flecărelile din templul Societăţii Naţiunilor."

In ziua de 26 septembrie 1938, cu două zile înainte de München, Hitler, în discursul său de la Sportpalast din Berlin se lăuda cu prietenia germano-polonă.

„Cu el (mareşalul Pilsudski) — spunea Hitler — noi am izbutit, numai într-un an, să realizăm o înţelegere care îndepărta, în esenţa ei, deocamdată pe o durată de 10 ani, primejdia unui conflict. Sîntem convinşi cu toţii că această înţelegere va aduce o pacificare durabilă. Noi ne dăm seama că aci sînt două popoare care trebuie să trăiască unul alături de celălalt. Un stat de 32 de milioane de locuitori va tinde întotdeauna să aibă acces la mare. Trebuia deci găsită calea către o înţelegere. Această înţelegere a fost găsită şi se dezvoltă tot ma bine. Elementul hotărîtor este acela ca ambele guverne şi toţi oamenii înţelepţi şi clarvăzători ai celor două popoare şi ai celor două ţări să aibă dorinţa fermă de a îmbunătăţi, fără încetare, relaţiile lor."

Această idilă suplimentară era, deci, în plină înflorire. Hitler iubea guvernul reacţionar polonez care îşi manifesta, prin toate acţiunile lui, nerăbdarea de a-şi vedea Polonia, prin anexarea ţinutu-

lui ceh Teschen, graniță în graniță cu Germania lui Hitler și în sud-vest. Pradă pasiunii lui mistuitoare pentru Polonia, Hitler simți nevoia, la 30 ianuarie 1939, să spună următoarele:

„Noi am sărbătorit a cincea aniversare de la încheierea pactului nostru de neagresiune cu Polonia. Este neîndoielnic că nu poate exista nici o deosebire de păreri în ceea ce privește valoarea acestui acord. Ajunge să ne întrebăm ce s-ar fi întîmplat în Europa, dacă această înțelegere, care a adus atîta ușurare, n-ar fi fost încheiată acum 5 ani. Punîndu-și semnătura, acest mare mareșal polonez și acest patriot a făcut poporului său un serviciu tot atît de mare ca acela pe care șefii statului național-socialist l-au făcut poporului german. În timpul lunilor de neliniște din anul trecut, amiciția dintre Germania și Polonia a fost unul din factorii liniștitori ai vieții politice europene."

Pe la sfîrșitul lui ianuarie 1939, von Ribbentrop, ministrul de externe al Germaniei naziste, veni cu soția lui la Varșovia, spre a discuta și întări relațiile de bună vecinătate cu Polonia. La 30 ianuarie, după ce Ribbentrop a părăsit Polonia, presa polonă și presa germană publicară textul telegramei prin care ministrul de externe al Germaniei mulțumea colonelului Beck, ministrul de externe al Poloniei, pentru ospitalitatea „extraordinar de cordială, acordată soției sale și lui" și-și exprima convingerea că „raporturile amicale dintre cele două state au fost, în mare măsură, adîncite prin convorbirile de la Varșovia."

„Spiritul în care mareșalul Pilsudski și Führerul au stabilit, la timpul lor, relațiile germano-poloneze — adăuga Ribbentrop — garantează că viitorul va aduce o dezvoltare neîncetată a rapor-

turilor noastre paşnice şi, în acelaşi timp, va strînge şi mai mult legăturile de prietenie care există între cele două ţări ale noastre ca state vecine"

La aceasta, colonelul Beck i-a răspuns, tot telegrafic, lui Ribbentrop:

„Sînt convins că convorbirile de la Varşovia, purtate într-o atmosferă de sinceritate şi de respect a intereselor reciproce ale celor două naţiuni, vor contribui la întărirea bunelor relaţii de vecinătate, stabilite prin acordul din 1934. Aceste întrevederi vor aduce o contribuţie preţioasă la opera cancelarului şi a mareşalului Pilsudski şi vor permite ca raporturile dintre cele două ţări ale noastre să se dezvolte în spiritul cel mai prietenesc."

In aceeaşi zi de 30 ianuarie 1939, Hitler îşi rosti, în Reichstag, mai suspomenitul discurs, cu privire la pactul de amiciţie polono-german, în care spunea: *„La ora aceasta s-ar putea cu greu găsi o divergenţă de păreri printre adevăraţii prieteni ai păcii, asupra valorii acestui pact."*

Increderea şi stima reciprocă ce domnea între conducătorii fascişti ai Poloniei şi cei ai Germaniei pe terenul bunei vecinătăţi, nu se oprea aici. In septembrie 1938, în ianuarie 1939, în martie 1939, adică de trei ori, guvernul lui Hitler a propus guvernului lui Beck o colaborare îndreptată împotriva Uniunii Sovietice. Această propunere — după cum rezultă din mărturisirile făcute de un colaborator al lui Beck, lui Leon Noël, ambasadorul Franţei la Varşovia — *„mergea mult mai departe decît adeziunea Poloniei la un pact anticomintern"*. Adică mergea pînă la o acţiune militară antisovietică.

Situaţia aceasta a ţinut pînă la ocuparea Slovaciei, Boemiei şi Moraviei: raporturile dintre Ger-

mania şi Polonia erau excelente. Şi au rămas excelente şi după anexarea întregii Cehoslovacii.

Au rămas excelente cinci zile în cap.

A cincea zi, însă, de la data istorică de 16 martie 1939 cînd Hitler a intrat în Praga, adică la 21 martie 1939, se născu „Danzigul".

Astfel, la 21 martie 1939, Lipski, ambasadorul Poloniei la Berlin, era informat de către Ribbentrop că Führerul cere Poloniei să răspundă printr-un „da" sau „nu", dacă acceptă să discute: modificarea statutului Danzigului şi retrocedarea acestui teritoriu către Reich; stabilirea în favoarea Germaniei a unei căi ferate şi a unei autostrade cu caracter exteritorial de-a lungul Coridorului, precum şi clarificarea atitudinii Poloniei faţă de axă.

Totodată, Führerul cerea Poloniei ca, deocamdată, dacă nu se poate alătura, din pricina Angliei, pactului anticomintern, „să caute cel puţin să-şi apropie, pe cît e cu putinţă, politica ei generală de politica urmată de Germania".

Le-a venit aşadar, şi Danzigului şi Coridorului polonez rîndul să fie „ultima revendicare teritorială" a lui Hitler în Europa. Ultima! Noua „ultima revendicare teritorială" a lui Hitler. In ziua de 1 iulie 1939, contele Welczek, ambasadorul german la Paris, spunea lui Bonnet, ministrul de externe al Franţei, că *„este regretabil că problema Danzigului n-a fost supusă mai de mult Franţei şi Angliei, înaintea problemei cehoslovace, căci aceasta este într-adevăr ultima revendicare a Reichului, dar nimeni nu ar putea crede că este aşa!"*

Welczek se înşela, fiindcă se mai găsea în Europa cine să-l creadă pe Hitler: în primul rînd Chamberlain, care, în noiembrie 1937, i-a dat, prin Halifax, mînă liberă să procedeze, pentru început, la „schimbări" în „ordinea europeană": Austria, Cehoslovacia şi Danzig. Iar în al doilea rînd, guvernul francez — împreună cu guvernul englez —

deoarece avea interesul — cel mai mare şi cel mai presant interes — să-l creadă pe Hitler că Danzigul şi Coridorul polonez ar fi ultima lui revendicare teritorială în Europa: Danzigul şi Coridorul polonez îi apropiau de „ţelul comun".

*
* *

Pe ce-şi întemeia Hitler pretenţia asupra Danzigului şi asupra Coridorului?

In primul rînd, pe drepturile istorice: Danzigul ar fi un străvechi oraş german.

Istoria spune, însă, altfel: din anul 968 pînă în anul 1938, adică timp de 971 de ani, Pomerania, căreia îi aparţinea Danzigul şi Coridorul, a fost, aproape 700 de ani, sub stăpînire polonă şi numai vreo 300 de ani sub cea germană.

In al doilea rînd, Hitler revendica Danzigul pe principiul spaţiului vital. Dar Polonia era infinit mai îndreptăţită să deţină acest teritoriu, deoarece, în 1919, în momentul în care s-a reconstituit ca stat independent, n-avea nici o ieşire la mare. Acesta a şi fost considerentul care a decis pe autorii păcii de la Versailles să decreteze portul Danzig oraş liber care — pe baza unor anumite privilegii — să poată fi folosit de Polonia, sub controlul Ligii Naţiunilor. Dacă nu i s-ar fi dat un port — în cazul în speţă portul Danzig — Polonia s-ar fi sufocat. Danzigul era — cum i se şi spunea — plămînul Poloniei. Dar un singur plămîn. Pentru nevoile ei economice, Polonia avea neapărată nevoie de două porturi. De aceea, Polonia a trebuit să construiască, pe lîngă Danzig, încă un port. Un port nou: Gdynia. Tot comerţul de import-export al Poloniei era împărţit între Danzig şi Gdynia. Statisticile arătau că în anul 1938, dintr-un comerţ global cu străinătatea de 19.200.000 tone, 16.300.000 erau făcute prin Danzig şi Gdynia:

7.100.000 prin Danzig şi 9.200.000 prin Gdynia. Prin Danzig se făcea tot exportul de cereale şi lemne, ca şi cel al cărbunelui din bazinul Dombrowa. Dar, pe lîngă valoarea lui economică, Danzigul avea şi o valoare militară esenţială, care-i asigurase, din partea polonezilor, denumirea de „amiralul Poloniei".

Polonia, deci, dacă voia să-şi continue existenţa de stat independent, nu se putea, sub nici un cuvînt, lipsi de Danzig. Garanţii, cuvinte de onoare? S-a văzut cîte parale fac garanţiile, tratatele, cuvintele de onoare ale lui Hitler. Polonia ştia că dacă Hitler pune piciorul în Danzig, ea nu se va mai putea folosi nici de portul acesta, nici de fluviul Vistula, la îmbucătura căruia se află.

Cît priveşte Coridorul, rostul lui era în funcţie de port. „Coridor" — sau „Coridor polonez" — se numea acea fîşie de teren care despărţea Reichul german de Prusia Orientală şi care lega Polonia de portul Danzig. Şi Hitler ce pretindea? Ca, în afară de anexarea Danzigului, Polonia să-i admită să-şi construiască, prin mijlocul şi de-a lungul întregului Coridor polonez, o şosea, considerată pămînt naţional german, de care Polonia să nu aibă drept să se atingă.

Că cererea era absurdă? Era! Dar pentru un singur motiv: devenea de prisos. Ar fi fost destul ca Polonia să accepte numai cedarea Danzigului, pentru ca să-i fie, după aceea, absolut indiferent dacă Hitler îşi ia doar o porţiune din Coridor, sau tot Coridorul. Fără Danzig, Coridorul îşi pierdea, pentru Polonia, orice valoare.

Putea Polonia să pună măcar în discuţie cererile Germaniei? Ce discuţii şi cu cine? Cu Hitler? Şi cine garanta că dacă Polonia ar fi făcut nebunia să cedeze Danzigul şi Coridorul, mîine Hitler n-ar fi venit cu noi pretenţii care să ducă la anexarea în-

tregii Polonii, aşa cum s-a întîmplat şi cu Austria şi cu Cehoslovacia?

Aşa că, la întrebarea categorică pusă de Führer prin Ribbentrop, Polonia răspunse printr-un *nu!* tot atît de categoric.

Răspunsul negativ al Poloniei îşi avu, îndată, în propaganda nazistă, ecoul, fireşte, pregătit dinainte... Toate gazetele naziste, în frunte cu Völkischer Beobachter şi Deutscher Dienst începură să acuze Polonia că n-ar fi decît o satelită a Angliei, care o îndeamnă să reziste cererilor atît de juste ale Germaniei. De la acuzaţie presa nazistă trecu îndată la ameninţări: dacă Polonia nu cedează, s-ar putea să aibă şi ea în curînd, soarta *altor naţiuni mici*. Polonia trebuie să-şi bage, deci, minţile în cap. Germania nu poate trăi fără Danzig şi fără Coridorul polonez. Coridorul polonez este însuşi viitorul poporului german, însăşi onoarea germană.

Agitaţia în jurul acestui Coridor polonez, dacă avea, pentru întîia oară, acum, caracterul unei lozinci de război, nu era, totuşi, nouă în repertoriul revanşarzilor germani. Încă din primele timpuri de după pacea de la Versailles, propaganda germană transformase Coridorul polonez într-o obsesie a tineretului nazist german. In 1934, un scriitor francez, Maurice Bedel — unul din acei scriitori la care toate problemele politice, sociale, economice, se reduc la o singură problemă: cea a amorului — a făcut o anchetă europeană asupra amorului. Cînd a ajuns în Prusia, a aflat din gura tinerelor naziste că nu se pot gîndi la amor, pentru că nu au — să mă iertaţi de cuvînt — Coridorul polonez.

Starea de spirit era, aşadar, pregătită. Coridorul polonez era un bun pretext de şantaj. Astfel că, din nou începu să miroasă a praf de puşcă în Europa. La 5 aprilie 1939, Ribbentrop declara lui Tiso, şeful mercenarilor slovaci ai lui Hitler:

„Führerul nu vrea război; el nu s-ar hotărî decît împotriva voinței lui. Dar nu de el depinde hotărîrea în favoarea războiului sau a păcii. Hotărîrea depinde de Polonia. Polonia trebuie să cedeze asupra unor probleme de un interes vital pentru Reich și să satisfacă anumite revendicări la care noi nu putem renunța. Dacă ea refuză, răspunderea unui conflict va cădea asupra ei, nu asupra Germaniei."

Filozofia politică a lui Hitler era neschimbată: să zicem că tu ai un ceasornic. Se întîmplă, însă, că eu am nevoie de ceasornicul ăsta. Ce urmează de aici? Ca tu să-mi dai ceasornicul tău. Dar tu văd că refuzi! Și-n acest caz, ce-mi rămîne să fac? Să trag cu revolverul în tine. A cui e vina? A mea? Nu! A ta! Fiindcă tu, prin încăpățînarea ta, m-ai silit să fac uz de revolver. Deci, agresorul ești tu.

Aceasta era marea grijă a lui Hitler: să nu fie el agresorul. Îi era silă de cuvîntul acesta: agresor! De aceea, el își aranjă o poză de apostol crucificat al păcii cînd luă cuvîntul, la 28 aprilie, în fața Reichstagului, ca să arate cît suferă el din pricina Poloniei agresive și cît de teribil își violentează el instinctele lui firești de mîndrie, de onoare, de demnitate germană, numai să nu fie socotit agresor. În acest scop, el a făcut Poloniei o ofertă cît se poate de pașnică: *dă-mi!* Dar Polonia, crudă, n-a răspuns la sentimentele lui. Polonia s-a lăsat intimidată — zicea Führerul — de guvernele francez și englez, și, în loc să se folosească de acest prilej unic de a se înțelege cu el, a dat ordin de mobilizare și a făcut apel la Chamberlain, care și-a permis să anunțe Camerei Comunelor, în ziua de 31 martie 1939, că guvernul englez s-a angajat să ajute Polonia în cazul cînd independența ei ar fi amenințată de vreo agresiune. Polonia uită, însă, că tratatul polono-german din 1934 — care prevede

că orice litigiu dintre cele două state contractante trebuie să fie rezolvat între ele, în pace şi bună-înţelegere — nu prevede vreun drept al Poloniei de a încheia şi cu alte state înţelegeri. Prin această uitare, Polonia a violat pactul polono-german. In consecinţă, Germania consideră pactul, care ar mai fi fost valabil încă 5 ani, ca nul şi neavenit. Aceasta, din vina Poloniei, căreia el, Führerul Germaniei, nu-i va mai face nici o altă ofertă.

*
* *

După cîteva zile, la 5 mai, colonelul Beck, ministrul de externe al Poloniei, răspunse că Polonia primeşte să discute oferta numai pe baza „unui acord liber negociat, pe picior de egalitate şi care să apere interesele ei vitale."

Dar guvernul german nici nu voia să audă de vreo condiţie din partea Poloniei, mai ales că nici pretenţiile Germaniei nu mai erau aceleaşi cu pretenţiile din 21 martie. Crescuseră între timp şi continuau să crească mereu. După şase săptămîni, la 21 iunie, Goebbels, luînd cuvîntul la sărbătorirea solstiţiului de vară, declară că „Germania înţelege să-şi reia toate teritoriile care i-au aparţinut în cursul istoriei". Iar a doua zi, Hitler vorbea despre Danzig, despre întreg Coridorul şi despre ceva nou : Silezia orientală, redevenită poloneză în 1919.

Dar război nu voia. Nu voia să fie agresor. Să fie cine o vrea agresor. Numai el nu ! Nu-i place !

La 16 iunie 1939, într-o audienţă de adio acordată ambasadorului Argentinei, Hitler i-a spus că n-are de gînd să atace Polonia. Aceeaşi declaraţie a făcut-o şi Ribbentrop ambasadorului Franţei : „Noi nu ne gîndim să atacăm Polonia." Dar, în acest caz — i-a răspuns ambasadorul Franţei — nu poate fi vorba de un război, pentru că nici Polonia nu va ataca Germania ! Ribbentrop se arătă mai

puțin sigur. Nu se știe, nu se știe! Se pot întîmpla incidente care să ducă la război. De pildă, n-ar fi exclus ca „vreun consul german să fie asasinat de polonezi."

Naziștii nu voiau să fie ei agresorii. Dar polonezii? S-ar putea ca polonezii să fie *ei* agresorii. Posibil! Ribbentrop susținea chiar că e probabil! Polonezii *vor fi agresorii*. E sigur! Ba, Ribbentrop nu numai că prorocea un act de agresiune poloneză, dar mergea, cu clarviziunea lui, atît de departe, încît preciza și ce fel de act de agresiune va fi: asasinarea vreunui consul german. Si acest Ribbentrop era ministru de externe al Reichului al treilea, adică șeful regatului subtilităților, delicateților, abilităților diplomatice ale Germaniei.

*

* *

Pe măsura în care-și adăuga la vechile pretenții noi pretenții, Hitler își ascuțea filipicele împotriva Angliei: Anglia e de vină. Dacă n-ar fi Anglia, n-ar exista nici conflicte între el și vecinii săi și ar fi pace în Europa.

Era un reproș nemeritat, al cărui ascuțiș otrăvit bătrînul Chamberlain simți că i se înfige pînă în adîncul inimii lui de prieten loial al noii Germanii. Tot Anglia e de vină! Anglia! Mereu Anglia cînd, abia acum trei luni și ceva, în martie 1939, a doua zi după ocuparea Cehoslovaciei de către naziști, reprezentanții celor mai mari monopoluri engleze se întîlneau la Düsseldorf, în Germania, cu cei mai mari monopoliști germani și încheiau, cu consimțămîntul ambelor guverne, un pact prin care concurența comercială dintre Anglia și Germania trebuia să fie, de aci înainte, înlăturată. Nu cumva se plînge Hitler și de cosemnatarii englezi ai acestui acord economic? Asta le-ar întrece pe toate!... Să te plîngi de oamenii aceștia care, după două luni

de la conferința din Düsseldorf, în mai 1939, făceau în Buletinul Federației Industriașilor Britanici propagandă hitleristă și sfătuiau țările din Europa centrală și de sud-est *„să sacrifice, într-o anumită măsură, suveranitatea lor națională“* lui Hitler, întrucît, prin anexarea Austriei și Cehoslovaciei, încă n-a fost soluționată problema spațiului vital pentru Germania.

Așa că, amărît de ingratitudinea Führerului, Chamberlain îl însărcină pe lordul Halifax să rostească, la 30 iunie 1939, cu ocazia banchetului anual al lui „Royal Institute of International Affaires“ (Institutul regal al afacerilor internaționale) un discurs de explicații. Halifax vorbi și arătă că politica Marii Britanii este întemeiată pe două concepții strîns legate una de alta.

„Una — zicea el — este ferma voință de a ne împotrivi oricărei folosiri a forței. A doua este aceea că noi avem dorința, pe care o are lumea întreagă, de a intensifica munca constructivă a păcii. Dacă am putea fi siguri că intențiile celorlalți sînt identice cu ale noastre și că dorim cu toții soluții pacifice, atunci, o spun cu hotărîre, noi am putea să discutăm problemele care îngrijorează în acest moment omenirea. Într-o asemenea nouă atmosferă, am putea examina problema colonială, problema materiilor prime, a barierelor comerciale, problema „Lebensraumului“ (spațiului vital) și toate celelalte probleme care ating viața tuturor cetățenilor Europei.“

Pentru un Chamberlain și un Halifax, Europa se întindea de la coasta engleză apuseană de pe Atlantic pînă la Rin. Tot ce se petrecea dincolo de Rin nu-i interesa. Tot ce se petrece dincolo de Rin nu mai este Europa. Cu atît mai stăruitor, deci, vor apăra ei interesele Europei. Problemele

europene există. Litigii există. Dar toate pot fi rezolvate în pace. Singurul ideal al chamberlainilor este pacea. Dacă pacea reclamă cît mai multe dictaturi fasciste în Europa, să fie dictaturi fasciste. Dacă pacea reclamă ca mii de muncitori să fie închişi şi ucişi în toate ţările capitaliste din lume, să fie închişi şi ucişi. Dacă pacea reclamă pogromuri în care să fie masacrate populaţii lipsite de apărare, să fie pogromuri. Numai pace să fie. Dar pace sinceră! Adică numai dacă sîntem siguri că intenţiile celuilalt — recte: intenţiile lui Hitler — sînt identice cu cele ale noastre şi că vrea şi el, ca şi noi, „pace". Intr-o asemenea atmosferă de pace, putem discuta şi lămuri problemele cele mai grele. Zice Hitler: „problemă colonială"? Vom examina problema colonială. Dar numai în pace! Zice Hitler: „materii prime" sau „bariere comerciale"? Von discuta despre „materii prime" şi „bariere comerciale". Dar în pace! Numai în pace! Zice Hitler: „spaţiu vital"? Vom discuta spaţiul vital. Numai să fim înţeleşi: în pace! Orice „spaţiu vital" — în pace şi — se înţelege — cît mai încolo! Dincolo de Rin!... Graniţa noastră este pe Rin! Ce se petrece dincolo de Rin nu ne priveşte!... Dincolo de Rin, este destul „spaţiu vital" pentru un om de geniu ca Hitler, dacă acest om de geniu are, ca şi noi, intenţii pacifice. Să şi-l ia!... Dar în pace!... Cît mai în pace!... In orice caz, pe noi să ne lase în pace!

Paralel cu această bine simţită predică de pace adresată lui Hitler, Chamberlain, tot din dragoste de pace, dădea necontenit îndrumări Poloniei, să nu facă cea mai mică mişcare înainte de a-l consulta, chiar dacă ar fi atacată pe neaşteptate. Colonelul Beck, exponentul politicii fasciste a guvernului polonez, se supunea, cuminte şi ascultător. Era singurul mijloc de a servi, în acelaşi timp, şi pe Hitler şi pe Chamberlain şi guvernul francez. In acest

scop, conducătorii politici polonezi făceau uz de cele mai rafinate gingăşii diplomatice, care puteau fi foarte bine caracterizate printr-un cuvînt spus de către comisarul general polonez din Danzig, consulului francez din Danzig, la 3 iulie 1939: *„Toleranţa noastră are limite, dar aceste limite încă n-au fost atinse şi conduita noastră trebuie să aibă o mare elasticitate."*

Ca ilustraţie a „elasticităţii" acestor „limite" care se puteau întinde la dimensiuni nebănuite, este faptul următor:

La 19 iulie 1939, generalul Ironside, inspector general al armatelor coloniale britanice, care se afla în vizită în Polonia, întrebă pe Beck şi pe mareşalul Rydz-Smigly, şeful marelui stat major polonez, ca şi cum ar fi vrut să ştie dacă au învăţat lecţia bine:

„1. Ce va face Polonia dacă Anschlussul ar fi, pur şi simplu, proclamat de către germani, fără a fi însoţit de demonstraţii militare, ca intrarea unor detaşamente germane etc.?

— Polonia crede că ar trebui făcut un demers la Berlin de către cele trei puteri, răspunseră ei.

2. Ce va face Polonia dacă unităţile Reichswehrului ocupă făţiş teritoriul oraşului liber?

— Statul major polonez va trimite comandantului acestor unităţi ofiţeri, să-l întrebe care sînt motivele unei asemenea acţiuni.

Atît! Generalul Ironside nu mai socoti necesar să întrebe pe cei doi înalţi demnitari polonezi ce ar face în cazul cînd, la cererea lor de a fi lămuriţi, comandantul acestor unităţi germane le-ar trînti uşa în nas.

Continuîndu-şi chestionarul, generalul Ironside întrebă ce s-ar întîmpla dacă s-ar ivi vreun *„incident care ar putea servi germanilor drept pretext pentru*

a ataca Polonia". La aceasta, mareşalul Rydz-Smigly, plin de încredere, răspunse că în acest caz *„germanii şi-ar dezvălui, dinainte, intenţiile lor prin măsuri prealabile pe care ar trebui să le ia, înainte de a trece la acţiune."*

„Dar care e, din acest punct de vedere, situaţia actuală?" întrebă generalul Ironside. *„Activitatea militară germană* — răspunse mareşalul polonez — *pare să ţintească, în parte, scopuri de intimidare, însă ea nu arată să corespundă, pentru moment, unor dispoziţii luate în vederea unui conflict apropiat."* Acestea le spunea comandantul armatei poloneze la 19 iulie 1939, cu mai puţin de şase săptămîni înainte de a fi atacată Polonia. La toate găsea un răspuns. Şi fiecare răspuns avea stilul englez al lui Chamberlain.

*
* *

La începutul lui iulie 1939, Hitler — care făcea crize de epilepsie din pricina lipsei de înţelegere a Poloniei pentru revendicările lui întemeiate pe principiul etnicităţii — încheie cu Benito Mussolini un acord prin care populaţia germană din Tirolul de Sud — teritoriu fost austriac, trecut Italiei prin Tratatul de la Versailles — era obligată să părăsească ţinutul acesta şi să se mute în Germania.

Hitler, care ca şi Kaiserul Wilhelm al II-lea, proclama drept teritoriu naţional german orice pămînt îngrăşat cu sîngele unui singur german, Hitler, care pretindea încorporarea în Reich a oricărui teritoriu locuit de o minoritate germană, acest Hitler zvîrlea, brusc, la coş, toate poveştile lui etniciste — prin care tindea să-şi asigure dominaţia lumii — şi accepta ca teritoriul Adigelui tirolez, locuit nu de un singur german, ci de o masivă minoritate germană, nu de ieri, de alaltăieri, ci de secole, să fie lăsat în mîinile unui stăpîn străin

de neamul teuton, iar zecile de mii de germani să fie goniţi de acolo şi transferaţi în Germania, unde să-şi înceapă o nouă existenţă în condiţii penibile de refugiaţi.

Polonezii, evident, s-au folosit din plin de acest acord italo-german, spre a demonstra cît de elastice sînt principiile rasiste ale lui Hitler, care nici în ruptul capului nu vrea să renunţe la Danzig, pentru că ar fi un vechi ţinut german — dar care a renunţat, atît de uşor, la Adigele tirolez, deşi acesta este un ţinut mult mai vechi şi mai autentic german.

Dar Hitler nu pentru dispute în jurul logicei şi nici pentru a fi consecvent cu teoriile lui se afla în fruntea Germaniei. Hitler voia Danzigul. Cu sau fără logică, el cerea Danzigul. Şi, pentru a obţine acest Danzig, recurgea la toate provocările din care putea să scoată un pretext. Pretextul! Pretextul şantajului ultimativ. Şi căută atîta pretextul acesta pînă îl găsi, pe la sfîrşitul verii lui 1939, în cazul oferit de inspectorii vamali polonezi din Danzig.

Încă din 1934, agenţii lui Hitler începuseră să introducă, prin fraudă, arme şi muniţii pe teritoriul Danzigului. Alarmat, guvernul polonez numi, în 1936, mai mulţi inspectori la vama care separa Danzigul de teritoriul polonez cu sarcina de a curma contrabanda. Timp de trei ani, inspectorii polonezi putură lucra cu succes, mai mare ori mai mic, dar fără a fi tulburaţi de nimeni. Iată, însă, că la începutul lui august 1939, autorităţile vamale din Danzig luară măsuri ca, începînd din ziua de 6 august 1939, ora 7 dimineaţa, un anumit număr de inspectori vamali polonezi să nu-şi mai poată împlini funcţia de supraveghetori. La aceasta, guvernul polonez trimise preşedintelui senatului din Danzig, care era cel mai înalt demnitar german al oraşului liber, o adresă prin care-l înştiinţa că toţi

inspectorii vamali polonezi au primit ordinul ca, de la aceeaşi dată de 6 august, să se prezinte la serviciu în uniformă şi înarmaţi. In acelaşi timp, guvernul polonez atrăgea atenţia preşedintelui senatului din Danzig că orice încercare de a-i împiedica pe inspectorii polonezi să-şi facă datoria, va fi considerată ca un act de violenţă îndreptat împotriva funcţionarilor statului polonez, ceea ce va obliga Polonia să ia măsuri de represalii împotriva oraşului liber.

A doua zi, senatul Danzigului răspunse că se miră foarte mult de ultimatumul guvernului polonez. Nimeni n-a dat vreun ordin prin care *toţi* inspectorii vamali ar fi împiedicaţi să-şi facă datoria, aşa că senatul Danzigului nu înţelege de ce guvernul polonez a dispus ca *toţi* inspectorii vamali polonezi să se prezinte la serviciu înarmaţi. De aceea, senatul din Danzig protestează contra acestei măsuri şi socoteşte că „guvernul polonez este pe de-a întregul responsabil de urmările pe care le-ar putea implica".

Era vădit că acest incident a fost iscat de senatul Danzigului, compus din notabilităţi germane locale, cu scopul de a întreţine pe germani într-o stare de surescitare războinică. Tot ce putea alimenta propaganda războinică era folosit de nazişti. La 2 august 1939, se împlineau 25 de ani de la izbucnirea războiului mondial care a dus la dezastrul Germaniei. A fost o zi speculată de guvernul nazist tot pentru instigaţie războinică, prin diferite ordine de zi date de către comandanţii armatelor de uscat, marină şi aviaţie. In ziua aceea, Goering, comandantul suprem al aviaţiei germane, declara:

„Născută din spiritul aviatorilor marelui război, unită prin voinţa Führerului nostru, şef suprem al armatelor germane, armata aerului este gata să

execute orice poruncă a Führerului cu repeziciunea fulgerului şi cu o putere de şoc nebănuită."

La rîndul lui, generalul von Brautschisch, comandantul trupelor de uscat, spunea:

„Aceleaşi forţe care ne-au constrîns la o luptă de apărare încearcă acum să încercuiască Germania. Vrem pace, dar dacă sîntem siliţi la un război, armata germană va lupta pentru drepturile vitale ale Germaniei cu aceeaşi unitate de hotărîre ca şi în 1914 şi va dovedi din nou superioritatea soldatului german."

*

* *

Pînă în ziua de 9 august 1939, guvernul german lăsă lucrurile pe seama agenţilor provocatori din rîndurile populaţiei germane minoritare din Polonia şi pe cea a senatului din Danzig — şi nu se amestecă direct în conflict decît doar prin presă şi radio. In mod oficial începu să intervină numai în ziua de 9 august cînd Ribbentrop, ministrul de externe al Reichului, comunică verbal ambasadorului polonez la Berlin că orice ultimatum adresat senatului din Danzig sau orice măsuri de represalii luate împotriva oraşului liber vor duce la agravarea relaţiilor dintre Polonia şi Germania.

A doua zi, guvernul polonez răspunse, tot pe cale verbală, că Polonia contestă Germaniei dreptul juridic de a interveni în treburile care nu privesc decît Polonia şi oraşul liber Danzig. Aşa că, la rîndul său, face cunoscut guvernului german că „orice viitoare intervenţie a acestuia din urmă, în pofida drepturilor şi intereselor poloneze în Danzig, vor fi considerate ca un act de agresiune".

Interesele cui apăra ministrul de externe al Poloniei atunci cînd îşi permitea să dea o replică atît

de tranşantă celui mai agresiv ministru de externe al Europei? Interesele Poloniei? Dar de cînd apăra interesele Poloniei acest colonel Beck, care nu avea voie să iasă nici din cuvîntul guvernului francez şi englez şi nici din cuvîntul lui Hitler?

Răspuns precis, cu documente negru pe alb, n-avea cine să dea. Dar fapt era că avertismentul dat de colonelul Beck Germaniei, cuprindea *aproape* toate elementele necesare de care avea nevoie Hitler pentru mult căutatul pretext. Cu dinamica ei promptitudine, toată presa lui Hitler tăbărî asupra Poloniei, pe care o acuză că vrea, nici mai mult nici mai puţin, decît să nimicească Germania. Polonia — scria presa nazistă — nu este mulţumită că stăpîneşte Danzigul şi Prusia orientală şi că a ajuns pînă la Oder. Acum vrea şi distrugerea poporului german *„aşa cum Roma voia, odinioară, să distrugă Cartagina"*.

Pentru Hitler, absurdul şi ridicolul erau necunoscute. In martie, cînd Polonia îi respinsese primul ultimatum, Hitler ameninţa Polonia că s-ar putea să aibă soarta şi „a altor naţiuni mici". Pe atunci, ca s-o sperie, Hitler trecea, deci, Polonia printre „naţiunile mici". Acum, numai după patru luni, Hitler, în căutarea pretextului, uita, în primul rînd, că Polonia este o „naţiune mică" şi o compara cu imperiul roman, iar, în al doilea rînd, uita că Germania este ceea ce spunea chiar el — cea mai mare putere din lume — şi o compara cu Cartagina, victimă a agresivităţii romane. Astfel, în august 1939, noul imperiu roman al Poloniei, care număra 32 de milioane de suflete, urmărea nimicirea noii Cartagine: Germania nazistă, a cărei populaţie — după anexarea Austriei şi Cehoslovaciei — nu se ridica decît la vreo 80 de milioane de locuitori.

Pe la mijlocul lui august 1939, oricine voia să vadă, vedea că nu numai propaganda germană, dar, de fapt, şi maşina de război germană fusese pusă în mişcare. Or, în zilele acelea, apăru în gazeta engleză News Chronicle următoarea notă :

„Vinerea trecută — spunea ziarul englez — împuterniciţii Reichului au cumpărat cantităţi mari de cauciuc plătind orice preţ, iar un ordin pentru cumpărarea a 3.000 de tone de aramă a determinat creşterea bruscă a cursurilor. (În ultima vreme, Germania a cumpărat peste 10.000 de tone aramă pe piaţa londoneză.) Şi cursurile cauciucului s-au urcat din acelaşi motiv, Germania cumpărînd 4.000 de tone. In primele 15 zile ale lunii august, Germania a cumpărat de la fabricanţii englezi 17.000 tone cauciuc."

Rîndurile acestea nu aduceau, propriu-zis, ceva nou în problema înarmării în genere — şi a reînarmării germane în special — şi cu atît mai puţin puteau veni cu ceva nou în chestiunea atît de mult dezbătută a traficului de arme.

Pe la sfîrşitul anului 1933, guvernul francez agita un proiect de control internaţional, permanent şi automat, al regimurilor militare, care urma să se fixeze printr-o convenţie generală de dezarmare treptată. După planul francez, s-ar fi stabilit o perioadă de 3, 4 sau 5 ani, în cursul căreia armatele europene, inclusiv Reichswehrul — sau mai bine-zis armatele ţărilor care ar fi subscris convenţia generală de dezarmare — s-ar fi transformat în miliţii, cu termenul de serviciu foarte redus şi ar fi încetat de a mai fabrica arme ofensive : tancuri grele, tunuri de calibru mare, avioane de bombardament etc. La sfîrşitul acestui termen, dacă s-ar fi dovedit că Germania respectă convenţia şi că nu se reînarmează în secret, s-ar fi procedat, printr-o operaţie gene-

rală de dezarmare, la punerea în aplicare a principiului de egalitate militară. Toate țările — învinse și învingătoare — ar fi la fel de înarmate, sau la fel de dezarmate.

Proiectul a fost supus tuturor puterilor europene. Trimisul ziarului englez Manchester Guardian la Geneva, într-o corespondență apărută la începutul lui decembrie 1933, spunea că Uniunea Sovietică s-a declarat perfect de acord cu Franța în problema dezarmării și a controlului internațional permanent și automat. In schimb — susținea corespondentul lui Manchester Guardian — guvernul englez, care la 14 octombrie era de acord cu planul francez, a început să se răzgîndească. El cerea Franței să se mulțumească cu un control periodic, nu permanent. *„Dar un control intermitent* — scria Manchester Guardian — *și nu unul permanent însemnează că n-ar fi control de loc."* De asemenea, după informațiile aceluiași corespondent, Anglia ar fi cerut Franței să nu treacă batalioanele de asalt naziste printre efectivele militare reale. Guvernul englez nu era dispus să admită că milioanele de naziști din S.A., perfect echipați și perfect instruiți pentru război, ar fi militari. In concluzie, corespondentul spunea că: „...*aci* (la Geneva) *lumea este, în general, de acord că discuțiile diplomatice de acum nu se învîrtesc în jurul dezarmării, ci în jurul reînarmării Germaniei. Pactul acesta provoacă mari îngrijorări"*.

Cît despre traficul de arme care se făcea în însăși incinta Ligii Națiunilor — instituție pusă să apere pacea — fapte foarte interesante au fost relevate în cursul unei anchete instituite, în septembrie 1934, de către senatul american. Cu prilejul acesta s-a putut afla că societatea americană Electric Boat Company a vîndut Japoniei și altor țări, foste aliate sau inamice în primul război mondial, brevetul celui mai nou model de submarine și că „Statele Unite au fost tratate ca oricare țară străină". Un client era

un client şi nimic mai mult. Societatea americană Electric Boat Company lucra în asociaţie cu marile întreprinderi engleze de armament British-Vickers-Armstrong. *„Astfel, trustul nostru cîştiga chiar atunci cînd concurenţii noştri făceau afaceri"* — a declarat Carse, preşedintele consiliului de administraţie al lui Electric Boat Company. Dar avantagiile erau reciproce: acelaşi Carse declară că sir Basil Zaharoff, care era sufletul lui British-Vickers-Armstrong, a încasat, între 1919 şi 1930, suma de 766.999 dolari numai din afacerile realizate de Electric Boat Company.

Un alt aspect important, dezvăluit în cursul anchetei, a fost cel al bacşişurilor. Carse a mărturisit că a distribuit bacşişuri grase diferiţilor mari demnitari ai ţărilor interesate, spre a-şi putea vinde submarinele fără a întîmpina greutăţi. In legătură cu aceasta, prezidentul comisiunii a declarat:

„Avem aici probe că chiar în momentul cînd oamenii de stat încercau să consolideze pacea la conferinţa dezarmării, reprezentanţi ai caselor de armament se agitau pe culoare pentru a obţine comenzi din partea delegaţilor diferitelor ţări."

In depoziţia sa, senatorul Bone a arătat că nu înţelege ce rost au misiunile navale pe care Statele Unite le trimit peste tot. La aceasta, Speer, vicepreşedintele consiliului de administraţie al lui Electric Boat Company, răspunse:

„Prin aceste misiuni, noi întreţinem relaţiuni amicale cu ţările din America de Sud.

— Aceasta înseamnă — întrebă senatorul Bone — că marina noastră trebuie să servească drept agent de vînzări?

— Aceste misiuni servesc operei de propagandă! — interveni D. Carse.

— Astfel — replică Bone — cu o mînă vindem submarine și muniții și cu alta consolidăm pacea la Geneva. „Lusitania“ (vas american de pasageri —n.a.) n-a fost oare torpilată de un submarin german ?

— Da, pentru că germanii ne furaseră planurile !“

Asupra felului în care se făceau afacerile și erau înșelați „clienții“, s-au aflat, la ancheta Senatului american, detalii prețioase dintr-o scrisoare adresată, la data de 3 noiembrie 1925, de către Basil Zaharoff lui Speer. După ce se plîngea că firmele germane cîștigă teren în Spania, Zaharoff spunea următoarele :

„Ambasadorul nostru în Spania (defunctul Alexander J. Moroe), care fusese înainte ministru în Peru, este un om inteligent. Trebuie să obținem de la departamentul de stat ca el să scrie guvernului spaniol pentru a-l încunoștiința cît de satisfăcut este de vasele lui Electric Boat. De îndată ce el va face aceasta, voi obține cu ușurință o scrisoare în același sens din partea guvernului britanic.“

Guvernele erau puse, așadar, să joace rolul unor simpli trepăduși ai fabricanților de arme. S-a aflat, apoi, din anchetă, că submarinele germane care au scufundat numeroase vapoare italiene în cursul primului război mondial erau înarmate cu tunuri americane cumpărate pe credit de la americani de firma germană de armament Krupp (care, în treacăt fie zis, a și uitat să le plătească). Tot în cursul primului război mondial, Turcia, care era în tabăra inamică, a putut, totuși, cumpăra un mare transport de arme și muniții de la americani sau, mai precis, de la Electric Boat Company. Aceeași companie a încasat, de asemenea, beneficii imense de pe urma tulburărilor din Cuba, livrînd arme atît gu-

vernului cuban cît şi celor răsculaţi împotriva guvernului.

Concluzia anchetei a fost că în comerţul de arme şi muniţii, negustorii americani — adică politicienii americani — ocupau locul de frunte. Iar în comerţul de arme, în special cu Germania, tot americanii ocupau locul de frunte. Din revelaţiile făcute, în 1935, tot de un senator american, rezultă că, înainte de a veni la putere, naziştii îşi procurau revolvere, pulbere şi mitraliere de la firma Thomson din Statele Unite. Armele acestea erau introduse în Germania, prin Belgia şi Olanda. Exportul de pulbere făcut de Statele Unite în Europa se ridica pe atunci la 1.000 tone anual. Cea mai mare parte era vîndută naziştilor. Avioanele pe care America le vindea Olandei erau destinate Germaniei. O altă firmă americană de arme, care făcea afaceri strălucite în Germania, era şi Dupont de Nemours.

Afaceri la fel de bune făceau în Germania şi firmele franceze, care au contribuit, în bună măsură, la reînarmarea Germaniei. In anul 1936, un publicist francez, Jean Galtier Boisière, care *nu* era om de stînga, scria următoarele:

„In afară de presa care se găseşte, în chip notoriu, la ordinele „negustorilor de tunuri“, ziarele moderate, hărţuite de scrisorile primite de la cititorii lor, se văd astăzi obligate să publice cifrele apărute în Jurnalul Oficial, cu privire la exportarea minereului de fier din Lorena franceză în Germania şi care sînt următoarele:

In 1932, metalurgia franceză exporta 7.116.599 chintale metrice (un chintal metric reprezintă o sută de kilograme — n.n.);

în 1933, cifra se ridica la 11.566.202 chintale;

în 1934 — 17.060.916 chintale;

în 1935 — 58.616.111 chintale.

Reţineţi diferenţa: 1932 — 7.000.000. 1935 — 58.000.000. Anul 1935 este anul reînarmării intense a Germaniei...

Şi cine furnizează acest minereu Germaniei care-l transformă în oţel, fabrică din el tancuri, care blindate, cuirasate şi submarine, tunuri uşoare şi grele? Proprietarii minelor din Lorena (franceză — n.n.).

...Cel mai sigur mijloc de a evita războiul nu ar fi tocmai acela de a fi puşi — fără conferinţe şi vorbării deşarte — în neputinţa de a face rau un anumit număr de reprezentanţi ai celor „200 de familii", care, obişnuiţi să-şi sporească averile din ororile săvîrşite pe cîmpurile de luptă, şi-au trădat întotdeauna ţara, atît în timpul războiului, cît şi în timp de pace?"

La explicaţiile, foarte puţin convingătoare, date de către ziarele acestor 200 de familii franceze. revista franceză La Flèche (Săgeata) făcea acest comentar:

„De cine-şi bat joc? Este sau nu este exportul francez în Germania, de aproximativ 6.000.000 de tone? Este sau nu este consumul de minereu al Germaniei de 12.000.000 de tone? În acest caz, Franţa, sau mai curînd domnii de Wendel, ceea ce nu este tocmai acelaşi lucru, furnizează Germaniei 50 la sută din minereul de care ea are nevoie. Restul nu este decît chiţibuşerie.

Să ni se spună apoi că minereul furnizat nu poate aproape de loc să servească la fabricarea oţelului, că el este folosit mai ales pentru fabricarea fontei şi a oţelului Thomas — iată un lucru din cele mai comice.

Ca şi cum fonta nu ar putea fi folosită decît pentru o producţie eminamente pacifică, fără nici o legătură cu industria de război. De altfel, afirmaţia cu privire la calitatea minereului nostru ni se pare destul de ciudată. Cu ce, oare, facem oţelul

nostru? Te pomeneşti că-l facem cu minereu german?"

Ziarul francez Le Temps, care era oficiosul principal al Ministerului de Externe şi al celor 200 de familii, contraargumenta precum urmează:

„Ce s-ar întîmpla dacă noi am înceta să livrăm minereu Germaniei? Minereul de fier este o materie foarte obişnuită care poate fi găsită oriunde aiurea. Germania îşi procură, de pe acum, 84 la sută din minereul său din altă parte decît din Franţa. Ea ar putea să fie, pentru moment, stingherită, dar i-ar fi uşor să-şi acopere lipsa. Chiar dacă ar trebui să plătească mai scump pe noii ei furnizori, sacrificiul bănesc ar fi prea puţin însemnat. Minereul de fier este o marfă puţin costisitoare. Valoarea totală a livrărilor noastre este de aproximativ 130 de milioane de franci. In schimb, noi am fi expuşi la represalii din partea Germaniei. Ea s-ar lipsi cu uşurinţă de minereul nostru, însă noi ne-am lipsi mai cu greu de cărbunele şi de cocsul ei pentru furnalele înalte. De la război încoace s-a insistat, deseori, îndeosebi de către cei mai înverşunaţi partizani ai păcii, asupra colaborării dintre minereul loren şi cărbunele german. Ar trebui să acceptăm consecinţele rupturii acestei colaborări. Primul său rezultat ar fi şomajul în minele de fier. In ciuda tuturor acestor neajunsuri, n-ar trebui să ezităm în a opri livrările noastre de minereu către Germania, dacă interese superioare ar cere-o. Insă, aşa cum am arătat, această măsură n-ar avea nici o influenţă deosebită asupra reînarmării Germaniei. Ea n-ar pricinui nici un neajuns Germaniei, aşa că nu şi-ar avea locul decît numai într-un ansamblu de măsuri."

Cît despre rolul pe care-l avea Anglia în reînarmarea Germaniei, el este destul de binişor scos în

evidență prin cele citate de noi cu cîteva pagini în urmă din gazeta engleză News Chronicle.

Totuși, Germania nazistă, ajutată „în chip masiv" de către toate țările capitaliste, cu arme, muniții și materii prime necesare fabricării de arme și muniții, era *ea* aceea care se plîngea că imperiul roman al Poloniei și-a pus în gînd s-o nimicească.

Dar pe la jumătatea lunii august 1939, presa nazistă începu să dea atacul hotărîtor: Roma polonă, în urmărirea planurilor ei de nimicire a Cartaginei germane, nimicește minoritatea germană din Polonia. Agitația în jurul persecuțiilor antigermane în Polonia, începută subit în aprilie 1938, și la fel de subit suspendată după cîteva săptămîni, spre a fi reluată în martie 1939, după cîteva zile de la ocuparea Cehoslovaciei, realiza acum toate formele de isterie, care au precedat zilele din septembrie 1938 ale Münchenului și, mai tîrziu, cele din martie 1939 care au precedat anexarea Cehoslovaciei. Pentru a îngroșa efectul campaniei antipoloneze, presa nazistă îngroșă și cifra minoritarilor germani care aveau de suferit teroarea stăpînirii poloneze. După Goebbels, în Polonia s-ar fi aflat peste 1.500.000 de germani. După datele reale, cifra germanilor din Polonia se reducea exact la jumătate. Lui Goebbels, însă, îi trebuiau în Polonia neapărat *peste* 1.500.000 de germani. Așa că, zilnic lumea era informată că autoritățile poloneze ar fi dezlănțuit un adevărat pogrom împotriva celor peste 1.500.000 de germani; că bande înarmate de guvernul polon atacă femei și copii germani; că din pricina violențelor antigermane făptuite de polonezi, mii și mii de germani sînt siliți să fugă din Polonia și să se refugieze pe teritoriul german etc. Dar la toate aceste agresiuni poloneze antigermane de ordin intern, presa nazistă adăuga, cu mărinimie, tot felul de agresiuni poloneze antigermane de ordin extern, în care locul de frunte îl ocupa violarea

teritoriului german de către avioanele militare poloneze. Prin propaganda aceasta, care, după înseşi principiile hitleriste, trebuia să fie cît mai mincinoasă cu putinţă spre a-şi putea face efectul, Hitler urmărea să transforme problema Danzigului şi a Coridorului într-o problemă a teritoriilor poloneze în care locuiau minoritarii germani. Şi cum minoritarii germani — cu excepţia Danzigului — nu erau masaţi într-un punct anumit, ci erau risipiţi în toată Polonia, orizontul polonez al lui Hitler devenea foarte cuprinzător.

Tuturor ştirilor germane, ziarele poloneze le opuneau dezminţiri categorice. In Polonia, arăta presa polonă, minoritarii germani nu au de suferit nici cel mai mic neajuns din partea autorităţilor. In schimb, minoritatea poloneză din teritoriile germane limitrofe este bătaia de joc a autorităţilor germane. In zona de frontieră germană mai multe şcoli poloneze au rost rechiziţionate, golite de mobilier — care a fost aruncat în stradă — şi ocupate de trupe germane. In Silezia germană, numeroşi funcţionari ai instituţiilor poloneze au fost trimişi în lagăre de muncă şi numeroşi muncitori polonezi au fost expediaţi în interiorul Germaniei.

Toată atmosfera prielnică unui război era pregătită.

*

* *

In tot răstimpul acesta, ce făcea primul ministru al Angliei ? Ca deobicei, lupta pentru pace. In acest scop, Henderson, ambasadorul Angliei la Berlin, se prezentă la Hitler în ziua de 23 august şi-i comunică, din partea lui Chamberlain, că Anglia este hotărîtă să-şi respecte obligaţiile faţă de Polonia şi să-l întrebe dacă n-ar fi de acord să se aranjeze o discuţie, directă şi fără intermediar, între Germania şi Polonia, cu privire la minorităţi.

Hitler răspunse lui Henderson că Germania are interese istorice şi economice de importanţă vitală — printre care se numără Danzigul şi Coridorul — pe care nu le poate neglija; că a vrut să stea de vorbă cu Polonia pe baza unei oferte generoase, dar că, *din vina Angliei, care a încurajat Polonia* să reziste, oferta lui a fost respinsă; şi că, tot din pricina acestui sprijin din partea Marii Britanii, Polonia îşi permite să ţină sub teroare peste 1.500.000 de germani şi să trimită ultimatumuri senatului din Danzig. Guvernul celui de al treilea Reich, însă, nu va mai tolera de aci înainte, aceste îndrăzneli poloneze. Dacă Anglia are de gînd să încurajeze Polonia şi de aci înainte, asta o priveşte. Dar *Anglia va fi aceea care va purta întreaga răspundere a războiului*. Chamberlain zice că Anglia e gata să sprijine Polonia în caz de război. Dacă Anglia vrea război, fie! Vom face război. Dacă Anglia vrea o soluţie paşnică, de acord. Pace va fi! Asta depinde de Anglia. Nu de el. El nu este „un om politic". El, *„de felul lui, este un artist"* şi, de îndată ce i se va da satisfacţie în chestiunea Poloniei, se va retrage de la conducerea Germaniei *„spre a-şi sfîrşi viaţa ca un artist, nu ca un om care face războaie"*. Dacă va trebui să atace Polonia, vina nu va fi a lui. Numai a Angliei, care, de la Tratatul de la Versailles, s-a opus oricărei revizuiri paşnice. Toată viaţa, el, Führerul, a luptat pentru îmbunătăţirea relaţiilor dintre Germania şi Marea Britanie. Regretă că n-a izbutit. Şi nici nu va izbuti, *„atîta vreme cît spiritul puterilor responsabile nu se va modifica"*. În orice caz, d. Chamberlain trebuie să ştie că problema Danzigului nu poate fi rezolvată decît numai dacă i se dă Danzigul, Coridorul şi anumite rectificări de teritoriu în Silezia, dacă i se satisfac revendicările coloniale şi dacă *nu* i se pretinde să anuleze obligaţiile pe care le are faţă de Italia, anume acelea de a o sprijini în re-

vendicările ei față de Franța. In aceste condiții, el crede că Germania ar putea lega cu Marea Britanie o prietenie pe veci.

A doua zi, Hitler avu o nouă întrevedere cu Henderson, căruia îi declară, scurt, că nu mai poate avea încredere în Chamberlain. E clar că Chamberlain vrea război. Foarte bine. El, Hitler, preferă să facă războiul la vîrsta de 50 de ani, decît la vîrsta de 55 sau 60 de ani. Că lumea va avea de suferit? Ce importanță are, atîta vreme cît el nu este satisfăcut! Că s-ar putea să piardă războiul? Exclus. Un Hitler nu poate pierde războiul. Dacă el ar fi fost în fruntea Germaniei în 1914, Germania n-ar fi fost învinsă în 1918. Germania a pierdut războiul pentru că nu a fost el șeful. El este omul marilor hotărîri și va ști să se arate mare și în aceste împrejurări. Vrea amiciția Angliei. *Admite ca Anglia să existe și este gata să-și ia, personal, angajamentul să asigure Angliei existența ei și în viitor și să pună toate forțele Reichului la dispoziția ei, dacă i se dă ceea ce a spus ieri:* Danzigul, Coridorul, Silezia, coloniile și dacă *nu* i se cere să-și calce obligațiile față de Mussolini. El face această propunere domnului Chamberlain pentru ultima oară. De îndată ce problema poloneză va fi soluționată, el va supune Angliei *„o ofertă importantă și largă"*. Dar să i se dea mai întîi Danzigul, Coridorul etc., etc.

Din cele ce spunea el lui Henderson ar fi putut rezulta, la prima vedere, că pentru „pacea eternă" cu Anglia, Hitler ar pune lui Chamberlain trei condițiuni:

I. Să i se dea — adică Anglia să-i dea — Danzigul, Coridorul, Silezia.

II. Anglia să-i satisfacă revendicările coloniale.

III. Anglia să nu-i pretindă să-și calce obligațiile ce și le-a luat față de Mussolini de a-l ajuta în conflictul cu Franța.

Dar trei erau condiţiile lui Hitler numai formal. In fond, toate trei se reduceau la una singură: prima, adică aceea prin care Hitler cerea Angliei să-i dea pe mînă Polonia, aşa cum i-a dat şi Austria şi Cehoslovacia. Celelalte două condiţii nu formulau decît obiectele de troc cu care Führerul voia să încheie tranzacţia cu Anglia. In schimbul Poloniei, Hitler renunţa să mai ridice problema coloniilor şi renunţa să fie de partea lui Mussolini în chestiunile lui litigioase cu Franţa. La colonii a renunţat — cel puţin deocamdată — şi avea tot dreptul să-i pretindă lui Chamberlain să-l creadă, pentru că a mai renunţat — cel puţin deocamdată — să insiste asupra revendicărilor coloniale şi în martie 1936, cînd a remilitarizat Renania; şi în martie 1938, cînd a ocupat Austria; şi în septembrie 1938, cînd a ocupat ţara sudeţilor; şi în martie 1939, cînd a ocupat Cehoslovacia. Mereu a pus pe tapet, la începutul afacerii, chestiunea colonială, dar mereu s-a decis să renunţe pentru că Anglia, înţelegătoare, l-a lăsat, în cele din urmă, să remilitarizeze Renania, să ocupe Austria, să ocupe ţara sudeţilor, să ocupe Cehoslovacia. Şi, imediat după ce-şi isprăvea treburile, Hitler adresa Angliei aceleaşi cuvinte drăguţe: coloniile? Nu-i nici o grabă! Mai e timp! In tot cazul, nu va fi război pentru colonii! Erau cuvinte emoţionante, cuvintele acestea ale lui Hitler. Pline de perspective pentru pacea Europei. Hitler nu va mai cere colonii. Hitler se mulţumeşte cu Austria? Să-şi ia Austria! Hitler se mulţumeşte cu ţara sudeţilor? Să-şi ia ţara sudeţilor! Hitler se mulţumeşte cu Cehoslovacia? Să-şi ia Cehoslovacia! Să-şi ia tot ce vrea, dar numai tot ce se găseşte „dincolo de Rin“. „Ce se petrece dincolo de Rin nu ne interesează!“ Hitler n-a mai stat mult pe gînduri şi şi-a luat, cu consimţămîntul Angliei, tot ce a putut lua „dincolo de Rin“. Iar, de fiecare dată, drept recunoştinţă, a dăruit Angliei coloniile engleze

— pacea Europei *de dincoace* de Rin — şi cîteva ocheade cu mult înţeles în legătură cu „idealurile comune". Aşa era obişnuit, pînă acum, Hitler să speculeze cu coloniile.

Cît despre cuvîntul de onoare pe care i l-a dat lui Mussolini în chestia Franţei, să nu mai vorbim! Unde s-a mai pomenit să-ţi respecţi cuvîntul de onoare dat unui om pe care-l ai, oricum, „în buzunar"! Lasă. Nu-i nimic. Nu se va supăra Mussolini pentru atît! Nu este primul cuvînt de onoare pe care i l-a dat şi pe care l-a călcat apoi în picioare! Şi în chestia Anschlussului cu Austria i-a dat — nu unul, ci mai multe cuvinte de onoare — şi nici praful nu s-a ales de ele! Şi în chestia Cehoslovaciei i-a dat un cuvînt de onoare — şi încă unul aşternut pe hîrtie — că nu va face nimic înainte de a-l preveni. Şi ce s-a întîmplat după aceea? A murit Mussolini? A îndrăznit Mussolini, măcar, să strîmbe din nas? Atunci, ce să ne mai facem probleme din cuvîntul ăsta de onoare, mai cu seamă că tragedia nu era chiar atît de mare pe cît se părea: dacă Hitler i-a dat lui Mussolini cuvîntul de onoare, sub rezerva lui „deocamdată", nimic nu-l oprea să-şi calce cuvîntul acesta de onoare tot sub rezerva lui „deocamdată".

Hitler putea, deci, face cadou Angliei cuvîntul de onoare dat lui Mussolini, convins că va face lui Chamberlain o deosebită plăcere. Franţa era doar „dincoace" de Rin, nu „dincolo". Şi Baldwin, predecesorul lui Chamberlain, avea toată dreptatea să spună, după remilitarizarea Renaniei, că „frontiera Marii Britanii este pe Rin". Desigur că frontiera Angliei este pe Rin! Frontiera Angliei este pe Rin, pur şi simplu pentru că pe Rin se află armata franceză a cărei misiune este să apere, o dată cu interesele celor 200 de familii franceze, şi interesele celor 100 de familii engleze, înrudite cu ele prin monopoluri şi idealuri comune.

Că Hitler nu făcea din cuvîntul dat lui Mussolini, în chestia Franței, decît o marfă de speculă, o demonstra și felul cum i-a vorbit ambasadorului Franței, în aceeași zi de 23 august, un ceas după ce s-a despărțit de ambasadorul englez. Toată conversația a decurs într-o atmosferă sentimentală. Timp de un ceas, Führerul a debitat tot ce a mai spus de atîtea ori pînă atunci în diferite împrejurări: că el nu este un dușman al Franței; că el „personal" a renunțat la Alsacia și Lorena și că a recunoscut frontiera franco-germană; că nu vrea să aibă conflicte cu Franța, ci, dimpotrivă, dorește, din inimă, să fie cu ea în relații din ce în ce mai prietenești și că de aceea îi este penibil gîndul că ar trebui să lupte într-o zi împotriva Franței, din pricina Poloniei. Dar nu este vina lui, ci a Angliei.

„Țin s-o spun încă o dată — declară el — că doresc să evit un conflict cu țara dv. Nu voi ataca Franța, dar dacă ea intră în conflict, voi merge pînă la capăt. Eu cred că voi învinge și dv. credeți că veți învinge. Dar sigur este un fapt: că va curge mai ales sînge german și sînge francez, sîngele a două popoare deopotrivă de curajoase. O spun din nou: îmi este foarte penibil să mă gîndesc că am putea ajunge acolo."

Ambasadorul Franței îi răspunse că, după credința sa, în cazul unui război, Franța va ieși învingătoare. Totuși, *„dacă, într-adevăr, cred* — a zis el — *că noi vom fi învingători, mă și tem, în același timp, că la sfîrșitul războiului, singurii victorioși vor fi comuniștii"*.

Hitler sări: *„Atunci de ce i s-a dat Poloniei un cec în alb?"*

Ambasadorul francez îi arătă că Poloniei i s-a dat acest cec, pentru că, în urma celor petrecute în Cehoslovacia, s-a pierdut încrederea în securitatea Europei.

Führerul se arătă foarte uimit. Este drept că a luat sub protecţia sa Boemia şi Moravia, dar de libertatea locuitorilor nici nu s-a atins. Ar fi vai de acela care ar încerca să clintească măcar un fir de păr din capul cehilor lui!

La despărţire, Hitler îşi exprimă din nou groaza care-l cuprinde la gîndul că s-ar putea întîmpla ca Germania să intre în război cu Franţa din pricina Poloniei. Dar, încă o dată, vina unui război ar fi a Angliei, numai a Angliei.

Despre multe a vorbit Hitler în cursul conversaţiei lui cu ambasadorul Franţei, numai despre un singur lucru a neglijat să amintească: angajamentul ce şi l-a luat că-l va susţine pe Mussolini în conflictul cu Franţa. Angajament? Nici un angajament. Mussolini? Nici un Mussolini. Conflict italo-francez? Nici un fel de conflict italo-francez. Un asemenea conflict italo-francez era bun în conversaţiile cu Anglia. Altul trebuia să fie limbajul cu Anglia. Un limbaj tot sentimental, dar cu sentiment de afaceri. Pe tonul lui „dă-mi şi-ţi dau"! ... Dă-mi Polonia şi-ţi recunosc dreptul de a exista! El, Hitler, recunoştea Marii Britanii dreptul de a exista. El, Hitler, îşi lua *personal* angajamentul de a asigura existenţa şi mai departe a Angliei. El, Hitler, punea la îndemîna Angliei toate forţele Reichului, cu o singură condiţie, una singură: să-i dea Polonia.

Şi totuşi, lucrurile nu mai mergeau aşa de uşor cum au mers cu Austria, cu ţara sudeţilor, cu Slovacia, Moravia, Boemia! Chamberlain, în loc să-i spună în spirit locarnian, între patru ochi: ia-ţi!... îi propunea discuţii directe cu Polonia. Şi Franţa la fel: să discute cu Polonia. *El* să discute cu Polonia. Franţa şi Anglia garantează că Polonia se va strădui să găsească o soluţie, dar numai dacă Hitler acceptă să stea de vorbă cu ea pe picior de egalitate şi prin bună înţelegere. Parcă dinadins, Franţa şi Anglia îi cereau tocmai ceea ce ştiau că

el nu poate accepta: să se umilească pînă într-atît, încît să stea de vorbă cu polonezii!... El, Führerul — şi polonezii! Absurd! Ridicol! Ruşinos!

Scurt: „Este inutil!" a strigat el.

Discuţiile directe erau pentru el inutile, deoarece era obişnuit să-şi ia tot ce voia, fără să discute direct cu viitoarea lui victimă, ci numai cu guvernele englez şi francez!

Iar în timp ce prin îndemnurile lor de a discuta direct cu Polonia, stîrneau şi mai rău încăpăţînarea acestui Führer neobişnuit cu rezistenţa, guvernele francez şi englez trimiteau guvernului polonez instrucţiuni să se abţină de la orice reacţie militară în cazul cînd senatul Danzigului ar anunţa alipirea oraşului liber la Reich. Polonia trebuia să fie foarte atentă să nu se pună în situaţia de agresor, pentru că aceasta ar împiedica să intre în funcţie pactul de asistenţă franco-polon din 1934, cît şi obligaţiile luate de Anglia la 31 martie 1939, care prevăd că Polonia poate fi sprijinită numai în cazul cînd ar fi atacată. In consecinţă, Franţa, şi Anglia cerură, în ziua de 24 august 1939, Poloniei să-şi apere drepturile numai pe cale diplomatică. După părerea statului major francez, armata polonă, dacă s-ar angaja într-un război pe teritoriul oraşului liber, s-ar găsi într-o situaţie foarte delicată. Să se ferească Polonia de situaţiuni delicate!

Care era, deci, situaţia în ziua de 24 august 1939?

Hitler ameninţa cu invadarea Poloniei dacă nu i se cedează Danzigul, Coridorul, Silezia etc. Drept replică, Franţa şi Anglia, pe de o parte, în loc să-l satisfacă pe Hitler, aşa cum au făcut-o pînă acum, îl pofteau la discuţii directe cu Polonia, iar pe de altă parte, tot Franţa şi Anglia îndemnau Polonia să nu reziste lui Hitler cu armele, ci numai pe cale diplomatică. Dar pentru Hitler, cu arme sau pe cale diplomatică, rezistenţa tot rezistenţă era şi ace-

leaşi efecte avea asupra lui: îl făcea să-şi piardă capul cu totul.

Voiau sau nu voiau asta chamberlainii? Adică: voiau sau nu voiau chamberlainii, englezi sau francezi, ca în clipele acelea de maximă tensiune internaţională, Hitler să-şi piardă capul?

VOIAU! DE DATA ASTA VOIAU!

Şi vom vedea îndată de ce.

*

* *

În seara de 25 august, lui Hitler îi fu rezervată o nouă surpriză, care-i agravă senzaţia oribilă de rezistenţă ce i-o dădeau comunicările Franţei şi Angliei: la Londra se semna pactul de asistenţă mutuală anglo-polonez.

Ce era acest pact? O măsură luată de Anglia, spre a apăra Polonia de o invazie — deci spre a apăra interesele păcii?

Nu! Ci, dimpotrivă, o măsură strict necesară, spre a-l arunca pe Hitler asupra Poloniei — deci spre a compromite interesele păcii.

Dacă monopolurile — engleze, franceze şi americane — ar fi vrut să apere pacea, Hitler n-ar fi putut ajunge Führer al Germaniei. Dacă monopolurile ar fi vrut să apere pacea, Hitler, chiar dacă ar fi ajuns cancelar al Germaniei, nu s-ar fi putut menţine la putere nici măcar cîteva luni. Dacă monopolurile ar fi vrut să apere pacea, Hitler nu mai apuca să militarizeze Germania, să anexeze Austria, ţara sudeţilor, Slovacia, Boemia, Moravia. Dacă monopolurile ar fi vrut să apere pacea, Hitler n-ar fi putut să obţină, atît de uşor, o întîlnire a puterilor europene de la care să fie eliminată Uniunea Sovietică. Dacă monopolurile ar fi vrut să apere pacea, guvernul Franţei şi Angliei n-ar fi tărăgănat luni de zile tratativele începute în martie 1939 cu Uniunea Sovietelor, în jurul propunerilor sovietice cu

privire la încheierea unui pact de asistenţă mutuală şi a unui acord militar între aceste state, precum şi la garantarea statelor din Europa Centrală şi Orientală şi a celor limitrofe cu U.R.S.S. Dacă monopolurile ar fi vrut să apere pacea, guvernele francez şi englez n-ar fi cerut, în cursul acestor tratative, ca Uniunea Sovietică să dea tuturor acestor ţări *toate* garanţiile de asistenţă, fără ca ele să dea cea mai mică garanţie Uniunii Sovietelor. Dacă monopolurile ar fi vrut să apere pacea, guvernul englez n-ar fi răspuns că propunerea sovietică de a convoca o conferinţă a statelor interesate — Marea Britanie, Franţa, Romînia, Polonia, Turcia şi Uniunea Sovietelor — ar fi „prematură". Dacă monopolurile ar fi vrut să apere pacea, guvernul englez n-ar fi comunicat, la 1 aprilie 1939, că proiectata declaraţie comună — prin care guvernele sovietic, englez şi francez s-ar fi angajat *„să se consulte cu privire la măsurile ce vor trebui să fie luate în vederea opunerii unei rezistenţe comune"* în cazul cînd *„independenţa oricărui stat european"* ar fi ameninţată — a devenit *„inoportună"*. Dacă monopolurile ar fi vrut să apere pacea, guvernul englez n-ar fi propus, pe la mijlocul lunii aprilie 1939, guvernului sovietic să facă o declaraţie că *„în cazul unui act de agresiune împotriva oricărui vecin european al Uniunii Sovietice ce va opune rezistenţă, se va putea conta pe ajutorul sovietic, dacă acest ajutor va fi de dorit"*, fără ca Anglia să-şi ia cea mai mică obligaţie în cazul cînd obiectul agresiunii ar fi Uniunea Sovietică. Dacă monopolurile ar fi vrut să apere pacea, la contrapropunerea Uniunii Sovietice — care prevedea că, în cazul unei agresiuni, Uniunea Sovietică, Anglia şi Franţa sînt obligate să-şi dea ajutor militar reciproc, *imediat* şi ca aceste trei state să dea ajutor militar *imediat* tuturor statelor de la graniţa apuseană sovietică, între Baltica şi Marea Neagră — guvernul englez n-ar fi răspuns, după 3 săptămîni

de amînări, la 8 mai 1939, printr-o altă propunere, după care guvernul sovietic ar trebui să facă o declarație precum că se obligă el, el singur, *„în caz că Marea Britanie și Franța vor fi atrase în operațiuni militare, în virtutea obligațiilor asumate de ele“* (față de Belgia, Polonia, Romînia, Grecia și Turcia) *„să acorde ajutor imediat, dacă acesta va fi de dorit, ajutor ale cărui modalități și condițiuni trebuiau să fie stabilite printr-o convenție“* — dar, încă o dată, fără ca Anglia și Franța să-și ia vreun angajament față de Uniunea Sovietică. Dacă monopolurile ar fi vrut să apere pacea, guvernul englez și francez n-ar fi tolerat ca guvernul polonez, dirijat de la Londra și de la Paris, să declare guvernului sovietic, la 11 mai 1939, cînd tratativele dintre Uniunea Sovietică, Anglia și Franța mai continuau, că *„Polonia nu socoate posibilă încheierea unui pact de asistență mutuală cu U.R.S.S.“*. Dacă monopolurile ar fi vrut să apere pacea, guvernele englez și francez n-ar fi pus, cu atîta ostentație, piedici în calea tratativelor, încît pînă și un Lloyd George, unul dintre cei trei făuritori ai păcii de la Versailles, conducător al partidului liberal englez și un reprezentant al marii burghezii engleze, s-a văzut silit să declare, în ziarul francez Ce soir, că *„Neville Chamberlain, Halifax și John Simon nu doresc nici un fel de acord cu Rusia“*. Dacă monopolurile ar fi vrut să apere pacea, guvernul englez n-ar fi trimis să trateze la Moscova delegați de mîna a doua, fără nici un drept de a semna, pe cînd, pentru tratativele cu Hitler, s-a deplasat în Germania însuși Chamberlain, șeful guvernului. Dacă monopolurile ar fi vrut să apere pacea, atunci cînd s-au pus în discuție efectivele militare pe care ar trebui să le arunce în luptă imediat fiecare din părțile contractante, guvernul englez n-ar fi răspuns că el poate da numai 5 divizii de infanterie și o divizie moto-mecanizată, în timp ce Uniunea Sovietică declara că este gata

să dea 136 de divizii, 5.000 de tunuri mijlocii şi grele, 50.000 de tancuri şi tanchete, peste 5.000 de avioane de război etc. Dacă monopolurile ar fi vrut să apere pacea, guvernele englez şi francez n-ar fi respins, timp de 22 de ani, în mod sistematic, toate propunerile făcute de Uniunea Sovietică pentru dezarmarea generală, pentru organizarea securităţii colective, pentru definirea şi pedepsirea agresorului, pentru împiedicarea invaziei fascisto-naziste în Abisinia, Spania, Austria, Cehoslovacia, Albania, pentru încheierea unor pacte sincere şi efective de asistenţă mutuală care să facă imposibilă orice agresiune şi să asigure pacea în mod eficace; n-ar fi instigat toate ţările vecine cu Uniunea Sovietică să nu încheie nici un fel de pacte cu ea; n-ar fi urmărit pe toate căile izolarea Uniunii Sovietice, care, spre a zădarnici planurile imperialiste, *a încheiat în august 1939 un tratat* de neagresiune cu Germania — act folosit de Uniunea Sovietică numai spre a *cîştiga timp* să-şi intensifice pregătirile de apărare împotriva agresiunii naziste pe care o ştia sigură şi inevitabilă. Dacă monopolurile ar fi vrut să apere pacea, pacea era apărată. Dar monopolurile acestea — engleze, franceze şi americane — *n-au* vrut să apere pacea. De aceea, guvernele englez şi francez au tergiversat cît mai mult tratativele de la Moscova, cu gîndul de a înşela Uniunea Sovietică. De aceea îl aţîţau pe Hitler cu invitaţia lor stăruitoare de a duce tratative de pace cu poporul polon. De aceea sfătuiau guvernul polon să nu reziste unei agresiuni cu arma în mînă, dar să reziste, totuşi, prin proteste diplomatice. De aceea a încheiat Chamberlain pactul cu Polonia. Pentrucă voia război. Pentru că voia să-l scoată pe Hitler din minţi. Pentru că voia să facă din Polonia o a doua Abisinie: o ţară pe care s-o îndemne la rezistenţă; o ţară pe care s-o îndemne la rezistenţă, dar pe care să n-o ajute în nici un fel; o ţară care să fie lăsată să piară, pen-

tru că aşa cer interesele vîrfurilor monopoliste apusene.

Dar era sacrificiul Poloniei un scop?

Nu! Ci un mijloc! Un mijloc fericit, spre a-şi vedea realizate „idealurile comune". Acesta era scopul monopoliştilor: să-l împingă pe Hitler înspre Polonia. Să-i asigure lui Hitler o victorie uşoară asupra Poloniei. Erau siguri monopoliştii că pe Hitler, îmbătat de succes, o dată ajuns la graniţa sovietică, nu-l va mai răbda inima să se oprească şi va da năvală în Uniunea Sovietică. Era marea speranţă a vîrfurilor monopoliste: să vadă în curînd pămîntul sovietic cotropit de nazişti.

Aceasta era situaţia pînă la 25 august 1939: de o parte un Hitler, care, scos din fire de o rezistenţă la care nu s-ar fi aşteptat, în loc să se astîmpere, îşi mărea zilnic pretenţiile şi agresivitatea, convins că, în cele din urmă, sistemele lui şantajiste vor înregistra încă un succes; iar de cealaltă, toţi chamberlainii, cărora nici prin minte nu le trecea să-i dea lui Hitler Polonia prin bună înţelegere. Vrea Hitler Polonia? Poftim! Să şi-o ia! Dar nu prin bună înţelegere, ci prin război!

Şi înşelăciunea continuă!

*

* *

Drept răspuns la pactul încheiat la 25 august între Polonia şi Marea Britanie, Hitler trecu la un act decisiv: în dimineaţa zilei de 26 august îl numi pe Gauleiterul Forster — şeful naziştilor din Danzig — Reichsoberhaupt, sau şef al statului Danzig.

După două zile, la 28 august, Henderson, ministrul britanic — care plecase la Londra să transmită guvernului său ofertele de prietenie eternă ale lui Hitler — venea din nou în audienţă la Führer, cu un sac plin de sentimente şi intenţii dintre cele mai bune din partea „guvernului său care se angaja să

facă uz de toată influența sa pentru a contribui la găsirea unei soluții mulțumitoare pentru ambele părți și care ar putea, nădăjduia el, să deschidă calea unor negocieri în vederea unei înțelegeri mai largi și mai complete între Marea Britanie și Germania".

După ce transmise lui Hitler acest mesaj al guvernului său, Henderson continuă foarte mișcat, în felul următor relevat chiar de el:

„Am făcut uz de toate argumentele pe care le-am putut imagina pentru a-l face să înțeleagă și a-l convinge să opteze pentru pace. Alegerea, i-am arătat eu, se găsea în mîinile lui. Negocierile pacifice ar însemna pentru el prietenia cu Marea Britanie pe care el afirmă întotdeauna c-o dorește, în vreme ce atacarea Poloniei ar însemna război. Am făcut apel chiar și la sentimentele sale, citînd un pasaj dintr-o carte pe care știam c-o cunoaște, asupra epocii în care Marea Britanie lupta, alături de Germania, împotriva lui Napoleon și în care era vorba de părerea pe care germanii și-o făceau, pe atunci, despre onoare și despre cuvîntul dat. Blücher, în momentul în care se grăbea să pornească în ajutorul lui Wellington, la Waterloo, și-a îmbărbătat trupele epuizate, prin aceste cuvinte: „Inainte, copii! Am dat cuvîntul fratelui meu Wellington, și cred că n-ați vrea ca eu să-l trădez..." Din acea zi, bătrînul feldmareșal a devenit cunoscut în Anglia, ca și în Germania, sub numele de mareșalul „Inainte"."

Era răscolitoare povestea lui Henderson, care mirosea a invitație la dans, dar Hitler, dornic și el să rămînă în istorie cu porecla de Führer „Inainte", își continuă pregătirile. In tot cursul lunii august concentră — sub pretextul celei de a 25-a aniversări a luptei de la Tannenberg — trupe numeroase la granița polonă și-și intensifică răcnetele în jurul teroarei polone antigermane. Ba că în apropiere de

Lodz ar fi fost uciși 24 de germani, ba că în apropiere de Bielska ar fi fost uciși 8, ba că în apropiere de Danzig a avut loc o tragică violare de frontieră în cursul căreia ar fi fost uciși un S.S. și un S.A. germani. Și să mai stea de vorbă cu Polonia ? După ce Polonia comite, zilnic, atentate la viața poporului german, să mai stea de vorbă Hitler cu ea ? Führerul — cu guvernul polon, care lasă țara pe mîna bandelor de teroriști ?

„Guvernul polonez — spunea Ribbentrop în dupăamiaza zilei de 27 august ambasadorului Franței căruia i-a înmînat o copie a răspunsului dat de către Hitler lui Daladier — guvernul polonez nu mai este stăpîn pe țara sa. Poate că aceasta e mai bine căci altfel ar trebui să-l facem responsabil de provocările la care sîntem supuși. Dar trebuie să vă previn că noi vom lovi la primul incident."

Iar pînă una alta, bandele naziste dădeau repetate atacuri împotriva posturilor de frontieră polone și făceau incursiuni adînci pe teritoriul polon. Trupele polone, însă, nu se mișcau. Aveau ordine severe din partea guvernelor francez și englez să nu se miște. Polonia nu trebuia să dea lui Hitler nici un pretext de a o putea numi agresoare. S-ar afla într-o situație delicată. Și Polonia trebuie să se ferească de „situațiuni delicate".

In atmosfera aceasta de mobilizare nazistă, de vaiete naziste, de acuzații naziste și de atacuri naziste la granița polono-germană, Hitler trimise, la 29 august, guvernului britanic o nouă notă prin care cerea Danzigul, întreg Coridorul, Silezia, plus unele modificări substanțiale în teritoriul polonez și prin care se arăta gata să semneze un acord cu *„ceea ce va rămîne din Polonia"*. Cît despre discuțiile directe cu Polonia, fie ! Va discuta și direct cu Polonia. Dar Polonia să-i trimită un plenipotențiar, pînă a doua zi, 30 august, dimineața.

Henderson, ambasadorul Angliei, îi răspunse că guvernul său este dispus să încheie un acord cu Germania, dar ţine ca Hitler să reglementeze mai întîi problema poloneză pe cale paşnică. Acest nou îndemn la tratative paşnice, directe, cu Polonia, era o nouă porţie de otravă pentru nervii surescitaţi ai lui Hitler, care şi dăduse ultimele dispoziţii pentru invadarea Poloniei. Aşa că Hitler replică lui Henderson, mai tăios ca oricînd, că chestiunea se cere urgent rezolvată. Fiecare minut de întîrziere face noi victime în rîndurile minorităţii germane care este măcelărită de polonezi. Şi, ridicînd tonul, patetic, strigă :

„Guvernului englez puţin îi pasă de nemţii care sînt ucişi în Polonia. Dar mie, mie îmi pasă. Şi statului meu major. Statul meu major e foarte grăbit. Soldaţii mei — adăugă el la urmă — *îmi cer un da sau un nu !“*

Intr-adevăr, generalii lui erau foarte grăbiţi. Dar grăbiţi nu din pricina masacrului antigerman din Polonia, ci din pricini meteorologice şi strategice. O dată cu luna septembrie, în Polonia începea toamna, cu ploile şi noroaiele ei, care ar fi compromis marşul triumfal al armatei naziste. Asta-l făcea pe Hitler să ceară un da sau un nu : de frica noroiului !

Henderson îi răspunse lui Hitler că se înşeală cînd crede că guvernului englez nu-i pasă de suferinţele minorităţii germane din Polonia. Guvernul Majestăţii Sale este animat de sentimentele cele mai umanitare.

Hitler găsi, în replică, momentul să-şi exprime, încă o dată, arzătoarea lui dorinţă *„de a-şi asigura prietenia cu Marea Britanie... respectul pentru Imperiul Britanic şi simpatia pentru englezi în general“*. Dar el cere Danzigul. Danzigul şi Coridorul. Danzigul, Coridorul şi Silezia. Danzigul, Coridorul, Silezia — şi încă ceva : Gdynia.

Era ceva nou. La 29 august, pentru întîia oară, Hitler cerea, pe lîngă celelalte, și Gdynia, adică al doilea port polonez locuit exclusiv de polonezi, construit de polonezi, din bani polonezi. Dar Hitler mai cerea și altceva la 29 august 1939: un acord economic care să înlăture *„orice posibilitate de incidente cu Polonia"*. Ce putea să însemne un asemenea „acord economic"? Un regim *politic* și NU economic, care să pună Polonia sub controlul Germaniei, adică, nici mai mult, nici mai puțin, decît desființarea Poloniei ca stat independent, așa cum a fost desființată și Austria și Cehoslovacia. Hitler zicea că vrea toate astea pentru ca să pună Germania la adăpost de o invazie a armatei polone.

Era o lozincă de ultimă clipă a propagandei germane: „Polonezii invadează Germania!" Roma polonă invadează Cartagina germană.

Și cu acest strigăt de alarmă, bandele naziste, din ordinul lui Hitler, năvăliră în Polonia în ziua de 1 septembrie 1939, la orele 4 dimineața. Fără ca Hitler să mai stea de vorbă cu reprezentanții Poloniei. Fără ca Hitler să fi trimis Poloniei vreo declarație de război. Pretextul?

Polonia a provocat. Polonia a atacat cea dintîi. Polonia ar fi agresoare. Polonezii ar fi aruncat în aer, la Dirkau, podul de peste Vistula și ar fi năvălit — ei — cu trupe din armata regulată, în Germania. In seara de 31 august, la ora 22,30, armata polonă ar fi atacat postul german de radio-emisiune din Gleiwitz de pe teritoriul german. Adevărul, însă, era exact opus: cei care au atacat la Gleiwitz au fost soldații germani și încă niște soldați germani îmbrăcați în uniforme poloneze. Putea deci Hitler să strige că Reichul era în primejdie. Reichul trebuia apărat.

In realitate, însă, Polonia n-a atacat nicăieri pe naziști. Agresiunea a pornit din partea naziștilor, de-a lungul întregii frontiere. In dimineața zilei de

1 septembrie 1939, la ora 4, trupe germane, venind dinspre Danzig, au trecut, în mai multe locuri, frontiera de răsărit a Coridorului — în special prin Kartuzi şi Gardeja. Avioanele germane au atacat, la sud de Danzig, vasul polonez Tezew. In Prusia Orientală, în Posnania de sud, în Silezia şi la frontiera slovacă, aviaţia germană a bombardat pretutindeni localităţile poloneze.

Tot la ora 4 dimineaţa, radioul german lansă o proclamaţie a Führerului, care declara că Germania *„va răspunde de aci înainte la forţă, prin forţă"*.

La ora 7 dimineaţa, radioul anunţa anexarea Danzigului la Reich.

La ora 10,30 dimineaţa, Hitler declara în faţa Reichstagului că în unele regiuni din Polonia, „germanii au fost supuşi la un tratament atît de rău, încît peste un milion dintre ei au trebuit să fugă în Germania". Trecînd la problema generală a păcii, Hitler spuse:

„Am încercat întotdeauna să obţin revizuirea acestei stări de lucruri prin mijloace paşnice. Este o minciună să pretinzi că noi am recurs întotdeauna la violenţă. De fiecare dată, nu numai o singură dată, ci de mai multe ori, am încercat să obţin modificări indispensabile pe calea negocierilor. A fost respinsă o încercare de a limita armamentele, de a suprima anumite arme, de a exclude anumite metode de război, pe care le consideram incompatibile cu dreptul ginţilor. In zadar am încercat să rezolv, pe cale paşnică, problemele Austriei, sudeţilor, Boemiei şi Moraviei. Este cu neputinţă să se pretindă admiterea numai a revizuirilor paşnice şi să se persiste întotdeauna în a le respinge".

Mijloace pacifice, limitarea armamentelor, dreptul ginţilor, rezolvarea pe cale amiabilă a problemei Austriei, sudeţilor, Slovaciei, Boemiei, Moraviei —

pentru cîte idealuri n-a luptat Hitler în cei şase ani de cînd se afla la putere — numai ca să fie pace în Europa! Şi, în schimb, cu ce s-a ales? Numai cu insulte şi cu umilinţe! Şi iată că acum i se cerea să rabde o nouă insultă: Polonia.

„Totuşi am făcut o ultimă tentativă — continuă Hitler. Guvernul britanic a propus stabilirea unui contact direct între Polonia şi Germania. Am acceptat această propunere şi am pregătit bazele negocierilor. Am aşteptat două zile, fără ca polonezii să-şi fi trimis plenipotenţiarii. Aseară, ambasadorul Poloniei a făcut cunoscut că guvernul său examinează în ce măsură poate să accepte începerea unor negocieri. Dar dacă ei cred că pot trata în felul acesta Reichul german şi pe şeful său, atunci Germania n-are altceva de făcut decît să dispară de pe scena politică."

Lui Hitler nu-i venea să creadă că Anglia va îngădui ca lucrurile să ajungă pînă aici. A bătut cu pumnul în masă, a ameninţat, a făcut declaraţii de dragoste, a făgăduit oferte „largi" de prietenie eternă cu Anglia. Dar Anglia, atît de plină de solicitudine pentru el în chestiunea Austriei şi Cehoslovaciei, se făcea că nu pricepe despre ce este vorba şi-l tot trimitea să stea de vorbă direct cu Polonia. Şi asta-l supăra. Îl supăra sincer. Anglia îşi bate joc de el. Dar Anglia îşi face greşit socotelile. De Hitler şi Reich nu-şi poate bate joc nimeni. Dacă-şi închipuie cineva că pot fi trataţi aşa Reichul german şi şeful său — *„Germaniei nu-i mai rămîne altceva de făcut decît să dispară de pe scena politică!"*

Propoziţiile din fraza aceasta, ca mai toate propoziţiile din frazeologia lui Hitler, nu prea aveau legătură între ele. Amîndouă căutau să justifice una şi aceeaşi idee: dragostea lui de pace, înşelată. *„Lumea s-a înşelat pe socoteala mea!* tună el. *Dragostea mea de pace nu trebuie să fie luată drept laşitate."*

Sfîntă era revolta acestui semizeu al monopolurilor apusene! Prea s-a abuzat de nemărginita lui dragoste de pace, pe care lumea a luat-o drept lașitate. Așa s-a întîmplat cu Spania, așa s-a întîmplat și cu Austria și cu Cehoslovacia. El lupta pentru pace și omenirea credea că o face din lașitate. Așa se întîmplă și cu Polonia. A acceptat să trateze direct cu Polonia. Dar Polonia, în loc de răspuns, „a decretat mobilizarea generală. S-a constatat o creștere a teroarei. M-am decis atunci să vorbesc Poloniei pe limba ei proprie..."

Ceea ce-l hotărî pe Hitler să vorbească Poloniei pe limbajul Poloniei, era tot iremediabila lui dragoste de pace.

„Vreau să înlătur de la frontiera germană de est orice elemente de discordie și de primejdie continuă. In răsărit trebuie să domnească o pace asemănătoare cu aceea care domnește la celelalte frontiere ale noastre. Vom porni acțiunile indispensabile în așa fel, încît războiul să nu fie de loc îndreptat și să n-atingă de loc femei și copii. Dar dacă adversarul interpretează această atitudine ca și cînd i s-ar da toată puterea de a acționa după placul său, el va primi un răspuns care îl va face să-i piară pofta de a răsufla.

Astă noapte, soldați polonezi au tras împotriva teritoriului nostru. De la ora 5,45, s-a răspuns la aceste focuri. Incepînd din acest moment, vom răspunde la fiecare bombă printr-o bombă. Dacă se pornește războiul cu gaze, noi vom răspunde prin gaze. Oricine se va îndepărta de la o conduită umană a războiului, nu se poate aștepta la nimic alta din partea noastră. Lupta va fi continuată pînă ce vor fi asigurate Reichului securitatea și drepturile sale."

Hitler voia ca la răsărit să domnească o pace analogă cu aceea care domnea la frontiera asigurată

prin anexarea Austriei şi Cehoslovaciei. Vai de cei care se vor atinge de pacea aceasta!

Hitler voia, apoi, ca războiul să nu atingă nici femeile, nici copiii. Vai de cei care se vor atinge de femei şi copii!

Hitler voia ca războiul să fie dus „omeneşte". Vai de cei care nu vor duce războiul „omeneşte"!

Şi Hitler, cu buzunarul plin de horoscoape care-i preziceau un sfîrşit glorios al campaniei, încheie: „Un naţional-socialist nu cunoaşte cuvîntul capitulare. Un al doilea noiembrie 1918 nu va mai putea avea loc."

Se găsea în rarele lui momente cînd nu făcea teatru. Era convins că un naţional-socialist, un Hitler, un Führer nu cunoaşte şi nici nu va cunoaşte cuvîntul „capitulare". Nu-i necesar să-l cunoască, deoarece, din experienţele făcute în aceşti şase ani din urmă, ba de el, ba de Mussolini, a învăţat că toate acţiunile dinamice sînt sfinţite în cele din urmă de către bunii săi amici din apus, cu soluţia a patra. Abisinia s-a încheiat cu soluţia a patra, remilitarizarea Renaniei s-a încheiat cu soluţia a patra, Spania, Austria, ţara sudeţilor, Cehoslovacia, Albania, toate s-au încheiat cu soluţia a patra. De ce nu s-ar încheia şi Polonia cu soluţia a patra? Că bunii săi amici din apus se încăpăţînează să nu-i spună „da!" de pe acum, îi înţelege. Au faţă de Polonia angajamente solemne! Să vadă Polonia că ştiu să le respecte, precum grăieşte formula diplomatică engleză: „Pe cît este omeneşte posibil!" Dar, la sfîrşit, amicii săi monopolişti anglo-franco-americani tot vor trebui să adopte soluţia a patra! N-au încotro! Prea sînt legaţi de el prin marele lor „ţel comun".

*

* *

În urma agresiunii naziste ambasadorul Poloniei la Londra făcu un apel stăruitor pe lîngă Chamber-

lain să vină imediat în ajutorul Poloniei, aşa cum era obligat prin pactul de asistenţă polono-britanic. Aceasta se petrecea în dimineaţa zilei de 1 septembrie 1939.

După o tăcere de douăzeci şi patru de ore, la 2 septembrie 1939, lordul Halifax, ministrul de externe al Marii Britanii, luă cuvîntul în Camera Lorzilor, spre a arăta că guvernul britanic se va vedea silit să intre în război împotriva Germaniei — dacă Hitler nu-şi retrage armata de pe teritoriul polonez.

„Guvernul — a precizat el — examinează împreună cu guvernul francez limita de timp care ar fi necesară pentru ambele guverne de a şti dacă Reichul este dispus să efectueze o asemenea retragere. Dacă guvernul german acceptă să-şi retragă trupele, guvernul Majestăţii Sale ar fi, atunci, dispus să accepte a privi situaţia ca fiind asemănătoare cu aceea care exista înainte ca forţele germane să fi trecut frontiera poloneză. Ceea ce înseamnă că drumul rămîne deschis pentru o discuţie între guvernele polonez şi german asupra problemelor care li se pun, rămînînd bine stabilit că acordul la care s-ar ajunge ar respecta interesele vitale ale Poloniei şi ar face obiectul unei garanţii internaţionale."

In aceeaşi zi, la aceeaşi oră, făcea şi prim-ministrul britanic, bătrînul Chamberlain, o declaraţie similară în faţa Camerei Comunelor.

„Guvernul — a zis el — se găseşte într-o situaţie delicată şi dificultăţile sînt inevitabile între doi aliaţi care trebuie să comunice între ei, prin telefon, pentru a-şi sincroniza acţiunea, pentru a acţiona tot atît de repede ca şi cum discuţia ar avea loc în aceeaşi încăpere. *As fi înspăimîntat dacă această Cameră ar crede un singur moment că*

declarațiile mele trădează cea mai mică șovăială în atitudinea pe care guvernul francez și noi am și luat-o".

Erau grăbiți bătrînii Chamberlain și Halifax! Polonia era de două zile invadată de armata nazistă — care-și continua vertiginos înaintarea — și guvernul lui Chamberlain, deși semnatarul unui pact de asistență care prevedea intervenția imediată și automată a armatei engleze, anunța că va interveni numai dacă Hitler nu-și retrage trupele dincoace de frontiera germană. Exista în pactul anglo-polon o clauză care să permită Angliei rezerva de a intra în acțiune numai dacă agresorul refuză să se retragă?

Nu exista! Chamberlain își lua singur acest drept, pentru că chamberlainii voiau cu orice preț războiul în Polonia. Bandele naziste făceau una cu pămîntul satele și orașele Poloniei, dar domnii Halifax și Chamberlain se apucau abia „să examineze" cu guvernul francez „limita de timp care ar fi necesară pentru ambele guverne de a ști dacă Reichul este dispus" să-și retragă armata din Polonia. Zeci de mii de polonezi — bărbați, femei și copii — cădeau sfîrtecați de bombele tunurilor și avioanelor naziste, dar domnii Halifax și Chamberlain făceau, calmi, declarații că dacă Hitler acceptă să-și recheme trupele în țară, guvernul Majestății Sale ar fi „dispus", și el, să privească „situația ca fiind asemănătoare cu aceea care exista înainte ca forțele germane să fi trecut frontiera poloneză", adică ar fi dispus să înceapă iar a pofti pe Hitler la discuții directe cu Polonia. Mii de polonezi erau arestați și executați de gestapoul lui Himmler pe oriunde trecea armata nazistă, dar Chamberlain atribuia faptul că el nu se grăbește „situației delicate" în care se află, întrucît este silit să comunice cu guvernul francez numai „prin telefon". Și, pe lîngă

toate, mai spunea că „ar fi îngrozit dacă această Cameră ar putea crede un singur moment că declarațiile lui ar trăda cea mai mică șovăială în atitudinea lui și cea a guvernului francez". Hitler își trîmbița la fiecare ceas victoriile de pe pămîntul polonez, dar Chamberlain se întindea la sfat asupra posibilităților de a se organiza un alt sfat, în vederea unui al treilea sfat etc, etc. Hitler își zvîrlea tancurile în dreapta și în stînga pe teritoriul Poloniei — dar Chamberlain vorbea de „împăcare" și aștepta telefoane. Ce telefoane aștepta Chamberlain? In care clauză din pactul anglo-polon, sau franco-polon, scria că Franța și Anglia sînt datoare să intervină în conflicte împotriva agresorilor numai după ce-și vor da, cîteva zile la rînd, telefoane? Ce telefoane? In legătură cu ce — telefoane? Și în legătură cu cine?

Astfel, în loc să-și fi trimis aviația, încă din dimineața zilei de 1 septembrie, după un ceas de la dezlănțuirea agresiunii naziste în Polonia, să bombardeze Berlinul, pentru ca Hitler să știe că de astă dată s-a isprăvit cu gluma, vîrfurile monopoliste apusene mai stăteau, în ziua de 2 septembrie — după două zile de la dezlănțuirea agresiunii — la taifas în jurul unor foarte excentrice planuri de discuții directe între Polonia și Hitler și-și așteptau, reciproc, niște foarte ciudate telefoane, al căror conținut era destinat să rămînă pe veci, o taină de nepătruns pentru întreaga omenire.

*

* *

La 3 septembrie, deci a treia zi de la invadarea Poloniei, Ribbentrop, ministrul de externe al Germaniei, primea în audiență pe Henderson, spre a-l informa că respinge cererea Angliei de a-și retrage trupele din Polonia și că *„orice acțiune agresivă din partea Angliei ar duce la o ripostă* (din partea Germaniei) *cu aceleași arme și în aceeași formă"*.

După Henderson, fu primit în audiență Coulondre, ambasadorul Franței, căruia Ribbentrop, după ce-i făcu aceeași comunicare, îi declară:

„Dacă guvernul francez se crede obligat, prin angajamentele sale față de Polonia, să intre în conflict, nu pot decît să regret acest fapt, deoarece noi nu avem un sentiment de ostilitate față de Franța. Numai dacă Franța ne atacă ne-am bate împotriva ei, și ar fi, din partea ei, un război de agresiune."

Ambasadorul francez îi răspunse:

„In acest caz, am penibila misiune de a vă face cunoscut că, începînd de astăzi, 3 septembrie, orele 17, guvernul francez se va găsi obligat a-și îndeplini angajamentele pe care Franța le-a contractat față de Polonia și care sînt cunoscute de către guvernul german."

„Ei bine, zise Ribbentrop, Franța va fi agresoarea."

Hitler se ferea să fie el agresorul. Orice i-ar fi făcut plăcere să fie, numai agresor nu! Așa că, din acest punct de vedere, Hitler era aranjat în ochii istoriei de o mie de ani pe care o scria de șase ani pe pielea germanilor, a spaniolilor, a austriecilor, a cehilor, a slovacilor și a polonezilor: nu *el* era agresorul.

Și se afundă cu voluptate, ca omul mulțumit că a făcut o afacere bună, în mormanele de cadavre poloneze, sub ochii sclipind de încîntare ai chamberlainilor care, puși în situația de a fi obligați „să-și îndeplinească angajamentele" față de Polonia, și le-au îndeplinit cu vîrf și îndesat.

Cum?

Făcînd lui Hitler război.

Ce fel de război?

Războiul acela teribil, care a fost înscris, din primele zile, în istorie, sub denumirea picantă pe care i-a dat-o poporul francez: „drôle de guerre" — adică „războiul caraghios" — sau mult mai exact: „ce război caraghios"!

Diplomația chamberlainilor locarnieni a găsit prin acest „război caraghios" — care a început la 3 septembrie 1939 și s-a încheiat în iunie 1940 o dată cu dezastrul francez — exact formula de care avea nevoie spre a-și putea împlini, în același timp, atît obligațiile lor față de Polonia, cît și obligațiile lor față de Hitler. Stînd, voinicește, cu brațele încrucișate îndărătul liniei Maginot de *dincoace* de Rin, monopoliștii englezi și francezi priveau departe, departe, „dincolo de Rin", înspre răsărit, unde-l și vedeau pe Führerul lor cum, vrînd-nevrînd, cu sau fără cuvînt de onoare, luptă pentru grîul *lor* din Ucraina, pentru cărbunele *lor* din Bazinul Donet, pentru petrolul *lor* din Caucaz, pentru toate bogățiile *lor* de pe pămîntul sovietic, care întruchipează toate „țelurile" și toate „idealurile" lor „comune". Hitler n-avea motiv să se plîngă: își avea, în sfîrșit, războiul lui.

Nici naziștii lui n-aveau de ce să se plîngă: în șase ani de practici rasiste, Hitler le-a purificat în chip atît de radical sîngele, încît toți au căpătat ochi albaștri, păr blond și în special — precum s-a văzut mai tîrziu — picioare neverosimil de lungi. Dar n-aveau nici Chamberlain, nici Halifax, nici John Simon, nici Henderson de ce să se plîngă: Blücherul lor era un om de nădejde. Pacifist înrăit, se lăsa prins în plasă ca un copil, de îndată ce acești tutori ai păcii îi plimbau pe la nas cea mai modestă perspectivă de pace. Și ce perspectivă mai strălucită de pace poate fi pentru Führerul lor decît războiul acesta din răsărit! Dar și pentru ei ce perspectivă ideală! Să-și aibă războiul *lor,* cu

armele *lui*, şi el să-şi închipuie că, după o asemenea campanie, care va fi lungă şi istovitoare pentru ambele tabere, ei o să-i încingă iar fruntea cu laurii soluţiei a patra!

Liber să-şi închipuie ce vrea! Dar de îndată ce va fi atins „ţelul comun", Führerul acesta, bădăran, prost, îngîmfat şi obraznic, poate să piară. Cînd „ţelul comun" va fi realizat, vor găsi ei oameni mai potriviţi decît acest „semiidiot", cu care să poată vorbi. Este drept că Henderson şi toţi cei de o seamă cu el nu exagerează în ceea ce-l priveşte cînd scrie, în 1939, după izbucnirea războiului, că „ar fi" o prostie să crezi că un Hitler poate să moară, „fără a fi plîns, fără a fi onorat, fără a fi cîntat!" Să facă el numai războiul şi vor avea grijă să-l „plîngă", să-l „onoreze", să-l „cînte"!...

5?? Nr. 4897

Redactor de carte : Tue Nicolae
Tehnoredactor : St. Mihai

Dat la cules : 13.X.1960. Bun de tipar 5.XII.960. Tiraj 8.080 ex. broşate+2.040 cartonate. Hîrtie semivelină de 65 gr. m.p. Coli de tipar 33,5. Coli de editură 24,4. Ft. 32/84×108. Comanda editurii 4764. Ediţia II. A. 0916. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8(R).

Tiparul executat sub comanda nr. 2956 la I. P. „13 Decembrie 1918", str. Grigore Alexandrescu 93—95, Bucureşti, R.P.R.